Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин
Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації
«Українська асоціація економістів-міжнародників»
Рада молодих вчених факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Наукове товариство студентів факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Матеріали XII науково-практичної конференції молодих вчених 31 березня 2017 року

Харків 2017

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431
А437

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин (протокол № 8 від 14.03.2017)

Друкується за рішенням Вченої Ради факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 11 від 16.03.2017)

Редакційна колегія:
Сідоров В.І., канд. екон. наук, професор, декан факультету
Казакова Н.А., канд. геогр. наук, доцент, зав. кафедри
Голіков А.П., докт. геогр. наук, професор
Непрядкіна Н.В., канд. екон. наук, доцент
Ханова О.В., канд. геогр. наук, доцент
Касьян С.А., старший викладач

Адреса редакційної колегії:
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
61022, Харків, пл. Свободи, 6, к. 378,
тел. (057) 707-51-60, e-mail: meo@karazin.ua

А437 **Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин**. Матеріали XII науково-практичної конференції молодих вчених 31 березня 2017 року. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – 425 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431

© ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017

ЗМІСТ

Секція 1
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК 9

Абу-Лух К. Союз Арабского Магриба: особенности экономического развития и внешнеэкономических связей..... 9

Алєксєєва А. В. Інтелектуальне підприємництво як передумова виходу з кризи..... 11

Алексєєва Т. І., Кісельов І. В. Інформаційні технології як фактор формування національної конкурентоспроможності України..... 15

Банерджи В. / Banerjee Victor. India's Perspectives in International Trade 18

Бєлозьорова Д. А. Сучасний стан та проблеми зовнішньої торгівлі України 21

Бербер Буряк. Эволюция украинско-турецких двусторонних отношений..... 24

Бунін С. В. Розвиток страхового ринку країн Європи..... 27

Вітохін І. О. Політико-економічне співробітництво в рамках БРІКС..... 30

Воркуева Е. А. Влияние миграционного кризиса на экономику Европы..... 33

Гавриш О. М. Теоретичні основи дослідження національних моделей економічного розвитку 37

Гаврищук О. С. Розвиток співпраці між Україною та США в аграрній сфері 41

Гайдай Ю. В. Місце Об'єднаних Арабських Еміратів на світовому ринку нафти в умовах дефіциту природних ресурсів 45

Гасім С., Миргородська Ю. В. Визначальні риси новітнього етапу розвитку міжнародного поділу праці..... 47

Гасім С., Рамазанова Нурлана Мушфіг кизи. Перспективи українського експорту на світовому ринку продукції тваринництва 49

Гончаренко Н. І., Гусєв О. С. Особливості сучасного стану зовнішньоторговельних відносин України з ФРН 52

Гончарова Ю. Ю. Сучасний стан та шляхи підвищення конкуренто-спроможності товарів аграрного сектору України на світовому ринку 56

Гордієнко Д. С. Зона вільної торгівлі з Європейським Союзом: переваги та недоліки для української економіки 59

Григоров І. М. Ретроспективний аналіз особливостей трансфертного ціноутворення 61

Гулак А. О. Стратегія «Made in China 2025» в умовах нової промислової революції 65

Далевська В. О. Якість життя населення країн світу та глобальний коефіцієнт їх конкурентоспроможності як показники світової нерівності країн..... 69

Данилович Я. В. Офшорна діяльність у світовій економіці: суперечності та перспективи розвитку 73

Дворников Б. Ю.
Проблемы и перспективы экономического развития
Украины в условиях смены геополитической стратегии США 77

Демешко Т. О., Касьян С. А.
Малий та середній бізнес як двигун
економічного розвитку Китайської Народної Республіки 80

Діс А. В.
Митно-тарифне регулювання в Україні: євроінтеграційний контекст 84

Дмитренко В. Д.
Регулювання світового ринку послуг 87

Доброскок А. К. Зовнішньоекономічна діяльність Японії:
стан та перспективи розвитку 91

Дорошенко Ю. Ю. Зовнішня торгівля товарами країн
Північної Америки: особливості товарної та географічної структури 94

Елі Салем Н.-В. Особливості інноваційного розвитку
економіки Республіки Корея: досвід для України 98

Заводов О. В. Діяльність транснаціональних корпорацій
автомобільної галузі ФРН на світовому ринку 102

Казакова Н. А., Мірошник Н. О. Людський капітал
і механізм його використання в країнах ЄС 107

Какар Р. Б.
Досвід країн ЄС в регулюванні національних банківських систем 110

Кіктенко К. О.
Тенденції економічного розвитку КНР на сучасному етапі 114

Кім Т. І., Полукаров М. О.
Напрями вдосконалення міграційної політики: досвід ЄС 117

Коваленко Є. І.
Формування національної інвестиційної політики
України в умовах міжнародної економічної інтеграції 120

Коваленко Ю. О. Формування лізингового ринку України 124

Ковальков О. Ю.
Державна маркетингова підтримка якості продукції
як необхідна умова підвищення міжнародної конкуренто-
спроможності національної економіки України на світових ринках 127

Ковальова К. О. Експорт провідних виробничих технологій країн ЄС
та України в умовах сучасних глобальних викликів 130

Колесніченко А. А. Китай і Україна: перспективне партнерство
або загроза економічної експансії? 133

Кононіхіна О. Ю.
Сучасний стан розвитку інформаційного суспільства країн ЄС 136

Коротовських К. А.
Сучасний стан українсько-єгипетських торговельних відносин 140

Кривуц Ю. Н.
Н.Г. Чернышевский как переводчик и комментатор труда Дж. С. Милля
«Основания политической экономии» (раздел С. «Торговля») 142

Куркіна А. В. Інвестиційний клімат Китаю..... 148

Кутовий Р. Н. Характеристика залізничної інфраструктури..... 152

Леонов М. Ю., Непрядкіна Н. В.
Європейський Союз як стратегічний
зовнішньоторговельний партнер України у сфері послуг..... 155

Леонов Н. Ю. Сучасний стан банківських систем країн СНД..... 158

Ліу Тхай Тхань В'єт.
Динаміка показників зовнішньоторговельної діяльності України 160

Логвиненко Б. Г. Особливості та напрямки
економічного розвитку Тайваню: досвід для України..... 162

Локтіонова М. С. / Loktionova M. S. Development of Advanced
Manufacturing Technologies Under Conditions of Industry 4.0..... 165

Лукін М. А. Зовнішньоторговельні відносини України
та Швейцарської Конфедерації 170

Макарчук К. О. Інвестиційна діяльність японських компаній
в умовах транснаціоналізації 173

Манько І. О. Аналіз високотехнологічного експорту країн
США, Канади, Бразилії, Мексики та України
в умовах нової промислової революції 177

Михайлик Б. С., Мороз В. А., Доля Р. М.
Проблеми інтеграції банківського сектору України
до ринку банківських послуг Європейського Союзу 182

Онуфрієнко Г. О.
Проблема використання природних ресурсів у світовій економіці..... 185

Павленко Е. Е.
Вплив діяльності ТНК на розвиток економіки країни-реципієнта 187

Пасемко Г. П., Бесєдіна Г. Є., Лактіонов П. В.
Концептуальні засади управління персоналом: світовий досвід..... 190

Петровська Д. О.
Інновації як фактор конкурентоспроможності країни 194

Позднякова А. М. Розумні сталі міста:
аналіз індексів для оцінки «сталості» та «розумності»..... 198

Половинко Б. С. Інвестиційна привабливість економіки Малайзії..... 202

Порохняк Н. В.
Сучасні проблеми розширеного відтворення інтелектуальної
складової національного багатства: діяльнісно-креативний аспект 205

Прасол О. С.
Особливості моделі економічного розвитку Скандинавських країн..... 209

Рузавина А. Р. «Зеленая» экономика – новый вектор
в решении глобальных экономико-экологических проблем 212

Самохіна С. Ю. Український ринок фінансових послуг
у системі світового фінансового ринку..... 216

Сахно А. Є. Передові технології як ключовий фактор
до збільшення високотехнологічного експорту в країнах ЄС..... 219

Свинцов Є. М. Єдина політика ЄС у галузі освіти в XXI сторіччі 222

Святуха І. А. Визначення перспективних напрямків розвитку біотехнологій в Україні 224

Семенов Д. А. Україна в системі міжнародних автомобільних транспортних коридорів: стан і проблеми інтеграції..... 228

Сидоренко В. О. Особливості венчурного капіталу 233

Симоненко О. О. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на економічний розвиток країн світу 236

Січко Х. В. Особливості оподаткування у світових офшорних центрах 239

Скребець О. В. Форсайт нових механізмів розв'язання соціоекологічних проблем у контексті сталого розвитку 242

Собода С. С. Сучасний стан розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та Королівством Швеція 246

Супрунець С.С. Військові бюджети провідних країн світу та напрямки їх розподілення ... 249

Твердохлєбова М. П. Реформа «відкритості» в Китаї та її наслідки на сучасному етапі розвитку 253

То Тхуї Лінь. Сучасні особливості функціонування авіаційного транспорту в країнах ЄС 257

Тунян Д. Т. Альтернативная энергетика в настоящее время 261

Турченкова А. В., Шуба М. В. Фондовий ринок Великої Британії: в очікуванні змін 262

Чала О. І. Словацька Республіка та Євросоюз: шлях до економічного прогресу 265

Чебанова В. П. Сучасний стан та наслідки міграційних потоків для країн Європейського Союзу 269

Черномаз П. О., Тумко А. А. Сучасний стан торговельно-економічних відносин між Україною та Великою Британією 272

Шаповал В. С. Торговельно-економічні зв'язки України з країнами Балтії 275

Шевцова М. В. Сучасні процеси соціалізації країн світу: досвід для України 279

Широкорад Є. / Shirokorad Y. Current Situation and Ways to Increase the Export Potential of Ukraine 283

Штиколенко А.М. Транспортна складова інфраструктури світового господарства 287

Юсеф Едгар Амін, Матюшенко І. Ю. Технологічна конкурентоспроможність України в сучасних умовах міжнародної інтеграції..... 290

Яковенко С.С. Перспективы украинско-исландских торгово-экономических отношений 295

Секція 2

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ Й РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН.....298

Абакумова Я. С. Система міжнародного туризму як чинник розвитку глобалізованої економіки 298

Алексєєва Т. І., Богдан А. Ю. Регулювання сфери зайнятості в Україні в контексті євроінтеграції 302

Алексєєва Т. І., Назарько Ю. В. Глобальні проблеми людства: причини виникнення та загострення 305

Битченко Д. В. Теорії міжнародної конкурентоспроможності країн 308

Бірюкова А. В., Матюшенко І. Ю. Глобальні виклики для США, ЄС і Японії в сучасних умовах міжнародної інтеграції..... 312

Василенко Д. О. Економічна криза як складова циклічності економічного розвитку 319

Васьковська Д. В. Злиття та поглинання як засіб зростання фармацевтичних корпорацій 322

Гайдей Н. С. Исламские финансы: особенности модели и перспективы развития в глобальной экономике..... 325

Голиков А. П., Иваненко Е. А. Экономические законы и регионализация мировой экономики 327

Григорова-Беренда Л. І., Лідаві Мохаммад. Глобальний світ та конкуренція інтеграційних треків: економічний аспект..... 331

Григорова-Беренда Л. І., Язилов А. М. Особливості формування глобальних ланцюгів доданої вартості в міжнародній торгівлі 335

Дворнік Л. О. Економіка Євросоюзу: проблеми і протиріччя розвитку 339

Дуна Н. Г., Жуківець Т. І. Сучасні тенденції розвитку транснаціонального бізнесу у світовій економіці 343

Дягілева О. Є. Угода про вільну торгівлю між США та Південною Кореєю: переваги та недоліки 347

Засід К. Г. Перспективи розширення кордонів співпраці та поглиблення інтеграції в рамках АСЕАН+3..... 349

Ибрагимов Азер, Шуба М. В. Мировые финансовые центры: борьба за лидерство..... 352

Іваніщенко К. І. Проблеми та наслідки глобалізації світової економіки..... 355

Ключка А. А. Зовнішня торгівля України в системі міжнародних торговельних зв'язків 358

Корнієнко А. А. ТНК як детермінанта інтенсифікації процесів глобалізації міжнародних економічних відносин 361

Кравец Н. А. Кластерный анализ экономик Центрально-Восточной Европы на основании показателей внешней торговли..... 364

Кухарєва І. І. / Kukharieva I. I. Innovation Activity in the USA..... 368

Мартиненко О. О.
Франчайзинг як фактор міжнародної інтеграції 372

Махова Л. В.
Державний борг як глобальна проблема сучасності 375

Носова К. В. Інноваційний та науково-технічний
розвиток України у контексті євроінтеграційних процесів 378

Остапенко А. В. Торгівельно-економічні та культурні відносини
Південної Кореї та України у процесі глобалізації 381

Парафінюк Д. І.
Міжнародні міграційні процеси у глобальному світі 383

Петухова В. О. Глобальна регіоналізація як фактор
розвитку регіонів у міжнародних економічних відносинах..... 387

Попова В. Г.
Злиття та поглинання як провідна тенденція у банківському секторі..... 389

Рагимова И. Р. кызы, Шуба М. В. Современные тенденции
инвестиционной деятельности транснациональных корпораций 392

Рєзніков В. В., Борисенко Ю. Д.
Інтеграційні процеси в Латинській Америці..... 394

Сарга І. І. Вплив внутрішньої міграції
на економічну політику Європейського Союзу..... 397

Соколан Д. С.
Закрытый регионализм АСЕАН: ответ на вызовы глобализации 402

Терещенко І. Ю. Стан франчайзингової діяльності в Україні
та запозичення іноземного досвіду 406

Тімченко О. В.
Сучасний стан і перспективи євроінтеграції України..... 409

Уманская В. В.
Предпосылки функционирования региональной организации стран
Латинской Америки (CELAC) в глобальных условиях развития 413

Шолом А. С. Дохійський раунд як платформа
для створення дворівневої системи багатосторонньої торгівлі..... 417

Шолом А. С., Приходченко С. І. Роль сучасних регіональних угруповань у
міжнародніій торгівлі 418

УДК 339.9

Абу-Лух К.

СОЮЗ АРАБСКОГО МАГРИБА: ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ И ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Гасим С.

Все страны Магриба входят в Лигу арабских государств. В регионе подписано 12 соглашений об участии в региональных интеграционных объединениях (РИО), в том числе 3 – во взаимных рамках. Ливия, Марокко и Тунис являются членами Панарабской зоны свободной торговли (ПАФТА), а Марокко и Тунис – Агадирского соглашения [1]. Тунис, Марокко и Алжир имеют соглашения об ассоциации с Евросоюзом. Марокко подписало соглашение о зоне свободной торговли с США, а Мавритания входит в Сообщество государств к югу от Сахары (SEN-SAD). Марокко и Тунис сформировали зону свободной торговли с ЕАСТ и Турцией.

На регион Магриба приходится 1/8 численности населения региона Ближнего Востока и Северной Африки и ¼ регионального ВВП. В странах стоимостной объём ВВП по ППС дифференцирован от 548,6 млрд долл. в Алжире до 8,2 млрд долл. в Мавритании, а среднедушевой ВВП – от 15 900 долл. в Ливии до 2 200 долл. в Мавритании (табл. 1).

За последние два десятилетия государства добились определённых успехов в экономическом развитии. Совокупный ВВП возрос с 114,4 до 1088,09 млрд долл., или в 8,2 раза, а ВВП на душу населения – с 2 463 до 10 620 долл. в среднем, или в 3,9 раза. Уровень инфляции снизился за 1989–2015 гг. с 6,7% до 3,96% в среднем по региону, но сохраняется высокой безработица – 19,42% в среднем, при этом её уровень дифференцирован от 9,7% в Марокко до 31% в Мавритании.

Основные природные ресурсы региона – нефть, металлические и неметаллические руды и рыбные ресурсы. Страны отличаются по степени обеспеченности природными и трудовыми ресурсами. Если Ливия богата природными ресурсами и является импортёром рабочей силы, то Алжир, также богатый природными ресурсами, обладает избыточной рабочей силой. Три других страны региона бедны природными ресурсами и

имеют избыток рабочей силы. Территории стран большие по размеру, но малопригодны для возделывания сельского хозяйства.

Таблица 1

Макроэкономические показатели стран Магриба в 2015 г [2]

Страна	Размер территории, тыс. кв. км.	Численность населения, млн. чел.	ВВП по ППС, млрд. дол.	ВВП на душу населения по ППС, долл.	Уровень инфляции,%	Уровень безработицы, %
Алжир	2381,7	39,5	578,7	14500	4,8	11,0
Ливия	1759,5	6,4	92,6	14600	8,0	30,0
Мавритания	1030,7	3,5	16,29	4400	0,5	31,0
Марокко	446,6	32,9	273,5	8200	1,6	9,7
Тунис	163,6	10,9	127,0	11400	4,9	15,4
Магриб в целом	5782,1	93,1	1088,09	10620	3,96	19,4

Основные проблемы включают подверженность экономики ценовым колебаниям и изменению климата [3], динамичный рост численности населения, высокую безработицу, политические проблемы, в том числе экстремизм. В этих условиях растёт консенсус в отношении необходимости активизации интеграционных процессов и совместного решения экономических проблем.

Страны нуждаются в улучшении инфраструктуры, и этот фактор является одним из важнейших в активизации интеграционных процессов в объединениях с участием развивающихся государств.

Морской транспорт наиболее развит в Марокко (26 портов, через которые проходят практически вес внешние перевозки), а сеть автодорог – в Тунисе. В Алжире действует Транссахарская автомагистраль, соединившая прибрежные районы страны в внутренними регионами и со странами южнее Сахары; в Марокко главной железнодорожной магистралью является Марракеш – Касабланка – Рабат – Фес – Уджда, которая связывает страну с Алжиром и Тунисом; в Тунисе наиболее развит морской транспорт – около 30 морских портов, в том числе Габес и Бизерта [4].

Товарная структура экспорта стран арабского Магриба различается. В Алжире и Ливии практически весь экспорт составляют энергоресурсы, вывозится и сельскохозяйственное оборудование. В структуре вывоза Туниса 72% приходится на промышленные товары, химическую продукцию, машины и оборудование. Доля машинотехнической продукции в экспорте Марокко равна 66%. В экспорте Мавритании преобладает сырьё – железная и медная руда, а также рыбная продукция. Таким обра-

зом, товарная структура экспорта стран Магриба слабо диверсифицирована. Главным торговым партнёром Магриба являются страны Евросоюза, на которые приходится 60% экспорта и 55% импорта. Вместе с тем динамично растет роль Китая в товарообороте магрибских государств. Наиболее активные связи в сфере экспорта сложились между Тунисом и Францией, между Ливией и Италией, между Алжиром и Испанией, между Марокко и Испанией, между Мавританией и Китаем, а в сфере импорта – между Алжиром Ливией Мавританией с одной стороны и Китаем с другой стороны между Марокко и Испанией между Тунисом и Францией.

Литература: *1. Ломакин Н.Н. Панарабская зона свободной торговли: цели, направления и результаты формирования // Российский внешнеэкономический вестник. – 2015, №7. – С. 115-119. и 2015, №9. – С.119-126; 2. Источник. CIA World Fact book 2016. Режим доступа: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ts.html; 3. Костюнина Г.М., Ломакин Н.Н. Эволюция экономической интеграции в рамках Совета сотрудничества арабских государств Персидского залива. // Российский внешнеэкономический вестник. – 2014, №6. – С. 87-102; 4. Жданов С.В. Арабские страны в мировой экономике. – М., Панорама, 2006. – 256 с.*

❋❋❋

УДК 331.101.262:347.77/.78

Алєксєєва А. В

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИХОДУ З КРИЗИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Задорожна О. Г.

Тема економічної кризи на сьогодні є дуже актуальною, тому що не знаючи причин кризи в Україні, неможливо знайти шляхи до її подолання.

Сучасне українське суспільство переживає непростий історичний період становлення і розбудови незалежної, демократичної держави. Перед органами державної влади стоїть завдання забезпечення інтеграції України до світового співтовариства [1].

Як відомо, сучасне суспільство прагне до постійного поліпшення рівня й умов життя, які може забезпечити тільки стійкий економічний ріст. Однак спостереження показують, що довгостроковий економічний ріст не є рівномірним, а постійно переривається періодами економічної нестабільності. В умовах переходу до ринкових відносин в економіці України велике значення грає реформація відносин власності, роздержавлення і поява

нових видів власності, що буде сприяти розвитку ринкових відносин, нових видів господарювання, завдяки чому з'явиться можливість перебороти найтяжчу економічну кризу, у якій знаходиться Україна [2].

Одним з найважливіших на сучасному етапі економічного розвитку чинників виходу з кризи може бути інноваційний характер її подолання. «Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [5, ст. 1]. Інноваційна діяльність може бути спрямована у будь-яку сферу діяльності підприємства. Були визначені основні об'єкти інноваційної діяльності [7].

– інноваційні програми і проекти;

– нові знання та інтелектуальні продукти;

– виробниче обладнання та процеси;

– інфраструктура виробництва і підприємництва;

– організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру;

– сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;

– товарна продукція;

– механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Інноваційний характер роботи підприємства потребує значних інвестицій різних ресурсів. В Україні, як правило, проблема виникає в першу чергу з коштами, необхідними для реформування підприємства. Аби за таких умов віднайти кошти для проведення інноваційної діяльності доцільно скористатися послугами банків чи держави, якщо в неї наявні відповідні програми підтримки. Подібні інвестиції, за умов раціонального використання коштів, є економічно ефективними у довгостроковому періоді [3].

Важливе місце слід приділити інноваційному підприємництву, особливо дрібному бізнесу, підтримці фірм, які прокладають виробничі шляхи масового впровадження інноваційних нововведень. Інтелектуальні підприємці генерують знання за допомогою механізму синергії, що дозволяє усунути перешкоди на шляху реалізації специфічних інтелектуальних потенціалів окремих особистостей, усунути обмеження у виробництві нових знань і домогтися більшого соціально економічного ефекту [4]. В умовах гострої конкурентної боротьби за світові ринки між індустріально розвиненими країнами, навряд чи доцільно розраховувати на західні інноваційні інвестиції до України. Слід використовувати еконо-

мічно більш прийнятні варіанти стимулювання іноземних інвестицій в українську економіку. Головним ресурсним джерелом підвищення інтелектуального потенціалу, глибокого перетворення економіки і виходу з важкої кризи є, насамперед внутрішні фінансові та матеріальні джерела. Мова йде про формування стимулюючого середовища для підприємців, які активно включилися в науково-технологічне оновлення виробничого процесу. Пожвавлення активності підприємців може бути здійснено на базі використання не інфляційних джерел: амортизаційних накопичень, заощаджень населення, банківського та комерційного капіталу [3]. Державна інноваційна політика повинна стати складовою частиною системи державного стратегічного прогнозування, середньострокового планування та інструментом комплексних науково-технічних програм. А інтенсифікація – генеральним напрямом в економічній стратегії і тактиці, пронизувати роботу державних органів та підприємницьких структур усіх форм власності з пріоритетами науково-технічного розвитку на пільгових фінансових умовах. Повинні бути змінені і орієнтування кредитних організацій. Не передбачено необхідних преференцій для інвестицій у великі інноваційні програми, комплексне оновлення виробничого апарату на інтенсивній основі і банків України [6]. А це досить великий резерв фінансових ресурсів для цілей технологічного прориву, для виведення країни з кризи. Активізації інноваційної діяльності могли б сприяти спеціальні регіональні фонди, що формуються за рахунок цільових відрахувань підприємствами, корпораціями, фірмами всіх форм власності. За рахунок цього джерела фінансувалися б на конкурсній основі найбільш важливі наукомісткі регіональні програми. При цьому навіть гарантії пільгових привілеїв комерційних банків могли б забезпечуватися держбюджетом.

Створити макроекономічні передумови прискорення інноваційного процесу, технологічного прориву та структурної переорієнтації економіки в українських умовах можна, тільки змінивши співвідношення цін на базові продукти і ресурси, забезпечивши відповідність структури внутрішніх цін структур і витрат, стимулюючи при цьому впровадження високих технологій, прискорення науково-технічного прогресу. В умовах нестачі фінансових і матеріальних ресурсів більш ефективно можна було б використовувати певні можливості, де зароджується ринок, де є стимулювання інноваційних проектів. Японський технологічний прорив, забезпечення конкуренто- спроможності наукомісткої продукції, був в основному, викликаний поворотом держави, всього суспільства, кожного підприємця до науково- технічної творчості та раціоналізації з мак-

симальним використанням останніх досягнень науки і ноу-хау [2]. Тут, наявні, високі темпи зростання загальних витрат на науку та освіту, які покривають приватні фірми. На їх частку припадає 80% загальної суми, виділеної промисловістю на науку та освіту [4]. Цей досвід, як і досвід інших високорозвинутих країн мала б використовувати Україна для підвищення свого інтелектуального потенціалу – потужного засобу трансформації всіх суспільних відносин, інтеграції в систему европейських соціально – екологічних, політичних і духовних цінностей.

Нинішній освітній процес, спрямований на формування у студентів «міцних» професійних знань, не відповідає вимогам економіки знань. У постіндустріальному суспільстві основними факторами розвитку вищої освіти стають високий ступінь технологічності суспільства, використання комп'ютерних технологій, процеси децентралізації та глобалізації. За таких умов освітній процес у вищій школі повинен давати насамперед знання про те, як створювати нові знання.

У студентів потрібно генерувати підприємницький підхід до створення нових знань, вони мають використовувати свій інтелектуальний капітал у суспільстві і на користь суспільству, нести відповідальність за здобуття і ефективне застосування знань.

Для цього вища освіта повинна формувати компетенції інтелектуального підприємництва, а саме: креативну компетентність (уміти мислити нестандартно, знаходити нове в буденному, володіти технологіями пошуку нових ідей); аналітичну компетентність (уміти здобувати, систематизувати й обробляти інформацію; працювати з документами; приймати обґрунтовані рішення; володіти комп'ютерними програмами обробки даних); інноваційну компетентність (уміти організовувати команду під новий проект, складати і обґрунтовувати бізнес-план, володіти маркетинговими технологіями, знати, як комерціалізувати бізнес-ідею); комунікативну компетентність (володіти технологіями ефективних комунікацій; уміти працювати в групі, швидко адаптуватися до навколишнього середовища) [1]. Такі компетенції є запорукою успішної конкуренції випускників в економіці знань.

Література: *1. Андрощук, Г.О. Економіко-статистичний аналіз винахідницької активності в Україні / Г. Андрощук // Інтелектуальна власність. – 2013. – № 11. – с. 27-33; 2. Богуславська О.Г. Інноваційна діяльність як фактор забезпечення економічного розвитку. – [Електронне джерело] // Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_35_12.pdf; 3. Воронін В.Б., Інтелектуальний капітал: як фактор підвищення конкурентоспроможності бізнесу та інвестиції в майбутнє // Молодий вчений. – 2011 г. – Випуск № 4 – с. 142–145; 4. Єгоров В.В. Аналіз зарубіжного досвіду організації системи управління інтелектуальним потенціалом // Матеріали науково-практичної конферен-*

ції. – М.: МГУУ, 2010. – с. 320; 5. Закон України «Про інноваційну діяльність». – [Електронне джерело] // Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15; 6. Інноваційна діяльність [Електронне джерело] // Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Інноваційна_діяльність; 7. Філонович С.Р. Інтелектуальне підприємництво // В кн.: Іноваційний розвиток: економіка, інтелектуальні ресурси, управління знаннями / Под ред. Б.З. Мильнера. – М.: ИНФРА-М, 2010. – с.58.

❋❋❋

УДК 339.137 (477)

Алексєєва Т. І., Кісельов І. В.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Сталий розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури є найважливішою передумовою для підвищення конкурентоспроможності економіки та інтеграції України у глобальне інформаційне суспільство.

Зростаючий попит у світі на інформаційні послуги створює можливості для розвитку в Україні сфери інформаційних технологій з орієнтацією на експорт. Тому актуальними є наукові дослідження, які стосуються шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств та їх впливу на економічне зростання України в світі [1].

Низка питань щодо механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємств не дістали належного висвітлення в наукових дослідженнях. Зокрема, недостатньо розроблені питання забезпечення шляхів та стратегій підвищення конкурентоспроможності високотехнологічних підприємств. Це зумовлює необхідність поглиблення розробки даних проблем з урахуванням специфіки діяльності в галузі інформаційних технологій.

На жаль, в теперішній час Україна істотно відстає від більшості економічно розвинених держав щодо рівня розвитку фірм, які ведуть свою діяльність в сфері ІТ-технологій. Основною причиною цього є недостатнє фінансування та несприятливий стан зовнішнього середовища бізнесу, що значно знижує ефективність діяльності підприємства. Тому, необхідно запропонувати заходи щодо підвищення рівня національної конкурентоспроможності країни завдяки застосуванню інформаційних технологій [2].

У сучасному світі інформаційні технології (ІТ) дедалі активніше застосовуються у різних сферах діяльності, видозмінюючи їх і надаючи

соціальному та людському розвитку нових якостей, сенсів та вимірів. Інформаційна складова має також істотне значення у формуванні конкурентного потенціалу держав, розвитку міжнародних відносин [1; 2].

Розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики [3].

Національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на наступних засадах:

– пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави;

– формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов;

– сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг, забезпеченню створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів;

– поліпшення кадрового потенціалу та посилення мотивації щодо використання ІКТ;

– широкого впровадження ІКТ в науку, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища;

– забезпечення інформаційної безпеки.

Сучасний світ характеризується стрімким прогресом у сфері поширення та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Забезпечення стійких конкурентних позицій на ринку інформаційних технологій досягається шляхом запровадження заходів щодо постійного підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Для цього необхідне достатнє фінансування у науково-технічну сферу, що дасть можливість зайняти стійкі конкурентні позиції на світовому ринку товарів та послуг. Саме тому успішне функціонування всіх видів підприємств, а особливо тих, що застосовують інформаційні технології, дуже важливе для подальшого розвитку національної конкурентоспроможної економіки України [3].

В теперішній час інформаційні технології стрімко увійшли в наше життя, радикально змінюючи способи і методи господарювання. Серед можливостей сучасних технологій в умовах глобалізації та інтеграції у світовий інформаційний простір особливого значення набуває створення новітніх програмних продуктів та технологічних інновацій. Одними з основних стимуляторів розвитку ІТ-технологій виступають стартап-компанії, зокрема ІТ-стартапи.

З метою виявлення меж потенціалу діяльності вітчизняних ІТ-стартапів, а також можливих часових рамок їх функціонування доцільним є проаналізувати динаміку розвитку інтернет-користувачів (табл.1).

Таблиця 1

Кількість інтернет-користувачів,%

Країна	Роки					Зростання за період, разів
	1990	2006	2008	2010	2014	
Україна	0,40	4,50	11,00	23,30	33,70	27,00
Країни Європи і Центральної Азії	1,35	14,61	23,79	33,52	43,44	32,18
Північна Америка	0,74	-	-	-	81,59	110,00

Таблиця складена авторами за матеріалами: [4]

Аналіз показав, що у 2014 році в Україні було зафіксовано серед населення 33,7% користувачів Інтернету, у 2010 р. – 23,3%, у 2008 р. – 11%, 2006 р. – 4,5% відповідно. Статистика користування інтернетом в Україні ведеться від 1990 року і становить 0,4%. Отже, за двадцять чотири роки темпи користування інтернетом зросли більш, як у 27 разів та ця тенденція продовжує зростати.

Серед країн Європи і Центральної Азії показники користування населення віртуальним простором значно вищі, ніж в Україні: у 2014 р. – 43,44%, у 2010 р. – 33,52%, у 2008 р. – 23,79%, у 2006 р. – 14,61%, у 1990 р. – 1,35%. Тобто, за період 1990-2014 рр. кількість інтернет-користувачів збільшилася у 32,18 рази [4].

Дещо інша ситуація в країнах Північної Америки. У 2014 р. Інтернетом користувалися 81,59% населення, тоді як у 1990 р. (час зародження інтернет-мережі) – 0,74%. За 24 роки темпи поширення всесвітньої павутини в Північній Америці зросли у понад 110 разів.

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що вітчизняний ринок інформаційних технологій у теперішній час має значну ємність і йому притаманна подальша тенденція до розширення. Факт збільшення інтернет-користувачів в Україні вказує на те, що ІТ-проекти мають сприятливий ґрунт для формування національної конкурентоспроможності України на світовому ринку послуг.

Одним із основних факторів подальшого розвитку ринку інформаційних технологій є розробка механізмів зі сторони держави для створення сприятливих умов щодо підвищення конкурентоспроможного потенціалу підприємств України.

Литература: *1. Вовчак І. Інформаційні системи та комп'ютерні технології в менеджменті [Текст]: Навч. посіб. / І.С. Вовчак //Тернопільський держ. техні-*

чний ун-т ім. І. Пулюя. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 354 с.; 2. Єдинак В.С. Розвиток інформаційних технологій в Україні [Текст]: / Єднак В.С. // Наукові доробки молоді – вирішенню проблем європейської інтеграції: збірник наукових статей. В 2 т. Т. 1. – Харків: Континент, 2008. – С. 289–290; 3. Лі Д.В. Обґрунтування заходів по підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, що надають послуги IT-аутсорсингу [Електрон. ресурс] / Д.В. Лі // Проблеми системного підходу в економіці. – К.: НАУ, 2010. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2010_1/Li_110.htm; 4. Державний комітет статистики: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

❋❋❋

УДК 339.54(540)

Банерджи В. / Banerjee Victor

INDIA'S PERSPECTIVES IN INTERNATIONAL TRADE

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: доц. Казакова Н. А

India's intercontinental operations and trade during the current past has seen an escalating tendency, for 2008-09 which recorded a deceleration, fundamentally due to the international financial meltdown. While this expansion has been unrestrained based, spread across sectors and regions, an examination on the technology intensiveness of India's latest trading prototype throws up some attention-grabbing insights of the economical tendencies to follow in coming years [2].

The technological classification of trade in terms of high, medium and low is based on the Standard International Trade Classification as adopted by the United Nations Industrial Development Organisation India's exports have progressively tended to shift away from low expertise in support of medium and high technology products. This is marked in the allocation of low technology exports in India's total exports coming down from 32 per cent in 2004 to 28 per cent in 2008. As against this, the split of medium and high technology exports have increased from 14 per cent to 17 per cent and from 5 per cent to 7 per cent, correspondingly. This tendency is a corollary of elevated enlargement demonstrated by high and medium technology exports [2].

In terms of composition of high tech exports, pharmaceutical products contributed a large share. Thus, medicaments were the major high tech export item from India in 2008, with exports adding together 3.1 billion US dollars in 2008. Other pharmaceutical products among the top ten elevated tech exports during 2008 included antibiotics, both as medicaments or otherwise (1.9 billion US dollars) and hormones used as medicines (0.4 billion).

The other major high tech exports included parts of aircraft, equipment (US$ 1.4 billion), parts of electric power machinery, electric generating sets (US$ 1.3 billion), diodes and Trade-Technology and electrical transformers (US$ 0.4 billion) [1].

While exports of medium expertise products improved by more than two-fold from US dollars 11 billion in 2004 to US dollars 38 billion in 2010, exports of high tech products increased from US dollars 4 billion to US dollars 12 billion during the same phase [1].

This is in desolated distinction to trends in India's tech isolated imports exclusively done for Indian tech subdivision (which comes under the tertiary sector), in which every of the three technology-intensive categories have more or less maintained their dividends in the country's global exports during the 2004-2015 period, implying that imports have not demonstrated any traceable alteration in relation to technology concentration. While imports of low tech products amplified from US dollars 5 billion in 2004 to US dollars 18 billion in 2016, imports of medium and high tech products improved from US dollars 16 billion and US dollars 11 billion to 62 billion and 32 billion, correspondingly.

The cheering distinctiveness of India's high tech export is the element that all the top ten items have shown vigorous escalation with most of them signifying steady annual development of over 100 per cent during the 2004-2008 period. A product wise study of India's high and medium technology exports and drawing them to the global demand prototype during the 2004-2008 period exemplifies the list of products within the realm of high and medium technology items that have shown utmost enthusiasm and where India could emphasize on to realize hypothetically higher standards, especially when bearing in mind that India previously has industrial competence for these produces. The import market for these illustrative products amounted to US dollars 240 billion for high tech products (with India's share being less than 1%) and US$ 447 billion for medium technology products (India's share less than 1.5%) These illustrative products have been based on the criteria that throughout 2010, the world import demand was at least US dollars 10 billion and that India's exports were at least US dollars 50 million (US dollars 100 million for medium tech products) [3].

The instance has approached for India to comprehend its compelling prospective as a top objective for Foreign Direct Investments (FDI). As per Forbes report India secured 11th position and a place ahead of China in its slope of finest commercial business ventures in 2012. India has not solitarily subsisted and survived after the global financial crisis but also in accu-

mulation recognized its development and growth rate which has been up to 9% in recent quarter [2].

There are some points one must remember for further perspectives of Indian Trade in economical growth –

Preliminary threats: The underdeveloped countries exports are facing the lack of flow of domestic resources, capitals and assets at initial stage of project due to lack of experience and knowledge and have a high preliminary risk , the overseas capital enterprises can induce the initial risk of the speculation can arrange flow of domestic capital to desired direction.

Transportation: The expansion of export is largely depends on infrastructural facilities which require huge investment foreign capital can provide necessary support towards building such infrastructural facilities in the country.

Accompanying Aid: overseas investment fetches with additional dynamics like procedural information, R&D conveniences, corporate understanding which are considered likewise vital for evolution of export [1].

In conclusion, India as a diversified economy has revealed swift progression and remarkable resilience since 1991 when it first included its liberalization, anti-privatization and authorization free policymaking depicted in the politics of those time in terms of globalization, when fiscal reforms were instigated with the progressive inaugural of the economy to transnational trade and venture. Foreign direct investment has proved helpful to enhance the productivity and efficiency of the economy through technology transfer (in the form of the Knowledge, technical and marketing skills organization and management systems, new materials, products and market) and effective promotion of comparative advantage through Exports. Apart from this Foreign Institutional Investment methods have also ventured a joint venture of foreign capitalists in the Indian Economy for further modifications and involvements [3].

References: *1. Prasanna, N (2009), 'Impact of Foreign Direct Investment on Export Performance in India', Department of Economics, Bharathidasan University, Khajamalai Campus; 2. Rob, R. and N. Vettas (2013),'FOI and Export with Growing Demand'. Review of Economic Studies, Vol. 71, pp.649-65; 3. Sharma, Kishor, 'Export Growth in India: Has POI Played a Role? Charles Stuart University Australia Oily' 2010), Center Discussion Papers.*

❋❋❋

УДК 339.5(477)

Бєлозьорова Д. А.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Дуна Н. Г.

Актуальність. В умовах активізації процесів глобалізації світового господарства посилюється роль зовнішньоторговельних відносин країни. Саме зовнішня торгівля як форма міжнародних економічних відносин є складовою економічного розвитку суспільства, сприяє посиленню конкурентоспроможності національної економіки, підвищує рівень життя населення.

Мета статті – на основі аналізу сучасного стану зовнішньої торгівлі України визначити перспективи розвитку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із складових економічного успіху будь-якої країни світу є зовнішня торгівля. Ще жодній країні не вдалося створити здорову економіку в ізоляції від світової економічної системи. Міжнародна торгівля несе з собою безліч переваг, що стимулюють економічне зростання.

Зовнішня торгівля є одним із найважливіших джерел наповнення державного бюджету України. У товарній структурі експорту України основну виручку забезпечують аграрії, а не металурги. Але за декілька останніх років, об'єми зовнішньої торгівлі значно скоротилися. Падіння експорту пояснюється перешкодами внутрішнього характеру – воєнно-політичний конфлікт на сході країни, погіршення економічних відносин із Росією, кризовий стан економіки держави та повне або часткове виключення з прямої участі в системі зовнішніх економічних зв'язків підприємств цілих регіонів. Відтак, змінюються умови і можливості співпраці вітчизняних підприємств із зарубіжними партнерами.

У товарній структурі експорту протягом 2015 рр. переважають продукція АПК (31,1%), продукція металургії (24,8%), продукція машинобудування, сировинні мінеральні товари, готові харчові продукти, продукція хімічної промисловості, деревина і вироби з деревини [2].

Варто зазначити, що провідною експортною галуззю за останні декілька років стало сільське господарство. До кризи 2008 року трохи більше половини надходжень від експорту приносили металургія та хімічна промисловість [3]. Також за структурою експорту можна побачити, що на світові ринки Україна переважно поставляє сировину, сільськогосподарські продукти чи складові частини для розвитку власної промисловості.

Використання експортного потенціалу України є передумовою для розвитку економіки, зростання ВВП.

Досить суперечливим є вплив світових та внутрішніх економічних факторів на розвиток українського імпорту. В очікуванні інфляції та знеціненні гривні вітчизняні споживачі з метою збереження своїх заощаджень придбавали більше імпортних товарів, тим самим стимулюючи зростання імпорту.

У структурі імпорту в Україну, питому вагу займають сировинні мінеральні товари (31,2%). Також, високу долю протягом 2015 р. займають продукція машинобудування, продукція хімічної промисловості, полімерні матеріали, пластмаса та вироби з них, продукція металургії, продукція АПК та готові харчові продукти. Загалом, аналіз структури імпорту характеризується звуженням його товарного асортименту, що пов'язано передусім зі зниженням доходів населення, його купівельних настроїв.

Дефіцит зовнішньоторговельного балансу, загальне зниження ВВП є також результатом змін у географічній структурі міжнародної торгівлі. Вийти на європейські ринки українські виробники не можуть в силу ряду причин. В першу чергу через асиметрії партнерства. Низька продуктивність праці в Україні (в 4 рази менше, ніж в Євросоюзі), низький рівень інноваційності виробництва (в 7 разів нижче, ніж в ЄС) спочатку не дозволяли забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних товарів на європейському ринку. На європейському ринку продукція українського машино-, вагоно-, приладо-, ракетобудування не має достатньо конкурентних переваг, а саме тому харчопром і сільське господарство залишаються ключовими галузями на ринку ЄС.

Ще одною проблемою є те, що Україна втратила ринки країн СНД. Враховуючи розрив торгово-економічних зв'язків з Росією, обвал експорту в країну, яка протягом довгих років була нашим стратегічним партнером, був передбачуваний. За підсумками 2015 року Україна скоротила експорт товарів до Росії більш ніж на третину – на 33,7%, та саме через це економіка України та показники зовнішньої торгівлі значно погіршилися [4].

Однією з основних проблем розвитку зовнішньоторговельних послуг України є зниження їх обсягу у 2015 р. порівняно з попередніми періодами. В структурі експорту послуг 2015 р. превалюють транспортні послуги (54,8%), послуги в сфері телекомунікації та інформаційні послуги, з переробки матеріальних ресурсів та ділові послуги. Серед основних причин зниження обсягу надання послуг на зовнішніх ринках можна виділити: геополітичні проблеми, фактичне повне або часткове виклю-

чення з прямої участі в зовнішньоекономічних зв'язках підприємств цілих регіонів, нестабільність національної валюти та економіки [1].

Аналіз тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі відображає переважно негативне зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу, зниження експорту та погіршення його структури, зростання імпортозалежності країни. Знання основних чинників виникнення окреслених проблем повинно бути рушієм для вирішення на всіх рівнях організації зовнішньої торгівлі.

В Україні з одного боку, зберігається сировинне спрямування українського експорту, практично втрачені конкурентні переваги в техніці та технологічному обладнанні. Значний ріст експорту продукції первинної обробки призводить не тільки до поступового обмеження діяльності українських експортерів на зовнішніх ринках, але й до посилення ескалації міжнародних торговельних конфліктів. В структурі українського імпорту питому вагу займають споживчі товари, а також ввезення в країну технологічного обладнання, внаслідок чого українські товаровиробники потрапили в складне фінансове та економічне становище [6].

Отже, необхідно поліпшення стану вітчизняних виробників, для цього потрібно поступово згортати імпорт в тих сферах економіки, де вітчизняні товаровиробники при певній підтримці можуть задовольнити попит не гірше, ніж закордонні [5].

Висновок. Зовнішня торгівля товарами і послугами відіграє важливу роль у формуванні ВВП країни, стимулюванні розвитку економіки України. Відтак, заходи щодо її розвитку посідають важливе місце у системі заходів щодо подолання кризових явищ та посткризового відновлення економіки. Отже, успіх у реалізації експортного потенціалу може бути досягнутий лише при орієнтації галузевих комплексів і підприємств на випуск тих видів конкурентоспроможної продукції, особливо високих технологій і послуг, що зможуть знайти свої «ніші» на зовнішніх ринках.

Литература: *1. Далик В.П. Проблеми розвитку української зовнішньої торгівлі послугами / В.П. Далик, Н.І. Дуляба // Регіональні проблеми розвитку територіальних систем. Ч. 3; ред. кол.: М.А. Лендєл (гол. ред.) [та ін.]. – Ужгород: ФОП Сабов А.М. – С. 26–29; 2. Державна служба статистики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/operativ/operativ2016/zd/ztt/ztt_r/ztt0516_r.htm; 3. Державна служба статистики. Товарна структура зовнішньої торгівлі в 2015 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1215_u.htm; 4. Кизим М.О. Вплив асиметрії умов членства України в СОТ на її зовнішню торгівлю з країнами ЄС і Митного союзу ЄврАзЕС / М.О. Кизим, І.Ю. Матюшенко, С.В. Беренда, І.В. Ярошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.*

business-inform.net/export_pdf/business-inform-2014-4_0-pages-8_19.pdf; 5. Мазаракі А. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України / А. Мазаракі, Т. Мельник // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 2. – С. 5–14; 6. Медведчук В. Зовнішня торгівля України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vybor.ua/article/economika/vneshnyaya-torgovlya-ukrainy-polnoe-fiasko.html; 7. П'янкова О.В. Зовнішня торгівля України: проблематика структурних змін та пріоритетів / О.В. П'янкова, О.С. Ралко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/5_ukr/11.pdf

❋❋❋

УДК 339.924

Бербер Буряк

ЭВОЛЮЦИЯ УКРАИНСКО-ТУРЕЦКИХ ДВУСТОРОННИХ ОТНОШЕНИЙ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Довгаль Е. А.

Системно-структурные различия социально-экономического, культурного, национального и религиозного базиса соседних государств обусловливают между Украиной и Турецкой Республикой исторически межцивилизационный характер сотрудничества. Поэтому отношения этих стран требуют исследования не только непосредственно экономических факторов. Важность сотрудничества двух стран неоднократно декларировалась на высшем политическом уровне, однако для достижения статуса заявленного обеими сторонами «стратегического» партнерства требуется развитие системных отношений.

Как известно, украинско-турецкие отношения имеют давнюю историю. В процессе становления государственности Украины целесообразно акцентировать внимание на отношения этих государств в начале XX века. Турецкая Республика активно поддерживала политические отношения с Украиной, пропагандировала поддержку как в стране, так и за ее пределами, проявляя однозначную позицию поддержки независимого Украинского Государства. Именно Турецкая Республика, возглавляемая национальными лидерами Талаат-беем и Энвер-пашой, задекларировала первый в истории Украины официальный международный договор, в котором за украинским народом закреплялось право на создание независимого и суверенного государства [1].

После Первой мировой войны и подписания Брестского мирного договора, который предусматривал заключение мирного договора между государствами Четверного союза и фактически способствуя тому, что Турецкая Республика стала союзником Украинской Народной Респуб-

лики (УНР). С приходом к власти Мустафы Кемаля, когда Турецкая Республика стала республиканским государством и началось активное реформирование политической, общественной, правовой, экономической, образовательной сфер и особенно внешней политики, прежде всего становление добрососедских отношений с соседними государствами региона, украинско-турецкие отношения получили целевую ориентацию. 2 января 1922 г. в Анкаре заключен украинско-турецкий договор о дружбе и братстве, в преамбуле которого подчеркнуто, что оба государства, «... договорившись о принципах братства наций и прав народов на самоопределение..., а также приняв во внимание их близкое соседство на Черном море, решили укрепить между собой навсегда со всей искренностью и откровенностью лучшие и самые сердечные отношения и верную дружбу во имя многочисленных общих интересов и заключить с этой целью договор о дружбе и братстве « [2, с. 67]. Статьи Договора признавали Украину «независимым и суверенным государством», определяли условия торговых связей между государствами. Договор институционально закрепил политический союз между государствами.

Период 1918-1938 гг. (Президентство Мустафы Кемаля Ататюрка) украинско-турецкое партнерство ограничивалось внешней политикой Советской Украины. Однако отношения между странами достигли высокого уровня сотрудничества. Отметим, что двустороннее сотрудничество между Украиной и Турецкой Республикой в досоветский период и перед Второй мировой войной носило декларативный характер и, из-за слабости и незавершенности процесса формирования экономически независимого государства в начале XX в., амбициозности планов Турецкой Республики как страны-представителя Четвертного союза в доминировании на Черном море и признании Украины в роли союзника в достижении этой цели. Но этот период можно считать периодом становления институциональной базиса партнерства между Украиной и Турецкой Республикой.

Геополитические и общественно-экономические трансформации на советском пространстве в конце 80-х годов прошлого века активизировали внешнюю деятельность новых независимых государств. Состоялся процесс демократизации, который сопровождался налаживанием реальных экономических отношений со странами мира. На фоне этих событий Турецкая Республика заняла активную позицию в процессе налаживания политических контактов со странами региона. Первым документальным свидетельством украинско-турецких отношений на фоне глубокого политического кризиса в СССР стал Протокол о разви-

тии торгово-экономических отношений от 1989 г. между Турецкой Республикой и Украинской СССР. Этот период можно считать началом становления нового украинско-турецкого сотрудничества, ведь Турецкая Республика была одной из первых стран, которая признала независимость Украины в 1991 г.

Анализ взаимоотношений Украины и Турецкой Республики приводит к выводу, что на сегодня созданы благоприятные условия для развития взаимовыгодного сотрудничества в широком спектре сфер и направлений. Действующий институциональный базис украинско-турецкого сотрудничества является достаточно развитым (более 100 международных соглашений и документов). В его основе – Договор о дружбе и сотрудничестве между Украиной и Турецкой Республикой от 4 мая 1992 г., который определяет основные направления, формы и методы сотрудничества. В документе отмечается важность продолжения будущих отношений между странами с учетом всех подписанных актов, в том числе Договора о дружбе и братстве между Украиной и Турецкой Республикой от 2 января 1922 г. Стороны отметили необходимость становления отношений во всех отраслях на всех уровнях системной иерархии управления государством. Определены важность: сотрудничества в экономических, торговых, научно-технических областях с соответствующим организационно-правовым двусторонним обеспечением; развитие совместных предприятий и содействие развитию предпринимательской деятельности в пределах страны; координации регионального взаимодействия; сотрудничества в сфере образования, науки, культуры, охраны окружающей среды; противодействия терроризму, организационной преступности, контрабанде; сотрудничества в военных вопросах и международной безопасности, международных организациях [3].

Главными из соглашений украинско-турецкого двустороннего сотрудничества, подписанных в первое десятилетие двусторонних отношений, были в сфере туризма; определения экономических зон; транспорта; военной подготовки; науки и техники; инвестиций; двойного уклонения от налогообложения; таможенное дело; судоходства культуры и образования; здравоохранения и медицинского образования; коммуникаций; исследования космического пространства.

Таким образом, происходит реализация задач по комплексному сотрудничеству во всех сферах, определенного базовым двусторонним документом – Договором о дружбе и сотрудничестве и становления развитого институционального базиса сотрудничества. Турецкая Республика остается важным партнером Украины в научно-технологической сфере:

создана и функционирует совместная украинско-турецкая лаборатория высоких технологий, обсуждаются вопросы реализации совместных проектов в аэрокосмической сфере; электронике; материаловедении, нанотехнологиях и прикладной энергетике.

Литература: *1. Україна у зовнішній політиці Туреччини / Українська державність у XX столітті // Історико-політологічний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://litopys.org.ua/ukrxx/r12.htm; 2. Україна-Туреччина: минуле, сучасне та майбутнє // Збірник наукових праць. Упорядник Туранли Ф.Г. – К.: «Денеб», 2004. – 632 с.; 3. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Турецькою Республікою / Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ 792_005.*

❋❋❋

УДК 338.4

Бунін С. В.

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ КРАЇН ЄВРОПИ

Харківський національний університет імені В. Н Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В. І.

Розвиток світової економіки на сучасному етапі характеризується системною інтеграцією світових та регіональних ринків, переоцінкою інвестиційних ризиків у застосуванні різних фінансових інструментів, посиленням міжнародної економічної інтеграції. Розвиток світового ринку страхових послуг у сучасних умовах тісно взаємопов'язаний із проблемами світової економіки. Світовий страховий ринок дозволяє акумулювати величезні довгострокові інвестиційні ресурси, залучаючи кошти через пенсійні програми і програми страхування життя. Розширення страхового бізнесу створює робочі місця, активізує впровадження інновацій, стимулює стійкість економіки та пом'якшує наслідки глобальних ризиків. Розвиток страхових ринків став для багатьох країн фактором соціально-економічного розвитку, підвищення рівня життя населення, вирішення інших макроекономічних проблем.

Страховий бізнес у значній мірі залежить від кон'юнктури, починаючи із загальноекономічної ситуації в світовій економіці, ринків капіталу та закінчуючи кліматичними умовами, кількістю природних і техногенних катастроф. На страховий ринок також впливають серйозні світові проблеми: зростання тероризму, підвищення ризику торговельних операцій і реалізації інвестиційних проектів, старіння населення та інші аспекти сучасного розвитку світової системи господарства. Всі ці фактори, безумовно визначають динаміку розвитку сучасного світового ринку страхування і глобалізацію діяльності страхових компаній.

Обсяг світового ринку страхового ринку, що оцінюється за загальносвітовим збором страхових премій, у 2015 році склав 4,55 трлн дол., що вимірюється 6% світового ВВП [6].

Страховий ринок країн Європи складає 1,47 трлн дол. (32,2% світового). На чотири країни (Велику Британію, Францію, Німеччину, Італію) припадає 63% обсягу європейських страхових премій. Найбільші національні страхові ринки Європи подано в табл. 1.

Таблиця 1

Показники європейських країн за обсягом страхових премій, 2015 р.

Країна	Страхування життя (млрд дол.)	Загальне страхування (млрд дол.)	Всі види страхування, (млрд дол.)	Світова частка (%)
Велика Британія	214,5	105,5	320,1	7,0
Франція	150,1	80,4	230,5	5.0
Німеччина	96,7	115,5	212,2	4,7
Італія	124,9	40,1	165,0	3,6
Нідерланди	17,8	62,8	80,6	1,8
Іспанія	28,4	32,9	61,3	1,4
Швейцарія	33,9	27,4	61,3	1,4
Ірландія	47,4	7,8	55,2	1,2
Швеція	24,3	9,2	33,5	0,7
Бельгія	17,2	15,9	33,1	0,7

Складено автором за матеріалами: [5, 6]

Необхідно відзначити, що 872 млрд дол. (59,4%) припадає на страхування життя (life insurance), а на загальні види страхування (non-life insurance) – 596 млрд дол. (40,6%). Цей поділ має історичний характер і зумовлений глибокими причинами, перш за все тим, що страхування життя – це довгостроковий вид страхування зі своєю специфікою формування страхових резервів і політики інвестування, з інвестиційними ризиками, відмінними від інших видів страхування. У 2015 році в Європі сектор страхування життя збільшився на 1,2%, сектор загальних видів страхування – на 1,1%.

Ще одним важливим показником для визначення рівня розвитку страхового ринку виступає страхова премія на душу населення – щільність страхування. В 2015 році на страхування в країнах Європи в середньому було витрачено 1634 дол. на душу населення (загальносвітовий показник – 662 дол.). Найвищого рівня щільності страхування в Європі досягла Швейцарія –7370 дол. на душу населення)

Рівень проникнення страхування (обсяг страхових премій в процентному відношенні до ВВП) в країнах Європи складає 6,9% (в світі – 6,2%). Найвищий показник серед європейських країн у Фінляндії – 11,8%.

Інвестиції є невід'ємною частиною бізнес-моделі страхування. Страховий сектор є найбільшим інституційним інвестором Європи і ключовим джерелом інвестицій, необхідних для підтримки зростання економіки. У 2015 році в європейський страхову галузь було інвестовано 10388 млрд дол. (на 1,7% більше, ніж у 2014 році) в облігації, акції компаній і інші активи.

У 2015 році в країнах Європи працювало 3700 страхових компаній (на 3,1% більше, ніж у 2014 році). В європейській страховій галузі зайнято більш 975 тис. чоловік безпосередньо. Ця цифра не включає позаштатних співробітників і незалежних посередників.

Банківське страхування (Bancassurance) є основним розподільним каналом життя в багатьох європейських країнах сьогодні. Агенти і брокери також грають важливу роль, особливо в продажі полісів страхування життя.

Європейський страховий ринок характеризується двома основними підходами до продажу продуктів:

– Традиційна персональна або індивідуальна модель, що включає повний комплекс послуг преміум-брендів, в основному, зосереджена на якісному обслуговуванні клієнтів. Більший ефект досягається шляхом надання повного спектру фінансових послуг та індивідуальних рішень, що включає персоналізований сервіс та індивідуальний підхід до продажу продуктів за ринковими цінами;

– Прямі продажі і модель «low-cost» сегмента сфокусовані на недорогій вартості бренду і зосереджені на низькій ціні з урахуванням особливостей клієнтів, для яких вирішальним фактором є ціна продукту. Дана модель включає пропозицію стандартизованих продуктів, а також легкий, швидкий і зручний спосіб отримання послуги (найчастіше самостійно), яка надається через інтернет або телефон.

Пасивні онлайн-канали в основному зосереджені на утриманні клієнтів і на залученні нових через власні мережі та веб-сайти з мінімальними витратами та інвестиціями. Активна бізнес-модель продажів сфокусована на залученні нових клієнтів через власні мережі та веб-сайт з використанням потужних інструментів реклами і просування бренду компанії, включаючи друковану і телевізійну рекламу

Традиційний страховий бізнес як і раніше робить ставку на власні агентські мережі і продають підрозділи, а також на страхових брокерів, посередників, туроператорів, автодилерів та банки, які сприймають модель прямих продажів, як загрозу їх існуванню, і тому відкидають її. Але європейці стають більш вимогливими і віддають переваги онлайн-продажам.

Література: *1. Абрамітова Д. Р. Аналіз світового ринку страхових послуг [Електронний ресурс] / Д. Р. Абрамітова, О.В. Козьменко // Ефективна економіка 2014. №3. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua; 2. Международное страхование: учеб. пособие / И. А. Сударикова; Сарат. социал.-экон. ун-т (фил.) Рос. экон. ун-та им. Г. В. Плеханова. – Саратов: ССЭИ, 2014. – 159 с.; 3. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації: С 83 монографія/ Козьменко О. В., Козьменко С. М., Васильєва Т. А. та ін. – Суми: Університетська книга, 2011. – 388 с.; 4. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія / кол. авт; за ред.. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 316 с.; 5. International Insurance Fact Book 2016 [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.iii.org/publications/international-insurance-fact-book-2016; 6. Sigma No 4/ 2015 World insurance in 2014 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://media.swissre.com/documents/sigma4_2015_en.pdf*

❋❋❋

УДК 339.923:061.1

Вітохін І. О.

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В РАМКАХ БРІКС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

БРІКС – це організація, що складається з Росії, Китаю, Індії і Бразилії і Південно-Африканської Республіки та створена на базі міжнародної угоди для управління частиною світової економіки. Раніше ці держави зосереджували зусилля на такому секторі економіки, як сталеливарне виробництво. І понині країни-члени БРІКС грають ключову роль у виробництві і постачаннях на світовому ринку сталі, при цьому з усіх країн-виробників цього металу лідируючі позиції займає Бразилія [1].

За кілька років позиції БРІКС значно зміцніли. Організація зайняла не останнє місце в енергетичній галузі, банківській справі та інших сферах міжнародного співробітництва. Зараз БРІКС стоїть в одному ряду з такими об'єднаннями, як «Велика двадцятка» і «Велика вісімка», ставши потужним і активним гравцем на світовій арен.

З точки зору демографії, в країнах-членах БРІКС проживає половина населення всієї планети, а в плані економіки їм належить близько 27% всього світового господарства. Крім того, в 2012 році валовий внутрішній продукт цих країн склав близько 13,6 трильйона доларів. Всі ці цифри свідчать про значний розвиток членів БРІКС.

БРІКС заявила про себе як про вельми успішну міжнародну організацію. У 2012 році Всесвітній банк повідомив, що країни-члени БРІКС являються передовими державами глобального розвитку. Це доводить,

що країні які входять в цю групу змогли досягти значних успіхів. Зараз дане об'єднання заявило про створення Банку БРІКС, який вже функціонує в якості резерву валютних резервів. Швидше за все, в майбутньому слід очікувати збільшення числа членів БРІКС [3].

У міжнародній політиці ця група виступає за зменшення розриву між різними країнами і, цілком ймовірно, що вона зможе досягти успіху і в цій справі. Є серйозні підстави вважати, що незабаром до БРІКС приєднаються Малайзія, Сінгапур і Японія.

БРІКС була заснована як міжнародна організація, яка не входить в орбіту впливу США. Основна проблема полягає в тому, що всі створювані в даний час міжнародні організації так чи інакше підпорядковуються розпорядженням з Вашингтона, проте на БРІКС Білий Дім не має ніякого впливу. Дана обставина надає широкі можливості для інших країн в плані членства і активної діяльності в цій організації [4].

П'ять членів цієї групи намагаються усіляким чином зміцнювати своє об'єднання за допомогою співпраці. Згідно з наявними прогнозами, до 2020 року товарообіг між членами БРІКС перевищить загальну суму торгових угод між Америкою і Європою. Це може бути доказом того, що учасники цієї групи намітили для себе довгостроковий план дій і за допомогою проведеної ними політики можуть внести суттєвий внесок в оздоровлення світової економіки, надання допомоги державам, що розвиваються і створення інвестиційного балансу.

Країни БРІКС трудяться над формуванням свого роду нової бази світового економічного ладу. Інакше кажучи, лідери держав, що входять в дану групу, найбільше націлені на створення нової економічної формації, а не на лідерство в уже існуючій системі світової економіки і боротьбу з амбіціями Сполучених Штатів і Європи, які використовують сформований світовий порядок тільки в своїх інтересах.

БРІКС – це організація, що розвивається зі зростаючими економічними можливостями. Заради збереження власної незалежності вона створює все нові структури, адже на ділі більшість міжнародних банків, заснованих в Європі і Америці, так чи інакше підкоряються Заходу [2].

На цьому тлі БРІКС намагається шляхом створення світового банку зробити важливий крок у справі перетворення або нового регулювання глобальної економічної системи, щоб за рахунок свого новаторства зайняти в ній гідне місце. Створюється враження, що банківські, енергетичні та інші структури, що знаходяться під контролем БРІКС, можуть сприяти ще більшому розвитку об'єднання та посприяють тому, що БРІКС дійсно вдасться до 2020 року досягти поставленої мети по товарообігу між країнами-членами.

Члени БРІКС відносяться до категорії країн, що розвиваються, у кожної з яких є свої проблеми. Наприклад, збільшення потужності Китаю нерозривно пов'язане з рядом демографічних і політичних викликів. Бразилія зазнає труднощів у плані адміністративного та соціального устрою. Аналогічна ситуація спостерігається і в Південно-Африканській Республіці. Індія, в свою чергу, дуже вразлива з точки зору внутрішньополітичних і соціальних криз.

Звичайно, у членів БРІКС є всі ці національні проблеми, проте якщо їх вдасться вирішити, то ці країни зможуть досягти ще більших успіхів. Але якщо такі проблеми, пов'язані, наприклад, з політикою і безпекою, не вирішувати, то їх негативні наслідки можуть позначитися на роботі всієї організації [4].

Наступне десятиліття буде часом БРІКС. На даний момент ця група намагається виробити свою структуру, зміцнити своїх активних членів і організувати їх роботу зсередини, щоб роздобути всі необхідні механізми для свого розвитку. Зрозуміло, що суперництво з іншими блоками і країнами буде непростим і що конкуренція в економіці призводить до протистояння в політиці.

Зараз в умовах кризи на Україні Росії довелося вийти зі складу «Великої вісімки», тому російська дипломатія активно бореться за участь в більш самостійної організації, в якій Москва могла б відігравати вирішальну роль, а не бути в ній на положенні гостя або стороннього спостерігача. Бразилія теж хотіла б грати більш незалежну роль, а не залишатися в тіні Сполучених Штатів. Китай, який претендує на становище світової держави з огляду на обсяг власного бюджету, валютних запасів і експорту в інші країни світу, також прагне заявити про себе на міжнародній арені.

Якщо враховувати всі ці устремління, то вийде, що БРІКС має величезний потенціал і може стати новим полюсом сили в світовій політиці [5].

Література: *1. БРИКС: реформы мировой финансовой системы / «Российская газета». К.: Федеральный выпуск №4922, 2016. – 12 с. 2. Уянаев С.В. О взаимодействии в формате БРИКС [Електронний ресурс] / С.В. Уянаев – Режим доступу: http://cyberleninka.ru/article/n/sotrudnichestvo-v-formate-briks-v-kontekste-osnovnyh-tendentsiy-sovremennogo-mira – Загол. з екрана. 3. Порунов А.Н. Влияние мирового финансового кризиса на экономику стран БРИКС / Порунов А.Н. – К.: РИСК, 2014. – с. 53-59. 4. BRICs and Beyond [Electronic resource] // The Goldman Sachs Group. – From: http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/brics-book/brics-full-book.pdf. – Title from the screen. 5. BRIC Lead the Global Recovery // BRICs Monthly. – From: http://www.goldmansachs.com/ideas/brics/index.html. – Title from the screen.*

❋❋❋

УДК 339.9(4):331.556.05-044.372

Воркуева Е. А.

ВЛИЯНИЕ МИГРАЦИОННОГО КРИЗИСА НА ЭКОНОМИКУ ЕВРОПЫ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: доц., к.г.н. Юрченко С. А.

Миграции населения на отдельных этапах исторического развития играют разную роль в демографических процессах, динамике численности населения и отражают особенности современного политического и экономического развития регионов разного иерархического уровня. Как показывает опыт отдельных стран, значение миграционной составляющей в их социально-экономическом развитии велико [5].

Международные трудовые мигранты всегда являлись одним из ключевых элементов экономик развитых стран, огромный и разносторонний рынок труда которых, всегда требует свежие умы и рабочие руки. Граждане других стран, сталкивающиеся со сложностями в поиске работы или недостаточной оплатой труда в родных местах, охотно мигрируют. Наиболее распространены маятниковые и сезонные миграции (временные), тем не менее, многие решаются и на постоянную смену места жительства (постоянная миграция).

Кроме добровольной миграции существует вынужденная миграция, при которой беженцы, лица в поисках убежища, переселенцы покидают родные места по политическим, военным, религиозным, этническим и иным причинам. Такая миграция имеет исторические корни, но на современном этапе она приобретает значительные масштабы. Так, число беженцев по всему миру достигло десятки миллионов человек. Это наивысший уровень со времен Второй Мировой войны [6]. Люди оставляют свои родные места под угрозой лишиться самого дорогого – жизни. Вместе с маленькими детьми они уезжают за тысячи километров, надеясь обрести новую, безопасную жизнь. Как следствие военных действий и терроризма, данная проблема является одной из наиболее значимых и актуальных в современной международной обстановке. Все это свидетельствует о необходимости постоянного мониторинга за миграцией населения, в т. ч. вынужденной.

Цель исследования – анализ и оценка миграционного кризиса 2014–2016 гг. в Европе и его влияния на экономику Европейского Союза.

В 2016 г. ВВП ЕС составил 16,5 трлн евро (22,8% номинального ВВП мира, второе место после США) [14]. Среди факторов, способствующих экономическому процветанию ЕС можно выделить: стабильную кредитно-

денежную политику (на сегодня евро является одной из наиболее устойчивых мировых валют: за последние два года курс евро по отношению к доллару США неизменно находится на уровне от 1 до 1,2) [15], экспортно-ориентированная политика (в 2016 г. разница между экспортом и импортом составила 28,1 млрд евро) [7], низкие фиксированные налоговые ставки [4], использование сравнительно дешевой рабочей силы.

После провозглашения Ангелой Меркель политики «Открытых дверей» тысячи беженцев из Сирии (28% от всего количества мигрантов), Афганистана (14%), Ирака (10%), направились в Европу [12], и уже весной 2015 г. ситуация критически обострилась. В апреле на пути в Европу в Средиземном море затонуло более тысячи человек [2; 3], (в общей сложности за 2015 г. число погибших на море составило 3 777 чел., в 2016 г. – 4 690 чел. [10]). Но даже те, кто добрался до Европы, столкнулись с большими проблемами. Поток мигрантов был настолько большим (в 2014 г. – 562 680 человек, в 2015 г. – 1 255 640 [12], в 2016 г. – 370 000 [10]), что правительства стран ЕС (особенно приграничных государств – Италии, Греции, Венгрии) не справлялись с наплывом беженцев. Для них не хватало персонала, отапливаемых помещений для размещения новоприбывших, материальное обеспечение было недостаточным, т. к. в бюджетах стран ЕС не была предусмотрена подобная ситуация.

Положение ухудшилось после того, как в 2016 г. Венгрия и некоторые другие страны закрыли свои границы, перекрыв пути к Центральной и Западной Европе для более чем 75 тыс. беженцев [10].

В марте 2016 г. ЕС заключил договор с Турцией, которая взяла на себя обязательства по расселению и устройству мигрантов на своей территории на средства, предоставляемые ЕС. В результате поток беженцев в Европу резко сократился. Все вышеперечисленные события получили название Европейский миграционный кризис.

Миграционный наплыв существенно влияет на современную экономику ЕС. Это проявляется в следующем.

Во-первых, в затратах ЕС на социальное обеспечение беженцев (жилье, образование, выплаты и т. д.). По данным Европейской комиссии, на решение миграционного кризиса в 2015–2016 гг. было выделено 10,1 млрд евро [8]. Бюджет ЕС на 2017 г. предусматривает выделить на обеспечение мигрантов (расселение, создание новых центров приема, усиление защиты границ, предотвращение террористических актов) почти 6 млрд евро [9]. Для сравнения, бюджет Украины на 2017 год составил 790,4 млрд грн (около 270 млн евро), что более, чем в 20 раз меньше затрат ЕС на мигрантов [1]. ЕС планирует продолжать выделять средства

на беженцев до тех пор, пока они не станут продуктивными членами европейской экономической системы.

Во-вторых, вследствие притока мигрантов изменяется структура местного рынка рабочей силы. Беженцы, имеющие образование или обладающие определенными навыками профессиональной деятельности вступают в конкуренцию за рабочие места с местными жителями, что приводит к повышению уровня безработицы. И напротив, многие мигранты устраиваются работать на такие должности, которые избегают местные жители (уборщики, доставщики еды, водители и т. д.), в результате чего достигается равновесие в предложении рабочей силы в разных отраслях хозяйства.

В-третьих, мигранты повышают долю трудоспособного населения в общей структуре народонаселения (возрастная структура беженцев, прибывших в Европу: 58% – мужчины старше 18 лет, 17% – женщины старше 18 лет, 25% – дети) [13]. Европейские государства переживают демографический кризис (старение нации, снижении уровня рождаемости вследствие изменения социального статуса женщины). Выходом из него становятся мигранты, за счет которых численность населения Европы поддерживается на стабильно высоком уровне.

В-четвертых, беженцы повышают совокупный спрос. Новоприбывшие мигранты представляют собой потенциальные рынки сбыта товаров и услуг. Они могут оживить и реанимировать экономику принимающей страны, привести к повышению реального дохода и ВВП. Исследования показывают, что иммиграция в США за 1990–2007 гг. привела к повышению зарплаты рабочих в среднем на 6,6 – 9,9% [11].

Таким образом, с одной стороны, миграционный поток в страны ЕС на современном этапе представляет собой положительное явление для обеих сторон: беженцы получают новый дом, социальное обеспечение, включающее материальные пособия, помощь в поиске постоянного места роботы и главное – безопасное небо над головой; Европа же получает огромное количество относительно невысокооплачиваемой рабочей силы, корректирует за счет мигрантов возрастной состав населения (повышается доля трудоспособного населения), сдерживает тенденции к депопуляции. Кроме того, став инициатором приема вынужденных переселенцев со стран, где происходят гражданские войны, базируются террористические организации, наблюдается этническая, религиозная дискриминация, ЕС укрепляет свой международный авторитет правозащитника, утверждая принцип: «человеческая жизнь – наивысшая ценность».

С другой стороны, существуют минусы и риски для обеих сторон. Для мигрантов – это опасность попросту не доехать до желаемого пункта назначения, погибнув, пересекая Средиземное море, потерять связь с близкими людьми, оставшимися в их родной стране, столкнуться с притеснениями и дискриминацией в странах Европы и т. д. Европе же приходится выделять огромные материальные средства на содержание и ассимиляцию миллионов беженцев, решать межнациональные противоречия, возникающие вследствие недовольства местного населения миграционной политикой, а также справляться с собственным кризисом внутри ЕС (ярким проявлением является выход Великобритании из ЕС по результатам референдума 23 июня 2016 г.).

Литература: *1. Бюджет Украины 2017 принят: цифры [Електронный ресурс]. – Режим доступа : http://korrespondent.net/; 2. В результате кораблекрушения в Средиземном море погибли 400 мигрантов [Електронный ресурс]. – Режим доступа : https://inforesist.org/; 3. В Средиземном море утонул корабль с мигрантами: погибли около 400 человек [Електронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.unian.net/; 4. Договор о Европейском Союзе [Електронный ресурс]. – Режим доступа : http://eulaw.ru/; 5. Юрченко С.А. Демографические процессы на Украине: Реалии и перспективы (на примере Харьковской области) / С.А. Юрченко, Е.Е. Юрченко // Перспективы скоординированного социально-экономического развития России и Украины в общеевропейском контексте. – Москва: РАН. ИНИОН, 2014. – С. 483–491; 6. A Mass Migration Crisis, and It May Yet Get Worse [Electronic recourse]. – Way of access: http://www.nytimes.com/ 2015/11/01/; 7. Euroarea international trade in goods surplus € 28,1 bn [Electronic recourse]. – Way of access : https://www.europa.eu/; 8. EU budget for the refugee crisis [Electronic recourse]. – Way of access: www.ec.europa.eu/ 9. EU budget for 2017 [Electronic recourse]. – Way of access: www.consiliun.eu/; 10. Europe's refugee and migrant crisis in 2016. In numbers [Electronic recourse]. – Way of access : https://www.weforum.org/; 11. How highly educated immigrants raise native wages [Electronic recourse]. – Way of access: http://voxeu.org/; 12. Newsrelease 04.03.2016. [Electronic recourse]. – Way of access : http://ec.europa.eu/; 13. Over 1 million arrivals in Europe by sea: UNHCR [Electronic recourse]. – Way of access: http://www.business-standard.com/; 14. Report for Selected Groups and Subjects:USA, EU 16 October 2016 [Electronic recourse]. – Way of access: http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/02/weo data/index. aspx/; 15. US dollar (USD) [Electronic recourse]. – Way of access: https://www.ecb. europa.eu/*

❋❋❋

УДК 336.227.3

Гавриш О. М.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Своєрідність економічної діяльності в рамках кожної країни обумовлена багатьма факторами: наявністю природних ресурсів і певних кліматичних умов, величиною національного багатства та економічним потенціалом, структурою економіки, специфічними рисами національного менталітету, особливостями політичного, державного і суспільного устрою. Різноманітність країн за національним складом, соціально-культурними особливостями збагачує суспільний устрій як суспільну систему. Проте окремі країни та їхні економіки можна згрупувати за деякими важливими спільними характеристиками [2].

Сучасні дослідження елементів національних економічних моделей характеризуються фрагментарністю, прагненням до абсолютизації окремих компонент, нівелюванням значення неекономічних чинників розвитку, не враховують багатоваріантність їх взаємодії на різних етапах циклічного економічного розвитку. У найбільш розвинених країнах світу формується нова модель економіки, аналіз окремих ознак якої призвів до виникнення концепцій інформаційного суспільства, економіки знань, технотронного суспільства тощо. Намагаючись пояснити сутність новітніх механізмів національного економічного розвитку, вчені прагнуть розробити універсальні підходи до аналізу сучасних моделей та їх елементів. Врахування принципу валентності дозволяє розробити механізми розвитку певних компонент, визначити стагнуючі компоненти та системно проаналізувати стан національної економіки. Пропонований нами підхід також дозволяє долати деякі обмеження, адже у синергетичному світі відсутність певного елементу може бути компенсована за рахунок іншого або сумарного потенціалу всієї системи.

Найсуттєвішими специфічними ознаками національних економік є ресурсне забезпечення процесів виробництва (наявність факторів виробництва) та економічний потенціал країни. Трудові ресурси є визначальними для багатьох країн, що розвиваються, особливо регіону Південної та Південно-Східної Азії; в цих країнах дешева і значна за чисельністю робоча сила сприяла досягненню конкурентоспроможності товарів на світових ринках. Фактор технології і фактор капіталу зумовлюють спрямованість економічного розвитку розвинутих країн, насам-

перед країн Західної Європи і Японії, США [4]. Стосовно України, то сьогодні провідним фактором, за свідченнями науковців1, є трудовий. Фактор природних ресурсів визначається наявністю родючої землі й потужними покладами руд чорних металів; країна зазнає гострий дефіцит енергоносіїв, руд кольорових металів, деревини. Проте на зовнішні ринки Україна виходить, спираючись саме на фактор природних ресурсів: у її експорті переважну частку становить сировина (руди, метали, хімічні матеріали, продукція сільського господарства) [1].

В економічній літературі наводяться різні класифікаційні ознаки сучасних національних економік (національних економічних систем). З погляду власності та способів координації економічної діяльності виокремлюють три моделі національних економік: ринкову (яка ґрунтується на приватній власності та ціновому механізмі розв'язання основних проблем економічної організації); командно-адміністративну (командну) (ґрунтується на державній власності на ресурси і виготовлені блага, передбачає безпосередній вплив державних органів і координування поведінки суб'єктів економіки щодо питань виробництва, розподілу та споживання продукції); змішану (в якій економічні процеси регулюються як ринковими механізмами, так і державою, без переважання одного з них).

За характером розвитку сучасні національні економіки, за методологією ООН, класифікують:

1) на розвинуті (ринкові економіки високорозвинутих країн, до складу яких належать відносно вільна ринкова система США, соціальна ринкова економіка країн Західної Європи, ринкова економіка типу «держава добробуту» – Швеція і державно керований ринок Японії та інших країн Східної Азії);

2) перехідні економіки (передусім економіки постсоціалістичних країн, які здійснювали перехід від командно-адміністративної економіки до ринкової. Хоча деякі країни цього типу вже отримали статус «країн з ринковою економікою», наприклад Литва, Латвія, Україна, рівень їх розвитку залишається далеким від рівня розвитку високорозвинутих країн світу) [3];

3) економіки, що розвиваються (входять держави з ринковою економікою і низьким рівнем економічного розвитку). Модель їхнього національного господарства базується на неістотній ролі ринкових механізмів і приватного підприємництва, а домінуюче значення для розвитку мають натуральне або напівнатуральне господарство, переважання аграрного й індустріального секторів у галузевій структурі економіки, висо-

кий ступінь державного втручання в економіку і низький рівень соціального захисту. Для цілей економічного аналізу ООН поділяє ці країни: на країни – суто кредитори (Бруней, Кувейт, ОАЕ, Саудівська Аравія); країни – суто боржники (всі інші країни, що розвиваються); країни – експортери енергоресурсів (Алжир, Венесуела, В'єтнам, Індонезія, Конго, Кувейт); країни – імпортери енергоресурсів; всі інші країни, що розвиваються [2].

За критерієм відкритості національні економіки поділяють на відкриті, відносно відкриті та закриті.

Під відкритою економікою розуміють господарство, напрям розвитку якого визначається тенденціями, що діють у світовому господарстві, а зовнішньоторговельний оборот досягає такого рівня, коли він починає стимулювати загальне економічне зростання. Вважається, що він справляє стимулюючий і гальмівний вплив на господарство з того моменту, коли досягає рівня близько 25% валового внутрішнього продукту. Ступінь відкритості світовому ринкові зазвичай вимірюється часткою експорту у ВНП. За рекомендаціями Світового банку, до відкритих економік належать країни, частка експорту яких у ВВП становить більше 35%; умовно відкритими вважаються економіки з часткою експорту від 10 до 35% ВВП; закритими є економіки з експортом менше 10% ВВП [5].

Стандартна класифікація Світового банку за рівнем зовнішньої заборгованості вирізняє: держави з високим рівнем зовнішньої заборгованості; держави із середньою величиною зовнішнього боргу; держави з найменшою зовнішньою заборгованістю. Високий рівень зовнішнього боргу означає, що в країни перевищені такі критичні показники: відношення поточної вартості обслуговування зовнішнього боргу до ВВП більше 80%; відношення поточної вартості обслуговування боргу до обсягу експорту перевищує 220%. Середній рівень зовнішньої заборгованості властивий країнам, у яких один або обидва показники перевищують 60%, але не досягають критичних величин.

За рівнем конкурентоспроможності виокремлюють конкурентоспроможні та неконкурентоспроможні національні економіки. Для вимірювання рівня конкурентоспроможності національних економік розраховують глобальний рейтинг конкурентоспроможності (ГІК), який є узагальнюючим показником конкурентоспроможності країни, якнайповніше відображає її. За рівнем економічної свободи національні економіки поділяють на економічно вільні та економічно невільні. За пріоритетами соціально-економічного розвитку визначають такі типи національних економік: сталого розвитку (адаптивно-раціонального) і несталого (екстенсивно-деструктивного).

Моделі розвитку національної економіки вирізняються за напрямами розвитку і будуються з урахуванням: особливостей соціально-економічних умов країни, стану економіки; трансформаційних процесів; державного регулювання економіки; стратегій соціально-економічного розвитку; конкурентних переваг країни, її традицій [6].

Найбільш відомими у світовій системі є такі ринкові моделі національних економік: ліберальна (американська ринкова модель); регульована ринкова економіка (західноєвропейська модель); соціально орієнтована ринкова модель (Швеція); японська модель; олігархічна модель (коли інтереси держави підпорядковуються інтересам панівних олігархічних груп, кланів); моделі нових індустріальних країн (моделі економік Тайваню, Південної Кореї, Гонконгу, де велика роль належить транснаціональним корпораціям, які включили економіки цих країн у міжнародний поділ праці); модель наздоганяючих ринкових економік (використовують країни, які намагаються протягом короткого часу трансформувати національні економіки до умов розвинутих країн. Наздоганяючі моделі національної економіки передбачають використання механізмів розвитку, спрямованих на прорив у забезпеченні конкурентоспроможності національних товарів, у технологіях, корекцію ринкової кон'юнктури, структурну перебудову та модернізацію виробництва. У післявоєнний період цю модель використала Японія, сьогодні – Китай. Невдалі варіанти використання цієї моделі є в країнах колишнього СРСР. Загалом ця модель характеризується переважним залученням передових технологій, прямих іноземних інвестицій, вкладенням коштів у людський капітал і науку, розвиток переробних галузей [2].

Глобалізаційні процеси ставлять перед урядами країн проблему пошуку нових форм і методів адаптації національного економічного середовища до сучасних вимог здійснення міжнародних економічних відносин та зумовлюють необхідність побудови нових моделей національної економіки, які відповідають їх потенціалу, забезпечуючи стійке економічне зростання та конкурентоспроможність на світовому ринку [4].

Література: *1. Reinert E.S. How rich countries got rich... and why poor countries stay poor. London: Constable,2008. – 365 p; 2. Башнянин Г.І., Медведчук С.В., Шевчук Є. С. та ін. Політична економія: Навчений посібник / За ред. д.е.н., проф. Г.І. Башнянина і к.е.н., доц. Є.С. Шевчук. – Львів: Новий Світ-2000, 2004. – 480 с. 3. Кульчицький Б.В. Сучасні економічні системи: навч. пос. – Львів: Афіша, 2006. – 279 с.; 4. Леоненко П.М., Черепніна О.І. Сучасні економічні системи: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 429 с.; 5.Социально-экономические модели в современном мире и путь России: в 2 кн. / Междунар. Ассоциация акад. наук, РАН; Под общ. ред. К.И. Микульского. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2003; 6. Сучасні економічні системи: Навч. пос. / О.О. Беляєв, А.С. Бебело, М.І. Диба та ін; За заг. ред. О.О. Беляєва, В.І. Кириленка. – К.: КНЕУ, 2003. – 204 с.*

УДК 339.92(477:73):63

Гаврищук О. С

РОЗВИТОК СПІВПРАЦІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА США В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Непрядкіна Н. В

Аграрний сектор України з його базовою складовою, сільським господарством, є системоутворюючим в національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій.

Окрім стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством, аграрний сектор України безперечно спроможний на вагомий внесок у вирішення світової проблеми голоду.

Сільське господарство – це одна з провідних галузей економіки України, яка має значні природні конкурентні переваги. Площа сільськогосподарських земель України – найбільша в Європі – 41,5 млн га (70% території країни), з них – 32,5 млн га використовуються для вирощування сільськогосподарських культур. Розвитку сектору також сприяють близькість основних ринків збуту, транспортна інфраструктура (залізниця, дороги, порти), постійне зростання світового попиту на продовольчі продукти і альтернативну енергетику, а також наявність порівняно дешевих трудових ресурсів.

Сектор забезпечує близько 10% валової доданої вартості (2014 р.), тут зайнято понад 3,5 млн населення (17% зайнятих в Україні). Сільське господарство було одним з небагатьох секторів економіки, який демонстрував зростання у 2014 р. (+ 2,2% р/р, без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м.Севастополя) [1, 2].

Головним завданням сучасної зовнішньоекономічної політики України є розбудова стратегічних партнерських відносин з інтеграційними об'єднаннями та окремими країнами, взаємодія з якими має важливе значення для розвитку національної економіки. Так, серед ключових стратегічних партнерів України на рівні країн – глобальних гравців, що здійснюють значний вплив на розвиток міжнародної торгівлі та тісніше співробітництво з якими дало б можливість надати поштовх і прискорити розвиток і модернізацію національної економіки, чільне місце займають Сполучені Штати Америки. Цей вибір обумовлюється насамперед виключно великою роллю США у світовій економіці та політиці.

Жодна важлива подія у світі сьогодні не обходиться без прямої чи опосередкованої участі Сполучених Штатів. Глобалізація світових процесів, у тому числі й економічних, призводить до того, що від стану економіки США великою мірою залежить економічна ситуація в решті держав світу, у тому числі й в Україні.

Результатом ефективної співпраці України і США стало виведення двосторонніх відносин на рівень стратегічного партнерства, що було зафіксовано у Спільній заяві президентів України і США (2005 р.), а згодом закріплено в Хартії про стратегічне партнерство (2008 р.).

Договірно-правова база відносин України та США нараховує 143 документи, які охоплюють широкий спектр галузей двостороннього співробітництва, включаючи торговельно-економічну, науково-технічну, гуманітарну, правоохоронну та ін.

Аграрний сектор України відкритий для американських партнерів, співпраця в галузі сільського господарства є одним з найважливіших напрямків економічного співробітництва між Україною та США. Системні реформи, які проходять у вітчизняному аграрному секторі є доказом для наших американських партнерів (галузь являється однією з лідируючих у реформуванні, з прогресом у 80%), що Україна готова до продовження надійних відносин в АПК і відкрита до нових напрямків співпраці [3].

За даними Комісії США з міжнародної торгівлі, за 10 місяців 2015 р. загальний товарообіг між США та Україною знизився на 19,1% (або на 350,6 млн дол. США) порівняно з аналогічним періодом минулого року і склав 1487,0 млн дол. США. Позитивне сальдо двосторонньої торгівлі за даний період становило 32,4 млн дол. США.

Незважаючи на зменшення загального обсягу українського експорту значного приросту в експорті українських товарів зазнали три основні товарні групи-лідери, серед них:

– насіння і плоди олійних рослин; насіння інше, плоди і зерна – збільшення поставок на 59,7 млн дол. США, або на 424,5%, порівняно з аналогічним періодом 2014 р;

– продукти неорганічної хімії, збільшення поставок на 52 млн дол. США (на 62,4%);

– молоко та молочні продукти; яйця птахів; натуральний мед; харчові продукти тваринного походження – збільшення поставок на 16,4 млн дол. США (на 97,4%).

На продукти неорганічної хімії припадає 17,82% від загального експорту українських товарів, на насіння і плоди олійних рослин, інше на-

сіння та плоди і зерна припадає 9,71%, на молоко і молочні продукти, яйця птахів, натуральний мед, харчові продукти тваринного походження припадає 4,38%.

Одним з позитивних моментів у сфері торгівлі є те, що США надає Україні торгові преференції згідно з Генералізованою системою преференцій США. Вона призначена для сприяння економічному зростанню в країнах, що розвиваються, шляхом надання пільгового безмитного ввезення на територію США до 5 000 видів товарів із визначених американським урядом країн – бенефіціарів GSP (127 країн і територій). Продукція, що підпадає під безмитний режим ввезення в рамках GSP, включає, зокрема різні види хімічних речовин та мінералів, деякі види сільськогосподарської і рибної продукції та ін.

Триває динамічний розвиток співпраці в агропромисловій сфері. Так, у 2013 р. компанія DuPont Pioneer відкрила в Україні новий насіннєвий завод.

Нереалізований потенціал двосторонніх відносин, який планується реалізовувати по наростаючій, виходить далеко за межі традиційних сфер співробітництва, таких як, наприклад, торгівля металургійною і хімічною продукцією, та охоплює увесь спектр співпраці в галузі сільського господарства і ін. [5].

Водночас слід зазначити, що без інвестицій неможливе сучасне створення капіталу, забезпечення конкурентоздатності товаровиробників на зовнішніх і внутрішніх ринках. Процеси структурного й якісного відновлення світового товаровиробництва й ринкової інфраструктури реалізуються винятково шляхом і за рахунок інвестування. Чим інтенсивніше воно здійснюється, тим швидше відбувається відтворювальний процес, тим активніше впроваджуються ефективні ринкові перетворення.

Аграрний сектор посідає важливе місце в економіці України, однак на галузь припадає лише 3,7-5,0% усіх інвестицій в економіку країни. Сільське господарство України разом з іншими складовими АПК забезпечує близько 30% валового внутрішнього продукту, зайнятість майже третини працюючого населення, виробництво 95% товарів масового вжитку, утримання сільської поселенської мережі з 15 млн. жителів, а отже потребує такої державної політики і підтримки, яка б забезпечила привабливість інвесторам, мотивацію для здібного «молодого» агроменеджменту, сприятливі умови життя та достойну оплату праці сільських жителів.

Хоча США і входить до десятки основних держав-інвесторів, які формують понад 82% загального обсягу прямих інвестицій, її доля не перевищує 2,9%. За 2014 рік Україна отримала від США інвестицій в агро-

промисловий комплекс на суму 38,2 млн дол. США(на 12,3 млн дол. США більше порівняно з попереднім роком). Регіонами – лідерами щодо залучення іноземних інвестицій у галузь сільського, лісового та рибного господарства у 2014 р. є м. Київ, Київська обл., Івано Франківська, Львівська, Дніпропетровська, Харківська, Черкаська та Донецька обл. [6].

Незважаючи на активну співпрацю між двома країнами, тенденції динаміки та структури двосторонньої торгівлі останніх років між Україною та США вказують на значні проблеми у сфері двосторонніх торговельно-економічних відносин. Насамперед це проявляється у значному послабленні торговельних зв'язків і зменшенні обсягів двосторонньої торгівлі, що спричинено падінням обсягів імпорту американської продукції Україною та зміною товарної структури українського експорту в США. Та попри все вищесказане співпраця України та США в аграрній сфері набирає все більших та більших обертів, про що свідчить нарощення Україною експорту групи товарів агропромислового комплексу та збільшення інвестиційних потоків в АПК збоку США.

Литература: *1. Офіційний сайт міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]: Павленко: Україна відкрита для нових напрямів аграрної співпраці зі США. – Режим доступу: http:///minagro.gov.ua/uk/node/18851; 2. Офіційний сайт міністерства аграрної політики та продовольства України [Електрон. ресурс]: Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України. – Режим доступу: http:// minagro.gov.ua/node/7644; 3. Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво між Україною та Сполученими Штатами Америки / Торгово-промислова палата Криму [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http:// cci.crimea.ua/2259.html; 4. Стан торговельно-економічного співробітництва між Україною та Сполученими Штатами Америки / Посольство України в Сполучених Штатах Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://usa.mfa.gov.ua/ua/ukraine-us/trade; 5. Розвиток українсько – американських відносин є категорією динамічною [Електрон. ресурс]. Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rubricother_news/1519664 oleksandr_motsik_rozvitok_ukraiinsko_amerikanskih_vidnosin_e__kategorie_yu_dinamichnoyu_1845168.html; 6. Крихно Ю. О. Інвестиційна привабливість АПК України / Ю. О. Крихно // Молодіжний економічний дайджест: Науковий електронний журнал/ М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Наукове студентське товариство; [гол. ред. О. О. Іванович]. – 2014. – № 1. – С. 96 – 102.*

❋❋❋

УДК 339.564:543.275.2(536.2)

Гайдай Ю. В.

МІСЦЕ ОБ'ЄДНАНИХ АРАБСЬКИХ ЕМІРАТІВ НА СВІТОВОМУ РИНКУ НАФТИ В УМОВАХ ДЕФІЦИТУ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Алексєєва Т. І.

Особливу роль в сучасній світовій економіці відіграють країни-експортери нафти. Світові ринки нафти і нафтопродуктів у своєму розвитку пройшли різні цикли – піднесення, кризи та спади, які безпосередньо впливають на світову економіку в цілому. Однією з країн-експортерів нафти є Об'єднані Арабські Емірати. Ця країна займає далеко не останнє місце на світовому ринку нафти, тому поглиблений аналіз економічного стану країни сприяє виявленню проблем та прогнозуванню перспектив розвитку ринків енергоносіїв.

Рівень розвитку країн-експортерів нафти тісно пов'язаний зі добуванням та споживанням енергії. Нафта є основним джерелом енергії для багатьох галузей економіки, її частка в загальному споживанні енергоресурсів постійно зростає. Завдяки прискореному розвитку нафтогазової промисловості в ОАЕ забезпечено найвищий серед держав Аравійського півострова середній річний прибуток на душу корінного населення. Нафта становить 66% експорту країни, а платежі місцевих і міжнародних компаній за нафтові концесії є головним джерелом державних прибутків [2, с.29-30].

ОАЕ входить до Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) – картель, створений нафтовидобувними державами для стабілізації цін на нафту. Членами даної організації є 12 країн, чия економіка залежить від доходів щодо експорту нафти. Здатність ОПЕК контролювати ціни на нафту дещо знизилася у зв'язку з відкриттям та розвитком великих запасів нафти на Алясці, в Північному морі, Канаді, Мексиканській затоці, Росії.

Країни члени ОПЕК контролюють близько 2/3 світових запасів нафти. На їхню частку припадає 40% від всесвітнього видобутку або половина світового експорту нафти, при цьому безпосередня частка ОАЕ на світовому ринку нафти становить 3,7% [2, с. 26-28].

В сучасних умовах дефіциту природних ресурсів – ОАЕ займають 7 місце в світі за розвіданими запасами нафти, а саме – 98 млрд. барелів і 5 місце в світі за розвіданими запасами газу – 5,823 млрд. куб. м. По даним Світової енергетичної комісії цих запасів повинно вистачити більш, ніж на 100 років видобутку і споживання.

Головною проблемою при цьому являється те, що за останні роки ціни на нафту впали майже на 50%. Разом з тим дешева нафта є серйозною проблемою для більшості країн-експортерів цього палива, яким загрожують ослаблення економічного зростання, погіршення стану державних фінансів і зовнішніх розрахунків. Зниження цін на нафту відбувається під впливом сукупності факторів, в числі яких: несподіване зростання пропозиції нафти і спаду попиту на неї; зменшення геополітичних ризиків в деяких регіонах світу; істотний перегляд політичних цілей Організації країн-експортерів нафти тощо.

При цьому відносна сила впливу факторів, що призвели до недавнього падіння цін, залишається невизначеною. Провідну роль в цьому зіграли фактори з боку пропозиції на ринку нафти [3, с. 6-11].

Згідно з вищезазначеними факторами, для збалансування світового ринку нафти в ОАЕ було прийнято рішення збільшити видобуток нафти з 3 до 3,5 млн. барелів на день. У 2016 році ОАЕ заявили про готовність нарощувати інвестиції у нафтовидобуток в умовах низьких цін на «чорне золото». На думку автора, це може призвести до перенасичення з боку пропозиції на ринку нафти і в цьому разі навпаки ціни будуть ще стрімко падати, що негативно вплине на розвиток світової економіки.

Зниження цін на нафту, ймовірно, буде носити тимчасовий характер, оскільки, як правило, на ВВП та інфляцію в більшій мірі впливає підвищення ціни нафти, а не її зменшення. Наприклад, у разі зниження середньорічної ціни нафти на 10% зростання ВВП експортерів нафти, включаючи держави Близького Сходу і Північної Африки, може ослабнути на 0,8-2,5% на рік, наступний за таким падінням. Хоча кожні 10% зниження цін на нафту підсилюють зростання економіки країн-імпортерів на 0,1-0,5% залежно від частки закупівель нафти за кордоном у ВВП [1, с. 160-162].

Таким чином, на сьогоднішній день світовий ринок нафти зазнав труднощі у вигляді зниження цін на нафту, що призводить до послаблення економіки країн-експортерів, а саме послаблення ОАЕ. Для того, щоб уникнути глобальних проблем як всередині цих країн, так і на рівні світової економіки треба збалансувати світовий ринок нафти шляхом збігу попиту та пропозиції. Це призведе до стабілізації становища на світовому ринку енергоносіїв і буде сприяти подальшому росту світової економіки за рахунок збалансованості та стабільності на світовому ринку нафти.

Література: *1. Безуглов И. Экономика ОАЭ / И. Безуглов // К., Проблемы экономики. – 2015. – № 1(35). – С. 160–163. 2. Моргунов О. Свободные экономичес-*

кие зоны ОАЭ / О. Моргунов. –К. Логос, 2015. – 26-30с. 3. ОАЭ. Нефтяной рай: Экономика // Известия. – 2014. – С. 6-14. 4. Світовий атлас даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://knoema.ru/atlas 5. The Organization of the Petroleum Exporting Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.opec.org/opec_web/en/21.htm

❋❋❋

УДК 339.91

Гасім С., Миргородська Ю. В.

ВИЗНАЧАЛЬНІ РИСИ НОВІТНЬОГО ЕТАПУ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

В своєму розвитку міжнародний поділ праці (МПП) пройшло довгий і складний шлях, перш ніж набув рис, характерних для сучасного етапу. На ранніх етапах еволюції МПП головну роль відігравали природні переваги: кліматичні умови, природні ресурси, чисельність населення, розміри території, економіко-географічне розташування та інші.

В епоху промислової революції МПП почало визначати поєднання природних переваг із придбаними. Останні пов'язані із рівнем економічного і науково-технічного розвитку країн, механізмами організації національного виробництва, а також організації зовнішньоекономічних відносин [1, с. 214]. У подальшому значення придбаних переваг все більше зростало і приблизно з 1970-х років отримало ключового значення, завдяки стрімкому розвитку науково-технічного прогресу.

Хронологічні межі новітнього етапу розвитку МПП відокремлюються з кінця 1990-х років – початку XXI сторіччя. Характерною рисою даного етапу еволюції МПП стає не тільки зростаюче значення транснаціоналізації світового господарства, але й її нові риси – розширення діяльності ТНК, заснованих в країнах, що розвиваються, а також нарощення масштабів транснаціонального злиття та поглинань.

На новітньому етапі розвитку МПП стрімко зростають масштаби міжнародного виробництва. Відомо, що на транснаціональний бізнес припадає понад 50% світового виробництва, більше 75% світової торгівлі та міжнародної міграції капіталу, а також більше 80% міжнародного обміну технологіями [2, с. 94]. За даними ЮНКТАД міжнародне виробництво зберігає тенденцію до збільшення. В 2015 році обсяг продажів закордонних філій міжнаціональних підприємств і створена ними додана вартість збільшилися, відповідно, на 7,4% і 6,5%. Відбувається нарощення активів філій ТНК, а кількість зайнятих в іноземних філіях досягла 79,5 млн. осіб. [3, с. 9].

Слід також констатувати, що відбулося розширення змісту поняття «міжнародний поділ праці», пов'язане із виникненням на основі сучасного МПП двох нових форм суспільного територіального поділу праці – міжкорпораціонного і міжнародного технологічного поділу праці [4]. В умовах глобалізації міжнародний технологічний поділ праці стає новітнім проявом міжнародного поділу праці, який відбувається у взаємодії між державою та транснаціональними корпораціями.

Залучення держав до діяльності ТНК зумовлене тим, що вона охоплює великі і значущі програми і проекти, які перебувають в сфері національних інтересів країн світу та мають стратегічне значення для їхніх економік, а саме: нафтова та газова промисловість, енергетика, авіаційна і космічна промисловість, оборонний сектор, виробництво продуктів харчування та ін. Крім того, з діяльністю ТНК пов'язаний розвиток найбільш перспективних інноваційних напрямів, таких як фармацевтика і біотехнології, нанотехнології, ІТ-технології, альтернативна енергетика та ін.

Так, за версією Fortune Global 500 в десятці найкрупніших світових ТНК представлені 5 компаній, що працюють в нафтовій промисловості. Серед інших стратегічно важливих галузей: дві компанії є відомими виробниками в автомобільній індустрії і по одній компанії представляють енергетичну сферу та інформаційні технології (табл. 1):

Таблиця 1

Десятка найбільших ТНК за розміром доходів
за версією Fortune Global 500 у 2016 році

Рейтинг	Компанія	Країна базування	Сфера діяльності	Дохід, дол. США
1	Walmart	США	Роздрібна торгівля	482,1
2	State Grid	Китай	Енергетична	329,6
3	China National Petroleum	Китай	Нафтова промисловість	299,3
4	Sinopec Group	Китай	Нафтова промисловість	294,3
5	Royal Dutch Shell	Нідерланди, Велика Британія	Нафтова промисловість	272,2
6	Exxon Mobil	США	Нафтова промисловість	246,2
7	Volkswagen	Німеччина	Автомобільна промисловість	236,6
8	Toyota Motor	Японія	Автомобільна промисловість	236,59
9	Apple	США	Інформаційні технології	233,7
10	BP	Велика Британія	Нафтова промисловість	225,98

Побудовано авторами за матеріалами [5].

Таким чином, діяльність ТНК відбувається в ключових галузях світового господарства, спрямована на технологічний розвиток і перетинається із національними інтересами держав в різних сферах. Відтак, відбувається подальше зрощення державних та комерційних структур, яке стає відмінною рисою міжнародного технологічного поділу праці, як новітнього етапу розвитку МПП.

Література: *1.Найдюк, А.С. Міжнародний поділ праці в системі ефективної зайнятості населення України / А. С. Найдюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – №4,Т.2. – С. 214-217; 2. Лимонова Е.М. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалі- зації / Лимонова Е.М., Архіпова К.С. // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 1(16). – С. 93-101; 3. Доклад о мировых инвестициях, 2016 год. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2016_Overview_ru.pdf; 4. Турлай И.С. Современные тенденции в развитии общественного территориального разделения труда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://na-journal.ru/1-2012-gumanitarnye-nauki/21-sovremennye-tendencii-v-razvitii-obwest vennogo-territorialnogo-razdelenija-truda; 5. Fortune Global 500 [Electronic recourse]. – Mode of access: http://beta.fortune.com/global500/list/filtered?hq country=U.S.*

❋❋❋

УДК 339.564:637

Гасім С., Рамазанова Нурлана Мушфіг кизи

ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Тваринництво є важливою галуззю у світовому господарстві, оскільки забезпечує населення світу найважливішими продуктами харчування. На світовому ринку представлена велика кількість різноманітної продукції тваринництва як у сирому вигляді, так і в переробленому. Основними видами продукції, що користуються масовим попитом на світовому ринку та становлять інтерес для українського експорту є м'ясо та м'ясна продукція, молоко та молочні продукти, а також яйця та мед.

Світові торгові потоки продукції тваринництва багато в чому визначаються сировинною базою країн-учасниць світового ринку, станом та структурою їхнього внутрішнього виробництва, а також перевагою споживачів світового ринку. В свою чергу стан внутрішнього виробництва залежить від безлічі чинників: доступність пасовищних угідь і кормів, а ступень розвитку логістики та портової інфраструктури, необхідної для оперативної доставки кормів та збуту продукції [1].

Сукупність зазначених чинників зумовила набуття лідерства низкою країн світового господарства на окремих ринках продукції тваринництва. Зокрема, основними експортерами м'яса та м'ясної продукції у світовому господарстві є Бразилія, США, Канада, Індія, Австралія та країни ЄС. Найбільшим експортерами молока та молочної продукції є країни ЄС, США, Аргентина, Нова Зеландія, Білорусь та інші. Крупнішими постачальниками яєць та яєчної продукції на світовий ринок виступають країни ЄС, США, Туреччина, Україна та інші країни. Найкрупнішими споживачами різних видів продукції тваринництва на світовому ринку є Китай та Росія [2].

Українська продукція тваринного походження має значний експортний потенціал. Окрім певних видів м'яса та м'ясопродуктів, Україна виробляє надлишок продукції тваринництва та стабільно постачає основну продукцію тваринництва на світовий ринок, зокрема, яйця, м'ясо птиці, молоко та молочну продукцію.

Протягом останніх років сформувалася тенденція до суттєвого збільшення обсягів експорту українських м'ясопродуктів, яєць та меду та зниження обсягів постачань молочної продукції. На формування зазначених тенденцій вплинула низка різноспрямованих чинників, а саме: різка девальвацію національної валюти, зменшення місткості внутрішнього ринку через зниження купівельної спроможності населення, а також втрата українськими експортерами ринків збуту в Російській Федерації [3].

Українські експортери майже всіх основних видів продукції тваринного походження зазнали негативних наслідків від закриття російських ринків. Втім протягом останніх 3-х років Україні вдалося здійснити географічну диверсифікацію зовнішньої торгівлі продукцією тваринного походження, зокрема, це стосується м'яса птиці, яєць та частково молочної продукції. У 2016 році помітною виявилася частка Данії в українському експорті молочної продукції – 15%. Найкрупнішими споживачами української молочної продукції залишились країни СНД, окрім Росії, зокрема: Казахстан – 17% від загальної вартості експорту молочної продукції України, Молдова – 10%, Грузія – 6%, Туркменістан – 6% [4].

Змінилися географічні напрями зовнішньої торгівлі України і худобою. Найважливішим імпортером української худоби у 2016 році виявився Єгипет, який закупив близько 67% цієї української продукції. Іншими важливими імпортерами української худоби в 2016 році і надалі є країни СНД, зокрема, Узбекистан – 16% від загальної вартості експорту української худоби, Грузія – 5%, Азербайджан – 4% та Казахстан – 3% [4].

Рис. 1. Географічні напрями найбільш перспективних ринків продукції тваринництва для українського експорту.
Побудовано автором за матеріалами [5].

На сучасному етапі залучення України до світової торгівлі продукцією тваринництва значні перспективи має вихід українських товаровиробників на ринки країн Азії. Серед основних перспективних ринків, які заслуговують уваги українських експортерів продукції тваринництва, знаходяться Китай, країни МЕНА (Алжир, Бахрейн, Джібуті, Єгипет, Ісламська Республіка, Іран, Ірак, Йорданія, Кувейт, Ліван, Лівія, Марокко, Оман, Катар, Саудівська Аравія, Держава Палестина, Судан, Сирія, Туніс, ОАЕ, Ємен), країни Західної Африки, зокрема, Гана, Кот-Д'Івуар, ДР Конго, Ангола [5]. Також одним із багатонадійних і найбільш ємних зовнішніх ринків збуту для вітчизняного агробізнесу, поряд із країнами Азії, є країни ЄС. У цілому, слід визначити чотири основних географічні напрями, що є найбільш перспективними для українського експорту продукції тваринництва (рис. 1):

Водночас слід визнати обмежені можливості українського експорту молокопродуктів в країни ЄС, навіть після одержання відповідних квот [6]. Українські перспективи освоєння європейського ринку пов'язані перш за все, з нарощенням експорту меду та м'яса птиці.

З огляду на подальші перспективи освоєння європейського ринку, слід наголосити на необхідності проведення більш активних дій з боку відповідальних владних структур щодо збільшення обсягів безмитних тарифних квот щодо м'яса птиці та меду або ж започаткувати обговорення введення режиму автономних торговельних преференцій.

Література: *1. Мясное животноводство [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.eastagri.org/publications/pub_docs/3_scado_meat_sector_RU_press.pdf. 2. Meat and meat products [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.*

fao.org/fileadmin/templates/est/COMM_MARKETS_MONITORING/ Meat/Documents/FO_Meat_June_2016.pdf 3. Яців І. Б. Формування експорту продукції тваринного походження підприємствами України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/15-16_2016/2.pdf 4. Державний служба статистики України – Офіційний сайт – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ 5.М'ясо на експорт: на що розраховувати виробникам свинини на ринках Азії та Африки [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://agravery.com/uk/posts/show/maso-na-eksport-na-so-rozrahovuvati-virobnikam-svinini-na-rinkah-azii-ta-afriki 6. Потенціал українського молока на світовому ринку [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.agro-business.com.ua/ekonomichnyi-gektar/4669-potentsial-ukraiinskogo-moloka-na-svitovomu-rynku.html

❋❋❋

УДК 339.92

Гончаренко Н. І., Гусєв О. С.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОВНІШНЬО-ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ФРН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Сучасний стан зовнішньоторговельних відносин України з країнами світу характеризується трансформацією товарної структури, змінами умов торгівлі та структурними зрушеннями, підґрунтям яких є економічні та соціально-політичні процеси глобального характеру. До основних факторів, що впливають на динаміку української зовнішньоекономічної діяльності, можна віднести, окрім політичного, загальне погіршення фінансово-економічного стану вітчизняних підприємств і скорочення реальних доходів населення у 2014–2015 рр. Причому, якщо погіршення фінансово-економічного стану українських підприємств більше впливало на їх експортні можливості, оскільки просування власних товарів і послуг на зовнішні ринки потребує відповідних витрат коштів, то скорочення реальних доходів населення негативно позначилося на його купівельній спроможності та призвело до зменшення обсягу імпорту багатьох видів товарів і послуг в Україну [3].

Українсько-німецьке економічне співробітництво є своєрідною моделлю розвитку двосторонніх відносин, тому їх вивчення та аналіз дає можливість прослідкувати деякі тенденції, проблеми та перспективи сучасної зовнішньоекономічної політики України в контексті європейської інтеграції.

Проблеми зовнішньої торгівлі нашої країни, її інтеграції у світове господарство досліджувались у працях українських вчених Амоші О.І., Будкіна В.С., Бураковського І.В., Вергуна В.А., Голікова А.П., Гончаре-

нко Н.І., Долішнього М.І., Кредісова А.І., Лукінова І.І., Лук'яненка Д.Г., Макогона Ю.В., Пахомова Ю.М., Поручника А.М., Пузанова І.І., Рум'янцева А.П., Філіпенка А.С., Шниркова О.І. та ін.

Різним аспектам розвитку зовнішньої торгівлі і зовнішньоторговельної політики в умовах трансформаційних економік присвячено багато робіт зарубіжних економістів. Серед них слід назвати Балассу В., Едліна А., Істерлі В., Ітона Дж.Р., Кейна Т., Киндлебергера С.Р., Кругмана П.Р., Леонтьєва В., Ліндерта П.Х., Мандела Р.А., Оліна Б., Портера М., Самуельсона П., Фішера С., Хана М.С., Шмідінга Х. та ін.

У 2016 р. двостороння торгівля товарами та послугами між Україною та ФРН уперше за останні три роки змінила негативну тенденцію розвитку, зрісши на 4,1% відносно 2015 року і досягши більше ніж 6,5 млрд.дол.США [1]. Слід зазначити, що позитивний тренд відбувався протягом всього року на фоні поступового уповільнення динаміки падіння (з -9% у першому кварталі до -0,4% у третьому кварталі), яка повністю перейшла у зону стабільного зростання лише у четвертому кварталі 2016 р. Експорт товарів і послуг за цей рік зріс на 6,9% до 1,9 млрд.дол.США, імпорт – на 3,0% до близько 4,6 млрд.дол.США [1; 2].

Негативне сальдо двосторонньої торгівлі зберегло негативне значення, зрісши відносно 2015 року на майже 13 млн.дол.США до 2,7 млрд. дол. США [1; 2].

Протягом 2016 року товарооборот між Україною та ФРН зріс на 8,2%, склавши більше 5,7 млрд.дол.США, при цьому експорт товарів зріс на 7,2% до рівня 1,4 млрд.дол.США, імпорт, відповідно, на 8,6% до 4,3 млрд. дол. США. Сальдо двосторонньої торгівлі товарами зберігає від'ємне значення і склало майже 2,9 млрд. дол. США [1; 2].

Використовуючи інструменти регресійного аналізу здійснено прогноз розвитку зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ФРН на 2017-2019 рр. (рис. 1).

Протягом 2016 року переважна більшість товарних поставок (питома вага яких склала 85% у структурі експорту) мала позитивну динаміку розвитку. До них увійшли наступні групи товарів: машинобудування – питома вага 30,5% (зростання на 7%); агропромислові вироби – 16,4% (зростання на 24%); текстильна продукція – 14,1% (зростання на 8%); мінеральна сировина – 7,6% (зростання на 13%); деревина і вироби – 6,1% (зростання на 13%); хімічна промисловість – 4,2% (зростання на 10%); меблі – 2,7% (зростання на 38%); прилади та апарати оптичні – 0,9% (зростання на 56%); полімерні матеріали – 1,0% (зростання на 39%); маса з деревини, папір – 0,8% (зростання на 36%) [1; 2].

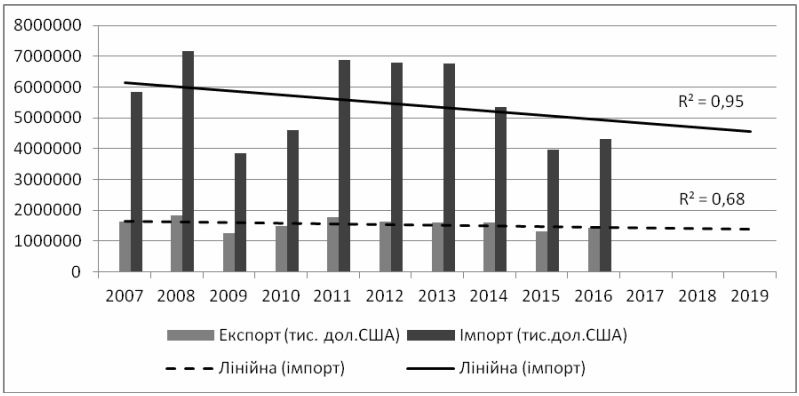

Рис. 1. Прогноз розвитку зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ФРН на 2017-2019 рр.

Складено автором за даними [1; 2]

Натомість по інших товарних групах відбулося скорочення обсягів, у т.ч.: недорогоцінні метали – питома вага 11,7% (зменшення на 24%); транспортні засоби – 1,2% (зменшення на 53%) [1; 2]. Серед товарів агропромислового комплексу суттєво зросли поставки: насіння олійних культур (у 4,5 рази), м'ясних виробів (у 1,7 рази), цукру та кондитерських виробів (у 1,5 рази), молочних виробів та меду (на 18%). Натомість поставки зернових культур скоротилися майже удвічі [1; 2].

Аналіз структури поставок готових виробів до Німеччини і потенційних можливостей української промисловості дає змогу зазначити, що у багатьох товарних позиціях експорту вироби українського походження могли б скласти достойну конкуренцію аналогічним товарам інших країн. Це стосується виробів з дерева, хімічних напівфабрикатів, виробів із металу та інших, що за рахунок конкурентних переваг могли б значно потіснити на німецькому ринку таку ж продукцію виробництва країн Східної та Центральної Європи.

У структурі імпорту товарів з ФРН до України зростаючу динаміку мали наступні види товарів: товари машинобудування – питома вага 24,4% (зростання на 32%); хімічна промисловість – 18,2% (зростання на 17%); транспортні засоби – 12,6% (зростання на 70%); полімерні матеріали – 8,0% (зростання на 11%); продукція АПК – 7,7% (зростання на 14%) [1; 2].

У сфері послуг у 2016 р. обсяг двосторонньої торгівлі скоротився на 18% і склав близько 810 млн. дол. США [2].

Експорт послуг з України до ФРН зріс на 6% до 480 млн.дол.США, імпорт скоротився на 38% до 330 млн.дол.США. Сальдо у торгівлі послугами зберігає позитивне значення і складає 150 млн.дол.США, що дозволяє частково компенсувати негативне сальдо торгівлі товарами [2].

Актуальне завдання щодо збільшення експорту продукції значною мірою залежить від пошуку нових форм і методів роботи на німецькому ринку. Один з таких напрямків, яким займається Торговельно-економічна місія в складі Посольства України у ФРН, – це виявлення нових ніш і сегментів німецького ринку, на які потенційно можуть орієнтуватись українські експортери. Проте в умовах жорсткої конкуренції зайняти нові позиції на цьому ринку, враховуючи його наповнення, можна лише за рахунок наполегливої та кропіткої діяльності українських підприємств і підприємницьких об'єднань. Цього можна досягти, насамперед, за рахунок активізації маркетингової діяльності суб'єктів зовнішньоторговельної діяльності через чітку організацію роботи зі забезпечення експорту продукції, дотримання договірної та платіжної дисципліни, підвищення якості та технічного рівня продукції, оптимізації цінових параметрів.

Співпраця між Україною та ФРН має велике значення для обох країн, адже Україна докладає багато зусиль до стабілізації системи державних фінансів та запроваджує інноваційні механізми в бюджетній сфері з метою покращення інвестиційного клімату та привабливості вітчизняної економіки. ФРН же займає провідну позицію у висуненні ініціатив щодо врегулювання волатильності фінансових ринків ЄС та стабілізації світової фінансової системи в цілому. Отже, на сьогодні існують всі передумови для поглиблення плідної та взаємовигідної співпраці між Україною та ФРН.

Література: *1. Державна митна служба України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://arc.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index; 2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economic.ukrstat.gov.ua; 3. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2015. – № 23. – С. 49–59. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr23.pdf. – Назва з екрану.*

❋❋❋

УДК 339.137.2.017

Гончарова Ю. Ю.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТОВАРІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Харківський національній університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Дуна Н. Г

У статті надано аналіз конкурентоспроможності українських товарів аграрного сектору на світовому ринку. Проаналізовано обсяги експорту та імпорту аграрної продукції. Наведено шляхи підвищення конкурентоспроможності українських товарів. Ключові слова: конкурентоспроможність, аграрний сектор, експорт, імпорт.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день конкурентоспроможність вітчизняних товарів аграрного сектору залишається на низькому рівні, не зважаючи на його величезний експортний потенціал.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану та шляхів підвищення конкурентоспроможності товарів аграрного сектору України на світових ринках.

Виклад основного матеріалу.У сучасних умовах проблеми міжнародної конкуренції стають найголовнішими, особливо при інтеграції України у світову економічну систему.

З одного боку низька конкурентоспроможність вітчизняної аграрної продукції призводить до зростання імпортозалежності внутрішнього ринку України, з іншого – український експортер, здійснюючи експорт продукції аграрного сектору, стикається з проблемою низькоякісних її характеристик, згідно з якими ця продукція може бути або сировиною, або лише напівфабрикатом. Тому в результаті експортної операції кошти не повертаються в економіку країни, а відбувається товарна інтервенція більш якісної та високотехнологічної продукції, а це спонукає перетіканню національних багатств до інших суб'єктів міжнародних економічних відносин і погіршенню грошово-кредитного становища країни [4].

Зовнішньоторговельний обіг продукції агропромислового комплексу України за 2016 рік склав 19,6 млрд дол. США, що свідчить про збільшення порівняно з 2015 роком на 1,1 млрд дол. США.Обсяг експорту продукції аграрного сектору за вказаний період становив 15,5 млрд дол. США, збільшення відбулось на 669 млрд дол. США.Обсяг імпорту за 2016 рік склав 4,1 млрд дол. США, збільшення відбулось на 475 млрд дол. США.

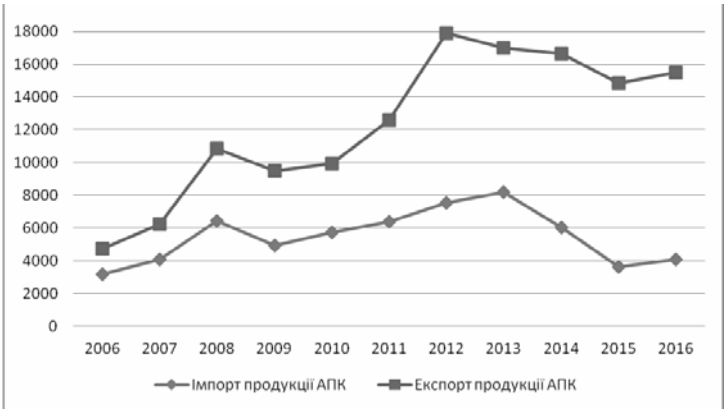

Рис. 1. Обсяги експорту та імпорту аграрної продукції, млрд дол. США.
Джерело: складено автором за даними [1], [3].

Найвагомішими чинниками позитивного сальдо сільськогосподарської продукції залишаються обсяги експорту за такими позиціями: олії соняшникової або сафлорової – на 22,3% (на $525,8 млн); цукру –в 2,4 раза (на $ 65,1 млн); овочів бобових – в 2,1 раза (на $56,6 млн); м'яса та субпродуктів домашньої птиці – на 24,1% (на $46,6 млн); меду – на 13,4% (на $ 8 млн); плодів та горіхів сирих або варених – на 20,3% (на $ 7,3 млн); висівок, кормового борошна та інших відходів – на 14,7% (на $7,2 млн); яловичини свіжої чи охолодженої – на 34,3% (на $ 7,1 млн) [5].

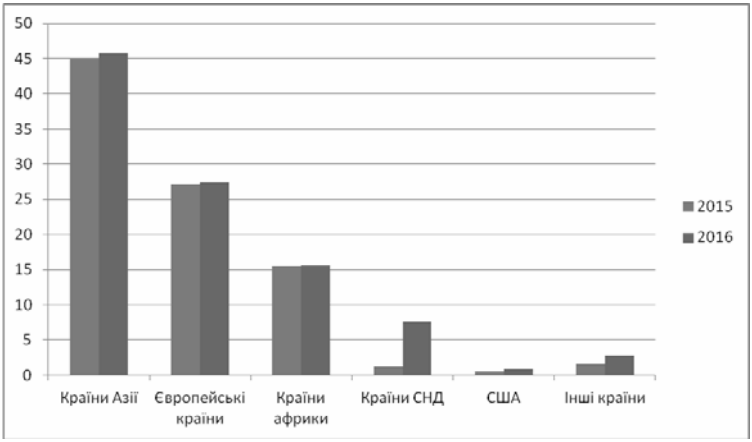

Рис. 2. Регіональна структура експорту сільськогосподарської продукції за 2015-2016 роки.
Джерело: складено автором за даними [1], [5].

Географічна структура українського експорту минулого року не змінилася – понад 95% поставок припадало на країни Європейського Союзу, Азії, Африки та СНД.

Аграрний експорт з України в Азію збільшився до 7,1 мільярда доларів, внаслідок чого частка азіатських країн у загальній структурі експорту української сільгосппродукції збільшилася до 45,8% з 45,1% у 2015. Експорт в ЄС в 2016 році порівняно з 2015 збільшився до 4,2 мільярда доларів. Країни Африки в 2016 році збільшили імпорт української аграрної продукції до 2,4 мільярда доларів. Обсяги поставок сільськогосподарської продукції в країни СНД в минулому році зменшилися на 21,4% порівняно з 2015 роком і склали 1,2 мільярда доларів.

Основу товарної структури українського аграрного експорту до цих країн становили: соняшникова олія – 4,8 млн тонн. (в 2015р. – 3,6 млн тонн), цукор 465,9 тис. тонн та зернові культури – 23 млн. тонн (пшениці – 11,5 мільйона тонн, ячменю – 4,3 мільйона тонн, кукурудзи – 7,1 мільйона тонн) [2].

Збільшення експорту продукції аграрного сектору пов'язано з впровадженням новітніх технологій, використанням матеріалів та сировини більш високої якості, частковою модернізацію оснащення та обладнання. Конкурентною перевагою продукції можна назвати збільшення витрат сільськогосподарських підприємств на НДДКР [2].

Для подальшого підвищення конкурентоспроможності українських товарів аграрного сектору на світовому ринку необхідно: продовжити впроваджувати передові зарубіжні і вітчизняні технології, забезпечити агропромислове виробництво кваліфікованим управлінським персоналом та розширити асортимент виробленої сільськогосподарської продукції. Але найважливішим критерієм підвищення конкурентоспроможності товарів є вдосконалення державної політики у сфері аграрного виробництва, яка б створила умови для захисту вітчизняних виробників, формуванню національної системи сертифікації, сприяла б затвердженню правил, стандартів й ефективної системи державної підтримки та стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва з урахування глобальних тенденцій розвитку людства, у т.ч. й в екологічній сфері.

Литература: *1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/; 2. Інформаційне агентство УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.unian.ua; 3. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://minagro.gov.ua/; 4. Попадинець Н. М. Конкурентоспроможність продукції аграрного сектору на внутрішньому та зовнішньому ринках [Електронний ресурс] / Н. М.Попадинець. -Режим доступу: http://ird.gov.*

ua/irds/molvch2015021330.pdf; 5. Урядовий портал [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249642434

❋❋❋

УДК 339.544

Гордієнко Д. С.

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Харківський торговельного-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: ст. викладач Дубровіна В. А.

Невід'ємною частиною Угоди про асоціацію між ЄС та Україною стане створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), внаслідок чого буде скасовано більшість тарифів, досягнуто значне зниження торговельних бар'єрів [1]. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що обрана тема є предметом уваги українських науковців. До того ж актуальність досліджуваної проблематики підтверджують чисельні спроби проведення громадських обговорень та зустрічей для визначення подальших спільних дій влади та бізнесу з метою покращення умов ведення бізнесу з європейськими партнерами та залучення інвестиції в Україну.

Стосовно існуючих теоретичних напрацювань у цій сфері зауважимо, що розвиток регіонального співробітництва України в контексті європейської інтеграції досліджували І. Гладій [2], Л. Прокопенко, О. Рудік [3], І. Шумляєва, особливості транскордонного співробітництва між Україною та ЄС, можливості використання досвіду нових членів Європейського Союзу в Україні – В. Куйбіда, А. Ткачук, Т. Забуковець-Ковачич, М. Риженков [4].

Дослідженню наслідків створення зони вільної торгівлі та їхнього впливу на українське суспільство присвячено праці О. Бетлій, І. Бураковського та інших, а також праці науковців Міжнародного інституту перспективних досліджень. У контексті досягнення мети дослідження інтерес викликають праці іноземних вчених які досліджують питання формування та функціонування глобальних ланцюжок створення вартості, а саме Р. Купмана, У. Пауерса, Ч. Ванга и Ш. Ч. Вея.

Високо оцінюючи вклад вищеназваних вчених і отримані ними результати, слід, визнати, що ряд питань, які пов'язані з проблемами та перспективами реалізації Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ЗВТ+) України з ЄС залишаються не до кінця виріше-

ними у зв'язку з постійними структурними трансформаціями економіки країни. Тому актуальним є проведення більш ґрунтовного дослідження, що й обумовило постановку відповідної мети.

У 2014-2015 роках економіка України опинилась в умовах «ідеального шторму» – відбулося ледь не все погане, що могло статися. Співпали політична, економічна кризи, військовий конфлікт, анексія та окупація частини території, що призвело до втрати значної частини виробничих потужностей та розриву виробничих ланцюжків. На зовнішніх ринках ситуація також не надто сприятлива.

Макроекономічна стабілізація була досягнута лише у другій половині 2015 року, але ситуація й досі хитка. Структурні реформи, покликані стимулювати економічне відновлення, відбуваються повільніше, ніж очікувалось, що обмежує інвестиційну привабливість країни. Товарна структура експорту України в ЄС залишалась сталою протягом останніх років, незважаючи на економічні шоки. Близько третини займає продукція сільського господарства та харчопрому, в першу чергу зернові, насіння олійних культур та рослинна олія. На другому – експорт чорних металів та виробів із них (22% експорту в 2015 році), на третьому – електричні та механічні машини (14%), переважно за рахунок електричного обладнання.

Зниження ввізних мит ЄС не призвело до різких змін у структурі торгівлі, бо нижчими митами в першу чергу скористались ті виробники, які вже експортували до ЄС. Структурні ж зрушення стануть помітнішими лише за кілька років, адже встановлення нових зв'язків та просування нових товарів забере час. Для частини товарів скасування мит не означає автоматичного покращення доступу, бо для виходу на ринок треба також виконати вимоги щодо безпечності продукції. Найсуворішими є вимоги до продукції тваринництва, де нині доступ на ринок ЄС надається кожному підприємству індивідуально, після тривалої перевірки. Та за останні роки України досягла прогресу в отриманні дозволів на експорт окремих видів продукції тваринного походження.

Станом на початок 2016 року українські виробники мають право на постачання в ЄС семи з п'ятнадцяти категорій харчової продукції тваринництва та восьми з десяти категорій побічних продуктів тваринного походження. Щодо кількох інших товарів підготовка до виходу на ринок ЄС триває. Та незважаючи на зростання кількості експортерів до ЄС, їхня частка у загальній кількості виробників вкрай низька. З іншого боку, це означає, що Україна має потенціал для подальшого нарощування експорту. Отже, попри дуже складні умови в країні, частина ви-

робників активізувала торгівлю з ЄС, а держава готувала підґрунтя для подальшої економічної інтеграції. І якщо ані виробники, ані державні органи не припинять своїх зусиль, за кілька років позитивні економічні наслідки реалізації ПВЗВТ мають бути значно виразнішими. Потрібно не чекати підписання-чи не підписання цієї Угоди, а вже сьогодні взяти курс на переоснащення та модернізацію виробництва, з екстенсивного типу перейти до інтенсивного, аби бути впевненим у своєму майбутньому. Адже Європа теж ризикує. Україна має набагато більший аграрний потенціал, ніж ЄС, який ще не до кінця вичерпаний і яким можна задовольнити європейські ринки.

Література: *1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011; 2. Гладій І. Й. Регіональна політика та сценарії просторового розвитку ЄС / І. Й. Гладій // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сб. науч. тр. – Донецьк: ДонНУ, 2008. – С. 64–71; 3. Прокопенко Л. Розвиток регіонального співробітництва України в контексті європейської інтеграції / Л. Прокопенко, О. Рудік, І. Шумляєва. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2008. – 132 с.; 4. Риженков М. Вплив створення поглибленої та всеохоплюючої ЗВТ між ЄС та Україною на торгівлю сільськогосподарськими товарами / М. Риженков, С. Галько, В. Мовчан, Й. Радеке // Київ: жовтень 2013 року. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://apd-ukraine.de/images/PolPap-01-2013-DCFTA_ukr.pdf*

❋❋❋

УДК: 339.9:338.5

Григоров І. М.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голіков А. П.

Трансфертне ціноутворення або ціноутворення всередині фірми почало складатися 20–30 роках XX століття в інтернаціональних компаніях США та Європи для розрахунків між підрозділами таких фірм. У зв'язку з глобалізацією і процесами, що зумовили переростання національних компаній у транснаціональні корпорації другої половини XX–XXI ст., їх значну і зростаючу роль у світовій економіці важливість визначення, класифікації, ідентифікації важко переоцінити.

Трансфертні ціни не були введені до бізнес-процесів самі по собі, як бажані інновації, а стали результатом децентралізації. Децентралізація

обумовлює необхідність визначення результатів по відношенню до затрачених ресурсів [3].

Незважаючи на умовний зв'язок поняття децентралізація із ринковими механізмами, трансфертне ціноутворення є суттєво неринковим, внутрішнім явищем через їх часто штучний характер. Певні аналогічні механізми ціноутворення існували в рамках СРСР. Відомі спроби за період НЕПу ввести схожі механізми – декрет «Про державні промислові підприємства (трести), які діють на засадах комерційного розрахунку» 1923 р., проте ця ініціатива на мала подальшого розвитку в зв'язку з відміною вищевказаної політики. З іншого боку, існували «розрахункові ціни», які використовувались у сільськогосподарських об'єднаннях. Їхнє формування регламентував нормативний документ «Вказівка про принципи розробки розрахункових цін», який був затверджений Міністерством сільського господарства та Державним комітетом цін СРСР у 1977 році [1].

Уточнення сутності трансфертної ціни. У російській [6] та українській [5] довідково-енциклопедичній літературі економічного спрямування категорія «трансфертна (внутріфірмова) ціна» визначається як ціна, яка використовується в розрахунках між структурними підрозділами фірми (корпорації). Таким чином підкреслюється тотожність і взаємообумовленість категорій «трансфертна ціна» та «внутріфірмова ціна». Поняття трансфертної ціни почало використовуватись у США та країнах Західної Європи у 20–30-ті рр. XX ст., у пострадянських країнах – з середини 90-х рр. XX століття. На позначення трансфертного ціноутворення у країнах СНД часто вживається категорія «внутріфірмова ціна» або «внутрішня ціна підприємства», що обумовлено традиційним сприйняттям внутрішньої ціни підприємства як елемента внутрігосподарського розрахунку. В оподаткуванні та бухгалтерському обліку трансфертне ціноутворення відноситься до правил і методів ціноутворення угод між підприємствами, що знаходяться під загальним володінням або управлінням [9].

Важливим елементом структури процесу трансфертного ціноутворення є предмет трансфертного ціноутворення. У широкому розумінні предметом трансфертного ціноутворення є трансфертна ціна, а у вузькому розумінні – предмет трансфертного ціноутворення розглядається залежно від об'єкта: якщо об'єктом виступають товари, то предметом буде ціна товару, якщо об'єктом є послуга, то предметом буде ціна послуги [8, с. 160].

Трансфертні ціни класифікуються наступнім чином [4]:

1. За видом об'єкту ціноутворення: ціни на товари, послуги, фактори виробництва.

2. За формою об'єкту ціноутворення: ціни на матеріальні і нематеріальні активи.

3. За методом встановлення цін: ринкові та договірні.

4. За характером відносин до міжнародної торгівлі: ціни торгівельного і неторгівельного характеру.

5. За метою використання: внутрішні і зовнішні ціни.

6. В залежності від центру відповідальності: внутріфірмові трансфертні ціни, що використовуються для грошової оцінки придбаних і проданих товарів від одного підрозділу іншому; трансфертні ціни між виробничими підрозділами; трансфертні ціни в рамках концерну.

З державного погляду трансфертне ціноутворення – це викривлення цін угод або розподілу прибутків чи витрат задля мінімізації податкового навантаження. В даному випадку ми спостерігаємо наступне: держава, метою якої є ведення статистики і стягнення податків з об'єктів господарювання, в тому числі і ТНК, стикається із інтересами компаній, які полягають в максимізації доходів, в тому числі і заниження вартості продукції, що випускається підрозділом (в певній країні). Як правило, не виникає складнощів в наданні оцінки сировини або готової до споживання продукції, тому що їх вартість відносно легко виявляється органами митного контролю. Широким полем для спекуляції є: по-перше, виробництво напівфабрикатів у зв'язку з тим, що їх реальна цінність зрозуміла тільки виробнику, і тільки виробник може їх спожити. По-друге, послуги – якщо напівфабрикати можна хоч приблизно оцінити через їх приблизний склад і аналоги, технології, інтелектуальна власність і послуги, які надаються підрозділами на постійній основі не підлягають навіть приблизній оцінці. Таким чином, ТНК має можливість не тільки уникати оподаткування в певній країні, але й обирати місце їх остаточної виплати (випуск кінцевої продукції).

В Україні норми трансфертного ціноутворення запроваджено відносно нещодавно, а саме, з 1 вересня 2013 року. Останні зміни до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення внесені Законом України від 21.12.2016 № 1797-VIII та набрали чинності з 01.01.2017.

Податковий контроль за трансфертним ціноутворенням ґрунтується на принципі «витягнутої руки» (Arm's length principle) – міжнародному стандарті, погодженому державами-членами Організації економічного співробітництва та розвитку та країнами, які не є членами цієї органі-

зації (понад 70 країн світу), у якості рекомендованого до використання щодо встановлення трансфертних цін для податкових потреб та який передбачає збільшення податкових зобов'язань пов'язаних осіб до рівня податкових зобов'язань непов'язаних осіб за умови відповідності комерційних та/або фінансових умов здійснених ними операцій.

Головним рекомендаційно-методичним міжнародним документом в галузі податкового регулювання трансфертного ціноутворення є Настанови ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб, основні норми яких імплементовано в статтю 39 Податкового кодексу України [7].

Висновки. Трансфертне ціноутворення є важливою складовою організації зовнішньоекономічної діяльності, особливо в крупних компаніях, таких як ТНК. Регуляція трансфертного ціноутворення на національному та наднаціональному рівнях формує загальну систему ціноутворення і визначає можливості управління оподаткуванням. Управління трансфертним ціноутворенням є важливим фіскальним та регуляторним механізмом економічної політики держави.

Література: *1. Макаренко М. І., Савченко Т. Г. Трансфертне ціноутворення: концептуальні засади та значення для банківських установ // Актуальні проблеми економіки, № 4(58), 2006, с. 44-51 Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/157/1/АРЕ-2006-4%2858% 29-С-44-51.pdf; 2. Задоя А.О. Трансфертне ціноутворення в міжнародному бізнесі/ Задоя А.О., ВенгерС.А. Академічний огляд. Економіка та підприємництво, 2011, №2 (35), Дніпропетровськ, с. 156-163; 3. Hirshleifer J. Internalpricinganddecentralizeddecisions. Bonini et.al., 1964. Hirshleifer J. Ontheeconomicsoftransferpricing // TheJournalof Business. 1956. N 29. P. 172 – 184; 4. Котляров С.А. Трансфертне цены: уч. пос. / Котляров С.А. – СПб, 2001, 159 с.; 5. Економічна енциклопедія: В 3-х т. – К.: Академія, 2002. – Т. 3. с.; 6.АдрилиянА. Н. Большой экономический словарь. – 4-е изд. / А. Н. Адрилиян – М.: Институт новой экономики, 1999., с.; 7. Державна фіскальна служба України, офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorenn/zagalni-vidomosti/; 8. Дзюба П.В. Трансфертне ціноутворення у фінансовій системі ТНК: дис. канд. екон. наук: 08.05.01 / П.В. Дзюба/ Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005; 9. OECD Transfer Pricing Guidelinesfor Multinational Enterprisesand Tax Administrations 2010, para. 0.18. Paris: OECD Publishing. 2010. ISBN 978-92-64-09018-7.*

❋❋❋

УДК 339.923

Гулак А. О.

СТРАТЕГІЯ «MADE IN CHINA 2025» В УМОВАХ НОВОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І. Ю.

Сучасний світ є категорією, якій притаманні постійні кількісні та якісні зміни. Основним фактором цих змін є людська діяльність, що виражається у розробці людиною різноманітних технологій. При цьому певні технології зумовлювали глобальні зміни у різних сферах людської діяльності, а моменти їх виникнення отримали назву промислової революції. На даний момент розвиток технологій дає змогу стверджувати про початок четвертої в історії людства промислової революції. Хоча розвинені країни є передовими у цьому відношенні, країни, що розвиваються, також відіграють певну роль у становленні четвертої промислової революції. Найважливішою із них є Китай, про економічний потенціал якого свідчить друге місце у світі за величиною номінального ВВП і перше – за обсягами експорту. Варто відзначити, що Китай розробив власну стратегію інноваційного розвитку, що має назву «Made in China 2025» [1–6]. Таким чином, ми можемо спостерігати цілеспрямований рух однієї з найбільш розвинених країн світу у напрямку інноваційної економіки, який відобразиться на економічній ситуації в усьому світі.

Об'єктом статті є стратегія інноваційного розвитку Китайської Народної Республіки в сучасних умовах.

Предметом статті є план дій в області прогресивних інновацій «Made in China 2025» в умовах впровадження елементів четвертої промислової революції в економіці Китаю.

У 2015 році китайський уряд оголосив план дій в області прогресивних інновацій, який називається «Made in China 2025». Він відображає розуміння важливості інноваційних процесів у сучасному світі.

Керівні принципи цього плану дій полягають у створенні інноваційного виробництва, у якому особлива увага приділяється пріоритету якості над кількістю, досягненню екологічного розвитку, оптимізації структури китайської промисловості та розвитку людських талантів. Мета стратегії полягає в тому, щоб всебічно модернізувати китайську промисловість, роблячи її більш ефективною і інтегрованою.

План встановлює в якості кінцевої мети для китайської економіки збільшення вироблення внутрішнього змісту основних компонентів і матеріалів до 40% до 2020 року і 70% до 2025 року.

У табл. 1 показано основні цілі, встановлені технологічною дорожньою картою Плану «Made in China 2025» у окремих пріоритетних галузях економіки та які планується досягти у 2020 та 2025 рр. [6, 7].

Таблиця 1

Цілі, встановлені технологічною дорожньою картою Плану «Made in China 2025» у пріоритетних галузях економіки

Галузь	до 2020 р.	до 2025 р.
IT-технології: збільшення частки використання у телекомунікаційній та фінансовій галузі вироблених у Китаї серверів	до 75%	до 90%
Робототехніка: збільшення частки використання вироблених у Китаї роботів	до 50%	понад 70%
Авіація: збільшення доходів галузі	до 100 млн юанів	2 трлн юанів
Корабельне машинобудування: досягнення частки світового ринку будівництва високотехнологічних кораблів	40% ринку	50% ринку
Залізниця: збільшення доходів від закордонних перевезень	на 30%	на 40%
Екологічно чистий транспорт: досягнення частки ринку виробництва екологічного транспорту	1 млн авто (70% ринку)	3 млн авто (80% ринку)

Джерело: [1]

Хоча існує значна роль держави у забезпеченні загальних рамок, використанні фінансових і фіскальних інструментів, а також сприянні створенню виробничих інноваційних центрів (15 до 2020 року і 40 центрів у 2025 році), план також спирається на ринкові інститути, посилення правового захисту інтелектуальної власності для підприємств і більш ефективне використання інтелектуальної власності у бізнес-стратегії, а також дозволяє фірмам самостійно декларувати свої власні технологічні стандарти і допомогти їм більш ефективно брати участь в розробці міжнародних стандартів.

Стратегія встановлює наступні пріоритетні сектори економіки:

1) Нові передові інформаційні технології;

2) Автоматизовані верстати і робототехніка;

3) Аерокосмічна та авіаційна техніка;

4) Морське обладнання та високотехнологічне перевезення вантажу;

5) Обладнання для сучасного залізничного транспорту;

6) Транспорт і обладнання, що використовують новітні джерела енергії;

7) Енергетичне обладнання;

8) Сільськогосподарська техніка;

9) Нові матеріали;

10) Біофармацевтичні та передові медичні вироби [2, 7].

Варто відзначити, що Китайська Народна Республіка вже розпочала або планує розпочати впровадження новітніх технологій у галузях економіки, що є пріоритетними для стратегії розвитку «Made in China 2025». Розглянемо їх по окремих галузях.

Аерокосмічна та авіаційна техніка. Супутник нового покоління, який є частиною супутникової системи BeiDou, був запущений 30 березня 2016 року. BeiDou – це глобальна навігаційна система, яка підтримує транспорт, гідрологічний моніторинг, прогнозування погоди, GPS-стеження і т.д. Цей супутник використовує новітню систему навігаційного сигналу і міжсупутникового зв'язку і його запуск є початком плану розширення, що передбачає роботу цієї системи в усьому світі до 2020 року [3, 4].

Нові передові інформаційні технології. Китайський уряд планує здійснити план Internet+, який включає хмарні обчислення, просування електронної комерції та фінансових послуг, Інтернету речей, які будуть діяти в сучасних галузях виробництва, та подальший розвиток мобільного Інтернету. Слід зазначити, що КНР є найбільшим користувачем Інтернету 4G в світі – 4G Інтернет використовують близько 400 мільйонів чоловік [4, 5].

Біофармацевтичні та передові медичні продукти. Вчені стверджують, що патенти на більш ніж шість сотень китайських медичних препаратів закінчуються в період з 2012 по 2020 роки, і ця ситуація створює ідеальні умови для розвитку китайської медичної промисловості. Вказаними препаратами є дженерикові біопродукти із ринковою вартістю, яка становить приблизно 260 мільярдів US$, що зумовлює прибутковість виробництва цих продуктів для Китаю [4].

Таблиця 2

Прогнозні обсяги впровадження автоматизації основних виробничих процесів до 2025 року

Показник	2011	2012	2013	2014	2015	2020	2025
Впровадження автоматизації цифрового управління у основних процесах,%	45,9	48,8	51,9	55,1	58,2	72,0	84,0
Щорічний ріст,%	–	2,9	3,1	3,2	3,1	2,7	2,4
НДДКР у галузі оцифровки, рівень впровадження засобів проектування,%	22,3	24,6	27,0	30,1	33,3	50,0	64,0
Щорічний ріст,%	–	2,3	2,4	3,1	3,2	3,3	2,8

Джерело: [7]

Однією із основних складових Industry 4.0 є автоматизація виробничих процесів. У табл. 2 міститься прогноз загальних обсягів автоматизації виробничих процесів у рамках програми «Made in China 2025».

Проте існують певні проблеми, пов'язані із впровадженням Industry 4.0 у Китаї. У 2016 році тільки 10% компаній почали перехід до повномасштабної мережі «Інтернету речей», яка є невід'ємною частиною четвертою промислової революції. Ще одним джерелом проблем є діяльність розвинених країн і транснаціональних корпорацій (ТНК). Наприклад, розробка DMLFP (високотехнологічний матеріал для використання у електро- та гальванотехніці) зіткнулася з проблемами патентів на цей матеріал в США і Канаді, які загрожують Китаю багатомільйонними патентними виплатами. Крім того, промисловість біофармацевтичних продуктів є відносно нерозвиненою в Китайській Народній Республіці. Цей фактор, разом із домінуванням МНК на ринку, заважає ефективному виходу Китаю на ринок лікарських засобів [2,4,9].

Разом із тим варто зазначити, що однією із головних проблем, які заважають Китаю вступити до нової технологічної ери, є характер китайської освіти. Як зазначив прем'єр-міністр Лі Кецян, китайські вищі навчальні заклади мають поліпшити свою здатність виховувати у студентів інноваційне мислення та здатність до підприємництва. І, хоча вже здійснюються реформи у сфері освіти, їх позитивний вплив, як вважають деякі спеціалісти, можна буде оцінити щонайменше через 10 років [8].

На основі цього ми можемо зробити певні висновки. Китайська Народна Республіка має певні (і вельми значні) труднощі із переходом до моделі Industry 4.0, серед яких низький рівень впровадження високих технологій серед підприємств, конкуренція із ТНК і розвиненими країнами, структурні проблеми китайської економіки та відсутність інноваційної спрямованості освіти. Разом із тим Китай є однією із найбільш економічно розвинених країн світу (про що свідчить позиції країни у світі за обсягами ВВП) та найбільшим експортером товарів та послуг у світі. Таким чином, ми не можемо однозначно стверджувати про можливість успішного здійснення плану «Made in China 2025», проте значний рівень загального розвитку Китаю разом із його економічним та людським потенціалом може стати основою для ефективного впровадження Industry 4.0 у Китайській Народній Республіці.

Литература: *1. Industries targeted for upgrading [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.chinadailyasia.com/; 2. Finding the key to development of China's new materials industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nanomagazine.co.uk/; 3. China, Asia Carve Out Stake in Industry 4.0 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ptc.com/; 4. Стратегия «Сделано в Китае 2025» и сферы ее влияния [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.russian.china.org.cn/; 5. China to roll out 5G broadband mobile equipment trials across 100 cities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.scmp.com/; 6. Made in China 2025 – Center for Strategic and Interna-*

tional Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www. csis.org/; 7. Strategic Vision and Outlook of «Made in China 2025» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mizuhobank.com/; 8. China: Building an innovator [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nature.com/; 9. Is China getting the Fourth Industrial Revolution right? – World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.weforum.org/

❋❋❋

УДК 339.926

Далевська В. О.

ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ КРАЇН СВІТУ ТА ГЛОБАЛЬНИЙ КОЕФІЦІЄНТ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЯК ПОКАЗНИКИ СВІТОВОЇ НЕРІВНОСТІ КРАЇН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голіков А. П.

У 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку на період після 2015 року. Проблематика Саміту охоплювала всі аспекти соціально-економічного розвитку, конкурентоспроможності країн, екологічної та енергетичної безпеки, глобального партнерства для розвитку, а обсяг ґрунтовної підготовчої роботи не мав прецедентів в історії.

Однією з цілей сталого розвитку на період з 2016 по 2030 роки було заявлено скорочення нерівності всередині країн та між ними [7].

Критерієм та необхідною умовою сталого розвитку та, як наслідок, подолання глобальної нерівності є підвищення якості життя усіх країн [1, с. 7]. Якість життя населення країни розглядається як комплексна (багатоаспектна) категорія, яка відображає всю систему умов та передумов соціального розвитку, які склалися в регіоні, а також досягнутих в ньому соціальних результатів економічного розвитку, які забезпечують наявні на даний період часу можливості повноцінної реалізації людського потенціалу, підвищення рівня особистого і суспільного споживання матеріальних благ і послуг, всестороннього розвитку особистості, забезпечення високого рівня освіти і культури, підтримка сприятливого природного середовища і здорового способу життя, комфортних умов проживання і комплексної безпеки людини.

В подальшому в рамках міжнародних досліджень якості життя населення були запропоновані різні індикатори оцінки, в тому числі один з найбільш відомих показників – індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) [4, с. 410].

За допомогою Індексу розвитку людського потенціалу вимірюється досягнення країни з точки зору стану здоров'я, освіти, доходів населення, а для цього використовують три основних індекси: тривалості життя, освіти та валового національного доходу на душу населення [2, с. 95].

Для оцінки здатності країн забезпечувати високий рівень добробуту громадян в міжнародних аналітичних працях використовується також індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК). За своїм призначенням ІРЛП й ІГК мають бути в кількісному відношенні близькими. Для з'ясування цього припущення нами здійснено аналітичне дослідження.

У таблиці 1 вибірково наведені дані з останньої Доповіді ООН про розвиток людини у 2015 році, у якому 188 країн світу розподілені у порядку убування за рівнем ІРЛП. Також у таблиці надані дані зі Всесвітнього економічного форуму щодо ІГК цих країн також у 2015 році.

49 країн світу характеризуються дуже високим рівнем розвитку людського потенціалу (більше 0,8), при цьому лідируючі позиції у рейтингу посідають Норвегія, Австралія, Швейцарія, Данія та Нидерланди.

Високий ІРЛП мають 55 країн (від 0,7 до 0,8). Більшість постсоціалістичних країн відносяться до цієї категорії, так само як і Україна, яка посідає 81 місце у рейтингу з показником рівним 0,747.

До списку країн з середнім ІРЛП включено 37 країн з показником від 0,55 до 0,7. Низьким показником вважається індекс нижчий за 0,55, та до цієї групи входять 43 країни. До останніх груп належать країни з низьким рівнем економічного розвитку.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця індексу розвитку людського потенціалу та індексу глобальної конкурентоспроможності країн світу у 2015 році

П/п за ІРЛП	Країна	ІРЛП	ІГК
1	Норвегія	0,944	5,4
23	Австрія	0,885	5,2
36	Польща	0,843	4,5
50	Росія	0,798	4,4
81	Україна	0,747	4,1
93	Тайланд	0,726	4,7
108	Єгипет	0,690	3,6
116	В'єтнам	0,666	4,2
140	Гана	0,579	3,7
145	Непал	0,548	3,8
163	Уганда	0,483	3,6
185	Чад	0,392	2,8

Таблиця складена автором за матеріалами: [5, с. 208-209], [7]

З таблиці можна побачити значний розрив між країнами лідерами по ІРЛП та країнами, які мають низький показник. За індексом розвит-

ку людського потенціалу якість життя у економічно розвинених країнах перевищує якість життя у слаборозвинених країнах більше, ніж у 2 рази [5, с. 208-209].

Покращення якості життя населення є одним із ключових чинників конкурентоспроможності країни, оскільки є передумовою залучення інвестиційних та трудових ресурсів, інтелектуального капіталу і, з іншого боку, дестимулює відтік людського і фінансового капіталу за кордон. Якість життя як передумова розвитку людського капіталу є одночасно засобом і метою посилення національної конкурентоспроможності.

Оцінка конкурентних переваг показує можливість національних виробників конкурувати на внутрішньому та зовнішніх ринках з виробниками інших країн.

Найвідомішим рейтингом міжнародної конкурентоспроможності країн є «індекс глобальної конкурентоспроможності» (ІГК), який, починаючи з 1979 року, щорічно публікується у звітах Всесвітнього економічного форуму (м. Давос) [3, с. 85].

У таблиці 1 також надано індекси глобальної конкурентоспроможності обраних раніше країн.

Лідерами за конкурентоспроможністю є такі країни (у порядку спадання рейтингу): Швейцарія, Сінгапур, США, Фінляндія, Німеччина, Японія, Гонконг, Нідерланди, Велика Британія, Швеція, Норвегія, Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ), Данія, Тайвань, Канада, Катар, Нова Зеландія, Бельгія, Люксембург, Малайзія. Ці країни характеризується високим рівнем впровадження інновацій, демонструють високий ступінь технологічної готовності, високий рівень розвитку бізнесу. До першої 20-ки країн увійшли високорозвинені країни Західної та Північної Європи, Північної Америки; дві країни Північно-Західної Азії – Катар та ОАЕ; три азійські тигри (нові індустріальні країни) – Гонконг, Тайвань, Малайзія; Нова Зеландія й Японія. Серед них є п'ять країн «великої сімки».

Останні позиції в рейтингу конкурентоспроможності займають факторно-орієнтовані країни (у порядку спадання), а саме Буркіна-Фасо, Тімор-Лешті, Гаїті, Сьєрра-Леоне, Бурунді, Ангола, Мавританія, Ємен, Чад, Гвінея. Ці країни мають серйозні недоліки в інституціональному розвитку, розвитку фінансового ринку, ефективності товарного ринку, ринку праці, що привели до погіршення макроекономічних показників. Аналогічно показникам якості життя конкурентоспроможність цих країн майже у 2 рази менша ніж у розвинених країнах, що також посилює світову нерівність [7].

З таблиці видно чітку залежність між показником якості життя та рівнем конкурентоспроможності країн. Проведений кореляційний аналіз обраних величин виявив сильну пряму залежність між ІРЛП та ІГК, оскільки коефіцієнт кореляції у даному випадку дорівнює 0,9166. При зростанні якості життя населення країни спостерігається закономірне підвищення конкурентоспроможності країни. Це зумовлюється тим, що складові ІГК тісно взаємопов'язані з компонентами ІРЛП. ІГК включає показники охорони здоров'я і початкової освіти, вищу освіту та професійну підготовку, ефективність ринку праці, стимулювання найбільш ефективного використання працівників в економіці, визначає зайнятість і рівень доходів населення. Оснащення новітніми технологіями і інновації забезпечується відповідним рівнем розвитку людського потенціалу, передусім, його освітніми та інтелектуальними складовими. Всі складові ІГК володіють взаємним зв'язком і посилюють одна одну. Це стосується і елементів, пов'язаних з розвитком людського потенціалу. Наприклад, бізнес-середовище не зможе впроваджувати інновації, якщо відсутні висококваліфіковані науковці і спеціалісти для здійснення співпраці між університетом та підприємницьким сектором у дослідницькій діяльності, або якщо доходи даних працівників настільки низькі, що їх діяльність передбачає лише боротьбу за виживання і задоволення первинних потреб [3, с. 87].

Таким чином, рівномірне підвищення якості життя країн усього світу стає важливим кроком у подоланні глобальної соціально-економічної нерівності та є шляхом до досягнення цілей сталого розвитку.

Литература: *1. Вимірювання якості життя в Україні, Аналітична доповідь [Текст] / О.М. Гладун, Е.М. Лібанова, Л.С. Лісогор та ін. – К.:: Ін-т демографії та соц. досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2013 –50 с.; 2. Любохинець Л.С. Міжнародний досвід та національна практика оцінки розвитку людського капіталу / Л.С. Любохинець // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 4. Том 3(202). – С. 94–99; 3. Охота В. І. Конкурентоспроможність України на світовій економічній арені / В. І. Охота // Економічний аналіз: зб. наук. праць – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», – 2015. – Том 19. – № 1. – С. 84-90; 4. Притула Х. М. Якість життя населення як основна детермінанта розвитку сільських територій / Х. М. Притула // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2014. – Вип. 3. – С. 408-417; 5. Human Development Report 2015 – N.Y.: UNDP, 2015 – 273 p.; 6. Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://reports.weforum.org/ 7. Представництво ООН в Україні [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/ua/*

❋❋❋

УДК 336.227.3

Данилович Я. В.

ОФШОРНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: СУПЕРЕЧНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Офшорні зони стали з'являтися в другій половині XX ст. Передусім вони залучають клієнтів тим, що це вкрай сприятливий валютно-фінансовий режим, низький рівень оподатковування або його повна заміна на фіксований платіж. Ще одна обставина: високий рівень таємності будь-якої банківської і комерційної діяльності. А це – анонімність реальних власників компанії, можливість довірчого керування акціями офшорної компанії за допомогою місцевих номінальних власників [2].

Термін «офшор» походить від англ. слова «off shore» і означає – від берега, прибережний, той що знаходиться неподалік від берегу. Тобто іншими словами його значення і основний зміст несе те, що це щось поруч, але відокремлене і знаходиться на певній відстані. Поняття «off shore» та похідні від нього «офшорна зона», «офшорний центр», «офшорна компанія» досить точно характеризують слова-синоніми – «податкова гавань», «податковий рай», передаючи сутність явища офшорів, яка полягає у створенні особливих умов, що дозволяють ухилятися від державного контролю за підприємницькою і фінансовою діяльністю, а також суттєво зменшувати оподаткування. Можна виділити два взаємозалежних явища – офшорна компанія (ОК) і офшорна зона (ОЗ) [1]. Під офшорною компанією розуміють будь-яку форму ведення бізнесу, що отримала офшорний статус.

Офшорна зона – це вся або частина території країни, де встановлюється і використовується пільговий режим функціонування компаній з офшорним статусом, які ведуть свою діяльність поза межами території реєстрації та проводять операції з майном чи коштами нерезидентів [3].

В економічній і юридичній літературі найчастіше під «офшорного діяльністю» мається на увазі діяльність фірм і компаній поза юрисдикцією будь-якої держави (території), а під «офшорними юрисдикціями» – країни, у яких учасники фінансово-кредитних операцій не є резидентами держави, на території якої укладаються й виконуються угоди. За цього учасники зазначених операцій користуються особливим правовим і податковим статусом, але важливою характеристикою є заборона офшорним компаніям ведення діяльності на території країни реєстрації [4].

У сучасних умовах розвитку української держави одним із ключових напрямків використання офшорних юрисдикцій є ухилення від сплати податків при застосуванні різних схем та створення тіньових операцій. Офшорні зони можуть застосовуватись як у легальних схемах, так і незаконних операціях, що пов'язані із ухиленням оподаткування.

Схеми відмивання капіталів та грошових коштів злочинним шляхом щороку ускладнюються. Українські підприємства перебувають серед лідерів за кількістю створення офшорних компаній. Глобальна фінансова криза лише загострила проблему оптимізації податків та бізнесу і підвищила популярність офшорів. Створюючи офшорну компанію, підприємець може суттєво і абсолютно законно зменшити суму податкових виплат його місцевої фірми.

Офшорні схеми, що застосовуються українськими компаніями, допомагають правильно використовувати офшорні компанії в своїй роботі з закордонними партнерами. Стандартних офшорних схем не існує, оскільки для кожної компанії потрібні особливі підходи з урахуванням її діяльності, саме тому, складання офшорних схем завжди потрібно довіряти кваліфікованим фахівцям.

Правовий режим ВЕЗ в Україні визначається Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13.10.1992 р. [5], який розкриває систему створення та знищення і механізм діяльності спеціальних (вільних) економічних зон на території України, загальні правові й економічні засади їхнього статусу, а також загальні правила регулювання відносин суб'єктів економічної діяльності цих зон із місцевими радами народних депутатів, органами державної виконавчої влади тощо.

Існує багато поглядів, щодо переваг та негативних сторін офшорних зон та центрів. Офшорна зона створює для підприємців сприятливий валютно-фінансовий, фіскальний режим, високого рівня банківської і комерційної таємниці, лояльності державного регулювання. Все це сприяє процвітанню тіньового бізнесу в цих зонах.

Розглянемо переваги та недоліки офшорної юрисдикції.

Переваги офшорної юрисдикції:

1. Офшор – це юридична особа, повноправний суб'єкт міжнародного бізнесу;

2. Можливість виступати засновником і акціонером інших компаній та мати банківський рахунок;

3. Зниження податкових ставок в рази і мінімальна кількість податків;

4. Прозорість і спрощена звітність в офшорних юрисдикціях; а також відсутність або майже невикористання штрафів, пені, нарахувань за правопорушення; можливість не проходити аудит; не поширюється валютний контроль;

5. Швидкий доступ до транскордонного інвестування, до міжнародних ринків капіталів, до ринків інвестування, до цільових активів, в яких зацікавлений власник офшору;

6. Безпечне володіння активами по всьому світі та міжнародна правова захищеність від корупції і рейдерства;

7. Судова захищеність, коли розгляд справ вирішується не на рівні національного законодавства, а по міжнародним правилам і нормам в міжнародних судах;

8. Неможливість з'ясувати кінцевих бенефіціарів, або складна система отримання даних про кінцевих бенефіціарів; можливість не розкривати імен своїх акціонерів і директорів;

9. Оперативна можливість для вирішення широкого кола юридичних питань (купівля або продаж офшорних активів, застава офшорних активів, передача прав власності, наслідування власності, перехресне володіння тощо);

10. Низька вартість обслуговування офшорної юрисдикції; можливість не оплачувати свій статутний капітал [6].

Недоліки офшорної юрисдикції:

1. Створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах у зв'язку з можливістю накопичення в офшорних зонах великих обсягів капіталів, насамперед спекулятивних;

2. Презумпція винуватості – тобто офшорна юрисдикція має доказати, що капітал, яким вона володіє не набутий злочинним шляхом;

3. Недобросовісна податкова конкуренція та ухилення від податків; вплив на соціальну ситуацію (зменшення зайнятості) в країнах-донорах, пов'язаних з ухиленням від оподаткування за допомогою офшорів;

4. Посилена увага національних правоохоронних і фіскальних органів до бізнес-структур з офшорною юрисдикцією;

5. Суттєві обмеження до допуску на національний фінансовий ринок, на національний валютний ринок, до участі в купівлі державних цінних паперів тощо;

6. Суттєві обмеження до допуску до національної сфери безпеки і військово-промислового комплексу;

7. Неможливість повноцінно і ефективно відстоювати свої права в певній країні при закріпленій в Конституції нормі про перевагу національного законодавства над міжнародним законодавством;

8. Низький імідж та довіра до бізнес-структури, якщо власниками є невідомі офшорні структури та невідомі кінцеві бенефіціари;

9. Можливі обмеження до отримання певних ліцензій, до приватизації об'єктів державної власності, до бюджетних тендерів, до державного кредитування, до пільгового оподаткування, до видобутку корисних копалин, до оренди земельних ділянок тощо;

10. Створення умов для відтоку капіталу; підтримка тіньової економіки; отримання позаконкурентних переваг тими компаніями, які використовують офшори.

Офшорні зони здійснюють негативний вплив на діяльність країн, що розвиваються у формі відтоку капіталу, зокрема це стосується і України. Значний вплив застосування офшорних юрисдикцій українськими підприємствами спричиняє негативні економічні, фінансові, соціальні тенденції, сприяє криміналізації економіки України. Функціонування офшорних юрисдикцій на мегарівні як сервісних економічних зон приносить як позитивні, так і негативні ефекти шляхом збільшення обороту капіталу та розвитку фінансових ринків – з одного боку, і розвитком тіньового сектору та криміналізації світової економіки – з іншого. На макрорівні вплив функціонування офшорних юрисдикцій на країни, що перебувають на трансформаційному етапі розвитку, є несприятливим.

Література: *1. Москаленко Н. В. Проблеми, зумовлені функціонуванням офшорних юрисдикцій, та шляхи їх розв'язання / Н. В. Москаленко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 117–121; 2. Cassard M. The Role of Offshore Centers in International Financial Intermediation / M. Cassard // IMF Working paper [Text]. – 1994. – № 107. – P. 22; 3. McCann H. Offshore Finance [Text] / H. McCann. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – P. 8; 4. Косее Д. Д. Місце правового режиму оподаткування офшорної території у сфері регулювання економічних відносин / Д. Д. Косее // Часопис Київського університету права [Текст]. – 2008. – № 1. – С. 86–89; 5. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: www.portal.rada.gov.ua; 6. Редзюк Є.В. Офшоризація світової економіки: перспективи для України і світу / Є.В. Редзюк: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aphd.com.ua/publication-34/.*

❋❋❋

УДК 330.34(477):327(73)

Дворников Б. Ю.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ СМЕНЫ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЙ СТРАТЕГИИ США

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Алексеева Т. И.

Анализ основных тенденций развития современной геополитической ситуации демонстрирует, что формируется новая многополярная модель мирового устройства, в рамках которой наряду с США появляются новые центры силы, в т. ч. КНР, ЕС, Индия, Бразилия, Украина и т. п. Собственные интересы каждой из этих стран не совпадают в сфере безопасности, политики, экономики, что приводит к углублению противостояния между ними как на мировом, так и на региональном уровне.

События на Украине активно влияют на расстановку сил в мировом пространстве, особенно это касается взаимоотношений с США. Главной движущей силой в вышеизложенных процессах остаются Америка, которой присуща довольно эффективная политика сохранения и усиления своих геополитических позиций, вопреки существующим собственным проблемам.

Осознание национальных интересов Украины чрезвычайно важно не только для проведения последовательной и целенаправленной политики в отношениях с США, но и для выработки соответствующей стратегии развития собственной государственности. Научный подход к определению национальных интересов украинского государства предусматривает решения проблем и определяет вектора экономического развития Украины в условиях смены геополитической стратегии США.

Одной из основних проблем Украины является внешний государственный долг, который представляет собой задолженность государства по привлеченным из-за рубежа средствам в виде займов и кредитов иностранным банкам и международным финансовым организациям. По состоянию на 1.01.2017 года внешний долг Украины составлял более 44 млрд. долл. (рис. 1).

Существенной проблемой долговой политики Украины на протяжении последних лет остается чрезмерное использование правительством внешнего ссудного капитала, что порождает угрозы дестабилизации государственных финансов. Именно поэтому будущая стратегия Украины должна предусматривать уменьшение объемов размещения внешних государственных займов и достижения оптимальной структуры долгового портфеля государства.

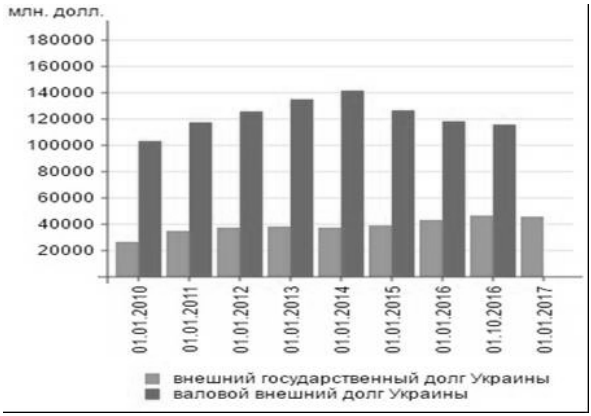

Рис. 1. Внешний и валовой внешний государственный долг Украины [1]

Решение проблемы внешней задолженности будет содействовать создание необходимых правовых и экономических условий для аккумулирования внутренних сбережений страны, восстановление доверия кредиторов, активизации иностранного инвестирования. В этой связи особенно актуальным для Украины является вопрос кредитования от МВФ. США имеет самую большую квоту среди стран-члены МВФ, которая составляет около 17%. Поэтому взаимоотношения Украины и США каются непосредственно требований, которые пред'являються для получения очередного транша кредита МВФ.

Также немаловажной проблемой для Украины является изменения курса долара. Курс продажи безналичного доллара США в Украине в январе 2017 г. снизился на 0,4% и составил в до 28,1 грн. (рис. 2).

При этом на колебания курса долара весомым остается фактор внешнего воздействия, в частности, изменения экономической и политической поддержки Украины президентом США Дональдом Трампом, который был избран в 2016 году. Снизить курс американской валюты может решение о выделении очередного транша финансовой помощи Украине от МВФ.

Развитая система управления государственным долгом не может предотвратить возникновение кризиса при слабой бюджетно-налоговой, денежно-кредитной и валютно-курсовой политики Украины. Правительство нашей страны должно достичь экономической стабильности, снижения темпов роста государственного долга и возможности его обслуживания, не отступая от целевых ориентиров в пределах своей макроэкономической политики [2; 3].

Рис. 2. Курс продажи доллара в Украине [4]

Таким образом, в процессе формирования долговой стратегии государства, нужно обеспечить реализацию следующих мер:

– обеспечить эффективное использование государственных займов на инвестиционные цели, а не на потребление;

– усилить роль внутренних рыночных займов в процессе финансирования дефицита бюджета в относительно внешних;

– уменьшить долю иностранной валюты в государственном долге;

– усовершенствовать систему прогнозирования основных показателей, которые оказывают непосредственное влияние на формирование государственного долга Украины;

– повысить уровень информационно-аналитического обеспечения долговой политики.

Таким образом, в условиях современных процессов глобализации и регионализации экономическое развитие Украины ведет к укреплению нашей страны как мощного регионального государства, способного уверенно отстаивать собственные интересы и обеспечивать свою безопасность в будущем при условии благоприятной геополической стратеги США [5].

Литература: *1. Державний комітет статистики України / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/;. 2. Scenarios for Ukraine: Reforming institutions, strengthening the economy after the crisis. World Economic Forum, 2014 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/WEF_ScenariosSeries_Ukraine_Report_2014.pdf; 3. Внешний государственный долг Украины / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://index.minfin.com.ua/index/debt/gov/; 4. Курс валют. – [Электронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.fxclub.org/lite/; 5. Карапетян О. Вплив державного боргу*

на макроекономічний розвиток: концептуальні підходи./ О. Карапетян // Світ фінансів. – 2011. – №3 – С. 16-17.

❋❋❋

УДК 330.34(510)

Демешко Т. О., Касьян С. А.

МАЛИЙ ТА СЕРЕДНІЙ БІЗНЕС ЯК ДВИГУН ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Роль малого та середнього бізнесу у стрімкому рості китайської економіки важко переоцінити. Різноманіття виробників, товари яких представлені на полицях магазинів, безліч дрібних закладів громадського харчування, вулична торгівля – саме так виглядає сучасний Китай. Важко уявити собі життя майже у будь-якому куточку планети без жодного товару китайського походження.

Найбільш стрімкий розвиток малого та середнього бізнесу в Китаї почався з 2003 року, він супроводжувався збільшенням рентабельності підприємств, зростанням податкових надходжень у бюджет держави. Такий розвиток було забезпечено в основному за рахунок збільшення кількості суб'єктів малого та середнього бізнесу. Завдяки низькій вартості робочої сили та гнучкості у пристосуванні до умов ринку, малий та середній бізнес в країні становить серйозну конкуренцію великим компаніям.

Таблиця 1

Критерії визначення малих і середніх підприємств (МСП) у Китаї

Показники	Мікро-підприємство	Мале підприємство	Середнє підприємство
Чисельність зайнятих робітників в залежності від виду діяльності (не більше чол.)	100	300	2000
Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в залежності від виду діяльності (не більше млн юанів)	20	80	1200
Вартість активів (не більше млн юанів): – для архітектури; – для сфери нерухомості	 3 20	 50 50	 800 100

Складено авторами за матеріалами [5]

Кількісні показники розвитку малого і середнього бізнесу в КНР вражають. За даними Національного бюро статистики, на малі та сере-

дні підприємства припадає понад 97% зареєстрованих промислових підприємств в Китаї, на них також зайнято майже 65% робочої сили, а їхня частка у ВНД Китаю становить 60%. Проте, великі державні підприємства отримують більше 75% кредитів, виданих державними комерційними банками, і на них припадає понад 60% офіційно зареєстрованих на біржі компаній на китайських фондових ринках [7].

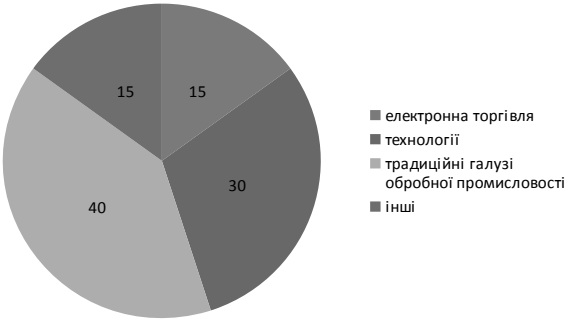

Рис. 1. Кількість малих і середніх підприємств КНР за видами економічної діяльності в 2015р.,% (складено за даними [10])

Малий та середній бізнес можна сміливо назвати науковим двигуном країни, бо саме малі та середні підприємства виробляють найбільшу кількість інноваційної продукції та технічних винаходів. Більша частина виробленої у країні продукції, що надається на експорт, вироблена саме малими та середніми підприємствами (62,3%). Кінцева продукція і послуги, створювані на середніх і малих підприємствах, становлять 74,7% доданої вартості в промисловості. В даний час 65% патентів припадає на середні і малі підприємства, 75% технологічних новинок виконані в цьому секторі, там же освоєно понад 80% [1].

Держава усіляко намагається сприяти нормальному існуванню й функціонуванню малих та середніх підприємств і приділяє їм значну увагу. Програмами соціально-економічного розвитку Китаю до 2020–2050 років передбачається вдосконалення, перебудова та модернізація економіки країни. Уряд КНР кілька років тому прийняв рішення провести переорієнтацію економіки країни з ресурсомістких підприємств на підприємства малого та середнього бізнесу [3]. Заплановані заходи мають вивести країну в число лідерів за рівнем економічного розвитку. Саме завдяки малим та середнім підприємствам створюється велика кількість нових робочих місць. Результат роботи малого та середнього бізнесу можна спостерігати вже в даний час – полиці багатьох магазинів

і супермаркетів заставлені дешевими товарами, які виробляються на малих та середніх підприємствах країни.

Однак малому та середньому підприємництву в країні все ж необхідна додаткова підтримка держави, залучення інвестицій і розширення кредитних програм для розвитку бізнесу. Тому влада країни намагається різними способами сприяти розвитку малого та середнього підприємництва, удосконалюючи законодавчу базу, що стосується регулювання економіки та оподаткування суб'єктів малого та середнього підприємництва.

В данний час мале та середнє підприємництво в країні здійснює свою діяльність згідно Закону «Про стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва», що передбачає однакові можливості для малих підприємств з приводу кредитування, інвестування, вдосконалення виробництва, впровадження нових наукоємних технологій в економіку країни.

У Китаї активно функціонують державні фонди з підтримки і розвитку діяльності МСП, основна спрямованість яких полягає в забезпеченні гарантійними зобов'язаннями МСП з метою отримання банківських кредитних коштів на розвиток бізнесу. Одним з найвагоміших є Державний фонд розвитку малого і середнього підприємництва, створення якого фінансувалося за рахунок бюджетних коштів країни. Даний фонд сприяє захисту інтересів суб'єктів МСП в порівнянні з суб'єктами великого бізнесу у всіх економічних напрямках і забезпечує певні податкові пільги і додаткове фінансування [7].

Генерацією ідей розвитку малого та середнього бізнесу в країні займається «Національна комісія з розвитку та реформування», яка ініціює прийняття необхідних урядових рішень, а також збирає інформацію і статистичні дані про роботу малих та середніх підприємств. На основі діяльності цієї комісії приймаються рішення про стимулювання певних видів малих та середніх підприємств Китаю. Крім того, в країні активно розвивається система тендерних аукціонів, яка дає змогу малим та середнім підприємствам отримати державне замовлення на поставку товарів або надання послуг [9].

Також підтримкою МСП в країні займаються Китайський центр координації і кооперації бізнесу, державна інформаційна служба CSMEO, інші організації та установи. Основним завданням Китайського центру координації і кооперації бізнесу є створення спеціальних умов для співпраці китайських і зарубіжних організацій з підтримки малого та середнього бізнесу. Державна інформаційна служба CSMEO надає послуги з інформаційного консультування населення і підприємців у питаннях

діяльності малого і середнього підприємництва через свій Інтернет-сайт. Мережа CSMEO охоплює всі регіони Китаю, що дає можливість своєчасно інформувати населення про стан ринку праці, зміни діючого законодавства, останні досягнення в області науки і технологічних винаходах, про розвиток і стан суб'єктів малого і середнього підприємництва [8].

Результати наполегливої праці китайської влади можна оцінити за щорічним рейтингом, що складається Міжнародним банком реконструкції та розвитку – Doing Business. Так, у 2016 році КНР посіла 84 місце з 189 можливих (у 2015 році – 90), тобто позитивні тенденції ми можемо спостерігати і сьогодні. Найкращі результати були досягнуті у забезпеченні виконання контрактів (7 місце), а найгірші – у отриманні дозволів на будівництво (176 місце) [6].

Серед основних проблем розвитку МСП в Китаї слід зазначити: недостатність фінансування, інновацій, низька ефективність ланцюгів постачання тощо. Малі та середні підприємства відчувають труднощі в пошуку фінансування, при отриманні кредитів в банках через відсутність ліквідного капіталу і нерухомості.

У сучасних умовах необхідність інновацій зростає з кожним днем. З розвинутою мобільністю в системі управління, високою спеціалізацією виробництва і новаторством, малі та середні підприємства мають унікальні переваги в таких областях, як розробка інноваційної продукції, розширення ринку інновацій та інноваційного менеджменту, якими не володіють великі підприємства. Однак недостатність фінансування ускладнює інноваційні процеси.

Розвиток ланцюга постачання знаходиться на відносно низькому рівні. В даний час більшість китайських МСП потребують в основному послуг, що стосуються транспортування і зберігання з метою зниження логістичних витрат. Крім того, рівень обізнаності про можливі ризики та рівень управлінських навичок також стали чинниками, які впливають на розвиток китайських МСП [10].

Отже, малий та середній бізнес є важливою складовою ринкової економіки та найбільш поширеним її сектором. Він створює сприятливе середовище для подальшого розвитку КНР. У малому та середньому бізнесі знаходяться великі резерви. Існує ще багато проблем, вирішення яких потребує комплексного підходу.

Литература: *1. Васюхин О. В., Ван К. О развитии малых и средних предприятий Китая [Текст] // Проблемы и перспективы экономики и управления: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, декабрь 2014 г.). – СПб.: Заневская площадь, 2014. – С. 226-228. 2. Мотовиц Т. Г., Лю Цзюнхао. История развития малого и среднего бизнеса в Китае // Электронное научное*

издание «Ученые заметки ТОГУ» 2015. – Том 6. – № 1. С. 121 – 125. 3. Стратегия превращения Китая в супериндустриальное государство (1996-2050): коллектив. моногр. под ред. М. Л. Титаренко. – М., 2002. 4. Финк Т. А. Малый и средний бизнес: зарубежный опыт развития // Молодой ученый. – 2012. – №4. – С. 177-181. 5. China's Regulations on the Standards for Classification of Small and Medium-sized Enterprises [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.understandingchina.eu/Chinaide- 6. Doing Business 2016. Measuring Regulatory Quality and Efficiency. – Washington: International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, 2016. – 348 pp. 7. Kellee S. Tsai. Financing Small and Medium Enterprises in China: Recent Trends and Prospects beyond Shadow Banking. – Hong Kong: HKUST IEMS Working Paper No. 2015-24, May 2015. 8. http://www.sme.gov.cn/; 9. http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/200710/t20071031_169800.html; 10. https://www.ups.com/content/cn/en/about/news/press_releases/20100128_cn_sme.html

❋❋❋

УДК 339.543:339.924(477)

Діс А. В.

МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Черномаз П. О.

Актуальність даної статті зумовлена потребою вдосконалення митного регулювання в Україні у зв'язку з інтеграцією України до Європейського Союзу. Серед зовнішньоекономічних пріоритетів сучасної України головне місце посідає курс на євроінтеграцію та отримання максимальної вигоди від залучення до міжнародних торговельних відносин, також не можна забувати, що Україна з 2008 року є членом СОТ. Окреслені цілі зумовлюють зближення митних систем України та Євросоюзу, результатом чого має бути зміна митної справи відповідно до європейських та міжнародних стандартів. Набуття Україною членства в глобальному торговельному клубі, подальша лібералізація зовнішньоекономічної діяльності не означають відмову від державного впливу на перебіг торговельних взаємин України зі світом. Ґрунтовного осмислення потребує уточнення ролі та компетенції держави в системі заходів регулювання ЗЕД в Україні, зокрема в розрізі митного регулювання зовнішньої торгівлі.

Угода про асоціацію, яка передбачає створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, встановлює правила щодо лібералізації торгівлі товарами та послугами, визначає процедури врегулювання торгових суперечок, окреслює інституційні рамки взаємодії сторін в процесі виконання відповідних положень Угоди. Вона нараховує 15 розділів, протоколи, додатки та заяви [3].

Запровадження режиму вільної торгівлі відкриває такі можливості для виробників та експортерів:

– поступове скасування митних тарифів на 97% тарифних позицій;

– далекосяжна лібералізація торгівлі послугами, що охоплює всі способи надання послуг;

– визначення конкретних умов, за яких застосовуватимуться інструменти торговельного захисту;

– гармонізація митних процедур та підвищення ефективності діяльності митних органів в контексті сприяння торгівлі;

– розвиток інвестиційного співробітництва;

– охорона інтелектуальної власності;

– взаємна асиметрична лібералізація процедури державних закупівель;

– правила конкуренції та прозорості регулювання [2].

Покращення українського експорту до ЄС буде забезпечено в першу чергу за рахунок скасування увізного мита на більшу частину товарів, по-друге, через ліквідацію нетарифних торгових бар'єрів в торгівлі сільськогосподарською продукцією, що надасть додаткові переваги українським експортерам на ринку ЄС завдяки гармонізації ветеринарного та фітосанітарного законодавства України із законодавством ЄС [2].

Ринок ЄС відрізняється значно вищім тарифним захистом в першу чергу сільськогосподарської продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Тарифний захист України та ЄС

	Діюча середня арифметична ставка ввізного мита%	
	ЄС	Україна
Всього по митному тарифу	7,6	5,0
По товарах груп УКТЗЕД 01-24 (сільське господарство)	19,8	9,2
По товарах груп УКТЗЕД 25-97 (промислові та окремо перероблені сільськогосподарські товари)	3,9	3,7

Джерело: [1].

Запровадження зони вільної торгівлі надасть додаткові переваги виробника на ринки з більш високим тарифним захистом. При цьому середня ставка України для ЄС знизиться з 4,95% до 2,42% а середня ставка ввізного мита ЄС для України з 7,06% до 0,5% (табл. 2, 3).

Крім того українські експортери матимуть додаткову перевагу за товарами, по яких ЄС запропонував встановлення тарифних квот, зокрема йдеться про м'ясо свинини, курятини, цукор тощо. Зазначені товари є чутливими для ЄС та зазвичай вилучаються з угод про лібералізацію, тобто

підпадають під звичайний режим оподаткування при митному оформленні. Водночас в результаті переговорів Україна отримала можливість завозити певні обсяги даних товарів без справляння увізних мит.

Таблиця 2

Зміна тарифного захисту України,%

	Діюча середня арифметична ставка увізного мита України%	
	до моменту набуття угодою чинності	на момент набуття угодою чинності
Всього по митному тарифу	4,95	2,42
По товарах груп УКТЗЕД 01-24 (сільське господарство)	9,24	6,77
По товарах груп УКТЗЕД 25-97 (промислові та окремо перероблені сільськогосподарські товари)	3,67	1,12

Джерело: [5].

При цьому мова не йде про обмеження обсягів імпорту, а лише про те, що імпорт зазначених товарів понад зазначений обсяг підпадатиме під загальний режим імпорту, тобто оподатковуватиметься за тими ж умовами які діють для України сьогодні [3].

Таблиця 3

Зміна тарифного захисту ЄС,%

	Діюча середня арифметична ставка увізного мита ЄС%	
	до моменту набуття угодою чинності	на момент набуття угодою чинності
Всього по митному тарифу	7,6	0,5
По товарах груп УКТЗЕД 01-24 (сільське господарство)	19,8	0,6
По товарах груп УКТЗЕД 25-97 (промислові та окремо перероблені сільськогосподарські товари)	3,9	0,5

Джерело: [5].

Вступ України до ЄС передбачає уніфікацію та врегулювання питань здійснення митної справи. Враховуючи вищезазначене, можна запропонувати такі шляхи удосконалення митного регулювання в Україні:

– об'єднати наявні системи контролю за експортом, імпортом і транзитом у єдину систему;

– увести систему єдиного обліку торгівців із реєстрацією тільки в одній країні;

– надати суб'єктам ЗЕД можливість використання місць єдиного електронного доступу для оформлення зовнішньоекономічних операцій;

– забезпечити обмін електронною інформацією між усіма органами й суб'єктами, що беруть участь у зовнішньоекономічних операціях;

– проводити відбір товарів для митного догляду на прикордонних і внутрішніх пунктах митного оформлення на основі автоматизованого аналізу ризиків;

– здійснювати збирання, повернення, звільнення від платежів уповноваженим суб'єктом у тому місці, де товар зареєстрований і де перебувають на нього документи;

– створити єдине середовище для митниці й торгівлі для подання митної декларації в електронному вигляді зі свого місця розташування незалежно від країни відправлення або ввезення товарів;

– проводити електронний обмін інформацією між митними пунктами пропуску на території усього ЄС, де вона необхідна для митних процедур.

Література: *1. www.sfs.gov.ua – Офіційний сайт Державної фіскальної служби України 2. Офіційний сайт міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: www.me.gov.ua 3. Офіційний сайт Європейської Комісії. – Режим доступу: www.ec.europa.eu 4. Гребельник О. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підр. / О. П. Гребельник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 696 с. 5. www.eeas.europa.eu. – Офіційний сайт представництва Європейського Союзу в Україні.*

❋❋❋

УДК 339.923

Дмитренко В. Д.

РЕГУЛЮВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПОСЛУГ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Маковоз О. В.

Нині міжнародний ринок послуг є надзвичайно динамічною сферою, яка відіграє значну роль в економічному розвитку багатьох країн світу. Такий важливий сегмент міжнародних торговельних відносин, не міг лишатись не врегульованим на світовому рівні.

В умовах глобалізації економіки діюча система регулювання ринку послуг функціонує на декількох рівнях, а саме: на національному, галузевому, регіональному і глобальному, для кожного з яких характерна наявність ряду специфічних організацій.

На національному рівні – це держава. Держави різними засобами обмежують і регулюють міжнародну торгівлю послугами.

До таких засобів належать:

1. Обмеження на пересування людей і на їхнє право здійснювати фахову практику за кордоном.

2. Податкові норми і правила переказу валюти за кордон, що на практиці призводить до відсутності іноземних джерел послуг.

3. Обмежувальна практика ліцензування або сертифікації, наприклад, ліцензування телевізійних станцій або надання іноземним літакам права приземлятися на своїй території.

4. Обмеження на створення іноземцями підприємств з надання послуг.

5. Існування монополій на надання певних послуг, визнаних державою, а іноді навіть здійснюваних нею.

6. Заборона державним органам закуповувати іноземні послуги

7. Обов'язкові вимоги використовувати місцеві підприємства з надання певних послуг.

8. Заборона передавати у власність іноземцям приміщення, устаткування та інші необхідні для надання послуг об'єкти.

9. Неофіційна, але дуже ефективна бюрократична протидія роботі іноземних (або контрольованих іноземцями) підприємств, що надають послуги.

Важливу роль з-поміж економічних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності відіграють валютні обмеження, які спрямовано на розширення або отримання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків країни. Валютні обмеження охоплюють сферу зовнішньої торгівлі, рух капіталів та кредитів, переказ прибутків, податкових та інших платежів. У галузі зовнішньої торгівлі валютні обмеження вважають опосередкованим фактором стримування імпорту, оскільки використання валюти на закупівлю іноземних товарів дозволяється лише після отримання на це спеціального дозволу. Регулювання залучення та вивозу капіталу в цілому спрямовується на підвищення ефективності іноземного інвестування в економіку країни. Воно має подвійний характер. З одного боку, державне регулювання сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату за допомогою державних гарантій та надання пільг, а з іншого – обмежує вплив іноземного капіталу на економіку країни, яка залучає такі кошти.

Залежно від масштабів втручання держави в міжнародну торгівлю розрізняють два типи зовнішньої торговельної політики: вільна торгівля і протекціонізм.

Політика вільної торгівлі не передбачає втручання держави в зовнішню торгівлю. За цих умов експортно-імпортні відносини регулює не держава, а ринок на підставі співвідношення попиту та пропозиції. Са-

ме вільна торгівля стимулює конкуренцію, примушує національні підприємства підвищувати якість своєї продукції та знижувати ціни. Протекціонізм – це державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції через систему певних обмежень. Така політика, з одного боку, сприяє розвитку національного виробництва та захисту вітчизняного виробника, а з іншого – може призвести до застійних явищ в економіці, посилення монополізму та зниження конкурентоспроможності національних товарів. Як правило, країни ведуть гнучку зовнішньоторговельну політику, котра поєднує як елементи вільної торгівлі, так і протекціонізм. Політика вільної торгівлі переважає за умов високого рівня розвитку продуктивних сил і ринкових відносин, а протекціонізм – за умов становлення ринкових відносин і недостатнього розвитку експортного потенціалу країни.

Спеціалізовані міжурядові організації, такі як ВТО (Всесвітня туристична організація), зосереджені на регулюванні послуг у рамках окремих галузей. Якщо, наприклад, у рамках ІКАО здійснюється уніфікація правил польотів і експлуатації повітряного транспорту, аеродромів, аеронавігаційних засобів, то Всесвітня туристична організація визначає норми і стандарти змісту готелів, ресторанів і т.д.

Досить недавно розповсюдженими були обопільні умови. Так, наприклад, американо-канадська угода про вільну торгівлю приділило велику увагу регулюванню інвестицій у сфері послуг. Окремі угоди були укладені в сфері туризму, послуг, комунікацій, ЕОМ. Близьким по змісту виявилася угода США з Ізраїлем.

На регіональному рівні регулювання ринку послуг, як правило, здійснюється в рамках інтеграційних регіональних угод. У ЄС, наприклад, зняті обмеження на взаємну торгівлю товарами і послугами.

У глобальному плані регулюванням торгівлі послугами донедавна займалося Генеральне угода з тарифів і торгівлі, створене спочатку для регулювання світової зовнішньої торгівлі. Однак сфера діяльності цієї організації була розширена з ініціативи США, що є найбільшим постачальником послуг на світовий ринок. Основна ідея пропозиції США полягала у тому, щоб у регулюванні послуг використовувати того ж правила, що вироблені стосовно товарів: не дискримінація, національний режим, транспарентність (гласність і єдність прочитання законів), незастосування національних законів на шкоду іноземним виробникам. На шляху здійснення цієї програми, однак, стоять серйозні проблеми, пов'язані насамперед з тим, що оскільки споживання послуги і її виробництво здійснюються практично одночасно, те регулювання умов виробництва послуг означає регулювання умов інвестування.

В галузі інвестування ГАТТ використовує національний режим стосовно іноземних фірм, тобто надає їм того ж права, що і національним виробникам. На практиці це означає, що США, проводячи де регулювання свого ринку послуг, зобов'язані не пред'являти аналогічних вимог до своїх партнерів, що зберігають пільговий режим для власних національних (як правило, державних) фірм. Таке положення, наприклад, склалося в канадсько-американських відносинах в області транспорту. Провівши на початку 80 х років дерегулювання в галузі транспорту, США зштовхнулися з такою ситуацією, коли американські компанії виявилися змушеними конкурувати з іноземними на своєму ринку, практично не маючи виходу на канадський, де існувала державна монополія.

Країни, що розвиваються, зі своєї сторони, прагнуть зберегти за собою право контролювати діяльність іноземних фірм і насамперед філій ТНК, тобто орієнтуються на режим найбільшого сприяння. В Пунта дель Есте (Уругвай) була досягнута домовленість про створення спеціальної групи і початок обговорення питань торгівлі послугами на глобальному рівні. Переговори про послуги були винесені за офіційні рамки ГАТТ і стали проводитись паралельно з обговоренням питання про торгівлю товарами. Результатом тривалих переговорів з'явилося прийняття спеціальної угоди, що отримали назву ГАТТ (Генеральна угода по торгівлі послугами) і складається з трьох частин: рамкової угоди, що визначає загальні принципи і правила регулювання торгівлі послугами; спеціальних угод, прийнятних для окремих сервісних галузей; списку зобов'язань національних урядів по ліквідації обмежень у сервісних галузях.

Література: *1. Международная торговля: финансовые операции, страхование и другие услуги: Пер.с англ. / М.А. Гольцберг (ред.), А.В. Воронова (ред.). – К.: Торг.-изд. бюро BNY, 1994. – 480 с.; 2. Папирян Г. А. Международные экономические отношения. Маркетинг в туризме. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 156 с.; 3. Рэдхэд К., Хьюс С. Управление финансовыми рисками: Пер. с англ. – М.: Инфра-М, 1996. – 287 с.; 4. Світовий ринок товарів та послуг: товарна структура: Навч. посібник./ Мазаракі А. А., Ващенко Н. П., Воронова Є. М., Гребельник О. П., Гогулан І. К./ Інститут змісту та методів навчання; Київський держ. торговельно- економічний ун-т / А. А. Мазаракі (загал.ред.). – К., 1996. – 80 с.*

❋❋❋

УДК 339.9(436)

Доброскок А. К.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯПОНІЇ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.юр.н., викл. Марушева О. А.

Японська економіка входить в п'ятірку найбільших економік світу. А за рівнем добробуту вона значно перевершує Китай, займаючи положення між провідними європейськими країнами. Однак її частка в світовому ВВП неухильно знижується. Фінансова система зазнає серйозних труднощів, а можливостей для зростання практично немає. У даній статті розглянутий стан японської економіки, її сучасна структура і проблеми, які перешкоджають подальшому розвитку.

На даний момент японська економіка, як і раніше, залишається однією з найбільш розвинених. Промисловий сектор займає 23%. Фінансові послуги – 18%. На охорону здоров'я, освіту і соціальну сферу доводиться 30%. Торгівля, зв'язок, ресторанний і готельний бізнес – 20%. Сільське господарство – 1,5% [1].

Економіка Японії перебувала в режимі хронічної дефляції протягом 18 років –1997-2015. За ці роки країна втратила положення другої після США держави за часткою в світовому ВВП і міжнародній торгівлі. У 2010 року на друге місце вийшла економіка Китаю. Частка Японії у світовому експорті товарів знизилася з 9,8% у 1993 році до 2,5% в 2015 року. Зовнішньоторговельні зв'язки дещо змістилися в бік Азіатсько-Тихоокеанського регіону, на який в 2015 р. прийшлося 51% японського експорту проти 45% в 2010 році [2].

Як і у випадку з експортом, ефективність імпорту була відносно такою ж. Роком раніше цей показник знизився на 18%, потім було відзначено значне прискорення на рівні 10,2%, нове скорочення було зареєстровано в листопаді, також очікується зниження на 16,4% у 2017 р. Це найбільший річний спад, зафіксований з жовтня 2009 року. Імпорт скорочується швидше за експорт, позитивне сальдо торговельного балансу країни збільшилося до 140,2 млрд ієн (рекордне значення з березня 2015 року) [3].

Економічне зростання в Японії досі підтримувалося значними обсягами внутрішніх інвестицій, джерелом яких були доходи від експорту. За останні три роки ситуація докорінно змінилася: починаючи з 2013 року, третій рік поспіль Японія зводить торговельний баланс зі знаком «мінус», торговельний дефіцит за підсумками 2015 року досяг рекордної

суми в 112 млрд дол. США, збільшившись на 65% порівняно з 2014 року. Роль експорту в зовнішній торгівлі знижується, Японія перестала бути експортною супердержавою. У вищезазначених умовах уряд змушений проводити структурні реформи для підтримки економічного зростання. В даному контексті не виключена корекція оголошених раніше в рамках нового економічного курсу «абеномікі» планів подвоєння експортних поставок сільськогосподарської продукції і продуктів харчування до 1 трлн ієн до 2020 року, а також значного розширення «експорту інфраструктури» з Японії на 20 трлн ієн (з 10 трлн ієн у 2013 р. до 30 трлн ієн до 2020 року).

Ситуація в японській економіці в 2015 р. була нестабільна і дуже сильно залежала від кон'юнктури у світовій економіці. Тому опубліковані восени 2015 р. прогнози на 2016 р. уклалися в широкий діапазон.

Провідний в країні Японський центр економічних досліджень JCER опублікував середньостроковий прогноз-катастрофу. Потенційний темп зростання ВВП в 2015 р. був нижче 1% і до 2020 р. впаде до 0,2%. Причина – важка демографічна ситуація. До 2020 р. державний борг збільшиться до 260% ВВП. В кінці 2020-х рр. настане економічний колапс [5].

Банк Японії опублікував консенсус-прогноз членів свого правління. Темп зростання ВВП в 2016 р. склав 1,2-1,6%, в 2017 р. становитиме 0,1-0,5%. Надалі – у 2016-2023 рр. – зростання ВВП очікується в межах 1,5-2,0% за рік. Інфляція в 2016 р. сягнула 1,8%, в 2017 р. становитиме 3,3%, в подальшому близько 2% за рік [5].

В останньому прогнозі ОЕСР для Японії містяться менш оптимістичні цифри: темп економічного зростання збільшився з 0,5% у 2015 р. до 1% в 2016 р., але в 2017 р. може знову знизитися до 0,5%, так як підвищений податок на роздрібні продажі може викликати скорочення споживчого попиту. Прогноз інфляції – 1,5% у 2017 р. [5].

Ці прогнози не говорять про катастрофу, але передбачають, що, принаймні, одне важливе завдання економічної політики – вихід з довголітньої дефляції – буде вирішено [5].

Основні торговельні партнери Японії: Китай (19% японського експорту і 22% імпорту), США (18% експорту і 9% імпорту), Південна Корея (8% експорту і 5% імпорту), Австралія (2% експорту і 6% імпорту), Саудівська Аравія (1% експорту і 6% імпорту), а також країни Євросоюзу (особливо Німеччина) і Близького Сходу.

Економіка Японії зараз знаходиться в своєрідному тупику. Як вже було зазначено, вона має високий рівень розвитку, однак зростання ВВП практично відсутнє. Частка японської економіки в світі скорочується. Вироблена продукція відчуває все більшу конкуренцію з боку Євро-

пи, США і особливо Китаю. Товари виявляються дорожчими через високі зарплати працівників.

Для вирішення проблем відсутності споживчого попиту проводяться постійні девальвації, а ключова ставка тримається на нулі. З кожним новим раундом кількісного пом'якшення (стимулюючі програми) ці девальвації стають більш значними. Але ефект від них тимчасовий. При цьому державний борг зростає високими темпами. Можна сказати, що ситуація з роками тільки погіршується. Ще в 90-ті Японія мала позитивний торговельний баланс.

З 2011 р. імпорт перевищує експорт. Це означає, що японські товари користуються все меншим попитом. У 2015 році дисбаланс почав повільно виправлятися. Але на початку 2016 р. ситуація знову погіршилася. Графік ВВП країни характеризується сильними стрибками з позитивної області в негативну. Зростання на 4-5% в одному кварталі змінюється падінням на 6-7% в наступному кварталі. Це показник того, що економіку намагаються розігнати штучно (ВВП можна швидко збільшити, але якщо вироблена продукція не буде користуватися попитом, то в наступний період буде рівнозначне падіння). В цілому за тривалий період часу зростання немає, або воно є незначним [1].

Японія пов'язує стимулювання економічного зростання з висновком в кінці вересня 2015 р. багатосторонньої угоди про створення Транс-Тихоокеанського партнерства – ТТП. Угода про вільну торгівлю в складі 12 країн охоплює регіон, на який припадає 36% світового ВВП. Вона відкриває ринок для імпорту дешевого продовольства, який загрожує японським фермерам, але вигідний споживачам. За угодою про ТПП Японія поступово скасує тарифи на 95% позицій свого імпорту, в тому числі на 100% промислових і 88,4% сільськогосподарських товарів, крім рису, яловичини, свинини і молочних продуктів.

Крім того, ТПП передбачає зниження бар'єрів для іноземних капіталовкладень і відкриття для конкуренції таких секторів, які знаходяться під протекціоністським захистом – в Японії це сільське господарство, а також захистом прав інтелектуальної власності в інноваційних галузях – наприклад, в фармацевтиці. За оцінкою американського Інституту світової економіки Петерсена Японія отримає найбільші, порівняно з іншими країнами, вигоди від участі в цьому партнерстві. Завдяки участі в ТТП до 2025 р. експорт і імпорт товарів зросте на 140 млрд дол. США за рік, а ВВП – на більш ніж 100 млрд дол. США. Закінчення дефляції передбачається в 2017 році і динаміка цін буде трохи вища [2].

В останньому прогнозі Міжнародного валютного фонду приріст ВВП Японії оцінюється нижче: в 2017 році він зросте на 0,6% [1].

Однак говорити про повноцінне зниження темпів розвитку економіки складно. Високий рівень розвитку, досягнутий в періоди зростання 60-80-х років, буде ще багато років підтримувати спадаючу економіку Японії. А науково-технічний потенціал дає можливість для нових відкриттів і проривів.

Литература: *1.Экономика Японии: наиболее полный и подробный анализ/ [Електронний ресурс] / Портал внешнеэкономической информации Офіц. веб-сайт. Режим доступу: http://investor100.ru/ekonomika-yaponii-naibolee-polnyj-i-podrobnyj-analiz/; 2. Перспективы развития экономики Японии в 2017 году/ [Електрон. ресурс] / Офіц. веб-сайт. Режим доступу: http://www.webeconomy.ru /index.php?page=cat&cat=mcat&mcat =155&type=news&newsiв/; 3. Business Insider/ [Електронний ресурс] / Офіц. веб-сайт. Режим доступу: http://www.en. bmwfw.gv.at/Seiten/default.aspx 4http://ubr.ua/ukraine-and-world/world/pokazateli-eksporta-i-importa-iaponii-snijautsia-business-insider/; 4. Статистична інформація / [Електронний ресурс] /Портал Внешнеэкономической информации. Япония. Обзор экономики. Офіц. веб-сайт. Режим доступу: http://www.ved. gov.ru /exportcountries/jp/about_jp/eco_jp/; 5. Темп роста ВВП Японии в 2016 /Електронний ресурс] / Портал внешнеэкономической информации˜ Офіц. Веб-сайт. Режим доступу: http://www.webeconomy.ru/index.php?cat=mcat&mcat=155&page =cat&sb=90& top_menu=photo&type=news&newsid=3274*

❋❋❋

УДК 339.9

Дорошенко Ю. Ю.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ: ОСОБЛИВОСТІ ТОВАРНОЇ ТА ГЕОГРАФІЧНОЇ СТРУКТУРИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник:, д.е.н., проф. Якубовський С. О.

Сполучені Штаті Америки, Канада та Мексика є важливими учасниками міжнародної торгівлі. При цьому варто зазначити, що зовнішня торгівля країн Північної Америки, як і будь-яких інших країн може бути охарактеризована за такими важливими рисами як товарна та географічна структура.

Географічна структура – розподіл торговельних потоків між окремими країнами та їх групами, створеними за територіальною або організаційною ознакою [1, с. 14].

Товарна структура – сформоване під впливом конкурентних переваг або історичних закономірностей товарне наповнення торговельних потоків [1, с.14].

Канада, Мексика та США утворюють зону вільної торгівлі – НАФТА – яка багато у чому визначає особливості участі країн у міжнародній

торгівлі. Також вона дозволяє ефективно розвивати зовнішню торгівлі всередині об'єднання.

Експорт з Канади склав 390 млрд. дол. США в 2016 році, що на 4,6% менше в порівнянні з 2015 роком. За цей же період було імпортовано товарів на 403 млрд. дол. США, що нижче на 3,9% в порівнянні з 2015 роком. На головні 10 товарних груп у структурі експорту припадає 61,5% загального його обсягу. Майже так само, на перші 10 позицій у структурі імпорту припадає 64,6% загального імпорту [2].

У 2016 році головними товарними групами у канадському експорті були транспортні засоби (16,5%), мінеральні палива і нафта (16%), обладнання та комп'ютери (7,7%), дорогоцінні метали та каміння (4,8%) та деревина і вироби із неї (3,4%). У товарній структурі імпорту головними були поставки також транспортних засобів (16,8%), обладнання та комп'ютерів (15,3%), електронного обладнання (9,8%), мінеральних палив і нафти (6,3%) та пластмас і виробів із них (3,7%) [2].

На рисунку 1 показано географічну структуру канадського експорту та імпорту у 2016 році.

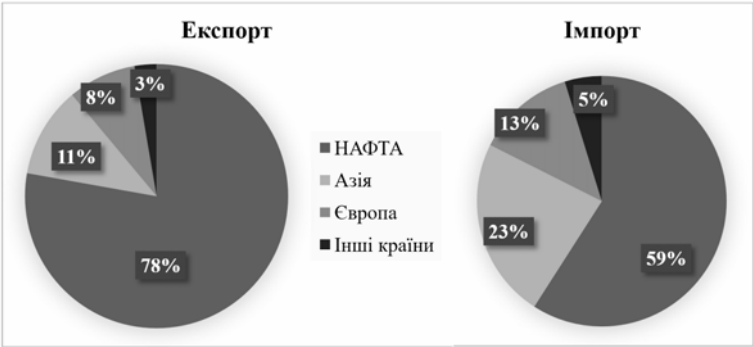

Рис. 1. Географічна структура зовнішньої торгівлі Канади в 2016 р.,%.
Побудовано автором за матеріалами: [2]

У 2016 році експорт із Мексики склав 380.8 млрд. дол. США, що на 4,1% менше, порівняно із 2015 роком. За цей же період було імпортовано товарів на 395,2 млрд. дол. США, що на 1,2% менше ніж за 2015 рік. На перші 10 товарних груп у структурі експорту та імпорту припадає 80,1% та 72,78% відповідно [2].

За зазначений 2016 рік, у структурі експорту товарів із Мексики переважали транспортні засоби (23,7%), електронне обладнання (21,3%), обладнання та двигуни (15,5%), нафта (6%) та медичне і технічне обладнання (4%). Розглядаючи товарну структуру імпорту, варто зазначити,

що домінуючими групами були електронне обладнання (21,6%), обладнання та двигуни (17,1%), транспортні засоби (9,4%), нафта (6,7%), пластмаси (5,6%) і медичне і технічне обладнання (3,8%) [2].

Географічну структуру зовнішньої торгівлі товарами Мексики подано на рисунку 2.

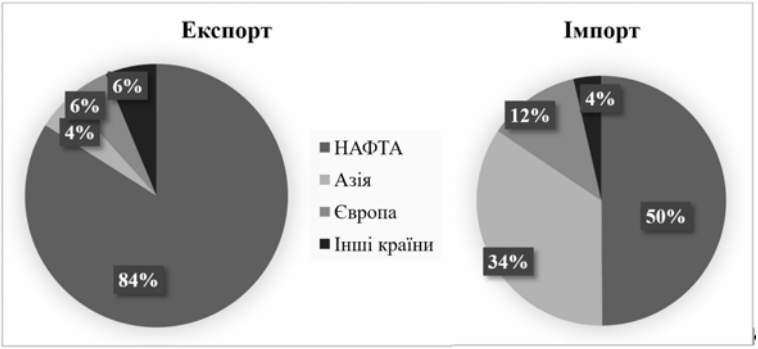

Рис. 2. Географічна структура зовнішньої торгівлі Мексики, в 2016 р.,%.
Побудовано автором за матеріалами: [2]

Найбільш розвиненою та потужною економікою у регіоні Північної Америки є США. За 2016 рік США експортували товарів на 1,454 трлн. дол. США, що на 3,3% нижче ніж у 2015 році. При цьому імпортовано було товарів майже удвічі більше – на 2,252 трлн. дол. США, що на 2,4% менше ніж у 2015 році [2].

Розглядаючи товарну структуру зовнішньої торгівлі, варто зазначити наступне. У 2016 році головними товарними групами у експорті США були електроніка і комп'ютери (13,1%), електронне обладнання та інструменти (11,5%), літаки та космічне обладнання (9.3%), транспортні засоби (8,5%) та мінеральні палива і нафта (6,5%). У структурі імпорту головними групами були електронне обладнання та інструменти (14,9%), електроніка і комп'ютери (14%), транспортні засоби (12,7%), мінеральні палива і нафта (7,3%) та ліки і продукція фармацевтичної промисловості (4,1%) [2].

На рисунку 3 зображено географічну структуру зовнішньої торгівлі товарами Сполучених Штатів у 2016 році.

Після розгляду зазначених даних, можемо дійти наступних висновків:

1. У усіх країнах за 2016 рік сталося скорочення обсягів експорту та імпорту товарів. Усі країни є нетто-імпортерами. При цьому найбільше скорочення як обсягів експорту, так і імпорту було у Канаді.

2. У товарній структурі усіх країн домінує продукція обробної промисловості, а сама високотехнічних та технологічних галузей – обладнання, комп'ютери, транспортні засоби та інші. Також у кожній з країн у товарній структурі експорту та імпорту важливе місце займають мінеральні палива та нафта. Це зумовлено високим ступенем розвитку промисловості у країнах, а також наявністю паливно-енергетичних ресурсів для видобування та торгівлі ними.

3. США порівняно із Канадою та Мексикою мають більш диверсифіковану географічну структуру зовнішньої торгівлі. Канада та Мексика значно більше залежать від торгівлі всередині зони вільної торгівлі НАФТА. США при цьому менш залежні від двох своїх сусідів, а значно більше місце у їх зовнішній торгівлі займають країни Азії, зокрема Китай.

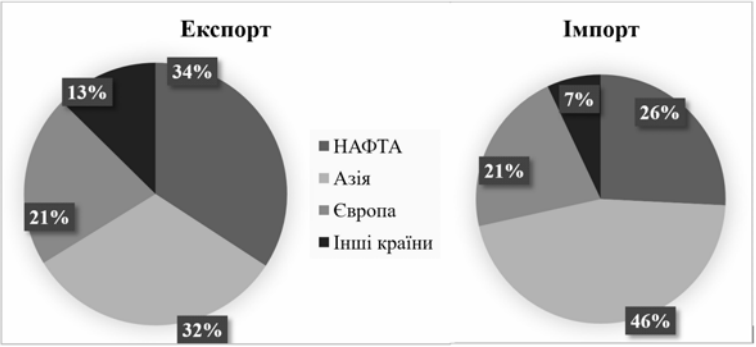

Рис. 3. Географічна структура зовнішньої торгівлі США в 2016 р.,%.
Побудовано автором за матеріалами: [2]

НАФТА багато у чому визначає особливості зовнішньої торгівлі США, Канади і Мексики і, як наслідок, впливає на їх участь у міжнародній торгівлі. Ця зона вільної торгівлі однак зараз може піддатися значним змінам або взагалі бути скасована. Про такі наміри заявив новообраний президент США Дональд Трамп. Він заявив, що такі торговельні об'єднання як НАФТА та Транс-Тихоокеанське співтовариство є руйнівними для США [3].

Підводячи підсумки дослідження, важливо зазначити, що у зовнішній торгівлі країн Північної Америки окрім торгівлі товарами надзвичайно велика роль торгівлі послугами і це питання потребує розгляду у окремому дослідженні. США, Канада та Мексика мають розвинену систему зовнішньої торгівлі. Товарна структура торгівлі країн спирається на високотехнологічні галузі із високою доданою вартістю. У географічній структурі торгівлі для країн велике значення має торгівля всередині зони вільної

торгівлі НАФТА. Зовнішня торгівля дозволяє США, Канаді та Мексиці бути важливими учасниками системи міжнародних економічних відносин та бути конкурентоспроможними у мінливому середовищі.

Література. *1. Міжнародна торгівля: підручник. Видання 5-те, перероб. та доп. / [Ю. Г. Козак та ін.]; за ред. Ю. Г. Козака, Т. Спорека, Е. Молендовського. – Київ-Катовіце-Краков: Центр учбової літератури, 2015. – 272 с. 2. Daniel Workman. World's Top Exports [Електронний ресурс] / Daniel Workman. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.worldstopexports.com/. 3. Trump wants to renegotiate NAFTA [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.businessinsider.com/what-is-nafta-is-it-good-for-america-2017-2.*

❋❋❋

УДК 330.341.1(519:477)

Елі Салем Н.-В.

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

В умовах інформаційного суспільства або «суспільства знань» наука є одним із ключових факторів суспільного розвитку. У сучасному світі дедалі відчутнішою стає тенденція посилення наукоємності виробництва. Зростає роль науки в здійсненні трансферу технологій. У цьому контексті актуальним є ознайомлення з досвідом реформування економіки в зарубіжних країнах. Привертає увагу науково-технічний розвиток однієї з провідних країн світу – Республіки Кореї.

Економіка Республіки Кореї станом на 2015 р. є 13-ю у світі за ВВП (номінальним). Валовий національний продукт на душу населення зріс зі 100 дол. США в 1963 р. до понад 37 тис. дол. США у 2016 р. Зазначених економічних успіхів вдалося досягти завдяки розвитку технологій [5].

Реформування економіки Республіки Корея та переходу до розвитку промислової і науково-технологічної політики розпочалося в 60-ті роки і проходило в декілька етапів.

Перший етап пов'язаний з початком формування такої політики. Він припадає на 60-ті рр. минулого століття. Необхідність жорсткого державного регулювання в цей період була очевидною і це призвело до встановлення планового механізму управління господарством. У країні з'явилося Управління економічного планування. Цей орган регулювання був визнаний головним у проведенні південно-корейської реформи і саме на нього було покладено непритаманні для ринкової системи фун-

кції контролю руху товарів і капіталу в середині країни, надходження інвестицій, іноземної допомоги тощо.Тоді був прийнятий перший п'ятирічний план економічного розвитку, закон про підтримку науки і техніки та було створено Міністерство науки і технології Кореї. У цей період основними цілями промислової і науково-технічної політики було формування бази для індустріалізації країни, розвиток імпортозамінних технологій, розширення експорто-орієнтованих галузей. Ці цілі були закріплені у другому п'ятирічному плані економічного розвитку країни (1967-1971 рр.). У цьому плані були визначені шість базових галузей національного господарства, підтримка яких забезпечувалася на законодавчому рівні: машинобудування, суднобудування, електроніка, чорна металургія, кольорова металургія, нафтохімія.

Другий етап настав в середині 70-х рр., Коли держава стала надавати вагому підтримку багатьом капіталомістким галузям, сприяла зміцненню технологічного потенціалу, створенню дослідних інститутів, розвитку системи вищих навчальних закладів та підготовці персоналу в галузі наукових досліджень. У цей період був прийнятий черговий п'ятирічний план, спрямований на розвиток важкої і хімічної промисловості, а суднобудування, автомобілебудування, сталеливарна промисловість, верстатобудування, виробництво устаткування для нафтогазового сектора були визнані стратегічними галузями економіки. В цей же час був створений Національний інвестиційний фонд, покликаний забезпечувати фінансування підприємств стратегічних галузей [4].

Третій етап припадає на 80-ті рр. минулого століття, коли економіка Південної Кореї зіштовхнулась з серйозними проблемами: спадом виробництва, високим рівнем інфляції, погіршенням платіжного балансу. В цей же період посилився структурний дисбаланс в обробній промисловості, що зумовило різке зниження конкурентоспроможності в області промислового виробництва. Уряд направив значні зусилля на подолання диспропорцій, на реструктуризацію галузей і дослідницьких інститутів, на зміну пріоритетів в науково-технічній політиці. Акцент був зроблений на проведення фундаментальних досліджень, науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), на залучення прямих іноземних інвестицій. Паралельно в Республіці Корея була здійснена лібералізація як митного та банківського регулювання, так і відношень в сфері торгівлі і фінансування.

Крім того, державою були зроблені кроки, з одного боку, щодо посилення контролю над діяльністю великих фінансово-промислових конгломератів – так званих «чеболей» (chaebols) і зниження контролю над

діяльністю фінансових інститутів і кредитних організацій – з іншого. Ряд державних банків було приватизовано з наданням автономії в сферах менеджменту і управління персоналом, але за державою залишалося право призначення виконавчих директорів і топ-менеджерів [1].

В цей же період за ініціативою уряду створюється Корейський дослідний інститут біологічних наук та біотехнологій, який згодом перетворився в один з провідних центрів вивчення біоматеріалів, розвитку фармацевтики, впровадження біоінформаційніних технологій. Важливо підкреслити, що на цьому етапі було закладено фундамент розвитку нафтової промисловості, автомобілебудування та суднобудування.

Четвертий етап припадає на 90-ті рр. XX ст., Особливістю його стають формування поглиблених ринкових відносин, рух на шляху до глобалізації та реалізації багатостороннього торгового режиму. У 1993 р урядом було здійснено ряд кроків з реформування економіки: проголошений курс на дерегулювання економічних процесів, впровадження ринкових принципів у всіх сферах життя, зміну стратегічних цілей глобалізаційних перетворень.

З метою децентралізації і дебюрократизації була проведена реструктуризвція ряду міністерств і агентств. Уряд прийняв план по приватизації близько шістдесяти державних підприємств, щоб підвищити ефективність управління фірмами і знизити ступінь концентрації економічної влади в руках великих корпорацій. Політика лібералізації торкнулася практично всіх сектори економіки, включаючи сферу послуг [4].

У цей період уряд Південної Кореї поставив завдання посісти провідне місце в групі технологічно розвинених держав. Для вирішення цього завдання був прийнятий закон про наукові та технологічні інновації, а також перший п'ятирічний план науково-технологічних інновацій. Планом передбачалося збільшення державних інвестицій в НДДКР (до 5% від загального обсягу державного бюджету), зростання державних інвестицій в фундаментальні дослідження (до 20% від загального обсягу державного бюджету), підготовка кваліфікованих дослідників (40 осіб на 10 тис. населення). У вересні 1999 року уряд Республіки Корея висунув стратегічну ініціативу «довгострокового прогнозу розвитку науки і техніки до 2025 р». Відповідно до цієї ініціативи Південна Корея повинна стати провідною країною в області досліджень і розробок в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні і увійти в десять провідних держав світу до 2015 р.

У 90-і рр. зазнала змін система фінансування: впровадили проектно-орієнтовану систему, що дозволяє розподіляти фонди на контрактній

основі. Позитивну роль зіграло прийняття в кінці 90-х рр. закону, відповідно до якого дослідні інститути були наділені незалежністю в плануванні, організації і управлінні своєю діяльністю.

Специфіка промислової і науково-технічної політики Південної Кореї в 60-90-і рр. полягала в тому, що країна не залучала в широких масштабах прямі іноземні інвестиції, але активно використовувала технології інших країн: британських – в суднобудуванні, японських, німецьких і американських – в електроніці, японських і американських – в автомобілебудуванні [1]. Це сприяло стрімкому зростанню даних галузей і забезпечило випуск конкурентоспроможної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

В кінцевому підсумку в Республіці Корея до початку XXI ст. склалася цілісна інноваційна система, що дозволила виробляти правила ефективного просування своєї продукції на міжнародні ринки.

Досвід Південної Кореї цікавий для України тим, що він відображає політику й практику країн, які швидко підіймалися щаблями міжнародної конкурентоспроможності, спираючись насамперед на свої переваги у сфері людського капіталу. Саме така схема використання переваг, вочевидь, є найбільш перспективною з погляду стратегії розвитку України. Для України також важлива реалізація інноваційної моделі розвитку, оскільки на сучасному етапі в українській економіці домінують низькотехнологічні галузі виробництва та стан економіки характеризується відтворенням 3-го технологічного укладу.

До основних стратегічних пріоритетів належать:

– адаптація національної інноваційної системи до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності;

– удосконалення кадрового забезпечення інноваційної сфери, створення привабливих умов для творців інновацій;

– освіта і підготовка кадрів;

– реформування організаційно-функціональної структури науки, розвиток інноваційних структур, у рамках якого пропонується створити мережу наукових установ галузевого сектора науки;

– інфраструктура інноваційного розвитку, оскільки на сьогодні в Україні вона перебуває на початковому етапі [2].

Остання стратегія розвитку, яка пропонується нашою державою, була розроблена за результатами «Українського форуму» і має назву «Україна–2015: Національна стратегія розвитку». Основними завданнями програми є політичний (державний), суспільний та економічний розвиток. Однією з основних цілей у рамках підвищення рівня економіки є

перехід від експортно-сировинного до інвестиційно-інноваційного типу економічного розвитку, нарощення конкурентного потенціалу за рахунок національних переваг у сфері науки, високих технологій тощо [3].

Література: *1. Рязанова А.Н. Политика Республики Корея в формировании инновационной экономики / А.Н. Рязанова // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – № 339. – С. 78–81. 2. Україна 2020 Стратегія національної модернізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.gov.ua / file/link/144790/file/-Strategy_2020.doc. 3. Україна-2015: національна стратегія розвитку [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.semynozhenko.net/content/files/Ukraine-2015%20big.pdf. 4. Korean Institute of Science and Technology (KIST). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http//www.kist.re.kr/en. 5. The World Bank [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://data.worldbank.org/country/korea-rep*

❋❋❋

УДК 339.92:656.13(340)

Заводов О. В.

ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ АВТОМОБІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ФРН НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гончаренко Н. І.

Актуальність теми. Останнім часом глобальна автомобільна промисловість зазнала змін. Економічна глобалізація та інтернаціоналізація міжнародних економічних відносин та світогосподарських процесів значно вплинули на розмах і масштаби діяльності «Великої трійки» транснаціональних корпорацій автомобільного сектору ФРН. Суттєвої модифікації зазнала також і структура їх міжнародного виробництва, особливо параметр географічної конфігурації. Необхідність інтеграції та диференціації знань щодо передумов, основних причин та головних детермінантів трансформації глобального ланцюга міжнародних відносин ТНК автомобільної галузі ФРН становить значний науковий інтерес та велику практичну цінність, оскільки активна експансіоністська позиція та система розгалуженого міжнародного виробництва німецьких ТНК мають вплив як на економіку самої ФРН, так і на світову економіку в цілому.

Аналіз останніх досліджень. Проблематиці транснаціональних корпорацій присвячено ряд праць вітчизняних вчених, серед яких слід відзначити роботи Білоруса О.Г., Лук'яненко Д.Г., Руденко Л.В., Белошапка В.А., В.Рокоча, О.Плотнікова та ін. Питання ролі корпорацій в економічній системі висвітлені у дослідженнях зарубіжних економістів

Мовсесяна А.Г., Чуба Б.А., Шагуріна С.В., Ругмана А., Друкера П. та ін. При, безперечно, значному внеску цих вчених та певному рівні аналізу теми, її актуальність вимагає, на наш погляд, подальшого опрацювання.

Виклад основного матеріалу. ФРН має одну з найсильніших економік світу. На її території зосереджена значна частина, а саме – 6115 «материнських» ТНК (всього в світі, за останнім переписом ТНК, на 2008 рік було зареєстровано 82053 ТНК) [1].

У структурі промислового виробництва ФРН особливу роль грають чотири експортоорієнтовані галузі, одна з яких – автомобільна промисловість. Автопром, з одного боку, – це великий споживач матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, а з іншого, – один із основних виробників промислової продукції. Успіх автомобілебудівних ТНК здебільшого залежить від використання інновацій у конструктивно-технологічному процесі, а також від вивіреного розширення «географії» виробництва, ураховуючи регіональні особливості.

Саме автомобілебудування відіграє особливу роль у транснаціоналізації німецького бізнесу. За період 1990-2015 рр. частка автомобільної промисловості в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій ФРН зросла з 8% до 15%, а в загальному обсязі промислових інвестицій – з 13% у 1990 р. до 48% у 2015 р. [1; 2]. З більш ніж 320 млрд євро, накопичених до 2015 р. за кордоном у вторинному секторі економіки, 140 млрд німецьких ПІІ припадає на автомобілебудування. З них трохи менше половини німецька автомобільна промисловість вклала в європейські країни (головним чином, у Бельгію, Швецію, Великобританію, Чехію та Угорщину), 48 млрд євро в країни Північної і Південної Америки (80% з них припадає на частку США), 23 млрд євро в азіатські країни (65% на частку Китаю) [2].

Найбільшим німецьким інвестором в автомобільній промисловості зарубіжних країн є концерн Фольксваген, а основною виробничою базою для нього стає Китай. Концерн, як відомо, орієнтується на виробництво бюджетних моделей, на відміну від інших німецьких виробників. На автомобільну промисловість припадає більше чверті всіх німецьких ПІІ, розміщених в Китаї. На тлі інших азіатських країн цей показник різко виділяється. За масштабами німецьких інвестицій в автомобілебудування, також виділяються Швеція, Словаччина, Іспанія, Чехія, Угорщина, Мексика, США [2].

Очевидно, що в даний час інтереси німецьких автомобільних ТНК змістилися з Латинської Америки у напрямку країн Східної Азії, які нині дуже швидко розвиваються.

За останні 50 років щорічні обсяги виробництва легкових автомобілів на території ФРН зросли з 1,82 до 5,71 млн штук. Лідером із виробництва є Фольксваген Груп, на частку якої припадає 45% виробництва всередині країни [3; 4].

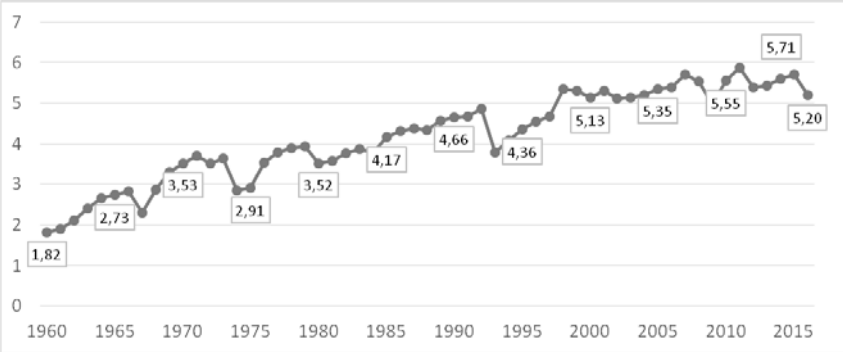

Рис. 1. Виробництво легкових автомобілів у ФРН за 1960-2016 рр., млн шт.

Складено автором на основі [3]

ФРН є лідером із виробництва та продажу автомобілів у Європі (у світі країна посідає четверте місце за виробництвом та продажами). На її частку припадає понад 30% всіх легкових автомобілів, зібраних у Європі, і більше 20% зареєстрованих автомобілів на європейському ринку. У ФРН також розташовується найбільша кількість автопромислових підприємств в Європі – 43, що становить більше половини від числа всіх підприємств у Західній Європі [5]. ФРН має вдале географічне розташування – у центрі Європи, поруч із найбільшими ринками споживання її продукції.

Німецька автомобільна промисловість зробила у 2015 р. більш ніж 15 млн легкових автомобілів (як у ФРН, так і за її межами), це еквівалентно п'ятій частині від світового значення. На території самої ФРН було вироблено 5,7 млн легкових автомобілів та 325 тис. вантажівок [3].

Автомобільна промисловість – найбільша галузь німецької індустрії за сукупним оборотом. Більше 20% обороту в промисловому секторі ФРН припадає на автомобільний сектор, складаючи рекордне значення – понад 400 млрд євро. Автомобільна галузь також є одним із найбільших роботодавців у ФРН – 792 тис. зайнятих в автомобільній промисловості у 2015 р. [5].

Німецькі автомобільні концерни вирізняються значними витратами на науково-технічні розробки, більш ніж третина всіх витрачених кош-

тів автомобільних корпорацій припадає на частину німецьких автовиробників. Досягнувши суми витрат у 20,5 млрд дол. на науково-технічні розробки, автомобільний сектор став найінноваційнішим сектором економіки у ФРН [5].

Світовий попит на транспортні засоби з маркуванням «Зроблено у ФРН» перебуває, і досі, на високому рівні. Автомобільна промисловість ФРН вирізняється від інших розвинених регіонів значною експортною квотою. Близько 77% вироблених у ФРН автомобілів було експортовано у 2015 р., причому тенденція до нарощування експортної квоти існує протягом десятків років. З 2013 р. ФРН отримала першість за експортом автомобілів у світі (приблизно 4,2 млн шт.), зберігаючи свої позиції і досі (4,4 млн шт.), залишивши США та Японію позаду [3; 5; 6].

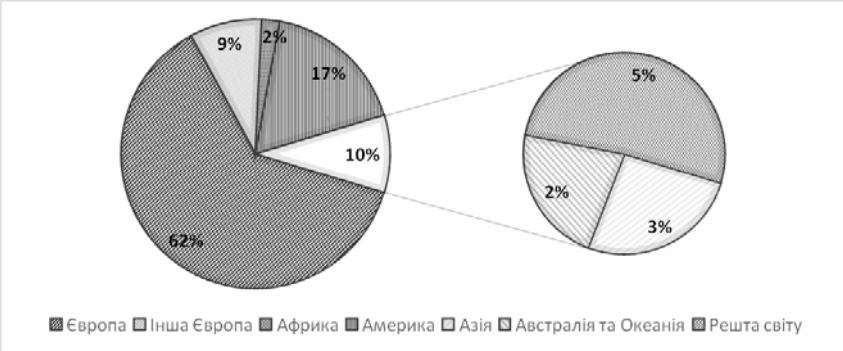

Рис. 2. Експорт німецьких автомобілів за регіонами світу в 2015 р.,%

Складено автором на основі [3]

Більша частина німецької автомобільної промисловості експортується до інших європейських країн. Поза межами Європи, США – найбільший імпортер німецького автопрому, за яким прямують країни Азії. Рисунок 2 більш докладно пояснює експорт німецьких транспортних засобів за регіонами світу.

Разом із високими обсягами експорту продукції німецької автомобільної промисловості, які поставили новий рекорд, спостерігається ще одна, достатньо нова тенденція до нарощування імпорту своєї продукції із зарубіжних філій. Через те, приблизно з 3,2 млн збутих у ФРН легкових автомобілів у 2015 р., 2,3 млн належать німецьким автовиробникам, із яких 1,4 млн вироблено всередині країни [3].

Розбиття експорту продукції за сегментами демонструє, що автомобілі преміум-класу охоплюють 25% всього експорту. ФРН займає приблизно 70% світового ринку з продажу авто преміум-сегменту. Що стосується

попиту на транспортні засоби преміум-класу, він надзвичайно високий у США та Китаї. На китайському ринку значний пріоритет мають найексклюзивніші автомобілі, тому Китай є одним із найважливіших ринків щодо асортименту німецьких автовиробників.

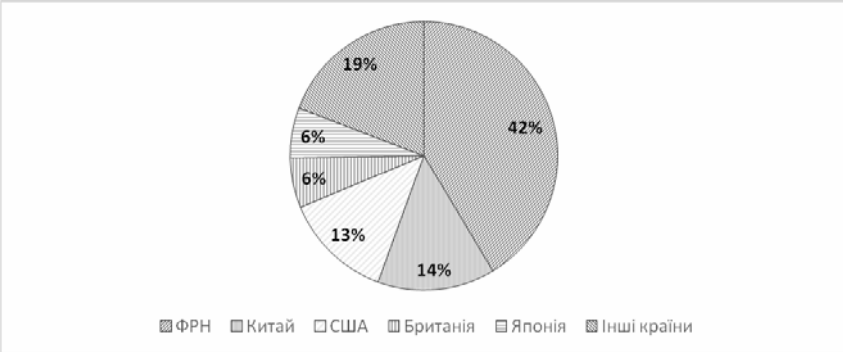

Рис. 3. Виробництво автомобілів преміум-класу по країнам у 2015 р.,%

Складено автором на основі [3]

Нині ФРН – це міжнародний центр із виробництва автомобільної продукції преміум-класу, через свій: висококваліфікований штат, науково-технічні розробки, інфраструктуру, а також багату автомобільну спадщину. Із усієї продукції преміум-класу виробленої у світі, приблизно 70% – автомобілі німецьких компаній. З усієї виготовленої продукції автопрому преміум-класу в світі, майже 60% вироблені в Європі (41% із яких – у ФРН). У самій же Європі, більш ніж 80% цих автомобілів зроблені в ФРН (із яких 70% – це продукція німецьких компаній).

Щодо Західної Європи, тут виробництво легкових автомобілів зосереджене здебільшого на преміум-сегмент. Внаслідок чого, обсяги виробництва помітно розширюються. Масштаб виробництва автомобілів преміум-класу досяг загальної частки у 40% від західноєвропейського легкового автопрому та буде продовжувати зростати [5].

Підсумовуючи все вищесказане, можна відмітити, що активне вливання коштів на розширення відділів ТНК за кордоном сприятиме посиленню конкурентоспроможності німецьких концернів, а також усієї економіки ФРН у цілому, що зміцнить її стабільність в умовах світової кризи, та у свою чергу сприятиме залученню до країни іноземного капіталу. Таким чином, зважена державна політика стимулювання експорту буде і надалі посилювати позиції автомобільної промисловості ФРН на світових ринках.

Література: *1. World Investment Report 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/; 2. Офіційний сайт федерального банку Германії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bundesbank.de/; 3. Офіційний сайт німецького союзу автовиробників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vda.de/; 4.Офіційний сайт концерну Фольксваген [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.volkswagen.de/; 5. Офіційний сайт німецького агентства зовнішньоекономічної діяльності та маркетингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gtai.de/; 6. Офіційний сайт міжнародної організації виробників транспортних засобів [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.oica.net/.*

❋❋❋

УДК 331.101.262:061.1ЄС

Казакова Н. А., Мірошник Н. О.

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ І МЕХАНІЗМ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В КРАЇНАХ ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Людська праця завжди була джерелом створення матеріальних та духовних благ. Проте наукове осмислення проблем людського фактору почалося лише в кінці XVIII ст. – першій половині XIX ст. із зародженням капіталістичних відносин. Досліджуючи багатство суспільства, закони його створення, розподілу та функціонування, вчені поставили людську працю в центр економіки. А вже в кінці XX ст. сформувався кардинально новий науковий погляд на еволюцію цивілізації. Нова парадигма розвитку на перший план висуває не накопичення матеріальних благ, а формування та удосконалення людського капіталу. Потреби людини, передумови розвитку і способи вдосконалення здібностей вважаються головними факторами прогресу, і, як наслідок, визначають зміст соціальної політики та довгостроковий економічний успіх країн.

Людський капітал – це сукупність знань, умінь, навичок, що використовуються для задоволення різноманітних потреб як окремої людини, так і суспільства в цілому [4]. Він виконує роль рушійного фактора виробництва та стимулювання конкурентоспроможності національних господарств.

У країнах ЄС критерій конкурентоспроможності розглядається в поєднанні з підвищенням якості життя та мінімальним рівнем безробіття. В умовах глобалізації та інтеграції в ЄС, регулювання розвитку людського капіталу залишається в основному прерогативою національних держав. Слід мати наувазі, що Єдина система оцінки реалізації Стратегії непридатна через різний рівень розвитку економік країн ЄС. Так,

сьогодні члени ЄС зіштовхуються з низкою проблем, що пов'язані з людським фактором – від нестачі кваліфікованих кадрів до недостатнього інвестування охорони здоров'я [3]. Тому необхідно вжити заходів, що перетворять ЄС в розумну, сталу і всеохоплюючу економіку з високим рівнем зайнятості, продуктивності праці та соціальної згуртованості. Дані пріоритети були відображені ще в наднаціональних документах ЄС, починаючи з Лісабонського саміту (2000). На сьогодні цілі не змінилися: у Стратегії Європи 2020 багато пунктів так чи інакше пов'язані з людським капіталом. Це програма для всіх держав-членів з урахуванням різних потреб, різних відправних точок та національних особливостей; її мета – сприяти економічному зростанню всіх країн-учасниць. Європа 2020 пропонує три взаємопосилюючі пріоритети:

– розумне зростання: зростання економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях.

– стале зростання: сприяння більш ефективному використанню ресурсів, розвитку більш екологічної та конкурентоспроможної економіки.

– всеохоплююче зростання: стимулювання економіки з високим рівнем зайнятості, що сприятиме соціальній та територіальній згуртованості [6].

Таким чином, в умовах глобалізації концепція людського капіталу стає ключовою. Для досягнення поставленої мети, країни ЄС повинні побудувати економіку знань, інформаційне та інноваційне суспільство, і, завдяки цьому, підвищити конкурентоспроможність. Людський капітал, як і будь-який інший капітал, є результатом інвестування і генерує впродовж певного часу потік доходу, тобто створюється тоді, коли людина інвестує в саму себе, здобуваючи освіту та кваліфікацію, а інвестиції в людський капітал (будь-які дії, що підвищують професійну кваліфікацію і продуктивні здібності) мобілізуються у вигляді висококваліфікованої та продуктивної праці, високої заробітної плати і морального задоволення від праці [2].

Для оцінки людського капіталу в Європі використовують розроблений в рамках Програми розвитку ООН Індекс людського розвитку (ІЛР). Група з дуже високим ІЛР налічує 26 країн ЄС на чолі з Нідерландами, Німеччиною та Данією. Румунія та Болгарія входять до іншої групи – з високим ІЛР.

Розглянемо макроекономічні показники країн ЄС з найбільшим та найменшим ІЛР – Нідерландів та Болгарії (табл. 1).

Аналізуючи дані показники, відзначимо, що людський капітал напряму впливає на стан та розвиток країни. Чим більша кількість та

якість людського капіталу (робоча сила та витрати на освіту і охорону здоров'я), Тим вищий показник його продуктивності (ВВП, ВВП на душу населення, конкурентоспроможності). В епоху побудови інноваційної економіки країна виграє, якщо населення зайняте кваліфікованоюпрацею (в обробній промисловості, ІКТ). Тобто, фактор освіти відіграє ключову роль в економічному зростанні. Слід відзначити, що найбільша частка сукупних витрат на освіту в Данії (8,6% від ВВП); а в середньому по ЄС-28 даний показник складає 5,48% (згідно з даними ЦРУ). Людський капітал протягом життя вимагає додаткових вкладень для підвищення кваліфікації, в тому числі у формі накопичення досвіду працівників. Іншими словами, має місце «знос навпаки». Але інвестиції в освіту себе виправдовують: вони впливають на збільшення доходів у майбутньому. Згідно з дослідженнями The World Economic Forum, підвищення кваліфікації приносить прибуток в розмірі мінімум 4% на рік в реальному вираженні [9]. Таким чином, удосконалення освіти має для працівника відчутну матеріальну віддачу.

Таблиця 1

Макроекономічні показники Нідерландів та Болгарії за 2016 рік

Країна	Нідерланди	Болгарія
Населення, млн. осіб	17,016	7,144
Темпи зростання населення,%	0,4	-0,6
Робоча сила, млн осіб	7,919	2,525
Рівень безробіття,%	6,2	8,9
ВВП, млрд дол.	865,9	143,1
ВВП на душу населення, дол.	50800	20100
Витрати на охорону здоров'я,% від ВВП	10,9	8,4
Витрати на освіту,% від ВВП	5,6	4,1
Конкурентоспроможність	5,6	4,4
ІЛР	0,915	0,777

Складено автором за джерелами: [7], [8]

Дослідження ефективності розвитку людського капіталу показують, що освіта і наука займають провідну роль в економічному зростанні: збільшується кількість залучених трудових і капітальних ресурсів, вдосконалюється їх якість. Отже, людський капітал перетворюється в конкурентну перевагу, забезпечуючи інтелектуалізацію міжнародних економічних відносин.

Література: *1. Грішнова О. А. Людський розвиток: навч. посібн. / О. А. Грішнова. – К.: КНЕУ, 2006. – 308 с.; 2. Економічна енциклопедія: в 3 т. / ред. С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. –К.: Академі, 2000. – Т. 3. – 864 с.; 3. Клинова М. В., Сидорова Е. А. Человеческий капитал в Европейском союзе: государственный и наднациональный контексты / М.В. Клинова, Е.А. Сидорова // Вопросы эконо-*

мики. – 2012. – № 8. – С. 80-97; 4. Корчагин Ю.А. Человеческий капитал и процессы развития на макро- и микроуровнях / Ю. А. Корчагин. – Воронеж: ЦИРЭ, 2004. –106 с.; 5. Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання [Електрон. ресурс] Європа 2020– Режим доступу: old.minjust.gov.ua/file/31493. doc; 6. Bulgaria Country Profile [Електроннийресурс]: Central Intelligence Agency: The World of Factbook – Режим доступу: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bu.html; 7. Netherlands Country Profile [Електроннийресурс]: Central Intelligence Agency: The World of Factbook – Режим доступу: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/nl.html; 8. The Future of the Global Financial System [Електроннийресурс]: The World Economic Forum– Режим доступу :http://www3.weforum.org/docs/WEF_Scenario_FutureGlobalFinancialSystem_Report_2010.pdf

❋❋❋

УДК 336.71

Какар Р. Б.

ДОСВІД КРАЇН ЄС В РЕГУЛЮВАННІ НАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Шуба О. А.

Створення єдиного євроринку та Європейської системи центральних банків дали можливість країнам ЄС розпочати процес уніфікації регулятивних вимог до банків. Директива 2000/12/ЄС Європейського парламенту та Ради Європи від 20 березня 2000 р. «Щодо започаткування та подальшого здійснення діяльності кредитних установ» визначила єдині для всіх держав-членів вимоги щодо можливості відкриття та здійснення діяльності кредитних установ, єдині принципи та технічні інструменти пруденційного нагляду. При Комісії ЄС було створено Банківський консультативний комітет органів банківського нагляду держав-членів [1, с. 39].

У європейській банківській практиці до цього часу не існує єдиного підходу до організаційної побудови системи банківського регулювання. У більшості європейських країн законодавчі й нормативні акти, що регламентують діяльність центрального банку, покладають на нього повноваження щодо регулювання банківської діяльності. В більшості країнах, наприклад у Нідерландах, Австрії, Бельгії, Португалії, Фінляндії та інших, винятково центральний банк має повноваження щодо банківського регулювання (в тому числі і банківського нагляду). У Німеччині, Франції та в деяких інших країнах існує змішана система банківського регулювання, в межах якої центральний банк розподіляє регулятивно-наглядові повноваження з іншими спеціальними органами, які можуть

створюватися під егідою центрального банку, міністерства фінансів, казначейства або бути взагалі незалежними органами, підзвітними законодавчій владі [2, с. 42].

Наприклад, у Німеччині до недавнього часу функціонувало під егідою Міністерства фінансів Федеральне відомство з нагляду за банками, яке тісно співпрацювало з центральним банком (Німецьким федеральним банком, або Бундесбанком). З 1 травня 2002 р. у Німеччині почала діяти нова система нагляду за фінансовими посередниками грошового ринку. Згідно з Законом про нагляд за сектором фінансових послуг органи банківського, страхового і біржового нагляду були об'єднані в нове Федеральне відомство фінансового нагляду. Із створенням цього відомства було конкретизовано розподіл повноважень між ним і Бундесбанком. Основні повноваження Федерального відомства фінансового нагляду у сфері банківського регулювання: видає банкам ліцензії, приймає рішення щодо застосування санкцій до них, відкликає ліцензії. Німецький федеральний банк (Бундесбанк) здійснює безвиїзний нагляд за банками на підставі аналізу банківської звітності, аналізує аудиторські висновки, проводить інспекційні перевірки на місцях.

У Франції функціонують три спеціальні структури під егідою Банку Франції і Міністерства фінансів та економіки – Комітет банківської регламентації, Комітет кредитних установ і Банківська комісія з розподілом регулятивно-наглядових повноважень між ними і Банком Франції [3, с.87].

Європейське співробітництво в галузі банківського регулювання розпочалося з механізму міждержавного характеру, основи якого були закладені в Римському договорі 1957 р. про створення Європейського Співтовариства (нині Європейського Союзу). Згодом розпочалось підвищення ролі Європейської Комісії, діяльність якої спрямована на гармонізацію банківського права і банківської практики своїх держав-членів, прийняття ними нормативних актів, що мають юридичну силу і, отже, обов'язковий характер. У ст. 100 Римського договору 1957 р. передбачено зближення законодавчих положень, приписів і адміністративних дій держав-членів, які прямо стосуються створення і функціонування загального ринку [1, с. 42].

Із середини 1980-х років у світі почалася активна боротьба з відмиванням (легалізацією) доходів, здобутих злочинним шляхом. Згідно з рекомендаціями FATF – незалежної міжнародної організації, створеної у 1989 р. спеціально з метою розроблення і вдосконалення методів боротьби з відмиванням грошей – однією з передумов ефективної боротьби з

відмиванням грошей є створення в кожній країні незалежного державного органу фінансового моніторингу. Основні завдання цього органу полягають у збиранні та аналізі інформації про значні й/або сумнівні фінансові операції і за наявності достатніх підстав про одержану інформацію необхідно повідомити правоохоронні органи. Рекомендації FATF передбачають також, що регулятивно-наглядові органи повинні забезпечувати застосування у банках програм захисту від відмивання грошей, від фінансування тероризму та здійснювати нагляд за дотриманням вимог цих програм [4].

В останні десятиріччя у світовій банківській практиці спостерігається тенденція до поступової уніфікації регулятивних вимог до банків. Певною мірою ця тенденція пов'язана з діяльністю Міжнародного комітету з банківського регулювання та нагляду, який називається Базельським (за місцем його базування у Швейцарії у м. Базелі при Банку міжнародних розрахунків). Основними документами Базельського комітету вважаються Основні принципи ефективного нагляду1997 року (переглянуті в 2006 році), «Базель I»(1988 р.),»Базель II»(2004 р.) та «Базель III» (2010 р.). «Міжнародна конвергенція щодо вимірювання та вимог до капіталу» або коротко «Базель I», яка вийшла у липні 1988 року, мала на меті збільшення стабільності міжнародної банківської системи, створення однакових конкурентних умов для міжнародно-активних банків. Головна ідея «Базель I» полягала в стандартизації регулятивних положень за принципом – «однаковий ризик, однакові правила, однаковий капітал», наслідком якого був однаковий розмір резервів капіталу для однакових обсягів ризику.

Головною метою угоди Базель II є підвищення якості управління ризиками у банківській справі, що, у свою чергу, повинно зміцнити стабільність фінансової системи в цілому. В порівнянні з Базель I, нововведення зводяться до наступного:

– створення чутливої до ризиків системи зваженого розрахунку регулятивного капіталу, заснованої по можливості на кількісних оцінках ризиків, проведених самими банками;

– ширше визнання інструментів зниження кредитних ризиків;

– нові вимоги до капіталу під операційний ризик;

– розширення ролі органів нагляду;

– усебічне розкриття інформації і методології банками [5].

Базель III – глобальна реформа банківського сектора (затверджена 12 вересня 2010 року). Комітет узгодив нові, жорсткіші вимоги до банківського капіталу, узявши за основу рішення, прийняті міністрами фі-

нансів і глав центробанків країн G20. Вимоги Базель III зосереджені навколо власного капіталу, оскільки він є вищою мірою ліквідності, і отже, є найкращою формою амортизації фінансових втрат (більш детально у табл. 1).

Таблиця 1

Рекомендації Базель III

Вимоги до капіталу	Якість капіталу	Виключення гібридних форм капіталу
	Відрахування від капіталу	Повне виключення долі участі дочірніх компаній, відстроченого податку на прибуток, профіциту пенсійного фонду і нереалізованих збитків.
	RWA (активи, зважені по ризику)	Зростання RWA у 3 рази. 20%-е зростання RWA для фінансових установ.
	Коефіцієнти	Цільовий коефіцієнт акціонерного капіталу 7%, мінімум 4,5%. Цільовий коефіцієнт основного капіталу 10,5%, мінімум 8%.
Для позичених коштів		Доля позичкових коштів близько 4% капіталу. Відмова від неттингу.
Фондування / Ліквідність		Коефіцієнт чистої ліквідності (LCR) 100%. Коефіцієнт сталих пасивів (NSFR) 105%.

Складено автором за матеріалами джерела: [6].

Єврокомісія очікує, що стандарт Базель III зміцнить стійкість фінансової системи за рахунок поліпшення якості банківського капіталу і зниження схильності до надмірного ризику. Це, у свою чергу, повинно понизити вірогідність майбутніх криз і дозволити банкам вистояти без необхідності витрачання на їх порятунок державних грошей [7].

Література: *1. Латушев Є.В. Банківська система зони євро [Електронний ресурс] / Є.В. Латушев // Кредити та вклади у питаннях і відповідях. – № 23. – 2014. – Режим доступу: http://r-style.kiev.ua/2982. 2. Подгайський А.Л. Фінансово-кредитні системи зарубіжних країн: Підручник / А.Л. Подгайський – К.: Веди, 2014. – 72 с. 3. Рудий К.В. Фінансово-кредитні системи зарубіжних країн: Підручник / К.В. Рудий – К.: Нове знання, 2014. – 301 с. 4. Повспелова О. ЕС реформирует банковскую систему [Електронный ресурс] / О. Повспелова. – Інформаційно-аналітичний портал «Республіка». – 2015. – Режим доступу: http://respublikakz.wordpress.com/2015/07/07/. 5. Пахотник Е.М. Базель – раз! Базель – два! Базель – три! [Електронный ресурс] / Е.М. Пахотник – 2015. – Режим доступу: http://bankir.ru/publikacii/s/bazel-raz-bazel-dva-bazel-tri-94088/#ixzz1sqkUxu5n. 6. Грумель М. Базель III: Аналіз нових положень Базельского комітету [Електрон. ресурс] / М. Грумель – 2015. – Режим доступу: http://www.scorto.ru/downloads/basel_III.pdf. 7. Фролова Т.А. Методи регулювання банківської діяльності [Електронний ресурс]: конспект лекцій / Т.А. Фролова / Банківська справа. – К.: КРТУ, 2016. – Режим доступу: http:// www.aup.ru/books/m169/1_3.htm.*

❋❋❋

УДК 330.34 (510)

Кіктенко К. О.

ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КНР НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Гончаренко В. В.

На сучасному етапі відбуваються суттєві зміни в світовому порядку як в економічному, так і в політичному плані. Країни, взаємодіючи між собою в умовах міжнародної економічної інтеграції та глобалізації, прагнуть зайняти вигідне положення на міжнародній арені, перейти від рівня країн, що розвиваються до розвинених завдяки структурним змінам економіки всередині них і проведення ряду реформ. Однією з таких країн стала Китайська Народна Республіка, яка на сьогодні є однією з передових держав за багатьма економічними показниками.

Основними чинниками економічного зростання Китайської Народної Республіки є:

– активна і ефективна участь держави в економіці;

– значні й дешеві ресурси робочої сили;

–лібералізація економіки, проведення «політики відкритості» для здійснення зовнішньоторговельних зв'язків з іншими країнами – модель розвитку, яка орієнтована на експорт;

– вигідне економічне і географічне розташування країни;

–ефективне виробництво товарів при відносно мінімальних витратах на їх реалізацію.

Китай вийшов на передові світові позиції за показниками світової торгівлі, товарообігу, ВВП, паритетами купівельної спроможності, обігнавши за цим показником деякі розвинуті країни. Крім вищевказаних чинників економічного підйому слід зазначити ще один і, мабуть, найбільш значущий. Китай в свій час вибрав досить розумну політику розвитку і співпраці з іншими державами – політика «мирного розвитку», суть якого полягає в нарощуванні економічної могутності без заподіяння шкоди і розпалювання воїн між країнами.

Для економіки КНР, як і для будь-якої іншої країни, притаманні як економічні підйоми, так і економічна рецесія, спад. У наведеній нижче таблиці наведена динаміка і прогноз ВВП, а також чисельність населення на майбутні щість років. З табличних даних можна зробити кілька висновків, що, по-перше, чисельність населення буде продовжувати неухильно зростати, по-друге, буде зберігатися тенденція зростання ВВП, однак за приростом ВВП намічається незначний спад – до познач-

ки в 6,3% в 2020 і до 5,5% в 2023 році, але, на щастя, така динаміка ніяк не вплине на розвиток країни в цілому.

Таблиця 1

Оцінка економічного зростання КНР в 2014-2023 рр.

Найменування	Одиниця виміру	2014	2017	2020	2023
Населення	млн осіб	1368	1384	1399	1408
ВВП	млрд юанів	64 052,3	87 697,7	118 420,3	156 159,6
ВВП	млрд дол.	10 500,4	14 864,0	20 775,5	28 392,7
Приріст ВВП	%	7,5	6,8	6,3	5,5

Джерело: [1]

Обсяги експорту Китаю вперше знизилися в 2009 р та склав в 2015 р 2,8% за рік. Основними факторами, що вплинули на це, стали слабкий попит на світовому ринку і девальвація курсу юаня щодо японської єни і євро. Імпорт Китаю в 2015 р. скоротився на 14,1% в річному численні на тлі слабкого внутрішнього попиту на промислові товари і зниження цін на сировину. Зниження цін на 10 сировинних товарів, включаючи сиру нафту, концентрат міді, пластики і соєві боби, сприяло скороченню витрат на імпорт в розмірі 188 млрд дол. США при одночасному зростанні обсягів імпорту. Це допомогло суттєво скоротити виробничі витрати місцевих підприємств. [2]

У той же час були вжиті заходи для розширення сукупного попиту в перші чотири місяці 2016 року, що сприяли економічним показникам в рамках очікувань. Споживання і сектор послуг послужили основним двигуном економічного зростання. Національна економіка виросла з початку минулого року в основному щодо внутрішнього попиту на чолі зі споживанням. У першому кварталі 2016 року кінцеве споживання сприяло економічному зростанню в 84,7 відсотка, піднявшись на 22 процентних пункта з того ж періоду минулого року. У першому кварталі додана вартість сектора послуг розширилася на 7,6 відсотка, на 1,8 процентних пункту швидше, ніж вторинний сектор, що становить 56,9 відсотка ВВП і є на 19,4 процентних пункта вище вторинного сектора. Число недавно зареєстрованих фірм перевищило 1,57 млн в 2016 році, збільшившись на 27,5 відсотка в кінці минулого року. Причому приблизно 80 відсотків цих фірм зайняті в секторі послуг. До того ж, податкові скорочення з минулого року зменшили податковий тягар китайських фірм на більш, ніж 400 млрд юанів. Інновації також грають ключову роль в новій економіці Китаю. Число нових патентних ліцензій зросла ще на 63 відсотки протягом перших чотирьох місяців минулого року, слідом за 61,9 відсотка зростання в 2015 році. Роздрібна онлайн-торгівля зросла на 25,6 від-

сотка, на 15,3 процентної ставки швидше, ніж у загальному обсягу роздрібних продажів споживчих товарів. У той же час, безробіття залишається в цілому стабільним. Хоча, в деяких регіонах рівень безробіття зріс завдяки економічному спаду і скорочення надлишкових виробничих потужностей. Темпи економічного зростання Китаю в 2017 році можуть скласти 6,5%.

На тлі уповільнення темпів зростання світової економіки і деякого ослаблення національної валюти КНР, в 2017 році загальний обсяг зовнішнього товарообігу Китаю може скоротитися на 5% до 3,53 трлн дол., а позитивне сальдо складе близько 471 млрд дол. [3]

Економічний розвиток КНР призвів до виникнення та розвитку ряду важливих процесів і загострення деяких ключових проблем:

1. У найближчі 50 років кардинальні зміни відбудуться в структурі виробництва країни. Багаторівнева система споживчого попиту сформує багатогалузеву виробничу структуру. Різниця в доходах, одержуваних на різних робочих місцях, зросте. Одночасно відбудеться багаторазове розширення сфери індивідуального споживання і його різновидів залежно від рівня доходу.

2. У найближчі 10 років відбудеться кардинальна модернізація малих і середніх підприємств, їх прискорений розвиток стане найважливішим фактором економічного зростання країни.

3. Традиційний розрив між розвиненими східними регіонами і менш розвиненими центральними і західними в найближчому майбутньому збільшиться. У перспективі ж ця різниця повинна поступово нівелюватися, але цей процес займе чимало часу. Лише після 2030 р з'являться сприятливі тенденції в цій галузі. [4, с. 216-219]

4. На думку Лю Чженвея, головного економіста «Індустріального банку Китаю», в проблемний список можна додати протиріччя між зростанням чисельності населення і слаборозвиненим сільськогосподарським сектором. За прогнозами, до 2020 року населення Китаю досягне 1,4 мільярда осіб. В результаті зростуть потреби в продовольстві. Понад 50% середніх і дрібних іригаційних споруд не відповідають нормам або потребують заміни, те ж саме стосується і сільськогосподарської техніки. [5]

Підбиваючи підсумки, слід сказати, що у Китаю є дуже високий потенціал розвитку в усіх напрямках, для цього лише необхідно вирішити кілька головних завдань і проблем, більш детально розробити план подальшого розвитку. Дуже імовірно, що КНР в найближчій перспективі зможе стати державою номер один у світі, оскільки, як бачимо з проведеного нами дослідження, у нього є досить потужний потенціал і всі засоби, необхідні для досягнення даної мети.

Література: *1. Китай в 21 столітті – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://world-politik.livejournal.com/407308.html; 2.ru-ru-china-outlook-2016- [Електронний ресурс].- Режим доступу: https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/07/ru-ru-china-outlook-2016.pdf; 3.Економіка сьогодні – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://rueconomics.ru/173894-ekonomika-kitaya-v-2016-godu-startovala-kak-sprinter; 4. Селищев А. С. Китайська економіка в XXI столітті [Текст] / А.С. Селищев, Н.А. Селищев. – СПб. та ін.: Пітер, 2004. – 239 с.; 5. Китай-глобальні перспективи і глобальні проблеми- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.posprikaz.ru/2014/11/kitaj-globalnye-perspektivy-i-globalnye-problemy/*

❋❋❋

УДК 339.91

Кім Т. І., Полукаров М. О.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Актуальність теми статті зумовлена тим, що Європейський Союз зітнувся з необхідністю врегулювання міграційного потоку, що останнім часом значно посилився у зв'язку з загостренням проблеми економічної та політичної нестабільності у країнах та регіонах світу. Трудова імміграція до ЄС відіграє позитивну роль, компенсуючи дефіцит економічно активного населення, спричинений негативною демографічною тенденцією скорочення частки населення у віці, молодшому за працеспроможний, та зростанням частки населення, старшого за працеспроможний вік, тобто старінням нації. Адже ця тенденція у довгостроковій перспективі загрожує негативними наслідками для економіки ЄС. Проте нелегальна імміграція, що потребує забезпечення життєвих потреб та соціального захисту мігрантів і посилення внутрішніх безпекових заходів, завдає великої шкоди економіці ЄС вже зараз. Отже вирішення проблеми міжнародної трудової міграції в сучасних умовах потребує вдосконалення та поширення засобів міграційної політики.

Метою статті є висвітлення поточного стану речей щодо зазначених проблем та розгляд методів, що вживаються ЄС для вдосконалення міграційної політики та вирішення даних проблем.

Якщо говорити про старіння населення ЄС, то за прогнозами чисельність працюючих знизиться на близько 19 млн. осіб за півстоліття створивши ситуацію, коли на 1 пенсіонера буде лише 2 працюючих, замість 4 сьогодні. Як наслідок, навіть із розвитком технологій та нарощуванням обсягів виробництва, оминути економічну кризу буде неможливо.

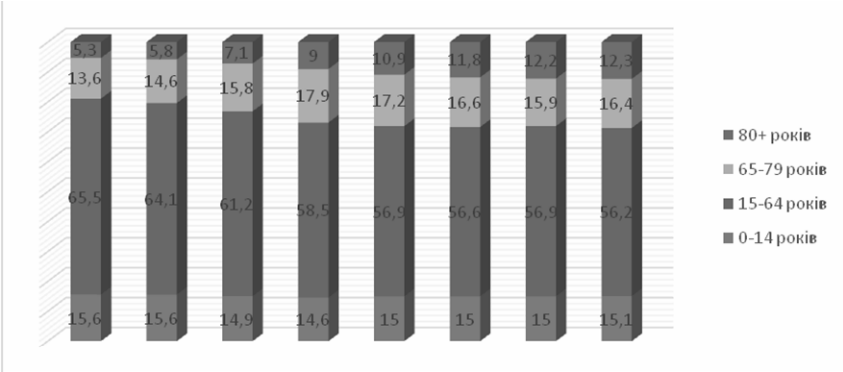

Рис. 1. Прогноз старіння населення ЄС [1].

Щоб зменшити наслідки цієї ситуації, ЄС розробляє міграційну політику разом з освітніми інститутами, мета якої є приріст іноземних інвестицій в національну систему освіти, залучення працеспроможного населення на етапі здобуття диплому про закінчення вищої освіти. Це є джерелом висококваліфікованих кадрів, які вже адаптувалися в країні навчання [2].

У багатьох країнах студентам навіть було надано право працювати одразу після закінчення навчання, без обов'язкового виїзду з країни. Спрощуючи в'їзд для висококваліфікованих осіб, ЄС підсилює контроль за міграцією, а також сприяє зменшенню числа нелегальних мігрантів. ЄС приймає тих, у кому зацікавлений, та закривається від людей, що небезпечні, або можуть похитнути його безпеку. Задля цього також, спираючись на досвід минулих років, політики ЄС впроваджують заходи щодо інтеграції іммігрантів, адже це сприяє політичній стабільності та соціальній єдності у суспільстві [2].

Поряд з покращенням заходів легальної міграційної політики, ЄС також веде боротьбу із нелегальною міграцією. Для цього створюються спільні підрозділи та організації з протидії нелегальній міграції, один з яких – Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішньому кордоні.

Як ми можемо бачити, кількість нелегальних мігрантів у країнах ЄС станом на 2014 рік складає більш ніж 500 тис людей, у 2015 р. цифра досягла майже 600 тис. осіб через складне становище в країнах Ближнього Сходу та Сирії зокрема.

Для контролю іммігрантів було впроваджено такі системи, як: SIS, SIS-II, VIS, RTP, EES. Усі ці системи, працюючи синхронізовано, дозволяють спрощувати систему перетину кордону для доброзичливих людей,

а також дозволяють контролювати міграційні потоки взагалі, відстежувати людей, що не мають права знаходитись на території країн через закінчення строку дії візи, тощо. На 2016 рік системи зібрали дані про більш ніж 7 мільйонів осіб [4].

Рис. 2. Кількість нелегальних мігрантів у країнах ЄС. [3]

Також ЄС розробив декілька директив проти нелегальної міграції, які включають у себе певні штрафні санкції до підприємців, що приймають нелегальних мігрантів на роботу. В якості штрафу, підприємець зобов'язаний відшкодувати країні збитки, які дорівнюють сумі податкових зборів, виплатити різницю заробітної платні, яка була зекономлена через використання нелегальної робочої сили, тощо. Якщо підприємець повторно наймає нелегальних мігрантів, жертв торгівлі людьми, він притягується для кримінальної відповідальності та позбавляється прав на підприємницьку діяльність [5].

Усі нелегальні мігранти депортуються з країни до рідних місць, якщо їх життю не загрожуватиме політична / військова небезпека тощо. Водночас, беручи до уваги політику рівності ЄС та політику глобалізації, яка декларує рівні права та можливості для всіх громадян світу, розроблені директиви містять норми для захисту прав мігрантів, надають мігрантові можливості скористатися підтримкою профспілок чи неурядових організацій.

Висновки. У сучасному світі ЄС зазнає великих проблем, пов'язаних із старінням населення, що прогнозує скорочення працездатного населення на 10-15% протягом наступних 50 років та напливом нелегальних мігрантів, які складають понад 500 тис осіб щороку. Тому ЄС активно залучає до себе працездатних людей для підтримання демографічної ситуації в країнах, а також впроваджує системи для контролю пересування мігрантів, програми пошуку та депортації нелегальних мігрантів.

Література: *1. Aging and population statistics [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-proj*

ections/population-data; 2. Івахнюк І.В. Міжнародна трудова міграція: навч. посібник / І.В. Івахнюк. – М.: Екон. фак. МДУ, ТЕИС, 2015; 3. Migration and migrant population statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu; 4. Європейський Союз у боротьбі з нелегальною міграцією: нові тенденції. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.allеuropa.ru/; 5. Національна політика світових країн по протидії нелегальній міграції у сучасний період // Підприємництво, господарство та право. – № 1. – К., 2013. – С. 103–106.

❋❋❋

УДК 339.564

Коваленко Є. І.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І. Ю.

У статті проведено аналіз основних трендів, що виникли у промислово-інвестиційній сфері України в умовах сучасних інтеграційних процесів. Наведено характеристики трирічного тренду спаду інвестиційної активності в Україні та виявлені основні фактори, що викликали ці тенденції. Встановлено, що в Україні продовжується деіндустріалізація та закріплення низькотехнологічної структури економіки. Доведена важливість забезпечення стабільності і прозорості процесів формування сприятливого інвестиційного клімату, необхідність визначення механізмів забезпечення сприятливого (конкурентного) довгострокового горизонту інвестування, а також необхідність передбачення комплексної реіндустріалізації промислового сектору України, створення умов для модернізації виробничих фондів та орієнтованість на потреби внутрішнього товарного ринку. Ключові слова: інвестиційна активність, міжнародна економічна інтеграція.

Постановка проблеми. Уже понад два роки українська економіка розвивається в умовах кризи та триваючої зовнішньої агресії. У 2015 р. на її динаміку впливали негативні наслідки відчуження української території, експропріації економічної власності, руйнування інфраструктури, зупинки виробництв, скорочення зайнятості та вимушеної міграції. При цьому зберігався високий рівень відкритості національної економіки (зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг у 2015 р. досяг рівня ВВП), що посилило її вразливість до охолодження зовнішнього попиту та погіршення кон'юнктури світових товарних ринків. Ситуацію також ускладнив новий виток економічної агресії РФ проти українського транзиту та торгівлі. Як наслідок, в умовах безальтернативного на-

рощування видатків на сектор безпеки та активізації деструктивних чинників гібридної агресії економічне зростання забезпечити не вдалося. Проте і темпи економічних реформ не можна вважати задовільними. Практика знову підтвердила, що вирішення проблеми здійснення радикальних перетворень неможливе без згуртування всього українського суспільства навколо основних напрямів реформ і нової моделі економічного розвитку і залучення інвестицій.

Аналіз останніх публікацій з теми. Зазначеною проблемою займається багато сучасних вітчизняних і зарубіжних учених, таких як О. Власюк, В. Горбулін, А. Голіков, О. Довгаль, М. Кизим, О. Ляшенко, І. Матюшенко й ін. [1–5]. Однак, проблема формування нової інвестиційної політики України в умовах її міжнародної інтеграції та протидії гібридним загрозам вимагає подальшого вивчення.

Ціль статті. Провести аналіз сучасних трендів розвитку інвестиційної активності та технологічної структури економіки України в сучасних умовах її міжнародної економічної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні майже трирічний тренд спаду інвестиційної активності (з II кварталу 2013 р. по III квартал 2015 р.) характеризувався критичним зниженням валового нагромадження основного капіталу в економіці країни, рівень якого сягав 28% у III кварталі 2014 р. Незначне нарощування валового нагромадження основного капіталу на 1,5% у IV кварталі 2015 р. та 4,2% у I кварталі 2016 р. хоча й є позитивним сигналом, але вкрай недостатнє для необхідного країн інвестиційного буму. Несприятливий інвестиційний клімат, посилений зовнішньою агресією, обмежив можливості нарощення іноземних інвестицій у країну, за рахунок яких у 2015 р. профінансовано лише 3,0% капітальних вкладень (2,0% – у I кварталі 2016 р.) [5].

Посилення дисбалансу між споживанням та інвестуванням (за даними Держстату, частка валового нагромадження основного капіталу у ВВП знизилася до 13,3% у 2015 р., що в 1,4 рази менше, ніж у 2012 р. (14,2% у 2014 р. та 16,9% у 2013 р.)) зумовлює довгострокові ризики економічного відновлення. В умовах сповільнення економічних реформ вичікувальна стратегія інвесторів призупинила спад капітальних інвестицій в економіку (індекс капітальних інвестицій у 2015 р. становив - 1,7%, а у I кварталі 2016 р. вже + 0,7%). Тоді як у 2014 р. темпи падіння капітальних інвестицій в річно- му вимірі становили -24,1%. Таким чином, навіть з урахуванням ефекту низької статистичної бази можна зафіксувати первинні ознаки поступового відновлення довіри до національної економіки з боку як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів.

У 2015 р. зростання обсягів інвестицій порівняно з 2014 р. зареєстровано в секторах інформації та комунікації (індекс капітальних інвестицій підвищився у 2,2 рази, у тому числі у галузі телекомунікацій (електрозв'язку) – у 2,6 рази, комп'ютерного програмування та надання інших інформаційних послуг – в 1,4 рази); державного управління і оборони – у 2,3 рази; наземного і трубопровідного транспорту – в 1,7 рази; авіаційного транспорту – в 1,7 рази; сільського, лісового та рибного господарства – в 1,3 рази, у тому числі рибного господарства – в 2,5 рази [4, 5]. Зросли також обсяги інвестицій в освіту (в 1,5 рази) та наукові дослідження і розробки (в 1,2 рази). За більшістю видів економічної діяльності продовжилось нарощення капітальних інвестицій у I кварталі 2016 р.

Разом з тим критично низькою залишається інвестиційна активність у промисловості, підприємства якої у 2015 р. знизили рівень капітальних інвестицій практично на 19,9% (зменшення на 25,7% у 2014 р.). Низка галузей промисловості скорочують інвестиції в I кварталі 2016 р. (хімічна промисловість на 12,8%, металургія – на 19,6%, добувна промисловість та розроблення кар'єрів – на 6,6%). Водночас більшість галузей відновили зростання капітальних інвестицій у I кварталі 2016 р. Лідерами серед них є виробництво електричного устаткування (+3,9 рази), виробництво гумових і пластмасових виробів (+2,0 рази), виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (+1,5 рази), виробництво харчових продуктів та напоїв (1,45 рази). Проте загальне зростання капітальних інвестицій у промисловості на рівні 4,9% за підсумками I кварталу 2016 р. потребує розширення стимулів для внутрішніх та зовнішніх інвесторів [6].

На тлі стриманості приватних інвесторів у 2015 р. держава підвищила інвестиційну активність, збільшивши бюджетні інвестиції у 2,4 рази до 21,2 млрд грн (з 8,7 млрд грн у 2014 р.). Як наслідок, державними ресурсами профінансовано 7,7% усіх капітальних інвестицій у країні (3,9% у 2014 р.). Важливим аспектом є продовження започаткованого у 2014 р. тренду домінування в інвестуванні місцевих бюджетів. Фінансування капітальних інвестицій з місцевих бюджетів у 2015 р. удвічі перевищило відповідні видатки з державного бюджету, що засвідчує реальну дієвість запровадження економічної та бюджетної децентралізації для вирішення завдань економічного розвитку на місцях.

Як наслідок, продовжується деіндустріалізація та закріплення низькотехнологічної структури економіки. Накопичення технологічної відсталості та застарілість виробничих потужностей (за останні 15 років рівень зношеності основних засобів фактично подвоївся із 43,7% у 2000

р. до 83,5% у 2014 р.) пришвидшили згортання промислового виробництва, яке у 2015 р. становило 13,0% [4]. Це відбулося майже в усіх галузях промисловості, за винятком кількох низькотехнологічних виробництв (виноградних вин, тютюнових виробів, ткацького, лісопильного і стругального виробництва) та окремих видів машинобудування (радіологічного, електромедичного устаткування, виробництва вузлів, деталей і машин для сільськогосподарської техніки та автотранспортних засобів). Незначне відновлення економічного зростання промисловості у першій половині 2016 р. (+2,0% за січень-червень 2016 р.) вкрай недостатнє для вирішення завдань реіндустріалізації економіки на новому технологічному рівні [3].

Водночас у 2015 р. Україна посилила аграрну спеціалізацію економіки, отримавши практично співставні з переробною промисловістю обсяги доданої вартості в сільському господарстві, лісництві й рибальстві. Разом з оптовою та роздрібною торгівлею ці галузі формують майже 39284% ВВП.

У країнах ЄС частка сільського господарства, лісництва та рибальства у ВВП є на порядок нижчою, ніж в Україні (у середньому у країнах ЄС 1,5285% у 2015 р.), тоді як внесок професійної, наукової і технічної діяльності у ВВП майже втричі перевищує українські показники (у середньому 10,9% ВВП в ЄС та лише 3,8% в Україні). Такі структурні дисбаланси між українською і європейською економіками обмежують конкурентні можливості національної економіки у процесі євроінтеграції.

Технологічна відсталість та консервація низькотехнологічної структури виробництва свідчать про кризу вітчизняної промислової політики. Це обмежує перспективи росту національної економіки та ослаблює економічну безпеку держави в умовах переходу світової економіки на новий технологічний рівень і реалізації в країнах ЄС програми четвертої промислової революції [3, 6], заснованої на стандартах цифрової економіки, но- вих параметрах продуктивності та ресурсної ефективності.

Висновки. У результаті проведених досліджень встановлено, що в контексті зазначеного пріоритетами політики реформ і забезпечення макроекономічної стабілізації в Україні залишаються:

1. Стимулювання інвестиційного зростання. Важливо забезпечити стабільність і прозорість процесів формування сприятливого інвестиційного клімату. Запровадження податкових, дерегуляторних, бюджетних стимулів для інвесторів має підкріплюватися політичною волею та попередженням політичної дестабілізації. Необхідно визначати механізми забезпечення сприятливого (конкурентного) довгострокового горизонту

інвестування. Пріоритетними завданнями є подальша інвестиційна децентралізація і створення додаткових можливостей нарощування фінансування інвестицій ресурсами місцевих бюджетів, розширення проектів публічно-приватного партнерства. Необхідно терміново завершити процес очищення банківського сектору та забезпечити реальне кредитування бізнесу на прийнятних умовах;

2. Відновлення промислової політики. Необхідно передбачити комплексну реіндустріалізацію промислового сектору України, створення умов для модернізації виробничих фондів та орієнтованість на потреби внутрішнього товарного ринку. Це потребує переосмислення промислових мультиплікаторів – точок зростання для національної економіки, які мають забезпечити міжгалузеву ланцюгову активізацію реального сектору економіки. З урахуванням поставлених орієнтирів має бути здійснена відповідна ревізія державного замовлення та розширені проекти публічно-приватного партнерства. Промислова політика має ґрунтуватися на реалістичності ресурсного забезпечення поставлених цілей, відповідати вимогам часу та мати чіткі критерії успішності виконання.

Література: *1. Міжнародні економічні відносини: підручник/за ред. проф. А.П. Голікова, проф. О. А. Довгаль. Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. С. 312-354. 464 с. 2. Оцінка можливостей розширення і заміщення ринків збуту для продукції підприємств реального сектору України: монографія/за заг. ред. проф. М. О. Кизима, проф. І. Ю. Матюшенко. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 280 с. 3. Матюшенко І. Ю. Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія. Харків: ФОП Александрова К. М., 2016. 556 с. 4. Матюшенко І. Ю. Міжнародний інвестиційний менеджмент: навч. посібн. Харків: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 520 с. 5. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». Київ: НІСД, 2016. 688 с. 6. Horizon 2020. Work Programme 2016–2017, European Commission Decision C (2015) 6776 of 13 October. URL: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/wp/2016_2017/main/h2020-wp1617-societies_en.pdf*

❋❋❋

УДК 339.187.6(477)

Коваленко Ю. О.

ФОРМУВАННЯ ЛІЗИНГОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н. В.

Особливої значущості в світі на сьогоднішній день набуває розв'язання проблеми дефіциту фінансових ресурсів. Одним із провідних шляхів за-

лучення капіталу для підприємств є використання лізингових послуг як альтернативи банківському кредиту. Лізинг є одним із ефективних методів інвестування, який дає змогу без різкої фінансової напруги підприємства забезпечити формування його матеріально-технічної бази. Отже, актуальність статті обумовлена тим, що сьогодні в світі спостерігається масштабне поширення діяльності лізингових компаній, тому дуже важливим для України є прийняття досвіду розвинених країн в цій сфері. В Україні дослідженню проблематики ринку лізингових послуг приділяється значна увага. Серед сучасних вітчизняних дослідників можна виділити наступних: Белінська О.С., Воронецька І.С., Зарубенко С.В., Кущик А.П., Лісовська Н., Марценюк-Розарьонова О.В., Рогут С.А. Метою даної статті є визначення основних засад лізингової діяльності та розгляд формування ринку лізингових послуг в Україні.

За своєю суттю лізинг є довгостроковою орендою основних засобів виробництва з можливістю подальшого їх викупу за остаточною вартістю [2]. Лізинг є досить складним економічним явищем, який поєднує в собі операції не тільки купівлі-продажу та оренди, але й кредитування та інвестування підприємницької діяльності. Згідно українського законодавства лізинг визначається як вид цивільно-правових відносин, спрямований на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю першого [1].

Лізинг як особлива сфера підприємницької діяльності є широко поширеним за кордоном та на сьогодні отримує розвиток і в нашій державі. В Україні лізинг зародився наприкінці 20 століття, коли в країні виникла гостра потреба в оновленні та заміні застарілого обладнання для підтримання зростаючих темпів економічного розвитку. Оскільки лізинг є фінансовим інструментом для придбання промислового обладнання, устаткування, транспортних засобів та інших активів, саме лізинг став одним із провідних інструментів для вирішення зазначеної проблеми. При активному впровадженні лізинг через властиві йому можливості може стати для України потужним імпульсом технічного переозброєння виробництва, структурної перебудови економіки та насичення внутрішнього ринку високоякісними товарами. Для всебічного розвитку економіки нашої країни, активізації підприємницької діяльності та розвитку малого і середнього бізнесу необхідно застосовувати нові, сучасні методи фінансування реального сектору економіки. Розширення лізингових операцій в Україні є одним із таких методів фінансування. Так як лізинг є комерційним кредитом, який дає можливість купувати найсучас-

ніше устаткування та технології, використання міжнародного досвіду діяльності ринку лізингових послуг та впровадження його у чинність, є дуже вагомим для України.

Першою подією переходу України до цивілізованого ринку лізингових відносин можна вважати збори членів Європейської федерації національних лізингових асоціацій «Євролізинг», які відбулися в жовтні 1997 року. Рішенням загального збору «Євролізингу» Україна була прийнята повноправним членом цієї структури, що створює подальші можливості тісної співпраці України з європейськими країнами в області лізингу і залучення іноземних інвестицій [3].

Стрімкий розвиток ринку лізингових послуг в Україні припав на 2007 рік. Економічна криза 2008-2009 років дещо сповільнила темпи росту, однак в 2010-2011 роках приріст об'ємів лізингового портфелю провідних компаній перевищив найоптимістичніші прогнози, що дало ринку лізингових послуг отримати новий шанс на відновлення втрачених позицій та на сьогодні виступати єдиним ресурсом довгострокового фінансування в країні.

Основними суб'єктами на ринку лізингових послуг є лізингові компанії, які беруть на себе функції, подібні до функції банків – надають орендарю фінансові кошти, яких не вистачає. Такі компанії займаються, як правило, лізингом машин та обладнання. Станом на 2017 рік головними лізинговими компаніями в Україні є наступні: ALD Automotive (ТОВ «Перша лізингова компанія») – підрозділ Societe Generale Group – провідна лізингова компанія в сегменті лізингу легкового автотранспорту; AVIS Україна – представництво найбільшої в світі корпорації з лізингу і прокату автомобілів, лідер на ринку з комплексних лізингових послуг («лізинг з повним сервісом»); ТОВ «Автоприват», спеціалізується на наданні нових та вживаних автомобілів у лізинг, а також послугах trade-in – «торгівля в обмін»; ТОВ «Адванс-Лізинг», спеціалізується на наданні послуг фінансового лізингу на ринку спеціальної та сільськогосподарської техніки; VAB Лізинг – входить до складу крупного фінансового холдингу VAB Group – надає послуги фінансового та оперативного лізингу в сегменті автомобілів, техніки спеціального призначення та обладнання; ТОВ «Ілта Лізинг» – автомобільна мультибрендова компанія, що надає повний комплекс послуг з оперативного та фінансового лізингу транспортних засобів, а також управління автопарком; ТОВ «ОТП Лізинг» – універсальна лізингова компанія, що входить до складу OTP Group; ТОВ «Порше Лізинг Україна»; ТОВ «Райффайзен Лізинг Аваль» та ін. [4].

Таким чином, в умовах науково-технічного прогресу лізинг є одним із методів, за допомогою якого оновлюється матеріально-технічна база підприємств, та модифікуються основні фонди суб'єктів різних форм власності. Розглядаючи такий фінансовий інструмент як лізинг, можна зробити висновок, що він є надзвичайно перспективним і необхідним для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Ринок лізингових послуг в нашій державі поки що перебуває в процесі формування, що визначається рівнем економічного розвитку, станом ринкової інфраструктури, характером державної політики, національними, правовими та іншими чинниками. Але не зважаючи на те, що економічна ситуація в країні є нестабільною, інвестиційна привабливість лізингу викликає довіру як потенційних акціонерів, так і клієнтів. Позитивні прогнози та поступове збільшення об'ємів фінансування ринку лізингових послуг вказують на те, що лізингові компанії будуть впевнено набирати обертів та нарощувати об'єми фінансування [4].

Література: *1. Закон України «Про лізинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1381-15; 2. Цивільний Кодекс України §6. Лізинг ст. 806-809 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page; 3. Белявцев М.І. Інфраструктура товарного ринку: навчальний посібник [Електрон. ресурс] / М.І. Белявцев, Л.В. Шестопалов – Київ: Центр навчал. літератури, 2010. – 416 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/marketing/dosvid_organizatsiyi_lizingovih_operatsiy_ukrayini; 4. Українське об'єднання лізингодавців [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.uul.com.ua/*

❋❋❋

УДК 339.97

Ковальков О. Ю.

ДЕРЖАВНА МАРКЕТИНГОВА ПІДТРИМКА ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА СВІТОВИХ РИНКАХ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Дідорчук І. Л.

Сучасний стан розвитку світового господарства все частіше характеризується як кризовий. Це, в свою чергу, робить складнішим завдання підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної економіки України, вирішення якого повинно спиратись на адекватні дії держави, зокрема, на маркетингову підтримку якості продукції національних виробників на основі нової маркетингової концепції «Марке-

тинг 3.0»: «В даний час ми є свідками розвитку маркетингу 3.0, або ери цінностей. Тепер компанії розглядають людей не просто як споживачів, а як повноцінних людських істот, наділених думками, емоціями, душею. Зі свого боку і споживачі все частіше шукають рішення, покликані поліпшити сучасний глобалізований світ. У цьому складному світі всім нам потрібна компанія, місія, бачення і цінності якої присвячені задоволенню важливих потреб людини в суспільній, економічній та екологічній задоволеності» [1]. В цьому контексті першочерговим завдання входження України в міжнародний економічний простір є забезпечення відповідності європейським вимогам і стандартам якісних характеристик вітчизняної продукції. Одним з вирішальних чинників підвищення міжнародної конкурентоспроможності національної конкурентоспроможності, є введення в дію Міжнародного стандарту ISO серії 9000, відповідно до якої якість – це «сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені і передбачувані потреби» [2]. ISO серії 9000, вперше з'явилися в кінці 80-х років XX століття. З 17.11.2008 р введена нова, четверта, версія зазначених стандартів ISO 9001: 2008. Стандарт ISO 9001 був неодноразово переглянутий та змінений. Український стандарт, гармонізований з міжнародним, ДСТУ ISO 9001: 2008 який був введений з 01.09.2009 року, але вже 15 вересня 2015 року було опубліковано нові версії стандартів ISO 9001:2015. Сьогодні в Україні відбувається перехід до стандартів ISO 9001: 2015. «Український науково-дослідний і навчальний цент проблем стандартизації, сертифікації та якості» (УкрНДНЦ) встановив перехідний період Наказом від 4 грудня 2015 року №172. Цей перехідний період закінчується 15 вересня 2018 року. Нові стандарти побудовані з урахуванням основних принципів загального менеджменту якості, включаючи принципи безперервного вдосконалення і орієнтації виробника на споживача. Діюча редакція стандарту ISO 9001: 2015 сприяє прийняттю процесного підходу при розробці, впровадженні та вдосконалення системи менеджменту якості для збільшення задоволення споживача шляхом виконання його вимог. У самому стандарті зазначено, що система менеджменту якості є тією частиною системи менеджменту організації, яка спрямована на досягнення результатів, відповідно до цілей у сфері якості, щоб задовольняти потреби, очікування і вимоги зацікавлених сторін [3].

Для виконання Міжнародного стандарту ISO серії 9000 в Україні було створено державний нагляд за якістю який здійснюють відповідні органи, і який передбачає конкретно визначену відповідальність

суб'єктів підприємницької діяльності за порушення стандартів, норм (метрологічних, санітарних та інших обов'язкових вимог, які встановлюють гранично допустимі величини показників продукції, що гарантують високу якість) і правил (метрологічних, санітарних, екологічних, протипожежних, технологічних).

Державний нагляд проводиться за планами його органів (або в разі звернення громадян з відповідними претензіями у формі періодичної (постійної) перевірки додержання вимог нормативних документів чи проведенням вибіркового контролю якості сертифікованої продукції, правил випробування виробів.

Об'єктами державного нагляду є:

1) продукція виробничо-технічного призначення, товари народного споживання та продукти харчування – щодо відповідності стандартам, нормам і правилам;

2) експортна продукція – щодо стандартів (норм і правил) або окремих вимог, обумовлених договором (контрактом);

3) імпортна продукція – щодо чинних в Україні стандартів (норм, правил) стосовно безпеки для життя, здоров'я, і навколишнього середовища;

4) атестовані виробництва – щодо відповідності встановленим вимогам до сертифікації продукції.

В Україні сертифікація системи якості може бути проведена в державній системі сертифікації УкрСЕПРО та в недержавній системі сертифікації. Щоб перейти на нову версію стандартів органи стандартизації повинні розробити та надіслати до Національного агентства з акредитації України плани переходу, які передбачають наступне:

– проведення навчання і перевірка компетентності аудиторів та інших співробітників, щоб продемонструвати відповідний рівень компетентності;

– інформування своїх клієнтів про заходи та рекомендації переходу, за можливості, в найкоротші терміни;

– заходи ОС для аудиту відповідності новому стандарту (наприклад, це буде одне відвідування або поетапний підхід);

– розроблення графіку аудитів для існуючих клієнтських організацій;

– планування термінів рішень щодо сертифікації для внесення змін до документів з сертифікації;

– заходи для забезпечення постійної відповідності клієнтів до діючих попередніх версій стандартів під час переходу;

– заходи, які необхідно вжити щодо клієнтів, якім не вдалося завершити перехід через три роки після публікації ISO 9001:2015 та ISO 14001:2015 (скасування сертифікації, первинне оцінювання після скасування тощо) [4].

Висновки. В умовах глобальних змін, яких зазнає поведінка споживачів на міжнародних ринках, державна маркетингова підтримка якості продукції національних виробників є необхідною складовою підвищення конкурентоспроможності національної економіки України. Від її результативності безпосередньо залежать як перспективи виведення продукції національних виробників на зовнішні ринки, так і їх стале положення на внутрішньому ринку.

Література: *1. Ф. Котлер. Маркетинг 3.0: от продуктов к потребителям и далее – к человеческой душе [Электронный ресурс] / Филип Котлер, Хермаван Картаджайя, Айвен Сетиаван. – ООО «Издательство «Эксмо». – 2012. – 240 с. – с. 15. Доступ к ресурсу: http://www.kniga.com/books/preview_txt.asp?sku=ebooks 312692; 2. Офіційний сайт Каталог стандартів ISO [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: http://www.iso.org; 3. Офіційний сайт Українське агентство зі Стандартизаії [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: http://uas.org.ua/; 4. Офіційний сайт Національне агентство з акредитації України [Електронний ресурс] – Доступ до ресурсу: http://naau.org.ua/perehid-do-dstu-iso-9001-2015-ta-dstu-iso-14001-2015/*

❋❋❋

УДК 339.564:330.341.1: [061.1ЄС:(477)]

Ковальова К. О.

ЕКСПОРТ ПРОВІДНИХ ВИРОБНИЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І. Ю.

Сьогодні людство стикнулося з цілою низкою глобальних викликів, що безпосередньо впливають на діяльність будь-якої держави і суспільства. Як наслідок, розвиток кожної країни світу, що ставить за мету покращення якості життя населення, повинен бути спрямований на вирішення глобальних проблем.

Так, з 2011 р. все більш чітко формується державна політика країн, спрямована на розвиток ключових факторів нової промислової революції, а також на вирішення проблеми відповідності рівня розвитку науково-інноваційного потенціалу тим вимогам, які продукує нова промислова революція і проривні інноваційні технології XXI століття. Вказана

проблема гостро постає і для сучасної економіки України, особливо в умовах асоціації з ЄС [2, с. 9].

Насамперед важливо визначити поняття «провідних виробничих технологій» (ПВТ). Узагальнене розуміння ПВТ охоплює:

– технологічне заміщення, що веде до якісного вдосконалення існуючих або створення принципово нових продуктів;

– автоматизацію виробничого процесу, що висуває нові вимоги до кваліфікації фахівців;

– кастомізацію виробництва як гнучку адаптацію до потреб замовника;

– локалізацію – зниження витрат за рахунок економії на логістиці і географічній близькості до споживача (замовника);

– економічну ефективність, пов'язану або зі зменшенням собівартості порівняно з масовим виробництвом, або з економією ресурсів, підвищенням продуктивності праці, інвестиційної привабливості і конкуренто спроможності [1].

Таким чином, ПВТ пов'язані з нетрадиційними методами обробки, новими інструментами контролю та управління виробничо-технологічними процесами, а також використанням нових матеріалів, автоматизованих та інтелектуальних систем контролю та управління обладнанням, виробничо-технологічними процесами і системами [2, с. 23].

Сьогодні беззаперечним є той факт, що високотехнологічне виробництво є головним фактором підвищення зайнятості населення та рівня заробітної плати, що, у свою чергу, стає наслідком інтенсивного зростання світового виробництва та обсягів експорту високотехнологічної продукції.

Для екстенсивного зростання за рахунок первинної індустріалізації ринків, що розвиваються, недостатньо таких ресурсів: інтелектуальних, матеріальних, інфраструктурного простору. Як наслідок, для країн, що розвиваються, таких як Україна, загострюється проблема пошуку нових проривних технологій, які дозволили б економіці України розвиватися інноваційно-інвестиційним шляхом і збільшувати випуск і експорт високотехнологічної продукції [2, с. 31].

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Світового банку у таблиці 1 можна розглянути показники країн ЄС, України та усього світу за витратами на наукові дослідження і розробки до ВВП [5; 6].

За класифікацією Світового банку до високотехнологічної продукції належать: аерокосмічна, фармацевтична, комп'ютери, наукові прилади, електричне машинобудування – тобто продукція з високою інтенсивністю науково-технічних досліджень [6].

Таблиця 1

Витрати на наукові дослідження і розробки до ВВП за 2006–2015 рр.,%

Локація	Роки									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Світ	2,0	2,0	2,0	2,1	2,1	2,1	2,2	2,1	н/д	н/д
ЄС	1,68	1,69	1,76	1,83	1,83	1,84	1,91	1,92	1,95	1,95
Україна	0,95	0,85	0,84	0,85	0,83	0,74	0,75	0,76	0,66	н/д

Примітка: н/д – немає даних.
Побудовано автором за матеріалами: [4; 6]

Як ми бачимо з наведеної таблиці, витрати на наукові дослідження і розробки у відношенні до ВВП стабільно зростають у всьому світі, включаючи країни ЄС, а в Україні цей показник лише зменшується через нестабільну економічну та політичну ситуацію, яка впливає на дефіцит бюджету на науково-дослідницьку діяльність.

Для детальнішого розгляду поданої теми важливо розглянути обсяги експорту високотехнологічної продукції за класифікацією ОЕСР за окремими країнами, які наведені у таблиці 2 [5; 7].

Таблиця 2

Обсяги експорту високотехнологічної продукції за 2012 та 2014 рр

Локація	Обсяги експорту високотехнологічної продукції за галузями, млрд дол. США										Всього експорт високотехнологічної продукції	
	Авіакосмічна		Фармацевтична		Конторське обладнання		Комунікаційне обладнання		Приладобудування			
	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014
Світ	263	306	492	5381	457	455	719	794	1098	1179	3028	3272
ЄС	108,3	121,9	139,5	156,3	27,6	25,9	49,2	43,1	110	116,6	434,6	463,8
Україна	1,86	1,16	0,26	0,27	0,05	0,03	0,76	0,51	0,3	0,23	3,22	2,2

Побудовано автором за матеріалами: [5; 7]

Дані таблиці 2 відображають невідповідність структури українського експорту високотехнологічної продукції світовій структурі. Так, у структурі світового експорту провідне місце займає продукція приладобудівної галузі, а в Україні ця продукція посідає четверте місце. У 2014 році Україна найбільше експортувала продукції авіакосмічної галузі, а у світовій структурі ця продукція на останньому місці серед високотехнологічних. Друге та третє місця і у світовій, і в українській структурі високотехнологічного експорту посідають галузь комунікаційного обладнання та фармацевтична галузь [3].

При цьому частка загального експорту високотехнологічної продукції України на світовому ринку в 2014 р. склала 0,07%, в тому числі в авіа-

космічній галузі – 0,38%, в фармацевтичній – 0,05%, в галузі конторського обладнання – 0,01%, комунікаційного обладнання – 0,06% та приладобудування – 0,02% (тобто практично мізерні обсяги).

Що стосується частки експорту високотехнологічної продукції в загальному експорті товарів, то в 2014 р. в Україні вона склала 4,07% проти загальносвітового показника 17,5% [5; 7]. Таким чином, Україна катастрофічно відстає від країн-лідерів на ринку високотехнологічної продукції, і розрив цей продовжує збільшуватися.

Для збільшення виробництва і експорту високотехнологічного обладнання потрібно виділити технологічні пріоритети відповідно до світових тенденцій і вкладати кошти тільки у цих напрямках, а сьогодні реально почати купувати вже готові розробки та патенти і виробляти високотехнологічну продукцію (як це роблять Китай і Казахстан), для чого потрібні суттєві інвестиції.

Література. *1. Матюшенко І. Ю. Передові виробничі технології – ключ до якісної трансформації і зростання високотехнологічного експорту України до 2030 року. / І. Ю. Матюшенко, Д. М. Костенко. // Бізнес Інформ. – 2016. – №3. – С. 32–43. 2. Матюшенко І. Ю. Розробка і впровадження конвергентних технологій в україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія. / І. Ю. Матюшенко. – Харків: ФОП Александрова К. М., 2016. – 556 с. 3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України – Режим доступу до ресурсу: http://ukrstat.gov.ua. 4. Gross domestic spending on R&D [Електрон. ресурс] // OECD. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm. 5. International trade statistics yearbook 2007–2014 [Електронний ресурс] // UNO. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://comtrade.un.org/pb/first.aspx. 6. Research and development expenditure (% of GDP) [Електронний ресурс] // The World bank. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS. 7. United Nations Commodity Trade Statistics Database [Електронний ресурс] // UNO. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://comtrade.un.org/db/mr/rfCommoditiesList.aspx?px=S4&cc=.*

❋❋❋

УДК 339.9(477+510)

Колесніченко А. А.

КИТАЙ І УКРАЇНА: ПЕРСПЕКТИВНЕ ПАРТНЕРСТВО АБО ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПАНСІЇ?

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

На сьогоднішній день найпопулярнішою темою для дискусій став стан україно-китайських відносин. Тенденції інтенсифікації двосторонніх відносин стали чітко простежуватися. Після реформ Дена Сяопіна

Китай став найбільшою силою, якій прогнозують світове лідерство. Країна демонструє стабільні показники економічного зростання. КНР швидкими темпами збільшує обсяг експорту.

Китайські товари стрімко завойовують споживачів по всьому світу, комп'ютери китайської збірки і побутова електроніка стали невід'ємною частиною життя. Китай зробив машини рівня світового ринку. Виробництво автомобілів за 20 років виросло в 36 разів, і скоро досягне 10 мільйонів в рік [3].

КНР проводить активну економічну експансію в різних регіонах світу, незважаючи на тенденції до політичного ізоляціонізму. Китайський капітал досить успішно конкурує з американськими і європейськими компаніями в Латинській Америці, в країнах Азії і Африки. Для КНР привабливими є держави пострадянського простору, в тому числі і Україна. КНР, в контексті зовнішньополітичного курсу багатовекторності України може розглядатися в якості перспективного напрямку [2, с.237].

Україна і Китай активно співпрацюють в різних областях економіки. Для того, щоб створити відповідний бізнес-клімат, потрібна співпраця на рівні урядів. З огляду на незначну географічну віддаленість між нашими країнами, торгово-економічні відносини повинні розвиватися досить інтенсивно.

Основу експорту з України в Китай становлять промислові і продовольчі товари, транспортні засоби та запасні частини. В Україні користуються попитом технологічна китайська продукція, техніка, товари легкої промисловості, прокат. Україна визначена в Китаї як стратегічний постачальник нерафінованої соняшникової, рапсової і лляного масел. Непогана перспектива співпраці – виробництво сільгоспмашинобудування. Є всі шанси розвитку інфраструктурних проектів. Йдеться в першу чергу про порти, портові елеватори, можливо, про тепличні господарства і машинобудування [1, с. 32].

У КНР зростання споживання з кожним роком все більше і більше перевищує можливості внутрішнього виробництва. Це пов'язано зі зростаючою урбанізацією країни і зниженням обсягу ресурсів для сільськогосподарського виробництва. Держава вимушена шукати шляхи, щоб «прогодувати» всіх громадян. Для України такі дії з боку Китаю є економічної можливістю. Китай цікавий українському виробникові як потенційний ринок збуту сільськогосподарської продукції. Головна вигода від співпраці з Китаєм – інвестиційний ресурс в мільярди доларів. Якщо правильно вибудувати політику, то значне зростання ВВП – забезпечене [1, с. 34].

Боротися за китайський ринок потрібно, але будуючи україно-китайське співробітництво, в довгостроковій перспективі потрібно зробити більший акцент на експорті своєї продукції. Експортне співробітництво України і Китаю дасть можливість Україні отримати стабільно зростаючий ринок збуту своєї продукції і, відповідно, збільшення внутрішнього виробництва, створення нових робочих місць, збільшення припливу іноземної валюти в країну і податкових надходжень до бюджету. Для Китаю такий формат співпраці є хорошою можливістю купувати якісну сільськогосподарську продукцію за конкурентними цінами [5].

Україна відкрила в обличчі КНР новий ринок збуту продукції машинобудування, залізної руди, с/г сировини, хімпрому. Дані галузі української економіки є дефіцитними статтями китайського імпорту. Україна – джерело якісної та доступної продукції. КНР зацікавлена у використанні с/г потенціалу України як гарантії власної продовольчої безпеки [2, с. 236].

Необхідно тверезо розглядати і можливі негативні наслідки для України, які може спричинити за собою надмірна залежність від КНР. Виходячи з досвіду відносин КНР з прикордонними державами Центральної Азії, РФ, країнами Индокитайского півострова, очевидна активна демографічна експансія КНР в даному напрямку. Надлишки китайської робочої сили спрямовуються в регіони з низькою народжуваністю, але з високим попитом на дешеву робочу силу. Український ринок праці є вельми привабливим для китайських мігрантів, враховуючи демографічну ситуацію в Україні, де смертність перевищує народжуваність, а 7 млн. працездатного населення емігрували в понад 50 країн світу [4, с. 29].

В останні роки спостерігається зростання китайського меншини в Україні. Якщо в середині 2000-х рр. в Україні проживало кілька тисяч китайців, то сьогодні їх кількість становить кілька десятків тисяч чоловік. Це може привести до перенасичення ринку праці країни зайвої робочої силою.

Уже сьогодні проявляється наплив дешевої продукції легкої та дрібної промисловості китайського виробництва на українські ринки. А це говорить про загрозу для вітчизняного виробника.

Всі негативні моменти залежності України від Китаю говорять про необхідність проводити тісне, але рівновіддалене співробітництво, яке призведе до суттєвих економічних вигод і розвитку стратегічного партнерства з КНР [4, с. 31].

Література: 1. Літвін І.А. Українсько-китайське співробітництво: від стагнації до прориву / Літвін І.А. – К.: Зовнішні справи. – №11-12, 2010. – С. 32-36;

2. Курнишова Ю. В. Актуальні засади формування стратегічного партнерства України і КНР / Курнишова Ю. В. – К.: Аналітична доповідь, 2013. – 236 с.; 3. Михеев В. В. Роль Китая в глобализующемся мире / Михеев В. В. – К.: Отечественные записки, 2016, – 116 с.; 4. Прогноз розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України – К.: Вісник податкової служби України, 2015. – с. 29-31; 5. Stefano A., Cooper S. «World's corporations: perspectiyves» [Electronic resource] / A. Stefano, S. Cooper. From: http://greattransition.org/archives/perspectives/Perspective_Global_Corporate_Charters.pdf – Title from the screen.

❋❋❋

УДК 061.1ЄС:327(045)

Кононіхіна О. Ю.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА КРАЇН ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Ханова О. В.

Розвиток інформаційного суспільства розглядається як вирішальне значення для задоволення потреб суспільства і економіки ЄС. Інформаційні та комунікаційні технології впливають на повсякденне життя людей у багатьох відношеннях, як на роботі, так і в домашньому господарстві, наприклад, при обміні даними або покупках в Інтернет. Політика ЄС варіюється від регулювання цілих інформаційних сфер, таких як електронна комерція, до спроб захистити приватне життя окремого індивідуума.

ІКТ (інформаційні та комунікаційні технології) стали широко доступні для суспільства як з точки зору технічного доступу, так і вартості [6]. У 2015 р. 2/3 (67%) населення ЄС-28 мали доступ до Інтернет щоденно, а ще 9% використовували його принаймні один раз на тиждень (але не щодня). 76% людей були постійними користувачами (як мінімум раз на тиждень) Інтернет, таким чином перевершивши цільовий рівень на 2015 рік – 75% [4].

Частка щоденних користувачів серед інтернет-користувачів варіювалася серед країн ЄС з 66% в Румунії, 76% в Польщі і 77% в Словаччині, до 91% в Данії та Мальті, 94% в Нідерландах та Фінляндії та 95% в Люксембурзі. Норвегія (92%) і Ісландія (96%, за даними 2014 р.) також повідомили про високу частку щоденних інтернет-користувачів серед інтернет-користувачів [4].

Одним з найбільш поширених видів інтернет-діяльності в ЄС-28 у 2015 р. була участь в соціальних мережах. П'ятдесят відсотків осіб у віці від 16 до 74 років використовували Інтернет для соціальних мереж, наприклад, таких як Facebook або Twitter. Приблизно дві третини (66-68%)

людей в Великобританії, Бельгії та Люксембурзі відвідували сайти соціальних мереж, в Норвегії ця частка досягла 73%, в Ісландії – 83% (за даними 2014 р.). Найменше відвідували подібні ресурси громадяни Франції, Італії та Словенії [6].

Частка осіб у віці від 16 до 74 років в ЄС-28, які замовляли товари або послуги через Інтернет для особистого користування продовжує зростати: у 2015 р, вона досягла 53%, що на 9% більше у порівнянні з 2012 р. Бажаний рівень у 50% було досягнуто в 2014 р., рис. 1.

Більше 70% людей в Великобританії, Данії, Люксембурзі, Німеччині, Нідерландах, Фінляндії та Швеції замовляли товари або послуги через Інтернет в 2015 р., в той час як в Італії та на Кіпрі цей показник ледь досягав 25%, в Болгарії – менше 20% та близько 10% в Румунії.

Прогрес у розвитку цифрової економіки розглядається як засіб підвищення конкурентоспроможності промисловості як окремих країн так і економіки Європейського Союзу. ІКТ швидко стають невід'ємною частиною функціонування підприємств, а саме організація внутрішніх комунікацій, обмін інформацією з діловими партнерами, спілкування з клієнтами.

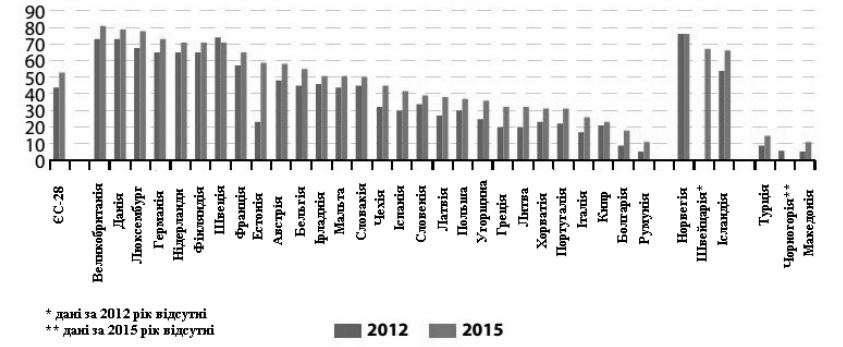

Рис. 1. Особи, які замовляли товари або послуги через Інтернет для персонального використання
(% населення серед осіб віком 16 до 74 років)

У 2015 р. переважна більшість (93%) підприємств ЄС-28, зі штатом робітників у більш ніж 10 осіб, використали фіксований широкосмуговий зв'язок для отримання доступу до Інтернет. Практично всі підприємства, які мають доступ до Інтернет, звернули увагу на поглинання мобільних інтернет-з'єднань (оскільки підприємства все частіше оснащують своїх співробітників портативними комп'ютерами, смартфонами та іншими мобільними пристроями) [1].

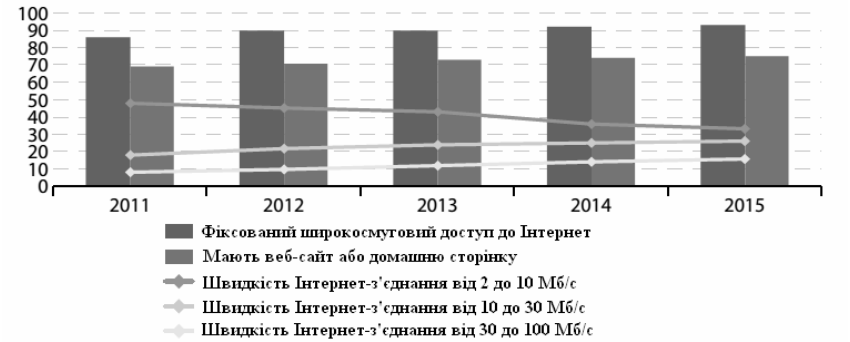

Рис. 2. Підприємства, які мають фіксований фирокосмуговий доступ до Інтернет та підприємства, які мають власний веб-сайт або домашню сторінку (% серед підприємств ЄС-28, 2011-2015 рр.).

Використання ІКТ має вагомий потенціал істотних змін щодо розвитку підприємств. Саме впровадження ІКТ-рішень в рамках бізнес-процесів часто називають загальним терміном «електронний бізнес». У 2015 р. три чверті (75%) підприємств ЄС-28 зазначили важливість їх «зовнішнього вигляду» в Інтернеті і створили веб-сайт або домашню сторінку. Частка підприємств з персональними ресурсами в Інтернет збільшилася на 8% по відношенню до 2010 р., коли цей показник досягав 67% [7].

За останнє десятиліття відбулися істотні зміни від статичних веб-сторінок до мобільних веб-додатків, які залучають дані користувачів. Компанії не тільки поступово охопили це нове покоління високо динамічних веб-додатків, але й прийняли нові моделі поведінки та напрямки розвитку, рис. 2.

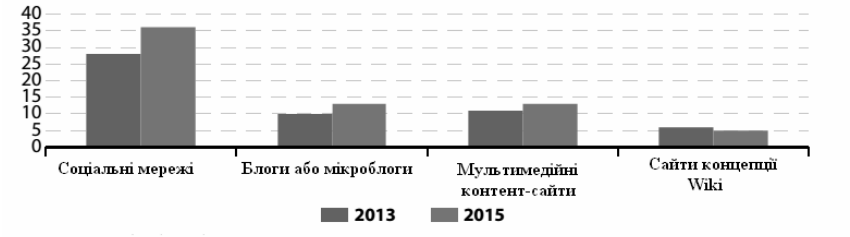

Рис. 3. Використання підприємствами соціальних медіа за типами (% підприємств ЄС-28, 2013 р. та 2015 р.)

Складено автором за матеріалами [3]

У 2015 р. близько 39% підприємств ЄС-28 використовували соціальні медіа. Ця частка зростає швидкими темпами, про що свідчить збільшення цього показника з 2013 р. на 9%, рис. 3.

Соціальні медіа відносяться до «основаних на Інтернет» додатків, наприклад, соціальні мережі, блоги, мультимедійні сайти та інш. Більшість підприємств, які використовують соціальні медіа, як правило, роблять це для покращення іміджу та / або реалізації продукції, щоб досягти максимально широкої аудиторії.

У 2015 р. більше третини (36%) підприємств використовували соціальні мережі, в той час як близько 13% підприємств використовували блоги та мікроблоги, також 13% використовували мультимедійні контент-сайти та лише 5% підприємств використовували сайти концепції Wiki (такі веб-сайти, які можуть змінювати користувачі самостійно) [5].

Сфера дії електронної комерції відноситься до торгівлі товарами або послугами в комп'ютерних мережах, зокрема Інтернет. Ці статистичні дані поділяються на продажі електронної комерції (інтернет-продажів) та покупки електронної комерції (електронні закупівлі) відповідно до того, замовляє або приймає замовлення підприємство.

У 2014 р. 40% підприємств в ЄС-28 зробили електронні закупівлі, в той час як 19% отримували замовлення або продавали он-лайн. Частка підприємств ЄС-28, які робили електронні закупівлі протягом 2009-2014 рр. зросла на 3%, а частка підприємств, що здійснюють продажі он-лайн, зросла на 4% за аналогічний період. У 2014 р. електронні продажі склали 17% від загального обсягу продажів підприємств ЄС-28 [4].

Загалом електронна комерція є галуззю, що динамічно розвивається на сучасному етапі. За допомогою інформаційних технологій інтернет-компанії мають нові можливості для освоєння нових ринків, а інтернет-споживачі – величезний потенціал для вивчення продукції. Електронна комерція, що є однією з головних складових інформаційного сектору «нової економіки», знаходить все більшу практичну значимість. Для подальшого ефективного розвитку комерційної діяльності в європейському просторі найважливішою умовою є необхідність проведення оцінки основних тенденцій, змін та перспектив ринку електронної комерції, що є основою електронно-інформаційного бізнесу.

Література: *1. Digital economy and society [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://digital-agenda-data.eu/; 2. Enterprises connecting to the internet using fixed broadband [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_ci_it_en2&lang=en; 3. Internet purchases by individuals [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_ec_ibuy&lang=en; 4. Key figures on Europe – 2016 edition [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7827738/KS-EI-16-001-EN-N.pdf/69cc9e0d-9eb3-40e5-b424-29d00686b957 5. Social media use by type, internet advertising [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_*

cismt&lang=en; 6. The economic and social role of internet intermediares [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/internet/ieconomy/44949023.pdf 7. Websites and functionalities [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=isoc_ciweb&lang=en

❋❋❋

УДК 339.56(477:620)

Коротовських К. А.

СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКО-ЄГИПЕТСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц.Черномаз П. О.

На сьогоднішній день Єгипет посідає важливе місце в зовнішній торгівлі України. Українсько-єгипетські відносини мають свій початок ще задовго до проголошення незалежності України. Ця країна є безсумнівним лідером арабського світу, яка є основою рівноваги та безпеки в цьому регіоні. Єгипет для України є важливим та перспективним торгово-економічним партнером. Основною складовою торговельних відносин є торгівля сільськогосподарською продукцією між цими країнами. Крім того, Україна має найбільше позитивне сальдо двосторонньої торгівлі з Єгиптом. Тому цю країну можна назвати одним з найголовніших партнерів України у світі.

В Єгипті реалізується один з найважливіших українських інвестиційних проектів. Україна інвестує в економіку Єгипту більше 240 млн. дол. США. Слід зазначити, що ефективно налагоджується українсько-єгипетське науково-технічне співробітництво. До України було здійснено успішні візити єгипетських делегацій, молоді та дітей. Під час одного з таких візитів було вирішено спростити українські митні процедури відносно єгипетської сільськогосподарської продукції. Такі зустрічі сприяють розвитку інноваційних напрямків співпраці між українською та єгипетською сторонами, визначенню механізмів, які дозволять збільшити товарообіг та задовольнять інтереси обох країн. Саме Єгипет є головною країною для виходу українських товарів на інші африканські ринки [3].

Загальний обсяг експорту між Україною та Єгиптом за 2015 рік становив 2079784 тис. дол. США, імпорт – 81964,8 тис. дол. США. Позитивне сальдо складало 2006927 тис. дол. США. Експорт товарів до Єгипту збільшився на 37,4%, при цьому в 8 разів збільшився експорт живих тварин і майже вдвічі – тютюну.

Україна експортує до Єгипту чорні метали (962756,0 тис. дол. США), зернові культури (758669.1 тис.дол. США), жири та олії тваринного або рослинного походження (97009,8 тис. дол. США), тютюн і промислові замінники тютюну (68497,1 тис. дол. США), засоби наземного транспорту (31487,7 тис. дол. США) залишки і відходи харчової промисловості (16765,1 тис. дол. США), добрива (15126,3 тис. дол. США), живі тварини (14370,3 тис. дол. США), молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед (11586,4 ти.дол.), електричні машини (2471,9 тис. дол. США), деревину і вироби з деревини (2400,0 тис. дол. США), різні харчові продукти (1746,2 тис. дол. США), овочі (1606,3 тис. дол. США), какаопродукти (63,2 тис. дол. США), органічні хімічні сполуки (11,6 тис. дол.) [1].

Слід зазначити, що уряд Єгипту захищає інтереси національного виробника, скорочує кількість безробітних, що тим самим зумовлює зменшення ввезення товарів з інших країн та збільшення експорту [5].

Основною продукцією в імпорті з Єгипту до України є їстівні плоди та горіхи (34224,4 тис. дол. США), пластмаси, полімерні матеріали (4744,4 тис. дол. США), одяг (2609,6 тис. дол. США), фармацевтична продукція (2571,1 тис.дол), електричні машини (2088,6 тис. дол. США), мило, поверхнево-активні органічні речовини (1016,9 тис. дол. США), товари, придбані в портах (5548,5 тис. дол. США).

Щодо торгівлі послугами, то Україна найбільш експортує до Єгипту транспортні послуги (38363,6 тис. дол. США), послуги з ремонту та технічного обслуговування (1373,9 тис. дол. США), туристичні послуги (3063,5 тис. дол. США). Україна, у свою чергу, імпортує з Єгипту перш за все туристичні послуги (22926,8 тис. дол. США), а також транспортні (2307,6 тис. дол. США), державні та урядові послуги (622,1 тис. дол. США).

Загальний обсяг торгівлі товарами і послугами між Україною та Єгиптом у 2016 р. склав 2,315 млрд. дол. США. Експорт українських товарів до Єгипту зріс на 9% та склав 2,266 млрд. дол. США. Імпорт до України з Єгипту зменшився на 12,4% та склав 48,7 млн. дол. США. Позитивне сальдо становило 2,217 млрд. дол. США. Впродовж зазначеного періоду чорні метали та вироби з них зберегли лідируючі позиції у структурі українського експорту до Єгипту. Друге місце в товарній структурі зовнішньої торгівлі посідають зернові культури [2].

Таким чином, Україна має значні перспективи для співробітництва з Єгиптом у металургійній та аграрній сферах. Для того, щоб Україна могла закріпитися на ринку Єгипту, вона повинна розширити своє співробітництво в сфері високих технологій, пропонуючи конкурентоспроможну та відносно дешеву продукцію. Потрібно проводити

бізнес-форуми стосовно обговорення прогресу реформ в українській економіці, перспектив співпраці в сферах інфраструктури, енергетики, виробництва ІТ-індустрії. Перспективи розвитку майбутніх торговельних відносин з Єгиптом значною мірою залежать від розвитку контактів на високому політичному рівні між країнами [4].

Найближчим часом єгипетські підприємці налаштовані реалізувати низку проектів, до яких могли б приєднатися українські підприємства. Отже, єгипетський ринок для українських компаній може стати плацдармом для виходу на ринок країн Африки.

Література: *1. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ 2. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA 3. Україна і сучасний Схід: стан і перспективи співробітництва // Наук. вісн. Дипломатичної академії України. – Вип. 8. – К., 2006. – С. 244–320; 4. Юсеф Х. Економічне співробітництво України з державами Близького Сходу: проблеми та перспективи / Х. Юсеф // Зб. праць вчених Ін-ту світової екон. і міжнар. відносин НАНУ. – Вип. 15. – К., 2008. – С. 23–29. 5. Українсько-египетський форум: Україна налагоджує експорт до Єгипту. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ckp.in.ua/events/15127*

❋❋❋

УДК 330.312.172:001.85.929

Кривуц Ю. Н.

Н.Г. ЧЕРНЫШЕВСКИЙ КАК ПЕРЕВОДЧИК И КОММЕНТАТОР ТРУДА ДЖ. С. МИЛЛЯ «ОСНОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ» (РАЗДЕЛ С. «ТОРГОВЛЯ»)

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

> *Вопросы, относящиеся к внешней торговле, изложены у Милля с чрезвычайной ясностью, так, что нам остается только пользоваться с признательностью его изложениями.*
>
> *Н. Г. Чернышевский*

С февраля и до конца 1860 г. в журнале «Современник» печаталась первая книга труда Дж. С. Милля «Основания политической экономии». Переводчик – Н. Г. Чернышевский – сопровождал ее примечаниями, дополнениями и даже расширенными комментариями. Опубликование фрагментов из остальных книг и дополнений к ним осуществлялось не в виде приложений к журналу, а на его страницах в отделе «Словесность, наука и художества». Эта часть работы Н. Г. Чернышевского получила название «Очерки из политической экономии (по Миллю)». Они появились в «Современнике» в 1862 г. Полный же перевод труда Дж. С. Милля увидел свет в 1885 г. в издании А. Н. Пырина.

В «Предисловии переводчика» читаем: «Будучи в русской литературе представителем взгляда на экономические вопросы, во многом отличающиеся от теории французских так называемых экономистов, «Современник» часто чувствовал затруднение, которому подвергаются и его читатели и сам он от недостатка на нашем языке трактатов о политической экономии, излагающих науку в духе теории, нами разделяемой. По соображениям разных обстоятельств, мы нашли, что самым удобным способом помочь этому недостатку будет – перевести на русский язык книгу Милля и прибавить к переводу замечания».

И вместе с тем, замечает Н. Г. Чернышевский, «его система все-таки далеко не наша система. Мы переводим его книгу не потому, что в ней честно и верно изложена та сторона науки, которая служит основанием для дальнейших выводов» [1, с. 7], а потому, что она будоражит мысль.

Сам автор «Оснований политической экономии» видел свою задачу в «пополнении пробелов, находящихся в прежних общих трактатах о политической экономии», в частности в развитии новых идей «в особенности по вопросам о внешней торговле» [1, с. 9].

Следуя за А. Смитом и Д. Рикардо, Дж. С. Милль рассуждения и построения относительно внешней торговли базирует на традиционно-трафаретном сюжете: две страны, два товара, в каждой отдельной стране затраты труда на производство продукта оценивается одинаково, транспортные расходы не учитываются.

По мнению автора «Оснований», далеко не всегда возникает потребность в обмене между странами. Он иллюстрирует это примером Англии и Германии, производящими сукно и полотно с равновеликими затратами труда на кусок ткани строго определенной ширины и длины: по 15 дней труда на выработку сукна и по 10 дней труда-полотна. Обмен не приносит экономической выгоды ни одно из стран, если затраты труда составляют: на кусок сукна в Англии 15, а в Германии 30 дней, полотна – соответственно 10 и 20 дней труда. Хотя в Англии трудозатраты вдвое меньше, Германия может пойти на обмен лишь при условии сокращения объемов собственного производства и сохранении величины внутреннего спроса. Вряд ли правительство Германии решится на такое.

А. Смит и Д. Рикардо разработали такие теории международной торговли, какие вскрывают мотивы обменных операций, считает Дж. С. Милль.

Создатель «Исследования о природе и причине богатства народов» (1775) видел основной мотив обмена товарами между странами в абсолютной разнице трудовых затрат на единицу продукта (см. табл. 1).

Таблица 1. Исходные данные

Товар	Страна	
	A	B
S	6 ч	24 ч
P	12 ч	8 ч

Анализ данных табл. 1 подтверждает целесообразность страны экспортировать товар S в страну B, импортируя из последней товар P. И, наоборот, стране B есть смысл экспортировать в страну A товар P и импортировать товар S.

Д. Рикардо в работе «Начало политической экономии и налогового обложения» (1819) описал ситуацию, когда какая-то страна обладает абсолютным преимуществом в производстве товаров S и P. И в этом случае страны-партнеры по международным сделкам получают экономическую выгоду (см. табл. 2).

Таблица 2. Исходные данные

Товар	Страна	
	A	B
S	6 ч	24 ч
P	12 ч	15 ч

Хотя страна A имеет абсолютно преимущество в производстве товаров S и P, это преимущество по отдельным товарам неодинаково. Производство товара S в стране A в 4 раза эффективнее, чем в стране B. В то же время производство товара P в стране A лишь на треть эффективнее, чем в стране B. Сопоставляя результаты наблюдения, нельзя не отметить абсолютное преимущество производства товара S по сравнению с товаром P. Здесь фиксируется наибольшее абсолютное преимущество.

Аналогичным образом можно оценить абсолютное отставание страны B в производстве обоих товаров. Или другими словами: страна B имеет наименьшее абсолютное непреимущество. Наибольшее или наименьшее абсолютное преимущество страны в производстве определенного товара (S или P) можно рассматривать как относительное (сравнительное) преимущество, позволяющее вести выгодную международную торговлю.

Дж. С. Милль развивает теорию сравнительных преимуществ Д. Рикардо, обращает внимание на ситуации, когда обмен вообще невозможен. Во-первых, нет смысла в обмене, если затраты труда на одни и те же товары в разных странах равновелики (см. табл. 3) – в Англии и Германии на кусок сукна и полотна.

Таблица 3. Исходные данные

Товар	Страна	
	A	B
Сукно	15 дн.	15 дн.
Полотно	10 дн.	10 дн.

Нет потребности в обмене в ситуации, отраженной в табл. 4. Переводчик и комментатор труда Милля-младшего так объясняет это: «Если в Англии успешность труда во всех занятиях больше, чем в Германии, – если, например, сукно производится в Ангии 15 днями, в Германии 30 днями труда, полотно в Англии 10, в Германии 20 днями труда, обмена продукции не будет. Англия, послав сукно в Германию, получила бы за него полтора куска полотна (больше Германия не дает, потому что сама имеет сукно за такое количество полотна); но полтора куска полотна в самой Англии равны одному куску сукна; следовательно, Англия не получит никакой выгоды от обмена; так же не получит никакой выгоды и Германия. Провоз и другие торговые расходы тут были бы чистым убытком». [1, с. 597].

Таблица 4. Исходные данные

Товар	Страна	
	Англ.	Герм.
Сукно	15 дн.	30 дн.
Полотно	10 дн.	20 дн.

По-иному могут сложиться отношения между контрагентами, если пропорция затрат в разных странах неодинакова (см. табл. 5).

Таблица 5. Исходные данные

Товар	Страна	
	Англ.	Герм.
Сукно	10 дн.	20 дн.
Полотно	10 дн.	15 дн.

Если английское сукно будет обмениваться на немецкое полотно, произойдет уменьшение трудозатрат на производство обоих товаров в обоих странах. Пусть островная страна потребляет 1000 кусков сукна по 10 дней труда на кусок, что суммарно составит 10000 дней труда; столько же ей надо, чтобы выработать 10 кусков полотна (10×1000=10000 дн.). Иными словами: до начала обменных операций с Германией Англии на производство по 1000 кусков сукна и полотна нужно потратить 20000 дней труда. Германии на производство 1000 кусков сукна надо 20×1000 =20000 дней труда и на выработку 1000 кусков полотна – 15×1000=15000 дней труда. Итак, в Англии и Германии производилось 2000 кусков сукна, на выработку которых затрачивалось 30000 дней, и 2000 кусков полотна общей трудоемкостью 25000 дней. Обе страны на производство двух видов тканей должны израсходовать 30000+25000= 55000 дней.

Картина меняется: страны приступают к обмену. Англия по запросу Германии начинает производить сукно (пропорция затрат труда 10:20), получая из Германии полотно (пропорция затрат труда не в пользу Германии – 10:15). В Англии на выполнение запроса Германии нужно

2000×10=20000 рабочих дней, а в Германии на удовлетворение потребности Англии в полотне 2000×15=30000 рабочих дней. Или: обе страны для удовлетворение потребностей в тканях затрачивают 20000+30000= 50000 рабочих дней против 55000 до установления торговых контактов. Выигрыш 5000 рабочих дней. Он должен быть разделен между партнерами.

Дж. С. Милль и его серьезно подготовленный в экономике переводчик и комментатор дают такой ответ: «Это зависит от сравнительной силы запроса каждой страны на товар, ей предлагаемый другою стороною».

Поскольку журнал «Современник» ориентировался не на специалистов, в частности экономистов, а на широкую читательскую аудиторию, Н. Г. Чернышевский описывает механизм суммы выигрыша в легко доступной форме, не впадая в упрощенчество. «В Германии 15 кусков сукна обмениваются на 20 кусков полотна, следовательно, ей выгодно будет получить от Англии и 16 кусков сукна за это количество полотна. Если так, Англия будет получать за 15 кусков сукна 20 кусков полотна, а прежде получала только 16; стало быть, при каждом обмене 16 кусков сукна на 20 кусков полотна Германия выигрывает 1 кусок сукна, Англия – 4 куска полотна. Но пропорция может устанавливаться и совершенно иная. Англия за 10 кусков сукна имела только 10 кусков полотна; следовательно, ей уже выгодно будет получать и по 11 кусков полотна. Если так, Германия будет иметь за 11 кусков полотна 10 кусков сукна, а прежде имела их не меньше, как 15 кусков полотна; стало быть, при каждом обмене 10 кусков сукна на 11 кусков полотна Англия будет выигрывать по 1 куску полотна, а Германия – 4 куска сукна. По первой пропорции большая часть выигрыша достанется Англии, по второй пропорции – Германии». Меновые ценности устанавливаются на основании соотношения спроса и предложения. «Если для Англии легко увеличить снабжение сукном по запросу из Германии, а запрос Германии на английское сукно слаб, между тем как английский запрос на германское полотно силен, то установится между английским сукном и немецким полотном пропорция ценностей, соответствующая второму нашему случаю, и большая часть выигрыша будет оставаться у Германии. В противном случае, когда английский запрос на германское полотно слаб, а германский запрос на английское сукно силен большая часть выигрыша достается Англии» [1, с. 598-599].

Отталкиваясь и развивая положения теории Д. Рикардо, Дж. С. Милль обратил внимание на проблему, ускользнувшую из поля зрения предшественника. Подчеркивая возможности обмена, Д. Рикардо исхо-

дил из признания того, что товар, произведенный в одной стране, будет полностью приобретен другой, в свою очередь производящей другой товар, который будет полностью реализован в первой стране. Однако, считал Дж. С. Милль, такой обмен далеко не всегда возможен. Страна А, отказываясь от производства товара Х и концентрируя капитал и рабочую силу товара у, рассчитывая на полную его реализацию на рынке страны В, может такое осуществить, а страна В в силу исторического опыта, национальных традиций, отсутствия необходимых свободных капиталов, подготовленной рабочей силы и иных причин – не может. Одна из стран может полностью реализовать свой товар, другая – нет. Излишки придется продавать по более низкой цене, теряя часть прибыли. Партнер, наоборот, приобретая товар по более низкой цене может купить большее количество или «недоиспользованные» деньги израсходовать на приобретение других необходимых товаров. Вывод Дж. С. Милля однозначен: «Стоимости, на которые данная страна обменивается своей продукцией с другими странами, зависит от двух факторов: во-первых, от размера и способности к расширению спроса ее товар сравнительно со спросом на их товары; во-вторых, от величины капитала, высвобожденного из внутреннего его производства товаров для собственного потребления» [2, с. 359]. Или: чем выше превышение спроса зарубежного партнера на продукты данной страны над ее спросом на импортные товары и чем меньше по сумме капитал, привлекаемый для производства товаров на экспорт из других производств по сравнению с аналогичным капиталом в других странах, тем больше импортных товаров получит страна в обмен на его веденное контрактом количество товаров собственного производства.

Конкретной иллюстрацией правильности выводов Дж. С. Милля является ситуация 60-х годов прошлого столетия. Тогда спрос от страны промышленно развитых стран на многие виды полезных ископаемых, сельскохозяйственное сырье, продовольствие, на чем специализировались развивающиеся страны, резко снизился, цены упали. Промышленно же развитые страны подняли цены на продукцию своих производств. Экономика большинства развивающихся стран оказалась в тяжелейшем положении. Если в 1960 г. доля пищевой промышленности в общем объеме мирового промышленного производства составляла 16,0%, то в 1970 – 15,1, легкой – соответственно 12,2 и 11,2% [3, с. 565].

В 80-е годы XX в. экономика развивающихся стран продолжала зависеть и страдать от «ножниц» цен, поскольку оставалось поставщиком относительно дешевых продуктов и даров природы и одновременно по-

купателем дорогих машин и оборудования. В мировом экспорте на долю развивающихся стран приходилось: каучука 98,3%, какао бобов 92,1, кофе 91,6, бананы 86,7, олово 74,7, медь 63,8, фосфориты 52,9, табак 51,3 и т.д. [4, с. 381]. Значит, сохранялась возможность повторения «революции» 60-х годов.

И в настоящее время ситуация не изменилась.

Всегда следует помнить непрекращающееся действие вывода автора «Основания политической экономии»: «Если заграничный запрос на наши товары слишком слаб сравнительно с нашим запросом на заграничные товары, так что ценность ввоза превышает ценность отпуска, наш запрос уменьшается возвышением ценности заграничных товаров, и ввоз их уменьшается; или запрос заграничных стран на наши товары усиливается понижением ценностей наших товаров, и наш вывоз от этого увеличивается» [2, с. 599].

Дж. С. Милль был первым, кто отметил неравномерность распределения экономической выгоды между партнерами. По его мнению, наибольший выигрыш получает страна, товары которой пользуются за рубежом высоким спросом. При этом такая страна сама не очень зависит от иностранных продуктов.

Литература: *1. Чернышевский Н. Г. Полное собрание сочинений: в 15-ти тт./ Н. Г. Чернышевский. – Т. IX. – М.: ОГИЗ, 1949. – 1011 с. 2. Милль Дж. С. Основы политической экономии: в 3-х тт: перев. с. англ./ Дж. С. Милль Т. 2. – М.: Прогресс, 1980. – 480 с. 3. Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет/ под ред. И.С. Королева. – М.: Юристъ, 2003. – 604 с. 4. Тодаро М. Экономическое развитие: перев. с. англ./ М. Тодаро. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 671 с.*

❋❋❋

УДК 339.92(510):330.322

Куркіна А. В.

ІНВЕСТАЦІЙНИЙ КЛІМАТ КИТАЮ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Керівник: старший викладач Коваленко Р. С.

У процесах глобалізації світової економіки іноземні інвестиції грають не менш значиму роль, ніж міжнародна торгівля товарами і послугами. У сучасному світі практично не залишилося країн, не залучених в процеси міжнародного інвестиційного співробітництва. Стало аксіомою, що стійкий економічний розвиток неможливий без ефективної участі в світогосподарських процесах, в тому числі без активного залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

Китай – це країна, зі своєю яскраво вираженою особливістю ведення економічної політики. Китайські інвестиції затребувані зараз в усьому світі; і Китай – не розчаровуючи шукачів інвестиційних коштів відкрито для зовнішніх і внутрішніх інвестицій. ПІІ служать для Китаю додатковим джерелом коштів, передових технологій, сучасного менеджменту, сприяють ринковим перетворенням, підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції. У Китаї вважається, що інвестиції, споживання, експорт – це «трійка», яка виводить китайську економіку на нові рубежі. Формування передумов для залучення іноземних інвестицій розглядається в якості одного з пріоритетних напрямків діяльності китайської держави [1].

Важливою складовою частиною політики зовнішньої відкритості Китаю є залучення в країну прямих іноземних інвестицій, які розглядаються в якості досить ефективного способу отримання зарубіжних фінансових коштів, технологій, нових форм і методів управління. Якщо на початкових етапах проголошеного тридцять років тому курсу на модернізацію і реформи, іноземні капіталовкладення мали для КНР допоміжне значення і використовувалися в експериментальному порядку, то до теперішнього часу їх роль істотно зросла. Діяльність підприємств за участю іноземного капіталу сприяє підтримці високої економічної динаміки КНР, технічному оновленню промисловості, створення робочих місць, розвитку експортної бази країни і підвищенню розміру податкових надходжень до державного бюджету [2].

Особливо слід відзначити що, прямі іноземні інвестиції в останнє десятиліття стали вирішенням проблеми зайнятості в такий багатонаселеній країні, як Китай. З точки зору інтересів іноземних компаній, наявність у великих розмірах дешевої і працьовитої робочої сили є одним з основних чинників інвестиційної привабливості Китаю. В даний час проблема зайнятості ускладнюється глобальною фінансовою кризою, причому найбільшої шкоди для робочих місць завдає падіння попиту на китайську експортну продукцію на ринках провідних розвинених країн.

В даний час в сфері прямих міжнародних інвестицій намітилося уповільнення. Посилаючись на статистичні дані ООН, в 2014 році обсяг прямих глобальних транскордонних інвестицій скоротився на 21 відсоток, в цьому році очікується подальше скорочення цього показника на 30-40%. Це певною мірою позначиться на залученні Китаєм іноземних інвестицій Однак Китай як і раніше дуже привабливий для прямих міжнародних інвестицій. За підсумками дослідження, проведеного американо-китайською торговою комісією, 88% іноземних респондентів-

підприємств, які інвестують в Китай, отримують прибуток, у 81% з них показник прибутку перевищує коефіцієнт подібного прибутку в усьому світі, 85% підприємств ставлять Китай на перше місце в свої плани розвитку власного бізнесу за кордоном. Китай залишається привабливим для іноземних інвесторів завдяки своїй зростаючій економіці, наявності порівняно великої кількості капіталів і сприятливому інвестиційному клімату.

Політика Китаю на залучення іноземних інвестицій залишається незворотною, країна продовжить розширювати сферу відкритості зовнішньому світу і вдосконалювати інвестиційний клімат в цілях безперервного розширення масштабів і підвищення рівня використання зарубіжних інвестицій, а також сприяння швидкому і здоровому розвитку національної економіки [1].

Однак, звідси, не випливає, що в Китаї всі проблеми, пов'язані з формуванням інвестиційного клімату та залученням іноземних інвестицій, вирішені. Інвестори продовжують стикатися з відсутністю прозорості, непослідовно насильницьких законів і постанов, зі слабким захистом інтелектуальної власності, корупцією політики захисту місцевих фірм, а також з ненадійністю правової системи, яка нездатна гарантувати недоторканність контрактів. Широка відкритість зовнішньому світу тягне посилення залежності національної економіки від світової. Це стає особливо небезпечним в моменти різких коливань світової кон'юнктури. Багато іноземців, які постраждали від кризи, закривають свої підприємства.

Опубліковані Світовим банком «Огляди інвестиційного клімату» свідчать, що Китай створив в основних промислових центрах такий інвестиційний клімат, якому багато з розвинених країн, можуть лише заздрити, і це відноситься не тільки до рівня зарплат і ставок валютного курсу. Як показують названі дослідження, в провідних індустріальних центрах – витрати, викликані недостатньою кількістю інфраструктури, злочинністю, хабарництвом, правовим регулюванням і труднощами забезпечення виконання контрактів, охоплюють в середньому менше 14%. Це набагато менше аналогічного показника в таких країнах, як Бразилія і Пакистан. Китаю потрібно пройти ще довгий шлях, особливо в плані поширення аналогічних поліпшень на інші райони країни, проте в світлі сказаного його успіхи не викликають сумнівів [3].

Влада Китаю робить дуже багато для подальшого розвитку конкурентного інвестиційного клімату. Є плани щодо розвитку атомної енергетики. Китай вже давно використовують залучення приватних інвестицій для будівництва платних доріг і інфраструктури. За загальною протяжністю швидкісних автострад Китай займає 2-3 місце в світі – 41 тис. км.

Широкомасштабне залучення ПІІ та еволюційне формування інвестиційного клімату здійснюються в Китаї на базі довгострокової інвестиційної стратегії, удосконалюється з ходом здійснюваних реформ і з довгостроковими цілями розвитку економіки країни.

Галузева структура іноземних інвестицій в КНР характеризується випереджаючим зростанням вкладень в обробну промисловість, де особливо велика частка живої праці в вартості кінцевої продукції.

За останні роки відбулася трансформація ПІІ транснаціональних компаній в Китай. Це проявляється у збільшенні частки новітніх технологій, що передаються ТНК-підприємствам за участю іноземного капіталу, розширення мережі науково-дослідних центрів, створюваних найбільшими ТНК на території Китаю. У січні 2016 року Китай збільшив обсяг інвестицій за кордон на 18,2%, загальний обсяг інвестицій за перший місяць 2016 року склав 12,02 млрд дол. США. Про це свідчать дані Міністерства комерції КНР. Найбільший обсяг інвестицій Китай направив в виробничу галузь – сферу обчислювальної техніки, телекомунікацій, електроніки, медичного обладнання, металообробну промисловість. Більше половини китайські підприємства вклали у виробництво верстатів – зростання вкладень в цю галузь склало 128% [4].

Нефінансові прямі зовнішні інвестиції Китаю, швидше за все, досягнуть 1,12 трлн юанів (161,19 млрд дол. США) за підсумками минулого року, а прямі іноземні інвестиції в Китай складуть 785 млрд юанів. Про це нещодавно заявив міністр торгівлі країни Гао Хучен [5].

За його словами, уряд буде «підтримувати стійке і планомірний розвиток зовнішніх інвестицій і співпраці» у 2017 році, повідомляє Reuters. Гао попередив також, що в 2017 році труднощі в залученні стабільного припливу іноземних інвестицій в Китай посиляться, а джерела волатильності для зовнішніх інвестицій КНР розширяться нарівні з ризиками.

Одна з особливостей інвестування Китаю вибухове зростання китайських інвестицій в США. Показник січня 2016 року у 3,9 рази більше, ніж показник минулорічного січня. Дані по розгортається проектам свідчать про перевищення майбутніх інвестицій Китаю в США показника в 100 млрд дол. США. Показник закритих угод по січню становить 1,56 млрд дол. США – історичний рекорд китайських вкладень. Активність на американському ринку проявили компанія побутових приладів «Хайер» і корпорація «Ваньда» [4].

На сьогодні Китай – третій за величиною інвестор в світі. Незважаючи на гостру кризу на фондових ринках, а також масштабний відтік капіталу, який склав в 2015 році за різними оцінками від 500 млрд до 1 трлн

дол. США, Китай продовжує ставити історичні рекорди по збільшенню іноземних інвестицій і зростання обсягу своїх зарубіжних активів. Іноземні інвестиції зростають протягом 13 років із середнім темпом в близько 33% в рік. Інвестиції за 12 п'ятирічку зросли на 230% в порівнянні з 11-ої п'ятирічкою розвитку економіки. Нової особливістю інвестування Китаю стали масштабні інвестиції в 49 країн, розташованих на Економічному поясі Шовкового шляху, інвестиції сюди склали 14,82 млрд дол. США в 2015 році, та країна продовжує розширювати горизонти свого інвестиційного життя, як у самій крайні, так і поза її межами [5].

Література: *1. Гельбрас В. Ціна економічних успіхів Китаю // Світова економіка і міжнародні відносини. – 2007. – № 9. – С. 26-29.2. Про залучення прямих іноінвестіцій в Китаї за перші 10 місяців 2016 року Міністерство комерції КНР [електронний ресурс] Режим доступу: http://russia.mofcom.gov.cn/aarticle/speechheader / 200811 / 20081105889960.html3.Міністерство комерції КНР [електронний ресурс] Режим доступу: http://russian.china.org.cn/business/txt/2007-08/06/content_8636946.htm 4. Бази даних ЮНКТАД, розділ «прямі іноземні інвестиції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx 5.ChinaForeignDirectInvestmen [електронний ресурс] Режим доступу:http://www.tradingeconomics.com/china/foreign-direct-investment*

❋❋❋

УДК 339.9:656.2

Кутовий Р. Н.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАЛІЗНИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Керівник: к.е.н., старший викладач Маханьова Ю. М.

Залізничний транспорт – це один із видів наземного транспорту, з допомогою якого здійснюються пасажирські та вантажні перевезення рельсовими шляхами. Головною функцією залізничного транспорту є перевезення сільськогосподарських вантажів та масових промислових, таких як сталь, зерно, вугілля на великі відстані.

Даний вид транспорту призначений для подолання як незначних, так і відстаней, що перетинають території кількох країн. Варто виділити також низьку залежність його від погодних умов, зокрема від дощу та туману, що дає змогу для збільшення об'ємів перевезень. Він займає друге в світі місце за пасажирообігом після автомобільного і є другим за товарообігом видом транспорту після морського, і вважається одним із найшвидших [2].

Даний транспорт має такі переваги та техніко-економічні особливості:

– можливість створення залізничних шляхів на будь-який сухопутній території, за допомогою поромів, тунелів, мостів;

– здійснення залізничного сполучення і з розділеними територіями однієї країни;

– висока провізна спроможність залізниць та об'ємність перевезень;

– універсальне використання для транспортації різних масових вантажів та пасажирів з великою швидкістю;

– регулярність перевезень незалежно від пори року, часу доби і погоди;

– можливість створення прямого зв'язку між великими підприємствами під'їзними коліями і забезпечення доставки вантажів за схемою «від дверей до дверей» без дорогих перевалок;

– як правило більш короткий шлях перевезення вантажів у порівнянні з водним транспортом;

– у порівнянні з іншими видами транспорту, крім трубопровідного порівняно невисока собівартість перевезень [1].

Існують значні відмінності в рівні розвитку залізничного транспорту, зокрема в його протяжності, густоті мережі, ступені електрифікації залізниць в різних регіонах і країнах світу. В світі йде скорочення протяжності мережі залізниць, особливо в розвинених країнах. Нове їх спорудження ведеться лише в окремих, здебільшого, в країнах, що розвиваються.

Увесь залізничний транспорт розподіляється на 2 основні групи за характером перевезень – це пасажирський та вантажний. Якщо, пасажирські перевезення не мають певних підвидів, то залізничні вантажоперевезення можна класифікувати за способами перевезення і визначити наступні види:

– рефрижераторні, призначені для перевезення вантажів, що вимагають особливого температурного режиму

– вагонні, що використовуються для перевезення пошти та товарів широкого вжитку;

– Контейнерні, зазвичай використовуються для транспортування товарів народного споживання.

– Хоперові, перевезення сипучих вантажів у спеціальних саморозвантажувальних вагонах.

– Цистернові – для перевезення наливних вантажів

– Відкритими піввагонами здійснюється перевезення вугілля, дров, металу та інших сировинних матеріалів.

– Платформні використовуються для перевезення рухомої техніки, великих промислових агрегатів [3].

За сумарним обсягом перевезених вантажів на нього припадає близько 10% від загальносвітового обсягу. Сама залізнична мережа була повністю сформована до початку 20 століття, а її сумарна довжина на сьогодні становить близько 13 мільйонів кілометрів [4].

В наші часи роль даного виду транспорту залишається важливою, особливо в перевезенні масових вантажів. Близько 50% загальної довжини залізничного шляху припадає на 10 країн – Росія, США, Китай, Індія та Канада. По густоті залізничних шляхів лідером є Західна Європа.

За протяжністю мережі залізничних шляхів провідні позиції в світі займають найбільші (за розмірами території) країни: США (176 тис. Км), Росія (86), Канада (85), ФРН, КНР, Австралія, Індія, Аргентина, Мексика, Франція. Більше половини загальної довжини залізничних шляхів світу припадає на частку цих країн.

За густотою залізниць лідерами є країни Європи (щільність їх в Бельгії становить 133 км на 1 тис. Кв. Км). Густота залізничної мережі в середньому по країнах Африки становить всього 2,7 км на 1 тис. Кв. км. Європейські країни також випереджають всіх за рівнем електрифікації залізниць (в Швейцарії електрифіковано близько 100% залізниць, в Швеції – 65%, в Італії, Іспанії та Австрії – понад 50%, в Росії-47%). Росія лідирує за загальною довжиною електрифікованих залізниць.

В деяких країнах та світових регіонах залізничні дороги мають різні колії. У країнах СНД колія ширша, ніж в країнах Азії, Європи та Північної Америки. Не є відповідною європейській колія деяких інших держав, наприклад, держав Піренейського півострова та Фінляндії. В загалі на західноєвропейську колію відводиться майже три четвертих довжини світових залізниць.

США, КНР і Росія займають лідируючі позиції в світі по вантажообігу, за пасажирообігом – Японія (395 міліардів пасажиро-кілометрів), КНР (354), Індія (320), Росія (170), ФРН – 60 міліардів пасажиро-кілометрів.

Серед таких розвинених країн як ФРН, Франція, Японія та інші створені понад швидкі (швидкість яких понад 300 км / ч) залізниці. Залізниці країн СНД, зарубіжної Європи, Північної Америки в рамках своїх регіонів з'єднані в єдину транспортну систему та утворюють регіональні системи залізниць. Так, наприклад, для здійснення транзитних перевезень між зарубіжної Європою і Японією через територію СНД прокладений Транссибірський «міст», за яким вантажі проходять до портів Знахідка і Східний і далі до Японії морем.

Характеризуючи залізничний транспорт, необхідно відзначити якісні зміни в ньому на сучасному етапі: використання нових видів двигунів, створення безколісних поїздів, які працюють на повітряній подушці, магнітної і електромагнітної підвісці [5].

Отже, можна зробити висновок, що залізничний транспорт, який зародився ще в епоху промислової революції, залишається і до сьогодні

одним із основних видів транспорту і відіграє невід'ємну роль у стимулюванні міжгосподарських зв'язків між світовими країнами світу та розвитку їх економік.

Література: *1. Характеристика железнодорожного транспорта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lokomotiv-rostov.ru/passengers/harakteristika-zheleznodorozhnogo-transporta/; 2. Сухопутный транспорт мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.1variant.ru/2011-10-27-03-00-18/25-2012-01-21-00-15-58/741-2012-12-02-21-29-53.html; 3. Все о грузоперевозке железнодорожным транспортом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ulex.info/mnenie-eksperta/vse-o-gruzoperevozke-zheleznodorozhnyim-transportom.html; 4. Мировая транспортная система [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://utmagazine.ru/posts/12173-mirovaya-transportnaya-sistema; 5. Железнодорожный транспорт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://geographyofrussia.com/zheleznodorozhnyj-transport/*

❋❋❋

УДК 911.3

Леонов М. Ю., Непрядкіна Н. В.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИЙ ПАРТНЕР УКРАЇНИ У СФЕРІ ПОСЛУГ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

На сучасному етапі розвитку економіки країн світу міжнародна торгівля послугами набуває все більшого значення. У більшості країн Європи у загальному обсязі зовнішньоторговельного обороту питома вага торгівлі послугами збільшується, оскільки в європейських країнах значна частка економічно активного населення зайнята саме в цій сфері. Також це є результатом науково-технічного прогресу у сфері матеріального виробництва та збільшення соціально-економічних потреб багатьох європейських країн. Отже, в сучасних умовах розвитку світового господарства суспільно-географічне дослідження міжнародного ринку послуг є важливим і актуальним.

Вигідне економіко-географічне положення України сприяє розвитку зовнішньої торгівлі послугами з країнами Європи. Україна розташована поблизу економічно високо розвинутих країн Західної Європи, а також пов'язана морськими шляхами з країнами Середземномор'я. Через територію країни проходять транзитні магістралі з держав СНД до країн Європи. Це сприяє збільшенню частки послуг, зокрема транспортних, у зовнішній торгівлі України з країнами Європи.

Послуги відіграють головну роль у всіх сучасних національних економіках розвинутих країн. Ефективний сектор послуг має вирішальне значення для торгівлі та економічного зростання і для повноцінного

економічного розвитку, а також виступає каталізатором усієї світової торгівлі й розвитку. Європейський Союз продовжує залишатися найбільшим глобальним учасником світового ринку послуг: як у якості експортера, де його частка досягає 28%, так і в ролі імпортера з показником 24% [1].

З огляду на євроінтеграційне спрямування нашої держави доцільно проаналізувати останні тенденції становлення й розвитку зовнішньої торгівлі послугами України з європейськими країнами потягом останніх років. За період 2006-2012 рр. обсяги експорту та імпорту послуг значно збільшилися. Якщо у 2006 р. значення експорту та імпорту були 2360,8 та 1703,9 млн. дол. США відповідно, то у 2012 р. ці показники збільшились майже на 59% за експортом і на 56% за імпортом [2].

Найбільшими ринками збуту українських послуг виступають такі європейські країни: Велика Британія, Швейцарія, Німеччина, Кіпр, Бельгія, Естонія, Австрія, Франція, Польща, Нідерланди. Найбільші експортери послуг до України – Кіпр, Велика Британія, Німеччина, Швейцарія, Австрія, Польща, Нідерланди, Франція, Швеція, Угорщина. З абсолютною більшістю європейських країн Україна має позитивне сальдо у торгівлі послугами, але з Австрією, Німеччиною, Польщею, Португалією, Нідерландами, Андоррою і Литвою воно від'ємне.

Європейський Союз є одним із основних торговельних партнерів України. Згідно із статистичними даними у 2014 році питома вага торгівлі товарами та послугами України з ЄС збільшилася на 3,5 відсоткові пункти та склалася у розмірі 35,8% від загального обсягу торгівлі України (рис. 1).

Водночас, на фоні загального скорочення обсягів торгівлі України на 21,7 відсотків скорочення обсягів товарообігу з ЄС відбулося лише на 12,4 відсотки (або на 6 831,20 млн. дол. США) та склалися в обсязі 44 297,4 млн. дол. США.

Питома вага торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2014 році збільшилася на 1,7 в. п. та склалася у розмірі 40,3% від загального обсягу торгівлі послугами України. Водночас, обсяги торгівлі послугами у грошовому виразі скоротилися на 18,7 відсотки (або на 1 573,00 млн. дол. США) та склалися в обсязі 6 834,7 млн. дол. США (див. рис. 1). Питома вага експорту послуг до країн ЄС за згаданий період збільшилася на 5,0 в. п. та склалася в розмірі 34,5% від загального обсягу експорту послуг України. Обсяги експорту послуг у грошовому виразі скоротилися на 7,3 відсотки (або на 306,7 млн. дол. США) та склалися в обсязі 3 889,00 млн. дол. США.

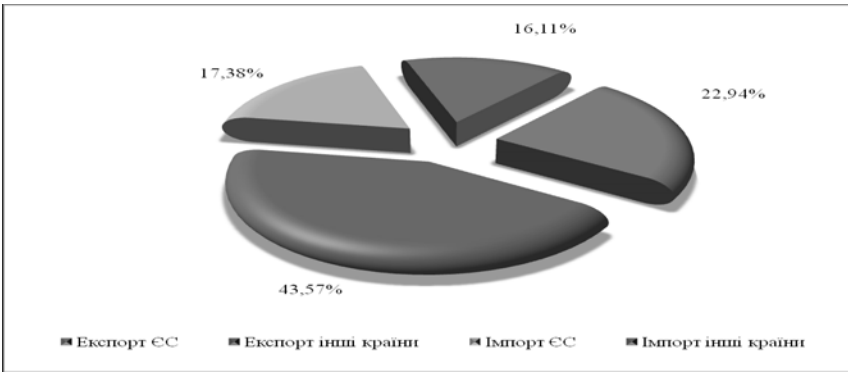

Рис. 1. Структура зовнішньої торгівлі послугами України, 2014 р.р.
Побудовано автором за даними [3]

Питома вага імпорту послуг з країн ЄС за згаданий період скоротилася на 4,1 в. п. та склалася в розмірі 51,9% від загального обсягу імпорту послуг в Україну. В свою чергу, обсяги імпорту послуг у грошовому виразі скоротилися на 30,1 відсотки (або на 1 266,20 млн. дол. США) та склалися в обсязі 2 945,80 млн. дол. США. У двосторонній торгівлі між Україною та ЄС склалося позитивне сальдо, яке збільшилось у порівнянні з аналогічним періодом минулого року на 959,5 млн. дол. США та у 2014 році склалося у розмірі 943,2 млн. дол. США.

Основними торговельними партнерами України за зазначений період стали такі країни, як Великобританія (19,4%), Німеччина (16,5%), Кіпр (13,8%), Нідерланди (6,0), Австрія (5,2%), Польща (5,0%). Провідними країнами, що імпортували українські послуги, стали такі держави, як Німеччина (16,5%), Великобританія (16,5%), Кіпр (11,6%), Нідерланди (7,3), Польща (5,1%), Австрія (5,1%). До головних країн-експортерів послуг до вітчизняної економіки належать Великобританія (23,3%), Кіпр (16,6%), Німеччина (16,4%), Австрія (5,4%), Польща (4,9%), Нідерланди (4,3%).

У І півріччі 2015 р. найбільші обсяги експорту припадали на транспортні послуги, які займали 54,2% від загального обсягу експорту, в сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 16,3%, з переробки матеріальних ресурсів – 12,3% і ділові – 7,9%. Обсяг експорту послуг країн ЄС склав 1 млрд. 392,9 млн. дол. США і скоротився в порівнянні з І півріччям 2014 р. на 31,7%. Частка експорту послуг країнам ЄС становила 30,8% від загального обсягу експорту і проти відповідного періоду 2014 р. зменшилася на 2,6 в. п. Найбільшу частку в загальному обсязі імпорту послуг в І півріччі 2015 р. становили транспортні послуги –

21,7%, державні та урядові – 15,9%, послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю – 15,1%, ділові – 13,7%, на послуги, пов'язані з подорожами – 12,3%, в сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 11% [4].

Отже, проаналізувавши зовнішню торгівлю послугами України, можна зазначити, що країни Європи є важливими торговельними партнерами України, оскільки за обсягом зовнішньоторговельного обороту послугами даний регіон займає перше місце серед інших регіонів світу.

Литература: *1. Особливості зовнішньої торгівлі послугами України з країнами Європейського Союзу, В. С. Корчун, О. К. Наневич. / Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики країн світу / [Електронний ресурс]. – режим доступу:; https://integrationconference2011.wordpress.com/2011/07/11/hello-world/; 2. Зовнішня торгівля України послугами з країнами ЄС / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/; 3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України – офіційний веб-сайт [Електрон. ресурс]. – режим доступу: www.me.gov.ua; 4. Профіцит зовнішньої торгівлі України послугами за I півріччя склав 2,2 млрд. дол. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.rbc.ua/ukr/news/profitsit-vneshney-torgovli-ukrainy-uslugami-1439558523.html*

❋❋❋

УДК 336.717.339

Леонов Н. Ю.

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ КРАЇН СНД

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н. В.

Банківські системи країн СНД розпочали своє становлення майже одночасно – після отримання незалежності внаслідок розпаду Радянського Союзу. Саме на початку 90-х років XX ст. в країнах співдружності були засновані інститути національних банків, в основу яких, в переважній більшості, лягли структура та методи діяльності державних банків відповідних республік колишнього СРСР.

Оскільки в радянський час другого рівня банківської системи не існувало, то падіння адміністративно-командного ладу економіки призвело до активного розвитку комерційної банківської діяльності. Через відсутність досвіду та напрацювань в цій сфері банківські системи країн СНД розвивалися по-різному й сьогодні характеризуються різним ступенем стабільності та ефективності [1].

Активи банківської системи країн СНД у 2015 році скоротилися на 37% у доларовому вираженні: якщо до початку 2014 р. показник становив 2,1 трлн. рублів (близько 33 млрд доларів), то в цьому році він скоротився до 1,32 трлн. рублів (1 долар – 65 руб.). При цьому активи топ-

200 найбільших банків СНД на 1 січня 2016 року склали 1,19 трлн рублів, що на 19% менше, ніж роком раніше.

Негативна динаміка пояснюється падінням курсів валют усіх країн пострадянського регіону. Рубль і казахський тенге за два роки подешевшали до долара вдвічі. Значне падіння до долара також продемонстрували азербайджанський манат, киргизький сом та інші. В таких умовах пропорційно знизилися і вимоги, необхідні для потрапляння банку в рейтинг. В цьому році мінімальний обсяг активів для цього склав 0,51 млрд доларів. Для порівняння, в 2014 році він становив 0,96 млрд доларів. Таким чином, банк, що займав у 2014 році 200-е місце, зараз міг би виявитися на початку другої сотні.

Ослаблення вимог до кандидатів очікувано призвело до появи у рейтингу нових країн-учасників. Якщо за підсумками 2013 року в нього входили 9 країн, то за підсумками 2015 року – 11. Першість у рейтингу, як і раніше займають російські банки: на їх частку припадає майже 60% від загального числа. На другому місці розташувалися казахські банки – 9,5% від представлених в рейтингу, частка українських банків складає 8,5%, а узбецьких – 5,5%. Білорусь стала п'ятою країною за представленістю банків у рейтингу – 4,5%. Частка решти країн ще нижче, а у новачка рейтингу-2015 – Таджикистану – всього 1%. Під загрозою вимивання з рейтингу, насамперед, середньоазіатські банки, оскільки в цьому регіоні зберігаються кризові явища і валютна нестабільність. Таким чином, представництво країн СНД в наступному рейтингу може скоротитися проти тенденції останніх років з її розширення [2].

Спільними рисами розвитку банківських систем країн СНД можна назвати:

– співвідношення активів банківських установ до ВВП країни, яке є невисоким, в середньому по країнах СНД становить 60%, в той час як у країнах Східної Європи (Болгарії, Польщі, Румунії, Чехії) цей показник перевищує 100%;

– незначне співвідношення капіталу банківської системи до її активів, яке в середньому для країн співдружності становить 15%, в той час як у країнах Східної Європи цей показник перебуває на рівні 25%;

– значну частку держави у структурі активів банківських установ;

– присутність іноземного капіталу в банківській системі є незначною і в середньому по групі країн СНД становить 40%, в той час як у країнах Східної Європи середнє значення показника наближається до 85%.

У цілому країни СНД як на початку формування банківських систем, так і нині стикаються з певними проблемами, а саме: проблемою надійності, забезпеченості виданих кредитів і високими відсотковими ставка-

ми на них; перевищенням допустимого для країн з перехідною економікою рівня інфляції; невисоким рівнем капіталізації банків у деяких країнах; зростанням зовнішньої заборгованості і неконтрольованим проникненням на їх територію іноземних банківських установ, що вимагає посилення контролю з боку держави та центральних банків за розвитком національних банківських систем СНД.

Література: *1. Степаненко-Липовик Б. Банківські системи країн СНД: спільний старт – різні шляхи / Б. Степаненко-Липовик / Економіст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ua-ekonomist.com/220-bankvsk-sistemi-krayin-snd-splniy-start-rzn-shlyahi.html; 2. Активи банків країн СНД продовжують скорочуватися через парад девальвації валют. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://economics.unian.ua/finance/1544157-aktivi-bankiv-krajin-snd-prodovjuyut-skorochuvatisya-cherez-parad-devalvatsiji-valyut.html:https://economics.unian.ua/finance/1544157-aktivi-bankiv-krajin-snd-prodovjuyut-skorochuvatisya-cherez-parad-devalvatsiji-valyut.html*

❋❋❋

УДК 339.54(477)

Ліу Тхай Тхань В'єт

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ЗОВНІШНЬО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц.Черномаз П. О.

На сьогоднішній час економіка України піддається динамічним змінам, зокрема в зовнішньоторговельній діяльності [1]. Зовнішньоекономічна діяльність має значний вплив на такі процеси, як забезпечення ресурсами, поширення ринків збуту, конкурентоспроможність на ринку, структурні зміни національної економіки, міжнародний поділ праці, торгово-економічна інтеграція тощо.

Нині триває процес зміни вектору розвитку зовнішньоторговельної діяльності України, який розпочався у 2014 році підписанням «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» та гострими геополітичними змінами. Впродовж останніх років експорт та імпорт мають динаміку втрати своїх позицій, що, насамперед, впливає на загальний добробут країни.

Аналіз динаміки експорту та імпорту товарів та послуг з 2011 по 2016 роки (табл. 1) показав нестабільність сальдо торгівельного балансу, що пов'язана зі змінами кон'юнктури та геополітичною ситуацією, а також з коливаннями валютного курсу гривні.

Впродовж цього періоду можна спостерігати поступове зменшення експорту та імпорту України. За даними Національного банку України

(НБУ) експорт скоротився на 29,9% у 2015 році, що свідчить про більш стрімке падіння, ніж у 2014 – 14,5% [3]. З наведених в табл. 1 даних видно, що протягом досліджуваного періоду експорт товарів зменшився майже вдвічі з 68394,2 млн. дол. США у 2011 році до 38127,1 млн. дол. США у 2015 році. Проте, незважаючи на стрімке падіння рівня експорту, ми спостерігаємо позитивний торговельний баланс, починаючи з 2014 року. Обсяги експорту зменшилися за різними групами товарів, у тому числі за металургійною продукцією – на 38,7%; мінеральними продуктами – на 49,5%; продовольчими товарами – на 13,1%; продукцією машинобудування – на 38,5%; продукцією хімічної промисловості – на 34,7%. У географічному розрізі найбільше знизився експорт товарів до Росії (у 2,1 рази), унаслідок чого частка цього регіону впала до 11,9% (з 17,2% у 2014 році). Експорт товарів до країн ЄС скоротився на 26,2%, проте його питома вага в загальному експорті зросла до 29,5% (у 2014 році – 28,0%).

Таблиця 1

Динаміка показників торговельного балансу України з 2011 по 2016 роки (млн.дол. США)

Показник	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Експорт товарів	68394,2	68830,4	63320,7	53901,7	38127,1	36362,8
Імпорт товарів	82608,2	84717,6	76986,8	54428,7	37516,4	39248,6
Експорт послуг	14180,3	14096,2	14233,2	11520,8	9736,6	9631,4
Імпорт послуг	6214,2	6650,1	7523	6373,1	5523	5304,7
Сальдо торговельного балансу	-6247,9	-8441,1	-6955,9	4620,7	4824,3	1440,9

Складено автором за даними [2]

Ситуація з імпортом теж має достатньо негативну динаміку. Протягом проаналізованого періоду імпорт послуг та товарів зменшується й складає 37516,4 млн. дол. США у 2015 році, що менше на 110% ніж у 2011 році – 826908,2 млн. дол. США. Згідно зі звітом НБУ у 2015 році імпорт товарів зменшився на 32,8%, у 2014 році – на 29,0%. Енергетичний імпорт знизився на 26,7%, неенергетичний – на 34,9% у річному вимірі, у тому числі: продукція машинобудування – на 30,0%; продукція хімічної промисловості – на 26,9%; продовольчі товари – на 43,5%. У географічному розрізі імпорт товарів із Росії скоротився на 40,2%, його частка в загальному імпорті знизилася з 21,5% до 19,1%. Імпорт товарів із країн ЄС зменшився на 28,1%, натомість його частка в загальному імпорті зросла з 31,7% до 34,0% [3].

Якщо розглянути дані за 2016 рік, то можна виявити, що експорт товарів становив 36362,8 млн. дол. США, імпорт – 39248,6 млн. дол. США.

Порівняно із 2015 роком експорт скоротився на 4,6% (на 1764,3 млн. дол. США), імпорт збільшився на 4,6% (на 1732,2 млн. дол. США). Експорт послуг становив 9631,4 млн. дол. США, імпорт – 5304,7 млн. дол. США. Порівняно із 2015 роком експорт скоротився на 1,1% (на 105,2 млн. дол. США), імпорт – на 4,0% (на 218,3 млн. дол. США). Негативне сальдо товарів (2885,8 млн. дол. США) було компенсовано позитивним сальдо послуг (4326,7 млн. дол. США), у результаті сальдо торговельного балансу у 2016 році становить 1440,9 млн. дол. США [2].

Отже, впродовж 2011-2016 років відбувалась трансформація економіки України, що негативно позначилося на показниках зовнішньої торгівлі. Гальмування розвитку зовнішньої торгівлі України є важливим питанням, вирішення якого потребує підвищення рівня конкурентоспроможності українських товарів та створення умов для стабільного розвитку економіки.

Література: *1. Кулицький С. Питання трансформації української зовнішньої торгівлі на сучасному етапі [Електронний ресурс]/ Кулицький С. // Україна: події, факти, коментарі – N 23. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/images/ukraine/2015/ukr23.pdf 2. Статистична інформація [Електрон. ресурс]/ Державна служба статистики України: Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua 3.Статистична інформація [Електрон. ресурс]/ Національний Банк України: Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/*

❋❋❋

УДК 339.923(529.1:477)

Логвиненко Б. Г.

ОСОБЛИВОСТІ ТА НАПРЯМКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТАЙВАНЮ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: старший викладач Коваленко Р. С.

Тайвань, або офіційно Китайська Республіка – країна, що живе за своїми законами та розвивається власним шляхом. У результаті здобуття комуністами влади та втечі Чан Кайші на острів, Тайвань був проголошений окремою від континенту державою, яка претендує на ім'я нащадка Китайської Республіки Сун Ятсена. Китайська Республіка була заснована у 1911 році і контролювала значну частину материкового Китаю та Монголії. Після закінчення Другої світової війни під контроль Китайської Республіки перейшла група островів Тайвань та Пенху, Цзінмен, Мацзу й інші невеликі прилеглі острови. Китайська Республіка здійснює дипломатичні відносини через свої «економічні та культурні представництва» (фактично, посольства).

Мета даної роботи – дослідити розвиток економіки Тайваню, проаналізувати передумови та наслідки «тайванського економічного дива», співвіднести розвиток країни з розвитком української економіки та розглянути вже існуючі взаємозв'язки [2].

Тайвань має динамічну капіталістичну економіку, у якій рівень урядового контролю за інвестиціями та зовнішньою торгівлею поступово знижується. Реальне зростання ВВП в середньому становить приблизно 4% на рік і є стабільним протягом останніх 30 років. Експорт розвивався ще швидше та забезпечив належні умови для проведення індустріалізації. Рівень інфляції та безробіття низький; торгове сальдо протягом ряду років позитивне.

Бідність на Тайвані практично повністю ліквідована, менш ніж 1% населення (129 968 осіб) розглядаються як бідні або належать до частини населення з низьким рівнем доходу. Це означає, що більше 99% населення користуються перевагами економічного процвітання Тайваню, що значно поліпшило їх якість життя. Сім'ї класифікуються як бідні, якщо їх середньомісячний дохід не досягає прожиткового мінімуму, встановленого для кожного міста чи провінції. Для задоволення основних потреб сім'ї (харчування, дах, одяг і освіту) у місті Тайбей необхідно заробити хоча б 337 дол. США на місяць. Ця сума змінюється у залежності від стандарту життя міста. Так, щоб жити в Цзінмені, потрібно заробляти лише $ 171 в місяць.

ВВП держави у 2015 році склав 523,58 млрд дол. США, що становить 0,84% світової економіки. За обліку даних з 1980 по 2015 рік ВВП Тайваню має середнє значення 274,81 млрд. дол. США, досягнувши найвищого рівня у 530,04 млрд у 2014 році і рекордно низького рівня у 42,23 млрд дол. США грудні 1980 року. Найбільшу частку валового продукту складає сфера послуг (73%), 24% – промисловість, найменша частка припадає на сільське господарство, всього 3% при 35% у 1952 році.

Склад експорту змінився від переважно сільськогосподарської продукції до промислових товарів (нині 98%). Зараз основними галузями тайванської індустрії стали електроніка, інформаційні технології, виробництво комп'ютерних комплектуючих та розробка комп'ютерних програм. Тайвань є найбільшим у світі виробником ноутбуків, рідкокристалічних моніторів та модемів. Швидкими темпами зростають наукомісткі галузі, сфери високих технологій та послуг (54% тайванського промислового сектору). Влада Тайваню докладає активних зусиль для розвитку власної космічної програми, так як усвідомлює, що освоєння космосу веде до підвищення міжнародної конкурентоспроможності острову та

розвитку багатьох суміжних галузей економіки. У результаті державі вдалося за останні роки запустити з американських космодромів кілька космічних супутників Роксат для орбітальних досліджень. Республіка має також потужну риболовну індустрію, експортує багато видів місцевих фруктів, овочів і квітів. Тайвань у січні 2002 року став членом Світової організації торгівлі (СОТ), як Китайський Тайбей – назва, що була введена через втручання КНР до СОТ. Тайвань має сприятливий інвестиційний клімат, поступаючись за цим показником лише Сінгапуру та Швейцарії.

Згідно інформації Державної служби статистики України за обсягом торгівлі Тайвань є для України одним з найбільших зовнішньоторговельних партнерів у Азії, двосторонній товарообіг щорічно складає близько 300 млн дол. США, але при цьому представництва Тайваню в Україні та навпаки досі немає. Товари оподатковуються двічі, острівні візи українці можуть отримати тільки в Москві або Мінську, а потік тайванської електроніки, що є вкрай жаданою в Україні йде через Польщу, Німеччину та Росію. Як наслідок, велика частина доходів залишається в цих країнах. За даними Міністерства економіки України, наша держава має з Тайванем позитивне сальдо – експорт перевищує імпорт в 10 разів. Причому 92% експорту становить продукція чорної металургії. Так, минулого року українські меткомбінати продали на острів товару на суму 225,5 млн дол. США При цьому на 85% це продукція низьких переробок – чавун, сляби та заготівля. Основними статтями імпорту України з Тайваню є електронна та машинобудівна продукція. [4]

Таблиця 1

Структура експорту-імпорту послуг України з Тайванем (2008-2015, тис. дол. США) [1]

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Експорт	4429,4	2753,3	6411,1	5972,0	4838,8	4301,0	3564,1	2847,7
Імпорт	611,8	649,3	461,9	102,9	58,4	117,7	66,0	118,1

Джерело: Державна статистична служба України

Також варто приділити увагу взаємним інвестиціям України та Тайваню. Державний комітет статистики наводить таку інформацію: загальний обсяг інвестицій Тайваню в Україну на початок поточного року становив 10 тис. дол. США, які були вкладені в одне спільне підприємство. Інвестиції України в Тайвань не зареєстровані взагалі при сукупному обсягу тайванських інвестицій у 130 млрд дол. США та валовому національному продукту у 288,8 млрд дол. США за минулий рік.

Починаючи з недавнього часу митна адміністрація Тайваню у рамках проведеного антидемпінгового розслідування запровадила остаточні

обмежувальні заходи щодо імпорту гарячекатаного листового прокату з ряду країн, серед яких є Україна. Так, якщо попередні мита для українських компаній, зокрема Маріупольського меткомбінату імені Ілліча як виробника і Metinvest International SA як збутової структури, були визначені в розмірі 26,57% з 22 серпня 2016 року, то нині остаточні мита складають 17,91% [3].

Дивлячись на «тайванське диво» як на феномен економічного підняття країни зі стану аграрної з низьким доходом до рівня економічно та соціально потужної держави, що спроможна на максимальну конкуренцію за наявної відсутності природних ресурсів та невеликої територіальної площі, можна використати способи та методи економічного розвитку Тайваню в економіці України: впровадження нових технологій, використовуючи застарілі патенти та ліцензії, досліджуючи та вдосконалюючи їх під власним патентом або маркою, створення сприятливого клімату для іноземних інвестицій, реформуючи правову структуру власності всередині країни та регулюючи способи ведення бізнесу, розвиток та збільшення відносної частки наукомістких технологій у промисловості.

Література: *1. Сайт Державної статистичної служби України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/; 2. http://www.easttime.ru/analitic/2/8/498.html; 3. http://interfax.com.ua/news/economic/405194.html. 4. http://www.dsnews.ua/politics/art12266.*

❋❋❋

УДК 330.341.1:338.45

Локтіонова М. С. / Loktionova M. S.

DEVELOPMENT OF ADVANCED MANUFACTURING TECHNOLOGIES UNDER CONDITIONS OF INDUSTRY 4.0

V. N. Karazin Kharkiv National University
Research Supervisor: PhD in Technical Sciences, prof. Matyushenko I. Y.

Technological advances have driven dramatic increases in industrial productivity since the dawn of the Industrial Revolution. The steam engine powered factories in the nineteenth century, electrification led to mass production in the early part of the twentieth century, and industry became automated in the 1970s. In the decades that followed, however, industrial technological advancements were only incremental, especially compared with the breakthroughs that transformed IT, mobile communications and e-commerce [1].

Now, though, we are in the midst of the fourth wave of technological advancement: the rise of new digital industrial technology known as Industry

4.0, a transformation that is powered by nine foundational technology advances (fig. 1).

In this transformation, sensors, machines, workpieces, and IT systems will be connected along value chain beyond a single enterprise. These connected systems (also referred to as cyberphysical systems) can interact with one another using standard Internet-based protocols and analyze data to predict failure, configure themselves, and adapt to changes [2].

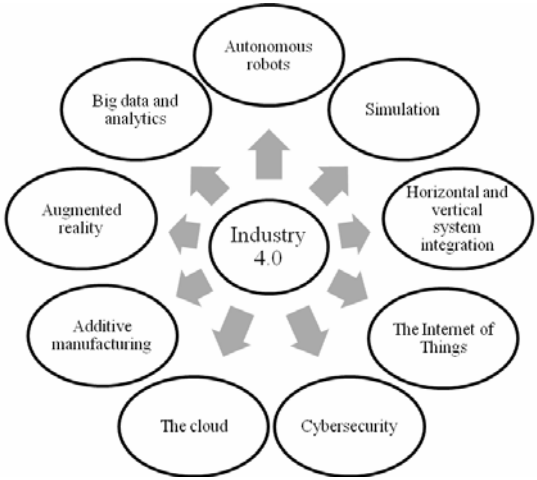

Figure 1. Nine technologies are transforming industrial production

Industry 4.0 will make it possible to gather and analyze data across machines, enabling faster, more flexible and more efficient processes to produce higher-quality goods at reduced costs. This in turn will increase manufacturing productivity, shift economics, foster industrial growth, and modify the profile of the workforce – ultimately changing the competitiveness of companies and regions [3].

In 2015 a reputable international association KPMG provided an outlook of emerging technology trends in annual publication «The Changing Landscape of Disruptive Technologies», which is presented in Table 1.

This publication includes insights from over 800 leading technology industry visionaries ranging from serial startup entrepreneurs to Fortune 100 tech industry leaders and venture capitalists. In particular, results of the predictive analysis concerning what advanced technologies the international business considers the most perspective till 2020 are given.

As we can see, cloud technologies are ranked highest in most regions. The connected rise of cloud, Internet of Things, mobile and D&A will con-

tinue to drive unprecedented business transformation opportunities in the enterprise market. Robotics and artificial intelligence are gaining momentum as key technologies reshaping enterprise markets in the next three years.

Table 1.

Advanced manufacturing technologies that will have the greatest impact in driving business transformation for enterprises till 2020 (% of total advanced technologies)

	All world	The USA	China	Japan	ASPAC	EMEA
Cloud technology	11	13	9	13	10	10
Internet of things	9	8	14	0	9	10
Data and Analytics	9	13	8	3	10	6
Mobile platforms and apps	7	5	5	7	7	10
Robotics	6	4	8	3	7	8
Cyber security	6	10	5	7	4	5
Biotechnologies/digital health/ health care IT	5	8	3	3	4	4
3D-printing	5	4	5	7	6	5
Artificial Intelligence / Cognitive computing	5	8	9	23	6	3
On demand marketplace (e.g., Uber, Airbnb)	5	5	3	0	4	5
Social networking / collaboration platforms	4	4	1	7	3	5
Digital currency platforms (e.g., bitcoin, payment service providers)	4	5	5	3	6	4
Biometrics; gesture, facial, voice	4	4	12	3	6	3
Virtual Reality / Augmented Reality	4	1	1	3	5	4
Nanotechnologies	4	1	2	3	4	5

Source: [4].

Many of the advances in technology that form the foundation for Industry 4.0 are already used in manufacturing, but with Industry 4.0, they will transform production: isolated, optimized cells will come together as a fully integrated, automated, and optimized production flow, leading to greater efficiencies and changing traditional production relationships among suppliers, producers and customers as well as between human and machine [2].

The 2016 edition of the EU Industrial R&D Investment Scoreboard shows significant worldwide rise of corporate R&D, driven by high-tech industries while revenues declined mostly due to low-tech sectors. The top 2500 Scoreboard firms invested in R&D €696bn in 2015/16, an increase of

6.6% over the previous year. EU companies increased R&D above both the world's and US's growth rates and Asian companies continued to show substantial R&D growth [5].

The top-ten R&D investors are Volkswagen (€13.6bn) from Germany holding the 1st place and Samsung Electronics (€12.5bn) from South Korea holding the 2nd position; Intel, Alphabet and Microsoft (€11.0bn) from the US; Novartis (€9.0bn) and Roche (€8.6bn) from Switzerland; Huawei (€8.4bn) from China; Johnson & Johnson (€8.3bn) from the US and Toyota Motor (€8.0bn) from Japan.

As we can see, in all world regions, the growth in R&D was driven by companies operating in the largest R&D-investing industries (ICT, health and auto), that also increased significantly net sales, while the overall fall in net sales was mostly due low-tech sectors and in particular due to oil- and other commodity-related companies where world prices were depressed. The Software industry showed the highest R&D growth worldwide led by global software firms.

The US continues to be the country with the largest investments in R&D, but its share of the global R&D pie continues to shrink due to the higher growth rates in Asia and especially in China [6].

As noted the Table 2. Asia accounts for more than 42% of all global R&D investments and its share rate continues to increase each year at the expense of all the other countries investing in R&D.

Industries and countries will embrace Industry 4.0 at different rates and in different ways. Industries with a high level of product variants, such as the automotive and food-and-beverage industries, will benefit from a greater degree of flexibility that can generate productivity gains, for example, and industries that demand high quality, such as semiconductors and pharmaceuticals, will benefit from data-analytics-driven improvements that reduce error rates [1].

Countries with high-cost skilled labor will be able to capitalize on the higher degree of automation combined with the increased demand for more highly skilled labor. However, many emerging markets with a young, technology-savvy workforce might also jump at the opportunity and might even create entirely new manufacturing concepts [3].

Therefore, to actively shape the transformation, government, producers and system suppliers must take decisive, complex actions and adapt the appropriate infrastructure. Besides, to move advanced manufacturing to new frontiers, science advances are needed, especially interdisciplinary approaches, in multiple areas. Among these are creation of models, databases,

and tools for rapid integration of new methods and materials; increasing the quality and availability of materials for additive manufacturing.

Table 2

Share of total global R&D spending (%)

	2015	2016
North America (12 countries)	27,9	27,8
United States	25,8	25,6
South America (10 countries)	2,7	2,5
Europe (34 countries)	21,6	21,2
Germany	5,8	5,6
Asia (24 countries)	41,3	41,2
Japan	8,5	8,6
China	19,4	20,1
South Korea	3,9	4
India	3,5	3,6
Africa (18 countries)	1	0,9
Middle East (13 countries)	2,5	2,4
Russia/CAS (5 countries)	3	2,9
Total (116 countries)	100%	100%

Source: [6-7].

Although the increasing automation of the manufacturing sector will likely lead to the continued decline of this sector as a share of GDP and employment, a strong manufacturing sector will continue to complement a strong service sector, supporting communications, engineering, medicine, and other professional services. However, challenges will remain, including the high cost and risk of conducting R&D for advanced manufacturing and the long time required to bring new materials, products, processes, to market.

References: *1. Industry 4.0: the Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries // The Boston Consulting Group, 2015. 20p. 2. Матюшенко І. Ю. Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія. Харків: ФОП Александрова К. М., 2016. 556с. 3. Emerging Global Trends in Advanced Manufacturing // Institute for Defense Analyses, 2015. 248p. 4. The Changing Landscape of Disruptive Technologies // KPMG, 2015. 34 p. URL: http://www.kpmg-institutes.com/ content/dam/info/tech-innovation/changing-landscape-part-2.pdf 5. The 2016 EU Industrial R&D Investment Scoreboard // European Commission's Joint Research Centre, 2016. 107 p. URL: http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard16.html 6. 2017 Global R&D Funding Forecast // Industrial Research Institute. 2017. 36 p. URL: http://digital.rdmag.com/researchanddevelopment/ 2017_global_r_d_funding _forecast 7. Research and development expenditure (% of GDP) / Data. The World bank. URL: http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS*

❋❋❋

УДК 339. (477:494)

Лукін М. А.

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ШВЕЙЦАРСЬКОЇ КОНФЕДЕРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: старший викладач Коваленко Р. С.

Традиційно початок взаємовідносин між Україною та Швейцарією розпочався з визнання Швейцарською Конфедерацією незалежності України 23 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини були встановлені 6 лютого 1992 року шляхом обміну листами між міністрами закордонних справ. Посольство Швейцарії в Україні відкрито у липні 1992 року, в той же час Посольство України у Швейцарії відкрилося у лютому 1993 року.

За 17-річний період налагоджено відносини у політичній, торговельно-економічній, науково-технічній, освітній, культурній, гуманітарній, правоохоронній, військовій і військово-технічній та інших сферах, також забезпечено здійснення низки взаємних візитів вищого політичного керівництва України і Швейцарської Конфедерації, чисельних делегацій центральних органів державної влади обох держав, сформовано належну договірно-правову базу українсько-швейцарського співробітництва, отримано значну фінансову та технічну допомогу від швейцарської сторони в рамках відповідних проектів тощо. Також успішно функціонує Українсько-швейцарський комітет з торговельно-економічного співробітництва [2].

Швейцарська Конфедерація є високорозвиненою індустріальною країною з диверсифікованою експортноорієнтованої економікою, інтенсивним сільським господарством та входить в п'ятірку головних світових фінансових і банківських центрів. Основним фактором економічного розвитку Швейцарії є інновації.

Зовнішня торгівля України та Швейцарії характеризується перш за все стабільним зростанням, але водночас вона має і негативні тенденції спираючись на обставини. Так з початку 2006 року загальний експорт товарів та послуг збільшився з 473614,9 тис. дол. США, до 1449162,9 тис. дол. США у 2008 році, в той же час імпорт товарів та послуг також збільшився з 449654,5 тис. дол. США у 2006 році до 1429557,7 тис. дол. США у 2008 році, але у зв'язку з світовою економічною кризою обсяг експорту та імпорту скоротився до позначки 756231,7 тис дол. США, та 626141,1 тис. дол. США у 2009 році, відповідно.

У період з 2010 по 2013 рік, визначається стабільне зростання обсягу імпорту товарів та послуг з 686814,1 тис. дол. США до 1226494,5 тис.

дол. США. В цей же період експорт товарів та послуг має позитивну тенденцію до зростання з 903407,0 тис. дол. США до 1253045,5 тис. дол. США. Лише у 2012 році він зменшився з 891973,2 тис. дол. США у 2011 році до 701361,8 тис. дол. США у 2012 році.

Таблиця 1

Зовнішня торгівля України з Швейцарською Конфедерацією (тис. дол. США)

Рік	Експорт	Імпорт	Товарообіг	Сальдо
2005	692604,4	364673,6	1057278,0	327930,8
2006	473614,9	449654,5	923269,4	23960,4
2007	606716,7	603972	1210688,7	2744,7
2008	1449162,9	1429557,7	2878720,6	19605,2
2009	756231,7	626141,1	1382372,8	130090,6
2010	903407,0	686814,1	1590221,1	216592,9
2011	891973,2	1009311,5	1901284,7	-117338,3
2012	701361,8	1009357,3	1710719,1	-307995,5
2013	1253045,5	1226494,5	2479540,0	26551,0
2014	1020714,5	867303,4	1888017,9	153411,1
2015	893450,5	692274,7	1585725,2	201175,8

Джерело: [1].

У 2014 році обсяг експорту товарів та послуг зменшився на 18,4% порівняно з 2013 роком, та склав 1020714,5 тис. дол. США. А імпорт на 29% порівняно з 2013 роком та склав 867303,4 тис. дол. США [2].

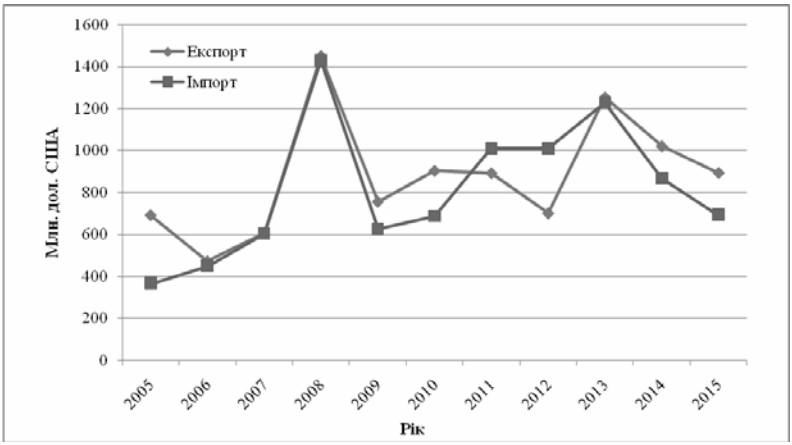

Рис. 1. Динаміка експорту на імпорту Україна – Швейцарія

За результатами 2015 року Швейцарія є другим імпортером послуг України, що становить 7,8% від загального експорту послуг України. Загальний обсяг експорту товарів та послуг становить 893450,5 тис. дол.

США, в той же час імпорт товарів та послуг з Швейцарії складає 692274,7 тис. дол. США [2].

У період з 2005 року по 2015 рік, сальдо зовнішньої торгівлі залишалося здебільшого позитивним, окрім періоду з 2011 по 2012 роки. У 2015 році сальдо зовнішньої торгівлі склав 201175,8 тис. дол. США. Товарообіг між Україною та Швейцарською Конфедерацію має позитивні тенденції, так він збільшився з 1057278,0 тис. дол. США у 2005 році, до 2878720,6 тис. дол. США у 2008 році, але через наслідки світової фінансової кризи, він упав до позначки 1382372,8 тис. дол. США у 2009 році.

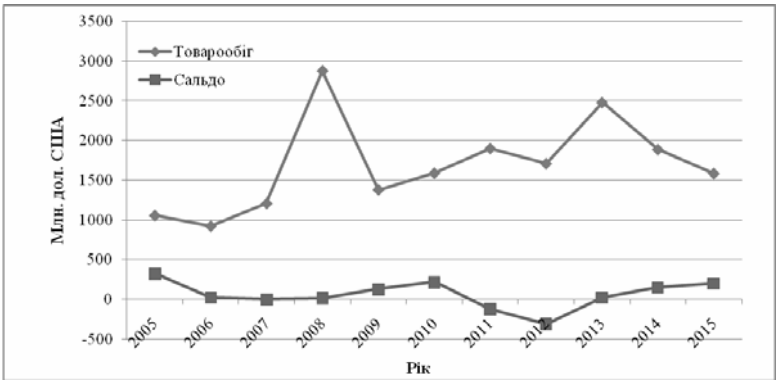

Рис.2. Динаміка товарообігу та сальдо зовнішньої торгівлі Україна – Швейцарія

Побудовано автором за матеріалами таблиці 1.

Тому в 2011 році була розроблена стратегія швейцарського співробітництва з Україною на 2011-2014 роки, програма була зосереджена на чотирьох напрямках співробітництва і впроваджувалася по всій Україні. Основним напрямком була енергетична політика яка залишається ключовим стратегічним напрямком на шляху України до стандартів ЄС. Наслідком цього співробітництва стало поліпшення ситуація та підвищення обсягу торгівля до 2479540,0 тис. дол. США у 2013 році, експорт товарів та послуг складав 1253045,5 тис. дол. США, а імпорт 1226494,5 тис. дол. США [3].

У 2014 році загальний обсяг торгівлі товарами та послугами склав 1,879 млрд. дол. США, скоротившись на 25,67% порівняно з 2013роком. При цьому експорт товарів та послуг зменшився на 14,3% до рівня 1,007 млрд. дол. США, а імпорт – на 36% до рівня 872 млн. дол. США.

У порівнянні з 2014 роком у 2015 році, загальний обсяг торгівлі товарами та послугами скоротився на 18% і склав 1,534млрд. дол. США. Сальдо було позитивним в розмірі +201175,8 тис. дол. США.

Станом на 1.07.2015 рік Швейцарія інвестувала близько 1,379 млрд. дол. США, що складає 3,2% від загального обсягу іноземних інвестицій в Україну (9-те місце серед країн – інвесторів) [2].

У 2015 році Швейцарською агенцією розвитку та співробітництва (SDC) спільно з Державним секретаріатом з економічних питань (SECO) та Департаментом з політичних питань (DP) була розроблена Стратегія швейцарського співробітництва з Україною на 2015-2018 роки.

Низка запропонованих дій базується на позитивних результатах, досягнутих у минулому, і враховує нові виклики. Окрім того, вона спирається на ініціативи, започатковані під час головування Швейцарії в Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) у 2014 році. Завдяки цій новій стратегії Швейцарія прагне зробити свій внесок у важливі інституційні реформи та сприяти соціально-економічному розвитку, допомагаючи усунути причини нинішнього конфлікту і подолати його наслідки. З цією метою особливу увагу буде приділено забезпеченню сталості і якомога більшій інклюзивності запланованих заходів. Разом із тим велика увага приділятиметься регіонам України, постраждалим від конфлікту, та особливо найуразливішим категоріям населення [3].

Література: *1. Державна служба статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm 2. Міністерство Закордонних Справ України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/bilateral-cooperation/european-countries. 3. Посольство Швейцарії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.eda.admin.ch/countries/ukraine/uk/home/spivpracja/strategija.html*

❋❋❋

УДК 339.92:330.322(510)

Макарчук К. О.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯПОНСЬКИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, проф. Сідоров В. І.

У сучасному світі Японія є однією з провідних економічних держав Східної Азії, на частку якої припадає приблизно 10% світового ВВП. Однак протягом останніх декількох років роль країни у розвитку світової економіки дещо ослабла, що особливо помітно на тлі стрімкого зростання економік КНР і ряду інших країн, що розвиваються.

Згідно зі статистики Канцелярії кабінету міністрів у реальному вираженні ВВП Японії у 2015 році оцінюється в 529,5 трлн ієн, цей показник більше порівняно з 2014 роком (519,3 трлн ієн) [5,6].

За даними ДЖЕТРО (JETRO Japan Externa Trade Organization) Японські компанії активно залучають інвестиції та інвестують самі. На рисунку 1 представимо динаміку залучення прямих іноземних інвестицій у Японію у період з 2010-2015 рр.

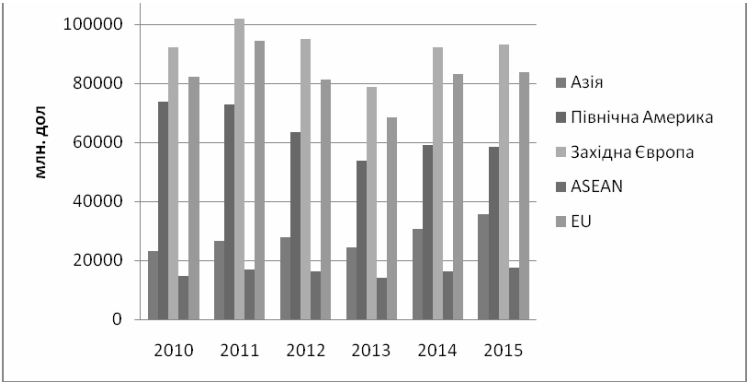

Рис. 1. Динаміка залучення прямих іноземних інвестицій у Японію у 2010-2015 рр.(млн дол.) [4]

За даними Японської організації зовнішньої торгівлі можна зазначити, що в 2013 р. обсяг ПІІ у японські компанії дещо знизився. Обсяг інвестицій з країн Азії у японські компанії у 2015 р. дорівнювався 35625 млн дол., що на 13,96% менше ніж у 2014 році. Найбільші інвестиції у 2015 р. були зроблені компаніями Сінгапуру – 15060 млн дол., Тайваню – 8650 млн дол. Також одним з найбільших інвесторів Японії у 2015 р. залишаються країни Західної Європи (у 2015 р. ПІІ склали 93008 млн дол.), Нідерланди – 30747 млн дол., Франція – 25534 млн дол., Великобританія – 16001 млн дол. [4]

Розглянемо динаміку прямих іноземних інвестицій з Японії у 2010-2015 рр.(див. рис. 2)

На рисунку 2 можна побачити, що прямі іноземні інвестиції з Японії у країни Азії у 2015 р. дорівнювались 358948 млн дол., у Північну Америку – 435135 млн дол., у Західну Європу – 297240 млн дол., у країни ASEAN – 166998 млн дол., у EU – 288656 млн дол.. Так Японія активно інвестує в США, за результатами 2015 р. фінансового року було інвестовано 418794 млн дол., у Китай 108847 млн дол., у Нідерланди 104329 млн дол., у Великобританію 89228 млн дол. [4]

Представимо у таблиці 1 галузеву структуру ПІІ японських компаній у компанії світу. Як свідчать дані, найбільше у 2015 році японські компанії інвестували в не виробничий сектор (63% від загального обсягу

інвестицій), а саме значний обсяг інвестицій було здійснено у послуги зв'язку – 14,19%, у оптово-роздрібну торгівлю – 11,4%, фінанси та страхування – 10,26%, також у видобуток корисних копалин – 10,1% [4].

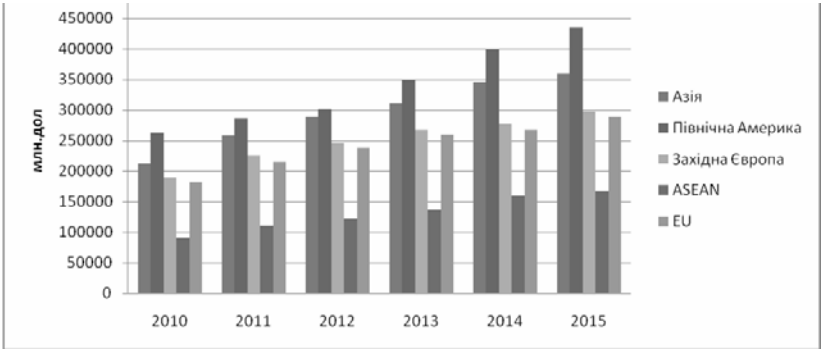

Рис. 2 Динаміка ПІІ з Японії у 2010-2015 рр.(млн дол.) [4]

Також можна зазначити, що ПІІ японських компаній у 2015р. у виробничий сектор склали 37% від загального обсягу інвестицій, а саме у транспортне обладнання – 21,09%, у електротехнічне обладнання – 17,2%, у загальне машинобудування – 16,5%, у хімічну промисловість – 15,1% [4].

За даними JETRO найбільш інвестиційно привабливими японськими галузями у 2015 році були електричне обладнання – 35,5%, на другому місті галузь фінансів та страхування – 23,5%, виробництво транспортних засобів – 17,4%, транспорт – 11,9% [4].

Можна зазначити, що у Японській економіці відзначається дефіцит зовнішніх прямих іноземних інвестицій. Що значно підсилює ризики для економіки країни.

Японський уряд в рамках «економічної дипломатії» надає дипломатичну підтримку в питанні просування інтересів національних виробників на зарубіжні ринки. Зокрема, основним завданням дипломатії на цьому напрямку є зниження тарифних бар'єрів в країнах, які активно імпортують японську продукцію.

За даними рейтингу Doing Business 2016, за легкістю ведення бізнесу Японія займає 34 місце, при тому, що в аналогічному рейтингу 2015 року Японія посідала 30 сходинку. Така зміна рейту не пов'язана з погіршенням умов ведення бізнесу в Японії, оскільки числове вираження легкості ведення бізнесу не змінилось і залишилось на рівні 74,72 п.п. Переміщення на 4 сходинки у рейтингу пов'язане з активізацією процесів спрощення процедур у інших країнах [7,8].

Таблиця 1

Галузева структура ПІІ Японських компаній у 2012-2015 рр.(млн дол.)

	2012		2013		2014		2015	
	Обсяг	%	Обсяг	%	Обсяг	%	Обсяг	%
Виробничий сектор	49250	40,2	42473	31,45	54316	47,8	47560	37
Виробництво споживчих товарів	2364	1,93	3528	2,61	18269	16,1	4194	8,8
Текстильна промисловість	927	0,76	486	0,36	1160	1,02	327	0,7
Виготовлення пиломатеріалів та целюлози	1166	0,95	512	0,38	1594	1,4	1271	2,7
Хімічна промисловість	6494	5,31	5763	4,27	4279	3,8	7188	15,1
Нафтова промисловість	491	0,40	810	0,60	587	0,51	115	0,24
Виробництво гуми	1853	1,51	3206	2,37	2410	2,12	2493	5,24
Скло і кераміка	1922	1,57	2080	1,54	1362	1,2	1356	2,85
Кольорова металургія	4206	3,44	2881	2,13	6289	5,53	2472	5,2
Загальне машинобудування	7979	6,52	3880	2,87	4379	3,9	7850	16,5
Електротехнічне обладнання	6707	5,48	4622	3,42	3671	3,23	8188	17,2
Транспортне обладнання	10465	8,55	11697	8,66	8491	7,5	10030	21,09
Вироблення високоточної продукції	3219	2,63	1612	1,19	644	0,6	903	1,9
Не виробничий сектор	73102	59,75	92577	68,55	59380	52,22	81108	63
Сільське господарство і лісівництво	101	0,08	124	0,09	225	0,2	157	0,2
Рибальство і морські продукти	40	0,03	8	0,01	1389	1,22	153	1,9
Видобуток корисних копалин	20934	17,11	13089	9,69	6009	5,3	8889	10,1
Будівництво	870	0,71	593	0,44	401	0,4	172	0,2
Транспорт	870	0,71	1532	1,13	1380	1,21	7860	9,7
Зв'язок	7208	5,89	23416	17,34	7653	6,73	11506	14,19
Оптово-роздрібна торгівля	18372	15,02	12923	9,57	13901	12,22	9259	11,4
Фінанси та страхування	14210	11,61	26701	19,77	17352	15,3	32647	10,26
Нерухомість	2469	2,02	3118	2,31	1498	1,32	3423	4,22
Послуги	4350	3,56	7480	5,54	6908	6,1	4848	5,98

Джерело: складено автором за матеріалами [4,5]

Уряд Японії залучає іноземні інвестиції і ліквідує більшість формальних обмежень, що регулюють прямі іноземні інвестиції. Міністерство економіки, торгівлі і промисловості (METI) та Японська організація зовнішньої торгівлі (JETRO) сприяють іноземним фірмам, які бажають інвестувати. На сучасному етапі розвитку, багато чинників роблять Японію потенційно привабливим місцем для інвестицій. Зараз Японія це держава яка має великий, багатий і складний ринок зі світовими корпораціями, науково-дослідними установами і технологіями.

Література: *Світова економіка: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268 с.; 2. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268с; 3. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А. П.Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с.; 4. Japan External Trade Organization [Electronic Resource]. Режим доступа: https://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics.html; 5. Focus Economics Экономические прогнозы от ведущих экономистов [Electronic Resource]. – Режим доступа: http://www.stats.gov.cn/english; 6. Доклад о мировых инвестициях 2015 год [Електрон. ресурс]. Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2015overview_ru.pdf; 7. Доклад Группы мирового банка Doing Business – 2015: оценка качества и эффективности регулирования [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://russian.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2015; 8. Доклад Группы мирового банка Doing Business – 2016: оценка качества и эффективности регулирования [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://russian.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2016.*

❋❋❋

УДК 339.564:004.9(7+81+477)

Манько І. О.

АНАЛІЗ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО ЕКСПОРТУ КРАЇН США, КАНАДИ, БРАЗИЛІЇ, МЕКСИКИ ТА УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І. Ю.

У статті проведено аналіз стану високотехнологічного експорту країн США, Канади, Бразилії, Мексики та України за період 2012–2015 рр. Наведено класифікацію промислових революцій. Встановлено, що, завдяки глобалізації та інтеграції світового господарства, а також індустрії 4.0, яка є найсучаснішим типом промислової революції, передові виробничі технології (ППТ) стають фактором конкурентоспроможності країн світу. У свою чергу, ППТ визначають здатність країн створювати високотехнічну продукцію і її експортувати. Встановлено поняття інноваційної діяльності та високотехнологічного продукту. Доведено, що досвід високотехнологічного експорту країн США, Канади і Мексики необхідний для застосування Бразилією і Україною для поліпшення інноваційного, інвестиційного клімату, а також створення нової промислової бази і виходу з економічної кризи.

Ключові слова: високотехнологічний експорт, промислова революція, наукові дослідження, передові виробничі технології.

Постановка проблеми. Світ ніколи не стоїть у своєму розвитку. Країни конкурують між собою, використовуючи інноваційні технології, сучасні матеріали, нові розробки та обладнання в сукупності з трудовими

ресурсами для досягнення потреб держави, збереження і нарощування виробничого потенціалу, а також адаптації до світових технологічних тенденцій. Для досягнення таких потреб в наш час на перший план виходить високотехнологічне виробництво. Воно породжує збільшення світового виробництва товарів і послуг і обсяг експорту високотехнологічної продукції в таких розвинених країнах, як США, Канада і країнах, що розвиваються, як Мексика та інші. Однак, в останні роки спостерігається поява все більшої кількості країн, які відстають у виробництві такої високотехнологічної продукції, що пов'язано з відсутністю матеріально-технічної бази виробництв, відсутністю інвестицій та інвестиційної віддачі, відсутністю інноваційних розробок і технологій та іншими факторами. До числа таких країн можна віднести Україну і Бразилію. Україна є країною, що розвивається, у якій вже багато років існує проблема збереження технологій, експорту високотехнологічної продукції, виділення пріоритетних галузей промисловості і використання повністю їх потенціалу. Бразилію з 2013 року відносять до НІК (новим індустріальним країнам), проте, у цієї країни спостерігаються схожі з Україною невирішені питання в сфері експорту технологій. Отже, існує проблема збереження пріоритетних галузей розвитку і технологічного потенціалу країн.

Аналіз останніх публікацій з теми. Зазначеною проблемою займається багато сучасних вітчизняних і зарубіжних учених, таких як І.Ю. Матюшенко, М.О. Кизим, В.Н. Княгинин, І. Дежина, V. Smil і інші [1–6; 10]. Однак, питання пошуку вирішення вищевказаних проблем, пошуку прогресивних технологій і шляхів розвитку економіки держав, знаходження того компонента в розвитку, який би допоміг вирішити нагальні питання, пов'язані з нестачею інвестицій та інноваційних ресурсів, вимагає подальшого вивчення.

Ціль статті. Провести аналіз експорту високотехнологічного експорту країн США, Канади, Бразилії, Мексики та України, визначити проблеми, які заважають країнам з низьким ступенем такого експорту збільшити її, а також розробити необхідні рекомендації для збільшення частки високотехнологічних розробок країн і його експорту і поліпшення інвестиційного клімату.

Виклад основного матеріалу. Багато країн після кризи 2008–2009 рр. переглядають свою промислову політику і способи управління потужностями промисловості [7]. Всі ключові зміни в областях економіки, а особливо в області промисловості, відбуваються завдяки інноваційній діяльності, а саме промисловим революціям. Зараз панує четверта, або

Індустрія 4.0 (2011–2050 рр.): рушійною силою стають інтегровані інтелектуальні процеси і продукти, які генерують великий обсяг інформації і створюють нові ринки [3]. У сучасному світі саме передові виробничі технології (ППТ) стають фактором конкурентоспроможності країн світу в умовах сучасної промислової революції, що визначає здатність країн створювати високотехнічні продукціюі, як наслідок, в подальшому цю продукцію експортувати [3]. Високотехнологічний продукт – продукт, головною характеристикою якого є поєднання високих технологічних досягнень і інновацій. Інноваційна діяльність –це процес, спрямований на втілення результатів наукових досліджень і розробок у новий чи удосконалений продукт, реалізований на ринку. Здійснення інноваційної діяльності є запорукою успіху країн у виробництві високотехнологічної продукції і її подальшого експорту [8]. Для виробництва високотехнологічної продукції використовуються складні технологічні процеси. Це визначає її особливості: високотехнологічні продукти несуть в собі надзвичайно високу інноваційну складову; в силу активного залучення НДДКР до розробки даної продукції, моделі продуктів часто змінюються більш досконалими модифікаціями; високі інвестиції в наукові дослідження і дослідно-конструкторські розробки [8].

Таблиця 1

Динаміка витрат на наукові дослідження і розробки до ВВП 2006–2014 рр.(за класифікацією Світового банку)

Країна	Роки								
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Світ	1,9	1,9	2,0	2,1	2,1	2,1	2,1	2,2	2,3
США	2,6	2,6	2,8	2,8	2,7	2,8	2,7	2,8	2,8
Канада	2,0	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8	1,7	1,9
Бразилія	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,3
Мексика	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6
Україна	1,0	0,9	0,8	0,9	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7

Джерело:складено автором за матеріалами [14]

Згідно з даними Світового банку, за показниками інтенсивності досліджень і розробок більше на науку і розробки витрачає США (2,8% від ВВП) і Канада (1,9%). Близько до цього рівня знаходиться Бразилія (1,2%). В Україні цей показник знаходиться на рівні 0,9%, і 0,4% в Мексиці.

У таблиці 2 ми бачимо, що найбільший відсоток високотехнологічного експорту у США (~ 19%) Мексики (~ 14,7%) і Канади (~ 14,0%). У Бразилії цей показник трохи нижче (~ 12,4%). Можна відзначити, що Мексика, витрачаючи на науку 0,5% ВВП експортує 14,7% високотехнологічної про-

дукції. У свою чергу, Україна, витрачаючи 0,8% ВВП на наукові розробки експортує ~ 7,2% високотехнологічних товарів, що в 4 рази менше, ніж розвинені країни світу.

Таблиця 2

Співвідношення високотехнологічного експорту в структурі промислового експорту США, Канади, Бразилії, Мексики та України (2006-2015 рр.)

Країна	Роки									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Світ	20,8	17,6	16,8	18,2	17,4	16,6	17,0	17,0	17,1	18,3
США	30,6	27,2	26,0	21,4	20,0	18,1	17,8	17,9	18,2	19,0
Канада	13,3	12,8	14,0	16,2	13,0	14,4	14,0	14,0	14,9	14,0
Бразилія	12,1	11,9	11,7	13,2	11,2	9,8	10,5	9,7	10,7	12,4
Мексика	19,0	17,1	15,8	18,1	17,0	16,6	16,3	16,0	16,0	14,7
Україна	3,4	3,7	3,3	5,6	4,3	4,4	6,3	5,9	6,6	7,2

Джерело: складено автором за матеріалами [14]

В XXI столітті експорт високотехнологічної продукції – це критерій благополуччя країни. Якщо з розглянутих країн США, Канада і Мексика тримаються на перших місцях по експорту високотехнологічної продукції з країн, які розглядалися, то Бразилія і Україна значно відстають [7]. США і Канада є розвиненими державами, найбільшими економіками світу, які з кожним роком все більше і більше приваблюють найрозвиненіші уми світу для працевлаштування та розробки нових технологій, Мексика – одна з найбільш економічно розвинених країн в Америці, яка утворює разом з США і Канадою Північноамериканську зону вільної торгівлі (НАФТА) [8]. Це відіграє важливу роль у підтримці економічного стану і благополуччя країни, закуповуючи нові технології, розробляючи свої та їх експортом в подальшому. Бразилія, в свою чергу, відноситься до латиноамериканських країн НІС і лідируючою за економічним рівнем країною Меркосур, але корупція і економічний спад в Китаї (головному торговому партнері Бразилії) негативно позначилося на припливі інвестицій, але при проведенні грамотної державної політики в майбутньому ця країна може вийти на перший план на ринок високотехнологічної продукції [7; 9]. Україна в даний час має найнижчі показники, серед розглянутих країн. Безумовно, це пов'язано з несприятливою економічною обстановкою, яка охопила країну починаючи з періоду 2008-2009 років. Проаналізувавши дані Державної служби статистики України і Світового банку, наведені вище, можна стверджувати, що причиною відставання України на ринку високотехнологічної продукції є її застаріла структура виробництва і низька інвестиційна активність

(наслідок низького рівня витрат на НДДКР і економічна криза) [9; 11]. Також, однією з найбільш нагальних проблем в Україні є відсутність стратегічних факторів формування конкурентних переваг, нерівномірність участі України в міжнародній міграції інновацій, нерозвиненість інноваційної інфраструктури та низький конкурентний рівень вітчизняних розробок [3]. Незважаючи на ці проблеми, Україна – країна з величезним потенціалом, потужностями і величезною кількістю висококваліфікованих кадрів, що в сукупності може забезпечити значний підйом економічної активності та залучення інвестицій, при правильному формуванні стратегії розвитку [7].

Висновок. Розвиток міжнародного експорту, в тому числі і високотехнологічного, дієвий шлях виходу України з кризи, в свою чергу для Бразилії це вигідно для збереження своїх економічних позицій і поліпшення інвестиційного клімату. Ми радимо вивчити практику діяльності урядів тих країн, яким вдалося досягти високих результатів в міжнародній торгівлі і виробництві конкурентоспроможної продукції на ринках, таких як США, Канада і Мексика. Нам необхідноперейняти досвід розвинених країн і використовувати наш власний унікальний науково-технічний потенціал в повній мірі для збереження та подальшого збільшення рівня експорту високотехнологічної продукції.

Література: *1. Дежина І., Пономарьов А. Перспективні виробничі технології: нові акценти в розвитку промисловості // Форсайт, т.8, №2, 2014.-С.16-29; 2. Матюшенко І. Ю., Костенко Д. М.. Передові виробничі технології – ключ до якісної трансформації та зростання високотехнологічного експорту України до 2030 р. Бізнес Інформ. – 2016. – № 3. – С. 32-43.48; 3. Матюшенко І.Ю. Технологічна Конкурентоспроможність України в умовах нової промислової революції та розвитку конвергентних технологій / Проблеми економіки. – 2016. – № 1. – С. 108-120; 4. Кизим М. О., Матюшенко І. Ю., Череднік В. І. Високотехнологічній сектор економіки України та країн світу: стан і тенденції розвитку // Проблеми економіки. – 2009. – №3. – С. 3-17; 5. Пешина. Е.В. Методичні підході до ідентифікації високотехнологічної та наукомісткої продукції (товарів, послуг). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cyberleninka.ru/article/n/metodicheskie-podhody-k-identifikatsii-vysokotehnologichnosti-i-naukoemkosti-produktsii-tovarov-uslug; 6. Княгінин В. М. Основні тренди в новому поколінні виробничих технологій. Матеріали до виступу на розширеному засіданні робочої групи Економічної ради при Президентові РФ у напрямку «Галузева і інфраструктурна політика». – Москва, Фонд «Центр стратегічних розробок «Північно-Захід «. – 10.06.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tboil.ru/tboilevents/files/eventfiles/51/Лекция%20Княгинина.pdf; 7. Можливості просування високотехнологічної продукції на закордонних ринках – досвід та перспективи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nauchforum.ru/studconf/social/xxxix/13488; 8. ManufacturingtheFuture: Thenexteraofglobalgrowthandinnovation / TheMcKinseyGlobalInstitute. – 2012. – 172 p. [Webresource]. – link: http://www.nist.gov/mep/data/upload/Manufacturing-the-Future.pdf; 9. NationalScienceFounda*

tion.Statistics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://nsf.gov/statistics/2016/nsb20161/#/data/appendix; 10. Smil V. CreatingtheTwentiethCentury: TechnicalInnovationsof 1867-1914 andTheirLastingImpact. – Oxford; NewYork: Oxford UniversityPress. – 2005; 11. WorldBank.Statistics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://data.worldbank.org/topic/science-and-technology?view=chart

❋❋❋

УДК 339.92

Михайлик Б. С., Мороз В. А., Доля Р. М.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ДО РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гончаренко Н. І.

Забезпечення стабільності банківської системи є одним з провідних пріоритетів фінансової політики України. Вирішення цього завдання передбачає вдосконалення стандартів банківської діяльності та норм банківського регулювання на основі впровадження європейських норм і стандартів. Згідно статей 125, 127, 383 Угоди про асоціацію України з ЄС розвиток сфери фінансових і, передусім, банківських послуг як складової частини має забезпечувати, передусім, ефективне та прозоре регулювання відповідно до міжнародних стандартів, наближення до законодавчих вимог ЄС, виконання вимог Базельської угоди, реалізація ефективного захисту інвесторів та споживачів фінансових послуг.

Дослідженню питань регулювання міжнародного ринку банківських послуг, у тому числі європейського ринку, присвячено праці вітчизняних вчених: С. Андроса, В. Батрименка, О. Біленка, О. Брегеди, В. Геєця, Н. Гончаренко, Л. Горбач, Н. Гражевської, О. Дзюблюка, Р. Заблоцької, Л. Красавиної, З. Луцишин, І. Лютого, В. Мазуренка, М. Макаренка, О. Мірошніченко, О. Мозгового, Л. Петкової, С. Реверчука, Н. Резнікової, О. Рогача, М. Савлука, В. Сизоненка, Є. Сича, С. Сіденко, В. Трохименка, А. Філіпенка, С. Циганова, О. Шниркова, П. Юхименка, С. Якубовського та інших.

Євроінтеграційний вектор розвитку ринку банківських послуг України зумовлює необхідність аналізу сучасного стану та перспектив розвитку зазначеної галузі в контексті нових можливостей ведення фінансово-кредитної політики банківськими установами, використання переваг участі у європейському фінансовому просторі, розширення кон'юнктури послуг для населення. Інтенсифікація інтеграції банківської системи України до європейського фінансового ринку, зокрема через активізацію

зовнішнього фінансування, потребує впровадження комплексу нормативно-правових та організаційно-економічних заходів. Ці заходи передбачають реформування банківської системи з метою підвищення стійкості до фінансових шоків (стимулювання підвищення капіталізації комерційних банків, удосконалення системи банківського нагляду, сприяння підвищенню прозорості банківської системи, допуск на український ринок іноземних банків), перегляд принципів внутрішньоекономічної політики і законодавства (забезпечення належного рівня захисту прав власності, мінімізація використання адміністративних заходів регулювання економіки, стимулювання реальних інвестицій тощо) [2].

Внаслідок розвитку ринку банківських послуг відповідно до стандартів ЄС кінцеві споживачі таких послуг отримають можливість ефективного захисту своїх прав. Прозорий та неупереджений нагляд над банківським сектором з боку регуляторів посилить фінансову стійкість та довіру споживачів до банківських установ. Це в свою чергу призведе до збільшення споживачів банківських послуг та збільшення прибутків банків. Поряд з цим, відбудеться покращення банківських послуг, а також будуть надаватися нові банківські продукти, які вже широко представлені на ринку ЄС, але не є доступними для українських споживачів через недосконалість регулювання (наприклад, послуга прямого дебетування банківських рахунків, можливість відкриття рахунків у європейських банках тощо).

Проте, враховуючи проблеми, що нині існують в банківській системі ЄС, значні недоліки системи банківського регулювання, які виявила валютно-фінансова криза, постійні зміни регуляторного поля в ЄС, до процесу євроінтеграції у банківському секторі слід підходити вкрай виважено. Український ринок банківських послуг зберігає привабливість для європейських банків, що пояснюється, передусім, високими, порівняно з країнами Європи, відсотковими ставками і високими темпами зростання активних операцій, про що свідчить збільшення кредитно-інвестиційного портфеля. Розширення присутності європейських банків на українському банківському ринку сприяє подальшому впровадженню сучасних банківських технологій, європейського досвіду ведення банківської справи, підвищення кваліфікаційного рівня банківських працівників з урахуванням європейських стандартів надання банківських послуг, принципів корпоративного управління в банківській діяльності. Однак інтереси вітчизняної банківської системи та іноземних банків не завжди співпадають. Європейські банки сконцентровані на пріоритетності забезпечення стабільності шляхом вирішення проблем з ліквідністю, у тому числі, за рахунок припинення фінансування закордонних філій

та виведення з коштів з менш розвинених країн. Поряд з цим варто відмітити, що залучення іноземного капіталу в банківську систему може мати неоднозначний вплив на функціонування [3].

Особливої уваги заслуговують наступні аспекти зазначеної проблеми. По-перше, за умови значної присутності іноземного капіталу в функціонуванні банківської системи існує імовірність витіснення з ринку банків із вітчизняним капіталом та втрати його інвесторами контролю над банківською системою. З такою проблемою стикаються окремі країни-нові члени ЄС. У цьому випадку можливою є зміна векторів фінансових потоків у країні на користь фінансування виробництв за участю іноземного капіталу. В перспективі це може погіршити фінансову безпеку України або взагалі призвести до втрати фінансової та економічної незалежності. По-друге, іноземні банки можуть бути менш схильними до здійснення кредитної діяльності в Україні, наприклад, коли економічна ситуація в країні різко змінюється, або орієнтувати свою діяльність на великі компанії, переважно, з іноземним капіталом. Це, в свою чергу, може призвести до зниження стабільності роботи банківської системи України [4]. По-третє, різке збільшення частки іноземних банків у банківській системі, які мають вищий рівень конкурентоспроможності, може призводити до порушення роботи конкурентного механізму ринку банківських послуг. Наслідком цього може бути монополізація українського ринку банківських послуг. До загострення цих ризиків може призвести низький рівень конкурентоспроможності українських банків, ступінь відкритості фінансової системи для іноземних інвесторів, механізми регулювання припливу іноземного капіталу, стабільність економіки.

Враховуючи особливості функціонування ринку банківських послуг України, принципами політики євроінтеграції банківського сектору мають стати, насамперед, баланс між підтримкою економічного розвитку і забезпеченням стабільності банківського сектору; використання як негативних, так і позитивних стимулів для розвитку банківського сектору, доповнення прямих адміністративних інструментів економічним стимулюванням банків до виваженої поведінки на ринку банківських послуг; інтегральний розвиток банківського сектора і фінансових ринків для подолання структурної недосконалості фінансової системи; чітке підпорядкування завдань банківського регулювання цілям збалансованого економічного розвитку України.

У цілому, розвиток вітчизняного ринку банківських послуг у напрямі європейської інтеграції сприятиме поступовій оптимізації основних показників його розвитку, зміцненню банківської системи в цілому, посиленню фінансової складової міжнародних економічних відносин України.

Література: *1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14; 2. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції: Інформаційно-аналітичні матеріали. Вип.8. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2014. – 279 с.; 3. Данилова Ю.Ю. Тенденції розвитку банківського сектору ЄС у посткризовий період / Данилова Ю.Ю.// Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – 2013. – №114. – Ч.1. –С. 63-68; 4. Глобальна доповідь про фінансову стабільність МВФ [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.imf.org/External/Pubs/FT/GFSR/2016/12/.*

❋❋❋

УДК 339.9

Онуфрієнко Г. О.

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім С.

У кожній країні роль природних ресурсів визначається сукупністю факторів: станом власної сировинної бази, рівнем економічного розвитку, ступенем участі в світових інтеграційних процесах і т.д. На етапі екстенсивного зростання природні ресурси виступають потужним прискорювачем соціально-економічного прогресу. Нерівномірність забезпечення країн природними ресурсами, а також їх нераціональне споживання, висуває низку закономірностей в економічному розвитку різних країн [1].

Більшість країн з розвиненою ринковою економікою споживає більше природних ресурсів, ніж вони їх мають. Відсутні ресурси ввозять переважно з країн, що розвиваються. В силу цього величезні сировинні потоки рухаються в три основні центри їх переробки: Північної Америки, Західної Європи, Східної та Південно-Східної Азії. Такий стан справ породжує дві проблеми: залежність розвинених країн від поставок сировини та сировинну орієнтацію експорту багатьох країн, що розвиваються [2]. Таким чином, нерівномірність розміщення мінеральних ресурсів в надрах Землі, а також різна забезпеченість країн земельними та лісовими ресурсами сприяють розвитку міжнародного поділу праці і на цій основі – міжнародних економічних відносин.

Промислово розвинуті країни споживають понад 60% мінеральної непаливної сировини, 58% нафти і близько 50% природного газу, у результаті чого тут спостерігається великий розрив між виробництвом і

споживанням мінеральних ресурсів. У США він складає 20%, країни ЄС можуть задовольнити свої потреби тільки на 2/3. Власні запаси в них достатні тільки з деяких з основних видів мінеральної сировини – залізної руди, ртуті, калійних добрив. Ще нижче рівень самозабезпеченості мінеральними ресурсами промисловості Японії – близько 1/3 [3, с.49].

Нерівномірність розподілу природних ресурсів на Землі змушує суспільство не тільки інтегруватися в світову економіку, а й боротися за сфери впливу на світовий ринок ресурсів, включаючи мінеральні, паливно-енергетичні ресурси суші, а також біотичні, мінеральні та паливно-енергетичні ресурси Світового океану [4, с.5]. Сфера життєвих інтересів високорозвинених в економічному відношенні держав поширюється як на території, що володіють ресурсним потенціалом, так і на регіони з високою якістю навколишнього середовища, де асиміляційний потенціал виявився менш порушеним. У цьому сенсі людство свої економічні інтереси давно пов'язало з економічною цінністю самої природи, а її асиміляційний потенціал (як самоорганізована сутність однієї зі складових частин природи) перетворився на джерело нових доходів – в джерело асиміляційної ренти [4, с.6].

З точки зору забезпеченості та витрачання природних ресурсів, основними причинами, що змінили умови існування різних країн на сучасному етапі розвитку глобальної економічної системи, є: зростання чисельності населення, швидке зростання промислового виробництва і продуктів харчування, забруднення природного середовища [2].

Насьогодні споживання природних ресурсів збільшується, в той час як поновлювані джерела ресурсів незабаром можуть вичерпатися.

Після детального вивчення вичерпності природних ресурсів вчені прийшли до висновку, що основна проблема не в нестачі природних ресурсів, а в їх нераціональному використанні і забрудненні. Для економіки природокористування найголовнішими є два аспекти проблеми використання природних ресурсів:

– виснаження природного середовища і природних ресурсів;

– заповнення цього середовища непотрібними компонентами, що робить його непридатним для споживання [5].

Конкретними шляхами раціоналізації використання ресурсів можуть бути:

1. Зниження енерго- і матеріалоємності продукції, що виробляється.

2. Заміна в теплоенергетиці нафти і вугілля менш брудним газом.

3. Розвиток нетрадиційної енергетики – сонячної, вітрової, геотермальної (яка використовує внутрішнє тепло Землі – пар і гарячу воду), приливної (перетворює енергію морських припливів в електричну).

4. Стимулювання раціонального і економного споживання ресурсів (строгий облік їх витрати і диференціація оплати використовуваних ресурсів в залежності від їхньої рідкісності та обсягів споживання) [2].

В цілому, раціональне використання природних ресурсів має на увазі перегляд традиційних принципів виробництва, розміщення підприємств, розробки технології, розрахунку витрат, іншими словами – системний підхід, заснований на екологізації економічного розвитку.

Страх перед нестачею природних ресурсів і погіршенням якості навколишнього середовища стимулює переважну більшість вчених будувати вкрай песимістичні прогнози на майбутнє, які не можуть бути обгрунтовані в силу того, що базуються як на емоційному факторі, так і розрахунках, пов'язаних із прискореними темпами споживання ресурсів і збільшенням відходів. Розрахунки, засновані на темпах споживання, приросту і виробництва ресурсів не враховують закони збереження природи. Проте, майбутній розвиток світової економіки природокористування неодмінно буде залишатися за збалансованим природокористуванням, а проблема виживання буде вирішуватися в рамках концепції адаптивного природокористування [4, с.9].

Література: *1. Барулин С.В., Солнышкова Ю.Н.. Налогообложение природопользования: Учеб. пособие / С.В. Барулин, Ю.Н. Солнышкова. // [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://finances.social/nalogooblojenie_836/prirodnyie-resursyi-prirodopolzovanie-kak-65955.html. 2. Комар, І. В. Раціональне використання природних ресурсів та ресурсні цикли / І.В. Комар. – Москва: Наука, 1975. – 210 с. 3. Світова економіка: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 268 с. 4. Кокин А.В. Природоресурсная база мировой экономики: состояние, тенденции, правовые аспекты: учебное пособие / А.В. Кокин, В.Н. Кокин – СПб. – Москва, 2003. 5. Макарова Н.С., Гармідер Л.Д., Михальчук Л.В. Економіка природокористування: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 322 с.*

❋❋❋

УДК: 339.94:334.78

Павленко Е. Е.

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ-РЕЦИПІЄНТА

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

На сьогодні розвиток світового господарства відбувається під впливом процесу транснаціоналізації, характерною рисою якого є зростання кількості та масштабів діяльності ТНК. Відповідно даних щорічного докладу зі світових інвестицій ЮНКТАД, станом на 2016 рік в усьому світі

налічується близько 82 тис. ТНК, що об'єднують 810 тис. зарубіжних філій [7].

ТНК як складна система постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем на національному та світовому рівнях. За офіційним визначенням Конференції ООН з торгівлі та розвитку, транснаціональні корпорації (ТНК) – це корпоративні або некорпоративні підприємства, що складаються з материнських компаній та їх іноземних філій.

Центром ТНК є материнська компанія, яка володіє певною часткою капіталу своїх закордонних підрозділів і здійснює централізоване планування, управління та контроль за їх діяльністю [6].

Країна, в якій розташовується штаб-квартира і центральний офіс материнської компанії, є країною базування транснаціональної корпорації, у той час як держави, де розташовуються об'єкти вкладень ТНК, виступають в якості країн-реципієнтів [1, с.269, 296].

Головною метою діяльності ТНК є отримання максимального прибутку за рахунок більш дешевих факторів виробництва, доступ до ринків збуту та диверсифікація ризиків через послаблення залежності від кон'юнктури в певній окремій країні. Реалізуючи цю мету, ТНК здійснюють значний вплив на розвиток окремих національних економік, що є структурними складовими сучасної системи світового господарства. І хоча для кожної окремої країни такі наслідки будуть специфічними, світовий досвід дозволяє визначити загальні тенденції впливу діяльності ТНК.

Активна інвестиційна діяльність ТНК має ряд позитивних наслідків перш за все для країн базування, традиційно головними серед яких є промислово розвинені країни. Транснаціональні компанії підкріплюють позиції своєї держави на території інших країн, створюючи там анклави власності. Така система власності за кордоном забезпечує реальний міжнародний вплив держави.

Також діяльність ТНК позитивно впливає на загальний економічний розвиток країн-реципієнтів:

1. Місцеві операції ТНК вочевидь підвищують конкуренцію на ринках унаслідок продуктової диференціації, активної реклами, впровадження нових продуктів на базі інноваційного потенціалу корпорацій [5, с.8-9]. Діяльність ТНК змушує адміністрацію місцевих компаній вносити корективи в технологічний процес, більше уваги звертати на якість продукції, її дизайн, споживчі властивості.

2. Приплив іноземного капіталу та активізацію інвестиційного процесу. Значні ресурси ТНК уможливлюють реалізацію крупних інвестиційних проектів, для фінансування яких не достатньо національних джерел.

3. Прямі іноземні інвестиції ТНК забезпечують зростання ефективності національного виробництва, адже сприяють збільшенню та значно продуктивнішому використанню в країні виробничих потужностей та ресурсів через залучення зарубіжного досвіду ефективного менеджменту, підвищення кваліфікації трудових ресурсів, а отже можуть збільшити обсяг сукупного капіталу та сприяти економічному росту [3, с. 71-72].

4. Створюються додаткові робочі місця. За оцінками експертів ЮНКТАД, у ТНК зайнято понад 20% світової робочої сили. Такі гіганти, як Wal-Mart Stores Inc, Hon Hai Precision Industries та Volkswagen Group сукупно управляють трудовими ресурсами чисельністю понад 3 млн. 970 тис. осіб. При цьому 100 ТНК-лідерів за індексом транснаціоналізаціїї мають чисельність робітників у середньому 160 тис. працівників, причому частка зайнятих у зарубіжних філіях становить в середньому 90 тис. осіб, тобто 56% [7].

Серед негативних наслідків для приймаючої країни варто виокремити наступні положення:

1. ТНК можуть здійснювати негативний вплив на розвиток національного бізнесу: їх діяльність на національному ринку може спричинити викривлення в розподілі монопольних і конкурентних сил [4, с. 108]. До того ж варто зазначити психологічний момент, а саме негативне ставлення приватнопідприємницького сектору, окремих громадян приймаючої країни до володіння ТНК прибутковими галузями, впливом, що вони справляють на визначення стратегії розвитку тієї чи іншої галузі економіки.

2. Виступаючи як володарі могутніх ресурсів, ТНК застосовують різні способи тиску на державні уряди з метою зменшення ймовірності інвестиційного ризику. З метою забезпечення своїх економічних інтересів вони не рідко втручаються у політичну сферу країни, особливо помітне таке втручання в країнах зі слабкою економікою, де ТНК відіграють вирішальну роль [2, с.254].

3. Капітал ТНК вкладається в галузі, які забезпечують найбільш швидку й ефективну віддачу, що може призвести до диспропорційного розвитку національної економіки, якщо держава не буде регулювати напрям капіталопотоків. Сказане стосується також екологічно брудних галузей виробництва, які виносяться із промислово розвинутих країн у держави, що розвиваються, і в країни з перехідною економікою з порівняно м'якими стандартами захисту навколишнього середовища.

4. Користуючись перевагами власності, корпорації під час створення нових робочих місць намагаються скоротити витрати за рахунок змен-

шення оплати праці персоналу, ігнорування соціальних та інфраструктурних програм тощо, що негативно позначається як на конкуренції, так і на економічному розвитку в цілому [5, с.12].

Отже можна зробити висновок, що вплив ТНК на економіку країни-реципієнта має дуалістичний характер, оскільки країна, що приймає транснаціональні корпорації, певною мірою випробовує на собі як переваги, так і недоліки їх діяльності.

Література: *1. Голиков А.П. Международные экономические термины: словарь-справочник: учебное пособие / А.П. Голиков, П.А. Черномаз. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 376 с. 2. Македон В.В. Формат взаємодії транснаціональних корпорацій та реального сектора національної економіки України / В.В. Македон // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – № 1 (5). – с. 250-258. 3. Матюшенко І.Ю. Інвестування (в контексті міжнародної інтеграції України): навч. посібн. / І. Ю. Матюшенко. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 456 с. 4. Терехов Є. М. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем / Є. М. Терехов, О. В. Прокопенко // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2010. – № 1. – С. 103–113. 5. Хоменко І.Б. Вплив транснаціональних корпорацій на конкурентне середовище національної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд. екон. наук: 08.00.02 / І.Б. Хоменко; Київ. Нац. торг.-економ. Університет. – 2010. – 21 с. 6. Transnational Corporation (TNC) / [Електронний ресурс]. – UNCTAD. – офіц. Веб-сайт. – Режим доступу: http://unctad.org/en/Pages/DIAE 7. UNCTAD World Investment Report 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2016_en.pdf*

УДК 658.3.007(4/.9):330.342.14

❋❋❋

Пасемко Г. П., Бесєдіна Г. Є., Лактіонов П. В.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

Прагнення сучасних компаній до формування ефективної системи управління персоналом спонукає до вивчення різних теорій та підходів та вибору найбільш прийнятних до визначеного соціально-економічного становища, адаптації їх відповідно умов зовнішнього та внутрішнього середовища організацій.

Історичний розвиток американського менеджменту свідчить про якісні зміни методів, форм і засобів організування спільної праці людей і впливу на них. Наприкінці XX ст. більшість корпорацій США перейшла від командно-контрольного організування і управління до децентралізованого управління шляхом утворення управлінських підрозділів без-

посередньо на виробництві на засадах самоврядування. Цей напрям структурної реорганізації американських фірм зумовлений історичними умовами їх формування і розвитку та змінами умов функціонування сучасних виробничих об'єднань на ринку.

Динамічність американського ринку вимагає високої диверсифікації виробництва, що зумовило формування відповідної структури управління компаніями, які створювали спеціалізовані виробничі відділення або їх групи з різних видів продукції і сфер діяльності. Побудова фірм США полягає у запровадженні так званих «пласких структур», за яких скорочуються або ліквідуються окремі підрозділи функціональних служб при штаб-квартирах корпорацій і проміжних ланках. Відповідні функції передаються низовим ланкам. Цей процес супроводжується делегуванням повноважень і відповідальності, розширенням участі цих ланок у визначенні політики корпорацій та управлінні ними. Такі зміни стосувалися не просто структур, а всієї системи управління корпораціями. Більшість із них перейшли до мультидивізіональних структур управління [1].

Усі зазначені зміни обумовлені новою роллю людини у виробництві й управлінні. Методи американського менеджменту, що сформувалися під впливом тейлоризму, основувалися на поділі виробничого процесу на дискретні завдання, можливість виконання яких залежала від майстерності і ступеня навченості працівників. Із нагромадженням на підприємствах професійно-кваліфікаційного потенціалу нового рівня перед менеджментом постало завдання активізації людського чинника, тобто свідомого й ефективного застосування у процесі праці знань, умінь, досвіду, поєднаних із наявними у людини від природи якостями – прагненням до пізнання, аналітичним мисленням, евристичною творчою діяльністю. У використанні трудового потенціалу працівників особливу роль почали відігравати кадрові служби, що перетворилися на спеціалізовані підрозділи, оснащені сучасною технікою, укомплектовані компетентними працівниками, які володіють специфічним інструментарієм для розв'язання соціальних проблем виробництва. Основу діяльності цих служб складає забезпечення виробництва висококваліфікованою робочою силою, сприяння розвитку працівників, удосконалення організації, стимулювання праці, дотримання техніки безпеки, здійснення соціальних виплат. Підрозділи з управління трудовими ресурсами беруть участь у переговорах із профспілками при укладенні колективних договорів, у розгляді скарг і претензій, контролі за дисципліною та ін. [2; 3].

Кадрова робота у великій корпорації з децентралізованою (дивізіональною) структурою управління поділена між головною кадровою службою, що знаходиться при штаб-квартирі корпорації, і кадровими службами відділень. Головним для центральної кадрової служби є координація діяльності відділень, здійснення єдиної науково-технічної, кадрової політики, добір лінійних менеджерів, здатних очолити виробничо-господарські роботи у відділеннях. Фахівці головної кадрової служби займаються передусім поєднанням кадрової політики і стратегії корпорації, консультуванням служб із питань атестації працівників, добору керівників, трудового законодавства тощо. Оскільки основна господарська ланка фінансово і виробничо є самостійною, наділена великими повноваженнями з випуску виробів, її кадрова служба займається проблемами планування чисельності і структури працівників, їхнього добору, оцінювання й атестації, дотримання трудового законодавства і питаннями, пов'язаними з організуванням виробничо-господарських процесів [2; 4]. Особливу увагу вони приділяють успіху кожного працівника, надання йому можливості заявити про те, що він зробив це сам.

Одним із найважливіших інструментів управління персоналом є атестація працівників, мета якої – порівняння фактичного виконання робіт працівником із нормативними критеріями його трудових функцій. Атестація пов'язана з відбором персоналу, здійсненням програм перепідготовки, службового просування, оплати праці. Від її результатів залежать становище, матеріальна забезпеченість, задоволеність роботою і т. п. Методи атестації і оцінювання диференціюються стосовно окремих категорій працівників. Як правило, робітників і молодших службовців атестують кожні шість місяців, спеціалістів і молодших лінійних керівників – щорічно. Складовою роботи з кадрами є удосконалення формальних і встановлення неформальних відносин між працівниками у межах технологічного ланцюжка «проектування – реалізація виробу», що у багатьох компаніях є основою пошуку нових ефективних рішень.

У роботі з персоналом американські компанії важливого значення надають удосконаленню організування і стимулювання праці. Вони все частіше відмовляються від ієрархічних структур, ліквідовують вертикальні управлінські ланки, розширюють коло відповідальних осіб за виконання виробничих завдань, переміщують повноваження менеджерів низового і середнього рівнів до рівня робочого місця. Відтак відмовляються від організування праці, що відповідала потребам конвеєрного виробництва і пов'язана з фрагментацією робочих завдань, вузькою спеціалізацією працівників. Перевагу отримує принципово інша форма

організування праці – у межах робочої групи, бригади, які мають певну виробничу самостійність. Нині у напівавтономних виробничих бригадах працює до 50% працівників [3].

Бригадна праця, як і горизонтальні структури на підприємстві, є організаційною основою мотивування робітників, яка забезпечується системою гнучкого матеріального стимулювання особистих здібностей, досягнень, і охоплює, крім зарплати, різні доплати і премії, доходи від участі у прибутках, акціонерному капіталі компанії. Це сприяє взаємозв'язку доходів працівників і тих цінностей, які вони створюють. Стрижнем нової філософії управління є мотивування працівників залученням до управлінської діяльності, що розв'язує проблему відчуження власності, завдяки чому відбувається децентралізація рішень, розширюється сфера і зміст участі робітників і службовців в управлінні, вони залучаються до обговорення проблем удосконалення виробництва. Такий підхід є основою добровільного і активного співробітництва персоналу й адміністрації задля досягнення цілей підприємства.

Людина, яка поділяє цілі і цінності своєї фірми, здатна сама знаходити шляхи їх вирішення і контролювати себе. Новий соціальний механізм у виробничій сфері відкриває перспективу формування на підприємствах відносин, за яких роботодавець в особі менеджера і наймані працівники діють як партнери. Цьому сприяє запровадження сучасного стилю управління в діяльності керівників усіх рівнів [5; 6].

В американському менеджменті відбувається переосмислення цінностей, засобів і форм впливу на працівників, пов'язане з технологічними, організаційними, економічними і соціальними змінами, викликаними науково-технічним прогресом у виробництві. Нових ознак набуває лідерство, при цьому акцент робиться на особистий приклад керівника, відмову від адміністрування, перехід до більш м'якого стилю керівництва, спрямованого на створення так званої «управлінської автономії» окремих структурних одиниць. Велика увага приділяється культурі організації та її розвитку, коли фірма формує і оберігає «дух компанії», її загальну атмосферу, що обумовлює етичні принципи і стиль взаємовідносин [3; 4].

Вирішення проблеми підвищення ефективності виробництва та його забезпечення перш за все вимагає поліпшення якості управління персоналом підприємства, що досягається через якість праці кожного учасника операційного процесу. Вітчизняні підприємства можуть багато запозичити з управлінського досвіду зарубіжних компаній для забезпечення системного підходу до людського чинника як головної продуктивної сили

суспільства, ціннісної переорієнтації працедавців відносно застосування сучасних методів роботи з людьми, запровадження гнучкого стилю керівництва, забезпечення, використання сучасних мотиваційно-психологічних методів впливу на людей, впровадження нової системи цінностей, яка може стати запорукою створення привабливого іміджу підприємств як важливої складової її конкурентоспроможності.

Література: *1. Шекшня С. Управление персоналом в современной организации / С. Шекшня. – М.: Интелсинтез, 1999. – 336 с.; 2. Бодди Д. Основы менеджмента персонала / Д. Бодди, Р. Пейтон. / под ред. Ю.Н. Каптуревского; пер. с англ.– Спб.: Изд-во «Питер», 1999. – 816 с.; 3. Хміль Ф.І. Управління персоналом / Ф.І. Хміль. – К.: Академвидав, 2006. – 488 с.; 4. Десслер Гари. Управление персоналом / Гари Дасслер; пер. с. англ. – М.: «Изд. БИНОМ», 1997. – 432 с.; 5. Герт Томас М. Етика бізнесу / Герт Томас. М: Пер. з анг. – К.: Основа, 1999. – 214 с.; 6. Дорофєєв О.В. Застосування принципу гармонійності в стратегічному управлінні суб'єктами економічної діяльності і стійкість аграрного ринку / О.В. Дорофєєв, Т.М. Лозинська, Г.П. Пасемко // Актуальні проблеми економіки. – К. – 2016. – № 11. – С. 168-186.*

❋❋❋

УДК 339.137.2:330.341.1

Петровська Д. О.

ІННОВАЦІЇ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Світова тенденція до глобалізації спричинила появу нових умов виходу країн на світову арену. У світі, де більшість країн є елементами єдиного цілого, лідуючі позиції займають ті країни, що мають перевагу над рештою.

Місце і роль суб'єктів будь-якого рівня залежить від такого фактору як конкурентоспроможність. За визначенням Всесвітнього економічного форуму, під конкурентоспроможністю розуміється сукупність інститутів, ліній поведінки держави в особі її вищих органів, а також чинників, які визначають рівень продуктивності країни. [2]

За іншим визначенням, конкурентоспроможністю країни є її здатність в умовах вільної конкуренції створювати товари і послуги, котрі відповідають вимогам світового ринку, а їх реалізація підвищує рівень добробуту держави і громадян. [1]

Здатність країни забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, конкурентні переваги та слабкі сторони національної економіки, а також її місце у світовому господарстві можливо визначити за допомо-

гою Індексу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму.

У склад Індексу включено 12 пунктів [2], які детально характеризують конкурентоспроможність країн, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Усі змінні згруповано в три групи чинників (див. табл. 1), а саме: базові вимоги, підсилювачі ефективності та фактор досвіду і інновацій. Вибір цих факторів обумовлений теоретичними та емпіричними дослідження, при чому вони ефективні у забезпеченні конкурентоспрможності країні саме у системі. Наприклад, важко буде досягти високого показника у складовій інновацій, не маючи достатньо освічених й добре підготовлених трудових ресурсів, здатних втілювати найновіші технології в усі процеси всередині країни. Спроби покращити макроекономічне середовище будуть мати успіх лише при належній прозорості системи управління фінансами, відсутності корупції. Тому, насправді конкурентоспроможними є економіки тих країн, які успішно розвивають усі фактори Індексу. [3]

Таблиця 1

Складові Індексу глобальної конкурентоспроможності

Базові вимоги	Розвиток ефективності	Фактор досвіду та інновацій
1. Інститути 2. Інфраструктура 3. Макроекономічне середовище 4. Здоров'я та початкова освіта	5. Вища освіта та професійна підготовка 6. Ефективність ринку товарів та послуг 7. Ефективність ринку праці 8. Рівень розвитку фінансового ринку 9. Рівень технологічного розвитку 10. Розмір ринку	11. Конкурентоспроможність компаній 12. Інновації

Складено автором за матеріалами: [2]

Як правило, країни, що фокусуються на одній групі факторів і спрямовують всі зусилля на розвиток певних показників групи, перетворюють свої економіки на орієнтовані в трьох галузях: факторно орієнтовані, орієнтовані на ефективність та інноваційно орієнтовані. Особливий інтерес становлять останні, так як інноваційні технології є найбільш сучасними та прогресивними інструментами досягнення високої конкурентоспроможності та стійкого економічного зростання.

Під поняттям інновацій розуміють запровадження нового або значно покращеного продукту (товару чи послуги), технологічного процесу, методу маркетингу, організаційного методу в бізнес-практиці або зовнішніх зв'язках. [7] До цього поняття також додають людський фактор (розвиток особистостей) й нововведення в соціальній сфері, а саме зміни поведінки груп, розвиток потреб, культури, цінностей. [5]

Інновації та конкурентоспроможність взаємопов'язані. Євразійська рада зі стандартизації, метрології та сертифікації визначає інновації як інструменти, що сприяють просуванню технологій, товарної продукції та послуг на ринок.

Інновації виражаються в структурному оновленні економіки, підвищенні продуктивності праці, зростанні питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей у структурі виробництва та експорту. Нові технології у виробництві призводять до: скорочення витрат на продукцію, часу її виробництва, а, відповідно, і її вартості, при цьому підвищуючи її якість; зниженню ризиків, пов'язаних з доставкою та діяльністю; оптимізації методів формування товарного асортименту; більш досконалої організації виробництва й управління на підприємстві. Як наслідок, така продукція більш ймовірно буде обрана покупцями, які надають перевагу високоякісним товарам або послугам з прийнятним для них рівнем цін [6]. На макрорівні використання інновацій виражається як результат покращення суспільних або екологічних стандартів життя, впровадження нових соціально-політичних умов функціонування державного управління.

Частка інновацій у формуванні Індексу конкурентоспроможності країн становить від 1/3 до 1/2. [2] Чим ближче країна до лідерів в сфері інновацій, тим більша перевага в забезпеченні конкурентоспроможності належними інноваціями. Тому, інновації та рівень інноваційної активності, є найпрогресивнішим фактором, що впливає на конкурентоспроможність національної економіки.

Залежність між конкурентоспроможністю країни та її інноваційним розвитком можна також прослідкувати через аналіз лідуючих позицій у вищезгаданому Індексі глобальної конкурентоспроможності та Глобальному інноваційному індексі (див. табл.2).

Такі країни, як США, Швеція, Фінляндія, Сінгапур, Нідерланди та Німеччина знаходяться в першій десятці обох рейтингів за 2016 рік, беззаперечним лідером яких є Швейцарія.

Першість Швейцарії у розвитку інновацій підтверджується створенням сприятливих умов для сфери НДДКР в країні. Завдяки наявності визнаних на світовому рівні університетів в Цюріху та Лозанні, а також 4 науково-дослідних інститутів в Швейцарії проводяться фундаментальні дослідження найвищого рівня, результати яких легко застосовуються на практиці завдяки сприятливому законодавству в сфері інтелектуальної власності. Національний фонд Швейцарії (SNF) підтримує дослідження у всіх наукових дисциплінах з бюджетом в 4,7 млрд. фран-

ків за період (2012-2016 рр.), а Швейцарський парк інновацій також зробив свій вклад в підвищення конкурентоспроможності країни за рахунок інновацій. [4]

Таблиця 2

Порівння результатів рейтингів країн
за показниками інновацій та конкурентоспроможності

Місце	Країна	Індекс інновацій, 2016 р.		Індекс конкуренто-спроможності, 2016 р.	
		Показник (1-7)	Місце	Країна	Показник (0-100)
1	Швейцарія	66,28	1	Швейцарія	5,76
2	Швеція	63,57	2	Сінгапур	5,68
3	Велика Британія	61,93	3	США	5,61
4	США	61,40	4	Німеччина	5,53
5	Фінляндія	59,90	5	Нідерланди	5,50
6	Сінгапур	59,16	6	Японія	5,47
7	Ірландія	59,03	7	Гонконг	5,46
8	Данія	58,45	8	Фінляндія	5,43
9	Нідерланди	58,29	9	Швеція	5,43
10	Німеччина	57,94	10	Велика Британія	5,41

Складено автором за матеріалами: [2], [8]

Отже, залежність між запровадженням нових технологій в економіку країн світу та збільшенням конкурентих переваг досить чітко прослідджується на конкретних прикладах. Розвиток і впровадження інновацій є основою збільшення ефективності економіки, зростання обсягів виробництва, підвищення рівня життя, сприяє виходу на нові ринки. Тому для розвитку інноваційної складової в економіці, насамперед, необхідна підтримка з боку держави. Загальнодержавна політика, яка повинна бути орієнтована на забезпечення належних умов для розвитку інноваційної діяльності, впровадження інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури, ринку інновацій та технологій, спрямує економіку до інтенсивнішого зростання й надасть країні тенденцію до зміцнення національної конкурентоспроможності, що підвищить значення країни у світі.

Література: 1. Гайдук Л.А. Інновації як фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємств в Україні / Л. А. Гайдук // Наукові праці НДФІ. – 2014. – № 1 (66). – с. 22-28. 2. Звіт з глобальної конкурентоспроможності / [Електронний ресурс]. – WEF. – офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf 3. Индекс глобальной конкурентоспособности / [Електронний ресурс]. – Центр гуманитарных технологий. – Режим доступу: http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info 4. Инновации в Швейцарии / [Електронний ресурс]. – Switzerand Global Enterprise. – Режим доступу:

http://www.s-ge.com/sites/default/files/Factsheet_Innovation_RU_0.pdf 5. Скрипко Т. О. Інноваційний менеджмент: підручник / Т. О. Скрипко. – К.: Знання, 2011. – 423 с. 6. Innovations for Competitiveness. A Workshop Synthesis / [Електронний ресурс]. – ESTEC. – офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://www.esa.int/esapub/bulletin/bullet91/b91atze.htm 7. Innovations in Firms. A Macroeco nomic Perspective / [Електронний ресурс]. – OECD. – офіц. веб-сайт. – Режим доступу: https://www.oecd.org/berlin/44120491.pdf 8. Winning with Global Innovation / [Електронний ресурс]. – WIPO. – офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4064

❋❋❋

УДК: 332.1:711

Позднякова А. М.

РОЗУМНІ СТАЛІ МІСТА: АНАЛІЗ ІНДЕКСІВ ДЛЯ ОЦІНКИ «СТАЛОСТІ» ТА «РОЗУМНОСТІ»

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України (НДЦ ІПР НАНУ)
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І. Ю.

Потужний розвиток ІКТ у поєднанні із скороченням вартості на мобільні додатки, безкоштовні соціальні медіа, технології та розробки в області зберігання, обробки та аналізу даних надають містам нові можливості для аналізу та прогнозування урбаністичних функцій [1]. ІКТ вбачаються як один із інструментів XXI ст. для подолання викликів урбанізації. Так, кореляційний аналіз дозволяє стверджувати, що існує залежність між поширенням ІКТ та Індексом людського розвитку (Рис. 1).

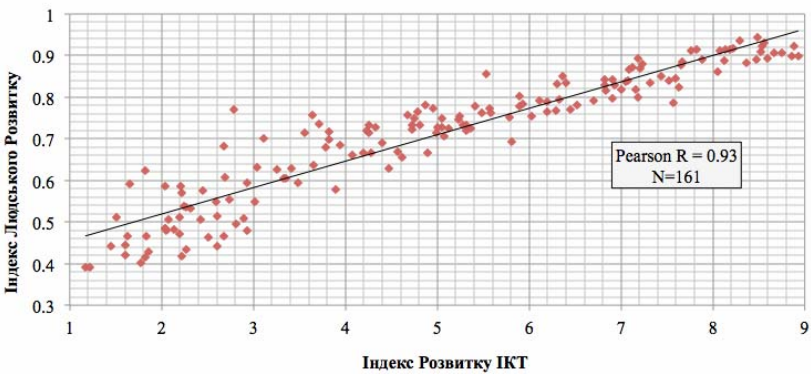

Рис. 1. Кореляція між Індексом людського потенціалу та Індексом розвитку ІКТ (2015)

Складено автором за [2,3].

Різні міста по усьому світу прагнуть долучитися до концепції сталого розвитку та стверджують, що змогли впровадити різноманітні «розумні рішення», підготувати інфраструктуру до них тощо [4]. Підтвердити ці заяви доволі важко, адже на даний момент не існує єдиного визначення терміну «Розумні сталі міста», так само, як і не існує єдиної загально-прийнятої концепції порівняння міст та їх успіхів.

Зустрічаються поняття «Електронне місто», «Місто знань», «Зелене місто», «Креативне місто», що пов'язують інформаційно-технологічні трансформації із економічними, політичними та соціально-культурними змінами.

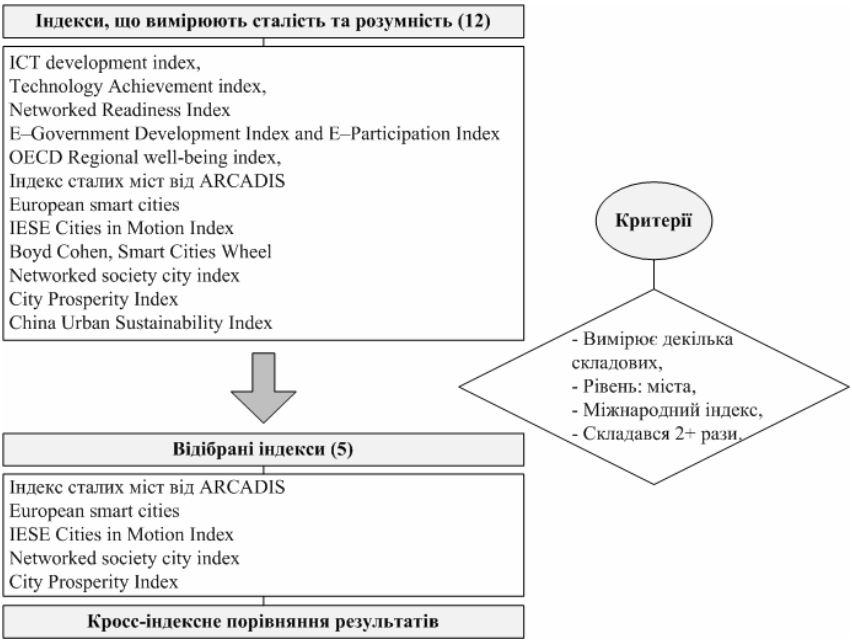

Рис. 2. Методологія відсіювання індексів. *Складено автором.*

На нашу думку та виходячи із проведеного аналізу, «Стале розумне місто» має відповідати чотирьом критеріям:

– задовольняти потреби сучасного покоління,

– забезпечувати можливості для розвитку та реалізації потенціалу кожної окремої особи,

– не ставити під ризик можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби,

– робити це у розумний спосіб, використовуючи, в першу чергу, ІКТ та інші засоби.

* Розумний спосіб = оптимальний, безпечний спосіб, що не порушує наявні екологічні обмеження локального та планетарного масштабів.

Індекси дозволяють аналізувати тенденції та оцінювати вплив політичних рішень та кроків, що приймаються в межах міст для покращення добробуту громадян. Вони допомагають визначити основні сфери, що вимагають найбільше уваги від менеджерів та керівників міст.

Можна виділити міжнародні індекси, що охоплюють міста декількох країн та національні індекси, що складають рейтинг розумних сталих міст в межах певної країни (China smart system index). За доменами можна виділити індекси, що розробляються академічним сектором (Vienna University of Technology), приватним сектором (Ericsson, Siemens) та урядом. Крім того, є індекси, що оцінюють лише певний окремий аспект «розумності/сталості», а є більш комплексні дослідження. У нашому дослідженні ми зосередимося на міжнародних індексах, що порівнюють міста із різних країн та оцінюють «розумність/сталість» міста комплексно. Нижче наведено методологію та логіку відсіювання індексів (Рис. 2).

В результаті ми склали порівняльну таблицю для обраних індексів.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця обраних індексів

Назва індексу	Відповідальна організація	Рік/ Частота	N міст	Що вимірюється
Arcadis Sustainable Cities Index	Arcadis та Центр Академічних та Бізнес досліджень (Cebr)	2015/ щорічно	100	Сталість міст, що включає компоненти соціального, екологічного та економічного здоров'я міст.
Cities in Motion Index	Іспанська Бізнес-школа IESE	2013/ щорічно	181	Майбутня сталість міст та якість життя їх мешканців.
Networked society city index	Ericsson	2011/ щорічно	41	Позиція міста з точки зору: зрілості ІКТ та моделі «Потрійного критерію».
City Prosperity Initiative (CPI)	UN-Habitat	2012	60	Як міста створюють та розподіляють соціально-економічні переваги, багатства чи загальні досягнення у 6 категоріях (продуктивність, розвиток інфраструктури, якість життя, соціальна залученість, сталість, управління та законодавство)
European Smart cities	Віденський технологічний університет	2007	90	Розумність міста, що проявляється у 6 категоріях (економіка, мобільність, оточуюче середовище, люди, спосіб життя, управління).

Джерело: Складено автором за [5; 6; 7; 8].

Ми також провели кросс-індексний аналіз результатів, виділивши міста, що є розумними та сталими принаймні в трьох з чотирьох індексів.

Результати свідчать, що не дивлячись на різницю у методологіях можна виявити певні схожі риси, зокрема, домінування європейских міст та повторення одних і тих самих міст у різних рейтингах (Лондон, Париж, Стокгольм, Сеул).

Крім того, доцільно виділити обмеження при створенні індексів, які необхідно взяти до уваги під час складання індексу для міст України.

1) З методологічної точки зору, часто існує висока кореляційна залежність між складовими комплексних індексів, що необхідно брати до уваги під час визначення ваги тієї чи іншої складової в загальному індексі, щоб уникати подвійного включення. Крім того, не існує чіткої, статистично значущою, процедури зважування і агрегації різних показників [9];

Таблиця 2

Провідні міста за оцінками різних рейтингів

Arcadis sustainable city index	Cities in motion index	Networked society index	City prosperity index
Цюрих	Нью-Йорк	Стокгольм	Осло
Сінгапур	Лондон	Лондон	Копенгаген
Стокгольм	Париж	Сінгапур	Стокгольм
Відень	Сан-Франциско	Париж	Ге́льсінкі
Лондон	Бостон	Копенгаген	Париж
Франкфурт	Амстердам	Ге́льсінкі	Відень
Сеул	Чикаго	Нью-Йорк	Ме́льбурн
Гамбург	Сеул	Осло	Монреаль
Прага	Женева	Токіо	Торонто
Мюнхен	Сідней	Сеул	Сідней

Джерело: Складено автором за [5; 6; 7; 8].

2) Із статистичної точки зору, доволі часто неможливо знайти необхідні показники на рівні міст (більшість з них доступні на регіональному рівні), тож дослідникам доводиться використовувати середні значення.

3) Із більшістю індексів неможливо працювати в динаміці, порівнювати показники за різні роки, через зміну методології та кількості країн, що беруть участь у дослідженні.

Більшість досліджень працюють із великими містами (зазвичай столицями), уникаючи середні та малі міста [9].

Література: *1. A vision of smarter cities // IBM, 2009. URL: http://www03.ibm.com/press/ attachments/IBV_Smarter_Cities_-_Final.pdf (дата звернення: 24.02. 2017); 2. Measuring the Information Society Report 2015. // ITU, 2015. URL: http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2015/MISR2015-*

w5.pdf (дата звернення: 24.02.2017); 3. Human Development Index (HDI) // UNDP, 2015. URL: http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi; 4. Матюшенко І. Ю.Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія. Харків: ФОП Александрова К. М., 2016. 556 с.; 5. Cities in Motion Index // IESE, 2016. URL: http://www.iese.edu/; 6. Sustainable cities index 2016 // Arcadis, 2016. URL: https://www.arcadis.com. 7. Networked City Index 2016 // Ericsson, 2016. URL: https://www.ericsson.com. 8. City prosperity index // UN-Habitat, 2015. URL: http://unhabitat.org/; 9. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide – ISBN 978-92-64-04345-9 – © OECD 2008;
УДК 330.332.5(595)(043.2)

❋❋❋

Половинко Б. С.

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЕКОНОМІКИ МАЛАЙЗІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Кривуц Ю. М.

Малайзія відноситься до регіону Південно-Східної Азії. Значення Малайзії у сучасному світі зумовлене її політичним та соціально-економічним станом, який залежить від припливу іноземних інвестицій і попиту на промислові товари що постачаються на закордонні ринки. Малайзія за останні десятиліття провадила успішну політику із залучення і використання комерційного, фінансового і промислового капіталу. Це стало основною умовою її інтенсивного розвитку.

Сприятливість ситуації в країні по відношенню до потенційних інвестицій в країну можна оцінити за допомогою дослідження економічного стану країни, заснованого на аналізі її макроекономічних показників.

Таблиця 1

Макроекономічні показники розвитку Малайзії
у період з 2011 – 2016 рр.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Населення (млн чол.)	29,1	29,5	29,9	30,3	30,8	30,9
ВВП (млрд дол.)	299	316	324	340	298	-
ВНП на душу населення (дол. США.)	10282	10428	10835	10971	11306	9768
Рівень інфляції (%)	3,2	1,7	2,1	3,1	2,1	2
Експорт (млрд дол.)	228	228	229	234	200	167,3
Імпорт (млрд дол.)	187	197	206	209	176	139,5

Джерело: таблицю складено автором за матеріалами [4, 6]

Аналіз основних економічних показників Малайзії свідчить проте, що її економічні успіхи були досягнуті за рахунок комбінування чотирьох факторів, а саме: експортно-промислової стратегії розвитку, залу-

чення іноземного капіталу, державного регулювання, створення життєздатних господарських суб'єктів – національних корпорацій.

Дані таблиці свідчать, що у період з 2011-2016 рр. основні показники економічного розвитку Малайзії мають позитивну динаміку макроекономічних показників [4]. На інвестиційний клімат впливає рівень інфляції. Так, чим нижче рівень інфляції, тим вище привабливість країни для інвесторів. В 2011 р. інфляція у Малайзії склала 3,2%, а у 2016 році – 2%.

Динаміка притоку прямих іноземних інвестицій у Малайзію у 2010-2015рр. відображено на рисунку 1.

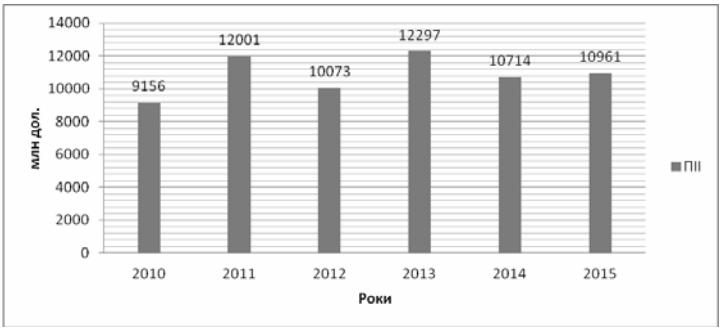

Рис. 1. Динаміка притоку прямих іноземних інвестицій у Малайзію у 2010-2015 рр.(млн дол.) [6, 7]

Про значення доданих факторів інвестиційної привабливості у економіку Малайзії свідчить: індекс глобальної конкурентоспроможності, Doing Business та рейтинг країн світу з економічної свободи.

Малайзія увійшла у Топ 20 найбільш конкурентоспроможних країн світу, а також у неї залишається найбільший рейтинг серед Азійських країн, що розвиваються. (таблиця 2).

Таблиця 2

Малайзія у рейтингу глобальної конкуренції, 2012-2016 рр.

Країна	2012 – 2013 рр.		2013 – 2014 рр.		2014 – 2015 рр.		2015-2016рр.	
	Рейтинг	Оцінка	Рейтинг	Оцінка	Рейтинг	Оцінка	Рейтинг	Оцінка
Малайзія	25	5,06	24	5,0	20	5,2	18	5,2

Джерело: таблицю складено автором за матеріалами [9]

У рейтингу глобальної конкуренції 2015-2016 р. високий міжнародний рейтинг у Малайзії. До її головних конкурентних переваг відносять низький рівень інфляції (2,1% на рік), надійне забезпечення захисту інвесторів, розвинений фінансовий ринок, помірне податкове навантаження на бізнес [9].

Рейтинг Doing Business досліджує сприятливі умови ведення бізнесу, з метою оцінки нормативно-правових актів та інших обставин, які сприяють поліпшенню умов ведення бізнесу. 189 країн оцінюються за 10 критеріями, в результаті якого їм присвоюють місця в рейтингу. За даними рейтингу Doing Business 2016, за легкістю ведення бізнесу в Малайзії країна займає 18-е місце, числове вираження легкості ведення бізнесу дорівнює 79,13п.п [5].

Малайзія є однією з 17 країн, які реалізують реформи в Східній Азії для поліпшення ділового клімату. У Малайзії стало простіше платити податки шляхом введення онлайнової системи [5].

Для дослідження інвестиційної привабливості Малайзії слід розглянути індекс економічної свободи (див. рис. 2).

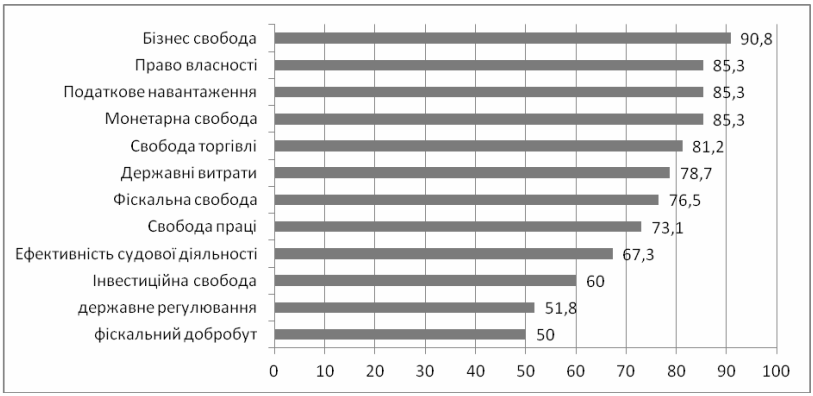

Рис. 1. Показники Малайзії по рейтингу економічної свободи

Джерело: складено автором за матеріалами [10]

Малайзія зайняла 27 місце у другій групі країн набравши 73,8 балів і її класифікували як країна у цілому з вільною економікою [10].

Економічні реформи підвищили конкурентоспроможність Малайзії. Фінансовий сектор зазнав нормативні зміни, які включають в себе послаблення обмежень на іноземну власність у фінансових підгалузях. Торговий режим є відносно відкритим. Малайзія стимулює, особливо в орієнтованих на експорт високотехнологічних виробництвах і «бек-офісах» на операції обслуговування.

Малайзійський уряд докладає багато зусиль, щоб підвищити привабливість і конкурентоспроможність країни і інтенсивніше інтегруватися в світовий економічний простір.

Література: *1. Світова економіка: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268 с.; Довгаль. – Х.: ХНУ імені*

В.Н. Каразіна, 2015. – 268с; 2. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А. П.Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с.; 4. Malaysian Investment Development Authority [Электронный ресурс]: Режим доступа: www.mida.gov.my/home/invest-in-malaysia/posts/; 5. Доклад Группы мирового банка Doing Business – 2016: оценка качества и эффективности регулирования http://russian.doingbusiness.org/~/media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf; 6. ASEAN Investment Report 2014-2015 [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/unctad_asean_air2015d1.pdf; 7. ASEAN Investment Report 2014-2015 [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://unctad.org/en/Publications Library/unctad_asean_air2016d1.pdf; 8. 2015 Investment Climate Statement – Malaysia [Электронный ресурс]: Режим доступу: https://www.state.gov/documents /organization/241858.pdf; 9. The Global Competitiveness Report 2014–2015 [Электрон. ресурс]: Режим доступа: http: // www3.weforum.org/docs/WEF _Global Competitiveness Report_2015-16. Pdf; 10. Index of Economic Freedom [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://www.heritage.org/index/country/malaysia

❋❋❋

УДК 330.562:339.166.5

Порохняк Н. В.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗШИРЕНОГО ВІДТВОРЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА: ДІЯЛЬНІСНО-КРЕАТИВНИЙ АСПЕКТ

Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва

Національне багатство за своїм походженням є сукупністю матеріальних благ, виробничого досвіду, майстерності, творчого обдарування населення, створених і накопичених працею всього суспільства певної країни. Практично будь якими напрямами економічної думки визнається така його структура: 1) суспільне, тобто створене працею, речове багатство; 2) природні ресурси (багатства), що опановані або можуть бути опанованими працею; 3) інтелектуально-культурне, тобто нематеріальне багатство (науковий, освітній, кваліфікаційний, культурний, організаційний потенціали всіх прошарків населення).

Нематеріальне багатство існує у формі певних інтелектуальних і духовно-культурних якостей людини, невід'ємне від її особистості і базується на інтелектуальній складовій. Вплив її є органічно присутнім у всіх інших ланках і, по-перше, виступає як творче джерело та ініціатор будь якого аспекту створення або розширення національного багатства, по-друге, гносеологічно виправдовує існування та особливості всіх інших ланок, по-третє, виступає як особистісна форма творчого потенціалу, суспільно сформований суспільством «мозок» процесу створення національного багатства.

У зв'язку з суб'єктивною формою її виникнення, не існує комплексної оцінки інтелектуальної складової в об'єктивних показниках, її оцінкою може бути лише особистість, що здатна здійснювати зазначені впливи, відповідно, розширене відтворення цієї складової полягає, в першу чергу, в розвитку інтелектуальних і соціокультурних якостей особистостей.

Кризові явища, які охопили світову спільноту країн, стосовно інтелектуальної складової національного багатства трансформувалися в уявлення, що нібито єдиною значущою проблемою стосовно неї є фінансування інститутів, призначених її формувати. Життя почало виправляти такі уявлення. Так, Президент США Д. Трамп в своїй інаугураційній промові 20 січня 2017р. стосовно освіти, тобто ключового джерела становлення інтелектуальної складової національного багатства, висловився так: «система освіти, що повна грошей, але випускає наших молодих випускників без знань» [5]. Коли подібні характеристики даються на такому рівні, то це є свідченням нестерпної гостроти проблеми. За своєю природою вона має тенденцію загострюватися по мірі розширеного відтворення всіх якісних параметрів національного багатства, а тому проблема якості інтелектуальної складової починає займати ключове місце не лише у високо розвинутих країнах, а й у тих, які прагнуть такими стати.

Проблеми якості інтелектуальної складової національного багатства виникають, лише маючи під собою діяльнісне і соціальне підґрунтя. З позиції розуміння підґрунтя сучасних проблем на особливу увагу заслуговують два процеси.

Процес перший пов'язаний з тим, що з другої половини XX століття змінилось співвідношення між еталонами біологічного і соціального часу, період зміни поколінь, в середньому 25 років від народження матері до народження дитини, зрівнявся з періодом зміни пануючих технологій, а в кінці століття зміна технологій, за деякими свідченнями, відбувалася кожні 5-10 років [2, с. 127]. Виникши вперше в історії людства, цей процес радикально змінює вимоги до інтелектуальної складової і логіку її становлення. З точки зору вимог виникає невідворотна потреба таких знань, які забезпечують не лише поточну діяльність, але й дають змогу навчатися на протязі всього життя, а саме таке навчання з професійної і соціальної точки зору стає екзистенційно необхідним. Такою ж необхідністю стає здатність корегувати соціальну поведінку та орієнтаційні оцінки в умовах різких змін інформаційного стану суспільства.

Нові вимоги потребують оновлення механізму становлення інтелектуальної складової як вираз необхідності оновлення якостей особистості.

Ключовими моментами цього оновлення стають позаринкові аспекти впливу на формування особистості, носіями їх виступають сім'я, освіта, соціальне партнерство [2, с. 168-172]. Показовим, на наш погляд, є те, що в згадуваній промові 45 Президент США, закликаючи зробити Америку багатою, великою мірою свою увагу акцентував саме на них.

Процес другий породжений тим, що загальновизнаною сучасною формою реалізації науки як продуктивної сили суспільства виступають науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи і аналогічні їм структури, які передбачають органічний взаємозв'язок між науковою діяльністю, опануванням здобутків цієї діяльності заснованим на них масовим виробництвом [4, с. 523-524]. Слід особливо зважити на те, що існуючі в них групи мислення, охоплюючи різних учасників, базуються на голограмному принципі, коли ціле є синтезом всіх ланок системи і відбиває їх, а кожна ланка, в свою чергу, в тій або іншій формі відбиває вимоги як цілого, так і інших ланок. В зв'язку з цим можна стверджувати, проблема інтелектуальної складової стосується не лише професійних працівників наукової сфери, а й тих, хто відповідно суспільному поділу праці реалізує існуючий рівень її досягнень.

Всіх них стосується загальна властивість будь якої свідомості, особливо при інтелектуальних зусиллях, що сформульована П. Тейяром де Шарденом: 1) все частково зосереджувати навколо себе; 2) все більше зосереджувати в собі; 3) шляхом такого зверх зосереджування приєднатися до всіх інших центрів, що оточують його [4, с. 204]. Це означає, що кожний учасник сучасного процесу праці, незалежно від фаху і соціального статусу, є учасником створення інтелектуальної складової, і проблема полягає в тому, щоб нейтралізувати процеси відчуження, які не визнають такого створення та ігнорують його потенціал.

Що стосується гносеологічних аспектів формування інтелектуальної складової, то починати, на наш погляд, слід зі спеціалізації, яка фактично замикаєтья на саму себе і не дає цілісного уявлення про об'єкт розгляду. Наприклад, математизована економіка або соціологія, абстрагуючись від всього різноманіття умов, невід'ємних від діяльнісної активності, веде до того, що експерти все частіше виявляються нездатними зрозуміти суспільні тенденції і потрясіння. Обмеженість або помилка практики починає виступати як прямий наслідок обмеженості науки, особливо це стосується проблем інтелектуальної складової національного багатства, багато які оціночні аспекти якого не можуть бути формалізовані. Не менш актуальною є проблема редукції пізнавального потенціалу особистості, оскільки при ній пізнання цілого зво-

диться до пізнання окремих його ланок, хоча зазвичай, саме в якості цілого криється найбільш фундаментальні і важливі з точки зору як науки, так і практики досягнення. Що стосується інтелектуальної складової національного багатства, то при такій редукції зникають найважливіші людські проблеми, а замість них процвітають лише окремі фактично технічні аспекти.

Особливе значення має проблема викривленої раціональності. Вона не вичерпується одномірною раціональністю технократичного мислення, а охоплює також біржову гру при гонитві за прибутком, не рахуючись з втратами всіх складових національного багатства. Саме така «раціональність» веде до гуманітарно-економічних катастроф.

Всесвітньо визнаний засновник наукового ґрунтознавства В.В. Докучаєв в наукових статтях і зверненнях до влади зазначав, що особливо трагічний голод 1891 р. в Росії, втрати від якого, з позицій національного багатства, становили декілька сот мільйонів крб. (при курсі 1 крб. = 0,774 г золота) виник не лише внаслідок недороду, а й не меншою мірою під впливом землеробського наукового невігластва і безвідповідальності, спровокованої біржовою грою. Вихід він бачив у формуванні такого типу працівника і земельного володаря, який відзначається науково освіченим поглядом на справу і любов'ю до землі [1, с. 98-102]. Проблема, започаткована В.В. Докучаєвим, не відійшла в історичне минуле разом з Росією XIX-XX століть, залежність долі соціуму і національного багатства від інтелектуальних спроможностей і духовного стану особистостей є загальною закономірністю і нашого часу.

Розглянуті проблеми у своїй сукупності не є довільною множиною, а мають взаємно обумовлений характер. Оскільки вони пов'язані між собою прямими та зворотними зв'язками, то набувають ознак ланок системи. Системостворюючею її ланкою є проблеми, які обумовлені змінами співвідношення між еталонами біологічного і соціального часу. Ця їх роль обумовлена тим що, по-перше, вони в суспільно значущій формі відбивають фундаментальні науково-технічні і цивілізаційні зрушення сучасного суспільства, по-друге, вимоги щодо їх вирішення є конституіруючими вимогами стосовно інших проблем, по-третє, вони також мають чітко окреслені ознаки об'єктивності, що робить їх найбільшою мірою придатними для оцінкових суджень.

Література: *1. Докучаев В.В. Сочинения.- М.: Изд-во АН СССР, 1951. Т. VI. - 595с; 2. Задорожный Г.В. Человекоспасительная функция хозяйственной науки/ Г.В. Задорожный.- Харьков: ФЛП Хомин О.В,, 2012.- 179 с. (Научное издание); 3. Мочерный С.В. Наука як продуктивна сила суспільства / С.В. Мочерний // Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 2 / ред.. кол.: С.В. Мочерний (відп.*

ред.) та ін. – К.: Видавн. центр «Академія» 2001 – С. 523-525; 4. Шарден Пьер Тейяр де Феномен человека / Пьер Тейяр Шарден: пер. с фр. Н.А. Садовского. – М.: Наука, 1987. – 240 с.; 5. The full text of Donald Trump's inauguration speech [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2017/01/20/donald-trumps-full-inauguration-speech-transcript-annotated/?utm_term=.246a43d803c1

❋❋❋

УДК 339.9 (48)

Прасол О. С.

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д. е. н., проф. Гончаренко В. В.

Одним з найважливіших завдань економічної політики будь-якої держави є вибір прийнятної та ефективної моделі розвитку, яка б стимулювала зростання економічного потенціалу, сприяла покращенню рівня життя, зниженню бідності, забезпеченню соціального захисту верств населення, котрі цього потребують, та піднесенню загального добробуту.

Розглядаючи модель економічного розвитку, перш за все необхідно з'ясувати сутність цього терміну. Загальновживане поняття модель (від французького «modèle» і від латинського «modulus» – міра, зразок, норма) означає зразок конструкції чогось, відтворення предмета в зменшеному або збільшеному вигляді, формалізована та представлена в рівняннях система взаємозв'язків різноманітних явищ. Такі моделі можуть бути графічними, математичними або словесно-описовими й завжди широко використовуються у природничих науках.

З точки зору економіки модель являє собою спрощену картину економічної реальності, яка показує взаємозв'язок між декількома економічними змінними.

В економічному житті суспільства модель є не лише наслідком існування певної концепції розвитку, аналогом системи зв'язків, що здатна існувати в разі плідної реалізації основоположного задуму суб'єктів політичної та господарської діяльності, а й виступає інструментом, формою окреслення тенденцій майбутнього функціонування та розвитку того чи іншого об'єкта, основою для прийняття рішень, які мають трансформаційний або революційний характер [3, с. 610].

Скандинавська модель, яка ще відома як соціал-демократична або нордична, є колективістсько-універсалістською моделлю соціально-економічного розвитку, котра успішно поєднує в собі найбільш вдалі елементи капіталізму й соціалізму.

Визначальні риси моделі соціальної та економічної політики Скандинавських країн почали формуватися ще у 30-х роках та остаточно окреслились у 60-х роках XX століття. Її основою стала шведська модель, яка пізніше була імплементована в Норвегії, Данії, Фінляндії та Ісландії.

Головними цілями функціонування скандинавської моделі виступають максимальна зайнятість, збільшення обсягів суспільного виробництва, досягнення повної економічної демократії, справедливий розподіл прибутків, забезпечення соціальної рівності та низький рівень бідності [2].

Дана модель економічного розвитку, котра також носить назву «функціональна соціалізація», є унікальним поєднанням принципів ринкової економіки та системи соціального захисту, що ґрунтується на наданні суспільних послуг, таких як безкоштовна освіта та охорона здоров'я, соціальне страхування. Функції виробництва виконуються приватними підприємствами на конкурентній ринковій основі, а функції забезпечення високого рівня життя та розвитку інфраструктури покладені на державу [9]. Найбільші витрати на соціальні потреби спостерігаються в Фінляндії, де на них припадає 30,8% ВВП (2016 рік). Дещо менші суми витрачають у Данії, Швеції, Норвегії та Ісландії, а саме 28,7%, 27,1%, 25,1% і 15,2% від ВВП відповідно [8].

З огляду на співвідношення держбюджету до ВВП державний сектор займає чільне місце в Скандинавських країнах. При цьому частка державної власності становить близько 15%. Роль держави в такому випадку виражається в перерозподілі доходів приватного сектору за допомогою високо прогресивної податкової системи. Особлива увага приділяється податку на доходи фізичних осіб, ставки якого у 2016 році були одними з найвищих в Європі (Швеція – 57,1%, Данія – 55,8%, Фінляндія – 51,6%, Ісландія – 46,3%, Норвегія – 38,7%) [7].

Держава також займається контролем за діяльністю приватних компаній, інспектуванням виконання законів, виданих в інтересах громадян. Іншими завданнями державного регулювання в рамках скандинавської моделі є створення довгострокової стратегії розвитку економіки, формулювання головних пріоритетів, стимулювання науково-технічного розвитку, розроблення інвестиційної та зовнішньоекономічної політики [1]. Окрім цього воно спрямоване на реалізацію різноманітних соціальних програм, захист прав власності, співробітництво з профспілками та роботодавцями.

Безпрецедентним є рівень довіри населення Скандинавських країн до держави. Причиною цьому служать низький показник корупції, відкритість і прозорість системи. Країни цього регіону кожного року за-

ймають найвищі позиції в рейтингу, який складає міжнародна неурядова організація «Transparency International». Так, у 2016 році перше місце в списку країн за індексом сприйняття корупції посіла Данія з показником 90 балів зі 100. Індекс Фінляндії становив 89 (3-тє місце), Швеції – 88 (4-те місце), Норвегії – 85 (6-те місце) та Ісландії – 78 (14 місце) [4].

Держави Скандинавії можна вважати винятковими, адже вони займають провідні позиції й в інших авторитетних та престижних рейтингах. Основні показники їхнього економічного розвитку наведені в таб. 1.

Таблиця 1

Основні показники економічного розвитку Скандинавських країн

Країна	ВВП на душу населення (дол. США), 2015 рік	Безробіття (%), 2016 рік	Річна інфляція (%), 2016 рік	ІРЛП, 2015 рік
Данія	51989,3	4,3	0,9	0,923
Ісландія	50173,3	3,6	1,9	0,899
Норвегія	74400,4	4,4	2,8	0,944
Фінляндія	42311,0	9,2	0,8	0,883
Швеція	55186,0	7,3	1,4	0,907

Складено автором за матеріалами [5], [6] і [7].

Проаналізувавши статистичні дані, слід зазначити, що найвищий рівень розвитку спостерігається в Норвегії, ВВП на душу населення якої у 2015 році становив 74400,4 доларів США, а індекс розвитку людського потенціалу – 0,944 (перше місце в світі). Найкращі результати в мінімізації безробіття має Ісландія з показником 3,6%. Найнижчий рівень річної інфляції в Данії (0,9%).

Незважаючи на всі переваги скандинавської моделі, необхідно зауважити, що для неї є декілька загроз, а саме: старіння нації та негативний вплив глобальних економічних процесів, здебільшого виражений міграційною проблемою. Збільшення кількості людей пенсійного віку, що потребують соціальних виплат, може перевищити рівень доходу в країні, основою якого є стягнення податків з працездатного населення.

Якщо мова йде про глобалізацію, то, загалом, вона сприяє економічному зростанню через можливість збільшити віддачу від факторів виробництва за допомогою міжнародного обміну товарів та послуг. Проте таке явище як міжнародна мобільність робочої сили може нашкодити державному добробуту. Наприклад, випускники університетів, які фінансуються державою, все частіше працевлаштовуються за кордоном, повертаючись на батьківщину тільки в похилому віці з метою скористатися перевагами соціальної політики країни. Серйозною проблемою виступає потік іммігрантів, які також покладаються на соціальну допомогу, не сплачуючи податки. Станом на 2016 рік у Норвегії на кожну

тисячу населення припадало 6,6 іммігрантів. Найменший показник чистої міграції серед країн регіону має Данія (2,1 іммігрантів на тисячу чоловік) [10]. Погіршення ситуації може призвести до значного навантаження на систему й врешті-решт до її знищення [11].

Проте, модель економічного розвитку Скандинавських країн завдяки поєднанню високих стандартів життя та низької нерівності в доходах залишається однією з найбільш стабільних та ефективних у світі.

Література: *1. Брус Ю. П. Особливості скандинавського державного соціалізму [Електронний ресурс] // Publishing house Education and Science – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/36_PVMN_2012/Istoria/2_123270.doc.htm; 2. Історія економічних учень: Підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін; За ред. Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. – К.: КНЕУ, 1999. – 564 с. 3. Основи економічних знань: базовий підручник для студентів вишів неекономічного напряму підготовки / За редакцією А. Ф. Павленка, В. С. Савчука, Ю. К. Зайцева. – Харків: Фоліо, 2014. – 762 с. 4.Corruption Perception Index 2016 [Електронний ресурс] // Transparency International – Режим доступу: http://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016#table 5. GDP per capita (current US Dollars) [Електронний ресурс] // The World Bank – Режим доступу: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?view=chart 6. Human Development Report 2015 Statistical Annex [Електронний ресурс] // Human Development Index – Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr_2015_statistical_annex.pdf 7. Indicators [Електрон. ресурс] // Trading economics – Режим доступу: http://www.tradingeconomics.com/indicators 8. Social Spending [Електронний ресурс] // Organization for Economic Cooperation and Development – Режим доступу: https://data.oecd.org/socialexp/social-spending.htm 9. The Nordic Model: Pros and Cons [Електронний ресурс] // Investopedia – Режим доступу: http://www.investopedia.com/articles/investing/100714/nordic-model-pros-and-cons.asp 10. The World Factbook [Електронний ресурс] // Central Intelligence Agency – Режим доступу: https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/ 11. Torben M. Andersen, Bengt Holmström, Seppo Honkapohja, Sixten Korkman, Hans Tson Söderström, Juhana Vartiainen. The Nordic Model – Embracing globalization and sharing risks. – Helsinki:Taloustieto Oy, 2007. – 165 p.*

❋❋❋

УДК 330.34.014.2

Рузавина А. Р.

«ЗЕЛЕНАЯ» ЭКОНОМИКА – НОВЫЙ ВЕКТОР В РЕШЕНИИ ГЛОБАЛЬНЫХ ЭКОНОМИКО-ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Дуна Н. Г.

Актуальность данной темы связана с формированием нового глобального антикризисного направления в решении экономико-экологических проблем под названием «зеленая» экономика.

За последние два десятилетия в мировой экономике сформировалось новое направление – «зеленая» экономика, идея которой сфокусирована на обеспечении устойчивого развития всех стран и спасении человечества от кризиса в сферах экологии, финансов и др. [2].

Общепринятого определения «зеленой» экономики не существует. Эксперты Организации ООН по охране окружающей среды (ЮНЕП) предлагают наиболее широкое понимание этого понятия, рассматривая «зеленую» экономику как хозяйственную деятельность, «которая повышает благосостояние людей и обеспечивает социальную справедливость и при этом существенно снижает риски для окружающей среды и обеднение природы» [1].

Фактически «зеленую» экономику можно рассматривать как путь к устойчивому развитию. Цель «зеленой» экономики – сформировать действенную среду для экономического и социального прогресса, которая базируется на минимизации негативного влияния на окружающую среду и эффективном использовании природных ресурсов, сохраняя высокий уровень жизни населения [3].

Она реализуется на основе целей низшего порядка (подцели), к которым относится:

– защита, сохранение, воспроизведение природных ресурсов и недопущение бесповоротной потери биоразнообразия путем минимизации негативного антропогенного влияния на окружающую среду, сохранение и воспроизведение зеленых насаждений, обеспечение целостности экосистемы, повышение качества природных ресурсов и т.д;

– повышение ресурсоэффективности (увеличение производительности вовлеченных в хозяйственный оборот природных ресурсов и уменьшение объема отходов благодаря внедрению замкнутого цикла производства и максимально полной утилизации отходов) с переориентацией на преимущественное использование возобновляемых ресурсов;

– экономическое развитие на основе структурных изменений, которые ведут к повышению доли «зеленых» секторов с соответственным сокращением «коричневых»;

– обеспечение социального прогресса в «зеленом» сегменте экономики, создание «зеленых» рабочих мест, рост доходов населения, полученных за счет занятости в «зеленом» секторе экономики, повышение качества товаров и услуг за счет поступления на рынок «зеленой» продукции и т.д. [3].

Программа ООН по окружающей среде (ЮНЕП), Международная организация труда (МОТ), Международная организация работодателей

(МОР) и Международная конфедерация профсоюзов (МКП) совместно осуществляют кампанию под названием «Зеленые рабочие места» [5].

Зеленые рабочие места созданы во многих отраслях экономики от энергоснабжения до переработки отходов и от сельского хозяйства и строительства до транспортировки. Благодаря зеленым рабочим местам и применению высокотехнологичных стратегий удается сократить потребление энергии, сырья и воды, освободить экономику от углеродосодержащих веществ и снизить выбросы тепличных газов, минимизировать любые формы загрязнений или сократить количество отходов производства, защитить и восстановить экосистему и биологическое разнообразие [5].

На практике эти рабочие места:

1) снижают потребление энергии и сырья;

2) ограничивают выброс загрязняющих веществ;

3) сводят к минимуму уровень отходов и загрязнения;

4) сохраняют и восстанавливают экосистемы;

5) позволяют предприятиям и общинам адаптироваться к изменению климата [5].

Согласно данным, полученным Worldwatch Institute при участии UNEP в 2008 году, глобальные усилия по борьбе с изменением климата могут существенно расширить рынок зеленых рабочих мест. Глобальный рынок экологических товаров и услуг удвоится с $1,37 трлн (2008) до 2,74 трлн в 2020 году, причем половина рынка будет направлена на эффективное использование энергии. В 2008 году около 2,3 миллиона человек работали в секторе возобновляемых источников энергии, а к 2030 году их число может достигнуть 20 миллионов [5].

Рассмотрим тенденции развития зеленой экономики в мире:

1) Швеция – к 2020 г. отказ от нефти, угля, газа, переход на энергию из возобновляемых источников [2].

2) Бразилия – перевод 80% транспорта на биотопливо из сахарного тростника [6].

3) Германия – поэтапное сокращение ядерной энергии к 2020 году и более рациональное использование энергии; расширение возобновляемых источников энергии в совокупном потреблении энергии с 17% в 2010 году до не менее чем 35% к 2020 году [6].

4) Франция – финансирование (600 млрд долл. США) программ по озеленению экономики, создание более 300.000 рабочих мест [6].

5) Объединенные Арабские Эмираты – долгосрочная национальная инициатива – «Зеленая экономика в интересах устойчивого развития»

(2012–2021 гг.) – нацелена на позиционирования страны как центра экспорта и реэкспорта зеленой продукции и зеленых технологий за счет программ и политики в таких областях, как энергоресурсы, сельское хозяйство, инвестиции, устойчивый транспорт и строительство [6].

6) Европейский союз – Европа 2020 (2010–2020 гг.) – европейская стратегия рационального, устойчивого и инклюзивного роста. Цели в сфере занятости включают следующие: 75% населения в возрасте от 20 до 64 лет должны иметь работу в «зеленой» сфере деятельности, в соответствии со стратегией предполагается создание к 2020 году более 1 млн рабочих мест в сфере «зеленой» экономики [6].

Несмотря на сдерживающее влияние последствий кризиса в ближнеи среднесрочной (до 2020 г.) перспективе, значение «зеленого» сектора экономики в целом и экологически чистой энергетики в особенности может усилиться. В ближайшие 20–25 лет в подавляющем большинстве стран «большой двадцатки» можно ожидать быстрого роста и заметного увеличения удельного веса «зеленой» экономики, прежде всего сектора экологически чистой энергетики. По некоторым оценкам, к 2025 г. только мировой рынок экологически чистого оборудования достигнет 4,4 трлн евро (порядка 6 трлн долл.), что означает более чем 30%-ный среднегодовой рост «зеленой» экономики и увеличение ее вклада в мировой ВВП до 6–7%. Уже к 2020 г. прогнозируется удвоение мирового рынка экологически чистых технологий (в том числе утроения рынка низкоуглеродных технологий), роста числа занятых в соответствующих секторах почти в четыре раза и увеличения вклада «зеленой» экономики в мировой ВВП как минимум до 5% [4].

Таким образом, опыт развития ведущих стран показывает, что концепция «зеленой» экономики является фундаментом в решении глобальных экономико-экологических проблем.

Література: *1. United Nations Environmental Programme: Green Economy [Electronic resource]. – Access mode: http://www.unep.org/greeneconomy/Portals/88/documents/research_products/briefingpapers/Ru_GE_HEALTH.pdf.; 2. Гурьева М.А., Зеленая экономика: тенденции зарубежных стран / М.А. Гурьева, М.В. Зарипова // Глобальный научный потенциал – 2015 – №1(46) – С. 98; 3. Захаркевич Н.П. Зеленая» экономика: сущность, цели и базовые принципы / Н.П. Захаркевич,Е.С. Чмырь,// Экономический вестник Донбасса. – 2013. – №3 – С.54-62; 4. Порфирьев Б.»Зеленая» экономика: реалии, перспективы и пределы роста. [Электронный ресурс]: Рабочие материалы Корнеги / Московский центр Карнеги. – Апрель 2013. – Режим доступа: http://carnegieendowment.org/files/WP_Porfiriev_web.pdf; 5. Трифонов П.В. Зеленые рабочие места – основа эколого-ориентированной экономики в XXI веке / П.В. Трифонов // Стратегии бизнеса. – 2015. – №3 (11) С.21-27; 6. Устойчивое развитие, достойный труд и зеленые рабочие места [Электронный ресурс]: Доклад V / Материалы Международной*

конференции труда, 102-я сессия, Международное бюро труда, Женева. – 2013. – С. 85-86.

❋❋❋

УДК 33.057.7(477):339.72

Самохіна С. Ю.

УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У СИСТЕМІ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н. В.

Ринок фінансових послуг є формою організації певних фінансових потоків у системі світової економіки, він забезпечує своїм суб'єктам належні умови для тимчасових грошових коштів і залучення необхідних ресурсів. З економічної точки зору ринок фінансових послуг – це особливі відносини, що виникають між суб'єктами з приводу розподілу, купівлі-продажу тимчасово вільних цінних паперів та грошових коштів. Організаційно він являє собою систему фінансових інститутів, які обумовлюють рух коштів від власників до користувачів фінансових ресурсів, що відбувається під контролем органів державного управління [1].

Ринок фінансових послуг в Україні знаходиться на стадії становлення. Впроваджуються нові види фінансових послуг, розвиваються традиційні послуги. На сучасному етапі посилюється конкурентна боротьба між професійними учасниками ринку за клієнтську базу, за вільні фінансові ресурси, набувають вдосконалення механізми здійснення фінансових операцій і форми співпраці між оферентами і споживачами фінансових послуг. На вітчизняному фінансовому ринку існує багато проблем, пов'язаних з недостатньою ефективністю діяльності фінансового сектора країни, низьким рівнем економічної грамотності та обізнаності споживачів фінансових послуг щодо особливостей функціонування фінансових установ і можливостями отримання необхідних фінансових послуг, недостатнім довірою населення до діяльності фінансових посередників, відсутністю достатньої практики ринкових відносин. Проте фінансові підприємства України активно займаються бізнесом закордоном. Вони відкривають свої представництва в інших країнах, та завдяки цьому вони отримують переваги, порівняно з підприємствами на території України, які знаходяться на початковому етапі розвитку [2].

В Україні фінансові послуги регулюються законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Основи цього закону полягають у створенні правового захисту інтересів

осіб, які використовують фінансові послуги, правовому забезпеченні діяльності та становленні конкурентоспроможного ринку фінансових послуг в Україні, а також в забезпеченні єдиної державної політики у фінансовому секторі України. До фінансових послуг в Україні відносяться:

1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та / або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків;

2) довірче управління фінансовими активами;

3) діяльність з обміну валют;

4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;

5) фінансовий лізинг;

6) надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту;

7) надання гарантій і поручительств;

8) переказ грошей;

9) послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення;

10) торгівля цінними паперами;

11) факторинг; [3].

НБУ провів дослідження щодо того, як змінився український ринок фінансових послуг у 2016 році. В 2016 році кількість українців, які при оплаті товарів і послуг використовують платіжні картки, зросла на 35%. Якщо порівнювати з показниками п'ятирічної давності (2011-й рік), сьогодні в Україні безготівковий розрахунок використовують в 4 рази частіше. Так, наприклад, станом на сьогодні в країні налічується понад 32 мільйонів діючих платіжних карток різних банків. У свою чергу, загальна кількість безготівкових розрахунків в минулому році досягло показника – 1775 мільйонів операцій (в грошовому еквіваленті – близько 571 мільярдів гривень). Також необхідно звернути увагу, що найактивніше безготівковий розрахунок використовують жителі столиці. На другому місці – Дніпропетровська область. І на третій позиції знаходиться Харківська область. У свою чергу, з точки зору розподілу активних платіжних карток між українськими банками, абсолютним монополістам в рамках ринку фінансових послуг є «ПриватБанк» – 54% [4].

Україна активно займається інтеграцією ринку фінансових послуг у систему світового фінансового ринку. Одним із найбільш перспективних напрямків залучення фінансових ресурсів, та відповідно, розвитку визначеного сегменту фінансового ринку є позики на міжнародних ринках капіталу. Із вступом до СОТ Україна з 2008 року є об'єктивно включеною до світового господарства. Ринок фінансових послуг стає активним учас-

ником світового ринку за рахунок активного входження іноземних фінансових, страхових та інших компаній на фінансовий ринок України. Починаючи з 2006 року в Україні з'явилося більше десятка іноземних фінансових груп, які інвестували у вітчизняні банки понад 10 млрд. дол. США. Станом на 1 січня 2013 року відносна частка активів міжнародних конгломератів у активах банків України сягала 16,98%, а у ВВП – 18,07%, що свідчить про їх потужність як банківських посередників на фінансовому ринку України [5].

Україна поступово інтегрується до міжнародних фінансових ринків і це стає дедалі відчутнішим для ринку фінансових послуг України. Проте в Україні ринкові процеси відбуваються на фоні гострої нестачі інвестиційних ресурсів, необхідних для розвитку економіки. Питання гарантування прав і визначення законодавчих рамок інвестиційної діяльності повинно бути однією з пріоритетних функцій держави й суспільств. Наприклад, одним із головних обмежень успішного функціонування України на світовому ринку фінансових послуг є прояви тіньової економіки. Серед міжнародних рейтингів ситуацію найкраще відображає Індекс сприйняття корупції [6]. Дослідження здійснюються з 2005 р. організацією Transparency International на основі незалежних опитувань фінансових експертів. За результатами 2012 р. серед 182 країн Україна посіла 144 місце, що можна порівняти із багатьма африканськими країнами низького рівня економічного розвитку (Камерун, Конго, Центрально-Африканська Республіка, Сирія, Бангладеш).

Україна знаходиться на початковому етапі у входженні на світовий фінансовий ринок. І Україна має багато завдань, щоб успішно функціонувати на світовому ринку фінансових послуг. Треба спрямувати економічні реформи в країні на підвищення рівня і якості життя населення, посилити структурну стійкість бюджету за рахунок диверсифікації національного виробництва і експорту на основі інноваційності, конкурентоспроможності, збільшити показник капіталізації, змінити законодавство, стати активним учасником у міжнародній торгівлі акціями, облігаціями та цінними паперами.

Література: *1. Ринок фінансових послуг [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.htotal.ru/forex-news/poleznaja-informacija/rynok-finansovyh-uslug/; 2. Сучасний стан розвитку ринку фінансових послуг в Україні і світі [Електрон. ресурс]. – Режим доступу:; http://studbooks.net/64900/ finansy/sovremennoe_ sostoyanie_razvitiya_rynka_finansovyh_uslug_v_ukraine_mire; 3. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових Послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada. gov.ua/laws/show/ 2664-14; 4. Як змінився український ринок фінансових послуг в 2016 році? Дослідження НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// lawyers.ua/kak-izmenilsya-ukrainskij-rynok-finansovyh-uslug-v-2016-godu-issledova niya-nbu.html;*

5. Ринок фінансових послуг в Україні в умовах глобалізації [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_ 2014/Economics/3_1695 17. doc.htm 6. Corruption Perceptions Index [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.transparency.org/cpi2012/results

❋❋❋

УДК 339.923:061.1ЄС]:330.341.1

Сахно А. Є.

ПЕРЕДОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ДО ЗБІЛЬШЕННЯ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОГО ЕКСПОРТУ В КРАЇНАХ ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: канд. техн. наук, проф. Матюшенко І. Ю.

Сьогодні людство стикнулося з цілою низкою глобальних проблем, на вирішення яких, а також специфічних національних проблем, що існують у кожній країні світу, і повинна бути спрямована діяльність держави і суспільства. Як свідчить світовий досвід, тільки модель випереджального розвитку спроможна забезпечити країні розв'язання цих проблем за рахунок успішного розвитку в науково-технічній та інноваційній сфері. Серед основних проблем можна виділити вичерпання запасів стратегічних мінеральних ресурсів, старіння населення, пошук нових джерел енергії.

Незважаючи на те, що кластерні утворення дотепер залишаються основним механізмом інноваційного розвитку у розвинених країнах, починаючи з 2003 р. в ЄС почала формуватися концепція технологічних платформ (ТП) і поєднання їх з територіальними кластерами, що склалися [6; 9]. У загальному вигляді технологічна платформа являє собою механізм, покликаний об'єднати зусилля для формування єдиної стратегії розвитку конкретного напряму з урахуванням інтересів усіх сторін, а також є інструментом, що структурує інтереси різних сторін на конкретних галузевих напрямах у контексті вирішення глобальних і специфічних національних проблем [3, с. 214]. При цьому мережева платформа спрямована на створення зв'язків для визначення мети й підтримки досліджень і розробок [4].

ТП є новим комунікаційним майданчиком для обговорення найважливіших проектів технологічного розвитку країни, вироблення і реалізації довгострокових пріоритетів інноваційного розвитку різних секторів економіки. ТП дозволяють сфокусувати інтереси учасників інноваційної діяльності на перспективних напрямах створення «проривних» інновацій. Як інструмент управління інноваційною діяльністю ТП доцільно

використовувати в тих випадках, коли інтереси бізнес-структур недостатньо чітко структуровані, а вибір стратегічних напрямів інноваційної діяльності, включаючи фінансування конкретних НДДКР, фактично здійснюється державою без участі бізнес-спільноти. При цьому, не підміняючи собою існуючі інструменти державного регулювання науково-технічною та інноваційною сферою певної країни, ТП можуть бути ефективно інтегровані у промислову й інноваційну політику держави, що є важливою перевагою ТП у порівнянні з іншими інструментами управління інноваційною діяльністю. При цьому ТП дають можливість уточнити пріоритети інноваційної діяльності, сформувати нові науково-виробничі зв'язки, скоординувати механізми реалізації бюджетних цільових програм, що реалізуються на умовах державно-приватного партнерства [3; 4; 5].

Таким чином, у сучасній інноваційній політиці країн ЄС можна виокремити такі основні форми партнерства: європейські інноваційні партнерства, європейські технологічні платформи, контрактні та інституціалізовані державно-приватні партнерства, кластерно-мережеві структури Європейського інституту інновацій і технологій, Європейські промислові ініціативи, державні партнерства [7]. промислові ініціативи, державні партнерства [7]. До основних заходів політики з підтримки взаємодії кластерів і технологічних платформ у ряді країн відносять: (1) створення і консолідацію кластерів – через державні програми, а також просування мережевих структур і сервісів для підприємців з метою координації кластерів; (2) створення мережевих платформ – використовуючи зв'язки всередині науки (просування спільних дослідницьких центрів і центрів переваг), зв'язки «наука – промисловість» (просування державно-приватних партнерств), зв'язки всередині промисловості (просування галузевих мереж); (3) інтернаціоналізацію – за допомогою програм кластерів конкурентоспроможності і кластерів переваги [7, с. 216–218; 18].

В той же час, обрана більшістю країн модель трьох спіралей взаємодії «влада – наука – бізнес» призвела до того, що найбільш цікаві й перспективні ТП і кластери, створені як інкубатор для інноваційних ідей і розробок малих підприємств, почали поглинатися транснаціональними корпораціями і посилювати цим олігархізацію економіки країн. При цьому провідні країни – технологічні лідери виділяють зі своїх бюджетів величезні кошти на розвиток і підтримку своєї інноваційної інфраструктури. Наприклад, США у федеральному бюджеті на 2017 р. передбачили виділення 2,78 млрд дол. (зі 145,7 млрд дол. усього фінансування досліджень і розробок) на придбання, проектування, будівництво або капітальний ремонт (чи перепланування) об'єктів науково-дослідної

інфраструктури, а також фізичних матеріальних засобів для використання в науково-дослідній діяльності незалежно від того, чи будуть ці об'єкти використовуватися урядом або приватною організацією, і незалежно від права власності [7].

З 2012 р. країни ЄС та асоційовані країни стали учасниками розбудови Європейського дослідницького простору, ЄДП (European Research Area, ERA), у рамках реалізації пріоритету розумного зростання (зростання економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях) Стратегії Європа 2020, а також провідної ініціативи «Інноваційний союз», що передбачає покращення умов доступу до фінансування досліджень та інновацій з метою забезпечення перетворення інноваційних ідей на продукти та послуги, що сприятиме створенню і якісному розвитку робочих місць.

При цьому для реалізації ініціативи «Інноваційний союз» було передбачено низку заходів як на рівні ЄС, а саме: 1) завершення ЄДП і розробка програми стратегічних досліджень, яка б фокусувалася на таких проблемах, як енергетична безпека, транспорт, кліматичні зміни та ефективне використання ресурсів, охорона здоров'я та старіння населення, екологічно нешкідливі методи виробництва та ін; 2) покращення рамкових умов для інноваційного бізнесу; 3) впровадження «Європейських партнерств в інноваційній сфері» між ЄС та національними рівнями країн-членів з метою прискорення розвитку та розміщення технологій для вирішення виявлених проблем і викликів; 4) зміцнення і подальша розробка ролі інструментів ЄС сприяння інноваціям (структурні фонди, рамкові програми розвитку науково-дослідної діяльності (в т. ч. «Горизонт 2020» (Horizon 2020), програма розвитку інновацій (Competitiveness and Innovation Framework Programme, CIP), стратегічний план енергетичних технологій (Strategic Energy Technology Plan, SET-Plan) тощо); так і на національному рівні держав-членів [1].

Таблиця 1

Співвідношення обсягів експорту високотехнологічної продукції до товарного експорту деяких країн за 2012–2014 рр. (за класифікацією ОЕСР)

Країна	Експорт високотехнологічної продукції, млрд дол.			Експорт товарів всього, млрд дол			Співвідношення (%)		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Світ	3027,6	2872,3	3272,2	18077,4	18457,7	18663,7	16,7	15,5	17,5
ЄС	434,6	459,1	463,8	2251,6	2396,2	2337,4	19,3	19,1	19,8
Україна	3,2	2,5	2,2	68,6	63,3	53,9	4,69	4,09	4,07

Таблиця складена авторами за матеріалами: [2]

У табл. 1 наведено розраховані співвідношення обсягів експорту високотехнологічної продукції до товарного експорту деяких країн за 2012– 2014 рр. (за класифікацією ОЕСР) [8]. Вказані тенденції пояснюються як падінням світових цін на товари, що є основою українського експорту, так і подальшою деградацією товарної структури експорту – тобто збільшенням продажу сировини і зменшенням експорту обсягу товарів із доданою вартістю.

Література: *1. Матюшенко І. Ю. Основні напрямки реалізації спільної політики ЄС в галузі досліджень і технологій при реалізації стратегії «Європа 2020» [Електронний ресурс] / І. Ю. Матюшенко, Д. О. Михайлова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Випуск 2. – С. 102-107. – Режим доступу: http://global-national.in.ua/archive/2-2014/21.pdf. 2. Офіційний сайт Світового Банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldbank.org. 3. Хаустова В. Є. Промислова політика в Україні: формування та прогнозування: моногр. / В. Є. Хаустова – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2015. – 384 с. 4. Дежина И. Технологические платформы как инструмент укрепления связей в инновационной системе России / И. Дежина // Год планеты: экономика, политика, безопасность / Рос. Акад. Наук, Ин-т т мировой экономики и международных отношений. – М.: Идея-Пресс, 2013. – С. 175–198. 5. Опыт ЕС: технологические платформы (организационная структура, финансирование) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: innovation.gov.ru/sites/default/files/documents/2014/6226/1905.doc. 6. European Technology Platforms – Innovation Union: A Europe 2020 Initiative [Electronic resource]. – Available at: \www/URL: http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?pg=etp. 7. Research Infrastructure in the President's 2017 Budget. A Report to Congress on Federal Investments in Research - Facilities Construction and Major Research Instrumentation [Electronic resource] / Office of Science and Technology Policy; Executive Office of the President. – March 2016. – 6 p. – Available at: \www/URL: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ostp /facilities%20report%2017%20FINAL.pdf. 8. Scenarios for future scientific and technological developments in developing countries 2005-2015 // European Commission Community Research. Re-port, March, 2006 [Electronic resource]. – Access link: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fore-sight/docs/ntw_scenarios2_report_en.pdf 9. Strategy for European Technology Platforms: ETP 2020 [Electronic resource] / Commission Staff Working Document (SWD(2013) 272 final). – Brussels. – 2013. – Available at: \www/URL: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/etp/docs/swd-2013-strategy-etp-2020_en.pdf.*

❋❋❋

УДК 37.014.53:061.1

Свинцов Є. М.

ЄДИНА ПОЛІТИКА ЄС У ГАЛУЗІ ОСВІТИ В XXI СТОРІЧЧІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім С.

Однією з проблем, що стоїть на порядку денному країн Європейського Союзу є підвищення якості освіти. Між державами-членами країн ЄС

в освітній галузі було підписано ряд важливих документів, серед яких «Програма дій з освіти і навчання 2010», «Програма безперервного навчання», а також «Стратегічні рамки європейського співробітництва в галузі освіти і навчання». Європейський Союз планує розширити свою діяльність на основі нових стратегічних планів, що охоплюють період до 2020 року. Основна спрямованість Європейського Союзу визначається стратегією «Європа 2020». Зокрема, 12 травня 2009 року Рада міністрів освіти Європейського Союзу в Брюсселі прийняла новий документ для стратегічного співробітництва в галузі освіти та підготовки кадрів на період до 2020 року: «Стратегічні рамки для європейських країн. Співпраця в галузі освіти і професійної підготовки (ЕТ 2020)». У цьому документі виокремлено чотири стратегічні цілі: забезпечення безперервного навчання і мобільності; підвищення якості та ефективності освіти та підготовки кадрів; сприяння соціальній згуртованості, активній громадянській позиції; заохочення інновацій та творчості на всіх рівнях освіти і професійної підготовки. [1]

Європейський Союз надає важливого значення реалізації освітнього і навчального напряму Стратегії ЄС «Європа 2020», який полягає в оновленні та вдосконаленні системи вищої освіти в країнах-членах ЄС. Підготовлена й опублікована ще у вересні 2011 року Комунікація Єврокомісії щодо стану системи освіти в Євросоюзі передбачає якісну модернізацію цієї сфери шляхом впровадження інноваційних підходів, збільшення інвестицій у галузь освіти, у т.ч. професійно-технічної освіти, з метою формування кваліфікованого ринку праці, створення робочих місць, підвищення рівня зайнятості серед молоді за рахунок нової програми ЄС «Еразмус+».

Україна, сповідуючи аналогічні цілі, приєдналася у 2014 році до програми ЄС «Еразмус +» в якості країни-партнера. З метою розширення інформаційної присутності програми ЄС в Україні, восени 2014 року у Києві та регіонах України створена мережа програми «Еразмус+ Україна», яка надає необхідну консультативну підтримку українським заявникам для участі в конкурсах програми. [2]

З огляду на те, що визначальним пріоритетним напрямом створення єдиного європейського освітнього простору в галузі освіти дорослих є розвиток полікультурної освіти вчені, політики, державні діячі у країнах Європейського Союзу наполегливо та плідно працюють над досягненням діалогу та взаєморозуміння між представниками різних культур європейського простору. Об'єднання європейських країн призвело до створення багатомовного середовища та необхідності визначення певних

принципів і правил співіснування окремих країн-членів та об'єднання загалом. Виникла необхідність в реалізації організаційних та технічних заходів, в управлінні процесом багатомовності, що дістало назву multilingualism management (управління багатомовністю), а також у створенні відповідного «EU language regime» (мовного режиму ЄС). На сьогоднішній день мовна проблематика є окремим пріоритетним напрямом діяльності ЄС, яка має офіційну назву «EU Language Policy» («Мовна політика ЄС»). [3]

Розвиток сучасного суспільства є неможливим без тісного співробітництва народів та держав. У 21 ст. міжнародне співробітництво набуло найбільшого поширення, що пов'язане, перш за все, з процесами глобалізації, інтернаціоналізації, демократизації управління та інтеграції в єдиний економічний, політичний та соціокультурний простір Європи. Провідне місце у створенні єдиної Європи належить сфері вищої освіти, оскільки завдяки її зусиллям відбувається формування людини «європейського типу» – людини добре освіченої та здатної втілювати свої знання в практичному житті не лише в межах своєї країни, а й в усьому світі. Усе це актуалізує необхідність модернізації державного управління вищою освітою України для адаптації його до європейських норм. [4]

Література: *1. Schlussfolgerungen des Rates vom 12. Mai 2009 zu einem strategischen Rahmen für die europäische Zusammenarbeit auf dem Gebiet der allgemeinen und beruflichen Bildung («ET 2020») // Amtsblatt der Europäischen Union. – 28.05.2009. – С. 8 2. Ключові тенденції політики ЄС у сфері освіти та культури, програма ЄС «Еразмус +» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/education. 3. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Рівне: Овід, 2012. – 352 с., С. 253269. 4. Шеломовська О. Формування та розвиток нормативної бази управління вищою освітою в Європі. – 09/2011. – Вип.4(11). – С. 105-114.*

❋❋❋

УДК 330:338.2

Святуха І. А.

ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ БІОТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І. Ю.

Не дивлячись на те, що після підписання Угоди про асоціацію України з ЄС у 2014 р. наша держава взяла на себе зобов'язання формувати свою політику у сфері біотехнологій відповідно до стандартів ЄС, стан

вітчизняної біотехнологічної галузі майже не змінився за три роки. Це зумовлено цілою низкою факторів, серед яких можна виокремити:

– неналагоджений механізм комерціалізації біотехнологій в Україні;

– недостатню державну підтримку наукових досліджень і розробок у сфері біотехнологій та відокремленість останніх від реального бізнес-сектору;

– використання імпортних біотехнологій через брак фінансування власних;

– відсутність комплексного законодавчого регулювання біотехнологій, що гальмує розвиток вітчизняного біотехнологічного сектору, та інші.

Дослідження у галузі біотехнологій тривають, і аналіз їх змісту дає змогу визначити перспективні напрями розвитку біотехнологічної галузі та їх вплив на соціально-економічне середовище країни в цілому.

Так, у базі інноваційних технологій УкрІНТЕІ (Українського інституту науково-технічної і економічної інформації) за напрямком «Біотехнології» зібрано 79 наукових розробок. Найбільша кількість розробок у сфері біотехнологій стосується сільськогосподарського сектору і включає переважно технології для обробки рослин з метою стимуляції їхнього росту або захисту від шкідників/захворювань та технології відтворення сільськогосподарських тварин і племінної справи (наприклад, технології з трансплантації ембріонів великої рогатої худоби).

У сфері промисловості застосовуються біотехнології: 1) для захисту нафтопродуктів та обладнання нафтопереробних підприємств від штамів мікроорганізмів, які живляться продуктами нафтопереробної промисловості; 2) для знесірчення енергетичного вугілля; 3) з біовилуговування; 4) для зниження метановиділення у вугільних шахтах; 5) з виробництва ферментів; 6) з переробки марганцевих шламів, та інші.

Розробки у сфері біомедицини включають, переважно, такі технології: 1) засоби для адаптування людини до несприятливих факторів довкілля, призначені для захисту імунної системи; 2) метод експрес-тестування біологічно активних домішок; 3) технологія створення електрохімічних біосенсорів; 4) технологія з використанням сировини, що підсилює пробіотичну дію штамів лакто- та біфідобактерій.

Природоохоронні або екологічні біотехнології, зареєстровані в базі УкрІНТЕІ, переважно охоплюють переробку та утилізацію відходів, зокрема – методи біодеструкції та біоремедиації, а також технології з очищення стічних вод.

Харчові біотехнології представлені функціональним харчуванням (сухі дитячі суміші, соєві напої), природними барвниками, засобами розкладання жирів (для очищення обладнання харчової промисловості).

Біофармацевтичні розробки охоплюють технології виробництва лікарських засобів з антивірусною та антибактеріальною дією та створення антибіотиків, у тому числі у формі мазі та гелю.

Технології з виробництва біопалива включають спосіб отримання паливного етанолу з основних цукрів рослинної біомаси, технологію великотонажного виробництва біоетанолу з відходів сільскогосподарської продукції і технологію виробництва палива з біологічної сировини – метилових ефірів (отримання біодизелю).

До фундаментальної біотехнології у базі УкрІНТЕІ віднесено методологію проведення багатофакторного біотехнологічного експерименту, яка дає можливість проводити такий експеримент при багатократному скороченні дослідів.

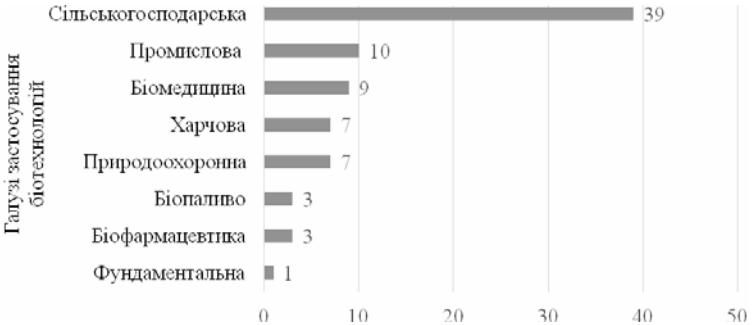

Рис. 1. Кількість інноваційних розробок з біотехнологій в Україні за основною сферою застосування

Складено авторами за матеріалами: [1]

Варто зауважити, що деякі з вищезгаданих технологій можуть застосовуватися у різних галузях господарства (наприклад, технологія під назвою «Технологія виробництва пластиків, що підлягають біорозпаду» може бути використана для потреб медицини, сільського господарства, фармакології, харчової промисловості). Тому поділ біотехнологій за сферами застосування є умовним і базується на ступені пріоритетності застосування тієї чи іншої технології у галузях господарства (рис. 1).

Як бачимо, найбільша кількість вітчизняних наукових розробок у сфері біотехнологій зосереджена у сільському господарстві; приблизно однакове число біотехнологічних розробок сконцентроване у промисловості, біомедицині, харчовій галузі та охороні довкілля. На переконання авторів, в українських реаліях доцільно розвивати кілька напрямків біотехнологій, які в майбутньому зможуть взаємодіяти та доповнювати один одного, а також зможуть докорінно змінити традиційний підхід до

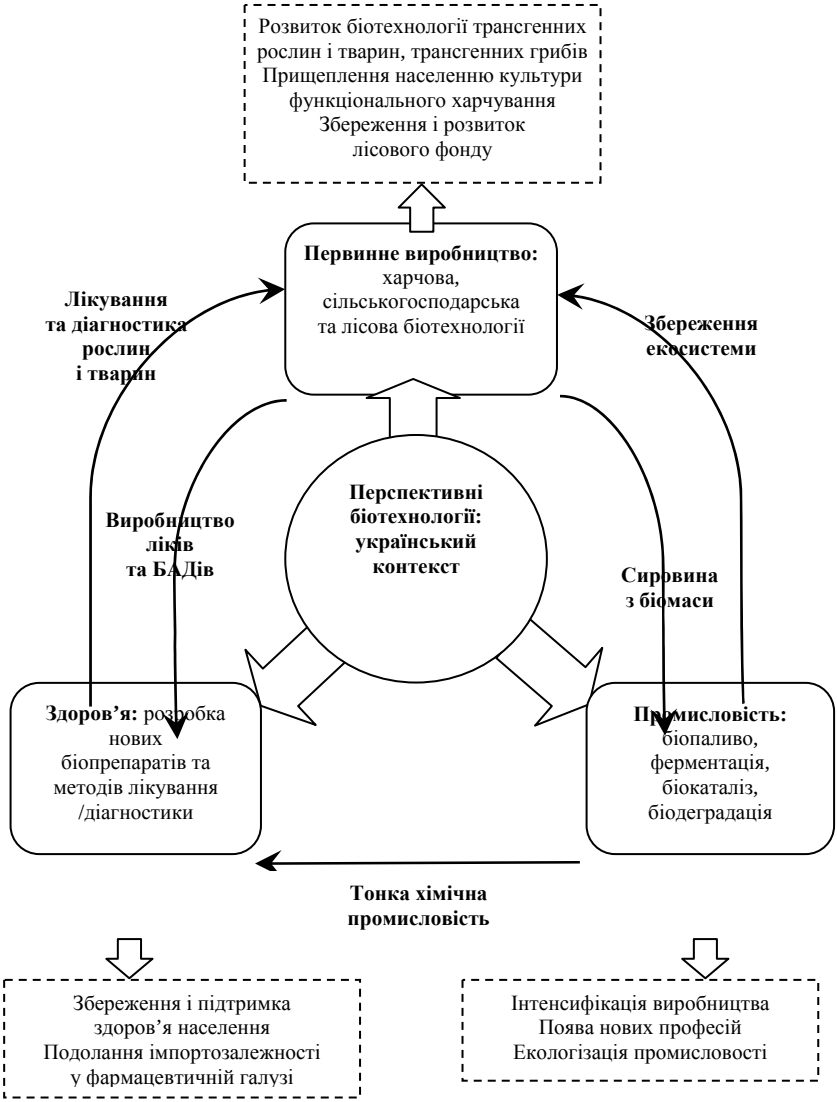

Рис. 2. Основні пріоритетні напрямки розвитку біотехнологічної галузі України

Складено авторами

виробництва та споживання в умовах обмежених природних ресурсів та постійного зростання населення. Крім того, такий підхід допоможе вирішити низку проблем, як, наприклад, перенасиченість вітчизняного

біофармацевтичного ринку імпортними лікарськими препаратами, екстенсивне виробництво, загальний низький стан здоров'я населення та багато інших (рис. 2).

Отже, комплексне запровадження найбільш пріоритетних напрямків біотехнологій в Україні дасть змогу вдосконалити та оптимізувати первинний та вторинний сектори економіки, що, у свою чергу, є фундаментом для розвитку українського соціуму у контексті загального підвищення якості життя населення.

Література: *1. Державна наукова установа «Український інститут науково-технічної експертизи і інформації»: офіц. сайт // Бази даних АСФІМІР. База інноваційних технологій і розробок. URL: http://www.uintei.kiev.ua/main.php; 2. Державний реєстр лікарських засобів України. URL: http://www.drlz.com.ua/; 3. Груздова Т. В., Юхновська Т. М. Перспективи розвитку сфери фармацевтики та біотехнологій із приєднанням України до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Український соціум. 2014. № 3 (50). С. 63–77; 4. Матюшенко І. Ю. Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія. Харків: ФОП Александрова К. М., 2016. 556 с.; 5. Святуха І. А. Конкурентоспроможність біотехнологічної галузі України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 17–18 листопада 2016 р.). Харків: ХНЕУ імені С. Кузнеця, 2016. С. 379–382; 6. Matyushenko I., Sviatukha I., Grigorova-Berenda L. Modern Approaches to Classification of Biotechnology as a Part of NBIC-Technologies for Bioeconomy. British Journal of Economics, Management & Trade. 2016. Vol. 14 (4), P. 1–14. DOI: 10.9734/BJEMT/2016/28151.*

❋❋❋

УДК 339.924:656.13(447)

Семенов Д. А.

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ТРАНСПОРТНИХ КОРИДОРІВ: СТАН І ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

В умовах поглиблення світових інтеграційних процесів стратегічним завданням, що стоїть зараз перед Україною є зміцнення економічного потенціалу. Особливу роль у цьому повинен відігравати транспорт.

Транспорт є галуззю, яка знаходиться на стику виробничої сфери і сфери послуг. Він забезпечує перевезення вантажів і людей, розвиваючи зв'язки між підприємствами, галузями, регіонами. Його ще називають «кровоносною системою економіки», бо він є необхідною умовою функціонування господарства.

Виходячи із геополітичного розміщення України, розвиток та підвищення ефективності функціонування транспортних коридорів, в першу чергу міжнародного значення, є важливим елементом євроінтеграційного процесу, який забезпечує розширення зв'язків між країнами та забезпечує вільне переміщення товарів, послуг та населення.

Розвиток міжнародних транспортних коридорів є сьогодні особливо актуальним для України, оскільки сприятиме підвищенню рівня її економічної незалежності й національної безпеки, створенню нових робочих місць, удосконаленню національної транспортної мережі за допомогою міжнародних фінансових коштів та підвищенні конкурентоспроможності на світовому ринку. Від рівня розвитку міжнародних автомобільних транспортних коридорів також залежить ефективність та можливість розвитку економіки країни загалом.

Проблеми розвитку міжнародних транспортних коридорів, особливо в умовах мінливості політичного і економічного середовища держави, досліджувались у працях багатьох науковців, серед яких: А.М. Новіков, В.Г. Кухарчик, О.С. Болгов, Г.М. Кірпа та ін. Проте, динамічні зміни вимог до процедур транзитних перевезень, стану міжнародних транспортних коридорів в контексті глобалізації, інтеграції та інтернаціоналізації світогосподарських зв'язків потребують постійного вивчення та вдосконалення.

Метою публікації є дослідження та аналіз світового досвіду організації міжнародних автомобільних транспортних коридорів для визначення основних трендів та ключових компетенцій, застосування яких сприятиме розвитку транзитних перевезень в Україні. Крім того, важливим залишається питання що до основних проблем та перспектив розвитку сучасного стану міжнародних транспортних коридорів в Україні в контексті їх практичного значення для економіки країни.

Завдяки вигідному географічному положенню через територію України проходять найкоротші транзитні шляхи, які з'єднують між собою Європу та Азію, країни Середньоморського регіону та країни Скандинавії. Також варто відзначити, що велику роль відіграє і вихід України до Чорного та Азовського морів, наявність розгалуженої мережі автомобільних доріг, незамерзаючих морських портів. Як відомо Україна посідає 1-ше місце в Європі за коефіцієнтом транзитності, але, на жаль не реалізує його повною мірою [1].

Тобто таким чином, держава має великі переваги щодо залучення міжнародних автомобільних перевезень на свою територію та підвищення транзитного потенціалу через міжнародні транспортні коридори.

Міжнародні транспортні коридори забезпечують доставку вантажів в мінімальні терміни та найкоротшими шляхами, а також перевалку та обробку вантажів з одного транспорту на інший. В цілому територією України проходять чотири Пан'європейських транспортних коридори № 3,5,7,9.

Сьогодні на ринку транспортних послуг ведеться активна боротьба щодо перенаправлення транспортних потоків на користь більш сприятливих умов та митного оформлення вантажів. Все це в умовах жорсткої конкуренції призводить до того, що транспортні потоки оминають Україну. На думку експертів, Україна має замислитися над тим, як зберегти транспортні потоки, що проходять нашою територією. А це можливо зробити за рахунок проведення глибоких реформ, насамперед, у промисловому комплексі та комунальних господарствах, бо існують комунальні господарства на які покладені обов'язки що до підтримки належного стану автомобільних доріг. А для цього, як свідчить практика цивілізованих держав, необхідні чималі кошти та раціональний підхід.

Саме тому створення міжнародних транспортних коридорів і входження їх у міжнародну транспортну систему є загальнодержавним пріоритетом у розвитку транспортно-дорожнього комплексу.

Тому, для вирішення проблем у транспортній галузі урядом України розроблена «Концепція розвитку транспортно-дорожнього комплексу (ТДК) України на середньостроковий період та до 2020 року». Концепція передбачає два варіанти будівництва транспортних коридорів на території України:

– реконструкція та модернізація існуючої мережі;

– побудова нової транспортної мережі з повним комплексом інфраструктури відповідно до міжнародних стандартів [4].

Варто зазначити, що міжнародні транспортні коридори в Україні розвиваються досить повільними темпами, через що країна втрачає свою найбільшу конкурентну перевагу – геополітичне положення та можливість підвищити власний транзитний потенціал.

Основними проблемами розвитку міжнародних транспортних коридорів є невідповідність національного законодавства міжнародним вимогам ЄС, відсутність єдиної політики здійснення перевезень різними видами транспорту, недостатня ефективність фінансово-економічних механізмів, що стимулюють надання інвестицій на розвиток міжнародних автомобільних транспортних коридорів, фізичне та моральне зношення основних засобів.

Транспортні коридори за провізними можливостями, технічними характеристиками мостів, якістю дорожнього покриття не відповідають

міжнародним стандартам. Кількість комплексів та об'єктів автодорожнього сервісу є у 2-3 рази нижчою від їх потреби.

Певну проблему у реконструкції транспортних коридорів створює те, що в Україні немає єдиної системи організації та управління міжнародними перевезеннями автомобільним транспортом, а всі складові такої системи – автопідприємства, транспортна експедиція, комплекси автодорожнього сервісу, виробничі вузли міжнародного зв'язку – розпорошені по різних відомствах і функціонують без додержання єдиної стратегії розвитку та подальшої інтеграції.

Це унеможливлює концентрацію інвестицій і здійснення єдиної державної політики щодо розвитку міжнародних перевезень і автодорожнього сервісу по міжнародних транспортних коридорах.

Проте, головною проблемою розвитку міжнародних транспортних коридорів залишається відсутність і неспроможність залучення інвестицій. Потреба в інвестиціях для реконструкції міжнародних транспортних коридорів оцінюється в 100 млрд. грн. не кажучи вже про всю мережу автомобільних шляхів України яка складає приблизно 170 тис. км. В Україні не створено належних умов для залучення іноземних інвесторів, без допомоги яких неможливо вирішувати таку глобальну проблему [4].

Також, важливе значення для розвитку міжнародних транспортних коридорів має їх надійне та стабільне інформаційне забезпечення на базі сучасних засобів зв'язку і комп'ютерної техніки у безпосередньому поєднанні з системою міжнародного зв'язку, міжнародними транспортними органами.

Таблиця 1

Динаміка частки автомобільного транспорту в структурі експорту, імпорту та транзиту вантажів*

Роки	Всього		У тому числі за видами вантажопотоків					
			експорт		імпорт		транзит	
	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%
2011	16135,55	4,03	5751,87	4,28	7029,48	7,99	3354,20	1,88
2012	20264,07	5,42	6912,05	4,83	8702,90	11,11	4649,12	3,05
2013	22100,31	5,49	7447,11	4,79	9642,00	10,07	5011,20	3,31
2014	24923,28	6,59	8410,96	4,92	11662,49	14,17	4850,03	3,88
2015	26040,25	7,00	8898,19	5,07	11557,09	15,18	5584,97	4,65
2016	27542,20	7,98	9025,45	6,14	12560,44	16,52	5680,15	4,97

**Складено та розраховано за даними статистичного бюлетеню «Експорт, імпорт та транзит вантажів» за 2011-2016 роки Державної служби статистики України / [Електронний..ресурс]. - http://www.ukrstat.gov.ua*

Потребують вирішення питання підготовки й перепідготовки спеціалістів з міжнародних перевезень, автодорожнього сервісу, інформацій-

ного, правового, юридичного, економічного забезпечення системи міжнародних транспортних зв'язків.

За офіційними даними України вже сьогодні втрачає мільйонні прибутки від інституційної та технічної неготовності забезпечити транзит через свою територію на міжнародному рівні, але не дивлячись на це через неї продовжують рухатись авто-транспортні та транзитні потоки , що значно наповнюють бюджет за рахунок платежів.

Якщо уряд і надалі буде здійснювати неефективний менеджмент щодо належного стану автомобільних доріг та їх інтеграцію у єдину транс-европейську мережу, в подальшому транспортна система України не взмозі буде забезпечити міжнародні перевезення у повних обсягах. Тому, виграє той, хто проводить активну транзитну політику, та політику стимулювання перевезень за рахунок різноманітних механізмів та всеохоплюючих реформ у сфері інфраструктури.

Враховуючи те, що транспортні зв'язки вимагають створення могутньої мережі коридорів по Україні, то потрібно розглядати дані коридори як єдину систему, розвиток якої потрібно планувати комплексно, встановивши пріоритетність створення коридорів для України, а також терміни їх впровадження та виконання.

Якщо мережа міжнародних автомобільних транспортних коридорів в Україні буде відповідати міжнародним вимогам, то це дасть змогу збільшити обсяги вантажопотоків по всіх основних коридорах, що проходять її територією. Тому першочерговим завданням має бути розвиток тих коридорів, які не мають конкуренції в залученні вантажів (коридор №5), і тих, серйозну конкуренцію яким складають сьогодні російські коридори (№9, №3). Такий підхід дозволяє зекономити гроші та ефективніше організувати міжнародні зв'язки через Україну.

А це можливо реалізувати лише при активній державній підтримці як на законодавчому, так і на макроекономічному рівні, із залученням широкого спектру стимулюючих заходів для підвищення ефективності розвитку міжнародних транспортних коридорів що проходять територією України, що дозволило б нам зайняти лідируючі позиції серед світових держав які являються «Локомотивами» світового розвитку у інфраструктурі та дорожньо-транспортній сфері.

Література: *1. Волинський Г. Про конкурентні переваги в умовах глобалізації / Г. Волинський.//.Економіка.України..–.№12..–2006..–.С..56-57.; 2. Реальний стан створення національної мережі МТК [Електронний ресурс]. – Режим.доступу: http://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19428; 3. Бакаєв А.А. Міжнародні транспортні коридори / А.А. Бакаєв, О.О. Кутах. – К.: Знання, 2005 – 415с.; 4..Концепція розвитку транспортно-дорожнього комплек-*

су України на середньостроковий період та до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:.http://www.mintrans.gov.ua/uk/show/transports.html.; 5. Україна має значні можливості залучення додаткових транзитних вантажів [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.rvps.kiev.ua/news.php?id=12; 6. Фришев С. Г. Загальний курс транспорту: Навч. посібник / С. Г. Фришев, І. І. Мельник, С. М. Бондар. – К.: Вища освіта, 2006. – 162 с.

❋❋❋

УДК 339.56

Сидоренко В. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Маковоз О. В.

Світовий досвід венчурного інвестування свідчить про активну участь венчурних фондів у фінансуванні інноваційних проектів. Цей напрямок інвестування є ризикованим, однак вважається достатньо прибутковим.

З метою розвитку даних процесів в Україні необхідно сформувати відповідне середовище для венчурного бізнесу, яке б стимулювало інвестиції в інноваційні проекти та дозволяло ефективно використовувати науковий потенціал країни.

Згідно з даними дослідження проблем та перспектив участі венчурних фондів у фінансуванні інноваційних проектів, проведеного Українською асоціацією інвестиційного бізнесу спільно з Київським інститутом інвестиційного менеджменту, характерною особливістю економічно розвинених країн є інноваційний шлях розвитку, в основі якого лежить цілеспрямований процес пошуку, підготовки та реалізації інновацій, які дозволяють підвищити ефективність виробництва. Зацікавленість у запровадженні інновацій, у першу чергу, мають виробники продукції. Випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів дозволяє їм отримувати гарантовані прибутки та швидку окупність вкладених коштів, а також здійснювати накопичення капіталу та його вкладення у розвиток виробництва.

Фінансувати компанії, які базуються на нових технологіях та запроваджують ризиковані інноваційні проекти, за допомогою традиційного капіталу неможливо. Найбільш доцільним для таких проектів є венчурний капітал, що пояснюється його особливостями. Зокрема, у випадку венчурного фінансування необхідні кошти можуть надаватися під перспективний проект без будь-яких гарантій. При цьому інвестори поділя-

ють усю відповідальність та ризики з підприємцями. Потреба в отриманні таких інвестицій, як правило, виникає у компаній, які тільки починають розвиватися, або у малих підприємств, які бажають самостійно реалізувати нові перспективні розробки.

Слід зазначити, що інноваційні проекти починають приносити прибуток не раніше як через три-п'ять років, тому венчурне інвестування розраховане на тривалий термін. Ризиковані капіталовкладення здійснюються за найбільш передовими напрямами науково-технічного прогресу. При цьому венчурні фонди готові вкладати кошти у нові наукомісткі розробки навіть тоді, коли вони мають високий ступінь невизначеності, адже саме в таких проектах міститься великий резерв для отримання прибутку.

Венчурні інвестори не обмежуються лише наданням фінансових ресурсів. Вони безпосередньо або через своїх представників беруть активну участь в управлінні компанією, проводять консультаційну роботу, налагоджують зв'язки з клієнтами тощо. Такий підхід знижує ступінь ризику, збільшує прибутки і є невід'ємною умовою успішного освоєння нововведень. Під час венчурного інвестування кошти вкладаються в частину акціонерного капіталу компанії, іншу частину якого складає інтелектуальна власність її засновників. При цьому інвестиції здійснюються в компанії, акції яких не котируються на біржі.

У міжнародній практиці венчурний капітал, насамперед, спрямовується в малі високотехнологічні компанії. Інвестиції надаються на середній і тривалий терміни і можуть бути вилучені за бажанням інвестора до завершення життєвого циклу компанії. Венчурне інвестування надається переважно компаніям з потенційними можливостями зростання, а не тим, які вже приносять високий прибуток.

Однією з основних передумов ефективного розвитку венчурного бізнесу є його державне стимулювання та створення в країні сприятливих умов для цієї сфери інвестиційної діяльності, зокрема таких: наявність ринків та галузей, які швидко розвиваються, що залежить від зростання економіки в цілому; достатній рівень розвитку фондового ринку, який дозволяє об'єктивно оцінити поточну вартість компанії та створює сприятливі умови для ефективного продажу венчурним інвестором пакета акцій компанії, яка виступала об'єктом інвестування.

Сьогодні в Україні існує ряд проблем, які перешкоджають розвитку венчурної індустрії в інноваційній сфері. Серед них: нерозвиненість інфраструктури, яка має забезпечувати появу в науково-технічній сфері нових та розвиток існуючих малих і середніх швидкозростаючих високо-

технологічних підприємств, здатних стати привабливими об'єктами для венчурного інвестування; низька ліквідність венчурних інвестицій, яка значною мірою обумовлена недостатнім розвитком фондового ринку; відсутність економічних стимулів для залучення венчурних інвестицій на підприємства високотехнологічного сектора; наявність недостатніх механізмів захисту інтелектуальної власності; нестача кваліфікованих управляючих венчурними фондами; низький рівень інвестиційної культури підприємців та їх низька обізнаність з можливостями венчурного фінансування.

На основі зарубіжного досвіду експерти рекомендують сформувати таке середовище для венчурного бізнесу, яке б, з одного боку, стимулювало венчурні інвестиції, а з іншого – дозволяло залучати наявний науковий потенціал. Роль з'єднувальної ланки цих двох складових мають виконувати управляючі компанії. Крім того, при формуванні структури венчурної системи держава не повинна створювати додаткових регулятивних бар'єрів. Необхідно запровадити відповідне правове поле, окреслюючи межі діяльності учасників венчурної системи.

Ефективним кроком з боку держави може бути створення Фонду фондів. У цю структуру можуть вкладатися як державні кошти, так і кошти міжнародних фінансових організацій. При цьому активи такого фонду спрямовуються у венчурні фонди, які надалі здійснюють інвестиції в конкретні інноваційні проекти.

Подальший розвиток інноваційної інфраструктури в Україні потребує внесення змін до Закону «Про інноваційну діяльність» щодо спрощення процедур експертизи іннова-ційних проектів для їх державної реєстрації та умов надання підприємствам статусу інноваційних. Значну увагу слід приділити питанням патентування та гарантування прав інтелектуальної власності.

На основі зарубіжного досвіду доцільно розробити рекомендації щодо створення тематичних та галузевих інноваційних венчурних фондів з використанням інноваційного менеджменту. Ефективним шляхом стимулювання венчурного бізнесу може бути організація українських та міжнародних венчурних ярмарків, орієнтованих на залучення інвестицій у перспективні високотехнологічні проекти, розвиток об'єктів інноваційної інфраструктури та міжнародного ділового співробітництва. Важливим чинником має стати підвищення податкових пільг для підприємств, які запроваджують інноваційні проекти.

Крім того, необхідно створити умови, які дозволять малим інноваційним підприємствам і венчурним інвесторам знаходити один одного, а також стимулювати коопераційні зв'язки між малими і великими під-

приємствами. Розвиток венчурного бізнесу вимагає підвищення рівня кваліфікації фахівців шляхом запровадження їх спеціальної підготовки

Література: *1. Чернявский А. Д. Организация управления в условиях рыночных отношений. – К.: МЗУУП, 2014.- 235 с.; 2. Чернявский А. Д. Современные тенденции развития организационных форм управлення в Украине // Персонал. – 2007. – №4. – С. 3-7.*

❋❋❋

УДК 330.341:316.776

Симоненко О. О.

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇН СВІТУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач, к.е.н. Маханьова Ю. М.

Сучасний світ характеризується неабиякою поширеність глобалізаційних процесів, що зачіпають усі сфери життя практично в усіх кутках нашої планети. Це стало можливим завдяки революції в інформаційно-комунікаційних системах, що призвела до майже повного знищення інформаційних кордонів між державами. Саме новітні інформаційні технології стали рушійною силою прогресу XXI ст. і неможливо недооцінювати їв вплив як на світову економіку, так і на національні господарства окремих країн.

Сьогодні, неймовірно швидкі темпи зростання інформаційної інфраструктури мають вирішальне значення в розвитку всіх аспектів життя суспільства. Сучасні технології допомагають в налагоджені контактів в фінансовій, торгівельній, транспортній та інших сферах. Нові комунікаційні засоби змінюють форми спілкування як в соціальному, так і бізнес-середовищі, сприяючи його зростанню.

Для означення цього надзвичайно впливового фактору використовують термін «Інформаційно-комунікаційні технології», або ІКТ. Це є сукупність сучасних методів, форм та засобів комунікацій інтегрованих в інформаційний простір з метою створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію.

Поступове впровадження новітніх ІКТ має величезний вплив на саме суспільство. Так, значно полегшується доступ до інформації, а методи комунікації прискорюються та стають більш комфортними. Ці фактори прискорюють перебіг бізнес-процесів та дозволяють скоротити логістичні витрати, що, в свою чергу, призводить до зниження цін для споживачів та збільшення прибутків для підприємців.

Інтеграція старих методів виробництва з сучасними ІКТ значно підвищує ефективність праці на підприємствах. Завдяки передовим дистанційним формам управління продуктивними системами з'являються можливості для автоматизації великої кількості процесів, пов'язаних з виробництвом, логістикою та дистрибуцією товарів. Все це обумовлює появу нових форм взаємодії бізнесу з клієнтами. Так, станом на 2015 р. доля електронної комерції в Україні складала трохи більше 2% (в Європі цей показник заходиться на рівні 10%). Тим не менш, український ринок електронних продаж показав зростання в 35% за той же період і за цим показником Україна є першою в ЄС. [1] Збільшення долі електронної комерції неминуче, оскільки кількість інтернет-користувачів постійно зростає і суспільство природньо обирає найбільш комфортні та швидкі методи купівлі/продажу товарів. Таким чином динаміка розвитку бізнес-середовища постійно зростає завдяки останнім досягненням ІКТ.

Дослідження міжнародних організацій свідчать про те, що ще в 2005 р. частка ІКТ в зростанні ВВП Європейського союзу склала майже 25%. Сьогодні ж сектор ІКТ складає в середньому 5% від загального ВВП країн ЄС. Також слід відзначити цікавий факт: згідно дослідницького проекту ITIF (Information Technology and Innovation Foundation), якби ЄС інвестував у розвиток ІКТ стільки ж, скільки США, то сьогодні ВВП ЄС був би на 0,6$ млрд більший, ніж ВВП США. В реальності ж, ЄС відстає від США на 1,6$ млрд. [4]

Недаремно велика кількість досліджень свідчить, що існує безпосередня залежність між рівнем розвитку ІКТ та економічним зростанням конкретної країни. Так, ще у 2006 р. експерти Світового економічного форуму (World Economic Forum), взявши за основу економіки 131 країни (98% світового ВВП) та проаналізувавши діяльності 11 тис. найбільших компаній, сформували індекс GCI (Growth Competitiveness Index). Цей індекс оцінював загальні можливості національної економіки досягти стійкого зростання в середньостроковій і довгостроковій перспективі. Того ж року міжнародна статистична компанія Datamonitor на основі офіційних статистичних даних та досліджень передових світових агентств, склала рейтинг зрілості національних ринків IT-послуг (IT-Services Country Maturity Index (ITS-CMI)) для 37 країн.

Результати подальшого дослідження виявилися вельми цікавими. При порівнянні двох описаних вище рейтингів було визначено, що має місце кореляційна залежність між цими показниками. Ступінь розвитку сфери IT-послуг безпосередньо впливала на конкурентоспроможність

усієї економіки. Коефіцієнт кореляції склав 0,78, що свідчить про існування сильної взаємозалежності між цими показниками. [2]

В майбутньому, фахівці МСЕ (Міжнародний союз електрозв'язку) створили спеціальний показник для відстеження та порівняння розвитку ІКТ – Індекс розвитку ІКТ (IDI: ICT Development Index). До нього увійшли 11 факторів, що агрегуються в абсолютну оцінку від 0 до 10. [3] В ході своєї праці експерти МСЕ ще раз підтвердили існування залежності між розвитком ІКТ та економіки країни. Для цього вони порівнювали IDI та ВНП на душу населення усіх країн світу. Згідно останнього звіту МСЕ за 2016 р., у країнах, де IDI знаходиться на близькому до максимального рівні (що відповідає позначці в 10 балів), також відмічено найвищі показники ВНП на душу населення. І навпаки, у країнах із поганим розвитком ІКТ – ВНД на душу населення є найнижчим. Показник кореляції 0,8489 лише підтверджує залежність між IDI та ВНД на душу населення й дозволяє не сумніватися в отриманих висновках. [5]

Таким чином, інформаційно-комунікаційні технології відіграють визначну роль не лише в глобалізації нашого світу, а й в економічному розвитку будь-якої країни наших часів. ІКТ стали локомотивом модернізації, завдяки якому постійно покращуються всі сфери суспільного життя. Передові засоби зв'язку та обробки інформацію спрощують та прискорюють виробництво й логістику, з'являються не тільки нові форми торгівлі й ведення бізнесу, а й цілі галузі в економіці науці та техніці. Все це підтверджується останніми дослідженнями міжнародних організацій та статистичних агентств, а отже слід визнати, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій є визначальним фактором у формуванні як теперішнього, так і майбутнього.

Література: *1. Дослідження ринку електронної комерції в Європі за підсумками 2015 р. // Українська асоціація директ-маркетингу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.uadm.com.ua/european-b2c-e-commerce-report-2016/ 2. Полинська Г. А. Інформаційні системи маркетингу: підручник і практикум для академічного бакалаврату / Г. А. Полинська. – М: Видавництво Юрайт, 2014. – 370 с. 3. Офіційний сайт Міжнародного союзу електрозв'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.itu.int/en/ITUD/Statistics/Documents/publications/mis2014/MIS2014_without_Annex_4.pdf; 4. Raising European Productivity Growth Through ICT // Дослідження ITIF [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.lisboncouncil.net/component/downloads/?id=1058 5. Measuring the information society 2016 // Річний звіт Міжнародного союзу електрозв'язку [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2016/MISR2016-w4.pdf*

❋❋❋

УДК 339.9:336.225.1

Січко Х. В.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ У СВІТОВИХ ОФШОРНИХ ЦЕНТРАХ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к е.н., доц. Кривуц Ю. М.

З моменту появи податків їхньою головно ціллю було поповнення державної скарбниці. Розвиток теоретичного обґрунтування оподаткування відбувався разом з еволюцією світової економічної науки. Податкові теорії розвивалися разом з іншими економічними напрямками. В залежності від економічної політики, яка проводиться в будь-якій країні, мінялися концептуальні моделі податкових систем.

Головні принципи оподаткування були розроблені А. Смітом, Д. Рікардо, та Дж. С. Міллем. На російський підгрунт класичні принципи оподаткування були перенесені М.І. Тургенєвим. Ними були сформульовані такі принципи оподаткування: загальність і відповідність, визначеність, зручність стягнення та економічність. Звичайно згодом вони були доповнені не менш важливими принципами.

Залежно від місця формування джерела виплати податків останні поділяються на прямі і непрямі. Податок вважається прямим, якщо джерело формується безпосередньо у платника податків. Податок є непрямим, якщо джерело знаходиться в складі інших платежів, наприклад, ціни.

Митний платіж – це обов'язковий платіж, що стягується митними органами у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон. Сплата мита є невід'ємною умовою ввезення або вивезення товару і забезпечується заходами державного примусу. І тому виділяють імпортне (ввізне) мито. Останній вид мита перш за все найбільш поширений як у світовій практиці, так і в Україні. Стягуються з імпортованих товарів або при випуску товарів з митної території складів усередині країни. Основна функція – поповнення бюджету. Експортне мито (вивізне) зустрічається значно рідше імпортного, СОТ закликає до повного скасування такого мита. Даний вид мита використовується задля поповнення бюджету, вирівнювання низької внутрішньої ціни щодо ціни на зовнішньому ринку. Ще існує й транзитне мито та інші показники, які сильно впливають на ціну товару. Його менше купують підприємці, бажаючи більших прибутків, і тому використовують офшорні юрисдикції.

Саме їх використовують для мінімізації оподаткування прибутку та для відмивання «брудних грошей». Це поняття з'явилося тому, що саме цей вислів найкраще характеризує процес, коли незаконні («брудні»)

кошти «без зайвого шуму» проводяться через декілька операцій – «відмиваються» і в результаті стають «чистими» – законними.

На даний час офшорні юрисдикції та пов'язані з ними способи ведення господарсько-економічної діяльності міцно увійшли в сучасну економіку, а офшорний бізнес набув масштабів планетарного явища. При цьому в офшорних фінансових центрах зосередилися значні капітали, що впливають на всі процеси, які відбуваються у світі.

Існує багато термінів для позначення місць, у яких здійснюється вигідна (з погляду представників ділового світу) фінансово-підприємницька діяльність. У германомовних країнах їх називають «податковими оазисами», у франкомовних – «податковим раєм», а в англомовних – «податкова гавань». Останнім часом загальне поширення одержало поняття «прибережний фінансовий центр», що став синонімом визначенню «податкової гавані», чи, простіше кажучи, «офшорний центр».

Характерною рисою офшорного центру є те, що депонований у ньому капітал не лежить без руху, а призначається для інвестування у високоприбуткові галузі з низьким оподаткуванням. Офшорні зони зобов'язані себе узаконити – і в загальному плані і, особливо, у відносинах з державою, одержавши згоду на низьке оподаткування. Це важлива, але не єдина їхня риса. До основних варто віднести:

– політичну й економічну стабільність у країні;

– гарантію дотримання фінансової і банківської таємниці;

– відсутність валютних обмежень;

– сучасні засоби зв'язку і добре обладнану мережу комунікацій;

– зручну правову систему;

– виконання індивідуальних потреб інвесторів [1, с. 134-135].

Якщо ж розглядати офшорні центри тільки з погляду ситуації фіскальної, тобто з боку специфіки різноманітних вигод і переваг для різних категорій платників податків, то такі центри поділяються на кілька груп. Це країни і території:

– які не обкладають своїх резидентів ніякими податками (Андорра чи Багамські острови);

– які обкладають податками тільки дохід, одержаний у даній країні, але звільняють від податків доходи, які надходять через кордон (Коста-Ріка);

– у яких одержуваний там дохід не обкладається податком, зате обкладається дохід, одержаний з-за кордону (Монако);

– де обкладається податком дохід, одержаний за кордоном, однак податкові ставки дуже низькі – нижче 1% (острови Гернсі);

– які оподатковують накопичені багатства (матеріальні цінності), а не поточний дохід (Уругвай);

– у яких дозволяється застосовувати різні комбінації з пільгових податкових правил, які створюють особливо корисні умови для фізичних осіб. Їхні доходи тут цілком звільнені від податків або окремі види доходів користуються податковими привілеями. У Європі такими центрами є Андорра, Ірландія, Монако, за межами Європи – Багамські, Бермудські, Кайманові острови, Французька Полінезія [2].

Сьогодні офшорні зони стали невід'ємною частиною світової економічної системи та національних економік багатьох країн, в тому числі України.

Україна є країною з високою часткою неформальної, тіньової економіки. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України оцінило в 2015 році частку вітчизняної економіки, яка перебуває в тіні, в 40%. Це означає, що більше 35 млрд. дол. було додатково створено громадянами України, але з різних причин вилучено з офіційного обігу. Частина тіньових коштів виявилася виведеною за межі країни незаконними фінансовими потоками.

Один з останніх звітів GFI (опублікований в грудні 2015 року) називається «Незаконні фінансові потоки в країнах, що розвиваються, в 2004 – 2013 роках» (Illicit Financial Flowsfrom Developing Countries 2004 – 2013). Він містить цінну інформацію про величину коштів, незаконно зароблених, переданих та утилізованих компаніями країн, що розвиваються.

Найпоширенішим засобом незаконного виведення коштів з «проблемних» країн є маніпуляція з торговою звітністю. Підприємці штучно занижують вартість експорту або завищують вартість імпорту, їх обсяги або якість продукції. Іноземні компанії, які торгують з ними, таким чином отримують надлишкові кошти в порівнянні з теперішньою вартістю поставки. Як зазначає GFI, часто, але не завжди, зарубіжні партнери торгових компаній розміщуються в офшорних зонах.

Подібна діяльність супроводжується недоотриманням митних зборів до бюджету, корупцією на митницях і зростанням тіньової економіки. Зіставляючи зафіксовану в документах двох країн вартість експорту і імпорту товарів, дослідники GFI виявляють розбіжності і оцінюють зловживання.

Іншим, менш поширеним інструментом незаконного виведення коштів в країнах, що розвиваються, на думку експертів GFI, є штучне завищення помилок і упущень в звітності за міжнародними операціями. Во-

ни відображаються в рахунку «Помилки та упущення» платіжного балансу кожної країни. Його значний обсяг вважається свідченням фінансових маніпуляцій.

Результати досліджень GFI свідчать, що за 2004–13 роки з країн, що розвиваються було незаконно виведено коштів мінімум на 7,85 трлн дол.

Фахівці GFI називають свої оцінки «консервативними», оскільки їх обстеження охопило тільки торгівлю товарами. Операції з послугами вони не аналізували в зв'язку з нестачею статистичної інформації.

У рейтингу Global Financial Integrity Україна знаходиться на 14 місці за розміром фінансових потоків, які щорічно незаконним шляхом виводяться за кордон. Їх величина досягає в середньому 11,68 млрд дол на рік, зростаючи приблизно на 1 млрд дол щорічно.

Дослідження FactCheck встановило, що ВВП України в 2013 році міг би бути на 7% вище, якби були усунені можливості незаконно виводити гроші за кордон. За цим показником наша країна на п'ятому місці серед групи постсоціалістичних держав [3].

Для зменшення ступеню офшоризації економіки в Україні необхідно провести кардинальну реформу державного антиофшорного регулювання. Вона повинна призвести до розширення переліку країн, що визнаються офшорними зонами, та вдосконалення механізмів відстеження та оподаткування господарських операцій українських резидентів з цими юрисдикціями.

Література: *1. Міжнародне оподаткування: Навчальний посібник. / За редакцією Ю.Г. Козака, В.М. Сліпа / – Київ: ЦНЛ, 2003. – 134-135 с. 2.Специфика налогообложения в оффшорных зонах: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://economylit.online/ekonomika-stran_725/spetsifika-nalogooblojeniya-offshor nyih.html 3. Fact Check: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.factcheck.com.ua/yuliya-timoshenko-ukraina-na-tretem-meste-v-mire-po-otmyvaniyu-deneg-cherez-offshory/*

❋❋❋

УДК 338:504(477)

Скребець О. В.

ФОРСАЙТ НОВИХ МЕХАНІЗМІВ РОЗВ'ЯЗАННЯ СОЦІОЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Шуба О. А.

Екологічна трансформація господарства уможливлюється об'єктивним процесом розвитку «зеленої економіки», що передбачає «озеленення» найважливіших галузей виробництва, сільського господарства і

сфери послуг. Цей глобальний напрям вже вийшов поза межі обговорення експертів та науковців на рівень керівництва держав і міжнародних організацій. Зокрема, у 2011 р. ЮНЕП опублікувала узагальнювальну доповідь для представників владних структур «Назустріч «зеленій» економіці: шляхи до сталого розвитку та викорінення бідності», в якій запропоновано план дій щодо розумного управління природним і людським капіталом. Про важливість основних положень доповіді свідчить їх використання при підготовці підсумкового документа Конференції ООН із збалансованого (сталого) розвитку Ріо + 20 «Майбутнє, якого ми хочемо», підготовленого лідерами держав.

Концепція «зеленої економіки» не замінює концепцію сталого розвитку, проте наразі дедалі більшого поширення набуває визнання того, що досягнення сталості майже повністю залежить від ефективного управління економікою. Десятиліття створення нових багатств за рахунок нераціонального використання природних ресурсів, забруднення та знищення навколишнього природного середовища, неконтрольованого збільшення населення людство ані на крок не наблизилося до Цілей Розвитку Тисячоліття. Одним з найреалістичніших і практичніших способів досягнення поставленої мети є запровадження «зеленої економіки» [1].

Сучасна епоха – це час бурхливого розвитку науки та техніки, зростання проблем взаємозв'язку суспільства та природи, людини й навколишнього середовища, посилення антропогенного впливу на довкілля (саме в цей час природні багатства стають об'єктом інтенсивної експлуатації як державою, так і іншими групами населення, які своєю господарською діяльністю зумовлюють виснаження ресурсів). Щоб вижити в цих умовах, людство мусить відшукати відповідні для сучасної соціально-економічної та політичної ситуації засоби, узагальнивши наукові здобутки й виробничий досвід, мобілізувавши кошти та ресурси, глобальний розум не лише суспільства, а й різних міжнародних організацій, зокрема ООН, ЮНЕСКО, ЮНЕП (Всесвітня організація з охорони навколишнього середовища), ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я) тощо. На сьогодні 80% населення України використовує в своєму житті воду з поверхневих джерел, стан якої постійно погіршується (близько 75% населення України споживає воду з Дніпра, якість якої не відповідає умовам держстандарту). При цьому 80% проб води свідчать, що її якість не відповідає нині існуючим держстандартам. Забруднена не лише вода, а й повітря, адже щорічно в атмосферне середовище нашої країни потрапляє більше 6 млн. тонн шкідливих речовин. Особливо це помітно у великих містах, де за останні роки обсяг відпрацьованих газів, які надходять у повітря цих

населених пунктів, зріс на 50-70%. Лише терикони, розміщені в межах м. Донецьк, щорічно викидають в атмосферу близько 70 т. шкідливих речовин. На жаль, як свідчать дані статистичних досліджень, значна частина громадян практично не цікавиться станом екологічної ситуації, її впливом на здоров'я кожного жителя. Негативно на стан довкілля, а також здоров'я населення впливає й знищення лісів. Україна, за даними офіційної статистики, належить до малолісистих країн. Адже лише 15,6% її території покрито лісами. При цьому, за даними фахівців, постійно зростає площа лісів, уражених шкідниками та хворобами. Водночас спостерігається інтенсивна вирубка лісів, яка, на жаль, продовжується і нині. Також, в Україні має місце й інтенсивний видобуток мінеральних ресурсів, ігноруючи при цьому науково обґрунтовані підходи. Останнє зумовлює активізацію негативних процесів, зокрема підтоплення населених пунктів, забруднення підземних вод тощо.

Досить вагомим забруднювачем навколишнього середовища є побутові відходи, обсяг яких в Україні постійно зростає. Наразі на території нашої держави існує близько 800 офіційно зареєстрованих звалищ, які займають 4% території України та містять понад 35 млрд. т. сміття. Щорічно ця величина, на жаль, збільшується у середньому на 7-8 тонн. А це означає, що постійно збільшується площа забруднення. Адже кожне звалище на 8-10 км навколо забруднює ґрунт, повітря, довкілля в цілому [2].

Успішне вирішення найбільш гострих соціально-економічних проблем як людства в цілому, так і окремої країни може бути досягнуто через забезпечення сталого економічного розвитку, який розуміється як розвиток, що попереджує катастрофу і характеризується гармонійними відносинами суспільства і природи, забезпечує поступове створення умов для підвищення рівня і якості життя всьому людству. Перехід на траєкторію сталого розвитку передбачає зміну орієнтирів і джерел функціонування економіки. У зв'язку з цим на перший план виходять знання, які стають основою сучасного виробництва, сучасного соціально збалансованого і гармонійного синтезу суспільства і природи. Саме через нарощення нових знань та їх використання для блага людини можливо реалізувати імператив виживання людства як особливого роду. Знання, інформація, інтелектуальний капітал стають найбільш важливим стратегічним ресурсом, а тому осмислення цього положення дозволяє стверджувати про початок становлення економіки знань, яке відбувається одночасно з формуванням постнекласичної науки і на її базі.

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що серед шляхів форсайту спрямування на траєкторію сталого розвитку можуть бути:

– побудова моделі фахівця на базі компетентнісного підходу;

– створення, впровадження та поширення нових освітніх технологій з метою забезпечення всіх сфер реальної економіки компетентними фахівцями;

– подальше вдосконалення змісту навчальних планів, програм з метою спрямування навчального матеріалу та формування тих фахових компетентностей, що випливають з нової моделі фахівця;

– поширення та урізноманітнення застосування технології індивідуалізації навчання, вдосконалення організації самостійної роботи студентів, системи контролю за результатами навчання;

– постійне підвищення професійного рівня викладачів, формування в них сучасного партнерського ставлення до студентів;

– упровадження персональних навчальних систем із застосуванням системи колективної оперативної підготовки контенту;

– формування інноваційного центру європейського рівня у галузі соціально-економічних і технічних наук;

– створення інфраструктури освітньої та наукової діяльності на рівні кращих європейських науково-освітніх центрів;

– постійне вдосконалення рівня освітніх послуг університету на основі зворотного зв'язку зі студентами з питань навчального процесу тощо [3].

Управління знаннями стає очевидною характеристикою людської діяльності, обов'язковим компонентом розвитку будь-якої компанії, а також національної економіки. В жорсткій конкурентній боротьбі, що розгорнулася між країнами і корпораціями в умовах неоліберальної глобалізації, стрімко зростає роль знань, особливо тих, які мають світоглядну спрямованість. Саме вони дозволяють виявити і встановити межу втручання діяльності людини в природні процеси, напрямки соціокультурного розвитку, які б гарантували виживання людства. Оволодіння новими знаннями, їх «вироблення» стають найбільш актуальними завданнями сучасного суспільства. Тому стратегія розвитку України повинна базуватися на першочерговому розвитку сфер освіти, науки, культури, забезпеченні здорового способу життя її населення. Лише дотримання таких орієнтирів відкриває широкі і надійні перспективи майбутнього української нації [4].

Література. *1. Организация объединенных наций [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.un.org/ru/development/sustainable/ger_synthesis.pdf. 2. Дегтярьова Л. П. Практичне спрямування у формуванні здоров'язбережувального середовища у навчальному закладі / Л. П. Дегтярьова // Безпека життєдіяльності. – 2015. – № 8. – 8–12 с. 3. Афанасьєв М. Форсайт – вектор руху університету / М. Афанасьєв // Вища школа. – 2015. – № 9-10. – 45 с. 4. Трегобчук В.*

Концепція сталого розвитку для України [Электронный ресурс] / В. Трегобчук // Вісник Національної академії наук України. – 2002. – № 2. – 31-40 с. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2002_2_7.

❋❋❋

УДК 339.92

Собода С. С.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КОРОЛІВСТВОМ ШВЕЦІЯ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Гончаренко Н. І.

Питання розвитку міжнародного співробітництва є одним з пріоритетних завдань зовнішньоекономічної політики України, зокрема, в контексті її інтеграції у систему світогосподарських зв'язків. На сьогоднішній день проблеми розширення економічного співробітництва України набувають особливої актуальності, що пов'язано з необхідністю коригування галузевої спеціалізації та географічної структури зовнішньої торгівлі через посилення міжнародної конкуренції. В цьому зв'язку значні перспективи для України відкриває економічне співробітництво з країнами Балтії та Північної Європи, в тому числі з Королівством Швеція.

Теоретичну основу міжнародного економічного співробітництва заклали роботи А.Сміта і Д.Рікардо, доповнені та посилені у подальшому працями В.Леонтьєва, Б.Оліна, М.Портера, Г.Хабберлера, Е.Хекшера та інших вчених.

Дослідження світогосподарських зв'язків України у контексті її економічного розвитку здійснено у наукових дослідженнях В.Будкіна, І. Грабинського, А. Голікова, Н. Гончаренко, М. Дудченка, В. Сідорова, Д. Лук'яненка, І. Пузанова, О.Рогача, С.Соколенка, А. Філіпенка, О.Шниркова та інших.

Доцільність розвитку широкомасштабних і взаємовигідних зв'язків з країнами Північної Європи обґрунтовують у своїй роботах А. Волков, О. Тімашкова, Л. Калмфорс, Э. Ліндал, А. Ліндбек, Э. Лундберг та інші.

Торговельно-економічне співробітництво між Україною і Королівством Швеція протягом останніх років розвивається досить динамічно. Швеція є найбільшим торговельно-економічним партнером України в Північній Європі.

При розгляді динаміки українсько-шведської торгівлі товарами найбільших показників було досягнуто в 2008 році. Але, вплив світової фінансової кризи призвів до скорочення обсягів двостороннього товарообігу в 2009 р., і згідно з інформацією Державної служби статистики

України, за 2009 рік товарообіг товарами між Україною та Швецією склав 532 млн. дол. США, що на 39,25% менше у порівнянні з аналогічним періодом 2008 року (рис. 1).

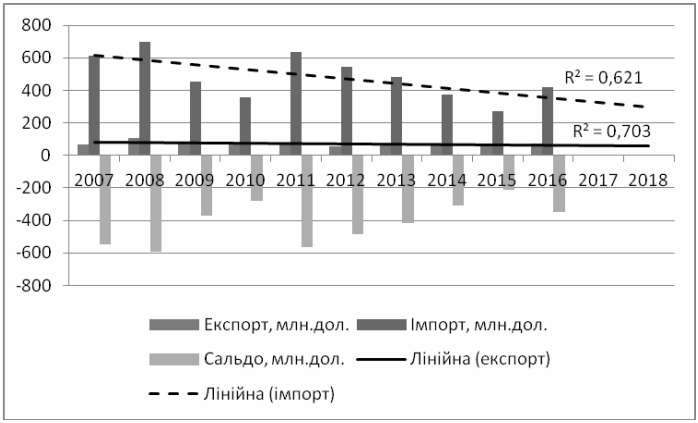

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами між Україною та Королівством Швеція у 2007-2016 рр.

Складено автором за даними [1; 2]

Упродовж 2016 р. спостерігалася тенденція зростання інтересу до розвитку співпраці як з боку представників шведських, так і, помітною мірою, з боку представників українських ділових кіл. Аналіз показників торговельно-економічних відносин між Україною та Швецією у 2016 р. у цілому свідчить про збільшення обсягів торгівлі товарами та послугами у порівнянні з попереднім роком.

За даними Державної служби статистики України обсяг торгівлі товарами між Україною і Швецією за 2016 р. становив 490,3 млн. дол. США. При цьому обсяги українського експорту становили 71,3 млн. дол. США (зростання на 26,1%), а обсяги імпорту зі Швеції становили 419,0 млн. дол. США (зростання на 65,8%) [2]. Разом з цим лишається досить значним від'ємне сальдо двостороннього товарообігу – -347,7 млн. дол. США, що обумовлено, насамперед недостатньою присутністю українських компаній на шведському ринку, відсутністю активної експортної політики України, наявністю обмежень нетарифного та тарифного характеру (особливо в сільськогосподарській сфері) щодо українських товарів, зокрема, досить складною процедурою сертифікації у Швеції з найбільш привабливих для шведського ринку товарних позицій.

Структура українського експорту поступово змінюється, розширюється номенклатура товарів, зменшується відсоток сировинної складової

поставок та збільшується питома вага готової продукції. Перше місце в структурі українського експорту товарів до Швеції упродовж січня-вересня 2016 р. займала товарна група 72 (чорні метали) – 24,9% від загального обсягу торгівлі (зростання порівняно до відповідного періоду 2015 р. на 18,5%). Друге місце зайняла товарна група 44 (деревина і вироби з деревини), частка якої становила 16,8% (зростання на 14,1%). На третьому місці за питомою вагою у товарній структурі українського експорту до Швеції знаходиться товарна група 44 (папір та картон), частка якої становила 11,2% (зростання на 1321,0%), частка якої становила 10,0% (зростання на 21,6%). Четверте місце займає група 94 (меблі) – 9,9% (зростання на 32,0%), п'яте місце займає товарна група 49 (друкована продукція) – 4,4% (зростання на 102 492,5%), шосте місце займає товарна група 84 (реактори ядерні, котли, машини) – 4,3% (скорочення на 15,9%), сьоме місце займає товарна група 39 (пластмаси, полімерні матеріали) – 4,0% (зростання на 13,2%), восьме місце займає товарна група 62 (одяг та додаткові речі до одягу, трикотажні) – 3,7% (скорочення на 1,9%) [1; 2].

Провідні позиції у товарній структурі українського імпорту зі Швеції зайняли: товарна група 84 (реактори ядерні, котли, машини) – 45,1% (зростання на 454,7%); група 48 (папір та картон) – 19,6% від загального обсягу (зростання на 6,9%); група 87 (засоби наземного транспорту, крім залізничного) – 6,3% (зростання на 393,3%), група 39 (пластмаси, полімерні матеріали) – 4,4% (зростання на 15,1%) [1; 2].

Одним з найбільш перспективних напрямів двостороннього співробітництва традиційно залишається енергетична галузь, зокрема, з огляду на необхідність здійснення модернізації енергетичного сектору економіки України, спрямованої, перш за все, на впровадження новітніх технологій, збільшення ефективності існуючих потужностей.

Значний потенціал співпраці є в галузях використання відновлювальної енергії, зокрема, у контексті утилізації та переробки відходів, запозичення Україною відповідного досвіду та передових технологій шведських компаній, а також в телекомунікаційній галузі, сферах енергозбереження та захисту довкілля, ядерної безпеки тощо.

Урядом Швеції прийнято рішення про включення України до проекту «Marketplace – Baltic Region». Цей проект, що реалізується Шведською торговою радою та Асоціацією шведських торгових палат в рамках програми «Балтійський мільярд», спрямований на сприяння розвиткові економічних зв'язків з країнами балтійського регіону, до яких тепер підключено і Україну. Для українських підприємств це відкриває мож-

ливості безкоштовного отримання різноманітної ділової інформації, ряду консультативних послуг та розміщення своїх ділових пропозицій у спеціалізованій базі даних Торгової палати Швеції.

На даному етапі Швеція є однією з країн, які більше за інших підтримують євроінтеграційні прагнення України. Швеція є прихильником європейської інтеграції України за умови виконання всіх пов'язаних з цим вимог та сприяє реалізації її інтеграційних прагнень шляхом підтримки нашої держави у відносинах з органами ЄС, залучення її до регіонального співробітництва з країнами Північноєвропейського регіону (зокрема, через реалізацію статусу спостерігача в Раді держав Балтійського моря). Конструктивно розвиваються українсько-шведські відносини в рамках Ради Європи, програми НАТО «Партнерство заради миру» тощо. Варто відзначити подібність позицій України і Швеції з питання міжнародної боротьби з тероризмом.

Література: *1. Державна митна служба України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://arc.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index. 2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economic.ukrstat.gov.ua.*

❋❋❋

УДК 336.14:355/359

Супрунець С. С.

ВІЙСЬКОВІ БЮДЖЕТИ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ ТА НАПРЯМКИ ЇХ РОЗПОДІЛЕННЯ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Керівник: к.юр.н., викл. Марушева О. А.

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин у світі відбувається кілька міжнародних конфліктів. Вони слугують причиною для збільшення витрат на оборону, як країн, що беруть участь в протистоянні, так і їхніх географічних сусідів. Водночас, військова міць є однією із складових частин могутності держави і насамперед залежить від фінансування збройних сил та інших напрямків, що забезпечують її обороноздатність, яке відбувається завдяки асигнуванням військового бюджету країни.

Військовий бюджет являє собою частину державного бюджету, яка призначена для реалізації цілей та функцій держави пов'язаних з військовою діяльністю, військовим будівництвом та всебічним забезпеченням власних збройних сил і їх готовності до відбиття внутрішніх та зовнішніх загроз [1].

Структура військового бюджету може мати значні відмінності, зважаючи на пріоритети та можливості країни у даній сфері. Але типовими для його структури є наступні складові: кошти, що виділяються міністерству оборони, чи іншому органу, що має такі ж функції; видатки на фінансування військових програм, реалізація яких покладена на інші відомства; фінанси, які призначені для заходів з підготовки країни до роботи в період військового положення [2].

Основними напрямками фінансування національної оборони відповідно до класифікації ООН є: витрати на особовий склад (військовослужбовців (включаючи військових запасу та у відставці та державних службовців); експлуатацію та технічне обслуговування (стосується військового озброєння і техніки); закупівлі (всіх видів озброєння і техніки та боєприпасів до них) та будівництво (об'єктів військової інфраструктури); дослідження та розробки (включаючи випробування та оцінку їх результатів) [5].

Для аналізу військових бюджетів, перш за все необхідно визначити країни, які мають високий рівень економічного розвитку та політичний вплив у конкретних регіонах світу. Такими державами є США, КНР, Німеччина, Великобританія та Росія. За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (СІПРІ), всі ці країни увійшли в десятку держав, що мали найбільші військові витрати у 2015 році. Найбільше коштів на військову діяльність було витрачено США, КНР, які посіли перші дві сходинки, Росія, Великобританія, зайняли четверту і п'яту позиції відповідно, Німеччина – дев'яту [6].

Об'єми військових витрат США в 2015 році дорівнювали 596 024 млн дол. США, і становили 36% всіх військових витрат світу [6]. З цієї суми на особовий склад було витрачено 141 814 млн дол. США, на експлуатацію та технічне обслуговування – 199 201 млн дол. США. Значно менше було витрачено на закупівлі – 90 357 млн дол. США та на дослідження й розробки – 63 534 млн дол. США. Відносно невелика кількість витрат припала на напрямок – військове будівництво – 5 368 млн дол. США, який у бюджеті США виділений окремою категорією. Всі кошти, що не йдуть на ці основні напрямки виділяються на інші дрібні напрямки, такі як: надання військової допомоги, атомна енергетика, заходи, що стосуються оборони тощо [3].

Таким чином, найбільш пріоритетним для США є технічне обслуговування та експлуатація техніки й озброєння, на другому місці –витрати на особовий склад збройних сил. На третьому – закупівлі техніки та озброєння, і найменше витрачається на військові дослідження й розроб-

ки. Але попри такі низькі показники слід зазначити, що Сполучені Штати мають одні з найбільш розвинених військових технологій у світі.

Військові витрати КНР за 2015 рік становили 214 787 млн дол. США і їх частка у загальносвітових дорівнює 13% [6]. Однак, через недосконалість бухгалтерського обліку в країні та недостатню міру трансформації економіки в ринкову, неможливо знайти інформацію про окремі напрямки витрат за цей рік. Найбільш оновлені офіційні дані датуються 2012 роком, коли сумарні витрати складали 157 446 млн дол. США і були порівну розподілені між трьома напрямками. До них відносилися витрати на особовий склад, військові навчання та матеріальне забезпечення, військове озброєння і техніку (ВОТ). В даному випадку останній із напрямків включає в себе дослідження та розробки [4].

Таким чином, на кожен із напрямків у 2012 році витрачалося 52 482 млн дол. США. Якщо принцип розподілу військових витрат Китаю у 2015 році не змінився, то на ті ж напрямки виділялося по 71 595 млн дол. США.

Військові витрати Росії в 2015 році відповідають 66 421 млн дол. США за даними СІПРІ [6] і 43 595 млн дол. США відповідно до звіту ООН [5]. Такі відмінності можна пояснити тим, що частину інформації країна не бажає висвітлювати. Згідно зі звітом ООН на особовий склад було витрачено 8261 млн дол. США на експлуатацію, технічне забезпечення – 750 млн дол. США, закупівлі та будівництво – 18656 млн дол. США та 15926 млн дол. США на категорію «інші». При цьому Російською Федерацією не було надано інформацію щодо витрат на дослідження та розробки. Однак, різниця між загальною сумою витрат та іншими напрямками складає 2 млн дол. США [5].

Таким чином, серед основних напрямків найбільша частка військових витрат Російської Федерації припадає на закупівлі та будівництво, другим за важливістю є утримання особового складу. При цьому абсолютно не пріоритетними виступають напрямки, пов'язані з експлуатацією та технічним забезпеченням ВОТ, а також дослідженнями й розробками.

Замикає п'ятірку країн з найбільшими військовими витратами в 2015 році Великобританія з 55 460 млн дол. США [6]. В Об'єднаному Королівстві на особовий склад припало 31,7% (17 580 млн дол. США), на експлуатацію та технічне забезпечення ВОТ – 28,3% (15 695 млн дол. США), на закупівлі та будівництво – 27,8% (15 417 млн дол. США) від загального об'єму витрат. Найменше було витрачено на напрям військових досліджень – лише 8,2%, що дорівнює 4 547 млн дол. США, і 4% (2 218 млн дол. США) на інші дрібні напрямки [7].

Отже, дана країна майже третину фінансів витрачає на утримання особового складу та державних службовців і дещо менше на напрямки «експлуатація та технічне забезпечення» і «закупівлі та будівництво», а фінансування військових досліджень та розробок займає останнє місце серед ключових напрямків витрат.

Німеччина за даними звіту ООН з військових витрат у 2015 році виділила на оборону 35358 млн. євро (40 108 млн дол. США). На особовий склад країною було витрачено 20 667 млн дол. США, на експлуатацію та технічне забезпечення ВОТ – 12 787 млн дол. США. Порівняно менше держава витратила на закупівлі та будівництво – 5 638 млн дол. США, і лише 1 015 млн дол. США на дослідження та розробки [5].

З цього можна зробити висновок, що Німеччина виділяла найбільше коштів для всебічного забезпечення особового складу та ВОТ. Значно менше було витрачено на закупівлі й будівництво, а фінансування досліджень та розробок займає найменшу частку загальних витрат.

З вищесказаного, можна зробити висновки, що США залишається лідером з військових витрат у світі, так як суми, які вона витрачає на основні напрямки в даний момент є недосяжними навіть для другої економіки світу – Китаю. Якщо говорити про КНР, то можна із впевненістю стверджувати, що вона має найбільші витрати на особовий склад збройних сил (чисельність якого є найбільшою в світі) та технічне обслуговування й експлуатацію ВОТ.

Росія, Британія та Німеччина мають набагато менші військові витрати ніж Китай. Серед цих трьох країн найбільші витрати на особовий склад і в 2015 році здійснювала Німеччина – 20 667 млн дол. США, на другому місці – Великобританія – 17 580 млн дол. США. На напрямок експлуатація та технічне обслуговування ВОТ найбільше витрачає Великобританія – 15 695 млн дол. США, та ФРН – 12 787 млн дол. США. Витрати на закупівлі та будівництво найбільші у Російської Федерації – 18 656 млн дол. США, другі за об'ємом у Великобританії – 15417 млн дол. США.

Отже, можна зробити висновок, що вищезазначені країни вважають найбільш пріоритетним напрямком експлуатацію та технічне обслуговування ВОТ, менш пріоритетним, але одним із провідних з точки зору фінансування є утримання особового складу. Набагато менша частка фінансів на оборону виділяється на закупівлі озброєння і будівництво, а найменше фінансуються військові дослідження та розробки.

Література: *1. Военный бюджет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://utmagazine.ru/posts/8901-voennyy-byudzhet 2. Закутнев С. Е. Финансовое обеспечение военной безопасности государства на основе среднесрочного бюджетирования, ориентированного на результат / С. Е. Закутнев // Национальные*

интересы: приоритеты и безопасность. – 2011. – №10. – С. 14-21. 3. Budget FY 2015 – Table 5.1 – Budget Authority by Function and Subfunction: 1976-2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.govinfo.gov/app/details/BUDGET-2015-TAB/BUDGET-2015-TAB-5-1/summary 4. Department of Defense, Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2016%20China%20Military%20Power%20Report.pdf 5. Objective information on military matters, including transparency of military expenditures [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://s3.amazonaws.com/unoda-web/wp-content/uploads/2016/11/A-71-115-MILEX.pdf 6. SIPRI Military Expenditure Database [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://www.sipri.org/databases/milex 7. The 2015 Strategic Defence and Security Review [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7462/CBP-7462.pdf.

❋❋❋

УДК 33.021.8:330.3(510)

Твердохлєбова М. П.

РЕФОРМА «ВІДКРИТОСТІ» В КИТАЇ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Маковоз О. В.

Китай є прикладом для країн, що розвиваються. Майже за 50 років ця 5000-річна країна змогла відновити свою економіку, котра прийшла у занепад наприкінці 19-го сторіччя. З рівня слаборозвинутих країн Піднебесна за такий короткий час піднялася до рівня світових лідерів. Сьогодні Китай – світовий лідер за виробництвом зерна, бавовни, м'яса, кам'яного вугілля, хімволокна, пряжі, тканин, одягу, цементу, телевізорів, сталі. За виробництвом електроенергії та хімічних добрив займає 2 місце, за видобутком нафти – 5.

А ще наприкінці 70-х років Китай був бідною країною з далеко невирішеною проблемою «тепла і ситості» для значної частини населення. Гострою була проблема безробіття. На цьому фоні курс Ден Сяопіна на модернізацію країни, проведення політики реформ і відкритості, проголошений патріархом китайських реформ у 1978 році, викликав значне піднесення серед широких мас китайців, втомлених від перегинів «культурної революції» [1].

Дану тему досліджували такі видатні вчені, як В.Седнєв, Ангус Медісон, А. Ілларіонов, В. Міхеєв, А.В. Оніщенко, Н.В.Васильєва, О. Шенкар, Лю Чжижун, Лі Іньїн, Я Шен Хван та інші. Досліджувалися історичні процеси та їх вплив на економіку Китаю, процеси, шляхи та методи реформування, проблеми та перспективи розвитку.

Хоча політика Мао Цзе Дуна і підняла Китай на новий рівень розвитку, вона була направлена лише на індустріалізацію. А «кровавий терор», який уніс життя тисячів вчених, філософів, поетів, мислителів, суспільних та культурних діячів, став великою перепоною для подальшого економічного розвитку країни.

Головний урок китайських реформ полягає в тому, що ця держава уперше продемонструвала світові можливість подолання бідності й відсталості в історично стислі терміни, зберігши при цьому соціальну стабільність у мільярд двохсот мільйонному суспільстві [1;2].

Науковець Міхеєв В. зазначає, що однією з головних причин, що зумовила прискорений розвиток Китаю, – характер економічної політики. На противагу Україні, де держава відійшла з економіки, у Китаї держава зберегла значний контроль за економікою, і її роль в економічному розвитку помітно зростала. Результатом утілення на практиці ліберальної економічної моделі стало безпрецедентне скорочення масштабів державного навантаження в усіх напрямах, що забезпечило економіці КНР рекордні темпи росту.

Ліберальна економічна політика в Китаї забезпечила не тільки феноменальні результати, але й сприяла істотному поліпшенню всіх показників людського розвитку.

Але як один із наслідків є те, що прискорене зростання економіки призвело до надмірно великої витрати енергоносіїв, завдало значної шкоди навколишньому середовищу, створивши проблему перевиробництва і низьку ефективність праці [1;3].

Прагнучи до великих цифр зростання, країна втратила добру нагоду для структурної перебудови і масштабного впровадження інновацій.

Доходи від сфери послуг в Китаї склали 51% ВВП, що свідчить про початок переходу країни в постіндустріальну епоху. Однак в розвинених країнах внесок сфери послуг у ВВП становить від 60% до 70%. Тому Китаю на цьому шляху необхідна структурна перебудова, зміна моделі економічного розвитку, а не прагнення до кількісного збільшення, як це відбувається зараз. Структурні зміни набагато важливіше збільшення кількості. Державні і приватні підприємства повинні бути реформовані і перейти на шлях розвитку за допомогою професійного менеджменту. Також необхідно скоротити рівень бідності жителів сільських районів. Останнім часом економіка Китаю почала стабільно сповільнюватися.

Донедавна Китай належав до найбільш бідних країн світу, і реальна загроза голодування була ліквідована не так давно. До початку реформ (1976 р.) показник ВВП за середньою купівельною спроможністю на ду-

шу населення становив лише 13,2% (619 дол. США) від світового показника (4586 дол. США). І тільки на початку 80-х рр. відбулися зрушення в тенденціях розвитку і Китай з шаленою швидкістю став скорочувати своє відставання від багатьох країн світу. Відбулося те, що привело в рух гігантський потенціал розвитку, про існування якого мало хто й міг передбачити. Феноменальні результати економічного розвитку Китаю обумовлені унікальністю рис китайського національного характеру, зокрема такими, як працелюбність, самовідданість, невибагливість. Проте, якщо б це було так, тоді б Китай відрізнявся високими темпами економічного зростання протягом усієї своєї історії. Однак протягом перших трьох чвертей XX ст. китайська економіка мала дуже низькі темпи зростання, які періодично набували негативного значення. Донедавна Китай належав до найбільш бідних країн світу, і реальна загроза голодування була ліквідована не так давно. До початку реформ (1976 р.) показник ВВП за середньою купівельною спроможністю на душу населення становив лише 13,2% (619 дол. США) від світового показника (4586 дол. США). І тільки на початку 80-х рр. відбулися зрушення в тенденціях розвитку і Китай з шаленою швидкістю став скорочувати своє відставання від багатьох країн світу. Відбулося те, що привело в рух гігантський потенціал розвитку, про існування якого мало хто й міг передбачити. Економічні успіхи Китаю стали можливими насамперед завдяки відродженню мотивації до праці мільйонів людей. Розпочавши реформу із села, де мешкало 90% населення Китаю, китайський лідер Ден Сяопін заручився їх підтримкою. Перенесення ним уваги з ідеології на реформування економіки, підвищення життєвого рівня народу обумовило його концепцію «глобальної реформи», суть якої становив курс на соціалістичну модернізацію і відкритість зовнішньому світові.

Китай потребував інвестицій і нових технологій. Політика відкритості мала на меті поступово розв'язати ці завдання. Починаючи з 1980 р., у приморських районах Китаю було створено 5 спеціальних економічних районів. У 1984 р. статусу «відкритих» набули ще 14 приморських міст. З часом утворилася «приморська смуга відкритості», до якої почав надходити спочатку капітал китайців-емігрантів, а потім, коли з'явилася впевненість у надійності та високій прибутковості капіталовкладень, і західний капітал. Було сформовано необхідну законодавчу базу, фінансову і промислову інфраструктури, ефективно діючі адміністративні установи. За 1979-2004 рр. Китай отримав 743,6 млрд доларів США іноземного капіталу, з яких 560,4 млрд доларів США становили прямі іноземні інвестиції. Серед інвесторів були бізнесмени і компанії 170 країн [1;3].

Секрет успіху реформ полягає в комплексі підходів до реформування, основними з яких є такі:

1) вироблення власного шляху залежно від конкретних реалій кожної країни. (Китай не застосовував «шокової терапії» і тотальної приватизації);

2) врахування гармонійної єдності і масштабів реформування, темпів розвитку і міри навантаження на суспільство, прагнення до прогресу при збереженні стабільності;

3) одночасне здійснення економічної і політичної реформ;

4) виявлення ролі ринкових механізмів для забезпечення динамічності економічного розвитку країни, поліпшення якості макрорегулювання;

5) приділення основної уваги науці й освіті для того, щоб домогтися прориву в науці і стати світовим науково-технічним лідером;

6) збереження національної самобутності, боротьба з корупцією і злочинністю.

Перспективність китайської моделі реформ забезпечується її відповідністю сучасним прогресивним тенденціям розвитку світової економіки. Їх сутність полягає у відмові від орієнтації на цінності споживчого суспільства. Укорінення ринкових відносин на національному ґрунті Китаю передбачає їх узгодження із принципами конфуціанської етики, коли досягнення особистого успіху й вигоди поєднується з інтересами процвітання батьківщини і зміцнення престижу своєї нації, пошуком гармонійного співіснування традицій і модернізації, особистої і суспільної вигоди.

Література: *1. Васильєва Н.В., Китай: формування інноваційної системи розвитку держави [Текст] / Н.В. Васильєва // Науковий вісник Академії муніципального управління: зб. наук. пр. – К.: АМУ, 2011. – 82-87 с.; 2. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А, Сидоров В.И. География мирового хазяйства: Учебное пособие./ Под ред. А.П. Голикова – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.; 3. Голіков А. П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів: навч. посіб. / А. П. Голіков. – К.: Знання, 2009. – 222 с.*

❋❋❋

УДК 339.923:061.1ЕС:656.7

То Тхуї Лінь

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ В КРАЇНАХ ЄС

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Ханова О. В.

На початку XXI століття кожна держава почала прагнути до того, щоб забезпечити сталість економічного зростання, покращення рівня і якості життя населення. Розвиток транспортних мереж є одним з найважливіших економічних факторів, що сприяє поглибленню інтеграційних процесів. Під впливом структурних змін в економіці, насамперед таких як, заміна матеріало- та енергомістких галузей наукомісткими, формуються нові транспортні мережі, особливістю яких є тісний взаємозв'язок. Перспективними напрямами розвитку транспортних мереж стає зменшення навантаження на автомобільний транспорт, бо він має найбільший негативний вплив на навколишнє середовище, удосконалення транспортних мереж з метою забезпечення безпеки перевезень, вдосконалення транспортної інфраструктури, впровадження інноваційних транспортних систем та ін. [5; 6]. Особливої актуальності розвиток транспортних мереж набуває в інтеграційних об'єднаннях, головною метою більшості з яких є забезпечення вільного пересування товарів, послуг та робочої сили.

Розвиток транспортних мереж є пріоритетним для країн ЄС, адже питома вага транспортної галузі у ВВП інтеграційного об'єднання складає 7%, 40% від обсягів інвестування країн-членів та7% від загальної зайнятості населення [3]. Авіаційна галузь займає важливе місце у соціально-економічному розвитку країн-членів ЄС, не зважаючи на те, що її питома вага у ВВП ЄС складає лише близько 1%. Протягом останніх п'яти років розвиток авіамереж ЄС відзначався помірною стабільністю: після піку світової фінансової кризи у 2009 році показники навантаження на транспортні мережі поступово збільшуються, перевищуючи за темпами зростання рівня ВВП. Показники міжнародних авіаперевезень в країнах Європи подано в табл. 1.

Отже, пожвавлення економічного росту країн-членів ЄС майже паралельно збільшенню навантаженості на авіаційні мережі, що пов'язано з тісним взаємозв'язком рівня соціально-економічного розвитку держав та рівнем розвитку національних авіаційних мереж, адже незважаючи на значні переваги перед іншими видами транспорту за швидкістю та надійністю перевезень на великі відстані, авіаційний транспорт зали-

шається достатньо дорогим не тільки для споживачів транспортних послуг, а й для операторів та власників інфраструктурних об'єктів. Авіаційні транспортні мережі забезпечують близько 23% від загального обсягу зовнішньої торгівлі ЄС послугами пасажирських перевезень, та майже 1% – послугами вантажних перевезень. ЄС здебільшого є імпортером послуг пасажирських перевезень, проте експорт послуг авіаперевезень пасажирів майже на 24% перевищує імпорт, не зважаючи на те, що темпи зростання імпорту є більш динамічними [1, с. 126].

Таблиця 1

Показники міжнародних авіаперевезень в країнах Європи

Показники	2013 р	2014 р	2015 р	Відхилення (+;–) 2015 р до	
				2013 р	2014 р
Перевезено пасажирів, млн. осіб	608,8	610,2	612,7	3,9	2,5
Пасажирообіг, млрд. ч/км	1,4	1,5	1,7	0,3	0,2
Коефіцієнт пасажирозавантаженості,%	81	80	8,2	1	2
Перевезено вантажів, млн. т	40,2	41,9	43,0	2,8	1,1
Вантажообіг, млн. т/км	170,8	171,4	172,9	2,1	1,5
Коефіцієнт комерційної завантаженості,%	72	72	73	1	1

Таблиця складена автором за матеріалом: [4]

Найбільше навантаження на авіаційні транспортні мережі забезпечується перевезенням пасажирів, при чому значні обсяги перевезень характеризують переміщення населення, як в межах інтеграційного об'єднання, так і за його кордони. Однак, протягом останніх п'яти років національний пасажирообігкраїн-членів ЄС скоротився на 10,7%, у той час як міжнародний пасажирообіг збільшився на 5,6%.

Отже, скорочення обсягів авіаперевезень в межах ЄС продемонстрували майже усі країни-члени, окрім Франції (збільшення на 8,6%), Кіпру (збільшення вдвічі), Польщі (збільшення на 30%), Португалії та Швеції (збільшення на 4%). Це пов'язано з тим, що велика кількість країн-членів ЄС знаходиться у стані боргової кризи, яка є наслідком світової фінансової. На розвиток національних авіаперевізників, що здебільшого забезпечують перевезення пасажирів в межах ЄС, значний вплив мали підвищення цін на паливо та національна податкова система, окрім того, участь у другому етапі програми «EUEmissionTradeSystem» (2008-2012 рр.), що передбачає обов'язкову закупівлю дозволів на викиди до атмосфери, збільшила експлуатаційні витрати компаній [5].

Національний та міжнародний пасажирообіг авіаційного транспорту країн-членів ЄС подано в табл. 2.

Фінансування розвитку транспортних мереж Словенії, Румунії, Угорщини, Хорватії та інших нових країн ЄС повинно закрити прогалини

між державами-членами, ліквідувати вузькі місця, які є перешкодою для нормального функціонування внутрішнього ринку, та подолати такі технічні бар'єри, як несумісність стандартів, різниця у рівні обслуговування та ін. [4].

Таблиця 2

Національний та міжнародний пасажирообіг авіаційного транспорту країн-членів ЄС у 2012-2014 рр.

Країни	Національний пасажирообіг, млн. ос./км			Міжнародний пасажирообіг, млн. ос./км		
	2012 р	2013 р	2014 р	2012 р	2013 р	2014 р
Бельгія	57,2	47,9	46,9	15,4	17,6	17,9
Болгарія	214,7	196,6	195,7	5,0	4,9	4,9
Чехія	232,6	124,5	123,5	9,7	8,0	8,0
Данія	1942,9	1917,8	1920,3	15,9	17,1	17,8
Німеччина	23833,7	22903,9	23263,0	85,8	90,2	92,4
Естонія	25,1	19,2	18,7	1,4	1,7	1,5
Ірландія	64,3	71,8	72,5	25,9	20,4	21,1
Греція	531,7	519,5	520,1	23,6	20,8	21,6
Іспанія	3321,5	2857,6	2789,1	101,2	102,7	103,9
Франція	29121,5	29249,2	29463,4	52,1	58,8	59,8
Хорватія	540,3	513,8	514,3	-	-	4,2
Італія	30573,0	28637,5	28978,5	57,6	63,8	63,9
Кіпр	5,0	122,0	111,0	6,1	5,4	4,9
Латвія	0,3	0,3	0,3	2,8	3,3	3,3
Литва	0,4	0,1	0,2	2,1	2,7	2,8
Люксембург	0,8	1,3	1,2	1,4	1,5	1,8
Угорщина	-	0,3	0,3	6,4	7,1	6,8
Мальта	0,4	0,3	0,2	2,9	3,3	3,6
Нідерланди	8,1	9,4	9,1	29,5	32,8	34,2
Австрія	696,8	653,7	654,1	16,1	17,2	16,8
Польща	1830,4	1249,3	1289,0	13,8	15,3	17,1
Португалія	2683,8	2709,0	2715,2	17,7	19,7	20,9
Румунія	671,2	580,6	582,1	6,3	7,8	82,5
Словенія	-	-	-	1,0	0,7	0,7
Словаччина	29,7	20,4	19,1	2,0	1,2	1,2
Фінляндія	2753,9	2474,8	2345,7	9,2	10,0	10,2
Швеція	7157,5	7189,9	7002,1	16,5	17,6	18,3
Великобританія	20984,6	21479,4	2215,6	123,6	115,9	120,3
ЄС в цілому	161414,9	153822,2	144851,2	346,0	352,1	365,6

Таблиця складена автором за матеріалом: [4]

Протягом останніх п'яти років значно збільшився пасажирообіг між країнами ЄС та країнами Близького Сходу: у 2015 році на 46% порівняно з 2008 роком, що обумовлюється, перш за все, збільшенням попиту на туристичні послуги. В три рази збільшився пасажирообіг Данії та Ірла-

ндії, в два рази – Бельгії, Литви та Польщі. Скорочення продемонстрували лише Болгарія (на 1,4%), Естонія (на 84%), Кіпр (на 16%), Люксембург (на 58%) та Словаччина (на 51,28%). Скорочення пасажирообігу країн ЄС також характерне для країн колишнього СРСР (на 3,8%), Африки (на 3,4%), та Азії (на 39%).

На відміну від динамічних темпів зростання показників пасажирообігу авіаційного транспорту, міжнародний вантажообіг країн-членів ЄС зростає помірно, а національний – скорочується. Найбільші обсяги вантажних перевезень в межах ЄС характерні Німеччині (21% від загального вантажообігу), Франції (28%) та Великобританії (21%). На авіамережі цих країн приходиться 72% від загального обсягу перевезень вантажів в межах ЄС, однак темпи зростання цього показника негативні. Лише Франція протягом останніх п'яти років продемонструвала збільшення національного вантажообігу на 7%, але порівняно з 2012 роком він скоротився на 10%. Значне скорочення показника (майже в два рази) також відбулося на авіамережах Греції, Іспанії, Хорватії та Італії, що призвело до загального скорочення вантажообігу ЄС майже на 20%. Така тенденція обумовлюється не тільки неефективністю авіаційних перевезень на короткі відстані, а й транспортною політикою ЄС, направленою на підвищення безпеки та скорочення шкідливого впливу на навколишнє середовище та переведення транспортного навантаження на залізничний транспорт, що у той самий час є більш економічно вигідним [2, с. 25].

Отже, регулювання розвитку авіаційного транспорту ЄС є невід'ємною частиною спільної політики інтеграційного об'єднання. Зміна загальних тенденцій розвитку європейської авіаційної мережі, а саме збільшення частки міжнародних перевезень у загальній структурі перевезень, посилення навантаження на транспортні мережі при збільшенні ресурсів пропускної та навантажувальної здатності тощо, викликало необхідність не тільки матеріальної, а й правової модернізації. Регулювання функціонування авіамереж вносить суттєвий вклад в інтеграцію та зростання внутрішнього та зовнішніх ринків, що надає європейській економіці значні переваги. Європейська транспортна політика зазначає стандарти для сектору перевезень, такі як покращення умов роботи, підвищення безпеки та гарантування прав пасажирів.

Література: *ДорофєєваХ.М. Еволюція нормативно-правового забезпечення розвитку світових авіамереж / Х.М. Дорофєєва // Економіка і управління в умовах глобалізації: матеріали IVміжнар. наук-практ. Інтернет-конф., 21 травня 2015 р. – Кривий Ріг, 2015. – С. 125-127.2. ДорофєєваХ.М. Особливості розвитку транспортних мереж ЄС / Х.М. Дорофєєва // Управління економіч-*

ними системами: концепції, стратегії, інновації: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції (м. Київ, 27-28 березня 2015 р). – Київ: Київський економічний науковий центр, 2015. – С. 24-27. 3. Європейський Союз: факти та коментарії. Розділ «Транспортна політика» Офіційний сайт Інформаційного центру Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.edcaes.ru/ru/union. 4. Офіційний сайт EuroStat [Электронный ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home.5. Офіційний сайт: Barce lonaAiroport. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.aeropuerto barcelona-elprat.com/ingl/index.html. 6. Офіційний сайт: Intergovernmental OrganisationforInternationalCarriagebyRail [Електрон. ресурс] // Режим доступу: http://www.otif.org/en/about-otif.html. 7. Офіційний сайт: InternationalAir TransportAssociation [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.iata.org/about/Pages/index.aspx.

❋❋❋

УДК 330.15:620.92

Тунян Д. Т.

АЛЬТЕРНАТИВНАЯ ЭНЕРГЕТИКА В НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Якубовский С. А.

Альтернативная энергетика – совокупность перспективных способов получения, передачи и использования энергии, которые распространены не так широко, как традиционные, однако представляют интерес из-за выгодности их использования при, как правило, низком риске причинения вреда окружающей среде.

Основным направлением альтернативной энергетики является поиск и использование нетрадиционных источников энергии. Источники энергии – встречающиеся в природе вещества и процессы, которые позволяют человеку получить необходимую для существования энергию. Альтернативный источник энергии является возобновляемым ресурсом, он заменяет собой традиционные источники энергии, функционирующие на нефти, добываемом природном газе и угле, которые при сгорании выделяют в атмосферу углекислый газ, способствующий росту парникового эффекта и глобальному потеплению. Причина поиска альтернативных источников энергии – потребность получать её из энергии возобновляемых или практически неисчерпаемых природных ресурсов и явлений. А также экологичность и экономичность.

Тема возобновляемых источников энергии давно не является новой. Газ и нефть становятся дороже, их потребление растет, да и экологическая ситуация остается напряженной – все эти факторы заставляют искать альтернативные пути. Прогресс в данной области очевиден. Суще-

ствуют развитые, испытанные и давно применяемые направления: солнечная энергия, энергия ветра, даже энергия мусора. Во всей мировой энергетике процент альтернативных источников растёт быстрыми темпами. За последние 7-8 лет технологии использования альтернативных источников очень сильно прогрессировали. На сегодняшний день их цена достаточно конкурентоспособна с традиционными источниками энергии. На данный момент можно точно рассчитать, как быстро окупиться крупный проект по использованию альтернативных источников. Речь идет именно о крупных проектах государственного масштаба. На уровне отдельных домохозяйств альтернативные источники уже прочно заняли свою нишу, тогда как на уровне страны существует еще огромный запас развития. Для дальнейшей адаптации альтернативных источников нужна стабильная экономика. Сегодня лидером в сфере использования возобновляемых ресурсов можно считать Китай: в планах этой страны немало подобных проектов. Жителям Чили уже вовсе не приходится платить за электричество из-за переизбытка производимой электроэнергии. Западные страны начали действовать уверенней, поэтому прогресс очевиден и здесь. Примером могут послужить успешные проекты – крупнейшие станции, основанные на альтернативных источниках энергии. Каждая из них является лидером в своей сфере, показателем того, что риск был оправданным. Значимую роль в этом сыграли природные условия каждой из стран, а также инновационные технологии, и полученный ими опыт можно считать бесценным в международном масштабе.

Литература: *1. Википедия – свободная энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Альтернативная_энергетика; 2. Энергоресурс [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://energobelarus.by/articles/alternativnaya_energetika/alternativnye_istochniki_energii_lidery_i_perspektivy/*

❋❋❋

УДК 336.76(410)(043.2)

Турченкова А. В., Шуба М. В.

ФОНДОВИЙ РИНОК ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ: В ОЧІКУВАННІ ЗМІН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Фондовий ринок Великої Британії є одним з найстаріших у світі і найбільших за капіталізацією в Європі. Організаційні перетворення фондового ринку останніх десятиріч показують, що британське керівництво створює та оптимізує нормативно-правову основу для функціонування фондового ринку.

Основоположним законодавчим актом, що регламентує інвестиційну діяльність і функціонування фінансового ринку у Великій Британії, є Закон про фінансові послуги та ринки 2000 р. (Financial Services and Markets Act 2000). Однак після світової фінансової кризи 2007-2008 рр. було проведено масштабну реформу, внаслідок чого цей закон було значно змінено та доповнено, а також було прийнято новий закон, що містить норми, які істотно змінюють порядок регулювання фінансової сфери – Закон про фінансові послуги 2012 (Financial Services Act 2012).

У результаті реформ Управління з фінансового регулювання і нагляду (Financial Services Authority) було ліквідовано, а його наступниками стали незалежний регулятор Financial Conduct Authority (FCA), мета якого полягає у тому, щоб захистити споживачів, забезпечити стабільність галузі і сприяти розвитку здорової конкуренції між постачальниками фінансових послуг [5], та Управління пруденційного контролю (Prudential Regulation Authority, PRA), що є незалежним підрозділом банку Англії та виконує функцію нагляду за діяльністю банків, кредитних спілок, страхових і найбільших інвестиційних компаній [7].

Важливу роль у стабільності фінансової системи країни та управлінні фінансовою системою грає Банк Англії (The Bank of England), що виконує функції центрального банку Сполученого королівства та відповідає за кредитно-грошову політику країни, підтримку курсу і купівельної спроможності національної валюти (фунта стерлінгів) [1, с. 52].

Особлива роль у складі Банку Англії відводиться Комітету з фінансової політики (Financial Policy Committee, FPC), до повноважень якого належать оцінювання ризиків, аналіз кризових тенденцій та пошук шляхів вирішення проблем фінансової системи. Комітет уповноважений здійснювати регулювання капіталу банків, вживати заходів щодо активізації/стримування кредитування економіки [3, с. 170].

Англійський фондовий ринок є однією з основних ланок фінансової організації країни. Лондонська фондова біржа (London Stock Exchange) була заснована більш ніж 300 років назад та є однією з найстаріших фондових бірж у світі. У 2007 році Лондонська фондова біржа об'єдналася з Borsa Italiana (італійська біржа, розташована у Мілані), створив Групу «Лондонської фондової біржі».

На фондовому ринку Великої Британії котируються привілейовані і звичайні акції, деривативи, похідні від акцій, а також облігації, так звані папери колективного та приватного інвестування. Основною особливістю емісії акцій і облігацій у Великій Британії є первинне розміщення переважно облігацій та іменних акцій. Іменні папери на пред'явника не набули великого поширення. Іноземні акції, які дуже

розповсюдженні в країні, знаходяться на зберіганні в спеціалізованих депозитаріях, що мають на це дозвіл кредитних організацій.

На фондовому ринку країни котируються також і «золоті» акції, які надають певний ряд переваг їх власникам і призначені в основному для засновників компанії і інших категорій власників. Привілейовані акції дають певні переваги в частині стабільності розмірів отримання дивідендів і першочерговості в одержанні права на частину майна в разі ліквідації і реорганізації компанії [2, с.182-183].

Індекси фондових бірж виступають як узагальнюючі характеристики макроекономічної ситуації і інвестиційного клімату. Найвідомішим індексом Великобританії є FTSE 100 – основний фондовий індекс біржі, своєрідний барометр успішності економіки. FTSE 100 ґрунтується на курсах акцій 100 компаній з найбільшою капіталізацією («блакитні фішки»). Також до головних індексів відносять FTSE 100 Total Return Index – вимірює загальну прибутковість базового індексу FTSE 100, що поєднує в собі продуктивність капіталу і доходу, FTSE 250 Index – це середньозважений індекс за капіталізацією 250 компаній, які не охоплені FTSE 100 (компанії, у яких показник капіталізації трохи нижче, ніж у сотні «блакитних фішок») та інші [6].

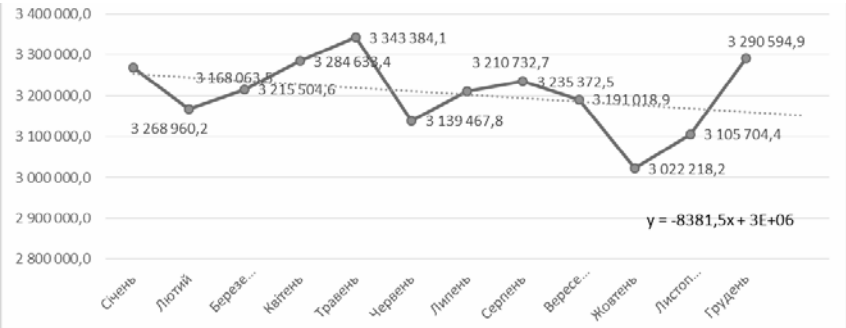

Рис.1. Капіталізація Лондонської фондової біржі у 2016 році (млн дол. США). *Складено автором за матеріалами: [4]*

Лондонська фондова біржа є однією з найвпливовіших серед акторів на Європейському та світовому ринку цінних паперів. Від її діяльності залежить не тільки національна, а також й світова економіка. Капіталізація Лондонської фондової біржі у кінці 2016 р. склала 3,29 трлн дол. США (рис. 1), що перевищує показники у порівнянні з початком року на 0,6%. Також з нижченаведеного графіку можна побачити різкий спад у червні – це може бути пов'язано з референдумом, що був проведений у країні 23 червня, але вже у липні показники почали зростати. Найниж-

чий рівень капіталізації біржі було зафіксовано у жовтні, що теж пояснюється політичними обставинами.

23 червня 2016 року у Великій Британії та Гібралтарі пройшов референдум щодо членства країни у ЄС. Результатом стало те, що 51,9% виборців проголосували за вихід Сполученого Королівства зі складу Європейського Союзу. Згідно з прогнозом (рис. 1), очікується зниження показників капіталізації Лондонської фондової біржі, що демонструє взаємозв'язок економіки Великої Британії з країнами ЄС. Можливе падіння прогнозується за рахунок зниження курсу акцій експортоорієнтованих компаній Великої Британії, які можуть втратити ринки збуту в країнах ЄС. Разом з тим, можливе зростання курсу акцій компаній, які збільшать обсяги реалізації своєї продукції на внутрішньому ринку Великої Британії, якщо його будуть змушені покинути європейські компанії.

Після референдуму щодо виходу з ЄС у країні вже відбулося два значних спади показників діяльності Лондонської фондової біржі, але наприкінці року було зафіксовано зростання, яке перевищило показник на початку року, що свідчить про поки що неоднозначність впливу «брексіту» на фондовий ринок.

Література: *1. Кузнецов О.В. Лондон – глобальний фінансовий центр / О.В. Кузнецов // Вісник Національного банку України. – 2009. – №11. – С. 51–55. 2. Попова А. Д. Обзор фоднового рынка Англии / А. Д. Попова // Вестник Самарского государственного университета. –2013. –№ 4 (105). – С. 181-183. 3. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / [Кізима Т. О., Кравчук Н. Я., Горин В. П. та ін.]; за ред. О. П. Кириленко. – Тернопіль: Економічна думка, 2013. – 287 с. 4. Світова організація бірж. [Електроний ресурс].-Режим доступу: http://www.world-exchanges.org/home/ 5. Financial Conduct Authority [Електроний ресурс]. – Режим доступу: https://www.fca.org.uk/about/the-fca 6. FTSE UK Index Series [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ftse.com/products/indices/uk; 7. Prudential Regulation Authority [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bankofengland.co.uk/pra/Pages/default.aspx]*

❋❋❋

УДК 339.9

Чала О. І.

СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА ТА ЄВРОСОЮЗ: ШЛЯХ ДО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОГРЕСУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.

Сьогодні Словацька Республіка є однією із 28 країн Європейського Союзу. Членство у ЄС стало ключовим пріоритетом Словацької Республіки із самого початку, після отримання країною незалежності із 1 січня 1993 року [4, с. 91].

Процес зближення та поглиблення відносин між Словацькою Республікою та ЄС активізувався у жовтні 1993 року, після підписання Угоди про асоціацію. У 1995 році після ратифікації Національною радою Словацької Республіки (словацьким парламентом) та парламентами країн-членів ЄС, тодішній прем'єр-міністр Владимир Мечіар подав заявку на членство країни у ЄС. Багато сумнівів та побоювань від Європейської Комісії лунало у наступні роки. В основному вони стосувалися нестабільності словацьких інституцій та недостатності демократичних трансформацій у країні [3].

Вирішальним моментом стали парламентські вибори 1998 року. Європейський Союз привітав їх результати, а першим закордонним візитом нового прем'єра Словаччини, Мікулаша Дзурінда, став візит до Брюсселя [3].

На саміті у Гельсінкі у 1999 році, Словацьку Республіку запросили до переговорів щодо вступу до ЄС, а європейська інтеграція остаточно стала головним пріоритетом нового словацького уряду. Процес інтеграції супроводжувався низкою змін у політичному та економічному житті. Реформи, що втілювались, були сфокусовані на питаннях економіки та стабілізації демократичних інституцій. Підсумки переговорів Словацької Республіки щодо вступу да ЄС були підбиті у 2002 році, на саміті у Копенгагені. Тоді для неї та ще дев'яти країн було встановлено остаточну дату приєднання до ЄС [3].

Словаччина як і будь-яка країна-кандидат на членство в ЄС мала відповідати низці критеріїв, які було визначено на засіданні Європейської Ради у Копенгагені, що проводилось 21-22 червня 1993 року. Було встановлено, що асоційовані держави Центральної та Східної Європи, які оголосили про своє прагнення приєднатись до ЄС, можуть стати членами союзу [2, с. 153-154].

Сукупність вимог для вступу отримали назву Копенгагенських критеріїв:

1) політичний критерій – інститути-гаранти демократії в країні мають бути стабільними, політика держави має спиратися на першочергове верховенство права, захист прав людини, повагу та захист прав меншин;

2) економічний критерій – діюча ринкова економіки країни-кандидата має давати можливість їй бути конкурентною серед інших країн ЄС;

3) критерій членства – країна-кандидат має бути готова взяти на себе обов'язки членства, які також включають дотримання спільного курсу економічного і політичного розвитку та розбудови валютного союзу;

4) незалежний критерій або критерій стримування – діючі члени Євросоюзу мають мати змогу приймати нових членів, одночасно підтримуючи динаміку європейської інтеграції [2, с. 154].

У квітні 2003 року Європарламент та Рада міністрів закордонних справ схвалили приєднання десяти держав, включно зі Словаччиною, до ЄС у 2004 році. Десять країн-кандидатів на вступ офіційно підписали Угоду про асоціацію із Євросоюзом 16 квітня 2003 року в Афінах. Словацьку Республіку представляв тодішній президент Рудольф Шустер та прем'єр Мікулаша Дзурінда. Словаччина офіційно стала членом ЄС 1 травня 2004 [3].

В аспекті економічної інтеграції Словаччини можемо виділити такі умовні етапи:

1) перший етап, 1993-1997 роки – коли не було чіткого курсу зовнішньої політики у сфері підготовки до вступу до ЄС;

2) другий етап, 1998-1999 роки – період фундаментальних змін та посилення дипломатичної діяльності;

3) третій етап, 1999-2003 роки – участь у програмах, що передують членству в ЄС, таких як ФАРЕ, ІСПА та САПАРД;

4) четвертий етап, 2004-2006 роки – час інтеграції як такої та початок активної діяльності у рамках Євросоюзу;

5) п'ятий етап, починаючи із 2007 – поточна стадія, програми у Словацькій Республіці цілком відповідають вимогам ЄС, Словаччина приєдналася до Європейського валютного союзу [1, с. 59].

Протягом років членства у ЄС в економіці Словацької Республіки сталися значні зміни. Зміни, що призвели до поліпшення або погіршення економічної ситуації за останні роки, відбувалися під впливом трьох основних чинників: економічної політики урядів, членства в ЄС, а також глобальної економічної кризи. Після вступу до ЄС словацька економіка демонструвала прискорені темпи зростання ВВП. Проте не видається можливим кількісно довести, що вступ до ЄС став єдиним поштовхом для такого пожвавлення економіки. Зростання припинилось через глобальну економічну кризу, що проявилася у падінні попиту на світових ринках [4, с. 93-94].

На рисунку 1 показано динаміку щорічного зростання ВВП Словацької Республіки після вступу до ЄС.

Залучення Словацької Республіки до єдиного вільного ринку Європейського Союзу заохотило нових інвесторів, таких як Kia Motors, Samsung та інших, що вирішили сповна використати переваги такого ринку, вкладати кошти в країну. Переважна більшість прямих іноземних інвестицій (90%), що реалізуються у Словацькій Республіці, надхо-

дять із країн ЄС (Німеччини, Нідерландів, Австрії, Угорщини, Франції та інших). Іноземні компанії привносять все нові технології у своїй діяльності, що в остаточному наслідку впливає на модернізацію і розвиток як словацької економіки, так і суспільства в цілому. Прямі іноземні інвестиції також є важливим фактором у створенні нових робочих місць [4, с. 94].

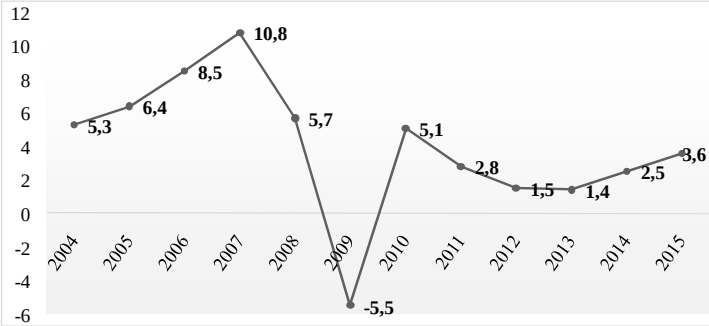

Рис. 1. Зростання ВВП протягом років членства у ЄС,%.

На рисунку 2 показано динаміку надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до Словацької Республіки протягом років членства у ЄС.

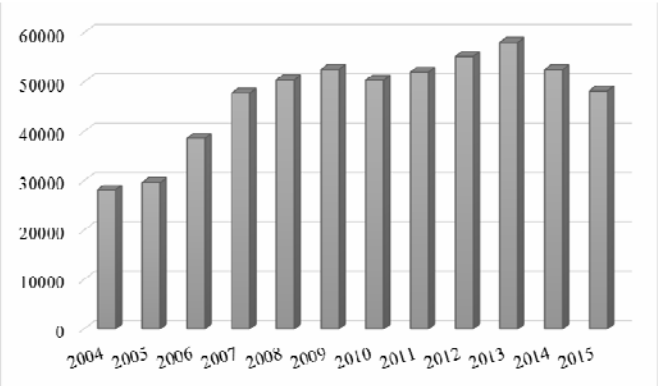

Рис. 2. Обсяг ПІІ вкладених до Словаччини у 2004-2015 роках, млн дол.

Побудовано автором за матеріалами: [5].

Членство Словаччини в Європейському Союзі означає стабільну і якісно кращу позицію для країни в світовому співтоваристві. Переваги членства в Європейському Союзі для звичайних громадян включають свободу пересування в межах території всіх держав Союзу, а також економічні можливості за кордоном. Економічна інтеграція Словаччини в

ЄС потребувала повномасштабних змін як в економічному, так і соціальному житті.

Звичайно, є і певні труднощі, пов'язані з неможливістю підтримувати національних виробників за рахунок девальвації національної валюти, валютних обмежень, обмеження імпорту та інших заходів. Крім того, іноземні інвестицій в національні підприємства можуть лишити можливість уряду проводити власну економічну політику.

Таким чином, членство в ЄС допомагає Словаччині бути конкурентоспроможною в сучасній світовій економіці, дозволяє використовувати весь спектр переваг європейських вільних ринків. Економічний розвиток Словаччини було б важко уявити собі без членства в Європейському Союзі.

Література. *1. Андрейко В. І. Проблеми економічної інтеграції Словацької Республіки до Європейського Союзу / В. І. Андрейко // Наукові записки / В. І. Андрейко. – К.: Пульсари, 2009. – (Національний університет \»Києво-Могилянська академія\».). – (Історичні науки; т. 91). – С. 58–62. 2. Копенгагенські критерії як чинники розбудови демократичних процесів та наближеності до європейського рівня життя в Україні / Д. О. Міхель // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. – 2010. – Т. 149, Вип. 137. – С. 153-157. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2010_149_137_32 3. History of Slovakia's EU membership [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.eu2016.sk/en/slovakia-and-the-eu/history-of-slovakias-eu-membership. 4. Lipková L. Ten years of Slovakia's membership in the European Union / Ľudmila Lipková // PRO PUBLICO BONO Public Administration Scientific Journal / Ľudmila Lipková. – Budapest: National University of Public Service, 2014. – С. 91–99. 5. Macroeconomics Indicators [Електронний ресурс] // Národná banka Slovenska. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbs.sk/en/statistics/selected-macroeconomics-indicators.*

❋❋❋

УДК 339.314.2

Чебанова В. П.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАСЛІДКИ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ДЛЯ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.

Процес глобалізації, який досяг великих масштабів в XXI столітті, відкрив нові проблеми перед сучасним світовим співтовариством. На сьогоднішній день однією з глобальних проблем у світі стала проблема міграції, яка найбільш актуальна в Європі. Населення європейських держав стурбовано ситуацією, що складається.

Дана проблема в сучасній Європі не виникла з нічого, вона назрівала протягом довгого часу. Багато держав бачили в імміграції рішення проблеми демографічної кризи, яка загрожує благополуччю багатьох європейських країн. Але якщо раніше європейські держави могли регулювати потоки мігрантів, то останнім часом ситуація стала виходити з-під контролю. Це обумовлено нестабільною ситуацією в ряді країн Близького Сходу, особливо в зв'язку з громадянською війною в Сирії і збільшенням загрози з боку терористичної організації ІГІЛ.

Згідно Дублінської угоди з надання притулку в країнах Євросоюзу, особам, що прибувають, необхідно пройти реєстрацію в ЄС в країні прибуття, але це правило часто порушується. Мігранти намагаються проникнути на північ Європи через Італію та Грецію. Починає набирати популярність «північний маршрут»: сирійські біженці прибувають через Росію до Норвегії, проте поки кількість тих, хто таким чином намагається потрапити до Європи обчислюється сотнями [2, с. 69].

2015 рік ознаменувався для Європи багаторазовим збільшенням потоку мігрантів та біженців з країн Північної Африки, Близького Сходу і Південної Азії і неготовністю ЄС до їх прийому і розподілу. У результаті виникла європейська міграційна криза, яка є найбільшою в Європі з часів Другої світової війни. Всього за 2015 р. до ЄС прибуло, за різними оцінками, від 1 до 1,8 мільйона біженців і нелегальних мігрантів. Для порівняння, в 2014 році їх було зареєстровано близько 280 тисяч.

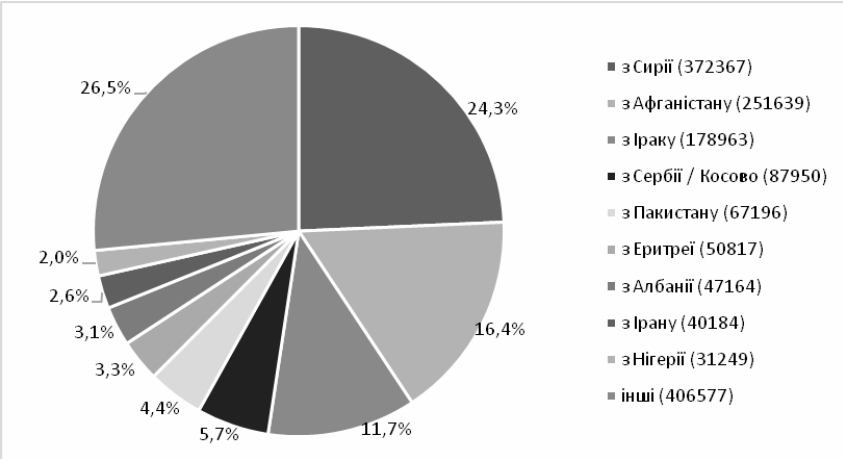

Рис. 1. Частка біженців до країн ЄС за 2015 р. [3]

На рис. 1. зображено частку біженців з різних країн до ЄС. Загальна кількість складає 1,53 млн чоловік. Найбільша частка становить 24,3% з

Сирії, трохи менше з Афганістану (16,4%) та Іраку (11,7%). Показники інших країн становлять менш 10%.

Такі масштабні міграційні потоки позначаються на політичних, економічних і демографічних процесах. До основних наслідків, до яких може призвести поточна ситуація, відносять:

1) Зростання чисельності робочої сили. Наприклад, в сьогоднішній Німеччині великим попитом на ринку праці користуються працівники з навичками в області математики, інформаційних технологій і природничих наук. Згідно з даними, представленим в доповіді Інституту німецької економіки в Кельні (IW), країна страждає від нестачі і старіння працівників в цих сферах. Існує надія, що з 800 тисяч мігрантів, які прибули в 2015 році, будуть ті, хто зможуть задовольнити попит.

2) Вирішення проблеми старіння Європи. Нестачі робочої сили сприяє старіння населення Європи. Зростання чисельності робочої сили у вигляді мігрантів може збільшити народжуваність, ставши противагою процесу старіння Європи. Згідно з даними Євростату, найнижчий рівень народжуваності існує в країнах з найбільшою економікою – Германи, Італії та Іспанії.

3) Збільшення навантаження на економіку. Незважаючи на те, що мігранти можуть поповнити ряди робітників, існують серйозні побоювання, що більшість біженців з країн Африки та Близького Сходу, не мають ні освіти, ні навичок, внаслідок чого вони збільшать навантаження на бюджети приймаючих країн Європи.

4) Протести проти імміграції. У Європі протягом кількох останніх років відбувається зростання антимігрантських настроїв, але поточна міграційна проблема розділила громадську думку. Багато противників міграції поміняли свої погляди під впливом жахливих новин про дітей і дорослих, які померли на шляху до Європи. У багатьох європейських містах все частіше стали проводитися демонстрації і акції протесту, як проти мігрантів, так і в їх підтримку.

5) Збільшення кількості терористичних атак. Під виглядом біженців, на територію ЄС можуть проникати і радикальні ісламісти. Терористичну атаку на редакцію Charlie Hebdo і теракти в Парижі 13 листопада 2015 року, де загинуло 130 осіб, громадськість також пов'язує з міграційним кризою [1, с. 29-32].

Крім цих наслідків проблема мігрантів може істотно вплинути на зміну політичного життя в європейських країнах. Масові невдоволення приїздом нових мігрантів і біженців призводять до збільшення популярності ультраправих партій. Дані сили стали популярні за рахунок по-

пулістських програм: захист традиційних цінностей, інституту шлюбу і сім'ї, регулювання потоку мігрантів, захист прав корінного населення, необхідність припинення несвоєчасної і дорогої євроінтеграції. Крім цього, праворадикали успішно перехопили лозунг у демократів і соціалістів про соціально орієнтовану політику, права бідних, пенсіонерів і дітей. Тому, немає нічого дивного в збільшенні їх популярності, так як їх гасла близькі і зрозумілі більшості європейського населення. Процес глобалізації, що веде до втрати ідентичності і збіднення, з одного боку, і зростання ісламського екстремізму – з іншого, веде до ослаблення цінностей лібералізму, втрати віри в наддержавні інститути, такі як Євросоюз, або навіть до ризику розколу держави, як, наприклад, в Бельгії [2, с. 73].

На сьогоднішній день для виходу з міграційного кризи вживається недостатньо дій. В Європі відсутня злагоджена робота щодо вирішення проблеми, багато країн діють самостійно, в той час як для вирішення такої масштабної кризи потрібні централізовані заходи у всіх країнах.

Література: *1. Ваккасова М. В. Понятие «Иммиграции» и ее влияние на культурную безопасность Европы в работах Д. Биго / М. В. Ваккасова // Новое слово в науке и практике: гипотезы и апробация результатов исследований.– No21. – 2015. – С. 29-32. 2. Горинова Е. В. Миграция населения как объект социально-синергетического осмысления в условиях глобализации / Е. В. Горинова // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Сер. Гуманитарные науки. – 2014.– № 4 (20). – С. 69-78. 3. Організація Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/index.html.*

❋❋❋

УДК 339.56(477:410)

Черномаз П. О., Тумко А. А.

СУЧАСНИЙ СТАН ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ВЕЛИКОЮ БРИТАНІЄЮ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії є членом Великої Вісімки, одним з провідних світових експортерів і країн-інвесторів. Велика Британія займає 6 місце у світі за обсягами зовнішньої торгівлі та 2 місце (після США) за сумою закордонного інвестування. Роль Великої Британії як глобального гравця та однієї з найвпливовіших країн Європи зумовлює її системну присутність та активність в усіх частинах світу, в тому числі в Східній Європі. Водночас сьогодні Сполучене Королівство не має життєво важливих інтересів в цьому регі-

оні загалом та в Україні, зокрема. Тому українсько-британські відносини розвиваються переважно в площині двостороннього торговельного та інвестиційного співробітництва [2].

Основні напрямки економічної співпраці українських та британських компаній включають, зокрема, інвестиції британських компаній в економіку України; традиційну торгівлю товарами; надання туристичних послуг та участь у виставках, ярмарках, конференціях тощо. Велика Британія займає третє місце серед іноземних країн за обсягом інвестицій в українську економіку. Яскравими прикладами інвестиційного співробітництва стали проекти будівництва маслопереробного заводу компанією Cargill та вкладення коштів у Прилуцьку тютюнову фабрику компанією British American Tobacco [3].

Нетоварний сектор економічного співробітництва представлений у першу чергу британськими світовими лідерами аудиту і консалтингу (Ernst & Young, PricewaterhouseCoopers), а також британськими юридичними, страховими та транспортними компаніями (Wragge Lawrence Graham & Co, Aon, British Airways), які працюють безпосередньо в Україні.

У 2015 р. за обсягами зовнішньоторговельних операцій між Україною та країнами світу Велика Британія знаходиться на 11-му місці з часткою 2,4% від загального обсягу. Обсяг двосторонньої торгівлі товарами та послугами становить 2,1 млрд. дол., в тому числі експорту з України до Великобританії – 0,9 млрд. дол., імпорту – 1,2 млрд. дол., негативне сальдо – 0,3 млрд. дол.

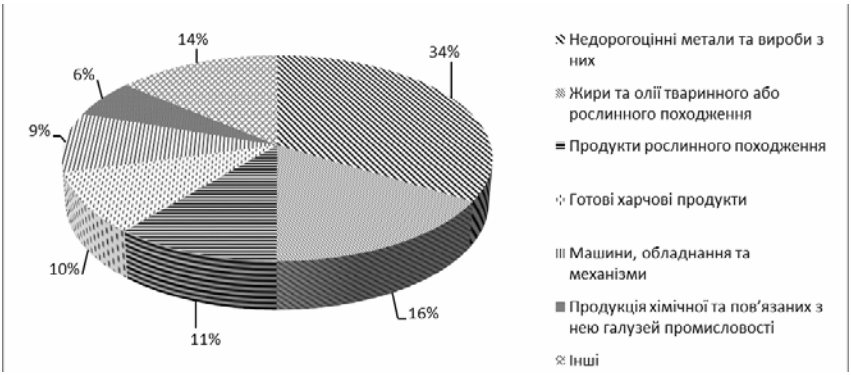

Рис. 1. Товарна структура експорту з України до Великої Британії в 2015 р. (складено за матеріалами [1])

Загальний обсяг експорту товарів з України до Великобританії у 2015 році – 763530,7 тис. дол. [1]. У розрізі товарної структури найбільшу частку експорту (рис. 1) складають: недорогоцінні метали та вироби з

них; жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти рослинного походження; готові харчові продукти; машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання; продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості; деревина і вироби з деревини; мінеральні продукти; текстильні матеріали та текстильні вироби; засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби.

Імпорт товарів з Великої Британії до України в 2015 році перевищив експорт на 325278,9 тис. дол. і досяг 1088809,7 тис. дол., внаслідок чого утворилося негативне сальдо [1].

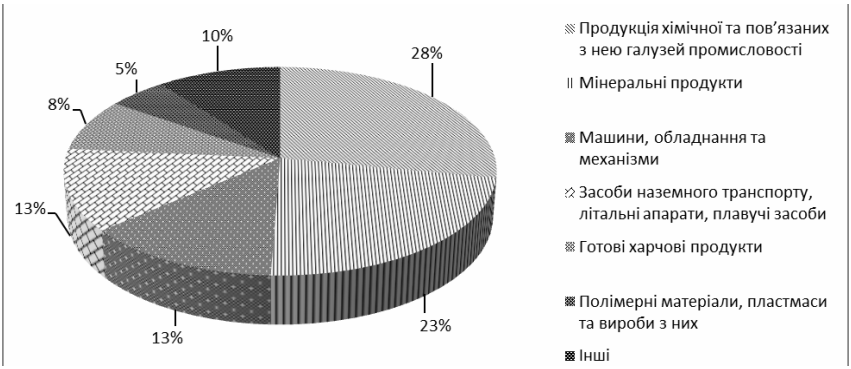

Рис. 2. Товарна структура імпорту до України з Великої Британії в 2015 р. (складено за матеріалами [1])

Щодо товарної структури імпорту (рис. 2), то в 2015 році Україна імпортувала з Великої Британії продукцію хімічної промисловості; мінеральні продукти; машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання; засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби; готові харчові продукти; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них; текстильні матеріали та текстильні вироби; недорогоцінні метали та вироби з них.

Отже, протягом 2015 року Україна експортувала до Великої Британії здебільшого сировину (понад 60% експорту), а імпортувала – переважно готову продукцію. Це означає, що українсько-британські торговельні відносини на даний час є асиметричними через більш високий економічний розвиток Великої Британії.

Проаналізувавши наведені дані торговельно-економічних відносин, слід зазначити, що основні напрямки економічної співпраці українських та британських суб'єктів господарювання включають інвестиції британських компаній в економіку України та традиційну торгівлю товарами. Велика Британія є важливим торговим партнером для України, але не-

стабільна політична та економічна ситуація призводить до зменшення обсягу українських зовнішньоторговельних операцій. Як результат спостерігається скорочення обсягів торгівлі між Україною та Великою Британією, при цьому внаслідок асиметричності товарної структури торгівлі зберігається негативне сальдо.

Отже, для покращення показників українсько-британської торгівлі Україні слід здійснити реформування економіки, спрямоване на стимулювання виробництва конкурентоспроможної експортної продукції з великою доданою вартістю, і, таким чином, повернути тенденцію до зростання обсягів зовнішньоторговельних операцій.

Література: *1. Веб-сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua 2. Снігир О. Стан та перспективи розвитку відносин України та Великобританії. // Веб-сайт Інституту стратегічних досліджень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/articles/342/ 3. Черінько І. Українсько-британські відносини: сучасний стан, проблеми, перспективи / І. Черінько // Студентська координата. – К.: Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2005. – С. 4–5.*

❋❋❋

УДК 339.9:338.49:656

Шаповал В. С.

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ БАЛТІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: старший викладач Коваленко Р. С.

На сучасному етапі розвитку Україна намагається активізувати міжнародну діяльність з різними країнами. Оскільки Україна обрала європейський вектор розвитку, то співробітництво з європейськими країнами досить актуальне питанням в її зовнішньоекономічній політиці. Основною стратегією України на сьогодні є вступ до ЄС та НАТО, і саме кооперація із країнами Балтії набуває важливого значення для прискорення цього процесу, оскільки з цілої низки причин (насамперед економічних) Україна ще не готова бути повноцінним партнером західноєвропейських країн. Зі свого боку, країни Балтії зацікавлені в розвитку взаємовідносин зокрема у все сторонній підтримці України, оскільки дуже добре розуміють, що збереження незалежної, демократичної України виключно важливе для їхньої власної національної безпеки й підтримки суверенітету. Саме тому пріоритетним завданням для України є забезпечення взаємовигідних економічних зв'язків із країнами Балтії.

Метою даної роботи – дослідження сучасного стану зовнішньоторговельних відносин України з країнами Балтії, особливостей географічної та товарної структури зовнішньої торгівлі товарами, проблем і перспектив активізації зовнішньоекономічних контактів України з цими країнами.

Питання розвитку співробітництва України з країнами Балтії досліджували такі українські вчені, як С. Віднянський, В. Жовтенко, та ін. Так, С. В. Віднянський досліджував історичні етапи розвитку зв'язків між Україною та цими країнами. В. Жовтенко та І. Мельник у періодичній пресі висвітлили проблеми й динаміку розвитку відносин України з Латвійською Республікою. О. А. Кушнір проаналізував стан двосторонніх українсько-литовських відносин за перші десять років незалежності обох країн, де також зупинявся на вивченні стану зовнішньоекономічних зв'язків між обома країнами.

Україну з країнами Балтії зближують не лише спільна історія та сусідське положення, а й подібні погляди на актуальні питання європейської та світової безпеки, спільні прагнення в політичній, економічній, соціальній та інших сферах. Відносини між Україною та країнами Балтії позначені активним розвитком політичних та економічних відносин. Дипломатичні відносини між Україною та країнами Балтії були встановлені в різні часи, а саме: 21 листопада 1991 р. – між Литвою та Україною, 4 січня 1992 р. – між Естонією та Україною (шляхом обміну дипломатичних нот) та 12 лютого 1992 р. – між Латвією та Україною (шляхом підписання дипломатичних протоколів).

В структурі експорту з України до ЕР основними товарами є: чорні метали та вироби з них, деревина і вироби з деревини, електромашини, реактори ядерні, котли, залізничні локомотиви, овочі, їстівні плоди та горіхи, зернові культури, продукція борошномельно-круп'яної промисловості, насіння і плоди олійних рослин, жири та олії рослинного або тваринного походження, готові продукти із зерна, алкогольні і безалкогольні напої та оцет, пластмаса, полімерні матеріали, каучук, гума, папір та картон, одяг та інші текстильні вироби, вироби з каменю, гіпсу та цементу тощо.

Основними групами імпорту товарів до України є: риба та ракоподібні, продукти з м'яса, риби, мінеральні палива, нафта та продукти її перегонки, фармацевтична продукція, екстракти дубильні, різноманітна хімічна продукція, пластмаса, полімерні матеріали, деревина і вироби з деревини, папір та картон, одяг, чорні метали та вироби з них, електромашини, реактори ядерні, котли, машини, залізничні локомотиви, меблі тощо [1].

У структурі експорту з України до Латвії за 2015 рік найбільші обсяги склали такі групи товарів: мідь і вироби з неї (14,6%), прилади та апарати оптичні, фотографічні (9,3%), одяг і додаткові речі до одягу, текстильні (8,6%), реактори ядерні, котли, машини (8%), палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (6,8%), готові продукти із зерна (3,9%), какао та продукти з нього (3,6%).

У структурі імпорту з Латвії в Україну за 2015 рік найбільші обсяги склали такі групи товарів: товари, придбані в портах (25,7%), фармацевтична продукція (22,2%), алкогольні і безалкогольні напої та оцет (5%), риба і ракоподібні (4,1%), синтетичні або штучні волокна (3,8%), органічні хімічні сполуки (3,4%), маса з деревини (3,2%) [2].

Основні статті українського експорту до Литви: продукція АПК і харчової промисловості – 36,2% від загального об'єму експорту товарів, у тому числі зернові культури – 7,0% (з них 6,1% – кукурудза), відходи харчової промисловості – 8,9%,(з них 8,6% – макуха), рослинні жири та олії – 6,0% (у т.ч. ріпакова – 2,8%, соняшникова – 1,9%), продукція машинобудування – 18,0% (у тому числі устаткування і обладнання 84-ї товарної групи – 7,3%, електричні машини – 5,4%, залізничні вагони і локомотиви – 3,2%), деревина і вироби з неї – 13,2% (з них 8,4% – пиломатеріали, 3,4% – листи фанерні), чорні метали – 4,9%. зв'язки з Литовською Республікою.

Таблиця 1

Зовнішня торгівля товарами України з країнами Балтії, млн дол. США

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Експорт							
Естонія	77,5	106,3	150,4	254,0	103,2	82258,7	66205,7
Латвія	178,0	180,2	221,5	299,8	182,6	226165,9	150267,1
Литва	193,5	264,4	317,1	278,9	324,8	362123,7	236300,5
Імпорт							
Естонія	135,3	123,4	104,8	96,5	93,2	77312,6	77499,2
Латвія	110,1	88,1	98,5	100,7	104,2	89660,4	87144,8
Литва	410,3	637,5	822,8	912,2	966,7	1032187,8	552614,3

Джерело: Державна статистична служба України

Основні статті імпорту (від загального об'єму імпорту товарів): нафтопродукти – 75,0%, пластмаси і полімерні матеріали – 10,5%. На машино технічну продукцію 84-91 товарних груп загалом припадає 7,7%, продукцію АПК і харчової промисловості – 2,8%.У структурі імпорту з Литви до України питома вага нафтопродуктів (безперечний товар-лідер) зростала протягом 11 років з 40% у 2003 р. до 86% у 2014 р. Саме домінування і постійне збільшення цієї товарної позиції в структурі ли-

товського експорту обумовлювало негативне сальдо України у двосторонній торгівлі. У 2015 р. імпорт нафтопродуктів з Литви скоротився більш як вдвічі – на 53,4%, що стало основною причиною зменшення загального імпорту з Литви та різкого покращення сальдо двосторонньої торгівлі.

Крім того, у 2015 р. припинився імпорт з Литви мінеральної продукції 25-ї групи (сірка, землі, каміння) та значно скоротилися поставки вати, алкогольних напоїв, паперу і картону. Водночас зріс імпорт пластмас і полімерних матеріалів – у 1,8 р., різної хімічної продукції – у 5,7 р., добрив – у 3,2 рази, оптичних приладів – у 1,8 р. [3].

Після розпаду СРСР обсяг торгівлі між Україною і прибалтійськими республіками був досить невеликим – він становив всього 10% від загального товарообігу з союзними республіками. В основному з України в країни Балтії поставлялося сировину, зокрема паливо та інші продукти перегонки нафти. Прибалтійські республіки же забезпечували нашу країну фармацевтичною продукцією і сировиною для хімічної промисловості. На жаль, за минулі два з гаком десятиліття наші країни так і не змогли значно наростити товарообіг. Експерти пояснюють це тим, що Латвія, Литва і Естонія спочатку орієнтувалися на Європу і розглядали Україну тільки як джерело поставок сировини.

В період кінця 90 – початку 2000 років пропонувалося, зі сторони України необхідність налагодити транзитне сполучення між нашими країнами через Білорусь залізницею, проте ця ідея так і не була реалізована: Київ не хотів інвестувати в проект власні кошти, а для Прибалтійських країн він не був першорядним.

Таблиця 2

Зовнішня торгівля послугами України з країнами Балтії, млн дол. США

	2009	2010	2011	2012	2103	2014	2015
Експорт							
Естонія	108185,4	113987,3	165612,3	195599,6	50618,5	101392,5	114587,7
Латвія	41722,9	31671,2	29966,5	41572,2	54254,5	67208,5	152562,3
Литва	27517,5	36756,7	27926,5	31352,8	37347,2	45973,1	33709,3
Імпорт							
Естонія	12699,8	12126,8	24402,3	46475,2	36029,3	33352,7	29972,3
Латвія	24017,3	32004,2	27239,3	41044,8	61461,8	85910,5	36012,3
Литва	17105,5	16154,6	29643,0	31627,4	32335,4	27140,5	14477,9

Джерело: Державна статистична служба України

На європейському ринку є країни які готові збільшити економічні звя'зки з Україно. Таким прикладом можуть стати Прибалтійські країни, які могли би бути платформою для більшої присутності на ринку країнах ЄС.

Аналітики відзначають, після початку роботи зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, у Києва є всі шанси наростити товарообіг з країнами Балтії. У Талліні, Вільнюсі та Ризі вже заявили, що готові стати воротами для українських товарів на традиційні європейські ринки.

З метою реалізації цих можливостей, Україні необхідно кардинально змінити нинішні структурні характеристики вітчизняної економіки; особливо важливим є значне піднесення рівня розвитку високих технологій та включення України до глобального високотехнологічного обміну; важливу роль може відіграти реалізація потенціалу в галузі АПК, авіація, чорна металургія та ін.

Література: *1. Посольство України в Естонській Республіці.- режим доступу:http://estonia.mfa.gov.ua/ua. 2. Посольство України в ЛатвійськійРеспубліці.-режим доступу:http://latvia.mfa.gov.ua/ua. 3. Посольство України в ЛитовськійРеспубліці.- режим доступу:http://lithuania.mfa.gov.ua/ua. 4. Державна служба статистики України.-режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.*

❋❋❋

УДК 316.614 (73)+(438)+(477)

Шевцова М. В.

СУЧАСНІ ПРОЦЕСИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ КРАЇН СВІТУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Ханова О. В.

У будь-якій країні суспільство прагне до поліпшення рівня життя і добробуту. Зараз найбільш ємним індикатором рівня життя людини визнаний ВВП на душу населення, який, за даними Світового Банку в Україні, становить 2115 доларів США, у той час як у розвинених країнах цей показників в середньому досягає 32 тисяч доларів США [3].

Доведено, що країни з ресурсно-орієнтованою економікою мають низький потенціал зростання. Сьогодні Україна відноситься саме до такого типу країн, про що свідчать міжгалузева структура зовнішньоторговельного балансу, а також структура ключових галузей ВВП України [2].

При цьому досвід багатьох розвинених країн свідчить про високий ступінь залежності ВВП на душу населення від глобального інноваційного індексу. За останніми даними, 84% країн з топ-50 за рейтингом ВВП збігаються з топ-50 рейтингу найбільш інноваційних країн, який складається шляхом дослідження структури витрат на інновації і результатів, які вони приносять [3].

Найпотужніша економіка світу – США – будується насамперед на інноваціях. Серед першої десятки компаній з капіталізації три технологічних гіганта США: Apple, Microsoft і Google. США щорічно отримують від експорту інноваційних технологій близько 700 млрд доларів. Таку позицію штати зайняли завдяки значним інвестиціям в інноваційні продукти та послуги: уряд США витрачає близько 2,8% ВВП країни на наукові дослідження та інноваційну діяльність. Є й інші показові приклади того, як розвинені країни тяжіють до інновацій [1]. Наприклад, Німеччина. Прийнято вважати, що країни з розвиненою економікою традиційно мають величезний промислової потенціал і за рахунок цього досягають відповідних показників, але саме в Німеччині була створена компанія SAP, яка розробляє та впроваджує найбільш складне і прогресивне програмне забезпечення для управління підприємствами. Китай також почав створювати своїх власних технологічних гігантів, недавнє IPO компанії Alibaba Group з капіталізацією більш ніж 200 млрд доларів – яскравий тому приклад [4].

За даними Світового Банку у 2015 р. ВВП на душу населення США становило 56,115 дол. США, що вивело державу на 9 місце у рейтингу серед усіх країн світу [1]. Цей показник є набагато вищим за середній рівень ВВП світу, що є індикатором високого рівня соціально-економічного розвитку країни (рис. 1).

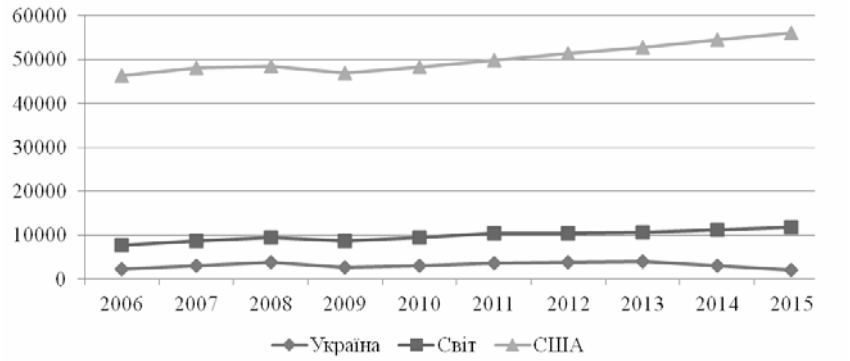

Рис. 1. Динаміка зростання ВВП США
у порівнянні зі світом та Україною, дол. США [1]

Ще одним прикладом країни, яка змогла побудувати соціально-ринкову економіку, є Республіка Польща. Республіка Польща сьогодні є прикладом країни, де, після розпаду СРСР, ефективні економічні і суспільно-політичні реформи призвели до швидкого та потужного соціально-економічного зростання. Вступ Польщі до Європейського Союзу (ЄС)

у 2004 р. фактично став вирішальним у загальному розвитку країни. За короткий проміжок часу вона зуміла здійснити багато соціально-економічних перетворень і характеризується як одна з найбільш стабільних країн в Європі.

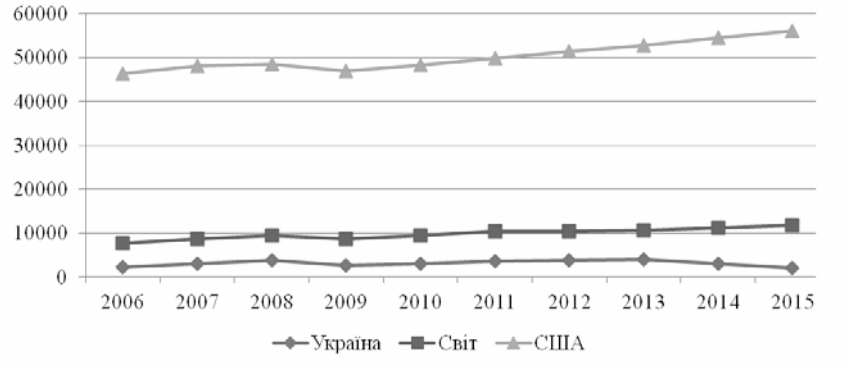

Рис. 2. Динаміка зростання ВВП Республіки Польща у порівнянні зі світом та Україною, дол. США [51]

Свідченням позитивної динаміки розвитку польської економіки після вступу до ЄС стало зростання рівня ВВП (рис. 2). Сукупне зростання ВВП в період 2006–2015 рр. у Польщі склало приблизно 39,6% [1].

Незважаючи на кризу ЄС, за підсумками 2015 р. у Республіці Польща ВВП у грошовому еквіваленті дорівнював 1950 млрд злотих або 477 млрд. дол. США [1]. Приріст ВВП у 2015 р. склав 3,98%, що на тлі проблем в Єврозоні є хорошим показником (рис. 3).

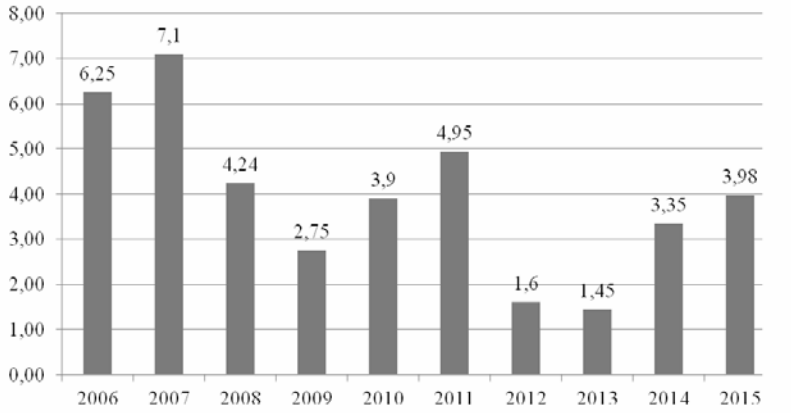

Рис. 3. Динаміка темпів зростання ВВП у Республіці Польща у 2006-2015 рр.,% [1]

Протягом 2006–2015 рр. в Польщі спостерігаємо позитивну динаміку зростання ВВП на душу населення, який є важливим показником динаміки соціально-економічного розвитку країни. ВВП на душу населення в Польщі у 2015 р. становив 12555 дол. США [1]. Таким чином, Польща досягла показника 66,2% від ВВП на душу населення по відношенню до середнього показника для країн ЄС–28.

Приєднання Польщі до ЄС призвело до таких наслідків у соціально-економічній сфері, як зміцнення економічної активності населення, зростання експорту та зменшення зовнішньоторговельного дефіциту, збільшення припливу прямих іноземних інвестицій, перш за все з країн Європейського Союзу, збільшення великих фінансових вливань в економіку країни з боку ЄС [5]. Усе це, у свою чергу, призвело до покращення макроекономічних показників країни, зокрема до зростання обсягів ВВП і ВВП на душу населення та підвищення життєвого рівня громадян Польщі, яке відобразилося в збільшенні реальних доходів населення. І як головний наслідок – підвищення індексу людського розвитку [6].

Стійка залежність економіки від характеру соціальних відносин та інновацій в їх сфері властива і дуже гостро відчувається і в Україні. Сучасні соціально-економічні умови є несприятливими для переходу України до інноваційного типу розвитку. З одного боку, проектні інновації натрапляють на перешкоди, що породжуються внутрішньо суперечливою інституційною системою, нееквівалентністю соціально-економічного обміну, домінуванням приватних інтересів, не тільки не збалансованих з інтересами суспільства, а й таких, що їм суперечать, криміналізацією суспільних відносин, дефіцитом політичної волі, спрямованої на реалізацію великих інновацій саме у соціальній сфері. З другого боку, слабкість громадянського суспільства, колосальний рівень апатії у ньому, ентропія інноваційного потенціалу, численні маніпуляції суспільною свідомістю, політичні технології, тиск масової культури заважають природно-історичному інноваційному оновленню, розгортанню творчої енергії суспільної самоорганізації, вкрай необхідної для інноваційного прориву.

Таким чином, оглядаючи досвід країн, які вже зуміли збудувати соціально-ринкову економіку, можна зробити висновок, що прорив в економіці України можливий лише за допомогою соціального реформування та креативного підходу, тобто інноваційної економіки.

Література: *1. Офіційний сайт Світового Банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldbank.org/ – Назва з екрану. 2. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ – Назва з екрану. 3. Світова статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: world-statistics.org. 4. Alibaba и $25 миллиар-*

дов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forbes.net.ua/business/1380982-alibaba-i-25-milliardov 5. Ложечкін В. С. До питання восьмої річниці перебування Польщі в ЄС / В. С. Ложечкін // Грані: Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – 2012. – № 7. 6. Human Development Index and its components. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://hdr.undp.org/en/composite/HDI.

❋❋❋

УДК 339.564

Широкорад Є. / Shirokorad Y.

CURRENT SITUATION AND WAYS TO INCREASE THE EXPORT POTENTIAL OF UKRAINE

V.N. Kazazin Kharkiv national university
Scientific Supervisor Kazakova N., Candidate of Geographic Sciences

Due to the current trends in the geopolitical situation in the world Ukrainian export experienced significant changes. Over the past several years, the decrease in export products from Ukraine is observed. Thus according to the results in 2014 the value of export fell almost to the values of 2010 and run at $53.9 billion. In the export-oriented model of economic development, which was formed in Ukraine during the years of independence, export should be a means to promote economic growth and an enhancing tool of existing and potential competitive advantage. Taking into account that the share of exports in GDP of Ukraine is about 50% negatively affects both the balance of payments of the country and the economy as a whole. Due to the fact that the EU market is glutted with its own output production, Ukraine can supply it only with raw materials nowadays. If the government wouldn't activate the measures of Ukrainian export support (the adaptation of European standards, creation of export agencies, transport systems, etc.), the decline rate of Ukrainian export can be much higher in the future.

However, as a rule, the issue of development of export potential are considered at the micro level, or for specific sectors without considering the specificity of their interaction and interpenetration, the role of part of the transport system is not considered in general and the marine industry in particular. Modern economic and political trends require preparation of the program for the development of export potential of Ukraine based on international experience and considering the development of the transport system. In terms of economic and political instability within the country, the conflict in the East, and the loss of the Russian market as a result, slow reforms etc. draw the current socio-economic situation of the state. There-

fore, searching for ways to improve the export competitiveness of Ukrainian producers is an important and urgent issue [2].

World globalization and the development of international trade create favorable conditions for the development of national economy, one of the main parts of which is export potential. Export potential of the country is formed by the potential of companies, which are independent participants of international business activity [2].

As known the world economy is divided between countries. For instance, there is a tough US presence in Latin America and EU and China – in Africa. Prospective sales markets for Ukrainian food products can be India and Arab countries. At the US market the best perspectives for the Ukrainian export are agro-industrial sector, information technology sector and in the aerospace industry [4].

Analysis of international experience shows that almost all countries regulate and stimulate foreign economic activities at the macro and mesolevel. Export support abroad is a whole system of interacting and interrelated governmental and non-governmental institutions, which include ministries and departments, specialized agencies and expert centres, financial institutions, diplomatic missions and more.

In the majority of countries special departments are set up, which are delegated by the state to regulate foreign trade. The experience of many countries that are recognized as oriented-on-export and established successful export structure long time ago and can be adopted. They are, for example, Germany, Austria and Denmark in Europe, South Korea in Asia, Mexico and others in the USA. Not everything will work here as it works there, but successful approaches, for example of Lithuania or Canada, can be taken as a basis. The main thing is that we have basic elements. Analyzing the structure of the current Ukrainian government, it can be mentioned that all theoretically corresponds to the situation of Canada or Lithuania. External relations are provided by two departments – the Ministry of Foreign Affairs and Ministry of Economy and Trade. The first is represented by Ambassador abroad. The second have to provide information on the state of the national economy and export potential, to study the interests of the host country by economic adviser at the embassy. The difference is only in the absence of Ukrainian export-credit agency. Ukraine loses often due to the fact of deficiency of such institution, and therefore its companies lose out to foreign companies. The big problem is also the lack of understanding of the role of non-governmental organizations, who are the exports promoters.

Export duties are another major problem that prevents the development of exports to Ukraine. In the United States, Germany, Britain, Sweden the

customs duties make few percent of budget revenues. For Ukraine – it's the third part.

In the age of economic globalization the regions face the new challenges in social and cultural capital forming, human capital development, including the intercultural skill training of personnel for development of foreign economic potential.

Formation of regional culture at the basis of cultural interaction will shape a strategy that structures the development of foreign economic potential in four main interacting levels: business, industry, country, international environment.

The analysis of the export potential is based on the study of the country's production capacity. Attention should be paid to the fact that today Ukraine is one of the leading agricultural producers in the world. In particular, our state is ranked first in the production of sunflower (27% of world production) and sunflower oil (28% of world production), third in the production of barley, fourth in the production of nuts, fifth in the production of corn and honey, ninth in the production of wheat. This allows us to satisfy not only the needs of the domestic market, but also successfully export food and agriculture. Besides, Ukraine has a significant potential for increasing production and export of the agricultural products. For example, grain crops production in 2014 amounted to 64 million tons, and according to the experts, we can increase it up to 80-100 million tons per year [1].

Despite the overall positive achievements of the agricultural sector, the available resources allow not only to support the results obtained, but also to increase significantly the production of quality and safe agricultural products, and to increase the export potential of the industry. The reality of such policy is Ukrainian export is weak because of low added value of exporting products. Unfortunately, nobody wants to leave the way of «cheap trading» and search for alternatives of export potential development [2].

The transport sector is the circulatory system of the economy of any country, that's why the problems of its development should be tended. The advanced and modern transport system is key notion to the development not only of the economy as a whole, but also the export sector in particular. Analysis of world trends in the development of transport shows that any country can't control the risks of its economy, without strong shipment items. The characteristics of transport services directly affect the completeness in economic relations within the country and abroad, as well as the movement possibilities of all segments of the population for satisfaction of production and social needs. According to the experts' research, the export

potential of Ukrainian transport sector is significantly undervalued and underused, the deployed system supporting exports and access of Ukrainian goods to the markets of other countries are required. Export potential of transport can be realized by means of compelling infra-structure. Economic interaction between transport markets and infrastructure services should be compelling and complementary, forming one single unit for cargo owners, other customers and consumers of the services.

The transport system of Ukraine is currently experiencing a period of stagnation. If we analyze the development of the transport system and its individual elements during the existence of Ukraine, it is possible to conclude that the necessary funds for infrastructure development in the state run short all the time. Unfortunately, Ukraine during its development basically used only the extensive development path and accordingly being given a purely raw-exports role of the developed countries. Low cost of goods, lack of innovation development leads to a lack of proprietary funds of private enterprises for their own development [3].

The central tasks of the state in the functioning and development sphere of the transport system of Ukraine are the following: arrangement of conditions for economic growth, competitiveness of the national economy and quality of life through access to safe and high quality transport services, maximum use of geographical features of Ukraine, balanced development of efficient transport infrastructure, provision of accessibility and transport and logistics services in the sphere of freight transport, integration into the global transport field, realization of the transit potential of the country, improving the safety of the transport system and so on.

Due to the fact that Ukraine is the maritime state, one of the main issues facing the country is the development of the maritime industry, key elements of which are sea ports, shipping companies and shipbuilding factories. The issue of the maritime industry must be given sufficient attention from the State, as this field being an element of export potential in addition also relates to the strategic sectors of Ukraine.

Justification of its export potential directions is the topical issue which faces Ukraine. After all, provision of export development is a priority for any state that takes care of the world market and its economic growth. Addressing export development should be carried out in conjunction with the development of the transport system as a whole and its maritime field in particular. This development will provide a multiplier effect of the economy development for the whole country in the future.

References: *1. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua; 2. Забезпечення конкуренто-*

спроможності економічної системи України: монографія / [О.М. Кібік, В.О. Котлубай, Є.В. Редіна та ін.]; за ред. проф. О.М. Кібік. – Одеса, 2015. – 160 с. 3. Формирование и оценка экспортного потенциала крупных промышленных предприятий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dengifinance.ru/chast-third/formirovanye-ocenka-exportnogo-potenciala-predpriyatiy.html; 4. Экспортный потенциал Украины: путь к возрождению [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://gazeta.zn.ua/international/eksportnyy-potencial-ukrainy-put-k-vozrozhdeniyu.html.

❋❋❋

УДК 339.9:338.49:656

Штиколенко А.М.

ТРАНСПОРТНА СКЛАДОВА ІНФРАСТРУКТУРИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: старший викладач Коваленко Р.С.

Глобалізація світогосподарських відносин охоплює усі сфери функціонування міжнародної економіки. Серед них значне місце займають транспортні системи світу: національні, регіональні, континентальні та міжконтинентальні. Виступаючи основою функціонування світової економіки, вони є також і елементами та об'єктами глобальної виробничої інфраструктури, що формується і частково функціонує.

Транспорт – важлива складова частина світової економіки, так як є матеріальним носієм між державами. Спеціалізація держав, їх комплексний розвиток неможливі без системи транспорту. Транспортний фактор впливає на розміщення виробництва, без його врахування не можна досягти раціонального розміщення продуктивних сил. При розміщенні виробництва враховується потреба в перевезеннях, маса вихідних матеріалів готової продукції, їх транспортабельність, забезпеченість транспортними шляхами, їх пропускна здатність і т.д. Залежно від впливу цих складових і розміщуються підприємства. Важливе значення транспорт має і у вирішення соціально-економічних проблем. Забезпеченість території добре розвиненою транспортною системою служить одним з важливих факторів залучення населення і виробництва, є важливою перевагою для розміщення продуктивних сил і дає інтеграційний ефект [1].

Специфіка транспорту як сфери економіки полягає в тому, що він сам не виробляє продукцію, а лише бере участь у її створенні, забезпечуючи виробництво сировиною, матеріалами, обладнанням і доставляючи готову продукцію споживачеві. Транспортні витрати включаються в собівартість продукції. За деяким галузям промисловості транспортні

витрати дуже значні, як, наприклад, у лісовій, нафтовій галузях промисловості, де вони можуть досягати 30% собівартості продукції.

Роль транспорту не зводиться тільки до переміщення вантажів і пасажирів, він активно впливає на весь процес розширеного відтворення, сприяючи економічному, культурному та соціальному розвитку суспільства, у зв'язку з чим, він вважається однією з найважливіших базових галузей економіки [4].

Транспортні системи по своєму технічному рівню, масштабам, організаційним формам і якості транспортного освоєння міжнародних пасажирських і вантажних потоків адаптуються до нових вимог клієнтури. Серед них на передній план все більшою мірою виступає чинник якості транспортного обслуговування, тоді як витрати відсовуються на другий план.

Ці нові вимоги зв'язані:

– з диференціацією відправлень, що посилюється: разом із зростанням розміру грузовідвантажувань, у міру збільшення територіального розриву в технологічному процесі ряду виробництв росте потреба в перевезеннях вантажів дрібними партіями;

– з прагненням до підвищення ефективності перевезень у зв'язку із зростанням транспортних витрат;

– з необхідністю до змінної структури економічних зв'язків;

– із забезпеченням регулярності і ритмічності пасажирських і вантажних перевезень;

– з підвищенням рівня збереження і швидкості доставки вантажів;

– з необхідністю забезпечення безпеки руху при його інтенсивності, що збільшується, в умовах територіальної концентрації населення і виробництва в районах транспортних вузлів, що продовжується, і уздовж основних транспортних осей;

– з різким підвищенням рівня комфортності в міжнародних пасажирських повідомленнях;

– з необхідністю обліку екологічного аспекту розвитку транспорту, включаючи питання відчуження території під транспортне будівництво;

– з необхідністю зниження енергоємності транспорту.

Таким чином, якості транспортного обслуговування набуває особливе значення у зв'язку з розвитком міжнародних форм виробничої кооперації [2].

Таким чином, можна визначити транспортну систему як територіальне об'єднання мережі шляхів сполучення, технічних засобів і служб перевезень, які, об'єднуючи всі види транспорту і всі складові транспорт-

ного процесу у їх взаємодії, забезпечує реалізацію транспортно-економічних зв'язків з метою успішного функціонування економіки країни. Ключову роль у створенні єдиної транспортної системи країни (регіону) відіграє розвиток транспортної інфраструктури.

Об'єкти транспортної інфраструктури включають в себе залізничні, трамвайні та внутрішні водні шляхи, контактні лінії, автомобільні дороги, тунелі, естакади, мости, вокзали, залізничні та автобусні станції, метрополітени, аеродроми і аеропорти, об'єкти систем зв'язку, навігації та управління рухом транспортних засобів, а також інші забезпечують функціонування транспортного комплексу будівлі, споруди, пристрої й устаткування. До транспортних засобів відносяться повітряні судна, залізничний рухомий склад, судна, які використовуються з метою торговельного мореплавства або судноплавства, рухомий склад автомобільного та електричного міського наземного пасажирського транспорту [4].

Проте термін «транспортна інфраструктура» іноді використовується і в більш широкому розумінні. Оскільки транспортна сфера завжди пов'язується з загальним розвитком продуктивних сил, то вона розглядається як одна з найважливіших складових частин інфраструктури економіки в цілому. У цьому значенні поняття «транспортна система» і «транспортна інфраструктура» практично тотожні.

Формування необхідних умов збалансованого, раціонального розвитку і розміщення транспортної інфраструктури, усунення наявних диспропорцій між нею та іншими галузями економіки вимагають розробки її стратегії на середньострокові і довгострокові тимчасові горизонти. Реалізація ж стратегії розвитку та розміщення транспортної інфраструктури з метою вирішення проблеми повного, своєчасного, безперебійного та якісного задоволення швидкозростаючого попиту споживачів послуг з можливими мінімальними витратами зажадає пріоритетного, випереджаючого і прискореного її формування по відношенню до економіки в цілому та її галузей [3].

Транспортна інфраструктура в рамках будь-якого регіону повинна гарантувати необхідні умови для функціонування і розвитку основних галузей виробництва та забезпечувати максимально ефективне використання економічного та виробничого потенціалу. Кожна країна або регіон повинен мати таку транспортну інфраструктуру, яка повністю задовольняла б попит даної території в транспортних послугах.

Література: *1. Голіков А.П., Черномаз П.А. Международные экономические термины:словарь – справочник.- Харьков: ХНУ им. В.Н.Каразина, 2007. – 332с. 2. Голіков А.П., Казакова Н.А. Мировое хозяйство: отраслевая структура, география, современные тенденции. Учеб. пособие. – Харьков: ХНУ, 2002. – 112 с. 3.*

Злотин П. А. Транспорт – удобный и надёжный, связь – бесперебойная //Региональная экономика: теория и практика. – 2004. – N 10. – С. 50-56. 4. Транспорт в инфраструктуре города //Автомобильный транспорт. – 2004. – N 3. – С. 35-38.

❋❋❋

УДК 339.564

Юсеф Едгар Амін, Матюшенко І. Ю.

ТЕХНОЛОГІЧНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І. Ю.

У статті проведено аналіз стану та визначені основні проблеми технологічної конкурентоспроможності економіки України в умовах сучасних інтеграційних процесів. Наведено характеристики основних загроз технологічній конкурентоспроможності Україні. Доведено, що основними напрямками забезпечення технологічної конкурентоспроможності України є такі:

Ключові слова: технологічна конкурентоспроможність, інноваційні фактори, міжнародна економічна інтеграція.

Постановка проблеми. Після кризи 2008–2009 рр. практично всі розвинені країни світу переглядають свої погляди щодо ролі промисловості та технологічної конкурентоспроможність в нових умовах міжнародної економічної інтеграції. Починаючи з 2011 р. все більш чітко формується державна політика цих країн, спрямована на розвиток ключових факторів нової промислової революції, а також на вирішення проблеми відповідності рівня розвитку науково-інноваційного потенціалу та експортних можливостей тим вимогам, які продукує нова промислова революція. Для України, яка опинилася в умовах загострення гібридних загроз і прямих військових дій, вказана проблема є особливо гострою та актуальною.

Аналіз останніх публікацій з теми. Зазначеною проблемою займається багато сучасних вітчизняних і зарубіжних учених, таких як О. Власюк, В. Горбулін, А. Голіков, О. Довгаль, М. Кизим, О. Ляшенко, І. Матюшенко й ін. [1–4]. Однак, проблема визначенні технологічної конкурентоспроможності України в сучасних умовах вимагає подальшого вивчення.

Ціль статті. Провести аналіз стану технологічної конкурентоспроможності економіки України в сучасних умовах її міжнародної економічної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. При визначенні рівня технологічної конкурентоспроможності України в сучасних умовах слід відзначити наступне: за 2015 р. Україна у рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) втратила 3 позиції і спустилась з 76-го (у 2014 р.) на 79-е місце серед 140 країн світу. Традиційно Україна відстає за якістю інституцій (у 2015 р. на 130-му місці); ефективністю ринку товарів та послуг (106-е місце) [5].

В той же час, у 2015 р. Україна покращила свої позиції в рейтингу ВЕФ і має низку конкурентних переваг:

1) За вищою освітою та професійною підготовкою Україна піднялась на 7 позицій і зайняла 34-е місце, а також за якістю (45-е місце) та охопленням початковою освітою (33-е);

2) За інноваціями Україна за результатами 2015 р. також піднялась на 54-е місце проти 81-го у 2014 р., а також за наявністю наукових та інженерних кадрів (29-е місце проти 48-го у 2014 р.), 43-е (проти 67-го у 2014 р.) – за якістю науково-дослідних закладів та 50-е (проти 52-го у 2014 р.) – за кількістю патентів на винаходи. Але, щоб інновації стали потенціалом для зростання економіки, необхідно збільшити державні закупівлі високотехнологічної продукції (наразі Україна на 98-му місці) та вдосконалити співпрацю університетів і бізнесу у науці та інноваціях (74-е місце);

В той же час за показниками технологічної готовності (оснащеність новими технологіями) Україна таких конкурентних переваг не має і посіла 2015 р. 86-е місце у порівнянні з 85-м у 2014 р. (але це значно краще, ніж 94-е у 2013 р.). Дещо покращились позиції за показником наявності новітніх технологій (96-е проти 113-го у 2014 р.), прямі іноземні інвестиції і передача технологій (117-е проти 127-го у 2014 р.), а також стабільно протягом останніх 3-х років залишається на 100-му місці за показником поглинання технологій на рівні фірм. Погіршилось місце за показником передплатників на мобільний широкосмуговий інтернет (121-е проти 107-го у 2014 р.). Тобто усі позиці – вкрай невисокі [3, 4].

За даними Світового банку Україна, витрачаючи на науку 0,8% ВВП (тобто в 4 рази менше за розвинуті країни), експортує високотехнологічної продукції всього ~5-6% від промислового експорту (тобто в 5 разів менше за Південну Корею і Китай та в 3 рази менше, ніж країни ЄС).

За даними Державної служби статистики України у 2015 році у порівнянні з 2013 р. зменшився експорт найбільш високотехнологічних галузей: машинобудування – у 2,2 рази, хімпрому – у 2 рази.

Сьогодні найбільш «високотехнологічною» продукцією у ТОП-10 українського експорту є дроти та кабелі. Продукція, що відноситься до групи високотехнологічних товарів, займає лише 13-й рядок експортного рейтингу – наприклад, це двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни. Їх експорт у 2015 р. склав менше 1,8% від загального обсязі експорту [4].

Продовжується втрата кадрового наукового потенціалу. З 2010 р. до теперішнього часу кількість наукових організацій скоротилась в 1,3 рази, кількість наукових працівників – також у 1,3 рази, фінансування науки з усіх джерел – в 1,25 рази і склало 0,66% від ВВП, а фінансування з держбюджету – в 1,3 рази і склало всього 0,26% від ВВП (у 2014 р.), тоді як у розвинених країнах цей показник коливається на рівні 2-4%.

Стагнація і навіть зменшення питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації в Україні, на 1,5%, а також скорочення загального обсягу витрат на інноваційну діяльність в 1,25 раз (і це незважаючи на інфляцію в 2015 р.) призвели до скорочення частки реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції у 1,3 рази. Частки реалізованої інноваційної продукції за межі України у загальному обсязі інноваційної продукції скоротилася у 1,53 рази [4].

У 2015 році головною проблемою залишається те, що й дотепер конкурентоспроможність України визначають порівняльні факторні переваги традиційних галузей (перш за все, дешева робоча сила та якість і охоплення вищою освітою). Інноваційні фактори – наявність наукових та інженерних кадрів, якість науково-дослідних закладів – мають зовсім незначний вплив. Проблемними залишаються (хоча й дещо покращились у 2015 р.) позиції за такими інноваційними факторами, як: наявність новітніх технологій, ПІІ і передача технологій, поглинання технологій на рівні фірм, державні закупівлі високотехнологічної продукції, вдосконалення співпраці університетів і бізнесу у науці та інноваціях, кількість патентів на винаходи.

Проблемою є також погіршення структури експорту в 2015 році – подальша деградація товарної структури експорту, тобто збільшення продажу сировини і зменшення експорту обсягу товарів з доданою вартістю. Галузеві показники експорту в цілому наочно свідчать про стрімку деіндустріалізацію економіки України і мізерність товарних позицій, які Україна може запропонувати на зовнішніх ринках.

Причиною низької присутності України на світовому ринку високотехнологічної продукції і тенденції до її подальшого скорочення є проблема застарілої структури виробництва, що є наслідком низького рівня витрат на НДДКР та зниженням інноваційної активності українських

підприємств. Як наслідок, економіка України розвивається практично без використання вітчизняних наукових розробок, і це за умови того, що в розвинутих країнах до 90% приросту ВВП досягається за рахунок застосування результатів науково-технічної та інноваційної діяльності.

Основними загрозами технологічній конкурентоспроможності України є:

1) домінування в основі визначення напрямків конкурентної політики України класичної ліберальної концепції ідеальної конкуренції, наслідком чого стали: ліквідація міцних виробничих і науково-технічних комплексів та створення замість них розрізнених малих господарських суб'єктів; переважання експорту сировини і напівфабрикатів, залучення іноземних інвесторів для розпорядження національними ресурсами замість розвитку власних НДДКР і інноваційного виробництва;

2) відсутність стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки і суб'єктів господарювання, а також механізму реалізації інноваційної моделі розвитку. Інноваційно-інвестиційний процес, разом із інтеграційними і соціальними перетвореннями, повинен стати рушійною силою підвищення конкурентоспроможності, спрямування і підтримки нарощування високотехнологічного експорту;

3) не використовуються інноваційні чинники зростання: не створені умови для відповідного фінансування розвитку науки і освіти, стимулювання інвестицій в технологічні інновації;

4) зростання суперечності інноваційного забезпечення конкурентоспроможності: безсистемність процесів інноваційної активності і відсутність стійкої тенденції до її розвитку на тлі глобальної експансії нововведень; відсутність зв'язку між традиційними (ціновими) конкурентними перевагами українських підприємств і інноваційною базою їхнього формування; нееквівалентність і нерівноправність участі України в міжнародній міграції інновацій; низький міжнародний конкурентний рівень вітчизняних інновації; суперечливе відношення до малого бізнесу як джерела інновацій; нерозвиненість інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів); недосконала система отримання, використання і захисту прав інтелектуальної власності;

5) гальмування розвитку національної інноваційної системи через: відсутність чіткої концепції науково-технічних і інноваційних національних пріоритетів, системного управління інноваційними процесами з боку держави, незадовільне інституціональне забезпечення інноваційних перетворень, нестабільність та суперечливість нормативно-правової бази інноваційної діяльності; невикористання інноваційного потенціалу української науки та освіти; незадовільне фінансування наукової та на-

уково-технічної діяльності; низька інноваційна активність українського бізнесу;

6) відсутня стратегія прогнозування і форсайтних досліджень технологічного розвитку на середньо- і довгостроковий період, які визначають «проривні» технологічні рішення та інновації. Саме «проривні інновації» («передові» технології) створюють основні «хвилі росту» в окремих галузях, які забезпечують підприємству, що здійснило прорив, прискорене зростання.

Висновки: До основних напрямків забезпечення технологічної конкурентоспроможності України слід віднести:

1. Проведення комплексної («інтегрованої») модернізації України, що передбачає: реалізацію стратегії наздоганяючого розвитку з широким запозиченням високопродуктивних технологій, методів організації виробництва і систем управління з метою глибокої модернізації, перш за все, обробних і традиційних галузей країни; здійснення інноваційно-технологічного прориву через самостійне випереджальне освоєння найновіших технологій на базі власного унікального науково-технологічного заділу. Перехід від імпортозаміщення до експортної орієнтації високотехнологічних галузей, від запозичень до інновацій, від створення великих фірм до підтримки малого і середнього бізнесу.

2. Проведення обов'язкових регулярних форсайтних досліджень технологічного розвитку на середньо- і довгостроковий період, які нададуть змогу розробити концепцію і визначити науково-технічні й інноваційні національні пріоритети, планувати і системно управляти витратами на розробку нових «проривних» технологічних рішень і інновацій для промисловості.

3. Для збільшення виробництва і експорту високотехнологічного обладнання потрібно виділити технологічні пріоритети у відповідності до світових тенденцій і забезпечити пріоритетне фінансування них. Почати купувати вже готові розробки та патенти і виробляти високотехнологічну продукцію (як це роблять Китай і Казахстан), для чого потрібні суттєві інвестиції.

4. Подальший промисловий розвиток України повинен бути пов'язаний із здійсненням трьох «революцій» у виробництві до 2030 р., а саме: революція в проектуванні і організації виробничих процесів; перехід до нових матеріалів; революція в інфраструктурах, перехід до «розумних середовищ / мереж» як подолання лінійної архітектури традиційних індустріальних інфраструктур

5. Участь у розробці передових виробничих технологій (ПВТ), що називаються «підривними» чи «проривними», спрямованих на технологічне заміщення, що веде до якісного вдосконалення існуючих або створення принципово нових продуктів; автоматизацію виробничого процесу, що ставить нові вимоги до кваліфікації фахівців; кастомізацію виробництва як гнучка адаптація до потреб замовника; локалізацію – зниження витрат за рахунок економії на логістиці і географічній близькості до споживача (замовника); економічну ефективність. ПВТ, що будуть для міжнародного бізнесу найбільш перспективними до 2020 року наведені в табл. 2 Додатку.

6. Стимулювання інноваційної діяльності, що вимагає поетапної зміни переважно сировинно-експортної структури економіки, переорієнтації інвестиційних потоків на інноваційну сферу, створення національної інноваційної системи на основі технологічних платформ і кластерів, в першу чергу для високих технологій (і ПВТ).

Література: *1. Міжнародні економічні відносини: підручник/за ред. проф. А. П. Голікова, проф. О. А. Довгаль. Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. С. 312-354. 464 с. 2. Оцінка можливостей розширення і заміщення ринків збуту для продукції підприємств реального сектору України: монографія/за заг. ред. проф. М. О. Кизима, проф. І. Ю. Матюшенко. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 280 с. 3. Матюшенко І. Ю. Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія. Харків: ФОП Александрова К. М., 2016. 556 с. 4. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». Київ: НІСД, 2016. 688 с. 5. Україна у глобальних рейтингах: підсумки 2015 року. URL: http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/rating/story/*

❋❋❋

УДК 339.56(477:415)

Яковенко С.С.

ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНСКО-ИСЛАНДСКИХ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., доц.Черномаз П.А.

Украина как независимое государство провозгласила курс на евроинтеграцию. В связи с этим новый импульс к развитию должно получить и экономическое сотрудничество с Европейской ассоциацией свободной торговли, в которую входит Исландия. Соглашение о свободной торговле Украины со странами ЕАСТ было подписано ещё в 2010 г. и ратифицировано в 2011 г. Однако после изменения как геополитическо-

го курса нашей страны, так и ситуации на мировом рынке, дают основания полагать, что это Соглашение нуждается в актуализации, пересмотре, а также – внесении в него дополнительных решений с учетом интересов всех сторон Соглашения.

Именно из-за этого в Украину в ещё в 2015 г. прибыла делегация, состоящая из представителей 24 исландских компаний, для участия в украинско-исландском бизнес-форуме. В ходе переговоров с украинской делегацией исландские компании показали, что заинтересованы в импорте украинских товаров.

На момент написания работы в средствах массовой информации появились сведения о том, что в ближайшие месяцы Украина и Европейская ассоциация свободной торговли приступят к переговорам о коррекции условий зоны свободной торговли.

Как заявляют эксперты, в Соглашении о зоне свободной торговли присутствует положение о необходимости его пересмотра в случае подписания более либерального соглашения с третьей стороной. Именно сейчас, после подписания такого договора с Европейским союзом, есть возможность воспользоваться условиями этого пункта Соглашения для того, чтобы продолжить переговоры со странами ЕАСТ.

Несомненно, для Украины это прекрасная возможность укрепить торговые отношения со странами Европейской ассоциации свободной торговли. Сейчас в ЕАСТ входят Швейцария, Лихтенштейн, Норвегия и Исландия.

Согласно данным Государственной службы статистики Украины [1], экспорт товаров из Украины в Исландию в 2015 г. составил 265,2 тыс. долл. США, а импорт – 31204,0 тыс. дол. США.

Среди основных статей экспорта выделяются: ядерные реакторы, котлы, машины – 108,7 тыс. дол. США, каучук и резина – 89,4 тыс. дол. США, древесина и изделия из дерева – 25,8 тыс. дол. США, мебель – 24 тыс. дол. США.

Среди основных товарных статей импорта из Исландии можно выделить следующие: рыба и ракообразные – 29795,6 тыс. дол. США, продукты из мяса и рыбы – 570,5 тыс. дол. США, фармацевтическая продукция – 458,9 тыс. дол. США, жиры и масло животного или растительного происхождения – 177, 5 тыс. дол. США.

Экспорт услуг из Украины в Исландию в 2015 г. составил 2038,3 тыс. долл. США, а импорт – 27,1 тыс. дол. США. Среди главных статей экспорта выделяют: транспортные слуги – 870,7 тыс. дол. США, деловые услуги – 790,5 тыс. дол. США, услуги в сфере телекоммуникации, ком-

пьютерные и телекоммуникационные услуги – 356,8 тыс. дол. США, услуги, связанные с перевозками – 16,9 тыс. дол. США, услуги частным лицам, культурные и рекреационные услуги – 3,3 тыс. дол. США.

Среди основных статей импорта можно выделить: транспортные слуги – 27,1 тыс. дол. США, услуги, связанные с перевозками – 12,5 тыс. дол. США, услуги в сфере телекоммуникации, компьютерные и телекоммуникационные услуги – 10,9 тыс. дол. США, услуги частным лицам, культурные и рекреационные услуги – 3,0 тыс. дол. США, деловые услуги – 0,7 тыс. дол. США.

В целом, по сообщениям сотрудников представительства Украины в Исландии [2], с 2015 по 2016 гг. импорт из Исландии вырос на 199,4%, однако экспорт снизился на 9,8%. Украина поставила Исландии товаров на 86,3 тыс. дол. США, взамен получив товарный поток в 20,411 млн. дол.

На данный момент наиболее развитым направлением в торгово-экономических отношениях между нашими странами является рыбная торговля, однако среди перспективных в первую очередь отмечают энергетическую отрасль, поскольку Исландия является одним из мировых лидеров в геотермической энергетике. В Исландии действует пять теплофикационных геотермических электростанций мощностью 570 МВт, которые производят 25% всего электричества в стране. Одна из таких станций снабжает столицу – Рейкьявик.

Именно такие ресурсы в значительном количестве находятся в Украине в Закарпатской, Николаевской, Херсонской и Одесской областях. Годовой же технический запас геотермальной энергии оценивается как эквивалентный 12 млн т у.т. [3].

Передача опыта по использованию нетрадиционных источников энергии, по нашему мнению, и должна стать одним из важнейших пунктов новых внешнеэкономических соглашений Украины как с Исландией, так и с Европейской ассоциацией свободной торговли в целом. Использование собственных ресурсов нетрадиционной энергии поможет Украине снизить энергозависимость от других стран, что позволит увеличить ее конкурентные преимущества.

Литература: *1. Государственная служба статистики Украины. [Электронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/ 2. Официальный сайт посольства Украины в Финляндии и Исландии. [Электронний ресурс]. – Режим доступа: emb_fi@mfa.gov.ua. 3. Геотермальные ресурсы: возможности использования в Украине. [Электронний ресурс]. – Режим доступа: http://geonews.com.ua/news/detail/neissyakaemaya-energiya-zemlibremgeotermalnye-resursy-vozmozhnost-2076.*

❋❋❋

УДК 336.227.3

Абакумова Я. С.

СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ГЛОБАЛІЗОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Розвиток туризму, який в сучасних умовах у світовому масштабі набув досить суттєвої динаміки та справляє значний вплив на розвиток світової економіки та економік конкретних країн, є для будь-якої держави тим фактором, що визначає характер розвитку інституцій, які провідні сучасні вчені та фахівці розглядають як правила гри в суспільстві, що спрямовують людську взаємодію до досягнення певної мети [1]. Туризм у сучасному світі впливає на формування саме тих правил, які дають можливість вітчизняній економіці функціонувати в нових умовах, наближених до світових стандартів та зразків.

У цьому сенсі важливо визначити, яким має бути туризм у країні за необхідності виконання головної мети–розвитку її економіки. Такий розвиток має орієнтуватися на забезпечення конкурентоспроможності економіки країни, впровадження інновацій, які дали б можливість цю конкурентоспроможність забезпечити, тобто має бути інноваційним за своєю суттю, формою та інструментарієм [3].

Для розвитку міжнародного туризму необхідні певні умови та розвинута матеріально-технічна база. Оцінюючи конкурентоспроможність країн на ринку міжнародного туризму, досліджують та враховують:

– стан політико-правової бази регулювання сфери міжнародного туризму в країні;

– тенденції бізнес-середовища та розвиток туристичної інфраструктури;

– ресурсний потенціал [4];

Важливою умовою розвитку індустрії міжнародного туризму є політико-правове середовище, що передбачає наявність певної правової основи, гарантування екологічної стійкості та охорони навколишнього середовища, забезпечення належного рівня безпеки та охорони, розвиток системи охорони здоров'я та гігієни, визнані на державному рівні пріоритети розвитку сфери туризму. З точки зору міжнародного права

відносини у сфері міжнародного туризму за своєю природою є відносинами, ускладненими іноземним елементом, унаслідок чого регулювання сутонаціональних відносин у сфері туризму стає неприйнятним і вимагає врахування міжнародної практики. З огляду на це, політико-правове середовище країни має забезпечувати належні умови для ведення бізнесу, відповідати системі регулювання міжнародного та внутрішнього туризму з урахуванням наявних міжнародних норм, сприяти спрощенню візових, митних, прикордонних формальностей; забезпечувати належні конкурентні умови [1].

Економіку туріндустрії можна визначити як дисципліну, яка вивчає й аналізує економічні відносини, що розвиваються в процесі виробництва і споживання туристичних продуктів і послуг, призначених для задоволення потреб і бажань мандрівників [4].

Ці відносини можна розглядати як на макрорівні (рівень держави, регіону, дестинації), так і на мікрорівні (рівень конкретного району або підприємства, що виробляє туристичні продукти та послуги). З одного боку, виробництво продукції і послуг, необхідних для задоволення потреб, безпосередньо залежить від бажань споживачів – туристів. З іншого – на розвиток самої туристичної індустрії впливає безліч зовнішніх і внутрішніх факторів. Тому економіку туризму визначають як динамічну складову економіки будь-якої країни, що швидко розвивається, але в багатьох країнах економіка туризму ще перебуває на початковій стадії розвитку [5].

У минулому туризм не розглядався як галузь економіки. Його виробнича активність була неважливою для національної економіки. З часом туризм почав розвиватися якісно і кількісно, й економісти змушені були визнати його важливість як економічного феномену, вирішувати конкретні економічні проблеми, які виникають у туристичній діяльності.

Доцільно зауважити, що тривалий час роль, яку відіграє туризм у балансуванні державних платежів, не цікавила і політиків. Багато років минуло, поки туризм досяг сучасного рівня, і було визнано вагомість його впливу на економіку.

Розвиток туризму і важливе місце, яке він посідає в економіці держави, вимагали серйозного наукового дослідження, зокрема різноманітних проблем економіки туризму. У процесі таких досліджень було відкрито дорогу для їхнього вирішення.

Як і будь-яка економіка, економіка туризму відповідає на такі основні запитання: що, як і для кого виробляти [6].

Економіка туризму вирішує:

1) які туристичні продукти і послуги будуть вироблені за визначений період, у якій кількості, якої якості та наскільки вони є різноманітними;

2) як ці туристичні продукти і послуги будуть вироблені, тобто за рахунок яких джерел і за якою технологією;

3) як туристичні продукти та послуги будуть розподілені серед внутрішніх і зовнішніх туристів;

4) як економічна діяльність буде розвиватися з часом.

Спробуємо дати деякі пояснення до окреслених проблем.

1. Кількість, якість і розмаїтість туристичних продуктів і послуг, пропонованих країною (регіоном, дестинацією) у певний туристичний період, поступово змінюються. Виробництво одних може збільшуватися, інших зменшуватися, а третіх – зовсім або тимчасово припинятися. Водночас на туристичному ринку з'являються нові продукти і послуги для задоволення потреб і бажань туристів. Питання полягає у тому, хто вирішує перелічені проблеми і як ухвалюються рішення; за допомогою якого механізму, на підставі якого критерію туристичні продукти й послуги визначаються і як оцінюється їх кількість, якість і розмаїтість. [5]

2. Різноманітні туристичні продукти і послуги, які надаються у певній країні (регіоні, дестинації), можуть вироблятися неоднаковими способами. Постає запитання, хто і на підставі яких критеріїв добирає ці способи виробництва, чи можливо, щоб продукт чи послуга були вироблені одночасно двома чи декількома способами.

3. Туристичні продукти і послуги, вироблені в країні (регіоні, дестинації), яка приймає туристів, розподіляються як серед іноземних (тих, що в'їжджають), так і серед місцевих туристів, і задовольняють їхні потреби і бажання.

Великою проблемою економіки туризму є вибір критерію, на підставі якого може бути проведений розподіл туристичних продуктів і послуг. Такий критерій не можна обирати довільно. На його вибір впливає безліч зовнішніх і внутрішніх факторів: економічних, технологічних, політичних та Ін. Кожна країна (регіон, дестинація), яка приймає туристів, обирає свій критерій розподілу туристичних продуктів і послуг.

4. Економіка туризму розвивається із збільшенням обсягу виробництва на кожного туриста незалежно від того, внутрішній він чи зовнішній. При цьому повинна не тільки збільшуватися кількість, а й поліпшуватися якість пропонованих продуктів і послуг. Задоволення потреб і бажань туристів залежить від загального економічного розвитку країни (регіону, дестинації), що приймає туристів. Тому проблема туристичного розвитку є, без сумніву, однією з найважливіших в економіці туризму.

Отже, суспільство, незалежно від місця, часу та рівня розвитку, зіштовхується з економічними проблемами в туризмі. Ці проблеми, як правило, пов'язані з тим, що:

а) невизначену кількість туристичних потреб і бажань потрібно розподілити в порядку важливості;

б) існують різні способи використання обмежених чи рідкісних туристичних ресурсів, які надаються у розпорядження туристів для задоволення їхніх потреб і бажань.

Існує безліч інших проблем, наприклад, пов'язаних зі створенням туристичних продуктів і наданням послуг, визначенням ціни, за якою вони будуть розподілятися, і розміщенням туристичних фірм [2].

У макроекономіці туріндустрії можна виокремити чотири основні проблеми:

1) ефективність розподілу обмежених туристичних ресурсів;

2) підтримка стійкої економіки туризму;

3) розвиток економіки туризму;

4) справедливий розподіл туристичного доходу (і виробництва).

Ці чотири проблеми вирішують за допомогою механізмів туристичного ринку.

У соціалістичній економіці найважливіші рішення в сфері економіки туризму ухвалювала держава за відсутності контролю за допомогою механізмів туристичного ринку. У результаті держава, а не об'єктивні економічні закони, регулювала та координувала дії, до яких вдавалась «від імені» туристичних організацій і туристів. Тому за адміністративно-командної системи управління держава відігравала головну роль, а туристичному ринку відводилась роль другорядна. Залучення держави в процес регулювання економіки туризму досягається завдяки визначеній туристичній політиці, мета якої – усунення вузьких місць і нейтралізація небажаного впливу механізмів туристичного ринку [1].

Література: *1) Гук Н.А. Перспективи розвитку туризму у світі та в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/guk6.htm 2)Batir Mirbabayev. The role of tourism in international development / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.grips.ac.jp/alumni/Role of Tourism.pdf 3)Gavin Eccles Marketing, ustainable development and international tourism / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ataland.com/Files/Articles /h.pdf 3) Білорус О.Г., Лук'яненко Д.Г., Поручник А.М. 4)Методологічні проблеми дослідження інтернаціоналізації та глобалізації // Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: моногр. / За ред. Д.Г. Лук'янен ка. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 6–18; 5. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія і прак тика: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с. 6. Міжнародний туризм у системі імперативів ста лого розвитку: автореф. дис. канд.*

екон. наук: 08.00.02 / Л.М. Побоченко; Ін т світ. економіки і міжнар. відно син НАН України. – К., 2008. – 18 с.

❋❋❋

УДК 331.5:339.923:061.ЄС

Алексеєва Т. І., Богдан А. Ю.

РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Зайнятість є головною характеристикою ринку праці і визначає соціально-економічний стан країни. Проблеми розвитку ринку праці треба розглядати як невід'ємну складову міжнародних економічних відносин і впливовий фактор світового розвитку. У сучасних умовах питання регулювання зайнятості набуває особливої значущості, оскільки циклічний характер ринкової економіки спричинює безробіття і пов'язані з ним негативні економічні і соціальні наслідки.

Проблема регулювання зайнятості також актуальна і для України, де причини неповного використання робочої сили суспільства посилюються недостатньою розвинутою ринковою економікою та її інститутів. Зокрема, процес трансформації економічної системи в Україні, що супроводжувався формуванням ринку праці, зумовив виникнення такої гострої соціальної проблеми, як хронічне безробіття [1; 2].

Крім того, особливістю української економіки є пристосування до негативних шоків трансформаційного періоду за рахунок зменшення рівня реальної заробітної плати і тривалості робочого часу. Усі ці проблеми знижують рівень життя більшості населення країни, збільшують кризові явища в економіці, стримують структурні перетворення, перешкоджають створенню умов для стабілізації й економічного зростання, а тому потребують невідкладного вирішення.

Проблемам регулювання сфери зайнятості в контексті євроінтеграції присвячені роботи А. Барвинського, П. Валленстайна, А. Гайдуцького, Ю. Гуменюка, В. Євтуха, Л. Карачуріної, Ю. Макогона, Ф. Моллера, М. Оберга, І. Ольшевської, В. Опалько, Ю. Пахомова, Т. Петрової, О. Потьомкіної, І. Романова, Г. Сапего, А. Седлова, Н. Сорокіної, Н. Тиндика, В. Федотова, Т. Цуркан, О. Чернеги, К. Шереметьєвої та ін.

Проте, незважаючи на цінність проведених досліджень, окремі аспекти проблеми державного регулювання зайнятості населення залишаються невирішеними. Так, потребують подальшого дослідження теоре-

тичні засади та методичні підходи державного регулювання зайнятості населення. Не визначено напрямів впливу державної політики зайнятості населення на розвиток економіки. Відсутня методика оцінювання заходів державного регулювання зайнятості в умовах євроінтеграції. Не обґрунтовано механізм державної підтримки зайнятості населення.

В останні роки під впливом процесів глобалізації та інформатизації, переходу до інноваційної економіки відбувається трансформація соціально-трудових відносин, які розвиваються в напрямі збільшення цінності людського фактору, підвищення соціальної відповідальності бізнесу, гнучкості та інтелектуалізації трудової діяльності, формування новітніх форм зайнятості.

Розвиток інтеграційних процесів дає змогу для розвитку нового типу зайнятості. Для економіки XXI ст., характерними постають специфічні риси, а саме: інтелектуалізація праці; динамічна секторальна, галузева та внутрішньогалузева реструктуризація зайнятих; підвищення освітнього та кваліфікаційного рівня робочої сили; зростання зайнятості в сфері середнього та малого бізнесу та ін. [1, с. 9].

На думку авторів, найбільш суттєвими характеристиками трудових відносин в умовах нової економіки постають кількісна гнучкість (змінюється або чисельність зайнятих, або оплата їх праці), функціональна гнучкість (використовується наявний контингент, фірма змінює кількість робочих годин, перенавчає персонал, змінює для нього робочі місця), просторово-часова гнучкість (використання нестандартних, гнучких форм зайнятості та організації трудової діяльності, впровадження гнучких режимів праці, диференційованих форм найму та звільнення).

Сьогодні виграє той, хто швидше адаптується до запитів і вимог економічної сфери, яка динамічне змінюється та в якій постійно оновлюються технології, йде прискорене освоєння інновацій і формуються нові форми використання та регулювання трудових ресурсів. Подібні аспекти проявляються у виникненні нових форм взаємовідносин у суб'єктів трудових відносин, у використанні нестандартних форм зайнятості: запозичена праця, тимчасова зайнятість, дистанційна зайнятість, телеробота та ін.

В умовах євроінтеграції найбільшої значущості серед нових форм нестандартної зайнятості та організації праці набуває запозичена праця, використання якої здійснюється, як правило, у межах схем аутсорсингу, аутстафінгу та лізингу персоналу [1].

У більшості країн Східної Європи сьогодні в секторі запозиченої праці працюють від 2% до 5% зайнятого населення, але, на думку аналіти-

ків, світова індустрія лізингу персоналу зростає в середньому на 20–30% на рік [4].

Експерти відмічають тенденцію збільшення кількості звернень і українських компаній до послуг компаній-аутсорсерів. На кінець 2016 р. послугами аутсорсингу користувалося близько 35% всіх компаній, що функціонують в Україні (для порівняння: всього 16% на початок 2008 р.), що привело до збільшення зайнятості в компаніях-аутсорсерах на 25–45% [3; 4].

У 2016 р. найпопулярнішими видами аутсорсингу були IT-аутсорсинг (27%), юридичний (25%), бухгалтерського обліку (20%), транспортний (12%) та кадровий (6%), на інші види аутсорсингу припадало 10% усього обсягу даного ринку послуг. Уже декілька років Україна залишається лідером серед так званих «розробників» програмного забезпечення в Центральній і Південній Європі, а сьогодні лідирує в регіоні за кількістю IT-аутсорсингових фірм (3,2 тис.) та чисельністю спеціалістів, які в них працюють (понад 40 тис. осіб). При цьому українські програмісти «коштують» замовникам достатньо дешево: вартість послуг місцевих IT-спеціалістів коливається від 29 до 46 тис. дол. США на рік, що є набагато нижчим, ніж у Німеччині, Польщі та Чехії [4; 5].

Тому потреба в регулюванні ринку праці зумовлена неспроможністю ринкової економічної системи забезпечити: по-перше, відтворення робочої сили належної якості; по-друге, раціональне використання робочої сили; по-третє, повну зайнятість та соціальний захист безробітних.

На сьогодні варто також не відкидати глобальні виклики, що стоять перед ринком праці України. Зокрема, вплив євроінтеграційних процесів на ринок праці України наростатиме завдяки дії таких чинників [3]:

– спрощення і зменшення бар'єрів на шляху руху робочої сили;

– лібералізація соціально-трудових відносин у світі;

– посилення впливу на правові засади та трудові стандарти Міжнародної Організації Праці (МОП);

– підвищення економічної ролі спеціалізованих міжнародних організацій, (МВФ, СОТ, МОП тощо).

Таким чином, на міжнародному рівні державна політика покликана вирішувати такі основні завдання: узгодження фінансово-кредитної, структурної, інвестиційної, зовнішньоекономічної політики із системою цілей регулювання зайнятості в контексті євроінтеграційних процесів.

Література: *1. Бандур С.І. Розвиток соціально-трудових відносин як передумова досягнення продуктивної зайнятості населення / С.І. Бандур // Ринок праці та зайнятість населення. – 2014. – № 1. – С. 8–13. 2. Гришнова Е.А. Развитие человеческого капитала и трансформация форм занятости: взаимовли-*

яние и взаимообусловленность / Е.А. Гришнова, Н.А. Азьмук // Демография и социальная экономика. – 2014. – № 1 (21). – С. 85–94. 3. Новак И. Нестандартная занятость в Украине: социальные риски и контрстратегии профсоюзов [Електронний ресурс] / И. Новак, Б. Оверковский. – К.: Фонд им. Фридриха Эберта (FES), 2011. – Режим доступу: http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikatio nen 4. Смирных Л. Заемный труд: экономическая теория, опыт стран ЕС [Електронний ресурс] / Л. Смирних. – Режим доступу: www.recep.ru/files/documents / SmirnychLaborleasingru.pdf. 5. European Telework Science – stats and facts [Електронний ресурс] //Canadian Telework Association. – Режим доступу: http:// www.ivc.ca/studies/European.html.

❋❋❋

УДК 339.9

Алексєєва Т. І., Назарько Ю. В.

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ЗАГОСТРЕННЯ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

На початку XXI ст. глобалізація змінює з безпрецедентною швидкістю сталу систему світового господарства та міжнародних відносин. Трансформаційні зрушення в економічній, екологічній, геополітичній, соціальній та технологічній системах створюють безпрецедентні можливості, але й одночасно породжують проблеми й ризики, що не визнають національних кордонів окремих держав.

Системний характер глобальних проблем в рамках міжнародного співробітництва між бізнесом, владою і громадянським суспільством актуалізує процес формування регулюючих інститутів, що діють на глобальному рівні, проте є достатньо гнучкими для локального використання в контексті розробки дієвих механізмів їх вирішення [1].

Серед досліджень глобальних тенденцій розвитку світової економіки та глобальних проблем, слід відзначити праці Н. Белікової, С. Внучко, М. Кизима, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, П. Пронози, С. Радзієвської, А. Філіпенка та багатьох інших. Аналіз досліджень зазначених авторів дозволяє дійти висновку про високу актуальність подальшого всебічного аналізу впливу глобалізаційних процесів на виявлення та формування ефективних механізмів подолання глобальних проблем [2].

Для усвідомлення глобальних проблем і пошуку шляхів їх вирішення першорядну роль зіграв Римський клуб, що розпочав свою діяльність у 1968 р. із зустрічі в Академії Деї Линчеи в Римі, звідки пішла назва цієї некомерційної організації. Доповіді Римського клубу (33 доповіді з моменту заснування) зосередили уваги світової спільноти на глобальних проблемах людства й пошуках механізмів їх подолання [3].

Глобальні проблеми, що розглядались Римським клубом, мають комплексний характер й поділяються на два основних блоки:

1. Проблеми, пов'язані з протиріччям між суспільством і навколишнім середовищем (система «суспільство – природа»);

2. Соціальні проблеми, пов'язані з протиріччями всередині суспільства (система «людина – суспільство»).

Римський клуб виділяє шість глобальних цілей – орієнтирів «в якості основних для переходу до сталого, справедливого і «щасливого» світу», серед яких доцільно, на думку авторів, відзначити такі як: пріоритет соціальних цінностей для розвитку сталого і справедливого суспільства; більш справедливий розподіл доходів як всередині, так і між країнами; доступ до гідної роботи, що забезпечує достатній рівень життя, що є невід'ємним правом людини; розгляд екології як стримуючого фактора відносно всіх форм людської діяльності; становлення інституцій управління на місцевому, національному та глобальному рівнях, спроможних керувати переходом до справедливого й стійкого глобального світу [3].

У теперішній час до ключових глобальних викликів сучасності, слід віднести: швидке наростання екологічної кризи; дефіцит традиційних природних ресурсів (вичерпання природних, сировинних та традиційних енергетичних ресурсів); посилення демографічного дисбалансу, пов'язаного з прискореним старінням населення; наростання проблем з продовольчим за-безпеченням; криза глобального економічного управління; криза світового геополітичного устрою однополярного світу; глобальна культурна криза [2; 3].

Всесвітній економічний форум (ВЕФ) – впливова міжнародна організація, яка займається дослідженням глобальних зрушень у світовій економіці зосереджує свою увагу на всебічному аналізі глобальних проблем людства.

Ключовою характеристикою глобальних проблем та ризиків є їх потенційний системний характер, який включає: економічні, екологічні, геополітичні, технологічні та соціальні. До проблем, що пов'язані з навколишнім середовищем, відносять як стихійні лиха (землетруси і геомагнітні бурі), так і такі техногенні, як руйнування екосистем, нестача прісної води, ядерні аварії та проблеми, що пов'язані зі змінами клімату [4].

Геополітична категорія охоплює ризики у політиці, дипломатії, глобальному управлінні, а також конфлікти й злочини. Ризики цієї групи варіюються від тероризму, конфліктів та війн за ресурси, до проблем у сфері управління, що пов'язані з корупцією, організованою злочинністю і незаконною діяльністю у фінансової та інших сферах.

Узагальнюючи різні точки зору світових організацій і вчених на глобальні проблеми людства та глобальні ризики, можна навести такий перелік найбільш вагомих з них (табл. 1).

Таблиця 1

Глобальні проблеми та ризики

Сфера	Проблеми (ризики)
Економічна	дефіцит традиційних ресурсів; фінансові кризи; хронічне безробіття; деформація структур ринків.
Соціальна	старіння населення; продовольча криза; зростання нерівності між багатими та бідними країнами.
Геополітична	міжнародний тероризм; корупція; транскордонна злочинність; криза однополярного світу.
Екологічна	зміна клімату; скорочення лісних масивів; вичерпання ресурсів прісної води; природні катастрофи.
Культурна	конфлікт цивілізацій; духовна деградація; стандартизація цінностей за західним зразком.
Технологічна	кібератаки; колапс мереж; шахрайство з даними та їх крадіжки.

Таблиця складена авторами за матеріалами: [3,4]

Глобальні проблеми як соціально-економічне явище характеризуються масштабністю розповсюдження, складністю зусиль, спрямованих на їх подолання, які неможливо вирішити швидко на рівні окремих країн. Потрібен єдиний міжнародний механізм їх розв'язання і регулювання, визначення міжнародних правових та економічних норм. Великі надії у вирішенні глобальних проблем покладаються на ООН, МВФ, ВТО, регіональні й галузеві організації, котрі мають великий досвід координації міжнародних зусиль, використання ресурсів, регулювання міжнародних економічних відносин.

Джерелами ресурсів та засобами розв'язання глобальних проблем у нинішніх умовах виступають: офіційна допомога з боку економічно розвинених країн країнам, що розвиваються; іноземні приватні інвестиції; застосування економічних важелів управління якістю довкілля, зокрема субсидій і дотацій за виготовлення екологічно чистої продукції, за виконання державних екологічних проектів, стимулювання виробництва

таких зразків транспортних засобів, техніки, які б не завдавали шкоди довкіллю, забезпечували економію всіх паливно-енергетичних ресурсів тощо [5].

Однак для досягнення такого стану необхідно, щоб всі країни змінили підхід до ведення зовнішньої політики, тобто відмовилися від політики конфліктності та конфронтації і перейшли до глобального співробітництва на засадах визнання пріоритетності загально цивілізаційних цінностей.

Література: *1. Кизим М.О., Проноза П.В., Бєлікова Н.В. Аналіз глобальних проблем світового співтовариства та цілей тисячоліття / Кизим М.О., Проноза ПВ., Бєлікова Н.В. // «Проблеми економіки». – № 4. – 2010. – С. 3-8. 2. Бєлікова Н.В. Глобальні проблеми людства в рамках системних реформ в Україні /Бєлікова Н.В. // IY Международная научно-практическая конференция «Качество экономического развития: глобальные и локальные аспекты (24-25 мая 2012 г.). [Електронний ресурс.] – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2012_05_25/1_belikova.php. 3. Римский клуб [Електронний ресурс] Офіційний веб-сайт організації. – Режим доступу: http://www.clubofrome.org/. 4. Внучко С.М. Глобальні проблеми сучасності: причини виникнення та шляхи їх розв'язання /Внучко С.М. // Теорія і методологія політичної науки. Вісник СевНТУ: зб.наук.пр. Вип.145/2013. Серія: Політологія. – Севастополь. – 2013. – С.95-99.5. Радзієвська С. Глобальні економічні процеси та Україна /Радзієвська С. //Міжнародна економічна політика. –2014. – №1 (20). – С.80-104 [Електрон. ресурс.] – Режим доступу: http://iepjournal.com/journals/20/2014_5_Radzievska.pdf*

❋❋❋

УДК 339.137.2

Битченко Д. В.

ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Конкурентоспроможність країни визначається здатністю її економіки створювати умови для покращення власних світових економічних зв'язків, здатністю постійно адаптуватися до зміни ситуації на світовому ринку та розробляти науково-обґрунтовану стратегію розвитку [3].

Вперше в економічній теорії термін «конкуренція» запровадив у науковий обіг А. Сміт. Суть конкуренції та методологічні основи її аналізу він розглядає на мікрорівні як суперництво між виробниками товарів.

Конкуренція розглядається А. Смітом як:

– стан ринкової системи, коли контрагенти ринку під впливом будь-яких факторів починають боротьбу за кращі умови виробництва, збуту, що зрушує ринкову рівновагу;

– форма поведінки;

– аналіз, що обмежується положенням про досконалу конкуренцію.

А. Сміт у своїх дослідженнях доводив, що вихідні поняття конкурентоспроможності на світовому ринку можна розкрити завдяки елементарній моделі часткової рівноваги, що передбачає наявність двох країн, які виробляють однакові товари, але з різними витратами.

Обґрунтовуючи політику вільної конкуренції у праці «Дослідження про природу та причини багатства народів» він сформулював поняття «абсолютної переваги». Він вважав, що кожна країна завжди виробляє один або декілька товарів з меншими витратами, ніж за кордоном. Саме абсолютні переваги є основою того, що можна вважати конкурентоспроможністю як окремих фірм, так і економіки в цілому. Продаючи за кордоном надлишки конкурентоспроможних товарів, країна збільшує національне виробництво, зайнятість, доход і багатство [1].

Д. Рікардо у роботі «Початок політичної економії та оподаткування» сформулював теорію порівняльних переваг. З її допомогою він пояснював вигідність зовнішньоекономічних операцій різницею витрат виробництва в різних країнах за умов, коли виробники порівнюють пропорції обміну одного товару на інший і всередині країни, і за її межами (приклад з сукном та вином). Але ним не пояснюється чому саме ресурс (робочий час) має різну продуктивність у різних галузях.

Таким чином, необхідною умовою конкурентоспроможності в світовій торгівлі є виробництво в різних країнах світу одних і тих самих товарів з різними витратами. Кожній країні вигідно спеціалізуватись на тих товарах, по виробництву яких вона має найнижчі затрати [1].

Рікардо виходив з того, що принцип порівняльних переваг при вільній торгівлі діє автоматично і сам по собі призводить до спеціалізації.

Теорія Хекшера-Оліна додала до чинників конкурентоспроможності нові: ступінь забезпеченості ресурсами і тип використання факторів виробництва (екстенсивний або інтенсивний). Далі були нові відкриття в теорії міжнародної торгівлі, такі як парадокс Леонтьєва, «розоряюче зростання», «голландська хвороба» та інші.

Засновник неокласичного напрямку в економічній думці, відомий англійський економіст А. Маршалл у роботі «Принципи політичної економії» (1890 р.) досліджував ідеї щодо попиту та пропозицій торгівлі і разом з Ф. Еджоутом реалізував це в графічній формі. Маршалл обґрунтував механізм автоматичного встановлення рівноваги на ринку з допомогою досконалої конкуренції та дії законів граничної корисності і граничної продуктивності. Можливість для збільшення конкурентних

переваг продукції з'являється тоді, коли певний фактор виробництва використовується не в повному обсязі, і масштаби виробництва не забезпечують мінімуму витрат. Критерієм конкурентоспроможності в межах цієї моделі є наявність у виробника таких факторів, що можуть бути використані з вищою продуктивністю. Одним із найважливіших факторів, що дає можливість утримувати переваги над конкурентами, є людський капітал. А. Маршалл стверджував, що коли підприємець розподіляє ресурси найкращим чином, то він отримує найбільшу (граничну) віддачу від кожного фактора виробництва, на яку тільки здатне його підприємство. А якщо будь-який з них використовується надмірно, то він отримує «спадну віддачу», бо решта факторів можуть не встигати за ним [2].

Теорія монополістичної конкуренції Чемберліна належить до школи вчених, яку представляли Леонтьєв, Шумпетер. Він побудував модель недосконалої конкуренції, яка відповідає таким вимогам:

– диференціація продукції;

– кількість продавців росте, ринок відкритий;

– будь-яке виробництво має право виробляти товар цієї групи.

Значний вклад в обґрунтування теоретичної моделі різних форм конкурентної боротьби внесли Й.Шумпетер та Ф.Хаєк. Акцент у трактуванні конкуренції переноситься на аналіз структури ринку та тих умов, що панують на ньому, тобто на структурний підхід [1].

Шумпетер розвиває функціональний підхід до визначення конкуренції, описуючи роль і функції конкуренції в економіці. Він визначає конкуренцію, як суперництво старого з новим. Нововведення скептично сприймаються ринком, але, якщо їх здійснювати з новаторським підходом, то саме конкуренція виштовхує з ринку старі підприємства. Концепція ефективної конкуренції, на основі інновацій Й.Шумпетера, лежить в основі еволюційної теорії. Він довів, що ефективна конкуренція можлива лише за умови динамічної економіки, яка ґрунтується на поширенні новинок у різних формах. Це виробництво нових товарів, застосування нової технології, техніки, освоєння нових ринків збуту, перехід до раціональніших форм організації і методів управління. Визначальне значення в економіці повинна відігравати не конкуренція цін або якості, а конкуренція нововведень, бо саме інновації і підприємництво є головними чинниками формування конку-рентних переваг країн. Технологічно розвинені держави здатні досягнути інноваційних переваг при виході на світовий ринок нових науко-містких товарів. Інновації дають можливість отримувати монопольні прибутки державам [4].

Хаєк розглядає конкуренцію з іншої сторони і називає її «процедурою відкриття». На його думку, тільки завдяки конкуренції, приховане стає явним. Конкуренція відкриває лінію поведінки фірми та її успішність.

XX ст. завершилося висуненням концепції конкурентних переваг М. Портера. Портер представив дану модель в книзі: «The Competitive Advantage of Nations» («Конкурентні переваги націй»), провівши дослідження в 10 провідних торгових країнах. На основі вивчення практики компаній 10 провідних індустріальних країн, на які припадає майже половина світового експорту, М. Портер розробив концепцію «міжнародної конкурентоспроможності націй» [4].

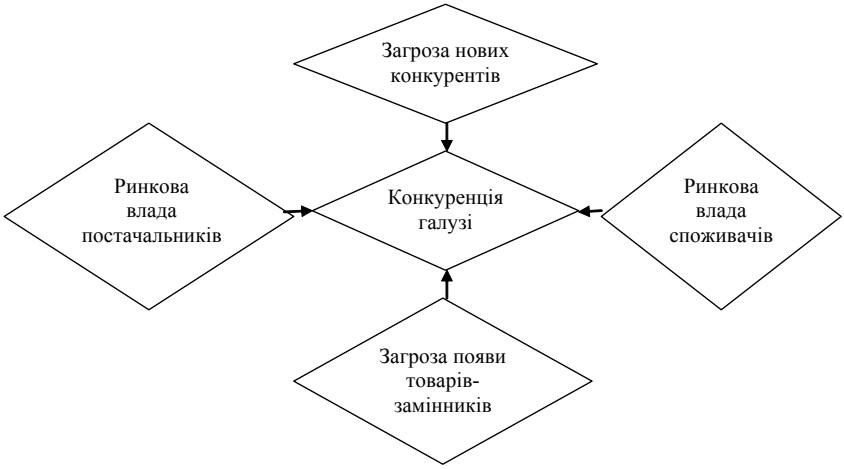

Рис. 1. Модель п'яти сил конкуренції М. Портера [4]

На думку М. Портера, головними детермінантами конкурентоспроможності країни, а відтак і розвитку сучасної зовнішньої торгівлі є:

– факторні умови;

– умови попиту;

– стан споріднених та обслуговуючих галузей;

– стратегії фірми в певній конкурентній ситуації.

Наведені параметри М.Портер називає ще властивостями країни.

На думку вчених, XXI ст. є етапом революційних рішень та інновацій у бізнесі. Конкуренція це вже «не продукт проти продукту», а «ефективність проти ефективності», «нелінійна інновація проти лінійної». Переможуть ті країни, які займаються новими видами бізнесу, прийматимуть нестандартні рішення, будуть використовувати нелінійні інновації.

Література: *1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г.Л. Азоев – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с. 2. Ахматова М. В.*

Теоретические модели конкурентоспособности /М.В. Ахматова – М: Маркетинг – № 4, 2003 – С. 25–38. 3. Гельвановский М. Конкурентоспособность в микро-, мезо- и макроуровневом измерениях / М. Гельвановский, В. Жуковская, И. Трофимова // Российский экономический журнал. – № 3, 1998 – С. 67–78. 4. Портер, М. Конкуренция: пер. с англ. / М. Портер. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2002. – 496 с.

❋❋❋

УДК 339.564:004.9

Бірюкова А. В., Матюшенко І. Ю.

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ США, ЄС І ЯПОНІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У статті проведено аналіз основних трендів, що виникають у таких розвинених країнах, як США, ЄС і Японія, щодо вирішення глобальних проблем людства. У результаті проведених досліджень встановлено сучасні глобальні тенденції розвитку світової економіки і суспільства, а також визначені основні технологічні області, що впливатимуть на глобальну економіку, а саме: управління ходом захворювання; регулювання приросту населення; генномодифіковані зернові культури; управління водними ресурсами; біо- і сонячна енергетика; рішення з обробки даних; соціальні мережі; технології «розумного» міста; робототехніка; віддалені й автономні транспортні засоби; адитивне виробництво/3D-друк.

Ключові слова: глобальні проблеми, пріоритетні технологічні області, глобальна економіка.

Постановка проблеми. Розвиток кожної країни світу повинен бути підпорядкований певній цілі – як правило, це покращення якості життя населення. Сьогодні людство стикнулося з цілою низкою глобальних проблем, на вирішення яких, а також специфічних національних проблем, що існують у кожній країні світу, і повинна бути спрямована діяльність держави і суспільства. Як свідчить світовий досвід, тільки модель випереджального розвитку спроможна забезпечити країні розв'язання цих проблем за рахунок успішного розвитку в науково-технічній та інноваційній сфері. Розглянемо основні тренди, що виникають у таких розвинених країнах, як США, ЄС і Японія, щодо вирішення глобальних проблем людства.

Аналіз останніх публікацій з теми. Зазначеною проблемою займається багато сучасних вітчизняних і зарубіжних учених, таких як А. Голіков, О. Довгаль, М. Кизим, І. Матюшенко, П. Проноза, Ш. Омаров, Дж.

Ріфкін й ін. [1–4]. Однак, питання пошуку вирішення вищевказаних проблем в умовах нестачі інноваційно-інвестиційних ресурсів вимагає подальшого вивчення.

Ціль статті. Провести аналіз глобальних викликів перед розвиненими країнами – США, ЄС і Японією, та визначити основні технологічні області, що впливатимуть на глобальну економіку.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 2001 року, Національна рада США з розвідки (NIC) фінансує по лінії Національного інституту з досліджень у галузі оборони (NDRI) науково-аналітичні роботи з питань визначення тенденцій розвитку світової науки і технологій у рамках компанії Rand Corporation (Rand Corp.) [5–7].

У грудні 2012 року NIC оприлюднила черговий «Глобальний прогноз-2030: «Альтернативні світи», в якому визначені основні глобальні тренди і «тектонічні зсуви» на період 2015–2030 рр. [7]. Зокрема, при розгляді проблем впливу нових технологій у вказаному прогнозі робиться акцент на питанні: «Чи будуть вчасно розроблені технологічні прориви, щоб підвищити економічну продуктивність і вирішити проблеми, викликані зростанням населення світу, швидкою урбанізацією та змінами клімату?». В цьому прогнозі підкреслюється, що саме «…недержавний світовий рух за нові технології, недержавні суб'єкти візьмуть на себе ініціативу у вирішенні глобальних проблем». У табл. 1 наведено результати вказаних прогнозів [3, 7, с. 10–13].

Так, за оцінками NIC, у першій половині XXI ст. країни ЄС, США і Японія ризикують стати неконкурентоспроможними за низкою високих технологій у порівнянні з Китаєм та Індією, які завдяки стрибкоподібному економічному розвитку продовжують посідати провідні позиції в окремих інноваційних і високотехнологічних галузях [6–8]. Сьогодні пріоритети науково-технологічної та інноваційної політики США спрямовані на революційне перетворення глобальної економіки та системи світової безпеки у XXI столітті з метою досягнення й утримання лідерства США у світовій політиці.

За результатом цього прогнозу визначені основні технологічні області, що будуть впливати на глобальну економіку до 2030 року, в тому числі: (1) у галузі охорони здоров'я пріоритетні технології будуть спрямовані на управління процесом захворювання та регулювання приросту населення; (2) у забезпеченні продовольством і водою – на виробництво генномодифікованих зернових культур, точне землеробство й управління водними ресурсами; (3) в енергетиці – на біоенергетику та сонячну енергетику; (4) у проривних галузях науково-технічного розвитку,

Таблиця 1

Основні глобальні тренди на період 2015–2030 рр. у Глобальному прогнозі 2030 «Альтернативні світи» NIC та Rand Corp, 2012 р. [3, 7, с. 10]

Глобальні тренди	Зміст змін
Мегатренди	
Індивідуальні можливості	Розширення індивідуальних можливостей прискориться внаслідок зменшення бідності, зростання глобального середнього класу, більш високого рівню освіти, широкого використання нових комунікацій і виробничих технологій, а також досягнень у охорони здоров'я
Поширення влади	Ніхто не буде гегемоном. Влада перейде до мереж і коаліцій в багатополярному світі
Демографічні шаблони	Демографічна дуга нестабільності буде звужуватися. Економічне зростання може знижуватися в країнах «старіння». Шістдесят відсотків населення світу житиме в урбанізованих районах; міграція буде збільшуватися
Вода, їжа, енергетичні ресурси	Попит на ці ресурси буде істотно зростати за рахунок збільшення населення земної кулі. Вирішення проблем, що відносяться до одного товару. буде пов'язане з пропозицією і попитом на інші
Зміна правил гри	
Передкризова глобальна економіка	Чи буде глобальний дисбаланс і волатильність серед гравців з різними економічними інтересами призводити до краху? Або збільшення кількості лідерів завдяки багатополярності призведе до збільшення пружності в глобальному економічному порядку?
Розрив в управлінні	Чи будуть в змозі уряди і установи адаптуватися досить швидко, щоб використати зміни, а не бути перевантажені ними?
Потенціал для збільшення конфліктів	Чи будуть швидкі зміни і зміни у владі призводити до більшої кількості внутрішньодержавних і міждержавних конфліктів?
Збільшення регіональної нестабільності	Чи зможе регіональна нестабільність, особливо на Близькому Сході і в Південній Азії, перекинутися на весь світ і створити глобальну невпевненість?
Вплив нових технологій	Чи будить будуть розроблені вчасно технологічні прориви, щоб підвищити економічну продуктивність і вирішити проблеми, викликані зростанням населення світу, швидкою урбанізацією та змінами клімату?
Роль США	Чи зможуть США працювати з новими партнерами у новій міжнародній системі?
Потенційні світи	
Двигуни, що загальмували	У найбільш вірогідному сценарії найгіршого існують ризики міждержавного збільшення конфліктів
Привабливість США у світі	Китай і США співпрацюють з цілої низки питань, що призводить до більш широкого глобального співробітництва
Джин може вийти з пляшки	Нерівність може призвести до вибуху, якщо деякі країни стають переможцями, а інші – ні
Нерівність країн збільшує соціальну напруженість	Без сумніву, сьогодні США більше не «глобальний поліцейський». Недержавний світовий рух за нові технології, недержавні суб'єкти візьмуть на себе ініціативу у вирішенні глобальних проблем

зокрема: (а) в інформаційно-комунікаційних технологіях – на рішення з обробки даних, соціальні мережі та технології «розумного» міста; (б) в автоматизації і промисловому виробництві – на робототехніці, віддалених і автономних транспортних засобах, адитивному виробництві / 3D-друці [7, с. 86–100].

В рамках Європейського Союзу перспективи розвитку в умовах глобальних викликів розглядаються, як правило, спеціальними групами експертів високого рівня, що займаються форсайтом з певних напрямів. При цьому інноваційна політика країн ЄС, на відміну від США, переважно націлена на вирішення соціально-економічних проблем технологічного розвитку, на підвищення рівня й ефективності освіти, посилення можливостей і підвищення освітнього й інтелектуального потенціалу європейського суспільства.

У 2015 році Єврокомісія опублікувала доповідь «Глобальні тенденції в 2030 році: Чи може ЄС відповідати на виклики заздалегідь?» [8]. Зокрема у доповіді визначено головні тенденції у розрізі промислового перетворення і науково-технічної революції у світі і ЄС, а саме: (1) прогнозується, що технологічна революція на основі нової промислової продукції, біонауки, зв'язку і цифрових процесів буде перетворювати суспільство; швидкість технологічних змін прискориться; автономні процеси прийняття рішень будуть швидко зростати; Європа і Сполучені Штати залишаться світовими лідерами в галузі науки і створення знань, хоча зберігаються побоювання щодо розвитку прикладних досліджень; (2) невизначеністю є швидкість конвергенції технологій, а потенційно фундаментальні наслідки впливу технологій на людей і суспільство можуть спровокувати непередбачувані соціальні реакції; (3) до непередбачуваних наслідків слід віднести можливі прориви в збільшенні тривалості життя, а також те, що ймовірна велика кібервійна буде мати системні наслідки. У табл. 2 наведено характеристику трьох основних революцій, визначених у звіті «Глобальні тенденції у 2030 році».

Три «революції», що вказані вище, матимуть значні наслідки для ЄС та його держав-членів, як у період до 2030 року і за його межами, а також для негайних політичних рішень на п'ять років уперед. У доповіді також визначені п'ять основних і взаємозалежних стратегічних проблем для ЄС, які повинні бути розглянуті в наступні роки. Ці проблеми будуть включати: (1) необхідність перепрофілювання економіки; (2) сприяння суспільним змінам та інноваціям; (3) боротьба зі зростанням нерівності та зростанням соціального відчуження; (4) збільшення індивідуальних можливостей і демократії, а також (5) підвищення міжнародної ролі ЄС.

Таблиця 2

Характеристика трьох основних революцій, що визначені у звіті Європейської комісії «Глобальні тенденції у 2030 році» [3, 8, с. 7–8]

Назва	Зміст	Наслідки
Економічна і технологічна революція	Конвергенція технологій та поширення інструментів, доступних для будь-яких країн, перетворять економіку та суспільство	Продовження конвергенції цифрових, біологічних і промислових технологій, а також поширення цифрових інструментів, доступних і недорогих для великої кількості людей і на будь-які цілі, надають можливість докорінно змінити економіку і суспільство. Нове «суспільство знань» збільшить можливості для зростання продуктивності і добробуту, розширення прав і можливостей особистості. Соціальні зрушення можуть включати також подальше зростання безробіття серед працівників низької кваліфікації, збільшення нерівності та зубожіння середніх класів у розвинених країнах, у тому числі в Європі. Виникає потреба у передбаченні, оскільки відсутність чіткого осмислення, небажання своєчасно діяти (тобто саме тоді, коли дія буде простою і ефективною), очікування доти, поки не з'являться кризові явища – це риси, які складають циклічне повторення історії
Соціальна та демократична революція	Більше можливостей для включення суспільства до соціально-економічних процесів; особистості будуть більш творчими і менш готовими віддавати роботі свій життєвий час, водночас вони будуть більш вимогливими і критичними	Така еволюція надає можливість країнам принципово омолодити свої «соціальні контракти» і винайти нові форми управління, але водночас буде важче розробляти колективні угоди й формувати спільні підходи за допомогою традиційних структур, таких як політичні партії чи профспілки. Збільшуються вимоги суспільства щодо більшої підзвітності та прозорості на різних рівнях управління
Геополітична революція	Зростання в Азії все більше призводить до того, що глобальне домінування країн європейського континенту і США, яке продовжувалося близько двох століть, добігає кінця	Закінчення домінування європейських країн і США разом з появою інших держав в Африці та Латинській Америці призведе до більш багатополярного світу. Глобалізація продовжиться, але буде все більше залежати від нових учасників із різними економічними і геополітичними інтересами

Японія серед азійських країн вже досить довгий час має державні стратегію і програми розвитку в умовах глобальних викликів, перш за все, з урахуванням як технологічної конвергенції і синергії, так і соціально-економічних наслідків впровадження таких технологій. При цьому такі розвинені азійські країни, як Індія, Китай, Південна Корея і Сінга-

пур, поки що мають розрізнені програми досліджень із нанотехнологій, біотехнологій та ІКТ і не включають оцінку соціальних наслідків впровадження цих технологій.

У Японії Національний інститут науково-технологічної політики (NISTEP) і Науково-технологічний центр форсайту Міністерства освіти, культури, спорту, науки і технологій (MEXT) готують звіт з виконання чергової Національної програми науково-технологічного форсайту, на основі якого Радою з науки і технологічної політики (CSTP) Японії готуються Базові плани розвитку науки і техніки (БПРНТ), що встановлюють напрями науково-технічної політики Японії протягом п'яти років. Кожний план створюється як на основі базового Закону з розвитку науки і технологій, так і з урахуванням консультацій з Прем'єр-міністром. Він є результатом роботи Ради з науки, технологій та інновацій, яка розробляє чорновий варіант плану. Існують два центральних питання в рамках Базового плану розвитку науки і технологій: системні інновації і визначення найбільш важливих областей досліджень.

У грудні 2015 року уряд Японії затвердив П'ятий Базовий план розвитку науки і техніки на 2016–2020 рр., в якому Рада з науки і техніки MEXT визнала за важливе звернути більше уваги на створення умов для розбудови кар'єри для молодих науковців, забезпечення різноманітності фундаментальних досліджень, а також створення інноваційних систем, які пов'язують із впровадженням соціальних реформ [9]. Крім того, було визнано за важливе необхідність реагувати на останні зміни в соціально-економічних процесах, таких як: (1) зниження чисельності населення; (2) розширення глобалізації; (3) посилення глобальної конкуренції; (4) конкретизація суспільства, заснованого на знаннях; (5) настання «розвиненого кіберсуспільства»; (6) зміни в безпеці навколишнього середовища; (7) падіння репутації науковців і дослідників після землетрусу у Східній Японії і недобросовісної дослідницької практики; (8) поглиблення глобальних проблем.

Висновки. У результаті проведених досліджень встановлено, що до сучасних глобальних тенденцій розвитку світової економіки і суспільства слід віднести: (1) людська раса старішає, одночасно зростає середній клас і розширюється нерівність; (2) сталий розвиток світової економіки стає більш уразливим до викликів і слабких сторін глобалізації; (3) революція технологій перетворює суспільство, при цьому оцифровування є фактором і наслідком радикальних, незворотних змін; (4) дефіцит ресурсів стає більш проблемним із зростанням споживання енергії і перехідною структурою виробництва; (5) взаємозалежність країн, що сьогодні

є фактом глобального життя, не супроводжується зміцненням глобального управління, при цьому світовий порядок стає більш крихким і непередбачуваним. Як наслідок, одночасно відбуваються економічна і технологічна революція, соціальна і демократична революція, геополітична революція. На основі глобальних прогнозів розвитку світової економіки до 2030 року можна зробити висновок, що основними технологічними областями, які впливатимуть на глобальну економіку у цей період, будуть: (1) управління ходом захворювання; (2) регулювання приросту населення; (3) генномодифіковані зернові культури; (4) управління водними ресурсами; (5) біо- і сонячна енергетика; (6) рішення з обробки даних; (7) соціальні мережі; (8) технології «розумного» міста; (9) робототехніка; (10) віддалені й автономні транспортні засоби; (11) адитивне виробництво/3D-друк.

Література: *1. Декларация тысячелетия Организации Объединенных Наций // Организация Объединенных Наций: сайт. URL: http://www.un.org/russian/document/declarat/summitdecl.html. 2. Кизим М. О., Проноза П. В., Омаров Ш. А. Проблеми та цілі розвитку України у світі глобальних проблем світової спільноти: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2010. 96 с. 3. Матюшенко І. Ю. Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія. Харків: ФОП Александрова К. М., 2016. 556 с. 4. Ріфкін Дж. Третя промислова революція: Як горизонтальні взаємодії змінюють енергетику, економіку і світ в цілому. – М.: Альпіна нон-фікшн, 2014. 410 с. 5. Global Trands 2020: Mapping the Global Future // National Intelligence Council. 2004. 123 p. URL: http://www.dni.gov/files/documents/Global%20Trends_Mapping%20the%20Global%20Future%202020%20Project.pdf. 6. Global Trands 2025: A Transformed World // National Intelligence Council. 2008. 120 p. URL: http://www.aicpa.org/research/cpahorizons2025/globalforces/downloadabledocuments/ globaltrends.pdf 7. Global Trands 2030: Alternative Worlds // National Intelligence Council. 2012. 166 p. URL: http://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf. 8. Global Trends to 2030: Can the EU meet the challenges ahead? // European Strategy and Policy System – Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2015. URL: http://europa.eu/espas/pdf/espas-report-2015.pdf. 9. Report on The 5th Science and Technology Basic Plan // Council for Science, Technology and Innovation Cabinet Office; Government of Japan. December 18, 2015. URL: http://www8.cao.go.jp/cstp/kihon keikaku/ 5basicplan_en.pdf*

❋❋❋

УДК 339.92

Василенко Д. О.

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ЯК СКЛАДОВА ЦИКЛІЧНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф.Гончаренко В. В.

Поширення глобалізаційних процесів, які з наростаючою активністю охоплюють всі сфери світової економіки, зумовлює виникнення дисбалансів розвитку. Останні у свою чергу, на фоні високого рівня динамізму і віртуалізації господарства трансформуються у передумови світових економічних криз. В умовах глобалізації кризи охоплюють, у більшій мірі, країни інтегровані у світогосподарську систему і набувають при цьому системних властивостей [1].

Сутність світових економічних криз досліджували такі зарубіжні вчені як: Ф. Аллен, В. Бітер, А. Веласко, О. Жан, П. Ізард, Дж. Кальво, П. Кругман, Л. Каватарі, Дж. Кауфман, Ж. Корсеті, П. Кругман, Н. Маріон, М. Монтес, А. Песенті, А. Сазерленд, Дж. Сорнетте, Дж. Сорос, Дж. Стігліц, Дж. Тобин, Р. Флуд, Є. Хансен, С. Хоффман та інші. В їх дослідженнях розкриті підходи щодо визначення сутності світових економічних криз у розрізі причин, що їх зумовлювали.

Економічна криза – це значне порушення рівноваги в господарській системі, яке часто супроводжується втратами і розривом зв'язків у виробництві та ринкових відносинах, що, в остаточному підсумку, веде до дисбалансу функціонування економічної системи в цілому.

З того часу як у рамках капіталістичного суспільства відбувся перехід до індустріального виробництва, виникли середньострокові економічні коливання, що прийняли циклічний характер. Цикл містить у собі ряд фаз, які послідовно змінюють одна одну, у тому числі криза. Вся справа у тому, що макроекономіці властиві два стани: а) стан рівноваги, коли економічний ріст іде немов по прямій траєкторії (випуск продукції збільшується пропорційно росту виробничих факторів); б) стан нерівноваги (незбалансованості), коли господарський розвиток спричиняє коливання в динаміці виробництва. Саме такий стан найбільш характерний для макроекономіки.

Економічні коливання являють собою відхилення від стабільного стану найважливіших параметрів економіки – обсягу виробництва, рівня цін, зайнятості населення, норми прибутку та ін. Коливання фактичного обсягу виробництва навколо його потенційної величини, що досягається за умови повної зайнятості в економіці, називаються економіч-

ними коливаннями, або економічним циклом [2, с. 252]. Економічний цикл можна визначити як часовий інтервал між двома якісно однаковими станами економічної кон'юнктури.

Особливе місце в розробці теорії циклічності належить вченому Н. Д. Кондрат'єву. Структура кондрат'євських циклів досить проста. Зростаюча стадія охоплює період тривалої переваги високої господарської кон'юнктури в міжнародній економіці (фази – пожвавлення і підйом) тривалістю близько 20–30 років, коли вона розвивається динамічно, легко переборюючи короткочасні неглибокі спади. Спадаюча стадія (фази – спад і депресія) – це період тривалої переваги низької господарської кон'юнктури, тривалістю близько 20 років, коли незважаючи на тимчасові підйоми, домінують депресія і слабка ділова активність, внаслідок чого світова економіка розвивається хитливо, упадаючи часом у глибокі кризи. Таким чином, початку зростаючій стадії обов'язково передують період кризи й депресії. Як не дивно, але саме в періоди депресії економіка найбільш сприйнятлива до інновацій. Депресія змушує шукати можливості для виживання, а інноваційний процес може їх надати. Уперше цей факт установив німецький дослідник Г. Менш і назвав його «тригерним ефектом депресії», маючи на увазі, що депресія запускає інноваційний процес. М. Менш також показав, що інноваційний процес є нерівномірним і циклічним, і щораз цей процес закінчується утворенням кластерів інновацій у процесі дифузії. Американський дослідник К. Фрідмен затверджував, що це відбувається під час пожвавлення [3, с. 110]. Очевидно, час запуску інноваційного процесу займає значний період, що охоплює фазу депресії й частково початок фази пожвавлення. Але лише зовсім недавно М. Хироока, на основі аналізу великого масиву емпіричних даних, довів існування тісної кореляції дифузії інновацій і великих циклів Кондрат'єва й підтвердив, що дифузія нововведень, завдяки механізму самоорганізації вибірково збирає кластер інновацій уздовж підйому великого циклу Кондрат'єва. Таким чином, дифузія нововведень повністю синхронізується зі зростаючою стадією циклу Кондрат'єва й досягає насичення в області найвищого піка циклу [4, с. 98]. Як висновок: успіх державної інноваційної політики цілком залежить від здатності уряду передбачати і активно сприяти інноваційному процесу в періоди депресії й пожвавлення, коли має місце синергетичний ефект їхнього посилення. Навпроти, якщо підтримка уряду здійснюється із запізненням, ефективність інновацій значно знижується.

Здається, немає жодного видатного сучасного економіста або економіста минулого часу, який би не звертався до проблеми циклів: К. Жуг-

ляр, К. Маркс, М. Туган-Барановський, Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон, Дж. Хікс, Ф. Хайек, Н. Кондрат'єв, Й. Шумпетер, Я. Тінберген, Е. Хансен та інші. На сьогоднішній день існують такі теорії:

1. Теорії, у центрі уваги яких перебуває дія ефектів мультиплікатора й акселератора, що породжує циклічність коливань ВВП. Ріст інвестицій на певну величину може збільшити національний доход на багаторазово більшу величину внаслідок ефекту мультиплікатора. Дохід, що зріс, у свою чергу, викличе в майбутньому випереджальний ріст інвестицій внаслідок дії акселератора. Все це приводить до порушення макроекономічної рівноваги.

2. Теорії політичного ділового циклу, що бачать причини макроекономічних коливань у діях уряду в області кредитно-грошової й податково-бюджетної політики. Передбачається, що уряд повністю володіє цими двома інструментами макроекономічної політики [5, с. 259].

3. Теорії рівноважного економічного циклу, згідно яким циклічність пояснюється не коливаннями випуску продукції навколо тренда потенційного ВВП, а коливаннями, або зрушеннями самого тренда у короткостроковому періоді часу.

4. Теорія реального ділового циклу, відповідно до якої передбачається, що причиною макроекономічних коливань можуть бути шокові зміни продуктивності в одному або декількох секторах, а в більш широкому сенсі – шокові зміни в технології виробництва.

5. Нерівновага в грошово-кредитній сфері. Найбільш широко й послідовно розглядається цикл, як грошове явище в роботах англійського економіста Хоутрі. Він стверджував, що вивчення грошового потоку є єдиною причиною зміни економічної активності, чергування періодів процвітання і депресії, жвавої й млявої торгівлі.

6. Теорія нововведень. Ця версія пояснення економічних коливань зводить справу до технічних нововведень та удосконалювань, до залучення в експлуатацію нових ресурсів та освоєнню нових територій. Ця точка зору властива таким економістам як Віксель, Шпітгоф, Шумпетер.

На їхню думку, безліч нововведень, що з'являються в період процвітання, є саме тим самим фактором, що порушує рівновагу і настільки змінює умови промислового життя, що після цього неминуче наступає період перебудови цін, вартості і виробництва [5, с. 265]

7. Психологічна теорія. Велике місце психологічна теорія зайняла в роботах англійського економіста Пігу. Під психологічними причинами Пігу розуміє зміни в людських думках, що виникають крім тих змін в очікуваннях, які викликаються змінами активних факторів, на яких будується судження.

Таким чином, зважаючи на багатоаспектність і різнорідність світових економічних криз, їх необхідно розглядати як окрему економічну систему, що входить до складу більшої системи-світової економіки і проявляє свої властивості в певних умовах функціонування з метою оновлення [6]. Враховуючи, що економічні кризи різняться між собою параметрами (масштабами, глибиною, сферами прояву тощо), отже мають різні властивості, тому є підстави розглядати світову економічну кризу як специфічну (особливу) форму економічної системи.

Література: *1. Мельник А.О. Еволюція вчень сутності світової економічної кризи / А.О. Мельник // Вісник Тернопільського економічного національного університету. – 2011. – № 5-2. – С. 208-218; 2. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. – М.: Экономика, 2002. – 767 с.; 3. Мэнсфилд Э. Экономика научно-технического прогресса. – М.: Прогресс, 1970. – 238 с.; 4. 54 Хикс Дж. Теория экономической истории. Пер. с англ. – М.: Вопросы экономики, 2003. – 224 с.; 5. Козик В.В. та ін. Міжнародна економіка та міжнародні економічні відносини: Практикум. – 2-ге вид. – К.: Вікар, 2006. – 589 с.; 6. Міжнародні економічні відносини [Текст]: підручник / за ред. А.П. Голіков, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ, 2015. – 465 с.*

❋❋❋

УДК 334.758:615

Васьковська Д. В.

ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗРОСТАННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КОРПОРАЦІЙ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.

У сучасних економічних умовах компанії знаходяться у пошуку ефективних методів для розвитку, підвищення конкурентоспроможності, зростання рентабельності та вартості. Одним з таких методів є стратегія злиття і поглинання. Угодами по злиттю і поглинанням називають угоди, які супроводжуються переходом прав власності та контролю над компанією від колишніх акціонерів до нових. Відмінною ознакою таких угод є збільшення масштабів бізнесу нового власника.

Особливістю фармацевтичного бізнесу є те, що для виходу на ринок нового препарату необхідні не тільки дорогі дослідження, але й клінічні випробування. Крім цього, патентний захист забезпечує нетривалий період монопольного використання свого винаходу, а потім на ринок виходять так звані дженерики. Тому, в фармацевтичному секторі можуть успішно працювати тільки великі корпорації, для яких операції по злиттю і поглинанням є необхідною умовою продовження своєї діяльності.

У фармацевтиці найбільш часто зустрічається горизонтальний вид злиття компаній, тобто об'єднання компаній однієї галузі, що виробляють один і той же виріб або здійснюють одні й ті ж стадії виробництва [4, с. 113-114]. Прикладом успішної горизонтальної інтеграції може слугувати злиття двох фармацевтичних гігантів «Кіба-Гейдж» і «Сандоз», в результаті якого утворився гігант, що входить до десятки світових компаній по загальній капіталізації (ринкової вартості акцій) – «Новартіс». Упродовж 2000–2008 років провідними фармацевтичними компаніями у країнах ЄС було створено більше 450 стратегічних альянсів [1, с. 160].

У фармацевтичній галузі після зростання обсягу угод злиттів і поглинань у 2011 році спостерігався їх спад у 2012–2013 рр. Але це не зменшує бажання ТНК покращити свою ефективність і прибутковість та посилити свої конкурентні переваги в цій галузі в найкоротший період. Вже протягом першого кварталу 2014 року вартість операцій транскордонних злиттів і поглинань перевищила обсяг таких угод за весь 2013 рік (22,8 млрд дол. США у межах 55 угод). Підтвердженням зростаючого інтересу фармацевтичних ТНК до транскордонних злиттів і поглинань є придбання японською компанією Daiichi Sanky індійської компанії Ranbaxy Laboratories [2, с. 15; 3, с. 162].

Протягом останніх 10 років у корпораціях фармацевтичної промисловості відзначається зростання доходів у кілька разів. Одночасно зростають кошти, витрачені на проведення науково-дослідних робіт (табл. 1).

Дані таблиці свідчать про провідне становище «Pfizer» (США) у рейтингу щорічних обсягів продажу не тільки протягом 2015 року, а й останнього десятиліття. За цей час компанії вдалося більше ніж подвоїти свої доходи. Водночас, удвічі зросли витрати на наукові дослідження [3, с. 165].

Досить стрімкий ріст спостерігається в компанії «Novartis» (Швейцарія), яка слідує відразу за лідером. Поряд з інтенсивним проведенням інноваційної діяльності та завдяки швидкому накопиченню капіталу важливе місце в розвитку багатьох фармацевтичних корпорацій займає політика злиття і поглинання. Наприклад, компанії «Aventis» (Франція) і «Sanofi-Synthelabo» (Франція) у 2001 р. знаходилися на 6-й та 13-й позиціях у рейтингу світових фармацевтичних компаній за обсягом річних доходів. Об'єднавши свої ресурси, можливості та наукові досягнення у період від 2005 р. до 2010 р. корпорація «Sanofi-Aventis» наразі стабільно займає п'яту позицію [1, с. 162; 5]. «Roche» (Швейцарія), яка займає третю сходинку, у період за останні 10 років відчутно збільшила свої прибутки. Водночас, «Roche» витратила 27% на проведення НДДКР, що свідчить про значне фінансування інновацій.

Таблиця 1

Доходи та витрати фармацевтичних корпорацій на НДДКР у 2015 році, млн дол. США

№ з/п	Назва компанії (штаб-квартира)	Чисті продажі	Витрати НДДКР
1	Pfizer (США)	43112	7678,0
2	Novartis (Швейцарія)	42467	8465,3
3	Roche (Швейцарія)	38733	8452,1
4	Merck&Co (США)	35244	6613,0
5	Sanofi (Франція)	34896	5638,2
6	Gilead Sciences (США)	32151	3018,0
7	Johnson&Johnson (США)	29864	6821,0
8	GalaxoSmithKline (Великобританія)	27051	4731,1
9	AstraZeneca (Великобританія)	23264	5603,0
10	AbbVie (США)	22724	3617,0

Складено автором за матеріалами: [5].

Загалом останні 10 років ілюстрували значний ріст фармацевтичних компаній завдяки активним процесам злиття і поглинання. Наприклад, компанія «Merck&Co» (США) продемонструвала 58% зростання, порівняно з 2014 р., після злиття із «Schering Plough» (США) та тому впевнено зайняла четверту позицію у рейтингу. З другого боку, стрімкий ріст був викликаний досить агресивною інноваційною діяльністю, витрати на яку становили рекордні 22%.

Компанія «Johnson&Johnson» – виробник косметичних та санітарно-гігієнічних товарів, а також медичного обладнання. Має 230 дочірніх компаній у 54 країнах, продається у 175 країнах. У 2015 році зайняла сьому позицію.

Компанії «GalaxoSmithKline» (Великобританія), «AstraZeneca» (Великобританія) та «Jonson&Jonson» (США) також збільшили свої доходи майже вдвічі, так само у кілька разів збільшивши частку на проведення інноваційної діяльності. Витрати на НДДКР «AstraZeneca» (Великобританія) і «Jonson&Jonson» (США) у 2014 р. становили відповідно 22% та 28%. У 2015 році ця частка зменшилася [2, с. 14-16; 5].

Таким чином, однією із тенденцій розвитку ТНК фармацевтичної галузі є подальше збільшення кількості угод злиттів і поглинань. Поштовхом до цього в останні десятиріччя було накопичення капіталу та інтенсивна інноваційна політика, а також зростання попиту на продукцію фармацевтичного сектора за рахунок старіння населення та продовження тенденції до збільшення тривалості життя в промислово розвинених країнах.

Література: *1. Васильев А. С. Альянсы европейских ТНК в фармацевтической промышленности / А. С. Васильев // Проблемы экономики. – 2015. – № 1(35). –*

С. 160–167. 2. Каленська Т. В. Транскордонні стратегічні альянси ТНК у високотехнологічних галузях / Т. В.Каленська. – К., 2014. – 19 с. 3. Овчарова Л. П. Сучасні форми співробітництва та стратегічного партнерства транснаціональних корпорацій / Л. П. Овчарова, В. П. Боденко. – 2013. – № 10(149). – С. 162–171. 4. Світова економіка: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 268 с. 5. The Top 50 Global Pharma Companies 2016 By Sales [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://topforeignstocks.com/2016/11/11/

❋❋❋

УДК 339.7

Гайдей Н. С.

ИСЛАМСКИЕ ФИНАНСЫ: ОСОБЕННОСТИ МОДЕЛИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

Харьковский национальний университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: к.е.н., доц. Гасим С.

Исламская финансовая система это не только набор экономического знания, систем и правил финансовых взаимоотношений. Основным идентифицирующим фактором является неотъемлемость исламской экономической доктрины от ценностей Ислама, где главным источником экономического знания является Коран и Сунна, что напрямую отождествляет исламскую экономическую систему с ценностями Ислама. Именно на основе Корана и Сунны сформированы законы шариата [1].

Основные принципы исламской экономической модели должны соответствовать следующим понятиям:

1. Исламские финансовые институты руководствуются исламским правом (фикх). Данные законы, являющиеся частью шариата, обеспечивают и определяют этику, справедливость исламских финансовых взаимоотношений и принцип работы исламских институтов [1];

2. Одной из отличительных черт исламской экономической модели также является запрет на взимание ссудного процента «риба». Исламские банки получают свою прибыль, инвестируя финансы клиента в совместные или другие проекты при этом разделяя прибыль и убытки между банком и клиентом [1];

3. Понятие «гарар» в переводе с арабского языка означает «обман». Таким образом, гарар является запрещенным элементом исламских финансовых взаимоотношений в виду того, что это форма сделки, при которой одна из составляющих не имеет определенности (цена, продаваемый товар, сроки оплаты или поставки, возможность произвести поставку либо принять ее). Примеры данного вида сделок:

– продажа товара без детальной спецификации (описания), например, продажа одежды без указания размера;

– продажа товаров без определения фактической цены;

– продажа товаров без предварительной проверки их рабочего состояния, пригодности к применению, употреблению;

– составление условий контракта с учетом неопределенного события в будущем, например, при условии появления поставщика сделка будет осуществлена;

– продажа неизвестных товаров (например, содержимого закрытой коробки) [1, 2];

4. Совместное предприятие, в котором все партнеры разделяют прибыль или убытки. Это идеальная альтернатива для основанного на процентах финансирования, имеющая далеко идущие последствия и для производства, и для распределения. В традиционной рыночной экономике процентное кредитование – это единственный инструмент, без разбора используемый в финансировании любого типа. Так как Ислам запретил ростовщичество, этот инструмент не может использоваться для предоставления средств любого вида [3].

На деле же исламских принципов ведения финансовой деятельности гораздо больше и более глубинные, чем представленные выше. Однако мы перечислили наиболее фундаментальные.

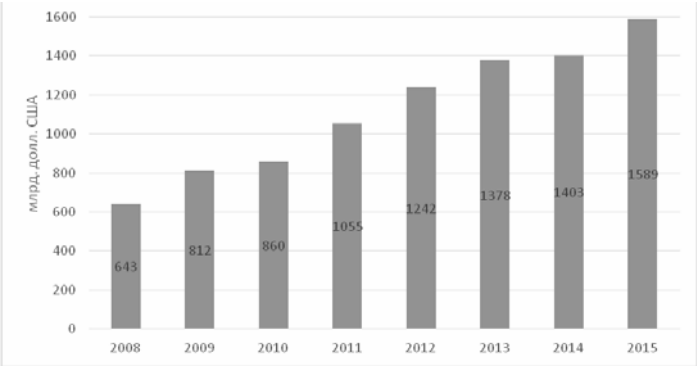

Рис. 1. Динамика роста активов исламского банкинга в мире 2008–15 гг.

Построено автором по данным [4].

Отметим, что исламские финансовые институты демонстрируют устойчивый рост, несмотря на падение цен на нефть, что можно наблюдать на рисунке 1. Подобная тенденция позволяет предположить, что в дальнейшем активы исламских финансовых институтов сохранять положительную динамику роста.

На основании вышесказанного, необходимо отметить значительную социальную роль исламских финансовых институтов, которая проявляется в инвестировании в низкорентабельные, неликвидные инфраструктурные проекты, что способствует развитию малого и среднего бизнеса, предоставляя ему доступ к финансовым ресурсам, а также в социальной поддержке бедных слоев общества при помощи специальных систем микрокредитования [5, с. 62].

Проанализировав приведенную информацию, можно сделать вывод, что сама концепция исламской финансовой модели основана на системе экономико-теологических воззрений, направленных на благо общества и решение ряда его социальных проблем [6, с. 125]. Таким образом, на наш взгляд, исламская экономическая модель имеет хорошие перспективы дальнейшего распространения в мировой экономике, поскольку ориентирована на стабильное развитие финансовой системы.

Литература: *1. Статья интернет журнала – The Basic Principles of Islamic Financial Institutions: Compared to Conventional Ones офиц. сайт. [Электронный ресурс] Режим доступа http://www.nzibo.com/IB2/basic.pdf 2.Статья интернет журнала – Гарар – запретная форма сделки офиц. сайт. [Электронный ресурс] Режим доступа http://umma.ru/economica-i-islam/shariatskie-zapreti/8841-garar-zapretnaya-forma-sdelki 3.Статья интернет журнала – Мушарака офиц. сайт. [Электронный ресурс] Режим доступа http://ecoislamicbank.kg/article/vvedenie-v-islamskie-finansy_-musharaka.print 4. Islamic Finansial Services Industrial Stability Report 2016. [Электронный ресурс] Режим доступа http://www.ifsb.org/docs/IFSI%20Stability%20Report%202016%20(final).pdf 5. Статья интернет журнала Islamic Development Bank 37th Annual Report, 1432H (2012). офиц. сайт. [Электронный ресурс] http://www.isdb.org/irj/go/km/docs/documents/IDBDevelopments/Internet/English/IDB/CM/Publications/Annual_Reports/37th/AnnualReport37.Pdf. 6.Белозеров С. А. Финансы: учебник / С. А. Белозеров, Г. М. Бродский, С. Г. Горбушина [и др.]; отв. ред. В. В. Ковалев. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Проспект, 2010. 928 с.*

❋❋❋

УДК 339.9.012:330.113

Голиков А. П., Иваненко Е. А.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЗАКОНЫ И РЕГИОНАЛИЗАЦИЯ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Мирохозяйственные процессы современной эпохи характеризуются наличием двух взаимосвязанных и противоречивых явлений – глобализации и регионализации.

Глобализация, несущая человеческому обществу положительные качества его развития, одновременно вызывает и ряд отрицательных про-

явлений. К важнейшим из относятся: обострение конкурентной борьбы между государствами мира, возникновение глобальных проблем, возрастание неравенства в социально-экономическом развитии между странами и проч. В этих условиях в системе мирохозяйственных процессов все большую роль и значение приобретает регионализация. По мнению О.Н Бабуриной, регионализация стала значимым фактором, движущей силой перемен в современной мировой экономике [1]. Получила большую актуальность задача ее исследования, в частности, характер действие на нее экономических законов.

Мировая экономическая система, представляющая в классическом понимании совокупность стран и территорий, связанных системой экономических, политических, культурологических и прочих отношений, развивается неравномерно во времени и пространстве. Она характеризуется наличием структурных подсистем, т.е. групп стран с различными уровнями социально-экономического развития, мир-системным устройством («центр», «полупериферия», «периферия») отраслевой и функционально-пространственной организацией. Поэтому выявление тенденций в ее развитии, с определением характеристик и долгосрочных перспектив развития всегда представляло и представляет важное научное практическое значение.

В целом экономическое развитие общества – противоречивый и трудно измеряемый процесс, который не может происходить прямолинейно, по восходящей линии. Само развитие характеризуется неравномерностью, включая периоды роста и спада, количественные и качественные изменения в экономике, положительные и отрицательные тенденции. То есть можно говорить о том, что экономическое развитие общества представляет собой многоплановый процесс, охватывающий экономический рост, структурные сдвиги в экономике, совершенствование условий и качества жизни населения [5, с. 66]. Важной особенностью в развитии общества и экономики является регионализация.

Развитие стран мировой экономической системы, как и мирового хозяйства в целом, осуществляется в диалектической борьбе единства и противоположностей обуславливающей возникновение различных противоречий. Одним из основных противоречий развития человеческого общества является противоречие между общественным характером производства и частнособственнической формой присвоения его результатов. Применительно к мировой экономической система оно наглядно проявляется в наличие слаборазвитых стран, представляющих собой застойную зону бедности и стран, так называемого «золотого миллиарда» – группы

ведущих стран мира, определяющих тенденции мирового развития и получающих наибольшую часть мирового дохода. Разрыв между двумя полюсами мировой экономики все расширяется. Под воздействием данного противоречия «работают» и современные экономические законы развития мирового хозяйства, основным из них можно отнести:

– Закон стоимости.

– Закон международной конкуренции.

– Закон неравномерного экономического развития государств.

– Закон интернационализации производства [3, с.11].

Действие закона стоимости заключается в том, что цена товара определяется затратами труда. Его интернациональная форма проявляется в том, что цена товара на мировом рынке зависит от нескольких слагаемых факторов:

– средней интенсивности труда в масштабах мирового хозяйства и интенсивности национального труда в различных странах мира;

– средней производительности труда в мировом хозяйстве и производительности национального труда;

– уровня сложности труда – чем сложнее, тем дороже [3, с.11].

Влияние национальной стоимости труда на интернациональную стоимость зависит от удельного веса товаров, производимых в конкретной стране по отношению к их общемировому производству.

Закон международной конкуренции является главным источником развития мировой системы хозяйства, способствует развитию научно-технического процесса, росту производительности труда, улучшению качества продукции.

Главные объекты международной конкуренции – мировая торговля и рынки сбыта, субъекты – национальные компании, международные корпорации (многонациональные транснациональные (ТНК), отдельные государства и международные организации.

Глобализация мировой экономики обуславливает невиданное ранее обострение конкуренции и конфликтов. Поэтому, вне зависимости от уровней социально-экономического развития, страны как «центра», так и «периферии» стремятся к экономической интеграции, территориальной основой которой, в большинстве случаев, являются крупные регионы в различных частях света.

Закон неравномерного экономического развития государств обусловлен рядом причин: различной обеспеченностью факторами производства; экономико-географическим положением; темпами и временем процесса накопления капитала.

На неравномерность экономического развития государств влияет также неравномерность развития отраслей мирового хозяйства (те страны, которые специализировались на малоэффективных отраслях, естественно, оказываются в худшем положении); неравномерно развиваются и предприятия внутри отраслей.

Закон неравномерного экономического развития государств действует не только в глобальном отношении, но и внутри отдельных экономических группировок и даже ТНК (между ее различными национальными представительствами).

Закон интернационализации производства и его действие проявляется в международном разделении труда, которое в своем развитии идет от общего сотрудничества стран в производстве продукции до предметной и подетальной специализации и кооперирования. Это способствует экономии затрат общественно-полезного труда, материально-технических ресурсов и повышению общенациональной производительности труда.

Закон интернационализации производства, по нашему мнению, среди всех прочих экономических законов играет самую важную роль в глобализации и регионализации мирохозяйственных процессов.

Действие всех выше рассмотренных экономических законов осуществляется повсеместно. Однако роль и значение их действий различается во времени и в пространстве.

Сейчас мы живем в эпоху третьей промышленной революции. Ее главной отличительной чертой является смещение центра добавленной стоимости из производства в проектирование и в дизайн – в широком смысле этого слова. Это привело к специфической организации системы международного разделения труда – компании и фирмы высокоразвитых стран разрабатывают модели продукции и проекты их производства, а непосредственное изготовление продукции переносится в развивающиеся страны с дешевой и рабочей силой. Однако, по мнению участников Всемирного экономического форума (ВЭФ), в настоящее время мировая экономика вступает в новую фазу своего развития, являющейся предвестником четвертой промышленной революции.

По словам К. Шваба, – основателя и бессменного президента ВЭФ, четвертая промышленная революция представляет собой « век кибернетики, стирая грани между физическим, цифровым и биологическим мирами» [4]. В ее условиях автоматизация, роботизация и технологии 3D-печати позволяет иностранным компаниям перемещать производство «ближе к дому», что приведет к возврату ранее вынесенных в развивающиеся страны производств в высоко развитые. Данное обстоятельство

приведет к процессу деиндустриализации развивающихся стран, которые согласно теории периферийной экономики будут вынуждены специализироваться на производстве топлива, сырья, продовольствия. Разрыв в социально-экономическом развитии стран «центра» и «периферии» возрастет.

Под действием выше рассмотренных экономических законов, современных тенденций в развитии мирового хозяйства и особенностей наступающей четвертой промышленной революции стремление стран к экономической интеграции не только не ослабеет, а в условиях глобальной конкуренции еще больше усилится. На этой основе, наблюдающейся в наше время процесс всеобщей регионализации, т.е. «развитие, укрепление экономических, политических и иных связей между областями или государствами, входящими в один регион; возникновение региональных объединений государств» [2] получит дальнейшее развитие.

Литература: *1.Бабурина О. Н. Регионализация и глобализация: к проблеме взаимосвязи. [Электронный ресурс]: веб-сай. – Режим доступа: http://www.tecoпomy.ru/art.php?nArtId=2161 2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 1999. – С.827. 3. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И. География мирового хозяйства. – К.: Центр учебной литературы, 2006. – 192 с. 4. Четвёртая промышленная революция. Эра кибер. По следам «Давос–2016» [Электронный ресурс]: веб-сайт. – Режим доступа:http://reports.weforum.org/future-of-jobs-2016/shareable-info graphics 5. Экономика: Учебное пособие /Под ред. А.С. Булатова. – М.: Юристъ, 2009. – 896 с.*

❋❋❋

УДК 339.923

Григорова-Беренда Л. І., Лідаві Мохаммад

ГЛОБАЛЬНИЙ СВІТ ТА КОНКУРЕНЦІЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРЕКІВ: ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Розвиток інтеграційних процесів сьогодення ставить на порядок денний питання взаємодії між існуючими інтеграційними об'єднаннями, співіснування, подальшої конвергенції між ними та подолання торговельно-економічних конфліктів та дисбалансів.

Мета статті з'ясувати витоки та проаналізувати наслідки конкуренції інтеграційних об'єднань в економічній площині.

Міжнародна економічна інтеграція – це досить висока, ефективна і перспективна ступінь розвитку світової економіки, якісно новий і доволі складний етап інтернаціоналізації господарських зв'язків.

Процеси економічної інтеграції відбуваються як на двосторонній, так і на регіональній або на глобальній основі. У сучасних умовах інтеграційні процеси носять регіональний характер і проявляються в регіонах з найрозвинутішою економікою та інтенсивним розвитком НТП: Західна Європа; Північна Америка; Південно-Східна Азія; Південна Америка. Головними учасниками і організаторами інтеграційного процесу виступають:держави; ТНК; різні політичні партії та громадські організації; національні групи населення та окремі особи.

Глобалізація міжнародних відносин характеризується посиленням взаємозалежності та взаємовпливу різних сфер суспільного життя і діяльності в галузі міжнародних відносин. Вона охоплює практично всі сфери суспільного життя, включаючи економіку, політику, ідеологію, соціальну сферу, культуру, екологію, безпеку, спосіб та умови життя тощо.

Процес глобалізації охоплює різні сфери світової економіки: зовнішню, міжнародну, світову торгівлю товарами / послугами / технологіями; міжнародний рух факторів виробництва; виробниче, науково-технічне, технологічне, інжинірингове та інформаційне співробітництво. Особливого значення набувають інновації, які впроваджуються у всі галузі та сфери діяльності [5].

Процеси економічної інтеграції не скасовує внутрішньої конкуренції, а навпаки вимагають збільшення гнучкості в управлінні і впровадження кращих бізнес практик. Ця тенденція має глобальний характер і свідчить про необхідність вивчення і управління цими змінами. Так, наприклад, можливе виникнення TAFTA (Transatlantic Free Trade Area) формує новий конфігураційний простір, створення якого можна розглядати як черговий крок, країн учасниць цієї Зони вільної торгівлі (ЗВТ) у глобальній конкурентній боротьбі. В першу чергу, з Китаєм і країнами Південно-Східної Азії, і в другу випадку, як стимул розвитку внутрішнього ринку. Такий можливий результат вельми нагадує історію 60 річної давності – історію створення ЄС, як інституційної основи і рушійної сили економічного благополуччя на тлі загострення конкуренції з Японією і США, створення зони миру і стабільності в Європі і «відносна» самодостатність у відносинах з США і СРСР. Якщо на «західному напрямку» інтеграції ЄС, принципових, цивілізаційних розбіжностей у позиції сторін ми не спостерігаємо, вони скоріше виглядають як технічні, то на «східному напрямі» позначилася межа інтеграційних ініціатив, в т.зв. концепції Східного партнерства (сусідства) ЄС, де залишається проблема глибини і ширини інтеграційної взаємодії. Конкуренція інтеграційних треків визначає сучасний рельєф глобальних торгово-економо-

мічних відносин. Прискорена інституційна інтеграція країн ЄврАзЕС (Євразійське економічне співтовариство), і перехід на рівень «Союзу» свідчить про загострення цієї боротьби [3, с. 5].

Інституційну основу та подальшу траєкторію процесів інтеграції багато в чому визначає Світова Організація Торгівлі (СОТ). Принципи, які закладені в Результатах Уругвайського раунду переговорів в рамках СОТ визначають фундаментальні правила в міжнародній торгівлі, що визначають можливість створення ЗВТ, Митних Союзів (МС) та інших інтеграційних об'єднань. Рішення Балійської міністерської конференції СОТ наприкінці 2013 року, з приводу затвердження положень Дохійського раунду перемовин тільки підтверджують намагання спростити митні та інші бюрократичні процедури у міжнародній торгівлі. В свою чергу, будь яка країна-член СОТ в односторонньому порядку не може трактувати ці правила у власний спосіб. Кожна країна-член СОТ приєдналась до цієї організації на своїх умовах, наприклад, умови приєднання України відрізняються від умов приєднання РФ. Тут важливо підкреслити, що мова йде не про правила СОТ, а про умови, в першу чергу це стосується тарифної складової зовнішньої торгівлі рівня тарифного захисту внутрішнього ринку. Нетарифна компонента умов має складний характер, що пов'язано як з великою кількістю нетарифних заходів, більш як 100, так і складною процедурою їх реалізації та відмінністю у трактуваннях. Саме нетарифна компонента створює найбільшу непередбачуваність та складність економічного аналізу ефектів економічної інтеграції [1, с. 28].

Україна з часу створення незалежної держави глибоко інтегрувалася в глобальну економіку, проте залишається однією з небагатьох великих країн на європейському просторі, що не увійшли в інтеграційні об'єднання далі ЗВТ. Зона вільної торгівлі, яка почала функціонувати в 2012 році між Україною і країнами ЄАВТ (Європейська асоціація вільної торгівлі) безумовно, не може визначати і ключовим чином впливати на розвиток інтеграційної стратегії країни. Тому з огляду на як загальносвітові тенденції до «торгово-економічному блокування», можна прогнозувати, що найближчим часом буде зберігатися суперництво між РФ і ЄС щодо впливу на процеси економічної інтеграції України та інших країн-сусідів [2].

Ретроспективний аналіз конкурентної боротьби між інтеграційними треками наочно демонструє приклад суперництва між ЄС та ЄАВТ, і рішенням цієї проблеми.

Слід зазначити що ЄАВТ є нащадком досить крупного угрупування країн Європи, яке створила і довгий час очолювала Велика Британія

починаючи з 60-х років XX століття. Ідея створення цього об'єднання полягала у вирішені двох завдань: по-перше ізоляція Великої Британії, і її не долучення до інтеграційних процесів, в першу чергу через Францію, яка таким чином намагалась штучно зберегти свою лідерську позицію. Все це проявилось у намаганні Великої Британії створити противагу тодішньому ЄЕС (Європейському Економічному Співтовариству, нині ЄС) у вигляді ЄАВТ в яке входили в різні роки, крім Великої Британії Швеція, Данія, Португалія, Австрія, Норвегія, Фінляндія, Норвегія, Ісландія, Швейцарія та Ліхтенштейн; по-друге ЄАВТ ставила на меті виключно економічне співробітництво на рівні ЗВТ, із збереженням можливості самостійно проводити торговельну політику по відношенню до третіх країн, оминаючи питання більш тісної економічної інтеграції на рівні митного союзу, економічного союзу, або навіть утворення політичного союзу, як це декларувалось у ЄЕС. Згодом об'єднання трансформувалось, але його еволюція призвела не до утворення ліній розділу у Європі, але утворення широкої договірної бази, яка спрощувала торговельно-економічні відносини між ЄАВТ та ЄЕС. Фактично такий підхід знайшов своє віддзеркалення у теоретичних поглядах на європейську інтеграцію, які отримали назву Europa a la carte [1, с. 30].

На зміну принципу економічної взаємозалежності – основного елементу процесу глобалізації приходить новий суперечливий етап. Саме напруга між створенням південного економічно об'єднаного простору і зрозумілим опором США, напевно, буде визначати геополітичне та інтеграційне майбутнє всієї Західної півкулі.

Особливим напрямком аналізу є інтеграційні процеси на євразійському просторі. За рівнем реалізації інтеграційних проектів Азіатсько-Тихоокеанський регіон поки що поступається Європі й Америці, однак геополітичні та економічні реалії останніх років стимулюють активну роботу над створенням інтеграційних інститутів і одночасно гостре суперництво за лідерські позиції в них. На сучасному етапі найактуальнішими є інтеграційні проекти, які окрім країн АСЕАН передбачають участь інших країн, передусім Японії, Китаю, Республіки Корея. Вимоги економічної доцільності співпадають з геополітичними процесами в регіоні. Сьогодні вже очевидно, що особливістю азійської інтеграції є наявність кількох конкурентних «центрів» – Китаю та Японії, які завойовують прихильність «малих друзів» серед країн-членів АСЕАН і навколо яких, найбільш імовірно, і формуватимуться економічні об'єднання [6].

Висновки. Таким чином конкуренція інтеграційних треків спостерігалась на протязі всього існування такого явища як інтеграційні угру-

повання і саме пошук компромісів, чи формування конфліктного порядку денного, визначав можливість співіснування різних інтеграційних об'єднань. Ключовим фактором є зрощування капіталів країн та гармонізація їх інтересів, на кшталт відносин ЄС та ЄАВТ в період приєднання Великої Британії до ЄС і подальшій еволюції конкурентної боротьби між ними.

Література: *1. Беренда С. В. Економічна інтеграція України в умовах реалізації біполярної концепції. Бізнес Інформ, 2014, 3: 26-32; 2. Беренда С.В. «Наличные институциональные разрывы экономической интеграции в интеграционных объединениях мира, на примере ЕАЭС» [Електронний ресурс] Ефективна економіка. – 2015. – № 4. – Режим доступу до журналу: http://www.economy.nayka.com.ua; 3. Беренда С. В. Конкуренция интеграционных треков: биполярная концепция для Украины / С. В. Беренда. – Saarbrucken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014. – 118 с. – (LAP LAMBERT Academic Publishing); 4. Григорова-Беренда Л. І. Митна політика України в контексті утворення зони вільної торгівлі з ЄС //Міжнар. наук.-практ. конф.»Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин», тези допов. – 2012. – С. 154-156; 5. Задорожнюк Н. О. Розвиток міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації // Тези IV Міжнародної науково-практичної конференції «Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6021/360.pdf?sequence=1&isAllowed=y; 6. Місяць Т. Інтеграційні процеси в умовах світового глобального розвитку //Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2016. – №. 3 (15).*

❋❋❋

УДК 39.9

Григорова-Беренда Л. І., Язилов А. М.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Сучасні підходи до дослідження міжнародного поділу праці, спеціалізації та кооперації вимагають розгляду концепції доданої вартості та утворення ланцюгів доданої вартості в міжнародній торгівлі.

Метою статті є з'ясування причин утворення ланцюгів доданої вартості в міжнародній торгівлі.

Зробимо деякі термінологічні уточнення. Засновником концепції ланцюгів доданої вартості є М. Портер, який вперше ввів у науковий обіг це поняття [8]. Глобальний ланцюг створення вартості – це послідовність взаємопов'язаних видів діяльності зі створення доданої вартості, розташованих як мінімум на двох континентах або в межах двох торгових блоків, що забезпечують виробництво товару чи послуги, починаючи

з ідеї щодо їх створення та закінчуючи доставкою до кінцевого споживача [5, с. 39].

Фактори які визначають генезис та особливості формування ланцюгів доданої вартості залежать від наднаціональних регуляцій, провайдером яких є, наприклад СОТ – Результати уругвайського раунду переговорів в рамках СОТ.

Однією із таких регуляцій є правила визначення походження товарів, англійською ROO (Rules Of Origin). «Формування виробничих ланцюгів потребує детального розгляду та дає можливість оцінити перспективи спеціалізації, кооперації та розмір формування доданої вартості в українській промисловості та її місця в міжнародному поділі праці. На додаток спряження Правил визначення походження товарів (ПВПТ) в умовах можливої дії угоди про ЗВТ України з ЄС та асоційованого членства у СНД формує зміни у якості та напрямках міжнародної торгівлі. Таким чином питання спряження правил визначення Походження товарів є вкрай актуальною проблемою, як для української економіки так і для усіх учасників інтеграційної взаємодії» [2].

«Розвиток вертикальної організації та міжнародної фрагментації виробництва призвели до такого ступеня територіального розосередження процесів розробки, виготовлення та дистрибуції кінцевого виробу, який обумовив перехід від організації виробництва за принципом «Made in X-country» до «Made in the World». Практичним втіленням цього переходу стало поширення глобальних ланцюгів доданої вартості, а також активізація світової торгівлі проміжною продукцією. Однією з ключових проблем подальшого розвитку міжнародної торгівлі за таких умов стає узгодження правил визначення країни походження товарів» [3, с. 33].

Однак не дивлячись на очевидні переваги міжнародної спеціалізації та кооперації залишається відкритим питанням ефективність утворення глобальних або регіональних ланцюгів доданої вартості, англійською Global Value Chains (GVC).

«Не було якісно доведено, призводить чи участь в GVCs до зростання. Але певні дослідження передбачають, що участь в GVCs можливо бути пов'язаною з більш значним зростанням. Міжнародний валютний фонд зазначає, що зростання виробництва пов'язано зі збільшенням кількості експорту, що є перевагою GVCs.

Країни які активно беруть участь у GVCs зазвичай більш багаті ніж країни з пасивною участю. Країни котрі пристосувались до нових тенденцій глобальних ланцюгів нарахування вартості, замість індустріалізації, мають кращі результати в наведених секторах» [7].

Отже якість торгівлі визначає продуктивність функціонування ланцюгів доданої вартості. Проектування відповідних ланцюгів стикається необхідністю конкурентної боротьби і автоматично не долає її.

«Продукція найбільш важливих торговельних груп, де індекс Грубеля-Ллойда високий найбільш важлива з країнами ЄС, а не другим за величиною торговим партнером України – РФ, через те що, товари з РФ мають також низьку додану вартість, мають низьку і середню якість, отже, вітчизняний виробник може випускати подібну продукцію, тоді як у випадку з торгівлею з країнами ЄС, модернізація національного виробництва буде потребувати великих інвестицій. Можливості з утворення ланцюгів доданої вартості будуть збільшуватись, у середньостроковій та довгостроковій перспективі» [1, с.23-24].

Ключовим фактором також є таке сучасне явища як час, особливо при реалізації концепції Just in time, яка притаманна для багатьох транснаціональних корпорацій, які є фактично головними суб'єктами процесу утворення ланцюгів доданої вартості.

Час, що витрачається на здійснення експортно-імпортних операцій, у сучасних умовах відіграє значну роль у формуванні динаміки та географічних векторів розвитку міжнародної торгівлі. Ефективність зовнішньоторговельної політики України з точки зору оптимізації витрат часу на здійснення експортно-імпортних операцій залишається низькою. Таким чином, вітчизняна економіка має значний потенціал активізації своєї участі на світовому ринку товарів і послуг та ланцюгах доданої вартості за рахунок усунення зайвих бюрократичних та адміністративних перешкод у зовнішній торгівлі, а також удосконалення транспортно-логістичної та комунікаційної інфраструктур ЗЕД. Реалізація такої стратегії передбачає здійснення відповідних інституційних реформ на національному і наднаціональному рівнях, зокрема виконання Угоди СОТ про спрощення процедур торгівлі [4, с.31].

Наведені фактори впливу на утворення та функціонування глобальних ланцюгів доданої вартості свідчить про те що це явище носить комплексний характер. На підтвердження цього знаходимо наступне: «комплексність і потенційно різні критерії аналізу не дозволяють визначити, виміряти й простежити глобальні ланцюги доданої вартості уніфікованим, одним методом. Потрібен комплексний підхід. Тому в економічній літературі пропонуються дослідження, які суперечливі й разюче відмінні своїми концепціями, методами і термінологією» [6, с.199]. Ініціативна група Дюкського університету зі США (Duke University), керуючись результатами своїх досліджень ланцюгів доданої вартості, дає таке визначення (переклад – С.С.): «Глобальний ланцюг доданої вартості охоплює

повний спектр видів діяльності, які проводяться від створення концепції продукту чи послуги до кінцевого його споживання, і описує, як ці види діяльності розподіляються в географічному просторі й між кордонами країн» [9, с. 86].

Методи дослідження ланцюгів доданої вартості вимагають застосування певних методик та підходів дослідження, а саме знаходимо наступне «методика дослідження глобальних ланцюгів доданої вартості (ГЛСВ) також передбачає розрахунок відповідних показників – індексів участі країн у ГЛСВ, довжини ГЛСВ і відстані до кінцевого споживача. Вони дають уявлення про роль і місце окремих країн у глобальному виробничому процесі та дозволяють розробити стратегію розвитку з метою досягнення економічної модернізації» [5, с.44].

Висновки. Запропонована концепція ланцюгів доданої вартості в 80-90-х рр. XX сторіччя сьогодні набуває більш складних рис та особливостей. Сучасні погляди на розвиток виробничих сил вказує на необхідність інтеграції національних виробників у глобальні ланцюги доданої вартості, що є реакцією на посилення конкуренції на світових товарних ринках та пошуком оптимальної структури витрат і таким чином максимізації доходів.

Література: *1. Беренда С.В., Зельцер І.І. Господарська інтеграції України з країнами ЄС в контексті утворення глобальних та регіональних ланцюгів доданої вартості // Соціальна економіка. – 2016, №1. – С. 16-24; 2. Григорова-Беренда Л.І. Спряження торговельних режимів інтеграційних об'єднань ЄС та ЄВРАЗЕС/СНД [Електронний ресурс] / Л.І. Григорова-Беренда // Офіційний сайт електронного наукового фахового видання «Ефективна економіка» – 2014. – №3. – Режим доступу: http:// www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2821&p=1; 3. Гужва І.Ю. «Актуалізація концепції Made in world в умовах розвитку міжнародної економічної інтеграції.» Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2016, 1. – С. 30-35; 4. Іванов, Є. І. «Час як бар'єр у міжнародній торгівлі.» Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016, 4(1). – С.28-31; 5. Кравцова І. В. «Методика дослідження глобальних ланцюгів створення вартості» // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університет. Серія: «Економіка і менеджмент». – 2016. Випуск №16. С. 39-44; 6. Сапігура С.О. Сутнісно-дефінітивне визначення міжнародного виробничого аутсорсингу / С.О. Сапігура // Інноваційна економіка. 2016. № 1-2. – С. 198-205. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2016_1-2_34; 7. Хмара М. П. «Вплив глобальних ланцюгів нарахування вартості на інтеграційні процеси ЄС». Збірник матеріалів наук.-метод. конф. «Європейські студії в університетах України», Київ, 22 квітня 2016 р. / К.: КНУ імені Т.Г. Шевченка, 2016. – С. 109-100; 8. Porter M. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance/ M. Porter.– New York: The Free Press, 1985.– 580; 9. The evolution of global value chains // Canada's State of Trade: Trade and Investment Update – 2011 / Department of Foreign Affairs and International Trade Canada (DFAIT). – 2011. – Chapter 8. – P. 85-101.*

❋❋❋

УДК 337.7.339.972

Дворнік Л. О.

ЕКОНОМІКА ЄВРОСОЮЗУ: ПРОБЛЕМИ І ПРОТИРІЧЧЯ РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: викладач Чичина О. А.

На даний час Європейський союз, попри певні об'єктивні складності та економічні спади, є найбільшим та найуспішнішим інтеграційним утворенням у світі, саме тому вивчення особливостей розвитку економіки ЄС, аналіз його місця та ролі у міжнародних відносинах на сучасному етапі є актуальною темою для дослідження.

Метою статті, в першу чергу, є формування знань про зміст, форму, структуру соціально-економічної системи Європейського союзу та особливості його економіки як цілісного інтеграційного утворення.

Європейський Союз – унікальне об'єднання в системі міжнародних відносин, що має потужну економічну та політичну силу.

Завдяки торгівельній політиці ЄС послідовно поширює свою зовнішньоекономічну експансію в світі та зміцнює здобуті позиції у відносинах з іншими країнами та міжнародно-економічними організаціями. У структурі експорту переважають машини, обладнання та транспортні засоби (44%), продукція обробної (24%) та хімічної (18%) промисловості (рис. 1) [6]. Загалом, він спрямований до країн Центральної Азії та США.

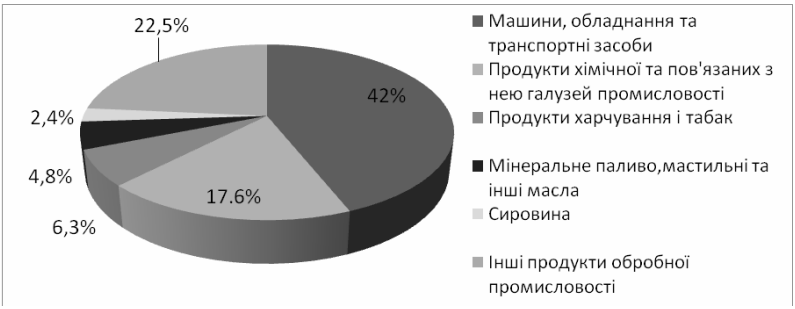

Рис. 1. Товарна структура експорту країн ЄС, 2015 р. [6]

Європейський Союз імпортує мінеральне паливо та масла (20%), продукти хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (11%), продукти харчування (6%), сучасну машинно-технічну продукцію, промислове обладнання, електроніку та інші готові вироби (рис. 2). Основними постачальниками є США, Канада, Японія, Китай [5].

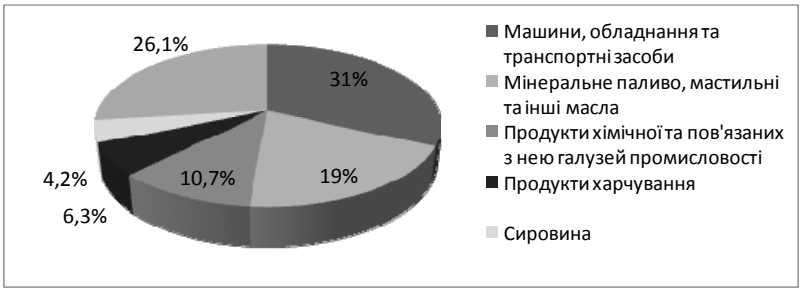

Рис. 2. Товарна структура імпорту країн ЄС, 2015 р. [6]

Що стосується показників ВВП, то слід зазначити, що у Європейському Союзі існують помітні регіональні асиметрії. Адже, незважаючи на досить високий загальний рівень соціально-економічного розвитку, ЄС характеризується значними регіональними диспропорціями, які посилилися після його розширення. Люксембург, котрий займає перше місце серед країн-членів ЄС за рівнем ВВП на душу населення, що перевищує 85 тис євро, у сім разів багатший за Хорватію, де цей показник складає 12 600 євро [8].

Важливо також розглянути рівень безробіття. У 2015 р. кількість безробітних у 28 державах ЄС сягала 23 748 000 осіб, що у відсотковому співвідношенні складає 9,8% [8]. Найменший рівень безробіття зафіксований у Німеччині – 4,7%, а найвищий – у Греції (25,7%) та Іспанії (23,0%) [4]. Ситуація щодо зайнятості молоді залишається однією з найважливіших соціально-економічних проблем у країнах Європейського Союзу на сучасному етапі.

Не менш важливим показником, який характеризує стан економіки, є рівень інфляції, що розраховується на основі Європейського індексу споживчих цін на товари та послуги. У 2016 р. в ЄС він становить 0,4% (5-те місце у світі) [3].

Дослідивши головні економічні показники ЄС не можна не погодитися з тим, що у Європейського Союзу все ж таки існують деякі проблеми, пов’язані з економічним розвитком. Можливо, труднощі створюють країни, які нещодавно стали його членами та не встигли пристосуватися, або ж нелегке положення держав у зв’язку з міграційною кризою, що вимагає великих фінансових витрат.

Тіньова економіка як феномен не тільки економічний, а й соціальний, присутня в усіх країнах світу, але найменше розвинена там, де існують сильні інститути ринкової економіки та громадянського суспільства.

З погляду розмірів тіньового сектору країни ЄС можна розбити на 3 групи [9]. До I групи належать: Нідерланди, Франція, Великобританія, Ірландія, Фінляндія, Німеччина, Данія, Швеція, Словаччина, Словенія, Чехія та Бельгія. Ці країни мають найменші розміри тіньової економіки. Найкращими показниками серед країн-членів ЄС володіють Австрія та Люксембург, у яких тіньовий сектор економіки становить 8,2% ВВП. II група охоплює держави, обсяг тіньової економіки яких фіксується на середньому рівні та складає майже чверть їхнього ВВП. До цієї групи належать: Іспанія, Португалія, Італія, Угорщина, Греція. III група – країни з найбільшими показниками тіньової економіки (майже третина ВВП): Польща, Мальта, Кіпр, Латвія, Естонія, Литва, Румунія. Найвищий рівень має Болгарія – 32,3% [1].

Загалом, у ЄС сформувався досить ефективний механізм інституційної протидії тіньовому сектору, центральною ланкою якої є держава. Розвинене законодавство і потужні органи правопорядку звужують поле тіньової діяльності. Новітні інформаційні технології дозволяють цим країнам ефективно контролювати рух фінансових потоків і природу доходів як юридичних, так і фізичних осіб.

Міграційна криза в ЄС перетворилася в гостро конфліктне явище. Сучасні європейські держави зіткнулися з величезним припливом мігрантів з охоплених конфліктами країн Близького Сходу, Африки та Азії, а саме: Сирії, Афганістану, Еритреї, Косово (рис. 3).

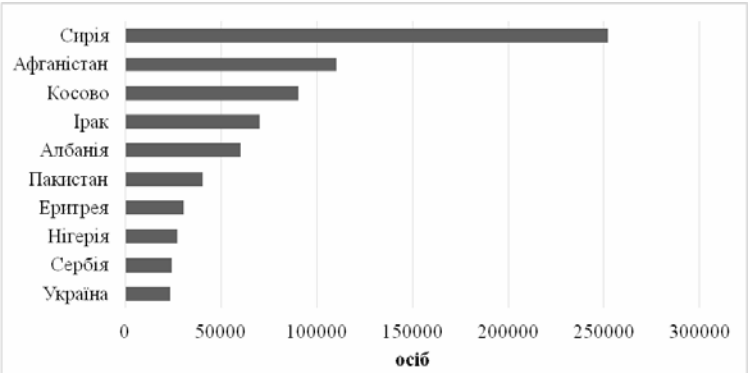

Рис. 3. Країни, громадяни яких звертаються за притулком в ЄС, 2015 р. [7]

Їх кількість у 2015 р. сягнула 1,5 млн. осіб, і ще близько 135 тис. осіб прибуло у 2016 р. [2]. Подальші дослідження впливу мігрантів на національну ідентичність країн ЄС є досить перспективними, адже масштаби

міграції неухильно зростають, змінюється її характер, формуються нові види. І питання про те, яким буде процес включення культур іммігрантів із Сирії та інших країн Близького Сходу у європейський культурний простір залишається відкритим.

Окрім значного міграційного потоку, на стан Європейського Союзу продовжує впливати економічна криза. Згідно даним статистичної служби, державний борг 28 членів ЄС у 2015 р. складає 86,8% від ВВП [10]. У 16-ти країнах цей показник перевищує 60%, таким чином вони не виконують важливу умову членства ЄС. Греція має найбільший державний борг, який у 3 рази перевищує допустиму норму. Слід зазначити, що високими показниками також володіють Італія – 131,1% ВВП, Португалія – 130,2% та Ірландія – 109,7%.

У дванадцятьох державах ЄС не дотримується максимально припустима норма дефіциту бюджету, а саме: на рівні 3%. Найвищий показник має Кіпр – 8,8%, Іспанія – 5,8%, Великобританія – 5,7%.

Отже, Європейський союз переживає черговий етап розвитку. Мова йде про завдання цього інституційного утворення протягом найближчих десятиліть. Якщо після розпаду східного табору для соціалістичних країн визначним було бажання опинитися в європейському клубі, то тепер настав час доводити, чи здатні вони нести відповідальність за зроблений вибір та відповідати обраним цінностям. Очевидно, що проблеми та протиріччя розвитку не роз'єднають ЄС, а лише видозмінять його, адже альтернативні інтеграції відсутні. Фактор зовнішнього противника, що нібито зацікавлений у дестабілізації, також відіграє важливу роль у консолідації європейців.

Література: *1. Баранов С. О. Тіньова економіка в світі: тенденції та регіональні особливості / С. О. Баранов // Економіка та держава, 2015. – №8. – С. 131-134; 2. Чейпеш А. О. Міграційна криза європейського союзу: реальність та перспективи / А. О. Чейпеш // Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2016. – № 7. – С.149-152; 3. Бюро статистики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.statbureau.org/ru; 4. Рейтинги стран и компаний [Электронний ресурс]. – Режим доступа: http://total-rating.ru/; 5. Товарная структура в международной и внутренней торговле ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://studme.org/54478/ekonomika/mezhdunarodnye_ekonomicheskie_otnosheniya; 6. Экспорт и импорт стран ЕС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.cisstat.com/; 7. BBC [Electronic resource]: Official site. – Access mode: http://www.bbc.com/; 8. Eurostat [Electronic resource]: Official site. – Access mode: http://ec.europa.eu/eurostat; 9. Schneider F. The Shadow Economy in Europe [Electronic resource]. – Access mode: http://www.iberglobal.com/files/2015/Shadow_Economy_Europe.pdf; 10. Trading Economics [Electronic resource]: Official site. – Access mode: http://www.tradingeconomics.com/.*

❋❋❋

УДК 339.92:338.22

Дуна Н. Г., Жуківець Т. І.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО БІЗНЕСУ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах глобалізації і регіональної інтеграції транснаціоналізація виробництва і капіталу є однією з найважливіших тенденцій розвитку світової економіки як середовища реалізації різних форм міжнародних економічних відносин.

Метою роботи є аналіз сучасних тенденцій розвитку транснаціонального бізнесу у світовій економіці.

Виклад основного матеріалу. Характерною тенденцією розвитку ТНК є опора на інновації та досягнення науково-технічного прогресу. Згідно з даними ЮНКТАД, на долю ТНК припадає контроль над 80% всіх патентів та ліцензій. Транснаціональні компанії активно інвестують у сферу науково-дослідних і досвідно-конструкторських розробок (НДДКР) [5, с. 19]. Сьогодні однією із форм бізнесу ТНК стають способи виробництва без участі капіталу (СВУК): підрядне промислове виробництво та аутсорсинг послуг, підрядне сільськогосподарське виробництво, франчайзинг, ліцензування, управлінські контракти та інші типи договірних відносин. Ці форми дозволяють ТНК координувати діяльність у рамках своїх глобальних виробничо-збутових ланцюгів та впливають на управління компаніями у приймаючих країнах, не беручи участь у капіталі цих компаній [2].

Незмінним залишається розміщення основних активів ТНК у розвинених країнах. Це пояснюється стабільністю економічної ситуації в цих країнах. Переважна більшість активів знаходиться в США та Європейському союзі (ЄС) [3].

Зарубіжна виробнича діяльність корпорацій США сприяє динамічному зростанню високотехнологічної сфери, величезні фінансові ресурси направляються на наукову діяльність в розвинених країнах. Найактивнішими учасниками цього процесу є Німеччина, Канада, Японія, Великобританія і Франція. Інтенсивний розвиток НДДКР американських корпорацій відбувається і в країнах БРІКС, особливо Індії, Китаї та Бразилії. Особливе місце в інвестиційній діяльності американських корпорацій займає співпраця з найбільш розвиненими країнами – членами ОЕСР. США сьогодні дійсно є беззаперечним лідером за кількістю великих компаній, які базуються на їхній території. Цю позицію вони займаються вже не один десяток років [5, с. 20].

Ще однією тенденцією, що сприяє розвитку транснаціонального бізнесу, є зацікавленість держав в іноземних інвестиціях. Більшість з цих країн стимулює їх залучення за допомогою ТНК, яким надають пільгові режими функціонування у вигляді зниження податків і мита, надання урядових гарантій тощо [4, с. 39]. Це сприяє зміцненню економічних позицій ТНК, а їхня валова додана вартість (ВДВ) стає співвідносною з валовим внутрішнім продуктом (ВВП) окремих країн. Відповідно до оцінок Світового Банку та рейтингу Financial Times Global 500, ВДВ американської ТНК «Wal-Mart Stores» в період 2011-2013 рр. була співвідносна з ВВП В'єтнаму, ВДВ англо-голландської компанії «Royal Dutch Shell» була більше валового внутрішнього продукту Марокко, а ВДВ російської корпорації «Газпром» була вище ВВП Коста-Ріки [5, с. 22].

Тенденцією, яка сьогодні активно прослідковується в усьому світі, а зокрема, в розвинених країнах, стало явище злиттів і поглинань. Це відбувається через нестабільну економічну та політичну ситуацію в світі, прагнення поширити свій вплив не тільки на інші компанії, але і на державу. До цілей і причин, що спонукають компанії до поглинання або ж об'єднання також можна віднести галузевий поділ та збільшення конкуренції на світовому ринку. Найбільші угоди були зафіксовані у фармацевтичній і телекомунікаційній галузях.

Підписано дві угоди між найбільшими компаніями кабельного телебачення та інтернету Time Warner Cable та Comcast в Америці на 71 млрд дол. і придбання американської компанії стільникового зв'язку DirecTV корпорацією AT & T за 67,2 млрд дол. [8].

Вже на початку 2015 р. у фармацевтичній галузі відбувся цілий ряд злиттів і поглинань під гаслом «з'їсти або бути з'їденим». У січні 2015 р. британська Shire придбала свого американського конкурента NPS Pharmaceuticals за 5,2 млрд дол. У лютому 2015 р. відбулося поглинання компанії Salix Pharmaceuticals представником Big Pharma – Valeant Pharmaceuticals International. Компанія Pfizer придбала Hospira за 16,8 млрд дол. [8].

Трансконтинентальні угоди стали відмінною рисою нової хвилі на ринку злиття і поглинання. Обсяг трансконтинентальних угод протягом 2015 р. досягнув понад 1 трлн доларів США. Третина таких угод припала на коридор між Північною Америкою та Європою. В той же час почали з'являтися нові коридори між Азією і Європою, зокрема Китаєм та Японією [7].

На сучасному етапі ТНБ мають можливість для довгострокової участі у фінансово-промислових групах. Вони визначають умови і масштаб

фінансової глобалізації, беруть участь у вивезенні капіталу, міграції спекулятивного та інвестиційного капіталу.

ТНБ, які успішно діють на міжнародному фінансовому ринку, завжди спираються на сильні позиції в країні походження. Зараз відбуваються певні зміни в національній системі законодавства, пов'язані з лібералізацією національної банківської діяльності. Зміни в банківському секторі ряду країн ЄС насамперед виражаються в перебудові банківської структури, яка є наслідком нової структури попиту, глобалізації та розвитку інформаційних технологій. У стратегії ТНБ все більшу роль відіграє диверсифікація [3].

ТНБ, спираючись на економіку країни базування, максимально використовують переваги глобальної організації своїх операцій. Вони завойовують ринок всередині окремих країн через володіння унікальними послугами або технологіями, висококваліфікованими кадрами.

На сучасному етапі ТНБ відрізняються широкою мережею закордонних представництв, філій і відділень. Банки є основними посередниками в міжнародному русі позичкового капіталу і контролюють валютні і кредитні операції на світовому ринку. Формування зарубіжних мереж іноземних банків має особливості в залежності від національної належності ТНБ і специфіки географічного регіону [3]. Серед європейських банків, представлених в групі 50 найбільших ТНБ, найрозвиненішу мережу банківських відділень мають банки Великобританії. Ці банки здійснюють операції з обслуговування і управління активами великих корпорацій, операції з готівкою і пластиковими картами, інвестиційну діяльність [1]. ТОП-50 банків світу – це рейтинг, який базується на сумарних активах кредитних організацій, розрахованих на кінець року і може служити індикатором ефективності фінансових інститутів. Лідером, вже 4-ий рік поспіль виступає Industrial & Commercial Bank of China з активами понад 3,6 трлн. дол. У 2011 р. лідером в світі був німецький Deutsche Bank, а в 2010 р. французький BNP Paribas. 26 банків в світі мають активи понад 1 трлн. дол. [6].

Сукупні валютні резерви ТНБ в декілька разів перевищують резерви всіх центральних банків світу. Рух 1-2% грошової маси, що знаходиться у приватному секторі, в змозі змінити взаємний паритет будь-яких двох національних валют [3].

Однією із сучасних тенденцій на фінансовому ринку є прагнення банків до створення концернів і конгломератів. Декілька десятків найбільших ТНБ контролюють ринок позикових капіталів. Акумулюванню і перерозподілу позичкового капіталу між країнами в залежності від їх-

нього економічного і політичного становища сприяє розвиток багатогранних відносин між ТНБ і міжнародними організаціями такими, як Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародний банк реконструкції та розвитку [3].

Таким чином, головними учасниками транснаціонального бізнесу в сучасних умовах є транснаціональні корпорації та транснаціональні банки.

Основною тенденцією розвитку сучасної світової економіки є зростання масштабів транснаціонального бізнесу. Це відбувається шляхом стимулювання ПІІ та виникнення нових форм діяльності ТНК. Діяльность ТНБ характеризується концентрацією капіталу через створення концернів і конгломератів. Продовжує розширюватися мережа банківських відділень. Чотири ТНБ з найбільшою капіталізацією розміщуються в Китаї. Також змінюється географічна структура розміщення найбільших ТНБ. Транснаціональні банки КНР швидко стають важливими гравцями на світовій фінансовій арені. Розвитку діяльності транснаціональних банків сприяє співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями.

Література: *1. Ромашова А. И. Роль транснациональных банков в современной мировой экономике [Текст] / А. И. Ромашова, Е. С. Соболева, А. Е. Морозова, О. В. Помаскина // Экономика и управление: проблемы, тенденции, перспективы развития: материалы Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 14 нояб. 2015 г.) / редкол.: О. Н. Широков [и др.]. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2015. – С. 215–218. – ISBN 978-5-906626-99-8.2.; 2. Кокоріна В. І. Основні тенденції розвитку форм міжнародного бізнесу в умовах; глобалізації/І. В. Кокоріна// Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2012.- №6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1205; 3. Марченкова Л.М. Транснациональные банки в мировой экономике: становление и особенности развития/ Л.М. Марченкова, О.В. Рудакова. Електронний ресурс – [Режим доступу]: http://orelgiet.ru/images/vest2015/28-marchenkova-rudakova.pdf; 4. Сазонець О. М. Динаміка транс націоналізації та інтерація ТНК в економіку України /О. М. Сазонець, Н. О. Широкова// Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 3 – С. 37-39; 5. Окунева О. М. Транснациональные компании – будущее мировой экономики?/О. М. Окунева. Електронний ресурс – [Режим доступу]: https://www.hse.ru/data/2015/02/21/1090896290/17-23.pdf; 6. Банки мира: Крупнейшие банки мира Електронний ресурс – [Режим доступу]: http://www.wbanks.ru/top-world-banks.html; 7. Міжнародна мережа Deloitte Індекс ринку злиття і поглинання у 2016 році компанії «Делойт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/finance/articles/gx-deloitte-m-and-a-index.html; 8. Образование в сфере финансы и экономика: Роль транснациональных корпораций на международном кредитном рынке [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finuni.ru/rol-transnacionalnykh-korporaciy/*

❋❋❋

УДК 339.542.2(73:519.5)

Дягілева О. Є.

УГОДА ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ МІЖ США ТА ПІВДЕННОЮ КОРЕЄЮ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.пол.н., доц. Шамраєва В. М.

США та Південна Корея мають тісні двосторонні стосунки. На сучасному етапі співробітництво цих країн стає все більш важливим, оскільки це впливає на міжнародні економічні стосунки в цілому. Важливим етапом розвитку цих відносин було укладання угоди про вільну торгівлю. Зону вільної торгівлі розуміють як таку форму угод, за якою її учасники домовляються про зняття митних тарифів і квот у торговельних відносинах між собою. [1]

15 березня 2012 року набрала чинності Угода про вільну торгівлю між США та Південною Кореєю. Торгове представництво США у межах угоди розробило план проведення консультатацій для гарантування виконання Кореєю своїх зобов'язань у повному обсязі. Завдяки усуненню нетарифних бар'єрів збільшився обсяг експорту США готової продукції, продукції сільского господарства та важкої промисловості.

Вже через два місяці після вступу в силу угоди між Кореєю і США, корейський експорт в США збільшився на 11,3% в порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Незважаючи на загальне зниження обсягу корейського експорту на 4% через європейську фінансову кризу і уповільнення економічного зростання Китаю, експорт з Кореї в США збільшився завдяки Угоді про вільну торгівлю. Експорт товарів збільшився на 19,4% завдяки їх більш низькій вартості або скасуванню мит. [4]

За перші чотири місяці 2012 року експорт з Кореї в США значно виріс, в 31 разів перевищивши показники аналогічного періоду минулого року. Він також призвів до утворення малих і середніх підприємств в Кореї, що значно збільшило експорт деяких видів товарів: конденсаторів, шестерень, гальмівних колодок.

У період з 2011 по 2015 рік експорт американських автомобілей до Кореї збільшився на 208%, що відбулося завдяки зменшенню ввізного мита на автомобілі з 8% до 4%. Наразі Республіка Корея являється для США одним з найбільших ринків збуту продукції важкої промисловості та сільськогосподарської продукції. [3]

Згідно з домовленостями, більшість мит на аграрну продукцію двох країн було скасовано, що у свою чергу призвело як до позитивних, так і до негативних наслідків. В результаті скасування мит на американську

продукцію місцевим господарствам Республіки Корея стало складно конкурувати з американськими постачальниками. Понад 40% тваринницьких молочних фермерських господарств Південної Кореї були змушені припинити свою діяльність з моменту, коли почала діяти корейсько-американська угода про вільну торгівлю. За цей час в середньому щодня 45 ферм ставали банкрутами (16,5 тис. на рік). За даними Національної федерації сільськогосподарських кооперативів Республіки Корея, з 154 тисяч тваринницьких ферм, які займаються вирощуванням корів і виробництвом молока, на цей момент в країні залишилося лише 88 тисяч господарств.

США – стратегічно важливі торгівельні партнери для Південної Кореї. За січень 2017 року обсяг південнокорейского експорту до США склав 4 944 811 тис. дол., імпорту – 3 962 922 тис. дол. [5]

Значна частина корейського експорту припадає на автомобілі та обладнання для теле- та радіомовлення, імпорту – на інтегральні схеми, нафтопродукти. Наразі за обсягами торгівлі з Республікою Корея США посідає 2 місце.

Після прийняття Угоди про вільну торгівлю кількість робочих місць у США в період з 2011 по 2015 рік скоротилася на 95000, а дефіцит торгівельного балансу США з Південною Кореєю збільшився на 114,6%, що було викликано переважно торгівлею автомобілями та запчастинами, де важливу роль відіграють транснаціональні корпорації (ТНК). [6]

На сучасному етапі корейсько-американських стосунків продовження торгівельних відносин, які базуються на зоні вільної торгівлі, знаходиться під загрозою. Дональд Трамп критикував Північноамериканську угоду про вільну торгівлю (НАФТА) та угоду про вільну торгівлю з Республікою Корея, наголошуючи, що вони позбавляють американців робочих місць. 22 січня 2017 року адміністрація Дональда Трампа офіційно оголосила про перегляд Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (НАФТА), що ставить під загрозу також угоду з Південною Кореєю. Це вплине на південнокорейські експортні компанії. За даними Корейського інституту економіки, в разі перегляду угоди про вільну торгівлю між США і Республікою Корея, втрати останньої в торгівлі з США в період до 2021 року складуть 26,9 млрд дол., при цьому в торгівлі автомобілями – 13,3 млрд., продукцією машинобудування – 4,7 млрд дол., продукцією інформаційно-комунікаційних технологій – 3 млрд, продукцією нафтохімії – 1,8 млрд дол., сталеливарною продукцією – 1,2 млрд дол., електротехнічними товарами – 1,1 млрд дол., різними тканинами і волокнами – 1 млрд дол., в наданні юридичних послуг – 0,8 млрд дол. [2]

Таким чином, укладання Угоди про вільну торгівлю між США та Південною Кореєю призвело до багатьох позитивних наслідків, головним з яких є збільшення обсягів торгівлі у декілька разів. Проте це також призвело до виникнення проблем на внутрішніх ринках США та Південної Кореї, що стали загрозою для існування зони вільної торгівлі між цими країнами.

Література: *1. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. 2. Дослідження ринку Міністерством торгівлі США [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://2016.export.gov; 3. Міністерство торгівлі США [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://trade.gov; 4. Офіс торгового представника США [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://ustr.gov; 5. Офіційний сайт Державної статистичної служби Південної Кореї [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://kostat.go.kr; 6. Офіційний сайт міжнародної торгової асоціації Кореї [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.kita.org*

❋❋❋

УДК 339.923:330.32

Засід К. Г.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ КОРДОНІВ СПІВПРАЦІ ТА ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ В РАМКАХ АСЕАН+3

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Керівник: к. е. н., доц. Непрядкіна Н. В.

На даному етапі розвитку пильна увага не тільки вчених, а й громадськості прикута до перспективних напрямків інтеграції і глобалізації в світі, що викликає інтерес до регіональних інститутів інтеграції. Регіональна інтеграція являє собою важливу особливість розвитку сучасних міжнародних відносин, зараз в світі практично не залишилося держав, які б не були членами однієї або декількох їх груп. Інтеграційні угруповання перетворилися в важливий інструмент світової політики та світової економіки в сферах зовнішньої торгівлі та інвестицій.

Зміна зовнішньополітичних курсів багатьох держав останніх років, нові пріоритети економічної та політичної регіоналізації відносин поставили перед країнами Азії зовсім інші завдання. Триваюча трансформація ролі регіонального співробітництва держав Азії в бік поглиблення інтеграції однозначно вказує на поступове і планомірне посилення глобальних процесів у світі.

Зі зміщенням в кінці 1990-х років центра інтересів інтеграційних тенденцій в АТР в сторону Східної Азії з'явилося угруповання десяти країн АСЕАН і трьох країн Східної Азії: Китаю, Японії і Південної Кореї [1]. Розширення кордонів співпраці регіону Південно-Східної Азії розпочи-

нається саме з цього формату АСЕАН+3, в рамках якого було створено декілька Зон вільної торгівлі – ЗВТ Китай, ЗВТ Японія та ЗВТ Республіка Корея. В рамках створення цих зон проводяться заходи щодо прискорення процесів узгодження тарифної номенклатури, митної оцінки, встановлення системи спрощених митних процедур; узгодження товарних стандартів [2].

Зараз отримує практичну реалізацію діалог про ЗВТ між Японією і АСЕАН. Угода про економічне партнерство між Японією та АСЕАН охоплює питання торгівлі товарами та послугами, регулювання інвестиційної діяльності і економічного співробітництва в цілому. Угода сприяє зміцненню економічних зв'язків між країнами, створює ефективний ринок з великими можливостями в регіоні. Так як країни АСЕАН є одними з головних реципієнтів японських інвестицій, то формування виробничих і експортних центрів з високою часткою локалізації стануть об'єктивною реальністю в найближчій перспективі.

Варто зазначити, що і Японія, і країни АСЕАН в тривалій перспективі бачать вихід у подальшому поглибленні взаємозалежності країн регіону шляхом поступового формування Східно-азіатського співтовариства в складі не тільки 10 країн АСЕАН, Китаю, Південної Кореї і Японії, а також Австралії, Нової Зеландії та Індії. На саміті АСЕАН – Японія підкреслювалося, що інтереси обох сторін збігаються в регіональному і глобальному плані, що відкриває для них можливості розвивати партнерство і зберігати свої провідні ролі в будівництві Східно-азіатської спільноти, яке повинно перетворитися в головну мету співпраці АСЕАН і Японії [3, с.220].

Інший економічний партнер країн АСЕАН – Республіка Корея – також має торгово-економічні домовленості, зокрема діє підписаний Договір про створення інвестиційної Зони вільної торгівлі, який сприяє розвитку інвестиційних потоків і створенню ліберального прозорого і конкурентного інвестиційного режиму в рамках АСЕАН і Республіки Корея. Договором передбачені поступова лібералізація інвестиційного режиму, створення сприятливих умов для інвесторів і інвестицій, сприяння співробітництву на взаємовигідній основі, забезпечення захисту інвестицій. Варто додати, що співпраця між АСЕАН та Республікою не обмежується лише економічною сферою, ряд них спрямований на підтримання миру і безпеки в регіоні.

Щодо Зони вільної торгівлі з Китаєм, то слід зазначити, що ця зона характеризується великою взаємопов'язаністю, а також приносить вигоду обом сторонам. Вона сприяє не тільки піднесенню економіки Східної

Азії, але і культурному обміну, а також взаєморозумінню країн [4], і тому подальша співпраця між КНР і країнами АСЕАН має дуже хороші перспективи. Сильні економічні позиції китайської діаспори в Сінгапурі, Малайзії та Індонезії, зростання питомої ваги КНР в торговому балансі практично всіх країн-членів АСЕАН (провідний торговий партнер Малайзії, один з найбільших торгових партнерів Сінгапуру, Індонезії і Таїланду), активне зростання взаємних інвестицій дозволяють припустити, що більшість країн АСЕАН будуть орієнтуватися на подальше зростання економічного співробітництва з КНР. Цьому сприяють такі чинники: 1) ємний і швидко зростаючий ринок Китаю; 2) вигідне географічне положення країн АСЕАН; 3) прагнення зменшити залежність від розвинених країн.

Також варто зазначити, що АСЕАН планує підписання багато- і односторонніх угод про вільну торгівлю з багатьма країнами (наприклад, створення Зони вільної торгівлі з Індією). Але функціонування Зон вільної торгівлі з найближчими країнами, переважаючими за економічним потенціалом, а також підписання нових угод буде тільки створювати перешкоди на шляху регіональної інтеграції країн Південно-Східної Азії. Процеси інтеграції з іншими країнами можуть мати такі наслідки: 1) зростання різниці між товарообігом зі сторонніми країнами; 2) переорієнтація інвестиційних потоків на ринки сторонніх країн; 3) збільшення залежності від розвинених країн; 4) збереження нинішніх структурних проблем економік країн АСЕАН, зокрема спеціалізація на однотипних товарах, і уразливості такої позиції на світовому ринку.

Подальша економічна інтеграція держав регіону, а також поглиблення співпраці з іншими країнами Азіатсько-тихоокеанського регіону є пріоритетом діяльності АСЕАН в майбутньому. Дану програму покликане реалізувати Єдине співтовариство АСЕАН, засноване в 2015 році. Ще одне завдання організації на найближчий час – подолання розриву в економічному розвитку між її членами. Таїланд, країна Сінгапур і Малайзія в економічному плані на сьогоднішній день випереджають інші держави регіону, і до 2020 року планується в значній мірі скоротити цей розрив [5].

Отже, можна зробити висновок, що країни АСЕАН у своєму розвитку беруть курс на інноваційний шлях, що зумовлюється їхнім прагненням інтеграції у глобальне виробництво. Зокрема, це потребує посилення інтеграційної взаємодії, знаходження зовсім нових підходів до виробничо-технологічної кооперації з зарубіжними країнами, і перш за все, регіональної інтеграції.

Література: *1. Отношения Китая, Японии и Южной Кореи с АСЕАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://international.pravozakon.pro/china-japan-south-korea-asean-east-asia.html 2. Інтеграційні процеси в Азії (АСЕАН) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://pid.atwebpages.com/integratsionnyie-protsessyi-azii-asean.html 3. Е. В. Кобелев. АСЕАН в начале XXI века. Актуальные проблемы и перспективы / Кобелев Е. В., Локшин Г. М., Воронин А. С., Мазырин В. М., Козлов А. А., Сенин Р. А., Васильев Л. Е. – Институт Дальнего Востока. – М.: ИД ФОРУМ – 2010. – с.220 4. Найбільші зони вільної торгівлі світу за площею [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4140 5. Асоціація країн Південно-Східної Азії (АСЕАН): мета створення, функції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://faqukrs.xyz/novini-ta-suspilstvo/politika/110312-asociacija-derzhav-pivdenno-shidnoi-azii-asean.html*

❋❋❋

УДК 339.72

Ибрагимов Азер, Шуба М. В.

МИРОВЫЕ ФИНАНСОВЫЕ ЦЕНТРЫ: БОРЬБА ЗА ЛИДЕРСТВО

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Мировой финансовый рынок – это совокупность национальных финансовых рынков, где осуществляется перераспределение финансовых ресурсов в соответствии с мировым спросом и предложением. Объективной основой формирования финансового рынка явились разделение труда и интернационализация производства на его основе. Формирование мирового финансового рынка на современном этапе происходит под влиянием процесса глобализации национальных финансовых рынков. Современная структура мирового финансового рынка предполагает перераспределение кредитных ресурсов между национальными экономиками, где конечные участники операции – кредитор и заемщик – резиденты разных стран [1, с. 54].

В условиях экономической глобализации возникает жесткая конкуренция между странами за возможность воздействия и влияния на международные финансовые процессы. В связи с этим, для многих стран большое значение имеет создание на своей территории финансовых центров мирового или, для начала, регионального масштаба. Создание таких финансовых центров, как правило, приводит к улучшению инвестиционного климата, притоку капитала и является основным направлением стратегии развития финансовых рынков во многих государствах.

На сегодня мировые финансовые центры (МФЦ) являются неотъемлемой частью мирового финансового рынка, аккумулируя и перераспределяя огромные массы капитала.

Для оценки конкурентоспособности финансовых центров ежегодно рассчитывается индекс глобальных финансовых центров (GFCI – The Global Financial Centres Index), который публикуется с марта 2007 года. Основной идеей данного индекса является оценка и ранжирование конкурентоспособности финансовых центров на основе существующих индексов в сочетании с регулярными опросами руководителей крупнейших компаний мира. В GFCI 20 были исследованы 103 финансовых центра, 87 из которых вошли в рейтинг, а 16 являются ассоциированными центрами, которые смогут присоединиться к рейтингу, когда получат достаточное количество баллов. Источники данных GFCI – инструментальные факторы, к которым относятся: деловой климат, развитие финансового сектора, инфраструктура, человеческий капитал, репутация и общие факторы [3].

В последние годы особенно усилилась конкуренция между крупными финансовыми центрами, которые практически ежегодно представлены в рейтингах, меняются только их позиции (табл. 1). Конкуренция между мировыми финансовыми центрами обусловлена наличием ряда факторов:

– активный экономический рост развивающихся стран вызвал потребность в перераспределении финансовых потоков, создании на территории этих государств собственных финансовых центров;

– образование региональных валютно-финансовых союзов способствовало усилению роли региональных МФЦ;

– высокая трансграничная миграция финансовых потоков.

Таблица 1

Рейтинг мировых финансовых центров в 2014-2016 гг.

Город	2014		2015		2016	
	Место	Рейтинг	Место	Рейтинг	Место	Рейтинг
Лондон	2	784	1	796	1	795
Нью-Йорк	1	785	2	788	2	794
Сингапур	4	754	4	750	3	752
Гонконг	3	758	3	755	4	748
Токио	5	722	5	725	5	734

Составлено автором по материалам: [3]

Несмотря на все попытки европейских стран увеличить роль своих финансовых центров на мировом рынке, давление со стороны азиатского региона растет, и значительные позиции начинают занимать финансовые центры азиатского региона. Во многом именно в азиатско-тихооке-

анском регионе находится потенциал развития мировой экономики. Преимущества данного региона очевидны:

– упрощенная налоговая система, предоставление льготных условий для ведения бизнеса;

– быстро развивающиеся экономики, высокие темпы роста;

– увеличение объемов иностранных инвестиций;

– создание конкурентоспособной инфраструктуры;

– быстрая адаптация азиатских рынков к кризисным явлениям (последние мировые кризисы в значительной степени повлияли именно на европейские и американские финансовые системы, тогда как азиатский регион остался в относительной стабильности);

– значительное увеличение роли Китая на мировой арене, который имеет устойчивые высокие темпы экономического роста, минимальный внешний долг, крупнейшие банки по капитализации в мире и активное взаимодействие с МФЦ Гонконга, Сингапура и Японии.

В условиях финансовой глобализации капитальные потоки имеют значительную мобильность, что создает возможности для конкуренции между мировыми финансовыми центрами за привлечение иностранных ресурсов и увеличение финансовых транзакций.

На современном этапе наблюдается повышение роли развивающихся стран на мировом рынке капитала (Китай, Россия, Бразилия, Турция, Индия, ЮАР), усиление борьбы за лидерство между Нью-Йорком и Лондоном, стремление стран занять более высокую позицию в рейтинге мировых финансовых центров. С этой целью государства разрабатывают национальные стратегии создания МФЦ, создают благоприятные условия для участников глобального рынка, формируют широкие сети представительств, филиалов и дочерних структур финансовых организаций за рубежом, разрабатывают мероприятия по улучшению инвестиционного климата и привлечению инвестиционного капитала в экономику [2].

Література: *1. Глобализация мировых валютно-финансовых рынков: монография / В. В. Шмелев, О. В. Хмыз. – М.: Проспект, 2010. – 200 с. 2. Попкова А. Особенности функционирования мировых финансовых центров / А. Попкова // Банковский вестник. – 2012. – № 9. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nbrb.by/bv/articles/9394.pdf. 3.GFCI – Global Financial Centres Index / [Electronic resource]. – /Z/Yen Group. – official website. – Mode of access: http://www.zyen.com/research/gfci.html*

❋❋❋

УДК 339.924

Іваніщенко К. І.

ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Казакова Н. А.

Сучасний світ невблаганно, під впливом процесів глобалізації та регіоналізації, перетворюється на єдиний світовий простір, що не знає меж для руху інформації, товарів та послуг, капіталів та ідей.

Такому активному розвитку глобалізаційних процесів посприяв ряд чинників у різних сферах людського життя. У економічній сфері відбулася лібералізація торгівлі товарами та послугами, що знайшло своє відображення у становленні вільної світової торгівлі. Значну роль у процесі поширення лібералізації відіграє посилення тенденцій до уніфікації та стандартизації. Усе активніше у різних країнах діють спільні стандарти на технологію, фінансову діяльність, систему освіти.

Інформаційна сфера вразила світ появою та розвитком електронної почти, Інтернету, нових систем отримання та обміну інформацією, що позволило створити глобальні мережі, об'єднуючі фінансові і товарні ринки. У політичній сфері відбулися якісні переміни пов'язані з послабленням сталості державних границь, полегшенням процесу обміну трудовими ресурсами.

Не можливо не зазначити, що велике значення для активного поширення глобалізаційних процесів відіграла науково-технічна сфера людського життя. З'явилися нові транспортні засоби та засоби зв'язку, що значно полегшили широке розповсюдження новітніх технологій, прискорили процес обміну товарами, капіталом та ідеями між різними країнами світу. Таким чином, у нашому тисячолітті відбувається швидке розповсюдження глобалізаційних тенденцій по всьому світу: від світових лідерів, до найбідніших країн світу.

Найбільш яскраво глобалізація проявляється у процесі поглиблення інтернаціоналізації виробництва, що проявляється у створенні кінцевого продукту у різних формах та участь різних країн на різних стадіях його виробництва. Найбільшої ролі у цьому процесі відіграють ТНК – корпорації, що володіють своїми філіалами у різних куточках світу та характеризуються значним фінансовим капіталом.

Як можна побачити з таблиці, деякі ТНК володіють значними прибутками, що перевищують ВВП багатьох країн. Більшість ТНК працюють у сфері новітніх технологій та інновацій, стимулюють економічний

та технічний розвиток світу. Вони – основа глобалізації, її головна рушійна сила.

Таблиця 1

Рейтинг п'яти найбільших ТНК світу

Місце у рейтингу	Назва компанії	Прибуток компанії, млрд дол.
1	Walmart	482,130
2	State Grid	329,601
3	China National Petroleum	299,271
4	Sinopec Group	294,344
5	Royal Dutch Shell	272,156

Джерело: [4]

Відбулося і поглиблення інтернаціоналізації капіталу, що найбільш активно проявляється у збільшенні міжнародного руху капіталу, у першу чергу маються на увазі прямі іноземні інвестиції.

Слід зазначити, що на основі поглиблення міжнародного поділу праці (МПП) відбулося посилення інтернаціоналізації обміну, зростання масштабів та характеру міжнародної торгівлі товарами. Усе більшого значення відіграє сфера послуг, що розвивається швидше сфери матеріального виробництва.

На основі глобалізації все активніше збільшується міжнародна міграція робочої сили. Резиденти бідніших країн реалізують себе у якості дешевої некваліфікованої чи малокваліфікованої робочої сили у розвинутих країнах.

Розглядаючи наслідки глобалізації, можна чітко побачити їх двоякий характер. З одного боку, глобалізаційні процеси сприяють ефективному розподілу ресурсів, що у свою чергу якісно впливає на підвищення середнього рівня життя населення. Значною перевагою стає економія на масштабах виробництва, що позитивно сприяє процесу зниження цін. Не можна не зазначити, що глобалізація сприяє розвитку та встановленню нової системи трудових відносин, що орієнтується, у першу чергу, на кваліфікацію, знання, творчі здібності і потенціал найманих працівників. На виробництві створюється те середовище, що якісно забезпечує умови саморозвитку та професійного вдосконалення працівників у певній галузі. [3] Підсилюючи конкуренцію, глобалізація впливає і на швидше освоєння новітніх технологій та їх обмін між різними країнами світу. З іншого боку, глобалізаційні процеси слугують певною загрозою для країн, що розвиваються. Це пов'язано з явищем нерівномірності розподілення глобалізаційних благ. Замість того, щоб сприяти підвищенню зрівняння доходів, спостерігається оборотній процес – їх деполяризація.

Таблиця 2

Динаміка росту ВВП розвинутих країн та країн, що розвиваються

Рік	США, млрд дол.	Перу, млрд дол.	Різниця ВВП, млрд дол.
2011	15518	171,724	15346,276
2012	16155	192,605	15962,395
2013	16692	201,151	16490,849
2014	17393	201,021	17191,976
2015	18037	189,111	17847,889

Джерело: [5]

Опираючись на дані таблиці, можна зробити висновок, що країни, що розвиваються все більше відстають від розвинутих країн, помітно збільшується залежність їх економік від успішного функціонування світової господарчої системи.

На сучасному світовому просторі виникає негативна тенденція виходу економіки зі сфери контролю незалежних урядів. У цьому випадку економікою країни керують або уряд іншої країни, або монопольні ТНК. Держава не в змозі проводити ефективну економічну політику через підвищення рівню контролю у всесвітньому масштабі над ключовими галузями промисловості, сільського господарства чи енергетики. [2]

Не можна не зазначити, що й для розвинутих країн глобалізація несе певні загрози, серед яких можна виділити ріст безробіття, розповсюдження негативних явищ по всьому світу. Деякі вчені, наприклад Мартін Г. та Шуманн Х., зазначають, що для нормального функціонування світової господарчої системи знадобляться лише 20% населення, що шукає роботу, а отже невпинно відбуватиметься зростання рівня безробіття. [1]

Отже, глобалізаційні процеси, що активно відбуваються у світі протягом останніх десятиліть, якісно змінюють усю економічну ситуацію світу. Ці процеси містять у собі значну кількість протиріч і незрозумілостей, що, у свою чергу, сприяє виникненню наукових спорів та робіт та обумовлює актуальність дослідження даної теми як зарубіжними, так і вітчизняними авторами.

Література: *1. Мартин Г.-П., Шуманн Х. Западня глобализации: атака на процветание и демократию / Пер. с нем. – М.: Изд. дом «Альпина», 2001. – С. 20; 2. Сальникова В.А. Негативные тенденции процесса глобализации мировой экономики // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2010, №3. – С. 80-81; 3. Упертий С. Економічні аспекти глобалізації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://otherreferats.allbest.ru; 4. Офіційний сайт журналу Fortune. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://beta.fortune.com/global500/list 5. Офіційний сайт Світового банку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldbank.org/*

❋❋❋

УДК 339.5(477):339.56

Ключка А. А.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Дослідження проблем розвитку ефективності зовнішньої торгівлі передбачає акцентування уваги на світовій торгівлі, як важливому інструментові інтеграції окремих країн до світової економічної спільноти, як індикаторові розвитку міжнародних коопераційних зв'язків. При формуванні параметрів політики щодо підтримки експорту в країнах транзитивного типу, зокрема в Україні, доречно, на наш погляд, враховувати світовий досвід формування та розвитку експортного потенціалу. Сказане набуває особливого значення в умовах сучасного економічного розвитку, коли об'єктивно необхідною стає повноцінна інтеграція держав до сфери міжнародних економічних відносин (що обумовлено лібералізацію зовнішньоекономічної діяльності). Для того, щоб країна отримувала вигоди від обрання такого шляху, необхідно брати до уваги цілу низку реалій та особливостей їхнього прояву в трансформаційних умовах.

Зростання обсягів світової торгівлі відбувається, як правило, темпами швидшими, ніж зростання обсягів ВВП, що свідчить про динамізацію процесів міжнародного обміну та спеціалізації. Проте, ці процеси підвладні цілій низці закономірностей, однією з яких є загострення суперечностей між країнами і групами країн, зокрема у секторальному розрізі [1, с. 33].

Передусім, інтернаціоналізація світової економіки знаходить свій відбиток у стрімкому зростанні міжнародної торгівлі і капіталовкладень за кордоном. Країни, що лібералізують торгівлю, повинні знаходитися у рівновазі фундаментальних макроекономічних показників, і лібералізація торгівлі не повинна її порушувати. Тому урівноваження національної економіки є неодмінною умовою ефективної реалізації експортного потенціалу країни.

Відбувається значний перерозподіл секторів світового господарства на користь нових домінуючих країн, і це суттєво впливає на параметри національних економік, особливо транзитивних [2, с. 41-44].

Реальна можливість поступової втрати домінуючого положення США, зростання економічних можливостей Європейського Союзу та Японії – це фактори розвитку світового ринку, які постали на фоні його подальшої реструктуризації у напрямку від торгівлі фінансовими ресурсами до тор-

гівлі високотехнологічними продуктами та самими технологіями. Все це, таким чином, визначає пріоритетні напрямки світового попиту.

Від структури попиту на світовому ринку (а отже, від основних партнерів із зовнішньоекономічної діяльності) залежить, на яких умовах буде включена країна до системи міжнародного поділу праці, а, відтак, чи сприятиме таке включення розвитку галузей, базованих на новітніх технологіях, чи буде поліпшуватись структура експорту, яким буде рівень його диверсифікації тощо. Ці закономірності взагалі характерні для країн, що не є домінуючими у світовому економічному просторі, проте зазначений стан експортно-імпортних відносин свідчить, водночас, про те, що Україна має достатні можливості для відвоювання свого сектору у цьому просторі, що забезпечується наявністю однакових за рівнем розвитку економічних партнерів.

Звичайно, орієнтація експорту на потреби цих країн мало сприятиме розвитку високотехнологічних виробництв (до речі, поки що аналогічна ситуація характеризує і відносини з домінуючими країнами внаслідок невигідної для України моделі спеціалізації), але, за умови втручання держави у процеси перерозподілу надходжень від експорту, може стати базою формування матеріальних і фінансових ресурсів для їхнього подальшого розвитку, тобто сприяти розгортанню високотехнологічного експортного потенціалу.

Рівність можливостей щодо геоекономічного впливу, відстоювання національних інтересів у світовому економічному просторі забезпечується сталістю процесів виробництва, його масштабами і конкурентоспроможністю. Ця умова має на увазі відсутність усякої дискримінації й одержання одними виробниками переваг перед іншими, а також безперешкодного пересування товарів і факторів виробництва. На ділі, при наявності економії від масштабів і при закріпленні технологічної переваги свобода торгівлі означає однобічні переваги для великих фірм і передових країн і призводить до менш раціональному розподілу світових ресурсів у порівнянні з протекціонізмом. У рамках тієї чи іншої країни уряд повинний сприяти реалізації монополістичних або ситуативних переваг національних виробників у їхньому конкуруванні на світовому ринку і надавати особливі пільги малим підприємствам, не здатним поодинці протистояти як національним суперникам-гігантам, так і конкурентам у світовому просторі [3, с. 18].

Особливо слід відзначити, що становлення міжнародної фінансової системи як атрибуту та фактору системи міжнародної торгівлі ставить перед національними економіками нові вимоги, які примушують рахуватися з існуванням валютного фактора в міжнародних економічних

відносинах. Часи золотого стандарту з автоматичним регулюванням зовнішньоторговельного балансу пройшли, а в умовах політичної й економічної нестабільності природним для урядів є прагнення створити резерви конвертованої валюти, що досягається за рахунок позитивного зовнішнього балансу. Якщо країна не має структурного надлишку зовнішнього балансу і не бажає миритися з високим рівнем безробіття, їй залишається один шлях – створити надлишок поточного балансу шляхом введення обмежень на імпорт товарів і експорт капіталів, щоб провадити ефективну експортну політику.

Особливості орієнтації зовнішньоекономічних відносин України зумовлюються її місцем в усталеній структурі загальносвітової системи поділу праці, а також її географічним розташуванням на перетині міжнародних інфраструктурних каналів (передусім газо- та нафтопроводів) і транспортних коридорів. Це дає їй змогу реалізувати унікальний транзитний потенціал, який з повним правом можна розглядати як особливу складову промислово-експортного потенціалу. Транзитний статус забезпечує диверсифікацію загального економічного потенціалу, формує потребу у розвитку інфраструктури тощо. Ця специфічна складова є важливим елементом національних економічних переваг, і може використовуватись, водночас, як новітній та могутній механізм впливу на світову економіку з метою перерозподілу світового ринку на користь нашої країни. Але, на жаль, даний інструмент впливу використовувався поки що Україною вкрай нераціонально.

Слід також брати до уваги необхідність створення розгалуженої структури експорту, що є вимогою геоекономічної орієнтації нашої країни, бажання розвиватись у напрямку інтеграції до ЄС. Йдеться, звичайно, про вибір оптимальних економічних партнерів. Критерієм тут мають бути національні інтереси України: якщо це вигідно суспільству і допомагає досягненню стратегічних цілей, необхідно співпрацювати з усіма членами світового співтовариства чи їхніми угрупуваннями.

Дослідження можливостей зовнішньої торгівлі України в системі міжнародних торгівельних зв'язків дозволяє навести наступні висновки. Система світової торгівлі постає не тільки важливим інструментом інтеграції країн до світової економічної спільноти, індикатором розвитку міжнародних кооперaційних зв'язків, але й фактором секторального розвитку національних економік окремих країн. Особливо «чутливими» в плані оперативного впливу системи світової торгівлі на умови секторального розвитку є економіки країн, що перебувають на стадії трансформації соціально-економічних систем.

Таким чином, історично зумовлена модель спеціалізації України, яка, з одного боку, значною мірою спрямована на попит в однопорядкових економічних системах, а з іншого – на попит високорозвинених країн, але передусім – на сировинну та низькотехнологічну продукцію, мало сприяє розвиткові високотехнологічних виробництв, оптимізації характеру участі в системі міжнародного поділу праці. Отже потрібно практично розробити та впровадити механізм активного формування та розгортання високотехнологічного експортного потенціалу, втручання держави у процеси формування прибутковості окремих сегментів експорту, а також перерозподілу надходжень від експорту.

Література: *1. Базилюк Я.Б. Про пріоритети України у здійсненні економічної інтеграції / Я. Б. Базилюк // Стратегічна панорама. – 2011– №1. – С. 31-35. 2. Виноградська А. Розвиток торгівлі з країнами ЄС / А. Виноградська // Економіка України – № 2 – 2009– С. 43-47. 3. Грузинська Н. Розвиток експортного потенціалу України в сучасних світогосподарських процесах / Н. Грузинська, М. Музиченко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №7 – С. 17-19.*

❋❋❋

УДК 339.923:334.78:330.356.4

Корнієнко А. А.

ТНК ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: викладач, к.е.н. Пасмор М. С.

Найвагомішим елементом розвитку світового господарства і міжнародних економічних відносин є транснаціональні корпорації (ТНК). Цей феномен з'явився досить нещодавно, але за останні 5–6 десятиліть набув ролі одного з найголовніших учасників міжнародних економічних відносин.

Теоретичною основою даного дослідження стали праці таких провідних вчених як С. Архієреєва, Г. Асселя, Я. Базилюка, Є. Воробйова, А. Гальчинського, Е. Голубкова, А.Голікова, В. Гончаренка, Н. Гончаренко, Р. Гранта, Дж. Данінга, М. Енрайта, С. Ємельянова, Н. Казакової, Д. Карлоффа, К. Крістенса, Ю. Макогона,Р. Макграс, М. Портера, К. Пенроуз, Н. Пірсі, Дж. Пізано, Б. Райзберга, Дж. Робінсона, Дж. Салонера,.В. Сідорова, Р. Солоу, Р. Скота, Б. Уернерфельта, Р. Фатхутдінова, А. Філіпенка, С. Циганова, Г. Хамела, Е. Хекшера, Дж. Хікса, Ч. Хофера, Е. Чемберліна, О. Швиданенка та багатьох інших.

На сьогоднішній день ТНК – основний структурний елемент національних економік більшості країн, провідна сила їх розвитку та підвищення ефективності. Глобальні тенденції інтернаціоналізації виробництва й капіталу, приватизації, стратегічних альянсів, лібералізації зовнішньої торгівлі та спрощення процедури здійснення зовнішньоекономічної діяльності поставили ТНК у центр світового економічного розвитку. Сьогодні у світі діє вже понад 82 тис. ТНК, що мають понад 810 тис. філій, а також потужну мережу спільних підприємств та інших партнерів за кордоном [2, с. 122]. У закордонних філіях ТНК у 2015 р. працювало близько 69 млн осіб [5]. Сукупні активи зарубіжних філій ТНК по всьому світу склали близько 82 трлн дол. США. Обсяг міжнародного виробництва, який визначається як обсяг продажів іноземних філій ТНК, становив близько 28 трлн дол. США, а загальний обсяг їх експорту – 7,3 трлн дол. США, що становить близько третини загального обсягу світового експорту товарів і послуг [5].

Окрім колосального економічного ефекту, ТНК перетворилися із суб'єктів на об'єкти міжнародної політики, активно беруть участь у всіх глобальних процесах, що відбуваються у світі. Транснаціональні корпорації, нарівні з промислово розвиненими країнами, широко проявляються в політиці, економіці, у фінансово-інвестиційній, інформаційній, науково-технічній, військовій, технологічній, екологічній сферах. У зовнішній політиці ТНК реалізують власну корпоративну дипломатію, а для успішного забезпечення внутрішньо-корпоративної політики створили свою, корпоративну ідеологію [1].

Дії ТНК за характером і формами прояву у світовій політиці й економіці багато в чому збігаються з діяльністю держав, що дозволяє експертам заявляти про ідентичність дій і проявів ТНК та держав у глобальній політиці й економіці. Водночас низка дослідників вважає, що в перспективі ТНК зможуть стати домінуючою силою світового господарства, замінивши національні держави в ролі основних його об'єктів [4, с. 307].

Провідну роль у глобальних процесах відіграють ТНК США, за характером і масштабами торгово-інвестиційної експансії випереджаючи промислові й фінансові компанії інших країн. Але цей розрив поступово скорочується за рахунок посилення позицій ТНК держав Західної Європи та Японії, а також появи транснаціональних корпорацій країн, що розвиваються [1].

Сьогодні ТНК контролюють понад 57% світового промислового виробництва, 69% міжнародної торгівлі, більш як 81% патентів і ліцензій на

нову техніку, технології та ноу-хау, майже 90% прямих іноземних інвестицій. Практично вся торгівля сировиною на світових ринках контролюється ТНК, у тому числі 90% світової торгівлі пшеницею, кавою, кукурудзою, лісоматеріалами, тютюном, залізною рудою; 85% – міддю, бокситами; 80% –оловом, чаєм; 75% – натуральним каучуком, сирою нафтою [1].

Об'єктивна перевага ТНК з боку приймаючих країн полягає в організації виробництва в країні тих виробів, які раніше ввозилися, і, таким чином, відпадає необхідність в їх імпорті. Компанії, що випускають конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію й орієнтовані переважно на експорт, значною мірою сприяють зміцненню зовнішньоторговельних позицій країни. Нарощування експорту пов'язане з поглибленням спеціалізації, що, у свою чергу, спричиняє збільшення обсягів виробництва. Відомим в економічній теорії є відношення: збільшення експорту країни на 1% зумовлює 0,1% приросту ВВП [3].

Іншим інструментом позитивного впливу ТНК є прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Здійснюючи ПІІ, ТНК переміщують через національні кордони великі виробничі ресурси. Таке переміщення з країн, де вони є в надлишку, в країни, що відчувають їх нестачу, сприяє ефективному розміщенню світових факторів виробництва і, як наслідок, – зростанню виробництва у світі. Світова спільнота отримує істотну вигоду від ефективнішого розміщення ресурсів, переміщуючи з країни в країну кваліфіковану робочу силу, капітал, технології та ін.

Однак, міжнародна господарська діяльність ТНК має неоднозначні наслідки як для країн базування материнських компаній, так і для приймаючих країн. Було б необґрунтованим стверджувати, що для одних країн ці наслідки є позитивними, а для інших негативними. Хоча, для країн базування діяльність ТНК створює, безумовно, більше переваг (як вузьких, так і глобальних). До таких можна віднести розширення ресурсної бази; широке залучення в процеси міжнародної кооперації і спеціалізації інших компаній, пов'язаних господарськими зв'язками з головними компаніями ТНК; підвищення конкурентоспроможності компаній і економіки країни в цілому; зростання експорту держави, що позитивно впливає на платіжний баланс і сприяє надходженню капіталу в країну; покращення іміджу держави на міжнародному рівні [2, с. 131].

Слід також зауважити, що діяльність ТНК спричиняє і негативні наслідки для країн базування: наприклад, не завжди вивезений капітал повертається у повному обсязі. Більше того, частина прибутків, отриманих від господарської діяльності іноземних філій, ніколи не повертаєть-

ся в країну походження головної, материнської, компанії. Крім того, разом з експортом капіталу відбувається і міграція населення. Це явище є досить широко розповсюдженим, його називають «відтік мізків». Воно становить потенційну загрозу для країн, що розвиваються та держав з перехідною економікою.

Для приймаючих країн втручання в економіку господарського впливу ТНК загрожує протиріччями національних інтересів. Мається на увазі розбіжність політичних цілей приймаючого уряду і ТНК та вірогідність тиску на урядову політику, спричиненого здатністю ТНК приймати рішення стосовно приймаючої держави.

Таким чином, ТНК, виступаючи як провідний фактор поглиблення глобалізації, містить чимало суперечливих наслідків для країн базування та примаючих країн, що зумовлює, з одного боку – пожвавлення впливу ТНК у системі міжнародних відносин, з іншого – наростання напруженості між двома групами держав та загострення проблеми економічної залежності приймаючих країн від країн базування.

Література: *1. Бачинський В. В. Роль та значення транснаціональних корпорацій у міжнародній економіці / В. В. Бачинський. – Чернівці: Буковинська державна фінансова академія, 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Economics/59704.doc.htm. 2. Голіков А. П. Міжнародні економічні відносини: підручник / А. П. Голіков, О. А. Довгаль. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с. 3. Келару І. О. Вплив інвестиційних операцій ТНК на структуру економіки України / І. О. Келару. – Чернівці: Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/archive/2012/v1/1-2012-11.pdf. 4. Мельник Ю. Ф. ТНК на міжнародному ринку послуг в умовах циклічного розвитку світової економіки // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – 2007, №5. – с. 307-310. 5. World Investment Report, 2015 [Electronic Resourse]. – Way of access: http://www.unctaddocs.org/files/UNSTAD-WIR2012-Full-en.pdf*

❋❋❋

УДК 339.56: 338.001.36

Кравец Н. А.

КЛАСТЕРНЫЙ АНАЛИЗ ЭКОНОМИК ЦЕНТРАЛЬНО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ НА ОСНОВАНИИ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., доц. Казакова Н. А.

При исследовании уровня экономического развития стран Европейского Союза особого внимания заслуживают страны Центрально-Восточ-

ной Европы. Перестроив национальные хозяйства из социалистически управляемых в свободные рыночные за кротчайшие сроки, они, безусловно, не успели догнать государства «классического Запада» в абсолютных показателях экономического благосостояния, но значительно опередили в относительных, задавая темпы развития экономики ЕС. Например, за период 1990-2014 гг. ВВП Польши увеличился в 2,2 раза (Германии за тот же период – 2,1) [5, с. 42], страны Балтии были названы «балтийскими тиграми» благодаря рекордным темпам экономического роста (в 2006 г. средний для Эстонии, Латвии и Литвы процент прироста ВВП составил 10%) [3, с. 17], а Польша была единственной страной ЕС, экономика которой продолжила восходящий тренд во время финансового кризиса в 2007-2008 гг. (4,2% ВВП в 2008 г.) [6]. За 2015 год ВВП Польши поднялся на 3,9%, а лидер мирового аудита компания «PWC» обозначила Польщу лидером экономического роста Европы на будущий период 2015-2050 гг. (2,7% в год в среднем) [8]. Поэтому рассмотрение экономик Центрально-Восточной Европы и их группирование с целью выявления национальных особенностей и общих черт развития особенно актуально сегодня.

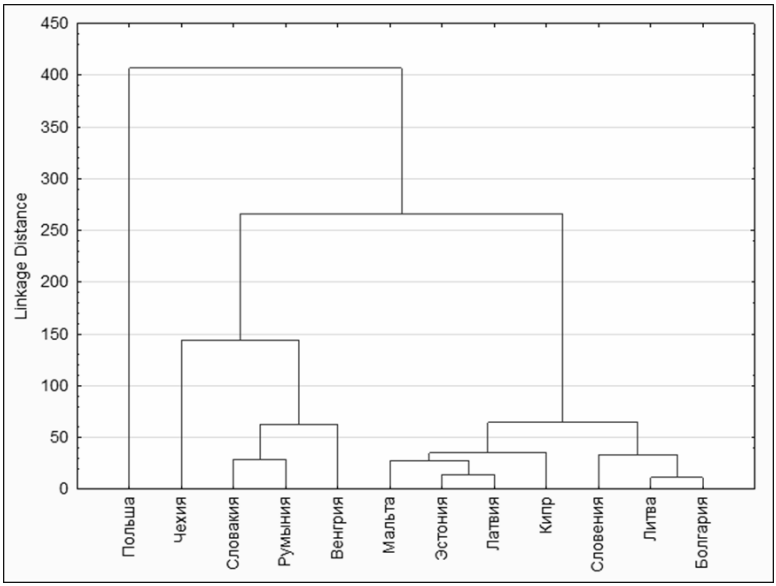

Рис. 1. Кластеризация стран Центрально-Восточной Европы на основании показателей внешней торговли.

Источник: составлено авторами в программе статистического анализа STATISTICA на основании материалов: [6], [7].

Возможность анализировать достаточно большой объем информации и значительно сокращать массивы данных, делать их компактными и наглядными предоставляет кластерный анализ. Кластеризация была проведена с использованием пакета STATISTICA, который предоставляет для этого значительные вычислительные возможности [1, с. 162]. При проведении исследования авторы пользовались методологией, предложенной в работах Айвазова С.Ю. [1] и Кузнецовой Н. В. [4].

Для понимания «близости» экономик стран, что недавно обрели членство в ЕС, был проведен анализ 12 показателей экспорта и импорта по разным группам товаров и услуг, дающих комплексное представление о состоянии и развитии различных отраслей хозяйственной деятельности. Следует сказать, что позатели внешней торговли стран Центрально-Восточной Европы за последние 10 лет вырасли на 50%, а в некоторых случаях и удвоились (Болгария, Словакия, Литва) [2, с. 23]. Исходные данные были взяты за 2015 год. Результаты кластерного анализа были визуализированы в виде дендрограммы (иерахической модели кластеризации) [4, с. 80].

Первым, отдельно стоящим кластером, выделяется Польша (таблица 1). Страна имеет достаточно крупную и относительно быстро растущую многоукладную экономику, которой характерен ёмкий внутренний рынок (самая населенная страна из рассматриваемых – 38 млн чел.). По внешнеторговому обороту Польша является безусловным лидером региона, что подкрепляется позитивным сальдо торгового баланса – около 8-9%) [7]. Государство, обладая многочисленными полезными ископаемыми, земельными и трудовыми ресурсами, производит разнородную промышленную и сельскохозяйственную продукцию, играющую значительную роль в торговле.

Таблица 1

Разбиение стран на кластеры

Кластеры	Страны
1	Польша
2	Чехия
3	Словакия, Румыния, Венгрия
4	Мальта, Эстония, Латвия, Кипр, Словения, Литва, Болгария
Подкластер 4.1	Мальта, Эстония, Латвия, Кипр
Подкластер 4.2	Словения, Литва, Болгария

Источник: составлено авторами в программе статистического анализа STATISTICA на основании материалов: [6], [7].

Обособленным, вторым кластером, является Чехия. Для исследуемой страны характерен особо высокий уровень интеграции в мировую эко-

номику – более 80% ВВП приходится на экспорт. Доля экспорта и импорта на человека превышает польский показатель в 2,5 раза, но как по абсолютным, так и по натуральным показателям Чехия отстает (население меньше почти в 4 раза) [7]. Абсолютное первенство в торговле страны принадлежит промышленной продукции (причем, 55% всего экспорта – товары машиностроения), в третичном секторе – туристическим и транспортным услугам [6].

Кластер №3 включает в себя следующие страны: Словакию, Румынию и Венгрию. Вышеназванные государства отличаются приблизительно одинаково высоким абсолютным показателем внешнеторгового оборота (в районе 150-200 млрд дол) [7]. Из-за близкого географического положения страны имеют во многом схожие структуры экономики, что обусловлено близкими климатическими условиями и природными ресурсами. Румыния и Венгрия, например, в экспорте сельскохозяйственного сырья и продовольствия имеют высокий показатель кукурузы и продуктов виноградарства, на чем и специализируются. Обладающие определенными запасами рудных и угольных полезных ископаемых, химсырья, представители кластера имеют стабильно высокую часть промышленной продукции во внешней торговле [2, с. 22].

В кластер №4 входят все остальные страны «молодой Европы»: Мальта, Эстония, Латвия, Кипр, Словения, Литва, Болгария, которые, в свою очередь, делятся на 2 подкластера.

Подкластер №4.1 объединяет Мальту, Эстонию, Латвию и Кипр. Эти диаметрально-противоположные в географическом плане стране, тем не менее, имеют много общего, когда дело касается показателей внешней торговли. Государства характеризуются наименьшими цифрами внешнеторгового оборота (20-35 млрд дол.) [7], что явно пропорционально их невысокой базе трудовых и природных ресурсов. Помимо этого, данным странам присущ близкий к нулю и даже отрицательный торговый баланс. Особое место в структуре торговых связей кластера занимают услуги (от 30% в Латвии и Эстонии до 70% на Кипре и Мальте) [6]. Для всех стран эти услуги услуги имеют транспортный характер, с особо высоким значением финансовых сервисов для офшорных Мальты и Кипра. Немала и часть сельскохозяйственного экспорта/импорта в торговом обороте кластера.

Словения, Литва и Болгария консолилированы в подкластер №4.2. Участники кластера специфичны уровнем внешнеторгового оборота ниже среднего (60-70 млрд $) [7]. В отличии от предыдущих стран представители данной групы характеризуются более диверсифицированной

экономикой. Для всех государств кластера типична постсоциалистическая модель экономики. Литва и Болгария характеризуются невысоким промышленным потенциалом, ведь доля промышленной продукции в их экспорте мала [2, с. 22]. Всем странам сродна большая доля услуг во внешнеторговом обороте: их транспортная и туристическая природа, свойственная каждому из представителей кластера, дополняется рекриационными услугами для Болгарии и Словении. Уровень дохода, однако, неравномерен и значительно варьируется от Словении и Литвы до Болгарии [7].

Литература: *1. Айвазов С.Ю. Классификация стран по основным показателям развития алмазного рынка / С.Ю. Айвазов // Научно-информационный журнал «Экономические науки». – 2012. – №5 (90) – С.162-166; 2. Глинкина С.П., Куликова Н.В., Синицина И.С. Страны Центрально-Восточной Европы: евроинтеграция и экономический рост: Научный доклад. – М.: Институт экономики РАН. – 2014. – 84 с.; 3. Кочегарова Т.М. Финансовый кризис в странах Балтии: некоторые социальные и политические уроки // Балтийский регион. – 2011. – № 2. – С. 16-28; 4. Кузнецова Н. В. Кластерный анализ стран Азиатско-Тихоокеанского региона / Н. В. Кузнецова // Актуальні проблеми економіки: Науковий економічний журнал. – 2015. – № 6. – С. 74-83; 5. Россия и Центрально-Восточная Европа: взаимоотношения в 2014–2015 гг.: Монография / Отв. ред. д.и.н., проф. И.И. Орлик. – М.: Институтэкономики РАН. – 2016. – 378 с.; 6. Официальный сайт Группы Всемирного банка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://databank.worldbank.org/data/home.aspx; 7. Официальный сайт компании «Кпоета» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://knoema.ru; 8. Экономический прогноз «Мир в 2050 году» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pwc.ru/ru/press-releases/2015/economic_forecast_2050.html – Название с экрана.*

❋❋❋

UDC: 330.341.1(73)

Кухарєва І. І. / Kukharieva I. I.

INNOVATION ACTIVITY IN THE USA

V.N. Karazin Kharkiv National University
Scientific supervisor: D. Sc. (Economics), Professor Dovgal O. A.

In the context of the global innovation environment, increased competition between the world economy countries in the international market of high-tech products, the development and implementation of innovative strategies for the prosperity of national economies through innovation-based advantages in services, marketing, and management become especially important, as an innovative economy is at the core of regional vitality and quality of life. Today science and innovation have become more open, collaborative, and geographically dispersed.

Innovative activity is not just the main driver of economic progress, but also a potential factor in meeting pressing social and human challenges and risks. Since the Industrial Revolution much of the rise in living standards is due to innovation.

The research of innovation activity of the USA is of great significance and receives the attention of the following scholars: Z. Adamanova, T. Milevska, P. Shapira, L. Antoniuk, E. Hairova and others. However, the analysis of the literature allows one to speak about the lack of research of trends and dynamics of the innovative activity in recent years, problems and prospects of development of innovations in the USA.

The goal of the article is to study basic constituents of US innovation policy, its development and formation, the mechanism of public and corporate sectors partnership.

Since the innovation policy in the USA is determined by the idea that commercial innovation is primarily the purview of the private sector, aided by universities and government laboratories, not directed by the federal government itself, the most-important role of government in technology development and implementation is maintaining an environment conducive to private-sector innovation and investment as well as facilitating the interactions of these organizations. The government now concentrates on supporting high-potential civil technologies for future generations, which represent the basis of US scientific and technological opportunities.

The other crucial function of the authority that represents an especially broad influence on technology development, adoption and implementation is the approval of patents, which encourages innovation due to the fact that it allows individuals to profit from their ideas. There is also a need to establish a regulatory environment that would be aimed at reducing uncertainty for innovators as well as the barriers to innovation. For example, the Congress has responsibilities and powers for introducing innovation-related legislation, authorizing and appropriating budgets, holding hearings and receiving testimony from stakeholders on innovation-related issues, and undertaking oversight [2].

The formation of US investment attracting and innovation development mechanism dates back to the XVIII – XIX century, when the Americans managed to form a system of attracting capital through the successful implementation of specific policies aimed at creating institutional conditions that would be significantly more attractive for the capital import than the import of finished products into the country.

Having a strong national infrastructure to commercialize innovation and support high-growth entrepreneurial activities is viewed as a factor that would contribute to the ability of the country to remain economically competitive. The Federal Government funds more than 130 billion dollars annually in research and development that results in enormous economic and social outcome.

There are a lot of reasons for targeting innovative companies: they create jobs with above-average salaries; pay a high percentage of their income to their employees; can be located almost anywhere due to the Internet and improved infrastructure; create additional quality jobs that are not technology focused; attract investments and serve markets that are outside the state.

The Global Innovation Index, published by Cornell University, INSEAD and the World Intellectual Property Organization ranks the innovation performance of countries and economies around the world, based on 82 indicators. In 2016 the USA was among the leading economies being ranked as the 4th one with the score – 61.4. The USA continues to be one of the world's most-innovative nations, its advantages include high levels of public and private research and development activity; the sophistication of the financial market; the quality of the universities, innovation clusters and scientific publications; an entrepreneurial culture, flexible labor markets; the presence of 16 of the world's top 20 research universities; software spending; regulatory policies and institutions; new patent filings [4].

The Bloomberg U.S. Innovation Index scored each of the 50 states on a 0-100 scale across six parameters: R&D intensity; productivity; high-tech density; concentration of science, technology, engineering and mathematics employment; science and engineering degree holders; and patent activity. According to the research, the top five innovative states are: Massachusetts, California, Washington, New Jersey and Connecticut. Through continued investment Massachusetts managed to succeed in cyber security, robotics, materials sciences, nanoscience and medical devices production. Alumni of the Massachusetts Institute of Technology have produced around 400 startup businesses over the past few decades [6]. On the other side, Mississippi, West Virginia and South Dakota are recognized as the least innovative states in the country.

In 2015, the total in-country research and development spending in the USA accounted for 145 billion dollars. Even though the country is viewed as the largest spender on in-country R&D, its lead is narrowing due to the fact that its growth isn't as robust as that of some Asian countries. There was a

34% increase of such indicator as in-country R&D spending for the USA from 2007 to 2015 [7].

According to the U.S. Chamber of Commerce, America's intellectual property accounts for 5.8 trillion dollars, which is 74% of all U.S. exports, and this number is more than the nominal GDP of any country in the world, so it is quite reasonable that the USA is the world's leader in protecting intellectual property rights. The Patent and Trademark Office – the agency responsible for granting U.S. patents and registering trademarks, receives over a million new applications annually – and patent law is applied equally, so this means the decision is not influenced by the citizenship of an applicant. It should be mentioned, that over 50% of all utility patent applications are filed by foreign sources [5].

There are certain barriers for innovation within the private sector. At times outstanding ideas can be ignored by organizations that are unwilling to change; quite often there is no appropriate infrastructure for developed technologies. Many businesses have not yet found the ways to use such tools as the iPad or social networking programs like Facebook to increase the productive of employees or how to use various emerging health technologies to get to the point where benefits would exceed costs [1].

It was proved that increased immigration of foreign-born workers contributes to the innovation and productivity growth in the USA. However, U.S. immigration policy is more oriented toward family reunification than admitting workers who would potentially foster innovation activity and development [3].

Immigrants make up a large and important part of the innovation in the country: 35.5% of innovators were born outside the United States, although this number of people is equal to only 13.5% of US residents. Another 10% of those who are boosting progress and science have at least one parent born abroad and more than 17% do not have US citizenship. There is also a gender split: 12% of all innovators are women. The share of female innovators is 5% higher among immigrants.

Summing up, the main areas of US innovation internationalization include: technology transfer, federal grants, grants investors, private foundations, including the support of talented scientists and entrepreneurs around the world. An active support of venture business, small businesses, tax incentives and credits from the state represent the specific directions of internationalization in the US.

Literature: *1. Greenstone M., Looney A. A dozen economic facts about innovation. – WA, DC: the hamilton project brookings – 2011. –. 22 p. 2. Shapira Ph., Youtie J. The*

innovation system and innovation policy in the United States. – WA, DC: the hamilton project brookings – Manchester, UK: University of Manchester. – 2010. –. 29 p. 3. Congressional Budget Office: official web-page [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.cbo.gov 4. Global innovation index 2016 Switzerland, Sweden, UK, U.S., Finland, Singapore Lead; China Joins Top 25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://military-technologies.net/2017/01/12/global-innovation-index-2016-switzerland-sweden-uk-u-s-finland-singapore-lead-china-joins-top-25/ 5. Global intellectual property center US Chamber of Commerce: official web-page [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.theglobalipcenter.com 6. Here are the most innovative states in America. Bloomberg Markets [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bloomberg.com/news/articles/2016-01-07/here-are-the-most-innovative-states-in america 7. The 2015 Global Innovation 1000: Innovation's new world order. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.strategyand.pwc.com/reports/2015-global-innovation-1000-media-report

❋❋❋

УДК 339.922:339.187.44

Мартиненко О. О.

ФРАНЧАЙЗИНГ ЯК ФАКТОР МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.

У сучасних умовах господарювання кожне підприємство, щоб не втратити свої позиції на ринку, змушене шукати нові форми організації бізнесу. Останнім часом досить актуальним став франчайзинг, його поширення зумовлене динамізмом ринку та дією конкурентів. За визначенням Міжнародної асоціації франчайзингу: «Франчайзинг – це договірні відносини між франшизодавцем і франшизооддержувачем, де франшизодавець пропонує або зобов'язується виявити постійний інтерес до діяльності франшизоодержувача в таких сферах, як ноу-хау та навчання персоналу, тоді як франшизоодержувач здійснює власну діяльність під спільним фірмовим найменуванням, форматом і/чи процесом, яким володіє франшизодавець, та вклав або вкладе значні інвестиції у це підприємство із власних ресурсів» [6].

В основі франчайзингу, як особливої форми організації бізнесу, можуть лежати принципи маркетингу або розподілу товарів. У такому разі «батьківська компанія» зазвичай надає індивіду або іншій компанії право чи привілей здійснювати підприємницьку діяльність у відповідній формі в визначений період і в визначеному місці. Наприклад, за спільної згоди або на основі укладеної угоди фізична чи юридична особа бере на себе зобов'язання взяти партію товару і за певний період реалізувати цей товар на відповідній території. За це надаються певні привілеї, пільги у

вигляді зниження ціни на зазначений товар і сплати мінімального відсотка від одержаного прибутку за реалізований товар [1, с. 475].

Залежно від того, на якій стадії виробництва товар переходить від франчайзера в руки франчайзі, виділяють товарний, виробничий і діловий франчайзинг, які історично змінювали один одного. Товарний франчайзинг полягає у придбанні прав на продаж товару у тому вигляді, в якому він був виготовлений під торговою маркою головної компанії. Широка популярність головної компанії стає гарантією якості. Прикладом цього виду франчайзингу є компанії «Зінгер» і «Дженерал моторс». Виробничий франчайзинг передбачає продаж франчайзі права на виробництво і збут продукції із сировини і матеріалів, закуплених у материнських компаній. Цей вид франчайзингу у свій час був застосований такими відомими компаніями-гігантами, як «Кока-кола» і «Пепсі». Централізоване виробництво і продаж їх товарів були невигідні через високий вміст води в продукті. Було прийнято рішення виготовляти сироп високої концентрації і розподіляти його на основі франшизи між місцевими заводами із розливу. Діловий франчайзинг має на увазі продаж права на організацію малого підприємства з профілем діяльності і назвою материнської корпорації [2, с. 148].

Статистика свідчить, що з усіх новостворених у світі підприємств 85% завершують свою діяльність упродовж перших п'яти років, а тих, хто працює на умовах франчайзингового договору – 14%, інакше кажучи одна з восьми [6].

Згідно досліджень Міжнародної асоціації франчайзингу, з кожним роком збільшується об'єми продажів та ВВП у франчайзинговому секторі, що дозволяє країнам обмінюватися досвідом ведення бізнесу та технологіями.

Особливого розвитку набула франчайзингова система створення ресторанів швидкого харчування (42%), побутових послуг (14%) та нерухомості (12%) [2, с. 151]. Швидкий розвиток франчайзингу пояснюється змінами у світовій економіці – зміщенням від виробництва до надання послуг, що відповідають сучасному стилю життя.

Багато в чому на поведінку франчайзерів на ринку і їх політику територіального міждержавного розвитку впливає рівень розвитку національних франчайзингових систем. Так, завдяки добре розвинутій франчайзинговій мережі, американські компанії є найбільш впливовими гравцями сучасного ринку франчайзингу. Такий висновок можна зробити, якщо провести аналіз результатів європейського рейтингу франшиз Top 500 European Franchises, де багато американських франшиз, що

увійшли в першу десятку Franchise 500, входять до трійки кращих в Європі: перше місце займає франшиза 7-Eleven, друге – Subway, третє – McDonald's. Сьогодні в Америці в області франчайзингу зосереджено 60% малого бізнесу. Франчайзинг у США охоплює більш ніж 80 галузей національної економіки, де річний обсяг роздрібного продажу у сфері франчайзингу досягає більш ніж 40% загального обсягу продаж та оцінюється американськими експертами в 1,5 трлн дол. США [5].

Західний досвід в області франчайзингу демонструє досить жорсткий підхід до стандартизації. В Європі та США висуваються дуже жорсткі вимоги до майбутнього франчайзера. Він повинен мати юридично оформлену торгову марку і довести ефективність її використання. Підприємство може продавати франшизу тоді, коли воно здатне надавати всебічну підтримку своїм операторам, має відповідно розташовані інфраструктуру, фахівців, персонал, базу для навчання. Переговори про франчайзинг будуть вестися тільки з підприємствами – потенційними франчайзі, які відповідають стандартним умовам [3, с. 37].

У свою чергу, на сучасному етапі в міру розвитку франшиз спостерігається зростання їх впізнаваності в зарубіжних країнах. Тому, кажучи про розвиток франчайзингу в умовах міждержавної інтеграції, слід розглянути два основних аспекти:

– питання придбання зарубіжних франшиз;

– питання формування франчайзингових пропозицій підприємцями і подальше їх просування на зарубіжний ринок.

В умовах інтеграції, що посилюється, франчайзинг стає незамінним засобом для розвитку збутової діяльності, зокрема, при прийнятті рішення вийти на ринок інших країн чи збільшити свою частку на існуючому ринку. У той же час набувач франшизи зтикається з істотними ризиками. Одним із основних ризиків є високий ступінь залежності покупця франшизи від поставок франчайзера. З одного боку, франчайзер сам зацікавлений в тому, щоб постачати якісний товар в необхідній кількості і в режимі точно в строк. Але, з іншого боку, існують значні ризики, що збій поставки призведе до суттєвих втрат у користувача франшизи [3, с. 65].

Таким чином, сьогодні франчайзинг охоплює багато сфер господарювання та є ефективним способом виходу підприємств на світові ринки, не потребуючи для цього значних коштів. Але для того, щоб міжнародний франчайзинг міг надалі активно розвиватися, потрібно вирішити ряд проблем: недосконалість законодавства в цій галузі, низька підтримка з боку держав, відсутність зацікавленості банків у роботі з система-

ми франчайзингу. Окремої уваги потребує питання конкурентоспроможності національних франшиз на ряду з міжнародними, оскільки отримання переваг від міждержавної інтеграції можливе тільки при взаємному проникненні франшиз. За таких умов міждержавна інтеграція буде сприяти подальшому проникненню іноземних брендів на національні ринки, на яких, у свою чергу, повинні бути створені умови для виходу національних франшиз на зарубіжний ринок.

Література: *1. Дахно І. І. Зовнішньоекономічний менеджмент: навч. посібник / Дахно І. І., Бабіч Г. В., Барановська В. М. та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 568 с. 2. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навч. посібник / Г. М. Дроздова. – К.: Центр учбової літератури, 2002. – 172 с. 3. Панюкова В. В. Особливості розвитку франчайзингу / В. В. Панюкова // Маркетинг за кордоном, 2012 – № 2. – С.65-67 4. Entrepreneur 2013 Franchise 500. Annual ranking of America's top franchise opportunities. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.entrepreneur. com/franchise500/index.html 5. European Franchises TOP500 – Ranking. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.franchiseeurope.com/top500 6. International Franchise Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://franchise.org*

❋❋❋

УДК 336.27

Махова Л. В.

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що державний борг є суттєвою проблемою практично для всіх країн світу – розвинених, що розвиваються, з перехідною економікою, різного суспільного ладу. Державний борг може надавати як негативний, так і позитивний вплив на економічний розвиток. Так, в періоди економічних спадів досить ефективним способом пом'якшення ситуації виступає саме державне запозичення, яке перешкоджає різкому падінню сукупного попиту, надаючи стабілізуючий вплив на економіку країни. Крім того, державні позики – це додаткове надходження фінансових ресурсів у країну, які можуть стати базою майбутнього економічного зростання, особливо в разі їх інвестиційного характеру.

Державний борг – сума прямих договірних зобов'язань органів державного управління перед економічними суб'єктами інших секторів економіки (резидентами) і зарубіжними кредиторами. Державний борг виникає у результаті запозичень у грошовій формі, випуску боргових зобов'язань, прийняття боргів інших економічних суб'єктів, безготівково-

го випуску боргових зобов'язань. Іншими словами, державний борг – сума усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави перед внутрішніми і зовнішніми кредиторами, а також відсотків за ними (включаючи гарантії за кредитами, що надаються іноземними позичальниками державним підприємствам). Розрізняють первинний борг, який дорівнює сумі основного боргу без нарахованих відсотків і непогашений борг, який складається із основної суми боргу і нарахованих відсотків [2, с. 113].

Найбільш пріоритетним завданням реалізації фінансової політики держави є забезпечення ефективного механізму управління державним боргом. Його метою є отримання найкращого результату від вкладів уряду.

Управління державним боргом – сукупність державних заходів щодо визначення умов залучення коштів, їх розміщення і повернення, забезпечення необхідної платоспроможності держави. Такі державні заходи передбачають підготовку до випуску і розміщення державних цінних паперів, регулювання ринку державних цінних паперів. Політика управління державним боргом ґрунтується на наступних принципах:

– безумовність виконання взятих державою зобов'язань перед кредиторами;

– оптимальність структури боргових зобов'язань держави;

– мінімально можливі ризики по урядовим борговим цінним паперам при коливанні показників світового ринку;

– зниження вартості обслуговування державного боргу при наступних запозиченнях;

– заміна короткострокових запозичень на довгострокові, забезпечення рівномірності і уникнення значних боргових виплат;

– відкритість і прозорість інформації про залучення, використання та погашення позикових коштів [1, с. 23].

Управління державним боргом має відбуватися з урахуванням політики державних запозичень (боргової політики). Боргова політика – це напрямок діяльності уряду, що реалізується через певний комплекс заходів і спрямований на раціональну та ефективну мобілізацію, розподіл, використання та повернення державою запозичених фінансових ресурсів. Вона, у свою чергу, акумулює у собі розробку і реалізацію взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів, як:

– розробка стратегії державних зовнішніх і внутрішніх запозичень;

– встановлення обґрунтованого ліміту обсягу державного боргу в цілому, а також внутрішнього і зовнішнього, зокрема;

– визначення тривалості боргового циклу на основі раціоналізації управління динамікою сукупного, внутрішнього і зовнішнього державного боргу [2, с. 87].

Посилення інтеграційних процесів призвело до того, що проблема державного боргу переросла в глобальну проблему. Постійне зростання світової суверенної заборгованості викликає дедалі більшу тривогу економістів усього світу. На сьогодні світовий державний борг складає 58 трлн дол. США (рис. 1).

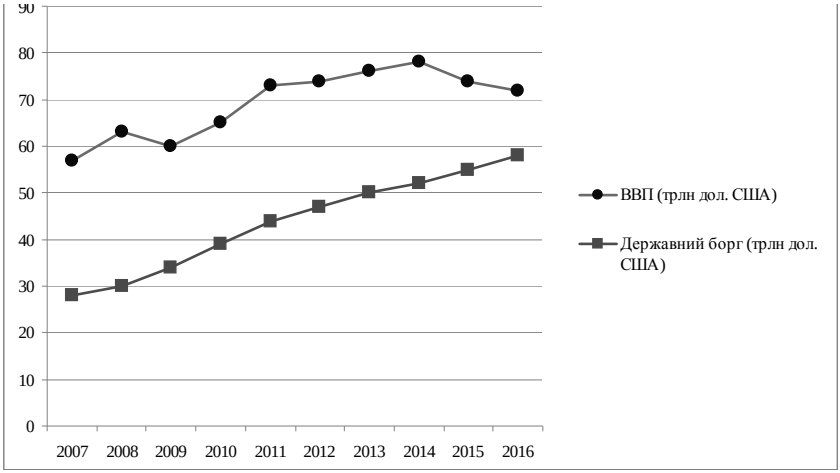

Рис. 1. Світовий ВВП та борг у 2007-2016 рр., трлн дол. США.

Складено автором за матеріалами: [3,4].

Як видно з рис. 1, обсяг світової заборгованості зростає з кожним роком, у той час, як світовий ВВП значно не змінюється і навіть зменшився за останні роки.

Якщо уряди більшості країн та світові фінансової організації не зупинять зростання світового боргу, можлива нова криза або тривалий період стагнації за зразком Великої депресії 1930-х років. Даний факт підтверджує значимість подолання зростання світового боргу як глобальної проблеми людства.

Література: *1. Брагинская Л. С. Государственный долг: анализ системы управления и оценка ее эффективности: учебник / Л. С. Брагинская. – М.: Университетская книга, 2007.– 78 с. 2. Саблин М. Т. Взыскание долгов: от профилактики до принуждения: учебник / М. Т. Саблин – М.: Волтерс Клувер, 2010.– 528 с. 3. The Economist. The global debt clock [Electronic resource] – Way of access: http://www.economist.com/content/global_debt_clock 4. The World Bank [Electronic resource] – Way of access: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD*

УДК 339.924:330.341.1: [061.1ЄС:(477)]

Носова К. В.

ІННОВАЦІЙНИЙ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І. Ю.

В умовах посилення глобалізаційних процесів і стрімкого розвитку науково-технічного прогресу у світі, розвиток технологій, інновацій та науки сприяє прямому та опосередкованому вирішенню проблем соціальної, економічної та екологічної ситуацій в країнах, а також є в довгостроковій перспективі важливим джерелом стійкого та міцного економічного зростання країн. Виходячи з цього, в роботі розглядается важлива роль міжнародних науково-технічних програм, програм ЄС, зокрема програми «Горизонт-2020» у дальшому розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні [4, с. 30].

Для оцінки та рейтингування інноваційного розвитку країн Європи застосовується інноваційне табло (Innovation Union Scoreboard – IUS), що представляє систему показників науково-технічної та інноваційної діяльності і на основі якого розраховується зведений індекс інновацій (SII-Summary Innovation Index) для кожної європейської країни. На основі цієї системи показників визначаються наступні чотирі можливі статуси країн: інноваційний лідер: активний інноватор; помірний інноватор; інноватор, що формується [2, с. 312].

Україна має статус «Інноватор, що формується» зі значенням зведеного індексу 0,206, випереджаючи Болгарію (0,175). Найближчим конкурентом України за цим індексом є Румунія (0,219). Загалом же значення зведеного індексу інновацій для України є вдвічі меншим за середнє по країнах ЄС (0,544) [2, с. 314].

Також для зручності сприйняття та розуміння інформації вісім груп ін- дикаторів систематизовані у три блоки [2, с. 314]:

1. Можливості для розвитку (ресурси);
2. Процеси розвитку – інноваційна діяльність фірм;
3. Результативність та ефективність інноваційного розвитку країни.

Перший блок містить сильну складову вітчизняних можливостей інноваційного розвитку за показником «Людські ресурси» (0,551). Це традиційно високе значення нашої держави у міжнародних рейтингах. У свою чергу України має низьки значення двох інших показників – «Дослідницькі системи» (0,013) та «Фінанси та підтримка» (0,101) – відобра-

жають несприятливий стан середовища, в якому функціонують людські ресурси.

За даними показників другого блоку Україна має загалом задовільний результат. Так, значення індикаторів «Інвестиції фірм» (0,311) та «Інтелектуальні активи» (0,300) перебувають у межах групи країн «Помірний інноватор». За показником «Зв'язки і підприємництво» (0,128) Україна перебуває у групі країн «Інноватор, що формується».

Відповідно третій блок індикаторів засвідчує низьку результативність вітчизняного інноваційного розвитку за європейськими стандартами. Так, значення показника «Інноватори», який характеризує використання інновацій суб'єктами господарювання, за умови використання методів розрахунків, які застосовуються у ЄС, дуже низьке. Трохи кращим, але також низьким є значення показника «Економічний ефект» (0,240) [2, с. 316].

Наведене порівняння показників інноваційної діяльності ще раз підтверджує нагальну потребу в активізації науково-технічної та інноваційної діяльності України.

Одним з таких ключових інструментів активізації інноваційної діяльності України виступає Рамкова програма ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020».

Стратегія міжнародної співпраці ЄС у сфері науки та інновацій передбачає диференційований підхід до фінансування участі «третіх» країн. У проекти програми «Горизонт 2020» залучаються в першу чергу країни, що підписали з ЄС угоди про науково-технічне співробітництво. Тобто підписання угоди про асоціацію з ЄС автоматично не робить Україну повноцінним учасником рамкових програм, хоча і дещо спрощує процедуру подачі заявок на фінансування. Україна була визначена одним з ключових стратегічних партнерів ЄС у програмі «Горизонт 2020». Однак такий статус не надає максимальні можливості для участі в проектах рамкових програм і не забезпечує найбільш вигідні умови співробітництва [1, с. 72].

Угода між Україною і Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» була підписана в Києві 20 березня 2015 р., але набере чинності після здійснення внутрішньодержавних процедур (ратифікації) й нотифікації і це надасть представникам нашої країни такі можливості: право участі у внутрішніх програмах Співдружності (програми імені Марії Кюрі); право на фінансування за рахунок Єврокомісії у науково-технічній сфері; право мати повний доступ до програми «Ідеї», призна-

ченої для розвитку фундаментальних досліджень; право брати участь у всіх програмних комітетах Рамкової програми ЄС, у Комітеті з науки та технологій країн-членів ЄС (CREST), в Об'єднаному дослідницькому центрі (JRC), у групах радників та інших експертних група [3, с. 104].

Також Україні була надана знижка у 95% від суми номінального внеску (розраховується як частка загального бюджету «Горизонт 2020», що відповідає співвідношенню ВВП країни до ВВП ЄС), яка була зафіксована до кінця дії Програми, що не відповідає звичайній практиці ЄС. Окремо Угодою про набуття Україною статусу асоційованого члена «Горизонт 2020» передбачається можливість використання коштів технічної допомоги ЄС для виплати 50% від цього вже зниженого внеску. Для України розмір внеску встановлено на рівні 35,5 млн євро до 2020 р [2, с. 320].

Водночас слід зауважити, що ефективне використання можливостей статусу асоційованого члена «Горизонт 2020» вимагає від України розроблення та виконання «дорожньої карти», яка має передбачати:

1. Імплементацію Угоди на законодавчому рівні із внесенням відповідних змін у вітчизняне регуляторне поле;

2. Відпрацювання власної політики та механізмів у сфері міжнародного науково-технічного співробітництва;

3. Розроблення процедури визначення пріоритетів для їх подальшого просування в рамках процедур ЄС (програмних комітетів);

4. Залучення та заохочення до участі в Програмі якомога ширшого кола наукових та інноваційних установ;

5. Впровадження національних інструментів сприяння участі у проектах Програми [2, с. 323].

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що за показниками індексу інноваційної діяльності Україна, на жаль, посідає передостанню позицію серед країн Європи і належить до категорії «інноватор, що формується». У з'вязку з цим для стимулюванні процесів розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності Україна підписала угоду про участь у Рамковій програми ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020», яка відкриває для України додаткові можливості реалізації вітчизняного науково-технологічного потенціалу.

Література: *1. Матюшенко І. Ю Розробка і впровадження конвергентних технологій в україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: моногр. / Матюшенко І. Ю – Х.: ФОП Александрова К. М, 2016. – 556 с.; 2. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за ред. акад. В. М. Гейця та ін; НАН України. – К., 2015. – 336 с.; 3. Гармашова О. П. Інноваційна спроможність економіки України / О.П. Гармашова, // Бізнес Інформ. – 2013. –*

№ 8. – С. 103–114; 4. Матюшенко І. Ю., Кизим М. О. Оцінка глобальних і специфічних національних проблем, що потребують вирішення в Україні / І. Ю. Матюшенко, М. О. Кизим // Актуальные вопросы развития инновационной деятельности. Материалы XVI международной научно-практической конференции (г. Евпатория, 23-27 мая 2011 г.). – Симферополь: Минэконом. АРК, 2011. – С. 30-38.

❋❋❋

УДК 33.339

Остапенко А. В.

ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА КУЛЬТУРНІ ВІДНОСИНИ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ ТА УКРАЇНИ У ПРОЦЕСІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Київський національний університет імені Т. Шевченка
Науковий керівник: доц. Садовська Л. М

Характерною ознакою країн Далекого Сходу вважається швидкий темп економічного і наукового розвитку. Одним з найвизначніших економічних феноменів XX століття стало корейське «економічне диво», яке сталося з приходом до влади президента Пак Чжон Хі (1961-1979), чиї успішні реформи сприяли не тільки відродженню південнокорейської економіки, а й вивели її на кардинально вищий рівень – до групи нових індустріальних держав. [1] Показник ВВП Південної Кореї на даний момент посідає 11-те місце у всьому світі, що дало можливість отримати почесний титул одного з «азійських тигрів» на міжнародному ринку, який активно демонструє експансивну економічну політику щодо країн Європи.

Для пересічного українця, Корея, як в культурному, так в економічному плані – «terra nova», але видатні фінансисти, економісти та аналітики в один голос агітують звернути увагу на нового лідера, а Корея, в свою чергу, відкрита для співпраці з українським середнім і великим бізнесом.

Згідно статистичних даних в Україні працюють 28 підприємств із корейським капіталом, а саме, такі найбільші корейські компанії, як: Samsung, LG, Hyundai і т.д. Має місце проведення низки економічних, культурних, освітніх форумів і виставок. Наприклад, 2-го жовтня 2016 року відбувся 2016 Korea – Ukraine Second Economic Cooperation Forum, на якому головними темами для обговорення були перспективи та шляхи розвитку партнерських стосунків у галузі економічного співробітництва України та Кореї, збільшення товарообігу та залучення інвестицій. Підсумком форуму було визначення перспективних напрямків, серед

яких є: розвиток співробітництва у галузях розбудови інфраструктури, логістики, телекомунікацій, енергетики та енергоефективності; розвиток харчової промисловості, виробництво основних фармацевтичних засобів, комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; розвиток сфер, пов'язаних з наданням послуг у галузі науки, освіти та медицини.

Прикладом успішних торгівельно-економічних відносин є реалізація проекту постачання в Україну швидкісних поїздів виробництва південнокорейської компанії Hyundai Rotem, шість із яких використовувалися для перевезення пасажирів під час проведення Чемпіонату Європи з футболу 2012 р., а згодом відбулося додаткове постачання ще чотирьох потягів. Тож на даний момент в розпорядженні Укзалізниці знаходяться і активно функціонують 10 швидкісних потягів корейського виробництва.

Згідно даних, наведених у звіті посольства України в Республіці Корея щодо торгівельно-економічного співробітництва держав за 2015-2016 роки, спостерігається стабілізація у сфері двосторонньої торгівлі. Досягнуто домовленостей щодо активізації двостороннього співробітництва у галузях промисловості, сільського господарства, відновлювальної та атомної енергетики, транспорту і розвитку інфраструктури, інформаційно-комунікаційних технологій, охорони здоров'я, фінансів і туризму.

Важливо зазначити, що Південна Корея була однією з перших держав, що визнали незалежність України. 10 лютого 1992 року було було підписано «Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Республікою Корея», у якому зафіксовано наміри наших країн стосовно розбудови повномасштабного двустороннього співробітництва. Згідно з досягнутими домовленостями, з листопада 1992 р. в Києві діє Посольство Республіки Корея, а в жовтні 1997 р. в Сеулі розпочало свою діяльність Посольство України. [2] Останніми роками досить частим явищем є офіційні візити представників верхівки влади Республіки Корея до України.

Корейська масова та традиційна культура, спорт – все це знайшло своїх поціновувачів серед українців. Етнічні корейці також мають всі мождивості розвивати свою національну культуру, навіть, проживаючи далеко від історичної домівки. Про це свідчить діяльність Корейського Культурного Центру, Корейського Молодіжного Центру, регулярні випуски журналу «Мугунхва», назва якого, до речі, походить від назви квітки-символу Кореї – квітки гібіскуса. Корейську мову хоче вивчати все більше і більше студентів філологічних факультетів, і з кожним роком їхня кількість лише збільшується. Аналогічний ріст зацікавленності до української культури спостерігається і серед корейських абітурієнтів: в

столиці (місто Сеул), в університеті іноземних мов Ханґук у 2009 році було відкрито мовне відділення української мови, тож студенти в процессі навчання знайомляться і з українською мовою та літературою, і з культурою. У 2016 році було проведено 2 візити до РК делегацій представників українських медійних компаній (FILM.UA, StarLightMedia, PRO-TV) на чолі з Головою Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення Ю.А.Артеменком. У рамках перебування в РК члени делегацій провели зустрічі з очільниками корейських державних та приватних телерадіоканалів, урядових організацій, які регулюють медіасферу, представниками кіностудій РК. У ході зустрічей обговорювались питання організації співробітництва між українськими й корейськими теле- та радіокомпаніями, можливість започаткування спільної роботи над створенням телесеріалів, розважальних програм. В ротації українських телеканалів вже з'являються корейські серіали, або ремейки на них.

Отже, підсумком 25-ти річної співпраці є прогресивне зростання товарообігу, співпраця в науково-технічних та економічних галузях, та сфері культурного обміну. Глобалізаційний вектор розвитку у співробітництві України та Південної Кореї є досить чітко вираженим та відображає всі основні цілі та принципи глобалізаційного процесу.

Література: *1. Син Хён Хвак. Южная Корея: нелегкий путь к процветанию // Проблемы Дальнего Востока. – 1990, № 5; 2. Тихонов В.М., Кан Мангиль История Кореи: в 2 т. Т.2 XX век / Ред., сост. хрон. табл, сост. указателя Т.М. Сибирцева. – М.: Восточная книга, 2011. – 496 с.; 3. http://difku.gov.ua/v-kyyevi-vidbuvsya-drugyj-forum-ekonomichnogo-spivrobitnytstva-ukrayina-koreya/; 4. http://korea.mfa.gov.ua/ua/press-center/publications/957-ukrajina-respublika-koreja-pidsumki-20-richnoji-spivpraci-ta-novi-gorizonti; 5. http://bigenc.ru/geography/text/3905368*

❋❋❋

УДК 339.924:331.556.4

Парафінюк Д. І.

МІЖНАРОДНІ МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Казакова Н. А.

В умовах сучасного глобального світу відбувається постійне зростання мобільності населення. Завдяки відкритості національних економік, розвитку світової інфраструктури та комунікацій відбуваються значні зміни в напрямах, динаміці та характері цього процесу. Міжнародна

міграція впливає на розвиток світового господарства як в масштабах окремих країн, так і всього світу.

У загальному сенсі міжнародна міграція населення представляє собою процес переміщення населення між країнами різних типів незалежно від характеру і цілей. [3, с. 33]

Серед цілого комплексу факторів, що здійснюють вплив на сучасні переміщення людських ресурсів, в якості основних виділяють наступні три групи: економічні, політичні, демографічні. [4, с. 355]

1) Економічні фактори. Причини такого характеру пов'язані з нерівномірним розвитком окремих країн. У зв'язку з чим відбувається інтенсифікація переміщення населення у країни з вищім рівнем економічного розвитку відносно країни їх походження.

Як можна бачити з рисунку 1 на сьогоднішній день це не тільки традиційні коридори, що з'єднують країни Глобального Півдня з державами з більш розвиненою економікою у Північній Америці та Європі. Пунктами прямування є також нові центри економічного зростання в Східній Азії, Південній Африці і т.д. [9]

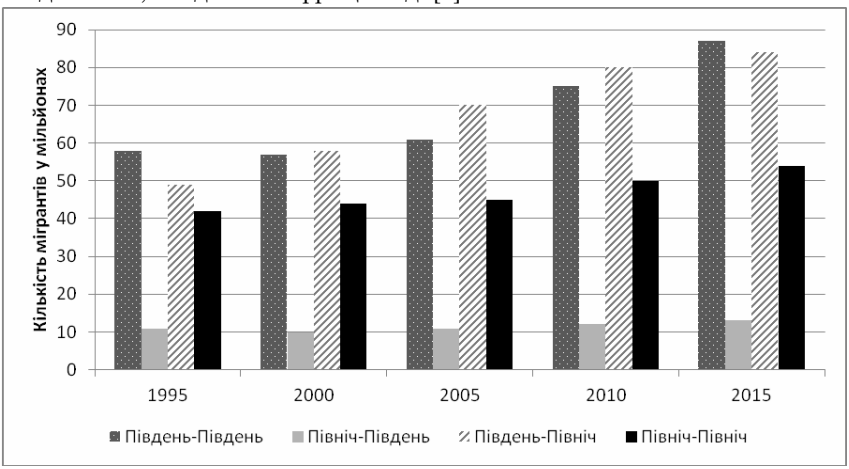

Рис. 1. Динаміка міжнародної міграції за напрямами переміщення у період 1995-2015 рр.

Побудовано на основі даних джерела 7

Зростає значення переміщення людей між країнами з низьким та середнім рівнем доходів, оскільки вони є одночасно джерелами та пунктами призначення деяких міграційних потоків. Так, Китай є приймаючою стороною для іммігрантів з Нігерії, та батьківщиною емігрантів до держав Близького Сходу. [6]

При розгляді даної групи факторів доцільно виокремити поняття «міжнародної трудової міграції», що представляє собою у широкому сенсі добровільні переміщення працездатного населення з метою реалізації економічних інтересів в іншій країні без урахування легальності переміщення та часового відрізку. У вузькому сенсі «міжнародна трудова міграція» розглядається як переважно тимчасові та легальні переміщення людей, які передбачають вступ мігранта у трудові відносини за кордоном, що викликається причинами економічного характеру. [1]

Сюди відносяться як висококваліфіковані спеціалісти та працівники керівної ланки, так і низькокваліфіковані робітники мігранти, а також студенти, що прямують на навчання за кордон.

2) Політичні фактори. Дана група включає, в першу чергу, політичну нестабільність та, при найбільш несприятливому розвитку подій, військові дії в ряді країн і регіонів. У ряді випадків мова може йти про «вимушену міграцію».

Вимушена міграція – міграція, що має вимушений, раптовий характер, обумовлений загрозою для життя мігрантів у результаті стихійних лих, військових дій чи переслідувань з політичних причин, або за національною ознакою.

По при це, спостерігається значний зв'язок з економічними факторами, так як спровоковане політичними проблемами зниження життєвого рівня є головною причиною, що посилює відтік населення з країни, навіть якщо ситуація не становить загрози життю.

Саме фактори політичної групи є домінуючими для мігрантів з Афганістану, Сирії, Пакистану, Іраку. [8]

3) Демографічні фактори. Взаємозв'язок демографічних і соціально-економічних процесів проявляється через механізм демографічної поведінки, який складається зі ставлення населення до проблем народжуваності, смертності, переміщення територією, сімейно-шлюбних відносин і т.д. Тож демографічні фактори мають безпосередній вплив на міграційні процеси. [2, с. 23]

Значну роль відіграє диференціація типів відтворення людських ресурсів у різних країнах та регіонах світу. Вирізняють три основні типи відтворення населення:

– «Французький», що характеризується падінням рівнів народжуваності та смертності. Даний тип притаманний розвиненим країнам світу та країнам з перехідною економікою. Він спостерігається в Європі, Північній Америці, Японії, Австралії, Росії.

– «Англійський», для якого характерні збереження відносно високого рівня народжуваності та одночасне зниження смертності. Спостерігається повільне зростання чисельності населення.

– «Мексиканський», що характеризується високим рівнем народжуваності та суттєвим зниженням рівня смертності. За цих умов чисельність населення швидко зростає. Даний тип притаманний країнам, що розвиваються. Розповсюджений в Африці, Азії, Латинській Америці, Океанії. [5, с. 78]

З об'єктивних причин спостерігається спрямованість міграційних потоків з країн «мексиканського» типу відтворення до країн «французького» та «англійського» типів.

Даний факт підтверджується при розгляді потоків, що спрямовані до Європи. Так за 2016 рік мігранти, що прямували до Італії, були представниками Нігерії, Еритреї, Гвінеї, Гамбії, Кот-д'Івуару. Розглядали Болгарію пунктом призначення громадяни Афганістану, Іраку, Сирії, Пакистану, Ірану. [8]

Подібна ситуація спостерігається також в Азії, де між країнами збільшується різниця у демографічних показниках та темпах розвитку. Тож попит на працю міжрегіональних мігрантів у містах, що швидко зростають, буде збільшуватися. [6]

Тож, на сьогоднішній день міжнародна міграція має тенденцію до постійного збільшення. Спостерігається значне позитивне сальдо міграції країн світу з високим рівнем розвитку, у той час як країни з низьким та середнім рівнем доходів виступають постачальниками мігрантів. Така ситуація може стати основою майбутніх соціальних трансформацій країн базування.

Таким чином, міжнародна міграція, з одного боку, є результатом глобалізації та соціально-економічної політики держави, а з іншого – соціальним та економічним явищем, вплив якого розповсюджується на всі сфери суспільного життя окремо взятих країн.

Література: *1. Білоцерківець В. В. Міжнародна економіка: підручник / В. В. Білоцерківець, О. О. Завгородня, В. К. Лебедєв та ін; за ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича. – Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с. 2. Дорошенко Л. С. Демографія: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. С. Дорошенко – К.: МАУП, 2005. – 112 с. 3. Кислицина О. В. Сутність міжнародної економічної міграції та її особливості і умовах глобалізації / О.В. Кислицина // Економічний часопис -XXI. – 2010. – № 11. – С. 33-36. 4. Білорусь у сучасному світі: матеріали XV Міжнародної наукової конференції, 27 жовтня. 2016 р. – Мінськ: Вид. Центр БГУ, 2016 р. – С. 354–356. 5. География мирового хозяйства: Учебное пособие / Голиков А. П., Грицак Ю. П., Казакова Н. А., Сидоров В.И.: Под ред. А.П. Голикова. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 212 с. 6. Глобальний доклад*

з міграції 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://moscow.iom.int/russian/publications/WMR_2015_RUS.pdf 7. International Migration Report 2015. United Nations, New York [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publica tions/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdfm 8. International organization for migration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://migration.iom.int/europe/ 9. R.Münz. The global race for talent: Europe's migration challenge. Bruegel Policy Brief № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bruegel.org/2014/03/the-global-race-for-talent-europes-migration-challenge/

❋❋❋

УДК 339. 92

Петухова В. О.

ГЛОБАЛЬНА РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ У МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Як відомо, регіоналізація та глобалізація є сучасними тенденціями міжнародних економічних відносин. Глобалізація, наприклад, означає посилення взаємозалежностей та взаємозв'язків між національними економіками світу. Регіоналізація, в свою чергу, зазвичай розглядається у контексті глобалізації тому, що вона взяла свій початок саме через глобалізаційні процеси. Сьогодні поняття «регіоналізація» означає об'єднання країн у відповідні регіони, які мають міцні економічні взаємозв'язки.

Хоч на перший погляд глобалізація і регіоналізація є процесами протилежного напряму, вони не виключають, а доповнюють одна одну. Глобалізація означає створення глобальної, цільної економіки, а регіоналізація – відділення регіонів, появи їх економічної незалежності.

Насамперед, глобалізація та регіоналізація сприяють розвитку інтеграційних процесів, і як наслідок, появі регіональних інтеграційних угруповань. На регіональному рівні інтеграційні процеси зазвичай конкретизуються, організаційно упорядковуються, моделюються, які на глобальному рівні мають узагальнений характер.

Важливою тенденцію міжнародної економічної інтеграції є новий регіоналізм – інтеррегіоналізм, що проявляється у формі гнучких та багаторівневих міжрегіональних угод, що охоплюють велику кількість виконавців та здобувають більш конкретизований напрямок [3].

Актуальність регіоналізації зумовлена сучасними тенденціями глобалізації суспільного розвитку, включаючи політику, економіку і культуру. У процесі глобалізації трансформуються інститути державної влади. Частина державних функцій переходить на більш високий

ієрархічний рівень до всесвітніх та міжнародно-регіональних організацій. Одночасно спостерігається тенденція до розширення прав субнаціональних територіальних громад – регіональних, муніципальних і провінційних. Таким чином, в міжнародних економічних відносинах в якості самостійних суб'єктів виступають саме регіони [2].

Глобалізація у своєму розвитку переходить на більш високу стадію – стадію глобальної регіоналізації, стаючи однією з найважливіших тенденцій розвитку сучасного світу. При цьому вона виступає як інтеграція локальних спільнот і проявляється в локалізації, формуванні кордонів між територіально-соціальними комплексами, виникненні самодостатніх економічних і політичних утворень, у збереженні культурних відмінностей етносів і соціальних груп, посиленні почуття їх винятковості [4].

В основі теоретико-методологічного підґрунтя аналізу глобальної регіоналізації знаходиться поняття «регіон». У сучасній науці немає загальноприйнятого визначення категорії «регіон». Трактування цього поняття залежить від підходу до його аналізу та інтерпретації. Його зміст залежить від того, який конкретний зріз життя в регіоні актуалізується тій чи іншій наукою. Термін «регіон» має багато значень, трактувань, визначень. Так, існують економічна, культурологічна, геополітична, політологічна, філософська, адміністративно-правова та інші трактування цього поняття [2].

Глобальна регіоналізація включає у себе економічну, політичну, соціо-культурну, інформаційну складову, що суттєво змінює взаємодію регіонів у цих аспектах.

Отже, існує декілька рівней глобальної регіоналізації. На мезорівні глобальна регіоналізація, яка носить наддержавний характер, проявляється в прагненні інтеграції окремих територій, що входять до складу різних держав. Наприклад, утворення Європейского Союзу. На мікрорівні процеси глобальної регіоналізації розгорнулися всередині національних держав. Тут регіоналізація пов'язана з посиленням своєрідності економічного або політичного розвитку тих чи інших територіальних спільнот всередині країни, їхнім прагненням до культурної незалежності, іноді й до сепаратизму. В цьому сенсі регіоналізація, що супроводжується економічною та етнокультурною диференціацією, часто призводить до політичного дроблення, конфліктів і нестабільності всередині раніше цілісних державних утворень [4].

Наразі регіони залежать від глобалізації і тому йде процес їх трансформації: при глобальній регіоналізації складаються нові економічні системи, що змінюють міжнародні економічні відносини між державами,

які входять до цих регіонів та з сусідніми державами також. Глобальна регіоналізація означає початок глобальної економіки, де регіони починають відігравати все більш значну роль у міжнародних економічних відносинах та стають на якісно нову ступінь розвитку та йде боротьба за економічні ресурси.

Саме тому, глобальна регіоналізація має значний вплив на міжнародні економічні відносини через розвиток регіонів, перетворення їх у якісно новітню економічну систему.

Література: *1. Голіков А.П., Довгаль О.А. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія/ кол. авт; за ред. А.П.Голікова,О.А.Довгаль. – Х: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. – 316 с. 2. Леонова О. Г. Глобальная регионализация как феномен развития глобального мира // Журнальный клуб Интелрос. Век глобализации. 2013. № 1. 3. Петухова В. О. Інтеграційний вектор розвитку глобальної системи міжнародної торгівлі [Текст]: автореф. дис. канд. економ. наук: 08.00.02 ХНУ імені В.Н.Каразіна. – Харків, 2016. – 20 с.: табл. 4. Реутов В. Є. Глобальна регіоналізація як сучасний вектор розвитку глобальних економічних трансформацій / В. Є. Реутов. // Ефективна економіка. – 2011. – № 11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_56*

❋❋❋

УДК 336.71

Попова В. Г.

ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ ЯК ПРОВІДНА ТЕНДЕНЦІЯ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Шуба О. А.

Банківські установи всіх країн здійснюють свою діяльність в жорсткому конкурентному середовищі. За таких умов, чим жорсткіше це середовище, тим більше необхідним стає потреба в конкурентних перевагах. В сучасній економіці в цілому як у бізнесі, так і в банківській сфері, основною тенденцією в конкурентній боротьбі стала консолідація бізнесу.

У світовій економічній літературі існує ряд теорій, що мають на меті пояснити причини і мотиви банківських злиттів і поглинань. Найбільшого поширення набула теорія підвищення доданої економічної вартості компанії, або теорія синергії (TheoryofSynergy). Вперше вона була сформульована в роботі Бредлі, Десаїі Кім в 1983 році [3]. Суть теорії синергії стосовно до банківського сектору полягає в тому, що банки А і В підуть на злиття тільки в тому випадку, якщо банк С, що утворився в результаті їх злиття, збільшить добробут акціонерів, тобто зросте чистий прибуток банку та збільшиться вартість його акцій. Відповідно до теорії

синергії, банк, що утворився в результаті злиття або поглинання, може використовувати широкий спектр переваг, які виникають унаслідок об'єднання ресурсів банків, що зливаються, а саме – прагне домогтися економії на масштабах, зниження адміністративних, маркетингових та інших витрат за рахунок централізації функцій, розширення продуктового ряду, збільшення частки ринку, географічної диверсифікації свого бізнесу, підвищення ефективності управління та інших вигод.

Провідною тенденцією сучасного стану банківського сектору залишаються процеси злиття та поглинання. Злиття (merger) – це таке об'єднання компаній або банків, при якому з декількох компаній утворюється одна. З юридичної точки зору «злиттям» називається таке об'єднання компаній, при якому частина акцій однієї компанії обмінюється на всі акції іншої компанії і, в результаті з двох (або кількох) юридичних осіб утворюється одне. Злиття може також здійснюватися шляхом обміну акцій двох або кількох банків на акції новостворюваної юридичної особи.

З точки зору законодавства провідних зарубіжних країн виділяються два основних типи злиттів: абсорбувальний і консолідуючий (комбінаційний). При першому типі злиттів один з учасників злиттів (у нашому випадку банк) отримує всі активи та зобов'язання банків, які приєдналися до нього і які потім розформовуються (ліквідуються). В результаті консолідуючих злиттів створюється новий банк, який акумулює активи та зобов'язання всіх об'єднаних банків, які згодом підлягають добровільної ліквідації [1].

Термін «поглинання» (acquisition або takeover) зазвичай використовується, коли один банк купує більшу частину акцій іншого банку. Поглинання, як форма реорганізації банків і нефінансових компаній, частіше використовується, по-перше, при ворожому поглинанні (hostiletakeover), коли банк скуповує контрольний пакет іншого банку, не досягаючи угоди з останнім. По-друге, поглинання використовується, коли банки, в силу ослаблення законодавчих обмежень і посилення конкуренції, набувають контрольні пакети акцій небанківських фінансових установ (страхових, брокерських компаній і т. п.).

На перший погляд міжнародні злиття і поглинання в банківській сфері схожі на аналогічні процеси в інших галузях. При ближчому розгляді злиття і поглинання банків, у зв'язку зі специфікою їх діяльності, мають деякі особливості. Це, перш за все, відноситься до цілей злиттів і поглинань, а також мотивів беруть участь сторін. Так, міжнародні банківські злиття і поглинання тісно пов'язані з інтернаціоналізацією дія-

льності банків. Зокрема, при дослідженні інтернаціоналізації діяльності банків в якості більш вузького спрямування часто вибирають проблематику прямих зарубіжних інвестицій (ПЗІ). В області прямих зарубіжних інвестицій одним з важливих аспектів є дослідження саме міжнародних злиттів і поглинань [2].

Відмінною особливістю злиттів і поглинань банків у США є більш висока вартість угод зі злиття в порівнянні з європейськими країнами.

Це особливо проявилося в останні роки двадцятого століття, коли в США відбулися найбільші злиття банків та інвестиційних компаній (наприклад, Bank America і Nations Bank на суму близько 60 млрд. доларів, Travelers і Citicorp на суму понад 80 млрд. доларів) [4, с. 321-331]. Варто відзначити при цьому, що тенденція зростання вартості угод спостерігається і в Європі.

Що стосується міжнародних злиттів, то перешкодами більш активному процесу консолідації банківської галузі в європейських країнах є відмінності в законодавстві, що регулює банківську діяльність, в оподаткуванні, бухгалтерському обліку та в корпоративних культурах.

Банківська справа в Європі має більш давні традиції в порівнянні з банками США, тому питання сумісності корпоративних культур стоїть для банків США менш гостро, ніж для європейських фінансово-кредитних установ. Перешкодою для міжнародних злиттів стають заходи протекціонізму, що приймаються регулюючими органами деяких країн по відношенню до національної банківської системи.

Введення єдиної європейської валюти (євро) сприяє об'єднанню європейських банків з банками з інших країн Євросоюзу для того, щоб мати можливість оперувати на єдиному європейському ринку. З тієї ж причини банки США будуть прагнути посилити свої позиції в Європі шляхом придбання європейських банків.

Перспективи міжнародних злиттів і поглинань європейських банків пов'язані з досягненням в ряді країн ЄС високої частки концентрації національного ринку, що стимулюватиме банки до закордонної експансії, оскільки внутрішня консолідація передує зовнішньої. Розвиток інтеграційних процесів в ЄС також сприятиме поданням в якості «домашнього» спільного європейського ринку замість колишнього національного. Крім того, розвиток процесу глобалізації не обмежує можливості експансії лише європейським регіоном.

Література.1.Каурова Н.Н, Лякина О.В. Консолидация в банковском секторе [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.reglament.net/bank/credit/2006_4_article.htm; 2. Степаненко Б.В. Міжнародні злиття та поглинання банків та їх ефективність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.

economix.com.ua/; 3. Bradley M., Desai A., Kim E. TheRationaleBehindInterfirm TenderOffers: InformationorSynergy //JournalofFinanceEconomics. – 1983. – № 2; 4. Kumar S. Thevaluefromacquiringanddivesting a jointventure: A realoptionsapproach // StrategicManagementJournal. – 2007. – №26 (4). – P. 321–331.

❋❋❋

УДК 339.94:334.78]:346.543

Рагимова И. Р. кызы, Шуба М. В.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

В современном мире роль транснациональных корпораций сложно переоценить: более 50% мирового производства и торговли приходится на ТНК, около 80% – доля ТНК в обмене технологиями, крупнейшие транснациональные корпорации мира занимают управляющие позиции в стратегических отраслях международного хозяйства, что свидетельствует о важности деятельности транснациональных корпораций для экономики любой страны. Основной формой движения финансовых потоков ТНК являются иностранные инвестиции, что обуславливает актуальность исследования современных тенденций их инвестиционной деятельности.

Транснациональная корпорация – это форма международной корпорации, главная (материнская) компания которой принадлежит капиталу одной страны, а филиалы находятся в различных странах мира [2, с. 111]. Деятельность ТНК является отражением потребностей развития международных экономических отношений и ярким примером преодоления таможенных барьеров. С помощью ТНК процессы производства выходят за пределы отдельных стран, на этой основе создаются новые промышленные комплексы. Непосредственным проявлением таких комплексов служит экспорт капитала, прежде всего, прямые иностранные инвестиции [1].

Сегодня прямые и портфельные инвестиции ТНК играют большую роль, чем государственные займы и кредиты. Наиболее значимыми среди них являются прямые иностранные инвестиции. Более того, ТНК является основным субъектом зарубежного инвестирования, прежде всего прямых производственных капиталовложений. Именно ТНК принадлежат 90% прямых зарубежных инвестиций [2, с. 115].

Инвестиционная деятельность ТНК включает:

– финансовое планирование, то есть процесс оценки и выбора инвестиций долгосрочного назначения, прямых иностранных инвестиций;

– управление портфельными инвестициями;

– управление инвестиционным риском [3, с. 53].

Определяющими причинами инвестиционной деятельности ТНК являются:

– стремление получить доступ к природным ресурсам других стран;

– выход на новые рынки сбыта, обход ограничений на прямой импорт своей продукции;

– уменьшение издержек производства и повышения эффективности своих операций.

Инвестиционная деятельность ТНК до начала мирового финансового кризиса 2008-2009 гг. характеризовалась стабильным ростом, который после длительного периода массового недоверия инвесторов восстановился к 2014 г. Значительный рост прямых иностранных инвестиций был зафиксирован в 2015 г., когда был достигнут уровень в 1,76 трлн долл. США, что на 38% выше уровня 2008-2009 годов [4].

Также произошли положительные изменения на рынке трансграничных слияний и поглощений, где в 2015 г. было зафиксировано сделок на сумму 721 млрд долл. США (432 млрд долл. США в 2014 г.) [4]. Часть роста объема прямых иностранных инвестиций связана с корпоративной реструктуризацией, которая подразумевает построение холдинговых структур с использованием иностранных компаний, а так же группирование и диверсификацию активов. Основной причиной, почему компании стремятся к реструктуризации, обычно является стремление к повышению конкурентоспособности компании с последующим увеличением ее стоимости. Эти крупномасштабные реструктуризации предполагают рост глобальных потоков прямых иностранных инвестиций на 15%.

Одной из современных тенденций инвестиционной деятельности ТНК является стремление к распределению средств между развитыми и развивающимися странами, т.е. диверсификации. Так, приток прямых иностранных инвестиций в развитые страны в 2015 г. достиг 962 млрд долл. США, составив 55% общего объема инвестиций за этот период (в 2014 году – 41%) [4]. Значительный рост поступлений был зафиксирован в Европе.

Приток инвестиций ТНК в развивающиеся страны в 2015 г. достиг максимального значения – 765 млрд долл. США, что на 9% выше уровня 2014 года [4]. Лидерами по привлечению инвестиций ТНК стали разви-

вающиеся страны Азии, при этом было зафиксировано падение уровня инвестиционной привлекательности стран Африки, Латинской Америки и Карибского бассейна.

Также следует отметить, что при осуществлении инвестирования в национальную экономику той или иной страны ТНК руководствуются в первую очередь не стимулами, созданными для улучшения инвестиционного имиджа, а общим уровнем экономического развития страны и соответствием правовых и экономических условий целям компании. Среди таких условий выделяются коррупция, инфляция, состояние инфраструктуры, гарантия защиты прав собственности, состояние банковского сектора и т.д.

Таким образом, современными тенденциями инвестиционной деятельности транснациональных корпораций являются стремление к географической диверсификации, использование прямых иностранных инвестиций для целей корпоративной диверсификации. ТНК одинаково интенсивно используют три способа вложения капитала – слияние и поглощения компаний, так называемые greenfield-инвестиции (т.е. создание предприятия «с нуля») и другие способы (лицензирование или заключение стратегических союзов). Также фактором, определяющим географию прямых иностранных инвестиций транснациональных корпораций, становится не дешевое сырье или недорогая квалифицированная рабочая сила, а близость рынков сбыта.

Литература: *1. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками на прикладі України [Електронний ресурс] / Е. Молчанова. – Режим доступу: http://library.fes.de/pdf-files/ bueros/ukraine/09718.pdf. 2. Світова економіка: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268 с. 3. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності. 2-ге вид. перероб. та доп. навч. посіб. / За ред. Якубовського С. О., Козака Ю. Г., Логвінової Н. С. – К.: Центр учб. літератури, 2011. – 472 с. 4. The World Investment Report 2016 [Electronic resource]: UNCTAD. – Way of access: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2016_en.pdf*

❋❋❋

УДК 339.92(8=134)

Рєзніков В. В., Борисенко Ю. Д.

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Країни «третього світу» залишаються «за бортом», коли мова йде про економічну конкуренцію з провідними країнами світу. Тому, для захисту

своїх інтересів та зміцнення своїх позицій на міжнародній арені, найкращим вирішенням цієї проблеми є економічна інтеграція.

Країни Латинської Америки обрали для себе інтеграційний шлях після Другої світової війни, коли, в результаті національно-визвольного руху, зміцнилась економічна сфера держав цього регіону. В Латиноамериканському регіоні існує більше факторів, що спонукають до інтеграційних процесів, ніж в інших країнах світу – спільна історія, релігія, спільна мова (португальська та іспанська), схожі національні традиції.

В цілому, за даними Світового банку, в Латинській Америці підписано 21 угоду про досягнення тієї чи іншої форми інтеграції. Умовно всі угоди можна розділити на 2 групи [3]. Перша група націлена на ліквідацію торговельних обмежень у взаємній торгівлі, а друга група відрізняється широким охопленням захисту прав інтелектуальної власності, регулюванням сфери послуг, конкурентної політики, загальних правил походження товарів тощо.

Перші інтеграційні угрупування – Латиноамериканська асоціація вільної торгівлі (ЛАВТ) та Карибська асоціація вільної торгівлі (КАРАФТА), не реалізували своїх цілей та проіснували недовго. Головною причиною стало те, що країни-учасниці цих угрупувань вели торговельні відносини в більшій мірі з США, аніж одна з одною.

Проте, в результаті укладеного торгового пакту між Аргентиною, Бразилією, Уругваєм і Парагваєм в 1991 р., утворився МЕРКОСУР – другий в світі після ЄС і найбільший в світі митний союз, що розвивається. Він об'єднує країни з населенням більш ніж в 250 млн. чол., на частку яких припадає понад 75% сукупного ВВП регіону [2]. Діяльність МЕРКОСУР сприяє стабілізації економічного розвитку, зокрема, стримування інфляції та спаду виробництва. Країни, що входять до складу МЕРКОСУР, є членами найбільшого інтеграційного об'єднання Латинської Америки – Латиноамериканської асоціації інтеграції (ЛАМ), в рамках якої функціонує також Андське субрегіональне угруповання, що включає Болівію, Колумбію, Перу, Чилі, Еквадор, Венесуелу, Болівію і Чилі, в той же час ці держави мають статус асоційованих членів блоку МЕРКОСУР.

Також, досить розвиненим інтеграційним угрупованням Латинської Америки є Карибське співтовариство (КАРИКОМ). Мета цього угруповання – створення Карибського спільного ринку.

Всі інтеграційні угруповання Латинської Америки направлені на лібералізацію зовнішньої торгівлі; розробку механізмів промислового та фінансового співробітництва та захист інтересів найменш розвинених країн. В цілому, різні інтеграційні угруповання наведені в таблиці 1.

Згідно з даними таблиці 1 видно, що з 2006 по 2016 роки сумарний ВВП зріс від 19 до 49% [3]. Латиноамериканські держави пережили цілу низку економічних криз, проте наразі вони проводять зважену макроекономічну політику і демонструють стабільне зростання.

Основна частина обсягу зовнішньої торгівлі припадає на економічно розвинені країни, у які спрямовується 2/3 експорту Латинської Америки. Головним зовнішньоторговельним партнером Латиноамериканського регіону є США (близько 1/3 експорту та імпорту країн Латинської Америки) [1]. Друге місце за обсягом зовнішньоторговельного обігу посідають країни Західної Європи та Японія.

Таблиця 1

Динаміка економічних показників об'єднань Латинської Америки

Торговий союз	Чисельність населення	ВВП (дол. США) 2006	ВВП (дол. США) 2016	Ріст,%	На душу населення (дол. США	Країни-учасники
Загальні ринки						
Андське співтовариство націй	100,9 млн чол	281,269 млрд дол. США	412,876 млн дол. США	46,79	4,25	4 – Болівія, Перу, Еквадор, Колумбія
Карибська співдружність (КАРІКОМ)	7, 212 млн чол	39,616 млрд дол. США	52,643 млн дол. США	32,88	7,29	15 – Антигуа і Барбуда, Гайана, Монтсеррат, Сент-Кристофер і Невіс, Сент-Вінсент і Гренадіни, Тринідад і Тобаго, Сент-Люсія, Суринам, Ямайка
Митні союзи						
МЕРКОСУР	310,234 млн чол	277,544 млрд дол. США	332,553 млрд дол.США	19,81	10,71	5 – Уругвай, Парагвай, Аргентина, Бразилія, Венесуела
Зони вільної торгівлі						
Асоціація латиноамериканської інтеграції	512,807 млн чол	2,823 трлн дол. США	4,245 трлн дол. США	49,81	8,27	12 – Аргентина, Болівія, Бразилія, Венесуела, Куба, Чилі, Колумбія, Еквадор, Мексика, Парагвай, Перу і Уругвай

Складено за матеріалами [3]

Латиноамериканські країни прагнуть активно брати участь у світовій політиці у якості самостійного гравця. Особлива роль в цьому належить найбільшій країні Латинської Америки – Бразилії, яка претендує на місце постійного члена в Раді безпеки ООН і представляє регіон у БРІКС. Крім того, «Велика трійка» Латинської Америки (Аргентина, Бразилія, Мексика) є членами «Великої двадцятки» світу. Також, непостійними членами Ради безпеки ООН є Аргентина та Чилі.

Однак, головна проблема регіону полягає в тому, що жодна велика країна регіону – Мексика, Аргентина, Бразилія – не є центром тяжіння регіональних сил. Ці держави ведуть дуже обережну політику щодо США, бо ця країна пригнічує розвиток латиноамериканських конкурентів. Проте саме США спонукає країни Латинської Америки до взаємного згуртування. Деякі країни регіону прагнуть перетворити його в самостійний центр сили, проте їх потенціал не можна порівняти з ресурсами провідних держав регіону, до того ж вони територіально роз'єднані і не можуть стати ефективним геополітичним блоком. Це Венесуела, Куба, Нікарагуа, Болівія, останнім часом – Еквадор, Уругвай, Парагвай.

У будь-якому випадку, інтеграція має вагоме значення для розвитку Латинської Америки. На даний момент, Латиноамериканський регіон є лідером у динамічній інтеграції серед країн, що розвиваються.

Література: *1. Костюнина Г.М. Интеграция в Латинской Америке / Г.М. Костюнина // Международная экономическая интеграция: учебное пособие / Под ред. Н.Н. Ливенцева. – М.: Экономистъ, 2012. – 430 с.; 2. Романова З. Латинская Америка: региональная интеграция на новом витке развития, МЭиМО, 2013 № 10.С.-89; 3. Всемирный банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vsemirnyjbank.org/*

❋❋❋

УДК 339.923:061.1ЄС:331.556.4

Сарга І. І.

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНУ ПОЛІТИКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: доц. Дмітрієв В. М.

Традиційно, в ліберальних демократіях формальне регулювання імміграції є прерогативою уряду із законодавчими і адміністративними компонентами; законодавчі органи встановлюють політику і здійснюють цю політику на основі законодавства. Державне регулювання міграції відрізняється в залежності від країни, що розглядається, та відрізняєть-

ся в залежності від ключових факторів, які можуть впливати на таке регулювання в рамках країни.

Виявлено, що сучасний світовий міграційний процес за своїм змістом і масовим характером істотно відрізняється від аналогічних процесів минулого століття. Головні його особливості такі:

1. Міграція охопила всі континенти, весь світ і знайшла глобальний характер. На початок останнього десятиліття XX століття в світі вже налічувалося понад 45 мільйони трудових мігрантів. Небувала масштабність світової міграції трудових ресурсів являє собою найважливішу особливість сучасності [4].

2. Якщо в 50-70-і роках XX століття міграція йшла в основному з країн, що розвиваються в індустріально розвинені, то з уже 1980-х рр. спостерігається і зустрічний міграційний процес: переміщення іноземної робочої сили з більш розвинених у менш розвинені країни.

3. Домінуючим мотивом трудової міграції залишається економічний. Міграції трудових ресурсів сприяють і сучасні технології виробництва, засновані на принципах міжнародного поділу праці. Це пов'язано, перш за все, з діяльністю транснаціональних компаній, які організовують виробництво в системі світового господарства.

4. На сучасному етапі розвитку значно збільшилася нелегальна міграція робочої сили, яка стала світовою проблемою. Так, тільки на початку 1990-х років в Європі знаходилося приблизно 2 млн нелегалів. [4].

5. У міжнародній міграції відбуваються якісні зміни, зумовлені науково-технічним розвитком, суть яких полягає в значному збільшенні серед мігруючих частки кваліфікованих фахівців. Сьогодні цьому процесу притаманні деякі нові риси: по-перше, на зміну «витоку мізків: прийшла їх циркуляція – сталася диверсифікація напрямків міграції. Принципово новим явищем став рух професіоналів не тільки «до капіталу», а й «одночасно з капіталом або слідом за ним». Перш за все, це пов'язано з діяльністю ТНК і великими можливостями кар'єрного просування для професіоналів. Сучасному рівню міграції професіоналів притаманний принципово інший організаційний рівень, що вилився в виникненні своєрідної міжнародної корпорації «мисливців за головами». Має місце інтеграція системи вищої освіти.

6. Країни, що мали в минулому статус метрополії, орієнтуються на імпорт робочої сили зі своїх колишніх колоній і залежних країн.

7. В імміграційних потоках країн традиційної міграції(в тому числі і країни ЄС) переважають вихідці з Азії, Латинської Америки, Африки та Карибського басейну.

8. Однією з характерних особливостей сучасного етапу міжнародної міграції робочої сили стало все більш активне втручання держави в цей процес. Воно регулює угоди на світовому ринку робочої сили, дає дозвіл на в'їзд і стежить за термінами виїзду іммігрантів. Воно займається вербуванням і створенням сприятливих умов для найму іноземних робітників [1, с. 210].

Міграційна політика лише поступово і з великими труднощами стала предметом спільних зусиль в рамках ЄС. У перші роки європейської інтеграції міграційним питанням приділялася мінімальна увага. У 1980-ті рр. вони вирішувалися здебільшого шляхом неформальних міжурядових відносин, у 1990-ті – набули формалізованих форм, і лише після 1999 р. розпочався період розробки і запровадження єдиної для ЄС міграційної політики і практики.

Однак, уже при створенні шістьма західноєвропейськими країнами Спільного ринку передбачався вільний рух робітників в інтересах економічного розвитку. Гарантії свободи пересування робочої сили зафіксувала Паризька угода (1952) про створення Європейського Співтовариства вугілля та сталі, а також два Римські договори щодо утворення Європейського співтовариства з атомної енергії та Європейського економічного співтовариства (1957). Проте відповідні норми фактично набули сили лише у 60-ті роки у Приписі Ради Європейських Співтовариств від 15 жовтня 1968 зазначалося, що «мобільність робочої сили в рамках Співдружності має бути одним із засобів, який гарантує працівникові можливість покращити умови життя та праці і сприяти його соціальному розвиткові, і, водночас, допомагати забезпеченню потреб економіки держав- членів»17. Свободою пересування могли користуватися постійні, сезонні прикордонні робітники, а також особи, які працюють не за наймом. [3]

Важливою віхою у розвитку міграційної політики країн ЄС було впровадження Шенгенської угоди про скасування паспортного та митного контролю на територіях країн-учасників.

Шенгенські правила мають на увазі усунення прикордонного контролю на внутрішніх кордонах між державами, що увійшли в зону, і одночасно зміцнення прикордонного контролю з третіми державами, що межують із зоною. Також країни зобов'язуються вести єдину політику щодо осіб, які тимчасово в'їжджають до Шенгенської зони, вести узгоджений контроль на зовнішніх кордонах та розвивати транскордонне поліцейське і судове співробітництво.

Існуюча спочатку окремо від Європейського союзу нормативно-правова база Шенгенської зони була інкорпорована в єдине законодавство співтовариства при вступі в силу Амстердамського договору в 1999 році.

Переломним моментом на шляху гармонізації політики європейських держав у сфері міграції було підписання 1997 р. Амстердамської угоди (набула чинності 1999 р.), де окрему частину присвячено свободі пересування, притулку та імміграції. Спеціальним протоколом до Угоди, до права ЄС інтегровано Шенгенську угоду

У 2008 р. Єврокомісія проаналізувала міграційну ситуацію в Європі початку XXI століття та підбила підсумки першого етапу формування міграційної політики ЄС28. Було сформульовано принципи імміграційної політики ЄС, що водночас є й основними напрямами діяльності в міграційній сфері, накреслені необхідні заходи та засоби їх реалізації. Перший принцип – створення ясної та прозорої системи правил та процедур з метою забезпечення легальної імміграції. Це передбачає надання громадянам третіх країн необхідної інформації про легальний в'їзд та перебування на території ЄС, гарантування їхніх прав, які мають бути наближені до таких, якими користаються громадяни ЄС, забезпечення гнучкої спільної візової політики, передовсім стосовно тимчасових візитів, а також поїздок з освітньою та професійною метою. [7]

Не менш важливим принциповим напрямом міграційної політики ЄС є інтеграція іммігрантів в країнах перебування, двосторонній процес, в якому беруть участь і іммігранти, і суспільство прийому.

Наступний принцип спільної імміграційної політики ЄС – солідарність, що передбачає взаємну довіру та справедливий розподіл відповідальності між країнами-членами. Це вимагає обміну інформацією, оцінки міграційної політики на національному рівні з точки зору інтересів ЄС в цілому. А також передбачає фінансову та організаційну допомогу країнам, які відчувають найбільший імміграційний тиск. Складовою солідарної діяльності є також співпраця з третіми країнами. Вона передбачає надання допомоги у розбудові систем міграційного менеджменту та законодавства в країнах походження та транзиту мігрантів. ЄС очікує від партнерів спільних зусиль у справі запобігання нелегальній міграції, натомість пропонує співпрацю у сфері мобільності робочої сили, передовсім на основі циркулярності, тобто тимчасових, проте повторюваних поїздок. Особлива увага приділяється країнам, які належать до числа потенційних членів ЄС. Зокрема, в угоди про асоціацію інкорпоровано питання щодо соціального захисту мігрантів. Розвивається спів-

праця з країнами-сусідами, а також країнами, які є найбільшими постачальниками мігрантів, передусім африканськими, латиноамериканськими тощо. [6]

Серед принципових напрямів, спрямованих на забезпечення внутрішньої безпеки ЄС в контексті міграції, – інтегрована охорона кордону та адекватна візова політика, зокрема, запровадження єдиної візової етикетки, створення візових центрів, які б видавали візи для подорожуючих до групи, або й усіх країн ЄС.

Роблячи висновок про сучасні про вплив сучасних тенденцій міграційних процесів на міграційну політику в країнах ЄС необхідно звернути увагу на ринок трудових мігранті в з двох сторін. По-перше, ЄС, будучи регіоном, що є ціллю для традиційної міграції не кваліфікованих кадрів і ведучи відносно ліберальну політику у цій сфері, таким чином насичує свій ринок кадрами з низькою кваліфікацією, що також накладає відбиток на макроекономічні показники країн учасниць. По-друге, у контексті процесів глобалізації, особливої уваги потребує факт міграції висококваліфікованих кадрів. Міграція такого роду є відображенням світових тенденцій у мобільності ринку.У рамках країни та її міграційної політики міграція висококваліфікованих кадрів сприймається позитивно, на що вказують стимули у міграційному законодавстві.

Література: *1. Міжнародні економічні відносини: [підручник.] / [за ред. проф. А. П. Голікова, проф. О. А. Довгаль]. – Х.: ХНУ ім.. В. Н. Каразіна, 2015. – 464 с. 2. М.С.Савоскул «Территориальные системы международных миграций населения» / М. С. Савоскул // Вестник Московского университета. Серия 5: География видавництво «Изд-во Моск. ун-та» (М.), № 6, с. 11-18 3. Юрін А. В. «Миграционные процессы в странах ЕС и пути их регулирования»: автореферат дис. канд. экон. наук: / А.В. Юрін. – М., 2010. – 26 с. 4. Trends in International Migration: Annual Report. Paris, 2015 Одегов Ю. Г. Економіка праці [підручник.] 2-е вид., М.: «Юрайт», 2013. – 423 с. 5. The Schengen Area (PDF). European Commission. 12 December 2008. 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/;jsessionid=2jvR43MwQJpLJ3vzp!-1101929867?uri*

❋❋❋

УДК 339.923

Соколан Д. С.

ЗАКРЫТЫЙ РЕГИОНАЛИЗМ АСЕАН: ОТВЕТ НА ВЫЗОВЫ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: ст. преп. Дидорчук И. Л.

Актуальность исследования. Развитие мировой глобальной хозяйственной системы, характеризующиеся ростом взаимозависимости и взаимообусловленности действий всех ее субъектов, демонстрирует на современном этапе рост числа качественных и количественных дисбалансов, глобальных проблем. Вместе с тем, как отмечает Клаус Шваб, основатель и президент Всемирного экономического форума в Давосе «2017 год станет поворотным для мирового сообщества. Угроза ослабления кооперации и усиления интроспективного (замкнутого) мира создает возможность для решения глобальных рисков и тенденций, которые их стимулируют» [1, с. 10]. Одним из главных направлений преодоления негативных последствий глобализации является усиление процессов регионализации, которые носят эмпирический характер, приводящий к становлению относительно целостного региона, и могут быть генерированы как самими регионами, так и внешними силами, т.е. окружающим миром [2]. Наиболее успешным примером закрытого регионализма сегодня является Ассоциация государств Юго-Восточной Азии (АСЕАН).

Результаты предыдущих исследований. Исследованию проблем глобализации и регионализации посвящены работы Голикова А. П., Савельева Е. В., Шубы М. В., Юрия С. И., преимущества и издержки глобализации исследованы в работах М. Д. Интрилигейтора, Радзиевской С.О., Каминской Т.В., особенности экономической интеграции стран АСЕАН изложены в работах Костюниной Г.М., Хижняк Е.А., Липова В. В. Дополнительного изучения требует обобщение преимуществ использования концепции закрытого регионализма в современных условиях.

Изложение основного материала. Цель статьи – охарактеризовать основные направления и результаты деятельности Ассоциации государств Юго-Восточной Азии в условиях усиления несбалансированности развития глобальной хозяйственной системы.

Нарастание системных рисков, к основным из которых, согласно Докладу Давосского форума относятся экологические проблемы и изменение климата на планете, социально-имущественная поляризация в мире и риски обострения социальных конфликтов, риски, связанные с развитием техники (рост кибер-зависимости), проблемы, порождаемые

старением населения [1], дает основания для переосмысления итогов глобализации. В частности, основатель инвестиционной компании Bridgewater Associates Рэй Далио предполагает усиление протекционистских мер по всему миру и утверждает, что «Возможно, мы находимся в точке, когда глобализация подходит к своему завершению и где усиливаются провинциализация и национализм» [5]. Это положение коррелируется с прогнозами ученых, сделанными в более ранние периоды, к которым относятся, в частности, исследования Майкла Д. Интрилигейтора, профессора экономики и политологии Калифорнийского университета, который более 10 лет назад утверждал, что наибольшие выгоды от глобализации получают развитые страны и небольшая группа стран Юго-Восточной Азии («азиатских тигров»), тогда как наименее развитые в экономическом отношении страны отличаются гораздо более низкими темпами роста, чем богатые государства. Их выгоды от глобализации минимальны [3].

Таблица 1

Динамика ВВП (ППС) на душу населения в пяти самых богатых и самых бедных государств мира

Место в 2015 году	Страна	ВВП (ППС) на душу населения в долл. США		Темпы прироста относительно 1990 года		
		1990	2000	2015	2000	2015
1	Катар		85689,02	141542,66	–	–
2	Люксембург	30868,13353	54831,58	103837,57	77,63%	236,39%
3	Сингапур	22167,95169	40928,34	85382,30	84,63%	285,16%
4	Бруней	55119,75194	65563,49	78369,29	18,95%	42,18%
5	Кувейт		58904,02	74645,48	–	–
180	Нигер	585,36	603,83	955,48	3,15%	63,23%
181	Либерия		663,07	835,37	–	–
182	Демократическая Республика Конго	819,36	410,98	784,37	-49,84%	-4,27%
183	Бурунди	678,12	565,36	727,15	-16,63%	7,23%
184	Центрально-африканская республика	602,95	654,50	618,75	8,55%	2,62%

Составлено и рассчитано автором по данным источника [7]

Усиление поляризации доходов, отнесенное к долгосрочным рискам, в современных условиях ведет к социальной и политической поляризации и, как следствие, к слабому росту экономики и замедлению технологического прогресса [8]. Так, в 1960 году ВВП на душу населения в 20 самых богатых странах мира был в 18 раз больше, чем в 20 наибедней-

ших странах. В 1995 году этот разрыв увеличился до 37 раз [9, с. 208-209]. Эта тенденция продолжает нарастать (табл. 1).

ВВП в Люксембурге и Сингапуре с 1990 года ВВП (ППС) на душу населения вырос на 236,39% и 285,16% в 2015 году, тогда как в пятерке самых бедных стран самый большой прирост наблюдался только в Нигерии – 63,23%. В Республике Конго за 25 последних лет этот показатель уменьшился, и темпы убывания ВВП (ППС) на душу населения составили 4,27%. Несмотря на имеющийся рост ВВП (ППС) на душу населения в бедных странах, он по-прежнему остается значительно меньшим, чем в богатых странах. За последние 25 лет, десятка стран, находящихся в конце рейтинга по этому показателю практически не меняется: Нигер, Мозамбик, Малави, Центральноафриканская республика как были наименее развитыми и бедными странами в 1990 году, таковыми и остались в 2015. В тоже время Мьянма, которая в 1990 году находилась в этом рейтинге на третьем месте с конца, после вхождения в 1997 году в состав АСЕАН смогла сделать большой рывок в рейтинге. В 2015 году темп прироста ВВП (ППС) на душу населения составил 1030,39%.

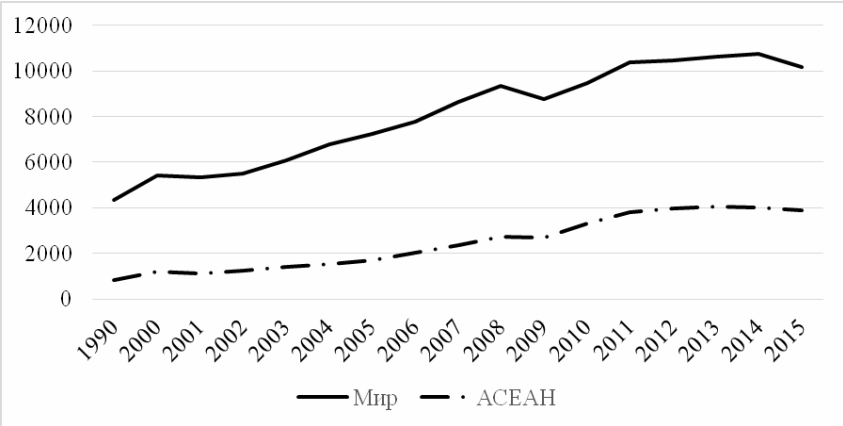

Рис.1. Динамика среднедушевого ВВП стран АСЕАН и мира за 1990-2015 гг.

Составлено автором по данным источника [6]

Наибольшую устойчивость в этих условиях демонстрируют страны-участницы АСЕАН, которая была создана без участия европейский стран и США и в настоящее время объединяет десять государств Юго-Восточной Азии: Сингапур, Таиланд, Филиппины, Индонезия, Малайзия, Бруней, Вьетнам, Лаос, Мьянма, Камбоджа [4]. Результативность использования принципа закрытого регионализма наиболее очевидно

проявляется в изменении структуры ВВП стран АСЕАН с 1970 года. По сравнению с 1970 годом, в 2014 году уменьшилась доля сельского хозяйства с 32% до 11%. Наблюдаются позитивные изменения в увеличении доли сферы услуг с 43% до 51% и доли промышленности с 25% в 1970 году до 38% в 2014 году. С 1990 года среднедушевой ВВП стран АСЕАН постепенно растет. Согласно данным рисунка 1 ВВП на душу населения в странах АСЕАН с 1990 года вырос в 3,6 раза с 843 долл. США до 3880 долл. США в 2015 году. Кризис 2008 года не оказал такого резкого влияния на изменения среднедушевого ВВП стран АСЕАН, как в среднем по всему миру (только за один год среднедушевой мировой ВВП снизился на 594 долл. США, а в странах АСЕАН – на 35 долл. США).

Выводы. Преимущества использования концепции закрытого регионализма АСЕАН в условиях нарастания глобальных угроз подтверждаются: позитивными изменениями структуры ВВП, минимальным падением темпов роста в условиях кризиса, увеличением темпов экономического развития в целом. Это свидетельствует о результативности использования методологии протекционизма, лежащей в основе данной концепции. Перспективой дальнейших исследований является разработка протекционистских мер в рамках социально-экономических реформ Украины.

Литература: 1. Global Risks Report 2017. Retrieved from https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2017; 2. Gunnarsson M. Regionalism and security – two concepts in the wind of change [Electronic resource]. – Accessed mode: http//: www.umu.se/cerum/publikationer/pdfs/NSB_1_00_6_1.pdf; 3. Intriligator Michael D. Globalization of the World Economy: Potential Benefits and Costs, and a Net Assessment [Electronic resource] / Michael D. Intriligator – Milken Institute – Jan 01, 2003. – number 33. Accessed mode: http://www.milkeninstitute.org/publications/view/188; 4. Regional Industrial Cooperation: Experiences and Perspectives of ASEAN and the Andean Pact. – Vienna, UNIDO, 1996. – p.9.; 5. The end of globalization? Davos disagrees. The World Economic Forum (Official site) [Electronic resource]. – Accessed mode: https://www.weforum.org/agenda/2017/01/the-end-of-globalization-davos-disagrees/; 6. United Nations Committee of Trade and Development. UnctadStat (Official site) [Electronic resource]. – Accessed mode: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx; 7. World bank (Official site) [Electronic resource]. – Accessed mode: http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.PCAP.PP.CD#; 8. В Давосе назвали основные риски для человечества в 2017 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zn.ua/WORLD/v-davose-nazvali-osnovnye-riski-dlya-chelovechestva-v-2017-godu-235573_.html; 9. Удовик С.Л. Глобализация: семиотические подходы. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2002.

❋❋❋

УДК 339.187.44(477)

Терещенко І. Ю.

СТАН ФРАНЧАЙЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЗАПОЗИЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Галуцьких Н. А.

Періодом започаткування франчайзингу знаменують середньовіччя. З того часу цей метод ведення бізнесу пройшов велику кількість етапів трансформації та знайшов своє місце в міжнародній економічній діяльності світу. В Україні франчайзингова діяльність набула популярності порівняно недавно, в 2001 році кількість франчайзерів дорівнювала 48 компаніям що являлись повноцінними учасниками бізнес середовища України [8].

У міжнародному плані франчайзинг набув найбільшого поширення в таких областях діяльності, як роздрібна торгівля і сфера послуг. Інвестиції в цих галузях невеликі і організація діяльності вимагає менше часу, в Україні вибудувалась ідентична тенденція. В сфері виробництва ситуація протилежна і це зумовлює передачу не всього процесу виробництва, а певної його частини, технології чи патенту. Відповідно, більшого поширення в даній області набули спрощені форми франчайзингу: ліцензійне виробництво, міжнародна виробнича кооперація і виробництво на давальницькій сировині [5].

Незважаючи на економічні проблеми останнього часу, франчайзинг в Україні продовжує стрімко розвиватися і поширюватися в різних секторах економіки і багатьох регіонах. За даними «Franchise Group», української консалтингової компанії в області франчайзингового бізнесу, одна з причин цього явища полягає в тому, що українці розглядають франчайзинг як одну з найбільш життєздатних форм інвестування капіталів, в умовах нестабільності на теренах України, оскільки він пропонує надійні і перевірені на практиці моделі ведення бізнесу. На сьогоднішній день в Україні функціонують 565 франчайзерів, з яких 431 – це відомі компанії, а 134 – молоді учасники, які перебувають в процесі відкриття своїх перших торгових точок. На сьогоднішній день активні 77% франчайзерів. Тобто вони працюють з власниками франшиз, у яких є діючі торгові точки; 23% неактивні, тобто вони зареєстровані як франшизи, але функціонують тільки їх власні торгові точки. Загальна кількість торгових точок становить 20 134 [7].

Як показано на рис. 1, з 2009 року спостерігається стабільно позитивне зростання кількості франшиз, якщо не брати до уваги незначного

спаду в 2014 році. Але навіть у 2014 році, коли кількість франчайзерів скоротилося через їхню нездатність пережити економічну кризу в Україні, кількість власників франшиз продовжувала зростати. Кризова ситуація в 2014 році вплинула позитивно на франчайзинг в цілому, діяльність компаній в цей період залежала від здатності впроваджувати істотні вдосконалення в свої бізнес-процеси, і частині компаній які не змогли пройти даний етап довелося покинути ринок [8].

Рис. 1. Динаміка розвитку франчайзингу за період 2001 – 2015 рр.

Джерело: [8].

У загальній кількості франчайзерів, які працюють на території України, 431 компанія активно розширює свої мережі за рахунок відкриття як власних, так і франчайзингових об'єктів і 134 компанії на даному етапі свого розвитку мають тільки власні точки, вони знаходяться в активному пошуку партнера – франчайзі або зовсім недавно стали гравцем ринку франчайзингу.

Франчайзинг показав себе надійним способом зниження операційних ризиків і підвищення шансів на довгострокове виживання компаній. Статистика показує, що з усіх українських підприємств 77% приватних підприємців йдуть з ринку після 7 років роботи, після 10 років роботи на ринку на плаву залишаються 18%. У підприємств, які працюють за договорами франчайзингу, ці показники відображають протилежну тенденцію – тільки 8% підприємців залишають ринок через п'ять років, і 90% зберігають позиції на ринку після 10 років роботи.

У сегменті роздрібної торгівлі більше 60% торгових точок працюють під брендом п'яти найбільших франчайзерів: «Наша Ряба» (2600 точок), «Гаврилівські курчата» (1300 точок), «Цифротех» (801 точка), «Том Фарр» (247 точок) і «Наш Край» (161 точка). У секторі послуг майже 60% торгових точок працюють під брендами трійки провідних франчайзерів: «Нова Пошта» (2060 точок), «Універсальна» (1800 точок) і «Експрес-клінінг» (400 точок). У секторі громадського харчування та ресторанного бізнесу

найбільший гравець «Фаст Фуд Системз» контролює майже 10% торгових точок, це – «Піца Челентано» (163 точки), «Картопляна Хата» (21 точка) і «Яппі» (4 точки) [5].

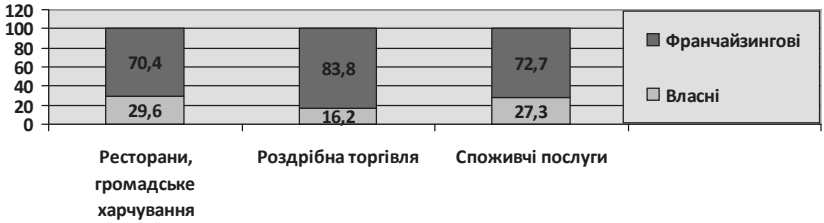

Рис. 2. Структура франчайзингових та власних точок по галузям, серп. 2015 р.,%.

Джерело: [8].

В даний час на українському ринку франчайзингу домінують вітчизняні франшизи, контролюючі 66%. Зарубіжні франчайзингові компанії, контролюючі відповідно 34% ринку, за своїм походженням розподіляються наступним чином: 191 компанія представляють такі країни, як Бельгія, Франція, Польща, Білорусь, Німеччина, Китай, Фінляндія, Росія, США, Італія та Угорщина. Внаслідок девальвації української валюти, інфляції і зниження купівельної спроможності населення спостерігається зростання інтересу до тих франчайзингових ліцензій, які деноміновані в місцевій валюті і не прив'язані до іноземного обладнання. Найбільш впливовим з цих факторів є девальвація національної валюти, яка тільки за останній рік викликала зростання вартості зарубіжних франшиз майже в три рази [6].

Однак, незважаючи на таку значну кількість переваг, ринок франчайзингу має ряд проблем, що потребують вирішення, зокрема: недосконалість нормативно-правової бази, в Україні відсутній загальний закон про франчайзинг [3]; нестабільність та динамічність розвитку національної економіки, відсутність у більшості власників (потенційних франчайзі) необхідного стартового капіталу для входження у франчайзингову систему та труднощі з отриманням кредитів [7]. На вирішення даних проблем може вплинути: лобіювання у Верховній Раді створення законів про франчайзинг; забезпечення доступності кредитування для бажаючих розвивати власну франчайзингову мережу; розробка державної програму підтримки малого підприємництва на базі стимулювання франчайзингу та внесення зміни до Податкового кодексу України, в якому передбачити створення системи податкових преференцій для франчайзі на початкових етапах формування франчайзингової системи [2].

Франчайзинг має широкі перспективні можливості для розвитку в Україні. Проте для їх реалізації необхідно вирішити ряд проблем як на законодавчому рівні так і на рівні комунікацій самих підприємців.

Література: *1. Беляєва Н. С. Особливості стратегічного управління підприємством в умовах глобалізації / Н. С. Беляєва: матеріали конференції (29 січня 2016 р; Клайпеда). – Клайпеда, 2016. – С. 177-180. 2. Господарський кодекс України станом на 1 січня 2003 р. – К.: Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – 462 с. 3. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» станом на 7 квітня 2008 р. – К.: Видавництво «Парламентське видавництво», 2008 р. – 36 с. 4. Зайцева О. І. Вибір гнучких стратегічних методів управління підприємствами на основі використання їх здібностей до самоорганізації [Текст]/ О. І. Зайцева// Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2014. – № 1 (75). – С. 206-215. 5. Лісун, Я. В. Статистичний аналіз франчайзингу сфери громадського харчування та торгівлі в Україні [Текст] / Яніна Вікторівна Лісун – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – Том 20. – С. 45-52. 6. Лісун Я. В. Формування механізму державно-приватного партнерства як інструменту стабілізації та розвитку економіки України / Я. В. Лісун // Вісник Донецького національного Університету. Серія В: Економіка і право. – 2015. – Вип. 1. – С. 208-213. 7. Інвестування в Україні в умовах глобалізації [Текст]: монографія / [В. Г. Федоренко, та інші]; за ред.: В. Г. Федоренка, І. М. Грищенка, Т. Є. Воронкової. – К.: ДКС центр, 2016. – 324 с. 8. Franchezi group. Ринок франчайзингу в Україні [Електронний ресурс]. «Nakitel» м. Київ,2016 рік – Електрон. дан. – Режим доступу: http://franchisegroup.com.ua/about-company/franchising/national-franchaising.*

❋❋❋

УДК 339.9:338.49:656

Тімченко О. В.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: старший викладач Коваленко Р. С.

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України вона посідає особливе місце.

Виступаючи на XVII саміті Україна – ЄС, який відбувся у Києві 27 квітня 2015 р., Президент України П. Порошенко наголосив, що перспектива членства у ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи. Уперше Україна брала участь у саміті в статусі держави, яка уклала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом.

Метою даної роботи – дослідження сучасного стану української євроінтеграції, особливостей та перспектив вступу України до ЄС.

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід'ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо.

Європейський Союз і Україна почали переговори щодо Угоди про асоціацію у 2007 р., а в 2008 р. – щодо поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) як невід'ємної складової частини Угоди про асоціацію.

На першому засіданні Ради асоціації між Україною та ЄС 15 грудня 2014 р. сторони домовилися актуалізувати Порядок денний асоціації Україна – ЄС [1].

Порядок денний асоціації (ПДА) – це практичний інструмент відносин Україна – ЄС, який був розроблений сторонами на заміну Плану дій Україна – ЄС відповідно до домовленостей, досягнутих під час саміту Україна – ЄС у Празі (вересень 2008 р.), з метою підготовки умов і сприяння ефективній імплементації положень майбутньої Угоди про асоціацію. ПДА був схвалений Радою з питань співробітництва між Україною та ЄС 16 червня 2009р. у Люксембурзі та набрав чинності 24 листопада 2009 р. шляхом процедури взаємного обміну нотами.

Цей документ служить орієнтиром для проведення реформ в Україні в процесі підготовки імплементації майбутньої Угоди про асоціацію. Реалізація Порядку денного дасть можливість розпочати виконання вже погоджених положень майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ще до її укладення.

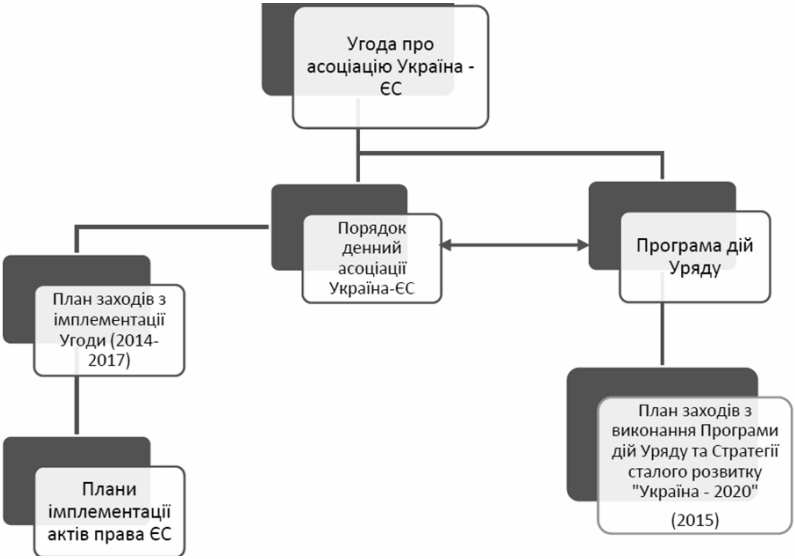

Рис. 1. Програмні документи у сфері євроінтеграційної політики України

Джерело: Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

На відміну від Плану дій Україна – ЄС, який українська сторона здебільшого виконувала самотужки, ефективна реалізація спільного ПДА залежить, не в останню чергу, від глибшого залучення Євросоюзу до процесів реформування України та поглиблення інтеграційних процесів між Україною та ЄС. Ідеться також про розширення кола секторальних діалогів між профільними міністерствами і відомствами України та підрозділами Європейської комісії й агентствами ЄС, а також залучення практичного сприяння й допомоги ЄК і держав-членів ЄС до процесу системного законодавчого наближення України до Європейського Союзу та виконання інших пріоритетів ПДА.

У виборчій реформі України поки досягнуто лише «обмеженого прогресу». У Звіті також описані деякі просування у сферах юстиції, торгівлі, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища та ін. Перераховані технічні стандарти, які Україна вже привела й приводить у відповідність із законодавством ЄС. Так, уже гармонізовано з нормами Євросоюзу 30% національних стандартів (8 тис. 849 документів технічного регулювання з 29,6 тис. таких документів) [2].

Коментуючи досягнення України через рік після підписання політичної частини Угоди про асоціацію з ЄС, колишній єврокомісар з пи-

тань розширення і політики сусідства ЄС Ш. Фюле зазначив, що найкращим стимулом для реформ в Україні є перспектива членства у ЄС.

У 2016 році, після двох років падіння торгівлі через зовнішню агресію, глобального зниження цін на сировину та потужної економічної кризи, експорт з України до ЄС знову почав зростати – до 3,7% (загалом до 13,5 млрд. дол.). Ці процеси слід розглядати на фоні чинного скорочення експорту з України до решти країн світу (за винятком ЄС) – на 8,9%. Експорт до Росії й надалі знижувався доволі різко – на 25,6% – переважно через заходи, що їх ввела Росія проти України з метою обмеження торгівлі.

Як результат, ЄС наразі є найбільшим партнером України з експорту: його частка склала 37,1% загального експорту України у 2016 році (експорт з України до Росії, натомість, становить лише 9,9% від загальних обсягів). Зважаючи також на показники імпорту, загальний рівень торгівлі між Україною та Євросоюзом зріс на 8,1% [2].

Такі зміни у торговельній структурі доводять, що ГВЗВТ чинить позитивний вплив. Активізація торгівлі призводить до збільшення робочих місць та економічного зростання. Лише за один рік дії зони вільної торгівлі багато імпортних тарифів для українських товарів було знижено (а у багатьох випадках навіть доведено до нуля); водночас експорт сільськогосподарських товарів з України користується безтарифними квотами, що означає можливість здійснення безмитного експорту низки сільськогосподарських продуктів до певної межі. Після перевершення цієї межі потрібно сплачувати імпортні мита для визначених сільськогосподарських продуктів. Водночас ЄС не застосовує жодних кількісних обмежень на експорт з України.

З іншого боку, збільшення торгівлі наразі залишається помірним. Більш істотна активізація у торгівлі між Євросоюзом і Україною відбуватиметься – поступово – пізніше. ПВЗВТ буде повністю впроваджено протягом семи років – саме такий період передбачено Угодою. Особливо, український експорт отримає користь від уніфікації регламентів і стандартів України з європейськими. Така глибока інтеграція законодавства у сфері безпеки харчових продуктів і захисту прав споживачів, а також гармонізація стандартів для промислових, сільськогосподарських і споживчих товарів відкриє ринок ЄС набагато більше, аніж зниження тарифів. Водночас це вимагає від української влади неабияких зусиль у якнайшвидшому просуванні у напрямі здійснення реформ.

Угода про асоціацію – це інструмент, яким мають скористатися як український уряд (через законодавчі та інституційні зміни), так і бізнес

(через модернізацію та адаптацію). Євросоюз і надалі стоятиме пліч-о-пліч з Україною у цьому процесі. Велика частина допомоги ЄС Україні має на меті сприяти впровадженню реформ, передбачених Угодою. Ці реформи повинні принести міцні, довготривалі та вагомі блага для українських громадян [3].

Європейський вибір України відкриває нові перспективи співробітництва з розвинутими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Це – найкращий спосіб реалізації національних інтересів.

Література: *1. Представництво Європейського Союзу в Україні. – Режим доступу: https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk. 2. Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/. 3. Кабінет Міністрів України.-режим доступу: http://www.kmu.gov.ua.*

❋❋❋

УДК 339.923(8=134)

Уманская В. В.

ПРЕДПОСЫЛКИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СТРАН ЛАТИНСКОЙ АМЕРИКИ (CELAC) В ГЛОБАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., доц. Ханова Е. В.

Последние десятилетия XX века в Латинской Америке были тесно связаны с возрождением региональной интеграции, стимулировавшей волну неолиберальных экономических реформ. Начало XXI в. принесло наступление эры постлиберального регионализма [4].

Интеграция повышает взаимозависимость государств, объединяя их перед внешними угрозами, открывая возможности для политического маневра и способствуя сглаживанию противоречий между странами-партнерами, как например, в аргентинско-бразильских отношениях после создания Общего рынка стран Южного конуса (Меркосур) [5]. Латиноамериканская интеграция укрепляет процессы демократизации. Демократическое развитие и сохранение мира входят в число основных целей региональных группировок, поскольку демократия рассматривается как необходимое условие для достижения прогресса и стабильности. Учитывая долгую историю авторитарных режимов и нестабильных демократий, интеграция также гарантирует определенный уровень международного доверия [7]. Влияние на интеграцию оказывают и внут-

риполитические факторы: текущая политическая ситуация и усилия национальных правительств по реформированию экономической и политической системы в интересах прогресса.

Так как приоритетным направлением дипломатии всех латиноамериканских государств является укрепление механизмов региональной и субрегиональной интеграции, в настоящее время в регионе заметна деятельность таких крупных межправительственных организаций, как Андское сообщество (АС), Организация американских государств (ОАГ), МЕРКОСУР, Южноамериканское сообщество наций, CELAC (предшественница – Группа Рио) [8].

Сообщество стран Латинской Америки и Карибского бассейна (исп. Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños, CELAC) – название регионального блока государств Латинской Америки и Карибского бассейна, основанного 23 февраля 2010 года во время совместного саммита Группы Рио и Карибского сообщества в Плая-дель-Кармен. В состав Сообщества входят все независимые государства (33) Северной, Центральной и Южной Америк, исключая США и Канаду.

Создание СЕЛАК отражает потребность региона в выстраивании регионального сотрудничества вне зависимости от экономического потенциала, политического веса или идеологической ориентации государств. Также проявилось и желание стран Латинской Америки активизировать многоуровневые политические форумы и укрепить тенденцию к формированию многосторонней повестки дня, способствовать формированию многополярной архитектуры мира.

СЕЛАК позиционируется как механизм реализации интересов латиноамериканских стран на международной арене. Сообщество ориентируется на политический диалог с другими универсальными и региональными межправительственными структурами, а также отдельными государствами, направленный на координацию совместных усилий по разрешению глобальных проблем современности.

СЕЛАК основывается на традиционных для Латинской Америки правовых нормах (равенство суверенных государств, территориальная целостность и невмешательство во внутренние дела), дополненных общими принципами солидарности, гибкости, многосторонности, и доброй воли правительств. Особый акцент государства-участники делают на неприемлемости односторонних мер, имеющих экстерриториальные последствия, противоречащих международному праву и создающих угрозу многополярности [8].

В табл. 1 приведены четыре основных макроэкономических показателя функционирования экономики ведущих стран CELAC: ВВП, государственный долг, уровень инфляции, уровень безработицы [1; 2].

Таблица 1

Макроэкономические показатели ведущих стран CELAC, 2016 г.

Страны	ВВП, млрд. дол.	Государственный долг,%	Инфляция,%	Безработица,%
Венесуэла	333,72	32,8	475,8	18,1
Аргентина	541,75	51,8	24,95	9,2
Бразилия	1769,6	78,3	9,0	11,2
Мексика	1063,61	56,0	2,8	4,1
Боливия	35,70	40,6	3,9	4,0
Перу	180,29	26,3	3,6	6,0
Ямайка	13,78	118,9	4,4	12,8
Парагвай	27,32	25,5	4,1	5,9
Колумбия	274,14	47,5	7,6	9,7
Сальвадор	26,61	60,4	1,0	5,3

Составлено автором по [1; 2]

Исходя из приведенных данных (табл. 1), можно сделать следующие выводы: Бразилия, Мексика, Аргентина имеют достаточно высокий ВВП по сравнению с другими странами CELAC, что влечет за собой снижение инфляции (Аргентина, Бразилия) и безработицы (Мексика). Эти страны, вошли в группу наиболее развитых в экономическом отношении стран. В сравнении, с данными 2015 г., уменьшился дефицит государственного бюджета в Венесуэле до 32,8% (на 20,85% по сравнению с 2015 г.), Колумбии до 47,5% (на 6,05% по сравнению с 2015 г.). Одновременно снизилась инфляция в Сальвадоре с -0,7% (2015 г.) до 1,0% (2016 г.) и в Боливии – с 4,1% до 3,9%.

Уменьшение государственного вмешательства в экономику, приватизация значительной части государственного сектора (часть его активов была приобретена иностранными инвесторами), ужесточение финансовой политики и совершенствование налоговой системы, а также возобновившийся экономический рост усилили приток в Латинскую Америку иностранного капитала [7].

В 2015 г. туристической сектор принес экономике Доминиканской Республики более 6 млрд. долл. США, что отражает рост данного показателя на 9,2% и является доказательством успешности туристической индустрии страны в 2015 г. [2]. Глава Центробанка сообщил, что в экономике Доминиканской Республике за 2015 г. зафиксирован устойчивый рост ВВП, благодаря чему страна второй год подряд занимает позицию лидера по показателю экономического роста во составляет 4,5%,

Никарагуа – 4%, Гватемале – 3,9%, Гондурасе – 3,4% [3]. При этом, по данным CEPAL (Экономической комиссии для Латинской Америки и Карибского бассейна – ЭКЛАК) [6], средний показатель по региону равен 0,4%.

Таблица 2

Внешнеторговая деятельность отдельных стран CELAC, 2016 г.

Страны	Экспорт,%	Импорт,%		Страны	Экспорт,%	Импорт,%
Венесуэла	28,1	27,1		Перу	38,1	38,4
Аргентина	58,4	57,2		Ямайка	1,3	3,8
Бразилия	189,7	143,9		Парагвай	11,9	10,2
Мексика	359,3	372,8		Колумбия	33,6	47,2
Боливия	7,5	8,9		Сальвадор	4,6	9,4

Составлено автором по [3]

В отношении внешней торговли (табл. 2) ситуация в регионе разнообразна. Лидирующие позиции по объемам экспорта и импорта занимают Мексика и Бразилия. Страны-экспортеры энергоресурсов и сырья, которые получали огромные выгоды от энергетического бума, в последнее время испытывают определенные трудности, а страны Центральной Америки и Карибского бассейна (Куба, Доминиканская республика) – переживают рост товарооборота. В 2015 г. в этих странах экономический рост составил 4%, что связано с резким обвалом цен на нефть.

На современном этапе регион Латинской Америки и Карибского бассейна (ЛАКБ) последовательно укрепляет свои экономические и политические позиции на международной арене. Безусловно, сейчас ни одна из стран Латинской Америки не входит в группу мировых лидеров первой линии, но в совокупности регион оказывает существенное влияние на глобальную политику и экономику благодаря растущему хозяйственному потенциалу, значительному населению и огромным природным ресурсам [4]. Например, новый имидж Бразилии как одной из восходящих стран-гигантов (по оценке ЦРУ, Бразилия станет великой мировой державой к 2020 г.), мощная внешнеторговая экспансия Мексики, мировой вес агропромышленного комплекса Аргентины и энергетического сектора Венесуэлы, общепризнанные экономические успехи Чили – все эти и другие факторы способствуют повышению удельного веса Латинской Америки на международной арене [5].

Литература: *1. Инфляция по странам мира 2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http:// www. investorschool.ru; 2. Мировая и региональная статистика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www. knoema.ru; 3. Объем экспорта стран мира за 2016 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http:// total-rating.ru; 4. Перспективы развития стран Латинской Аме-*

рики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.geopolitics.ru/2012/12/perspektivy-razvitiya-stran-latinskoj-ameriki 5. Перспективы развития стран Латинской Америки [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: www.lawinrussic.ru; 6. Світова економіка: підручник / [А.П. Голіков та ін.]; за ред. проф. А.П. Голікова, проф. О.А. Довгаль; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. – 265 с.; 7. Panagiota B. Latin-American Integration: MERCO SUR, CELAC and EU-CELAC partnership as a new form of inter-regiona lism. Athens: Institute of International Economic Relations, May 2013; 8. Página-Web oficial de CELAC. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.celac.gob. ve/index.php?option=com_content&view=article&id=21&Itemid=3&lang=es

❋❋❋

УДК 339.5.012.42, 341.162

Шолом А. С.

ДОХІЙСЬКИЙ РАУНД ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ СТВОРЕННЯ ДВОРІВНЕВОЇ СИСТЕМИ БАГАТОСТОРОННЬОЇ ТОРГІВЛІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Беренда С. В.

У 1947 році, коли Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) була підписана 23 країнами, на порядку денному стояло створення основних правил гри світової торгівельної системи та сприяння лібералізації взаємовигідної торгівлі. Поступово з розвитком ГАТТ і її перетворенням у 1993 на Світову організацію торгівлі (СОТ) обидві мети більшою мірою були досягнуті. Наразі СОТ здійснює контроль над заснованою на правилах торговельною системою, норми якої визнані майже у всьому світі – членами СОТ є 164 країни (162 міжнародно-визнаних, а також Тайвань, Гонконг та Європейський союз). Діяльність та розширення ГАТТ/СОТ зменшило тарифи на більшість товарних позицій до 5%, а на низку – навіть до 0%. Незважаючи на такий успіх, СОТ розглядається багатьма дослідниками як організація, яка знаходиться у глибокій кризі. І підставою для такої точки зору полягають у Дохійському раунді переговорів, який ніяк не вдається довести до завершення.

Метою статті є вивчення причин галумування Дохійського раунду переговорів у рамках системи ГАТТ/СОТ та перспектив мультилатералізму. Дослідження даної теми широко представлено у наукових працях таких вчених, як К. Джонс, Р. Вілкінсон, Є. Ханнах, Дж. Скотт, Р. Болдвін, М.Н. Йовановіч.

Дохійський раунд переговорів розпочався у 2001 році і триває вже 15 років. Дата його завершення неодноразово переносилась. І останнє як раз і сприяє його розгляду у якості провалу політики мультиралізму у рамках системи ГАТТ/СОТ. Однак це не зовсім так. Протягом останніх

15 років більшість членів СОТ масово лібералізували тарифи (табл. 1). І у цьому плані Дохійській раунд був більш успішним, ніж попередні. Крім того, саме протягом нього до СОТ приєдналися такі великі ринки, як Китай та Російська Федерація.

Таблиця 1

Зниження тарифних ставок протягом Дохійського раунду

Регіон	Тарифні ставки,%		Зниження тарифних ставок,%
	2001	2012	
Південна Азія	22	13	-41%
Близький Схід та Північна Африка	19	12	-38%
Центральна Африка	14	11	-19%
Латинська Америка та держави Карибського басейну	11	8	-32%
Східна Азія та держави Тихоокеанського регіону	11	8	-32%
Східна Європа та Центральна Азія	8	4	-49%
Європейський Союз	4	1	-63%
Світ	10	7	-30%

Джерело: складено автором на за [1]

Затягування Дохійського раунда переговорів має під собою декілька причин. Серед них:

1. Завелика кількість членів СОТ, у кожного з яких є свої інтереси. Порівняно з 1947 роком, склад учасників системи ГАТТ/СОТ збільшився майже у 8 разів. Крім того, наразі 78% членів СОТ є країнами, що розвиваються. І їх інтереси щодо лібералізації торгівлі не можуть бути взаємними з розвиненими державами [2].

2. «Single Undertaking» – це ефективний принцип у теорії, тому що дозволяє сторонам поступово знайти компроміс по всім питанням, але на практиці його застосування пов'язано за величезною кількістю труднощів. Компроміс у деяких сферах, зокрема сільському господарстві, виявився неможливим, що призвело до гальмування Дохійського раунду.

3. Зміна паритету усередині системи ГАТТ/СОТ. Час цілковитого домінування США та ЄС закінчився, значну роль стали грати такі країни, як Індія та Бразилія, інтереси яких не співпадають з розвиненими країнами Півночі та Заходу.

4. Зменшення ролі США у світовій економіці. СОТ залишилася без ключового гравця, який направляв у необхідному руслі інших, а новий «чемпіон» так і не з'явився [3].

5. Багато країн, що розвиваються, більше вважають лібералізацію нав'язаною, тому намагаються блокувати усі нові угоди, що ставить процес переговорів у глухий кут.

6. Застосування особливого та диференційованого режиму до найменш розвинених країн також внесло безлад у систему взаємних поступок під час переговорів. Крім того, сама група країн, що розвиваються, є дуже неоднорідною, що робить застосування цього принципу одразу до всіх несправедливим.

7. Після восьми раундів переговорів більшість тарифи на більшість товарних позицій була значно зменшена, а ті, що залишилися, є стратегічно важливими для певних країн [4].

8. Глобальна фінансова криза 2008-2009 років, міжнародний тероризм, глобальні екологічні проблеми. Ці негативні явища висвітлили негативні риси глобалізації та призвели до збільшення протекціоністських тенденцій у міжнародні торгівлі.

9. Поява регіональних та глобальних ланцюгів доданої вартості. Однак їх набагато простіше розглядати у рамках двосторонніх, регіональних та мегарегіональних угод, ніж у рамках СОТ [5].

10. Країні стали зв'язувати себе обов'язками більш обережно, розуміючи силу Органу вирішення суперечок.

Отже, вивчивши причини гальмування Дохійського раунду переговорів, можно зробити висновок, що успіх у сфері лібералізації торгівлі не завжди дорівнює успіху у цілому. Уругвайський раунд дав імпульс до розширення системи ГАТТ/СОТ як у географічному розрізі, так і у плані сфер, які підпадають під її юрисдикцію. Однак це призвело до змінення історичних правил до норм, які успішно керували розвитком системи протягом 50 років. Крім того, Дохійський раунд відбувається у час турбулентних трансформацій. І зменшення тарифів у наш час відіграє значно меншу роль, ніж захист інтелектуальної власності та інвестицій і контроль над впровадженням нетарифних бар'єрів у міжнародній торгівлі. Теоретично СОТ може розповсюдити свій вплив і на ці сфери, однак на практиці їх регулюють регіональні та мегарегіональні угоди, зокрема такі, як Транстихоокеанське партнерство та Трансантлантичне торгове і інвестиційне партнерство. І цілком ймовірним є варіант формування дворівневої системи многосторонньої торгівлі: «традиційні» сфери будуть централізовано керуватися СОТ, а правила регулювання глобальних ланцюгів доданої вартості будуть з'являтися децентралізовано у різноманітних мегарегіональних угодах. Однак, на нашу думку, загроза останньої можливості полягає у тому, що регіоналізація і децентралізація певних сфер міжнародної торгівлі призведе до перенаправлення товарних потоків з політичних мотивів, дискримінації менш розвинених країн, які не входять до сильних блоків, та збільшенню інформаційного

навантаження на підприємства, які займаються зовнішньо-економічною діяльністю. Слід зазначити, що за умови реформування СОТ формування дворівневої системи багатосторонньої торгівлі є цілком ймовірним. І саме від СОТ як головної інституції у сфері міжнародної торгівлі, завдяки гарантіям якій вдалося піднімати річні обсяги міжнародної торгівлі у часи економічної рецесії, залежить, чи зможуть бути сформуванні такі інституційні зміні у цій сфері, очевидність вигоди яких була б беззаперечною для всіх сторін.

Література: *1. The World Bank Databank [Електронний ресурс]: The World Bank. – Режим доступу: http://databank.worldbank.org/data/home.aspx 2. Jones K. Reconstructing the World Trade Organization for the 21st Century: An Institutional Approach. – Oxford University Press, USA, 2015 3. R. Wilkinson, E. Hannah, J. Scott The WTO in Bali: what MC9 means for the Doha Development Agenda and why it matters // Third World Quaterly 35. - №6. – 2014. – P. 1032-1050 4. Baldwin R. The World Trade Organization and the future of multilateralism //The Journal of Economic Perspectives. – 2016. – T. 30. – №. 1. – C. 95-115. 5. Jovanovic M. N. Emerging Mega-Integration Blocs: Limits and Prospects //International Economics. – 2016. – T. 69. – №. 4. – C. 266-311.*

❋❋❋

УДК 339.923

Шолом А. С., Приходченко С. І.

РОЛЬ СУЧАСНИХ РЕГІОНАЛЬНИХ УГРУПОВАНЬ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голіков А. П.

Протягом останніх двадцяти років у світовій економіці проявилася і зміцнюється тенденція постійного і швидкого збільшення кількості регіональних торговельних угод (РТУ), відповідно до яких їх учасники знімають все або переважну частину бар'єрів у взаємній торгівлі. Протягом 2015 року у Світовій організації торгівлі (СОТ) було нотифіковано 423 подібні угоди, з яких 267 вступили в силу [1]. Три чверті ратифікованих угод підписані на підставі статті XXIV Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), що дозволяє країнам-учасницям СОТ створювати об'єднання, які теорія відносить до класичних форм економічної інтеграції, – митні союзи та зони вільної торгівлі. Згідно зі статистикою СОТ, 90% угод, які базуються на положеннях статті XXIV ГАТТ, відносяться для створення зон вільної торгівлі, а 10% – до створення митних союзів.

Метою цієї статті є з'ясування ролі регіональних інтеграційних угруповань у міжнародній торгівлі. Дослідження даної теми широко пред-

ставлено у наукових працях таких вчених, як С. Краполь, С. Фінк, М.Н. Йовановіч, К. Ван Грасстека.

Під інтеграцією зазвичай розуміють процес, в ході якого зростаюча економічна взаємозалежність двох або декількох країн переростає в зрощування національних ринків товарів, послуг, капіталів і робочої сили і на цій базі формується цілісний ринковий простір. Теорії економічної інтеграції виділяють, щонайменше, три її ефекту: «створення торгівлі», «зрушення торгових потоків» і розвиток економіки масштабу. Перший з цих ефектів виникає внаслідок того, що скасування тарифних бар'єрів у взаємній торгівлі знижує вартість товарів, що реалізуються усередині інтеграційного об'єднання. Як результат, попит переключається з дорогого вітчизняного товару на більш дешевий товар країни-партнера. Це сприяє ліквідації неефективних виробників і зростанню регіональної торгівлі і споживання. Другий ефект пов'язаний зі збереженням тарифів в торгівлі з рештою світи. Це викликає переорієнтацію імпорту товарів з третіх країн на продукцію, вироблену всередині інтеграційного об’єднання. Обидва перелічених ефекти дозволяють розширювати масштаби національного виробництва у розрахунку на сукупний попит країн-учасників інтеграційного процесу, підштовхують виробників до скорочення витрат і збільшення прибутку. Таким чином формуванння регіональних економічних угруповань призводить до поглиблення міжнародного поділу праці і розширення внутрішнього ринку кожної з країн-учасниць таких угруповань.

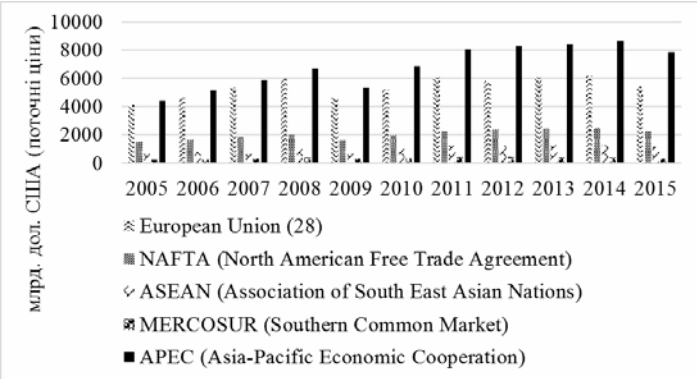

Рис. 1. Обсяг експорту товарів за найбільшими регіональними об’єднаннями у 2005-2015 році

Джерело: побудовано автором за [2]

Серед найбільших сучасних регіональних угруповань – Європейський союз (ЄС), Північно-Американська угода про вільну торгівлю

(НАФТА), Асоціація північно-східних азійських країн (АСЕАН). Разом, станом на 2015 рік, ці три РТУ відображають 55% світового експорту (8,8 трлн дол. США) і 58% світового імпорту (9,6 трлн дол. США).

В цілому, загальний обсяг торгівлі товарами у вартісному вираженні за РТУ у 2015 році зменшився (рис. 1). Однак ЄС трохи збільшив свою частку у світовому експорті. У відносному вираженні вона склала 1/3, в абсолютному – 5,387 млрд дол. США. Доля НАФТА у 2015 році склала 14% світового експорту, АСЕАН – 7%. Середні рівень зростання обсягів торгівлі товарами за період з 2013 по 2015 рік менше, ніж за період з 2007 по 2009 рік. Це пов'язано з уповільненням економічного розвитку після глобальної фінансової кризи 2008 року та падінням експортних та імпортних цін у 2014-2015 році. У Південній Америці як МЕРКОСУР, так і Андське співтовариство (у яке входить Болівія, Колумбія, Еквадор та Перу) зазнали спад у показниках експорту товарів у 2014-2015 роках. Їх доля наразі складає 22% та 27% відповідно. У Африці залежність Економічного співтовариства країн Західної Африки (ЕКОВАС) від експорту та імпорту нафти – зокрема, Нігерії, частка якої в експорті ЕКОВАС сягає 50% – спричинила падіння у 2015 році загальної частки регіонального об'єднання у світовому експорті до 0,5%.

Таблиця 1

Доля регіональної торгівлі у загальному обсязі зовнішньої торгівлі провідних інтеграційних угрупувань,%

	2011	2012	2013	2014	2015
Експорт					
Андське співтовариство	6,95	8,72	7,31	7,42	8,03
АСЕАН	25,30	25,92	25,98	25,48	24,07
ЕКОВАС	8,02	7,20	9,52	8,09	9,36
ЄС	64,49	62,75	62,04	63,26	63,15
МЕРКОСУР	12,72	13,60	14,42	13,49	13,69
НАФТА	48,27	48,53	49,15	50,19	50,27
Імпорт					
Андське співтовариство	8,87	10,08	8,19	7,93	7,38
АСЕАН	23,16	22,77	22,44	22,53	22,63
ЕКОВАС	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
ЄС	62,02	61,21	62,73	63,62	н/д
МЕРКОСУР	16,38	15,00	14,44	13,36	13,06
НАФТА	33,43	33,38	34,04	34,45	33,22

Джерело: побудовано автором за [2]

Зрілість інтеграційних прийнято визначати за показником орієнтованості їх торгових потоків на ринки країн об'єднання – частки регіональної торгівлі у загальному обсязі. У найбільших регіональних інтеграційних угрупувань цей показник значно різниться (табл. 1).

З таблиці видно, що для країн ЄС регіональна торгівля має більшу значення, ніж торгівля з рештою світу. У 2015 році частка регіонального експорту у загальному експорті ЄС склала 63,15%. Для країн НАФТА ринок угруповання вельми важливий як сфера збуту, але менш важливий як джерело придбання необхідної продукції. Для країн, що входять в чотири інших інтеграційні об'єднання, торгівля з партнерами за межами угруповань набагато важливіша, ніж регіональна торгівля, що пояснюється схожістю структур їх національних економік.

Таблиця 2

Темпи зростання обсягів торгівлі провідних інтеграційних угрупувань у 2010-2015 рр.,%

	Усього	Регіональний	Позарегіональний
Експорт			
Андське співтовариство	1,35	-0,36	3,06
АСЕАН	2,44	-0,03	4,91
ЕКОВАС	-3,06	0,34	-6,46
ЄС	1,26	0,12	2,39
МЕРКОСУР	-1,62	-0,65	-2,58
НАФТА	3,44	3,35	3,53
Усього за об'єднаннями	0,63	0,46	0,81
Імпорт			
Андське співтовариство	5,85	-0,10	11,80
АСЕАН	3,27	-0,52	7,06
ЕКОВАС	н/д	н/д	н/д
ЄС	0,11	-0,44	0,65
МЕРКОСУР	0,18	-0,06	0,42
НАФТА	3,47	-3,10	10,04
Усього за об'єднаннями	2,58	-0,84	6,00

Джерело: побудовано автором за [2]

Можна також відзначити, що в період глобальної кризи для ЄС та НАФТА значення регіональної торгівлі дещо знизилося, тоді як для азіатської та латиноамериканських угруповань залишилося тим же самим або змінилося незначно (табл. 2). Це пов'язано, швидше за все, з тим, що економіки розвинених країн глобальний криза зачепила сильніше, ніж економіки світу, що розвивається, попит на ринках яких скоротився у меншій мірі, ніж у країнах Заходу. В умовах скорочення внутрішнього попиту країни ЄС і НАФТА були змушені активізувати збут продукції на ринки, що розвиваються.

До глобальної фінансової кризи провідні інтеграційні об'єднання у сукупності за динамікою відставали від світу у цілому [4]. Однак зараз вони набули значно більшої ролі у світовій торгівлі. Найбільшими тем-

пами зростання експорту у цілому та регіонального характеризується НАФТА, а позарегіонального експорту – АСЕАН.

Отже, позиції, які зараз займають інтеграційні угруповання у міжнародній торгівлі, цілком і повністю визначаються сучасними зрушеннями в розстановці сил на глобальних ринках. Більшість з них створюються у рамках системи ГАТТ/СОТ на підставі статті XXIV ГАТТ. Таким чином СОТ у певній мірі сама сприяє регіоналізації міжнародних відносин. А Дохійська криза стала причиною розвитку ще і мегарегіональних блоків, зокрема Транстихоокенського партнерства (ТТП) [5]. Однак метою будь-якого регіонального інтеграційного угруповання є лібералізація економічного життя. Тому можна сказати, що вони виконують роботу СОТ у тих сферах, де загальний консенсус був би неможливим. І тільки від СОТ як головної інституції у сфері міжнародної торгівлі залежить, у яку сторону зміститься баланс і чи буде новий статус-кво вигідним для усіх сторін.

Література: *1. World Trade Statistical Review 2016 [Електронний ресурс]: The World Trade Organization. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2016_e/wts2016_e.pdf 2. Merchandise trade Statistical database [Електронний ресурс]: The World Trade Organization. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/merch_trade_stat_e.htm 4. Krapohl S., Fink S. Different Paths of Regional Integration: Trade Networks and Regional Institution – Building in Europe, Southeast Asia and Southern Africa //JCMS: Journal of Common Market Studies. – 2013. – Т. 51. – №. 3. – С. 472-488. 5. Jovanovic M. N. Emerging Mega-Integration Blocs: Limits and Prospects //International Economics. – 2016. – Т. 69. – №. 4. – С. 266-311.*

❋❋❋

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Матеріали XII науково-практичної конференції молодих вчених 31 березня 2017 року

Українською, російською та англійською мовами

Текст подається в авторській редакції

Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна
Підписано до друку 17.03.2017. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк різографічний. Обл.-вид. арк. 22,0
Умовн.-друк. арк. 24,5. Наклад 130 прим.

Надруковано: ХНУ імені В. Н. Каразіна
61022, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009